

שבוע פרשת חוקת (בכל העולם - פרשת קרח)

(21 - 27 June 09)

כ"ט סיון - ה' תמוז ה'תשס"ט

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹרָה בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של-יד לשל-ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָּה אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָךְ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֻכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטָמָּת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אִתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלַקֵּשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֹשֶׁב בְּשִׂדְךָ לְבִהֲמֹתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסִרְתָּם וְעֲבַדְתָּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבְדֶּתֶם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָּ אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתָם אִתָּם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטָמָּת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדֹבֵר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֻכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְּנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יי לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתָּם, זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם קְדָשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲמַת. (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אֲמַת.

נכון לומר קודם התפילה:

חֲרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעְדָּ בְּמוֹד מַצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתִפְלִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תַּהֲלִים כִּפִּי שֶׁנֶּחֱלַק לִימֵי הַחוּדָשׁ.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁבְעָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֻלְקָנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת-צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיתיות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עֹרָה הַנֶּבֶל וְכֹזֹר
 אֲעִירָה שָׁחַר: ד אֹדֶךָ בַּעֲמִים | יְהוָה וְאֶזְמְרָךָ בְּלֵאָמִים: ה כִּי־גָדוֹל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדְךָ
 וְעַד־שָׁחַקִים אֲמַתְךָ: ו רֹמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ: ז לִמְעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ
 הַוְשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים | דְּבַר בְּקִדְשׁוֹ אֶעֱלֶזָה אֲחַלֶּקָה שָׁכֶם וְעֵמֶק סָפוֹת אֲמַדְדָּה:
 ט לִי גִלְעָד | לִי מִנְשָׁה וְאַפְרַיִם מְעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב | סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָמָה
 אֲשִׁלֶּיךָ נַעֲלִי עַל־פְּלִשֶׁת אֲתַרְעָע: יא מִי יִכְלֵנִי עִיר מִבְּצָר מִי נִחְנִי עַד־אֲדָמָה: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים
 זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצָבָאֲתֵינוּ: יג הֲבֵה־לָנוּ עֲזָרָת מִצָּר וְיִשׁוּא תִשׁוּעַת אָדָם: יד בָּאֱלֹהִים
 נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול וכאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמִּנְצָח לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אֶל־תַּחֲרֹשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פִּתְחוּ דַּבְּרוּ
 אֹתִי לְשׁוֹן שֹׁקֵר: ג וּדְבַרִּי שִׁנְאָה סִבְבֹּנִי וּיִלְחַמוּנִי חֲנָם: ד תַּחַת־אֲהַבְתִּי יִשְׁמְנוּנִי וְאֲנִי תַפְלָה:
 ה וַיִּשְׁמְנוּ עָלַי רָעָה תַּחַת מִוֶּכֶה וְשִׁנְאָה תַּחַת אֲהַבְתִּי: ו הִפְקֵד עָלַי רָשָׁע וְשָׁטָן יַעֲמֵד עַל־יְמִינִי:
 ז בַּהֲשִׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וְתַפְלָתוֹ תִּהְיֶה לְחַטָּאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו מַעֲטִים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו
 יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְנוֹעַ יְנוּעוּ בָנָיו וְשָׁאֲלוּ וְדִרְשׁוּ מִחֲרֻבוֹתֵיהֶם: יא יִנְקֹשׁ גּוֹשָׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
 וַיִּבְזּוּ זָרִים יִגְיעוּ: יב אֶל־יְהִי־לוֹ מִשְׁךְ חֶסֶד וְאֶל־יְהִי חֲזֹנָן לִיתוּמָיו: יג יִהְיֶה־אַחֲרֵיתוֹ לַהֲכָרִית בְּדֹר
 אַחֵר יִמַּח שָׁמָּה: יד יִזְכֹּר | עוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטָּאת אֲמֹו אֶל־תִּמְחָ: טו יִהְיוּ נִגְדֵי־יְהוָה תָּמִיד
 וַיִּכְרַת מֵאֶרֶץ זָכָרָם: טז יַעַן אֲשֶׁר | לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עֲנִי וְאִבּוֹן וְנִכְאָה לִבָּב לְמוֹתָת:
 ז וַיֵּאָהֵב קָלָלָה וַתְּבוֹאָהּ וְלֹא־חָפֵץ בְּבִרְכָּהּ וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבֹּשׁ קָלָלָה כְּמֹדוֹ וַתִּבָּא כַּמִּים
 בְּקִרְבּוֹ וְכִשְׁמֹן בַּעֲצֻמוֹתָיו: יט תִּהְיֶה־לוֹ כְּבִגְד יַעֲמָה וְלִמְזוֹחַ תִּמְכֹּד יַחְגְּרָה: כ זֹאת | פָּעַלְתָּ שְׁטֵנִי מֵאֵת
 יְהוָה וְהַדְּבָרִים רָעַע עַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה | יְהוָה אֲדֹנִי עֲשֵׂה־אֹתִי לִמְעַן שִׁמְךָ כִּי־טוֹב חֲסִדְךָ הַצִּילָנִי:
 כב כִּי־עָנִי וְאִבּוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי חָלָל בְּקִרְבִּי: כג כִּצְלֵכ־נַטוֹתָו נִהְלַכְתִּי נִנְעַרְתִּי כָּאֲרָפָה: כד בְּרַכִּי כִּשְׁלוֹ
 מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כַחַשׁ מִשְׁמֹן: כה וְאֲנִי | הֵייתִי חֲרֻפָּה לָהֶם יְרֹאֲוִנִי יִגְיעוּן רֹאשָׁם: כו עֲזָרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי
 הַוְשִׁיעָנִי כְּחֲסִדְךָ: כז וַיִּדְעוּ כִּי־יִרְדֶּךָ זֹאת אֲתָהּ יְהוָה עֲשִׂיתָהּ: כח יִקְלְלוּ־הֶמָּה וְאַתָּה תִּבְרַךְ קָמוּ |
 וַיִּכְשׁוּ וַעֲבָדְךָ יִשְׁמַח: כט וַיִּלְבְּשׁוּ שׁוֹטְנֵי כְלִמָּה וַיַּעֲטוּ כַּמְעִיל בְּשָׁתָם: ל אֹדְדָה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבִתְוֹךְ
 רַבִּים אֶהְלָלָנוּ: לא כִּי־יַעֲמֵד לִימִין אִבּוֹן לְהַוְשִׁיעַ מִשְׁפָּטִי נַפְשׁוֹ:

א	סדר הנחת תפילין	ב
ב	מזמורי תהלים ק"ח ק"ט	ג
ג	מאמר ד"ה אז ישיר ישראל שבת פרשת חוקת-בלק, י"ב תמוז, ה'תשל"ה	ה
ד	שיחת ליל ג' תמוז ה'תשמ"ב	ט
ה	לקוטי שיחות פרשת חוקת (בלה"ק)	כב
ו	שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת חוקת	כו
ז	לוח "היום יום" לשבוע פרשת חוקת	לה
ח	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	לז
ט	ביאורים לפרקי אבות פרק ה משנה ה	מ

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

י	– ג' פרקים ליום לשבוע פרשת חוקת	מא
יא	– פרק אחד ליום לשבוע פרשת חוקת	עא
יב	– ספר המצוות לשבוע פרשת חוקת	עט
יג	נביאים וכתובים שופטים פרק יח, דברי הימים-ב פרק יג	פ
יד	מסכת בבא מציעא עם ביאורים מדף נז עד דף סג	פב

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

טו	שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן	קיב
טז	שולחן ערוך הלכות תפילה - אדמו"ר הזקן	קיב
יז	לקוטי תורה - ד"ה וישלח יהושע - אדמו"ר הזקן	קיג
יח	מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי	קיד
יט	דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"	קטו
כ	תורת שמואל תרל"ב - אדמו"ר מוהר"ש	קiz
כא	קונטרס העבודה - אדמו"ר מוהרש"ב	קיח
כב	ספר המאמרים ה'תרפ"ז - אדמו"ר מוהרי"צ	קיח
כג	לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ	קיט
כד	ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ	קכ
כה	אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ	קכג
כו	חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת חוקת ע"פ חומש "תורה תמימה"	קכה
כז	לוח זמנים לשבוע פרשת חוקת	קמב
כח	סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	קמג

בס"ד. שבת פרשת חוקת-בלק, י"ב תמוז, ה'תשל"ה

(הנחה בלתי מוגה)

אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה גו'¹, דפירוש הכתוב לפי פשוטו הוא
שאז אמרו ישראל שירה על הנס שנעשה לרבים עד לכלל ישראל, וכידוע גודל העילוי
והחיוב דאמירת שירה על הנס, ועד שביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח ולא עשאו משום
שלא אמר שירה על הנס². והנה בפירוש רש"י (וכן במדרשי רבותינו ז"ל) על הפסוק,
מבואר שהשירה לא היתה על עצם הנס של פֶּאֶרָה של מִרְיָם, שהרי הבאר היתה בתחילת
הארבעים שנה והשירה לא נאמרה עד שנת הארבעים, אלא השירה היתה על הנס המיוחד
דהצלת בני ישראל שנתגלה על-ידי הַפָּאֶר וכו'. אבל לכאורה עדיין צריך להבין, שהרי גם
נסים דהצלת בני ישראל כבר היו לפני זה כגון מלחמת עמלק, ואם-כן מה היה החידוש
בנס הבאר. והנה בפשטות, החידוש שבנס ההצלה של הבאר לגבי נס ההצלה במלחמת
עמלק הוא מה שמלחמת עמלק היתה לפני מתן תורה, ונס הבאר היה לאחר מתן תורה.
אבל צריך להבין מהו הענין בזה.

אך הענין הוא, דהנה כל העולם כולו נברא בשביל ישראל ובשביל התורה³, ומזה מובן,
דגם בישראל ישנו ענין הבאר, וכידוע ש'כנסת ישראל', שורש נשמות ישראל, נקראת
בשם באר, כמו שכתוב⁴ מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון. וביאור הענין הוא⁵,
דהנה בפסוק זה מבואר סדר ההשתלשלות דנשמות ישראל. דבתחילה נמשכות הנשמות
בבחינת מעין גנים, דגנים קאי על גן-עדן העליון וגן-עדן התחתון (כידוע שבפרטיות יש
בלי-גבול דרגות בגן-עדן, אלא שבכללות נחלקים לב' סוגים דגן-עדן העליון וגן-עדן
התחתון⁶), היינו שהנשמה היא בגן-עדן, וכמו שכתוב⁷ חי הוי' אלוקי ישראל אשר עמדתני
לפניו, ששם הנשמה היא בבחינת עמידה וביטול. ואחר-כך יורדת הנשמה למטה, שזהו
ענין באר מים חיים, שהבאר נובע מתחת לארץ, אמנם גם שם נקראת הנשמה מים חיים,
על-שם הביטול והעמידה שלפני-זה שעל-זה כתיב חי הוי' גו' כנ"ל. אמנם דווקא על-ידי
ירידתה למטה נפעלת בה מעלה יתירה. דהנה אנו אומרים נשמה שנתת בי טהורה היא
אתה בראתה כו'. דלפני ירידת הנשמה להיות בבחינת 'מציאות יש' בעולמות בריאה-
יצירה-עשיה (בראתה יצרתה נפחתה) הרי היא בבחינת טהורה היא, בעולם האצילות שאין

(חוקת) עמוד תתל"ט-תתפ. (כרך ה) עמוד תרמא-תרנח. ספר
המאמרים תרנ"ד עמוד שמו. דיבור המתחיל מעין גנים תרצ"א
(ספר המאמרים קונטרסים חלק א ר, סוף עמוד א ואילך). ספר
המאמרים תש"ב עמוד 128 ואילך. דיבור המתחיל אז ישיר
ישראל דשבת פרשת חוקת תשמ"ג.

(5) ראה דרושים שבהערה הקודמת.

(6) ראה אגרת הקודש סימן י"ז.

(7) מלכים-א יז, א.

(1) פרשתנו (חוקת) כא, יז. — לכמה עניינים שבהמאמר —
ראה לקמן דיבור המתחיל שירו לה' ד"ג תמוז ודיבור המתחיל
אך בגורל (פרק ד ואילך) דט"ז תמוז. דיבור המתחיל ואלה
מסעי דשבת פרשת מטות-מסעי — שנה זו (תשל"ה).

(2) סנהדרין צד, א.

(3) ראה פירוש רש"י בראשית א, א.

(4) שיר השירים ד, טו. לקוטי תורה פרשתנו (חוקת) סב, ב.

מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ד עמוד קסז. אור התורה פרשתנו

1 בו רע כלל. אמנם כתיב⁸ ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה
2 ראשים, ועל-דרך-זה הוא בנשמה, שאחר-כך יורדת למטה לבחינת ומשם יפרד, עד שאפשר
3 שהמים חיים יהיו באופן דְרָכּוּ נוטפין על הזוחלין. וזהו ענין הבאר שנעשה דווקא על-ידי
4 שהמים עוברים דרך גִּידֵי הארץ ובוקעים את האדמה, שדווקא על-ידי-זה נעשים מים
5 צלולים ומתוקים ועד שהם מטהרים מכל הטומאות, וגם מטומאה הכי חמורה⁹ שעל-זה
6 אמרו רבותינו ז"ל¹⁰ על כל דבר ודבר שהיה אומר הקב"ה למשה אומר לו טומאתו וטהרתו,
7 כיון שהגיע לפרשת אמור אל הכהנים, אמר לו משה, ריבוננו של עולם אם נטמא זה במה
8 תהא טהרתו, לא השיבו, באותה שעה נתכרכמו פניו של משה. הרי הטהרה היא על-ידי
9 מים חיים כמו שכתוב¹¹ ונתן עליו מים חיים אל כלי, שעל-ידי מים חיים בצירוף הָאֶפֶר
10 אפשר לטהר גם טומאה חמורה זו. ועל-דרך-זה יובן בענין הנשמה, שדווקא על-ידי
11 ירידתה למטה יש בה מעלה יתירה, שעל-ידי-זה עולה למעלה גם מבחינת נשמה שנתת
12 בי טהורה היא, למעלה ממעין גנים.

13 **והנה** לכאורה צריך להבין, איך אפשר להיות שהנשמה על-ידי ירידתה למטה יש בה עילוי
14 לגבי מה שהיתה לפני ירידתה, והרי הנשמה למעלה היא בבחינת טהורה היא כנ"ל,
15 דקאי גם על בחינת טהירו עילאה, ולא עוד אלא שאמרו רבותינו ז"ל¹² שמחשבתן של
16 ישראל קדמה לכל דבר, ואיך אפשר שיהיה עילוי בדבר דווקא על-ידי ירידתה למטה. אך
17 הענין הוא, כי תכלית בריאת כל סדר ההשתלשלות הוא מה שנתאוה הקב"ה להיות לו
18 יתברך דירה בתחתונים¹³, וענין זה נפעל דווקא למטה בעולם הזה התחתון שאין למטה
19 ממנו. וכמבואר בהמשך ההילולא¹⁴ בענין באתי לגני לגנוני¹⁵ דעיקר שכינה בתחתונים
20 היתה, שעיקר הכוונה היא בתחתונים דווקא. וכמו שנאמר בתחילת הבריאה ויניחם בגן
21 עדן לעבדה ולשמרה¹⁶, שעיקר הכוונה היא בקיום המצוות בעולם הזה התחתון דווקא.
22 דענין זה נאמר לגבי אדם הראשון, יציר כפיו של הקב"ה¹⁷, ומזה מובן לגבי כל אחד ואחת
23 מישראל, וכמאמר רבותינו ז"ל¹⁸ שהטעם שנברא אדם יחידי הוא ללמדך שנפש אחת
24 מישראל היא כמו אדם הראשון. וזהו כללות עבודת האדם בעולם הזה התחתון, במשך
25 שית אלפי שנים דהוי עלמא, ובפרט בזמן הגלות, דכללות עולם-הזה לאחרי חטא עץ-הדעת
26 הוא בבחינת גלות, ועד לגלות כפשוטו כשהחושך הוא כפול ומכופל, הרי העבודה בחושך
27 זה דווקא בה ועל-ידה משלימים את תכלית כוונת הבריאה המושרשת בעצמותו יתברך.
28 ובפרטיות יותר ענין זה הוא במעשה המצוות דווקא, דהמעשה הוא העיקר, ובזה גופא

(8) בראשית ב, י.

פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(9) מקוואות סוף פרק א. וראה אור התורה פרשתנו עמוד

(14) ד"ה באתי לגני ה'שי"ת.

תתסד.

(15) שה"ש ה, א. שהש"ר עה"פ.

(10) במדבר רבה פרשה י"ט, ד. תנחומא חוקת ו.

(16) בראשית ב, טו.

(11) פרשתנו (חוקת) יט, יז.

(17) ראה ב"ר פכ"ד, ה. קה"ר פ"ג, יא (ב). אדר"נ ספ"א.

(12) ראה ב"ר פ"א, ד.

(18) סנהדרין לו, א.

(13) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טו. ב"ר ספ"ג. במדב"ר

במעשה מלשון כפיה¹⁹, העבודה דאתכפיא סטרא-אחרא וכו'. וזהו הטעם שדווקא על-ידי
 ירידת הנשמה למטה מגיעים למעלה מכפי שהיתה הנשמה לפני ירידתה.
 וזהו מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון, דבתחילה הנשמה היא בבחינת מעין
 גנים, ואחר-כך על-ידי ירידתה למטה נעשית בבחינת באר מים חיים על-ידי
 שעוברים בגידי הארץ וכו', ואז מגיעים לבחינת ונוזלים מן לבנון, וכמבואר בדרושים²⁰
 דענין לבנון קאי על 'לב נון' היינו ל"ב נתיבות חכמה ונו"ן שערי בינה²¹, ולמעלה יותר
 בחינת לובן העליון, ולמעלה מזה בבחינת ונוזלים דקאי על המזל שלמעלה.
 וזהו מה שנאמר (בפסוק שלאחרי-זה²²) באר חפרוה שרים גו', דשרים קאי על המוחין
 שבנפש האדם, דעיקר עבודת האדם היא על-ידי שהמוח שליט על הלב²³ כמבואר
 בתניא²⁴, דאדם הראוי לשמו אדם הרי אצלו המוח שליט על הלב, ועד ששולט ומבטל גם
 את המנגדים, וכמובן מהמבואר בתניא²⁵ שהוא כמשל עובד גילולים העומד כנגדו וכו',
 והאדם על-ידי עבודתו מבטלו, ועל-ידי שהמוח שליט על הלב הרי ליבא פליג לכל
 שייפין²⁶. ואז הרי הוא חופר ומגלה את עצם הנשמה, וכתורת הבעל שם טוב²⁷ על הפסוק²⁸
 כי תהיו אתם ארץ חפץ שישראל הם כמו ארץ חפץ שיש בה כל הון יקר ונעים, ועל-ידי
 שחופרים בעומק מגלים את ההון יקר וכו', ועד שעל-ידי-זה מגיעים למעלה משורש
 הנשמה כנ"ל.
 וזהו אז ישיר ישראל עלי באר ענו לה, דבאר קאי על הנשמה כנ"ל, ועלי באר היינו עליית
 הנשמה שנפעל בה על-ידי ירידתה למטה, וענין 'ענו לה' הוא הנתינת כח שמקבלים
 על זה מלמעלה, וכמאמר²⁹ אלמלא הקב"ה עוזרו כו', ומה שנאמר ענו לה לשון רבים מובן
 על-פי המבואר במקום אחר³⁰ בענין מה שכתוב³¹ הוי' לי בעוזרי, עוזרי לשון רבים, דקאי
 על ניצוצות הקדושה המתבררים על-ידי קיום המצוות. ועל-ידי ירידה זו פועלים ישועות
 בעולם, וכמו שכתוב³² פועל ישועות בקרב הארץ, שדווקא על-ידי הירידה בקרב הארץ
 שעניינה הוא תחתון שבארץ גופא (כמובן מפירוש רש"י בפרשת וארא על 'בקרב הארץ'³³),

ח"ד ע' קיט. ח"ה ע' שמח. ספר השיחות תרצ"ו – חורף ה'ש"ת
 ע' 41. שם ע' 123.

(28) מלאכי ג, יב.

(29) סוכה נב, ב. תניא רפי"ג.

(30) ד"ה הוי' לי בעוזרי דש"פ פינחס, י"ב תמוז תרפ"ז
 (סה"מ תרפ"ז ע' רא. שם ע' רח).

(31) תהלים קיח, ז.

(32) תהלים עד, יב. ולהעיר, שעל פי המנהג לומר בכל יום
 הקאפיטל תהלים המתאים לשנות חייו (סה"מ י"א ניסן ח"א ע'
 1 ואילך) – הותחל ב"א ניסן שנה זו (תשל"ה) אמירת מזמור
 זה.

(33) וארא ח, יח.

(19) ראה סה"מ תרע"ח ע' קכא. תרצ"ט ע' 191. ובכ"מ.

(20) ד"ה מעין גנים תרצ"א (סה"מ תרצ"א ע' רלח). ד"ה אז
 ישיר ישראל תשמ"ג.

(21) ראה מאורי אור מערכת ל אות ז וביאיר נתיב שם.
 אוה"ת דברים ע' א'תתקמה. שה"ש ח"א ע' קעט. ועוד. וראה
 לקו"ת ר"פ האזינו.

(22) חוקת כא, יח.

(23) זהר ח"ג רכז, סע"א (ברע"מ).

(24) פרק יב.

(25) פרק כח (לה, ב). אגה"ק סכ"ה (קמא, א).

(26) ראה זהר ח"ג קסא, ב. רכא, ב. אגה"ק סל"א.

(27) אגרות-קודש אדמו"ר מהור"י"צ ח"ג ע' קפ. קפח. רפה.

1 על-ידי-זה פועלים ענין הישועות, דהיינו הגאולה העתידה לבוא, ואז נשיר לפניו שיר חדש
 2 לשון זכר³⁴, וכמו שנאמר במזמור שמתחילים לומר ביום זה³⁵ של בעל הגאולה ובעל יום
 3 ההולדת מזמור שירו להוי' שיר חדש³⁶ וכמו שהיה בגאולתו שלא אותי בלבד גאל הקב"ה
 4 כו' כי אם גם את כל מחבבי תורתנו הקדושה כו' וגם את אשר בשם ישראל יכונה (כלשונו
 5 במכתבו³⁷) כן יהיה לעתיד לבוא בגאולה האמיתית והשלימה, בקרוב ממש.

ואילך. ח"כ ע' 400 ואילך.

(34) ראה תוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב.

(36) תהלים צו, א.

(35) כידוע שהקאפיטל המתאים לשנות חייו (ראה הערה 32)

(37) נדפס באגרות-קודש שלו ח"ב ע' פ. סה"מ תרפ"ח ע'

שייך גם לאחר ההסתלקות – ראה רשימת אדמו"ר מהוריי"צ

קמו. תש"ח ע' 263.

שנרפסה בהוספות לסה"מ פר"ת ע' שנו. לקו"ש ח"ה ע' 103

אגרות קודש

בי"ה, כ"ז סיון, תשט"ו

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר חיים הלל שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ' סיון והקודם לו, עם המוסגר בהם.

א) הפ"נ המוסגרים במכתבו יקראו בעת רצון על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ובטח ישתדל מצדו להסבירם כאו"א מהם להוסיף בעניני תורה ומצות, שע"ז מוסיפים בברכות השי"ת בהמצטרך להם ולב"ב בגשמיות וברוחניות, וכיון שהפ"נ יקרא על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר הרי להתקשרות, כדי שיהי' הצנור והכלי לקבלת ברכות המושפעות ע"י התעוררות ר"ר שלו, צריכה להיות פעולה הקשורה באיזה אופן עצמו, והוא, בקביעות שיעור בלימוד תורתו ועכ"פ בתורת החסידות, כיון שהוא הנשיא ממלא מקומם של מיסדי תורת החסידות, ושמירת תקנותיו עכ"פ בהנוגע לאמירת תהלים בכל יום, וכבר אמרו רז"ל דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב.

ב) נהניתי ממה שעשה התעודות עם התלמידים ודוקא בברונא, היינו במקום רחוק מפאריז, וע"ד לך מדרך מבית אביך, ואשרי חלקם של כל אלו שסייעו בארגון הדבר, ומטובו למסור להם תודתי בזה, ובפרט להגבאים וכו', שמזכיר אודותם הוא במכתבו, מר יאדליצקי שי', מר זילברמאן שי', מר מרדכי מיללער שי' ומר פינקאס שי', ויוסיף השי"ת בברכתו לכל אחד מהם בהמצטרך להם בגשמיות וברוחניות.

ג) תקותי שהצלחת מפעל הנ"ל יעוררם להשתדל במרץ לעשות כגון דא עוד איז הפעמים במשך הקיץ, אף שמוכן שיכול להיות בצורה שונה ובתוכן שונה, ועיקר להכיר צידה לדרך לימי חופש בשביל התלמידים.

ד) להודעתו אשר ישלחו את בניהם שיחיו להשיבה לימי הקיץ, נכון הדבר, ויהי' שיהי' להטבת בריאותם ברוחניות ובמילא דם להחזקת הבריאות בגשמיות.

בברכה לבשו"ט בכל הנ"ל.

נב. ... בודאי עוררו את המלמדים שיספרו לכל תלמידיהם בעוד מועד מענין י"ב תמוז, ומוסג"פ המשך רשימת המאסר שהו"ל זה עתה.

בס"ד. שיחת ליל ג' תמוז ה'תשמ"ב.

בלתי מוגה

- א. התוועדות זו קשורה עם ג' תמוז - יום יציאת כ"ק מורי-וחמי אדמו"ר מבית האסורים, שזו היתה התחלת הגאולה שלו.
- ובהקדים:
- כללות ירידת הנשמה בגוף - הרי זה ענין של גלות (כמובא בכמה מקומות בתניא), ועד שזוהי ירידה "מאיגרא רמה לבירא עמיקתא" - לעולם הזה התחתון שאין תחתון למטה ממנו.
- ובפרט כאשר נמצאים בזמן הגלות - היינו, שב"בירא עמיקתא" גופא הרי זה זמן הגלות, שזוהי גלות בתוך גלות.
- דהנה, אודות זמן הגלות נאמר "אותותינו לא ראינו", זאת אומרת: למרות שגם בזמן הגלות ישנם "אותות", אף-על-פי-כן, הרי זה באופן ד"אותותינו לא ראינו".
- ועד שלא רואים את כללות הענין שהקב"ה מחיה ומהווה את העולם - דהנה, ידועה תורת הבעל-שם-טוב שהקב"ה מחיה ומהווה את העולם בכל רגע ורגע מאין ואפס ממש, כמו שאומרים "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", ולא רק פעם אחת ביום (בתחילת היום), אלא בכל רגע ורגע ממש מהווה הקב"ה את מציאות העולם כולו כמו ברגע הראשון של בריאת העולם. וכפי שמבאר אדמו"ר הזקן בשער היחוד והאמונה (בתחילתו) שהעולם אינו מציאות לעצמו כלל, וכל מציאותו היא - "דבר הוי" מהווה ומחיה ומקיים אותו בכל רגע ורגע. אבל אף-על-פי-כן - "אותותינו לא ראינו": "אותותינו" - האותיות דעשרה מאמרות שבהם נברא העולם, כמו שכתוב "בדבר הוי' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם", "לא ראינו", היינו, שלא רואים שמציאות העולם היא - "דבר הוי'".
- ואפילו בשנים כתיקונם, בזמן שבית המקדש היה קיים, נקראת מציאות העולם בשם "עולם", מלשון העלם והסתר. ועל-אחת-כמה-זכמה בזמן הגלות, לאחר חורבן בית המקדש, כאשר "גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו" - שאז נוסף העלם והסתר גדול ביותר.
- וכמדובר כמה פעמים שכללות השינוי שבזמן הגלות - אינו בחוץ לארץ, בלבד, אלא גם בארץ הקודש. ואדרבה: בארץ הקודש מורגש השינוי דזמן הגלות יותר מאשר בחוץ לארץ, כי ארץ ישראל היא "פלטרין של מלך", ושם הרי אפילו העלם והסתר כלשהו נוגע ביותר, שלא בערך לגבי העלם והסתר מחוץ ל"פלטרין של מלך" (חוץ לארץ).
- ועל-פי-זה מובן שמאסרו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו היה באופן של גלות בתוך גלות בתוך גלות, היינו, שנוסף לגלות בתוך גלות שבכללות זמן הגלות, נוסף גם ענין הגלות בבית האסורים.
- וזוהו העילוי דג' תמוז - שאז היתה התחלת הגאולה של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, על-ידי יציאתו מבית האסורים.
- ב. והנה, אף-על-פי שבג' תמוז עדיין לא היתה גאולה שלימה (גאולת הפרט), כי גם לאחר השחרור מבית האסורים היה עדיין מצב של גלות, כי כ"ק מו"ח אדמו"ר היה מוכרח לנסוע למקום מסויים ("קאסטראמא") בזמן מסויים (כפי שציוו עליו) - אף-על-פי-כן, הרי היציאה מבית האסורים היתה התחלת הגאולה.
- זאת אומרת: גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר היתה באופן ד"קימעא קימעא" - לכל לראש, יציאה מבית האסורים בג' תמוז, ולאחרי ימים ספורים - ב"ב' וי"ג תמוז - יציאה מגלות "קאסטראמא", ולאחרי משך זמן - יציאה מהגלות דמדינה ההיא. ועל-דרך מאמר רבותינו ז"ל (ירושלמי ריש ברכות) "כך היא גאולתן של ישראל כו".
- [מלבד הגאולה דגלות זה, גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו - שגאולה זו לא תהיה באופן ד"קימעא קימעא", אלא כפסק-דין הרמב"ם בספרו "יד החזקה" (הלכות תשובה פרק ז' הלכה ה') - "מיד הן נגאלין", היינו, שברגע כמימרא יקויים היעוד "קץ שם לחושך", וכפסק-דין הרמב"ם (הלכות מלכים סוף פרק י"א) שקץ הגלות והגאולה יהיו על-ידי משיח צדקנו - "ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל, הרי זה משיח ודאי", כמדובר כמה פעמים (ראה לקוטי-שיחות חלק ה' עמוד 149)].

- 1 ועל-פי-זה מובן שאף-על-פי שבשעת מעשה לא ראו בגלוי שהיציאה מהמאסר היא התחלת הגאולה ממדינה
2 ההיא בכלל - הרי כאשר מתבוננים בזה עתה, רואים את הענינים כפי שהם לאמיתתם, היינו, שהיציאה מבית
3 האסורים בג' תמוז היתה התחלת כללות הגאולה מהגלות דמדינה ההיא.
- 4 ג. והנה, על-ידי גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר ממדינה ההיא (שהתחלתה בג' תמוז) - נפעל שינוי עיקרי בכללות
5 העבודה דהפצת המעיינות חוצה [שבזה תלוי כללות הענין דביאת משיח צדקנו, "אתי מר", דא מלכא משיחא
6 - גאולה האמיתית והשלמה דכלל ישראל, ביחד עם "שכינתא בגלותא", על-ידי משיח צדקנו] - כי לאחר
7 היציאה ממדינה ההיא נתאפשר להוסיף בהפצת המעיינות חוצה באופן של הליכה "מחיל אל חיל", שלא בערך
8 לגבי אופן העבודה דהפצת המעיינות במדינה ההיא.
- 9 ואף-על-פי שגם במדינה ההיא היה כללות הענין דהפצת המעיינות חוצה, ועד שאפילו כאשר באו לאסור
10 את כ"ק מו"ח אדמו"ר, הנה קודם היציאה מביתו צוה להמשיך בכללות העבודה דהפצת היהדות והפצת
11 המעיינות, ללא כל פחד וכו' - הרי אין זה מגיע לאופן ההפצה שנתאפשרה והתבצעה במעשה בפועל
12 (ש"המעשה הוא העיקר) בחצי כדור התחתון, כי דווקא מחצי כדור התחתון הצליחו להפיץ את המעיינות
13 דפנימיות התורה גם במדינות כאלו שבהם לא ידעו כלל אודות פנימיות התורה.
- 14 ועד שהדבר התבטא במעשה בפועל לאחרונה - בהדפסת ספר התניא (ולימוד בו בציבור, בשמחה ובטוב
15 לבב, ומתוך בטחון חזק בה') בערים: 'צור' 'צידון' ו'ביירות'. וכל זה - נוסף על כל המקומות שבהם הודפס
16 ספר התניא בשנים הכי אחרונות.
- 17 דהנה, על-ידי ספר התניא (וכללות תורת חסידות חב"ד) באה פנימיות התורה באופן ד"יתפרנסון", היינו,
18 בהבנה והשגה בחכמה בינה ודעת שבנפש, ובאופן ד"תורתך בתוך מעי", היינו, שזה נעשה "דם ובשר כבשרו"
19 ברוחניות, וכתוצאה מזה - "דם ובשר כבשרו" בגשמיות, היינו, שאכילתו ושתייתו וכללות החיות ד"הדם הוא
20 הנפש" - חדורים בפנימיות התורה (ועל-אחת-כמה-וכמה בנגלה דתורה), שזהו כללות הענין ד"כל מעשיך יהיו
21 לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו".
- 22 ומאחר שכל דבר צריך להתבטא במעשה בפועל - מובן העילוי שנפעל על-ידי הדפסת ספר התניא במעשה
23 בפועל, וכידוע פתגם ה"צמח-צדק" שדבר הבא בדפוס הוא לדורי דורות.
24 וכאמור - לאחרונה הודפס ספר התניא בערים: 'צור' 'צידון' ו'ביירות'.
25 וישנו עילוי מיוחד בהדפסת ספר התניא בעיר "צור":
- 26 על הפסוק "ולאום מלאום יאמץ" (שנאמר בנוגע ליעקב ועשו בהיותם במצב ד"ויתרוצצו הבנים בקרבה"
27 (תולדות כה, כב-כג)) - מפרש רש"י בפשוטו של מקרא (המובן אפילו לבן חמש למקרא): "כשזה קם זה נופל,
28 וכן הוא אומר אמלאה החרבה, לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים", ומזה מובן שחורבנה של צור
29 קשור עם בניינה של ירושלים.
- 30 ומזה מובן הענין המיוחד שבהדפסת ספר התניא בעיר "צור" - כי "צור" היא ה"לעומת-זה" ד"ירושלים",
31 ולכן, על-ידי הדפסת ספר התניא בעיר "צור", מתבטא ביותר הענין דהפצת המעיינות חוצה, מאחר שפנימיות
32 התורה חודרת באופן של דפוס אפילו במקום נמוך ביותר - ה"לעומת-זה" של "ירושלים".
- 33 וכל זה נפעל על-ידי הברכה וה'נתינת כח' (באופן ד"עמדו הכן כולכם") דבעל המאסר והגאולה (ש"דברי
34 צדיקים קיימים לעד") - שצוה ונתן כח להתמסר לגמרי לעבודה דהפצת המעיינות חוצה במעשה בפועל (כי
35 "המעשה הוא העיקר"), היינו, להפיץ את המעיינות דפנימיות התורה אצל כל אחד ואחת מבני ישראל, ואפילו
36 כאשר מדובר אודות יהודי הנמצא במעמד ומצב דתחתון שאין למטה ממנו (מסיבות שונות ומשונות), עד שצריכים
37 ללמדו "אל"ף ב"ת" דעניני יהדות - הנה ביחד עם זה צריכים לתת לו גם את ה"מעיינות" דפנימיות התורה, כפי
38 שנתגלו על-ידי הבעל-שם-טוב - הנשיא דחסידות הכללית, וכפי שנתגלו באופן ד"יתפרנסון" על-ידי אדמו"ר הזקן
39 - הנשיא דחסידות חב"ד, ועל-ידי רבותינו נשיאינו ממלאי מקומו, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.
- 40 ד. והנה, התחלת כללות הענין דהפצת המעיינות באופן האמור - היתה בג' תמוז, שאז נפעלה שבירת הגלות
41 של המאסר (גלות בתוך גלות כו', עד לסכנת נפשות ממש), ובאופן דאתהפכא חשוכא לנהורא, היינו, שכל עמי
42 הארץ ראו בגלוי שאותם האנשים שעל-ידם היה המאסר, הנה הם עצמם היו מוכרחים לצוות על שחרורו מבית
43 האסורים בג' תמוז.

1 "והימים האלה נזכרים ונעשים" - זאת אומרת, כאשר "נזכרים" מדי שנה בשנה אודות כללות המאורע שהיה
 2 בג' תמוז, והזכרון הוא בהתאם להוראת התורה, "תורת חיים", היינו, ש"חיים" מחדש את כל המאורע כפי
 3 שהיה בפעם הראשונה,
 4 [ואדרבה: בהתאם לציווי ד"מעלין בקודש" - מובן, שזהו באופן נעלה יותר מאשר בפעם הראשונה, כי מדי
 5 שנה בשנה מתבגרים יותר, ונוסף בכללות הענין דהבנה והשגה, ובפרט כאשר מדובר אודות הבנה והשגה
 6 בענינים הקשורים עם חכמתו ורצונו של הקב"ה, ועל-דרך-זה בעניננו - שהבנת והשגת כל המאורעות שהיו
 7 בג' תמוז לכל פרטיהם היא באופן רחב ועמוק יותר מאשר בפעם הראשונה],
 8 הנה כאשר הזכרון ("נזכרים") הוא כדבעי - הרי זה מתבטא במעשה בפועל ("נעשים"), וזהו "אבן-הבוחן"
 9 כדי לדעת אם הזכרון הוא כדבעי (עד לאופן ד"מעלין בקודש" ביחס לפעם הראשונה) - כאשר הדבר מתבטא
 10 במעשה בפועל, היינו, שניכר עליו שהתאריך דג' תמוז דשנה זו פעל בו שינוי עיקרי במעשה בפועל ("נעשים"),
 11 עד שהדבר מתבטא ב"כל מעשיך יהיו לשם שמים".
 12 ולאחרי ג' תמוז מתעלים מדרגא לדרגא - אמנם באופן ד"קימעה קימעה", אבל ביחד עם זה הרי זו הליכה
 13 "מחיל אל חיל" - מג' תמוז לד' תמוז, ולימים שלאחרי-זה, עד לימי הגאולה עצמם - י"ב וי"ג תמוז.
 14 ה. ויהי-רצון שזו תהיה הכנה קרובה לגאולה האמיתית והשלמה - עוד קודם י"ב וי"ג תמוז, היינו, שבי"ג
 15 כמימרא' נפעל הענין ד"קץ שם לחושך", "דאלאי גלות", ו"מיד הן נגאלין" - אתחלתא דגאולה ושלמות
 16 הגאולה האמיתית לכל אחד ואחת מבני ישראל, כאשר יקויים היעוד "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל",
 17 על-ידי משיח צדקנו, שהוא יקבץ נדחי ישראל.
 18 וכאשר הגאולה היא באופן ד"זכו אחישנה" - אזי חוגגים את ימי הגאולה י"ב וי"ג תמוז דשנת תשמ"ב -
 19 בארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה".
 20 ומג' תמוז באים לקיום היעוד "ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו" - בבית המקדש השלישי, בית נצחי, כשם
 21 שהגאולה היא גאולה נצחית (שאינן אחריה גלות) - ותיכף ומיד ממש.

* * *

22 ו. ידועים דברי בעל המאסר והגאולה שאמרם בג' תמוז (כפי שנרשמו ונדפסו ונתפרסמו בכל תפוצות
 23 ישראל):
 24 "לא מרצוננו גלינו מארץ ישראל ולא בכוחותינו אנו נשוב לארץ ישראל, אבינו מלכנו הוא יתברך הגלה
 25 אותנו מאדמתנו והוא יתברך יגאלנו . . על ידי משיח גואל צדק . . אבל ידעו נא כל העמים אשר על פני
 26 האדמה, כי רק גופותינו נמסרו בגלות ובשעבוד מלכיות, ואילו נשמותינו לא נמסרו לגלות ולשעבוד מלכיות.
 27 חייבים אנו להכריז גלוי לעין כל, שבכל מה שנוגע לדתנו, לתורת ישראל ומצוותיו ומנהגיו, אין משהו שיכפה
 28 עלינו דעתו, ואין שום כח של כפייה רשאי לשעבדנו. עלינו להצהיר בכל תוקף עקשנותינו היהודית ובכל תוקף
 29 כח המסירות-נפש היהודית זה אלפי שנה - אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו".
 30 ובהקדים:

31 מבואר בתניא פרק ל"ב ש"יסוד ושורש כל התורה הוא להגביה ולהעלות הנפש על הגוף מעלה מעלה כו",
 32 באופן שהגוף הוא טפל והנשמה היא עיקר. ומאחר שאין הקב"ה מבקש אלא לפי כוחו של כל אחד ואחת
 33 מישראל, מובן, שהקב"ה נותן כח לכל אחד ואחת מישראל שיוכל לפעול בעצמו שנשמתו תהיה העיקר וגופו
 34 יהיה טפל בלבד.
 35 ומאחר ש"רק גופותינו נמסרו בגלות . . ואילו נשמותינו לא נמסרו לגלות", והגוף הוא טפל בלבד אל
 36 הנשמה - נמצא שכללות ענין הגלות הוא רק בתורת "טפל", והעיקר הוא - לעשות מ"גלות" "גאולה",
 37 על-ידי-זה שמגלה שם את "הוי' אחד", "אלופו של עולם".
 38 וכדאיאת בספרים שהחילוק בין תיבת "גולה" לתיבת "גאולה" הוא - באות אל"ף, היינו, כאשר מוסיפים
 39 אל"ף לתיבת "גולה" (לא רק בתחילת התיבה, אלא אפילו באמצעה), על-ידי-זה נעשה ענין ה"גאולה", והרי
 40 האות אל"ף מורה על "אלופו של עולם".

1 ובפרט על-פי המבואר ב'בית יוסף' (בשם הסמ"ק) בנוגע לתיבת "אחד" דקריאת-שמע ("שמע ישראל ה'
2 אלקינו ה' אחד") - שהאות אל"ף ד"אחד" מורה על "אלופו של עולם", האות ח"ת מורה על ז' רגיעים וארץ,
3 והאות דל"ת מורה על ד' רוחות העולם, ומאחר שהאות אל"ף, היא ראש התיבה, הרי זה מרמז שהח"ת והדל"ת
4 (ז' רגיעים והארץ וד' רוחות השמים) בטלים לגבי האל"ף - אלופו של עולם, ובלשון הגמרא (ברכות יג, ב):
5 "אמליכתי למעלה ולמטה ולד' רוחות השמים".

6 וזוהי ההוראה המיוחדת הקשורה עם ג' תמוז בכל שנה ושנה, כאשר "הימים האלה נזכרים ונעשים", באופן
7 ד"מעלין בקודש" - שצריכים לדעת שהנשמה לא נמסרה לגלות כלל, ולכן, "בכל מה שנוגע לדתנו, לתורת
8 ישראל ומצוותיו ומנהגיו, אין מישהו שיכפה עלינו דעתו כו".

9 ז. נוסף לזה: בסיום דבריו אומר בעל המאסר והגאולה: "עלינו להצהיר . . אל תגעו במשיחי ובנביאי אל
10 תרעו".

11 והנה, נוסף על הפירוש ד"משיחי" על-פי פשוטו של מקרא - ישנו הפירוש המובא בגמרא (שבת קיט, ב):
12 "אל תגעו במשיחי - אלו תינוקות של בית רבן".

13 וענין זה שייך ביותר לכללות ענין המאסר והגאולה - כי הטענה העיקרית שהיתה נגד כ"ק מו"ח אדמו"ר
14 (שזו היתה סיבת המאסר, כפי שהיה נראה בעיני בשר) היא - התעסקותו בחינוך תינוקות של בית רבן
15 ("משיחי"), מה-שאינ-כן בנוגע להפצת המעיינות ביחס לגדולים - שזה לא היה איכפת להם כל כך.

16 ובזה רואים עד כמה נוגע כללות ענין החינוך דתינוקות של בית רבן - עד שבעל המאסר והגאולה העמיד
17 בסכנה את כללות העבודה דהפצת התורה והיהדות, כדי לעסוק בחינוך תינוקות של בית רבן, היינו, שהתינוקות
18 יתחנכו באופן כזה שיהיה ניכר עליהם שהם שייכים ל"בית רבן" - "רבן" קאי על הקב"ה, "נותן התורה", וכן
19 על משה רבינו, "משה קבל תורה מסיני", שהוא רבן של ישראל עד סוף כל הדורות, ועל-דרך-זה ראשי ישראל
20 שבכל דור ודור, שהם נקראים בשם "משה", כמאמר רבותינו ז"ל "משה שפיר קאמרת", ובפרט נשיא הדור -
21 "רעיא מהימנא" שבכל דור ודור, עד לנשיא דורנו - כ"ק מו"ח אדמו"ר, בעל המאסר והגאולה.

22 וזוהי ההוראה הנוספת המודגשת בג' תמוז (כפי שלומדים מדבריו של בעל המאסר והגאולה - "רבן") -
23 שצריכים להשתדל ביותר אודות חינוך תינוקות של בית רבן, הנקראים בשם "משיחי".

24 ומאחר ש"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה" - מובן, ששלימות לימוד הוראה זו (מ"רבן של ישראל") היא
25 - כאשר ענין זה נפעל במעשה בפועל, היינו, התעסקות בחינוך ילדי ישראל, החל מחינוך הבנים והבנות.

26 ח. והנה, דובר כמה פעמים שכללות ענין החינוך מתחיל תיכף ומיד משעה שהתינוק יוצא לאויר העולם,
27 וכמנהג ישראל לתלות "שיר המעלות" (וכיוצא-בזה) מסביב התינוק שנולד, כדי שעם יציאתו לאויר העולם
28 יראה תיכף ומיד אותיות קדושות בכתב מרובע, שבהם ועל ידם נברא וקיים העולם.

29 ויתירה מזו: בכמה שיחות מבאר בעל המאסר והגאולה שלאמיתתו של דבר מתחיל ענין החינוך תשעה
30 חדשים קודם שהתינוק יוצא לאויר העולם - מתחילת התהוותו, היינו, שהתהוותו היא בהקדמת הענין דטהרת
31 המשפחה, שעל-ידי-זה מתהווה מציאות התינוק באופן של טהרה וקדושה.

32 ולאחרי התהוותו באופן של טהרה וקדושה - נפעל ענין החינוך על-ידי-זה שמלמדין אותו את כל התורה
33 כולה בהיותו במעי אמו, וכתוצאה מזה - הנה תיכף ומיד כאשר יוצא לאויר העולם הרי הוא יורש את כל
34 התורה כולה, כמו שכתוב "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב".

35 ועל-פי-זה מובן שגם לימוד זה צריך לבוא במעשה בפועל - שזוהי ההוכחה אודות הצלחת הלימוד דג'
36 תמוז, כאשר רואים ש"זרעו בחיים" - היינו, שכל אחד ואחת מישראל, שהוא "זרעו" של כ"ק מו"ח אדמו"ר
37 נשיא דורנו (בעל המאסר והגאולה), מתנהג באופן דטהרת המשפחה, שעל-ידי-זה נפעל תחילת ענין החינוך
38 דתינוקות של בית רבן.

39 ואפילו כאשר מדובר אודות אלו שחסר אצלם עדיין בענין דטהרת המשפחה - הרי גם אצלם ישנו ענין זה
40 "בכח" תיכף ומיד בעת ירדת נשמתם למטה, אלא שכדי שתהיה "הזוה" שתביא כח זה לידי פועל - זקוקים
41 לעורר אותו אודות ענין זה, שזהו כללות הענין ד"מבצע טהרת המשפחה". ומאחר שלבם של ישראל ער הוא
42 לתורה ומצוותיה, גם כאשר "אני ישנה בגלותא" - הרי בוודאי שסוף-כל-סוף מצליחים לפעול זאת על כל אחד
43 ואחת מישראל.

- ט. והנה, המבצע דטהרת המשפחה קשור עם כל שאר המצוות, ובמיוחד - עם המצוות הכלליות: אהבת ישראל, חינוך עצמו וחינוך הזולת, תורה, תפילין, מזוזה, צדקה, בית מלא ספרים - יבנה וחכמיה, נרות שבת קודש ויום-טוב, וכשרות האכילה ושתייה.
- ועל-ידי-זה נפעל כללות הענין ד"אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו" - היינו, שריבוי המעשים טובים בכל עניני תורה ומצוותיה נעשים "חומה בצורה", "תריס" ומלאך המגין, מפני ענינים בלתי רצויים.
- ובפרט כאשר נוסף הענין דקניית אות באחד מספרי התורה הכלליים - שעל-ידי-זה נכללים בכלל ד"כל הנמצא כתוב בספר" (דניאל יב, א).
- י. והנה, על-ידי ה'נתינת כח' והברכות הנמשכות ומתחדשות בג' תמוז - מוסיפים ביתר שאת וביתר עוז בכל הענינים האמורים, במעשה בפועל בחיי היום-יום.
- ועל-ידי-זה נפעלת שלימות בכל עניני תקופת תמוז - היינו, שמאיר אצלו בגלוי תוקף השמש ד"שמש ומגן הוי' אלקים" (כמדובר בארוכה בהתוועדות שלפני-זה (שיחת שבת פרשת שלח סעיף י')), ועד שבחלקו בעולם ובכל העולם ניכר אלקות בגלוי - "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות הוי' אלקים ארץ ושמים", היינו, שניכר בגלוי בכל העולם כולו שמציאותו היא - "הוי' אלקים".
- וכאשר פועלים זאת בימי הגלות האחרונים - הרי זה ממחר את הגאולה האמיתית והשלימה באופן ד"אחישה", כי על-ידי-זה שמכניסים אות אל"ף ("אלופו של עולם") בתיבת "גולה" (גלות) - נעשה ענין ה"גאולה", כאמור לעיל.
- וגם כאשר נמצאים בימי הגלות האחרונים - הנה "לכל בני ישראל היה אור במושבותם", גם בארץ מצרים, ועל-דרך-זה בנוגע לגלות דשאר המלכיות, שכולם נקראים על-שם מצרים על-שם שמצירות לישראל.
- ואפילו כאשר בחסד עליון זכינו להימצא במדינה שאין בה הגבלות מבחוץ כו' - הרי היות שזהו זמן הגלות, כאשר "אותותינו לא ראינו", ובית המקדש אינו בנוי כו' - ישנו הענין ד"דינא דמלכותא דינא", ואף-על-פי שאין זה שייך לעניני יהדות, אף-על-פי-כן, הרי זה מגביל אותנו. וכללות ענין הגלות מתבטא גם באופן עבודתו לבוראו - שאין רואה אלקות בראיה מוחשית, אלא באופן של הבנה והשגה בשכלו בלבד ("שמע ישראל").
- ולכן, על-ידי הפעולות האמורות לעיל (כתוצאה מה'נתינת כח' דג' תמוז) זוכים בקרוב ממש לגאולה האמיתית והשלימה, ואין צורך להמתין 9-10 ימים עד י"ב-י"ג תמוז, אלא "מיד הן נגאלין", "על ידי משיח גואל צדק" - כדברי בעל המאסר והגאולה שאמר בג' תמוז (כנ"ל).
- יא. האמור לעיל שייך בג' תמוז בכל שנה ושנה. ונוסף לזה - ישנה הוראה מיוחדת מהקביעות דג' תמוז בימי השבוע, בהתאם לשיעור בפרשת השבוע דיום זה. וכידוע פתגם אדמו"ר הזקן שצריכים "לחיות" עם הזמן - עם חלק פרשת השבוע השייך ליום זה.
- הקביעות דג' תמוז בשנה זו היא - ביום החמישי דפרשת קורח. וה'שיעור חומש' היומי הוא - מחמישי עד ששי בפרשת קורח.
- בשיעור חומש היומי מדובר אודות האופן שבו הסירו את תלונות בני ישראל בנוגע לענין הכהונה - על-ידי-זה שכל בני ישראל ראו ש"פרח מטה אהרן לבית לוי ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים".
- ומפרש רש"י בפשוטו של מקרא (המובן אפילו לפשוט שבישראל) - "שקדים הוא הפרי הממהר להפריח מכל הפירות".
- וענין זה קשור עם כללות ענין הגאולה - כי אף-על-פי שגם כאשר הגאולה היא "בעתה" הרי זו גאולה אמיתית ושלימה, אף-על-פי-כן, זוכים לכללות ענין הגאולה באופן של מהירות - "שקדים" טובים, על-ידי-זה שהקב"ה מקיים את הבטחתו ד"מיד הן נגאלין".
- וכמבואר ב'לקוטי-תורה' (סוף פרשתנו) שכללות ענין ה"שקדים" מורה על המשכת ברכות ה' באופן ד"עד מהרה ירוץ דברו", זאת אומרת, כפי שהברכה היא למעלה, בשרשה ומקורה, הרי היא נמשכת למטה מטה, עד לתחתון שאין למטה ממנו, וההמשכה היא ללא כל מניעות ועיכובים כו', ובאופן של טוב הנראה והנגלה, באופן שה"מטה" יכול לקבל (על-דרך הענין ד"גשמי ברכה").

1 וזוהי ההוראה המיוחדת הנלמדת משיעור חומש היומי דג' תמוז בהתאם לקביעות שנה זו - שכללות עבודת
2 בני ישראל בהפצת היהדות והמעיינות חוצה (שזוהי הנקודה הכללית דג' תמוז) צריכה להיות באופן של
3 "שקידה" ("שקדים"), היינו, שתיכף ומיד כאשר מחליט לעסוק בהפצת היהדות והמעיינות, הרי הוא עושה זאת
4 במעשה בפועל באופן של "שקידה", ואינו מוצא מנוחה לעצמו, אלא הוא הולך ומחפש יהודי נוסף שיוכל
5 לפעול ולהשפיע עליו להוסיף בכל עניני יהדות, במעשה בפועל, כי "המעשה הוא העיקר".

6 וגם כללות העבודה דהפצת היהדות והמעיינות (להשפיע על הזולת בכל ענינים אלו עד למעשה בפועל)
7 מודגשת בענין ה"שקדים" ד"מטה אהרן" - כי: כשם שלא היה מספיק מה ש"פרח מטה אהרן", ואפילו "ויצץ
8 ציץ", אלא היה צריך להיות הענין ד"ויגמול שקדים" - צמיחת הפירות בפועל ממש, כמו כן מובן בנוגע לכללות
9 הפעולה עם הזולת, שצריכים לפעול עליו עד למעשה בפועל - באופן ד"ויגמול שקדים".

10 ויתירה מזו: לא זו בלבד שצריך להיות צמיחת הפירות בפועל ממש, אלא ישנה הדגשה מיוחדת שהפירות
11 הם "שקדים", היינו, שרואים "גלוי לעין כל" (כלשון בעל המאסר והגאולה) שמיד לאחר ההחלטה הטובה
12 לעסוק עם הזולת, בא הדבר במעשה בפועל. וגם ההשפעה על הזולת היא באופן כזה - היינו, שהפירות
13 שצומחים אצל הזולת (מעשה בפועל) הם גם "שקדים", כי על-ידי הדיבור עם הזולת בדברים היוצאים מן הלב,
14 ותוך כדי שמראה 'דוגמא חיה', הרי הוא פועל על הזולת באופן דטופח על מנת להטפח, שהמושפע נעשה גם
15 הוא משפיע.

16 יב. ועל-ידי צירוף כל פעולות אלו - נפעל כללות הענין ד'תשועה והצלה', ועד ל'תשועה והצלה' האמיתית
17 והעיקרית - גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, ובאופן ד"ויגמול שקדים", היינו, ש"מיד הן
18 נגאלין", בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים.

19 וזוכים לבנין בית המקדש השלישי - שהוא בנוי ועומד למעלה, אלא שהקב"ה מחכה לפעולה האחרונה
20 (במעשה, בדיבור או במחשבה) שתכריע את העולם כולו לכף זכות, ואז "מיד הן נגאלין", ומיד יורד ומתגלה
21 בית המקדש השלישי למטה מעשרה טפחים - בירושלים עיר הקודש, בהר הבית.

22 וזהו כללות הענין ד"יחינו מיומיים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו", היינו, שעל-ידי כללות מעשינו
23 ועבודתנו בזמן הגלות, הנחלק לב' גלויות כלליות ("יומיים") - הגלות שלאחרי חורבן בית ראשון, והגלות
24 שלאחרי חורבן בית שני - זוכים לקיום היעוד "ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו", דקאי על בית המקדש
25 השלישי, וגאולה השלישית - גאולה נצחית.

26 והענין ד"ביום השלישי" קשור עם כללות ענין הקדושה - כי כללות ענין הקדושה מתבטא בג' קוין דוקא.
27 וכמו שכתוב בפרקי אבות, בפרק שלמדו בשבת זו (ש"מינייה מתברכין כולהו יומין", כולל יום החמישי, ג'
28 תמוז) - פרק שלישי: "הסתכל בשלשה דברים".

29 ובהמשך המשנה נאמר "הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה" - והרי ה"עבירה" הכי גדולה
30 היא - עצם העובדה שנמצאים עדיין בגלות, "מפני חטאינו גלינו מארצנו", ולכן, על-ידי ההסתכלות "בשלשה
31 דברים", מתבטל כללות ענין ה"עבירה", ובאופן ש"אין אתה בא (אפילו) לידי עבירה" (ראה שיחת שבת פרשת
32 שלח סעיף ל"ד), וכאשר מתבטל הענין ד"חטאינו" (שזהו הסיבה היחידה לכללות ענין הגלות) - אזי "מיד הן
33 נגאלין", במהרה בימינו ממש, על-ידי משיח צדקנו.

* * *

34 יג. דובר לעיל שכללות פרשת המאסר היתה קשורה (בדרך הטבע) עם פעילותו של בעל המאסר והגאולה
35 בחינוך ילדי ישראל, ילדים וילדות, בחינוך הכשר, ועד לחינוך על טהרת הקודש. וכמודגש גם בדבריו של בעל
36 המאסר והגאולה בג' תמוז - "אל תגעו במשיחי ובבניאי אל תרעו".
37 ועל-פי-זה מובן שבג' תמוז נוספת התעוררות חדשה בנוגע לכללות ההתעסקות בחינוך ילדי ישראל,
38 הנקראים בשם "משיחי" - לדאוג ולהשתדל שכל אחד ואחת מהם יקבל חינוך הכשר, עד לחינוך על טהרת
39 הקודש.

40 ובפרט שישנו ענין מיוחד הקשור עם ימים אלו - שזהו ענין שהזמן גרמא:

41 בכמה מדינות מתחילים בימים אלו לערוך תכניות בנוגע לימי הקיץ - באיזה אופן יבלו הילדים במשך ימי

- הקִיץ, באופן המתאים לבריאות הגוף וכו'. ולכן הרי זה הזמן המתאים ביותר להשתדל שההורים ירשמו את
הילדים למחנות קִיץ שמתנהלים ברוח היהדות, תורה ומצוותיה, ששם יקבלו הילדים את החינוך המתאים.
- וצריכים להסביר להורים שהקב"ה קורא לילדי ישראל בשם "משיח", היינו, שכל אחד ואחת מילדי ישראל
הוא "משיח" של הקב"ה, והקב"ה נתן להורים שליחות קדושה, ביחד עם נתינת כוחות קדושים, שהם יחנכו
את ילדיהם באופן המתאים ל"משיח" של הקב"ה. ומובן, גודל הזכות והאחריות שבדבר.
- וכאשר יסבירו זאת להורים - הרי בודאי שההורים ינצלו את כל הכוחות והאפשרויות שניתנו להם כדי
לממש את הזכות הגדולה שנפלה בחלקם, שהקב"ה, אבינו שבשמים, סומך עליהם, ומפקיד בידם את ה"משיח"
שלו, כדי שהם יגדלוהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, על-ידי החינוך המתאים בהנהגה המתאימה מדי יום
ביומו. ולא זו בלבד שיעשו את כל התלוי בהם, אלא הם יעשו עוד יותר מכפי יכולתם - כדי שילדיהם יקבלו
את כל האפשרי בעניני יהדות, תורה ומצוותיה.
- ובהתקרב ימי הקִיץ, שהם "ימי החופש", היינו, שבימים אלו משחררים את הילדים מהגבלות בתי-ספר
החילוניים [הן בנוגע למקומות שהגבלות אלו הם על-פי החוק, והן בנוגע למקומות שהגבלות אלו הם מצד
מנהגי בני האדם באופן בלתי רצוין] - הרי בודאי שיש לנצל זמן זה כדי להעניק לילדים חינוך כשר וקדוש
במדה הכי מרובה, על-ידי-זה שישלחו אותם למחנה קִיץ (מחנה יומי, או מחנה שבו נמצאים במשך תקופה
ממושכת) ששם יוכלו להתנהג באופן המתאים ל"צבאות השם".
- ומאחר שמדובר אודות "צבאות השם" - הרי הנהגת "איש צבא" היא באופן שבמשך כל היום כולו, ואפילו
בעת השינה, ניכר עליו שהוא "איש צבא" (כפי שרואים בפועל ובמוחש). ועל-דרך-זה מובן בנוגע ל"צבאות
השם" - שבמשך כל היום כולו צריכים הם להימצא בד' אמות של מחנה המתנהל על-פי רצון ה' - "על פי ה'
יחנו", היינו, שבמשך כל היום כולו חדרור הילד בהנהגה המתאימה למילוי רצון אבינו שבשמים.
- וכמדובר כמה פעמים אודות המעלה המיוחדת בחינוך הניתן ב"מחנה קִיץ" - לגבי החינוך במשך כל השנה:
במשך כל ימי השנה, ישנם שעות שבהם נתון הילד תחת השפעת בית-הספר, ישנם שעות שבהם נתון הילד
תחת השפעת הבית, וישנם שעות שבהם נתון הילד תחת השפעת הרחוב והסביבה. ומובן, שהשפעות אלו שונות
המה זו מזו. ובזה מתבטא העילוי המיוחד ד"מחנה קִיץ" - שבמשך כל שעות היום כולו, נתון הילד תחת
השפעת רוח המחנה המתנהל על-פי יסודי התורה ומצוותיה, והשפעה זו היא במשך כל היום כולו, באופן ד"לא
ישבותו".
- ולכן, כאשר הילד נמצא ב"מחנה קִיץ" המתאים במשך תקופה ממושכת - הרי הוא הולך "מחיל אל חיל"
בכל עניני יהדות, תורה ומצוותיה.
- וכאשר הילד הולך "מחיל אל חיל" בכל עניני התורה ומצוותיה, באופן ד"בחוקותי תלכו ואת מצוותי
תשמרו" - אזי מקיים הקב"ה את הבטחתו, ומוסיף בברכותיו בכל הקשור לבריאות הגוף. ואז זוכים ההורים
לראות נחת אמיתי ונצחי מילדיהם - בראותם שהם הולכים "מחיל אל חיל" מיום ליום.
- ומובן, שהשפעת החינוך ד"מחנה קִיץ" נמשכת בכל השנה כולה, היינו, שהנהגת הילדים במשך השנה כולה
היא ביתר חיות ותוקף ואור בכל עניני יהדות, עד שהשנה כולה נעשית שנה של אור וחיות ובריאות, בגשמיות
וברוחניות גם יחד.
- וכל זה מוסיף חיות ואור ובריאות אצל ההורים וכל בני המשפחה, ואצל כל אחד ואחת מכלל ישראל כולו.
- יד. והמעשה הוא העיקר - להוסיף בכל הענינים הקשורים עם חינוך ילדי ישראל, ולהוסיף בכל עניני תורה
ומצוותיה, במחשבה דיבור ומעשה (אף-על-פי שגם עד עתה היתה ההנהגה באופן המתאים, כי כל ישראל
בחזקת כשרות הם).
- ולעשות זאת באופן של "שקידה" - בהתאם להוראה הנלמדת משיעור חומש היומי בנוגע ל"מטה אהרן":
"ויגמול שקידים".
- ועל-ידי-זה זוכים לגאולה האמיתית והשלימה גם באופן של "שקידה" - "אחישנה", על-ידי כללות מעשינו
ועבודתנו בהמשכת "אלופו של עולם" (אות א' דתיבת "אחד") בחי"ת (ז' רקיעים והארץ) ובדל"ת (ד' רוחות
העולם) - בחלקו בעולם, ובחיי היום-יום.

1 וזוכים לקיום היעוד "ביום ההוא יהיה הוי' אחד ושמו אחד", כשם שאני נכתב כך אני נקרא - בגילוי בכל
2 העולם כולו, שזהו החידוש דימות המשיח, כמו שכתב הרמב"ם בספרו "יד החזקה" (הלכות מלכים סוף פרק
3 י"א) שמשיח צדקנו "יתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד, שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה
4 לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד".

5 וההכנה לזה היא - על-ידי שמיישם את החלטותיו הטובות במעשה בפועל, היינו, שהחלטות הטובות
6 דנפש האלקית נמשכות ובאות אצל הנפש הבהמית והגוף וכללות חלקו בעולם, במעשה בפועל.

7 וכאמור לעיל בנוגע ל"מטה אהרן" - שתיכף ומיד לאחר ש"פרח מטה אהרן", נמשך הדבר ובא בפועל
8 ממש - "ויגמול שקדים", פירות מוכנים בפועל ממש.

9 ועל-ידי כללות מעשינו ועבודתינו באופן ד"שקדים" הטובים - מבטלים את ג' השבועות (כ"א יום) הידועים,
10 מי"ז בתמוז עד תשעה באב, הקשורים עם ענין ה"שקדים" באופן בלתי רצוי, ובלשון הרמב"ם (סוף הלכות
11 תעניות) "כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח, ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי
12 ששון ושמחה".

13 ומאחר ש"הפכו ימים אלו לששון ולשמחה ולמועדים טובים" (על-ידי עבודת ההכנה בימים שלפני-זה,
14 החל מג' תמוז) - הרי זו שמחה גדולה ביותר, כיתרון האור מן החושך וכיתרון החכמה מן הסכלות - ד"מלך
15 זקן וכסיל", כי לא זו בלבד שאין שומעים לו, אלא אדרבה: מהפכים אותו לטוב, כמו שכתוב "בכל לבבך -
16 בשני יצריך".

17 והמעשה הוא העיקר - לעסוק בכל הענינים האמורים לעיל, ובמיוחד - להשתדל שכל ילד יהודי ינצל את
18 ימי הקיץ כדבעי, היינו, למלא את הזמן הפנוי מלימודי חול - בעניני יהדות, כמו הענין דבנין ירושלים ("יראה
19 שלם") מחורבנה של צור - גם כאשר נמצאים עדיין בזמן הגלות.

20 וזו תהיה הכנה קרובה לבנינה של ירושלים בפשטות - היינו, שירושלים של מעלה נמשכת ויורדת לירושלים
21 של מטה, ביחד עם השכינה, וכל אחד ואחת מבני ישראל - בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו,
22 באופן ד"שקדים", במהרה בימינו ממש.

23 כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן "ווי וואנט משיח נאוו".

* * *

24 טו. נוסף על האמור לעיל אודות ההוראה הנלמדת משיעור חומש היומי - ישנה הוראה נוספת הנלמדת
25 מכללות פרשת קרח, שבה מדובר אודות פרטי הענינים דמחלוקת קרח. ובהקדים:

26 טענת קרח על משה ואהרן היתה - "כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'".
27 ולכאורה אינו מובן: מבואר במדרשי רבותינו ז"ל (הובא בפירוש רש"י ריש פרשתנו) שקרח "נתקנא על נשיאותו
28 של אליצפן בן עוזיאל שמינהו משה נשיא על בני קהת", ולא מינה אותו (את קרח), למרות היותו "בן יצהר,
29 שהוא שני לעמרם". זאת אומרת, שגם קרח הסכים שצריך להיות ענין של התנשאות, אלא רצה שימנו אותו
30 כו'. ואם-כן, מה היתה טענתו על עצם ענין ההתנשאות - "מדוע תתנשאו על קהל ה'!!?"

31 והביאור בזה (ראה גם לקוטי-שיחות חלק ד' עמוד 1049 ואילך):

32 נוסף על העילוי וההתנשאות ד"כהן" לגבי שאר בני ישראל, היינו, שאצל "כהן" ישנם ענינים נעלים יותר
33 מאשר אצל "לוי" ו"ישראל" - הרי בהיות ה"כהן" חלק מכלל ישראל, מובן, שישנם ענינים שבהם שוה הכהן
34 לשאר בני ישראל, היינו, שישנו גם צד השוה בין ה"כהן" לשאר בני ישראל.

35 וזו היתה טענת קרח - "מדוע תתנשאו על קהל ה'": בנוגע לעניינים שבהם שוה הכהן לשאר בני ישראל,
36 לא צריך להיות ענין של התנשאות. זאת אומרת, שמעלת הכהן מתבטאת רק באותם עניינים שבהם הוא למעלה
37 משאר בני ישראל, מה-שאין-כן בנוגע לעניינים שישנם גם אצל שאר בני ישראל. ועל-זה אמר לו משה רבינו,
38 שמעלת הכהן בעניינים שהוא למעלה מבני ישראל משפיעה גם על העניינים שבהם שוה הכהן לשאר בני ישראל,
39 ולכן מודגשת מעלת הכהנים גם בעניינים שבהם שווים הם לשאר בני ישראל (כפי שמבאר הרגצ'ובי (צפנת
40 פענח על התורה ריש פרשתנו)).

דוגמא לדבר:

בפרקי אבות, בפרק שלמדו בשבת שממנה מתברכין ימי שבוע זה (פרק ג' משנה י"ד) - מובאים דברי רבי עקיבא: "חביב אדם שנברא בצלם, חיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר כי בצלם אלקים עשה את האדם. חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, חיבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום, שנאמר בנים אתם לה' אלקיכם".

והנה, מה שכתוב "חביב אדם שנברא בצלם" - קאי על כל בני האדם, גם אומות העולם, כי פסוק זה נאמר על אדם הראשון, שממנו באו כל בני האדם, שלכולם רמ"ח אברים ושס"ה גידים. ובלשון התניא (פרק מ"ט): "הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם".

ובזה נשאלת השאלה: האם מעלתם של בני ישראל מתבטאת רק בזה ש"נקראו בנים למקום", שזוהי מעלתם של בני ישראל לגבי שאר בני האדם שנבראו בצלם, אבל בנוגע למעלה "שנברא בצלם" שווים אומות העולם לבני ישראל; או שמפני מעלתם ש"נקראו בנים למקום" הרי גם הענין ש"נברא בצלם" הוא באופן נעלה יותר מאשר אצל אומות העולם.

על-דרך-זה ישנה דוגמא לדבר - בנוגע להלכה:

קרבן תמיד הקריבו במשך כל ימות השנה, הן בימי החול והן בשבתות וימים טובים ויום הכיפורים. ובזה נשאלת השאלה: האם קדושת השבת ויום-טוב מתבטאת רק בנוגע לקרבנות המוספים (הקשורים עם העילוי המיוחד דיום זה), או שקדושת היום פועלת עילוי גם בנוגע לקרבן תמיד. ובלשון הגמרא (זבחים צא, א): "אטו שבת למוספין אהנאי לתמידין לא אהנאי".

ונפקא-מינה בנוגע לפועל: עבודות יום הכיפורים נעשות על-ידי כהן גדול דווקא. ועל-פי-זה - אם נאמר שהתמיד של יום הכיפורים הוא בדוגמת התמיד של כל יום, הרי הקרבתו יכולה להיות על-ידי כהן סתם, ושחיטתו - אפילו על-ידי זר, כי שחיטה כשרה בזר. אבל אם נאמר שקדושת יום הכיפורים פועלת עילוי גם בקרבן תמיד - הרי גם הקרבת התמיד צריכה להיות על-ידי כהן גדול דווקא.

ובזה היתה המחלוקת של קרח עם משה רבינו: קרח סבר שהעילוי שבענין מסויים מתבטא רק בפרט זה שבו מודגש העילוי, ולכן סבר שבענינים שבהם שווים הכהנים לבני ישראל, לא צריך להיות ענין של התנשאות. ועל-זה אמר לו משה רבינו, שהעילוי בפרט אחד פועל גם על כללות הענין, ולכן, מעלתם של הכהנים היא בכל הענינים, גם באותם ענינים שבהם שווים הם לשאר בני ישראל. ועל-דרך-זה בנוגע למעלת "נברא בצלם" - שאצל בני ישראל הרי זה באופן נעלה יותר מאשר אצל אומות העולם. ועל-דרך-זה בנוגע לקרבן תמיד של שבת ויום הכיפורים, שקדושת היום פועלת עילוי גם בקרבן התמיד.

טז. ההוראה מזה בנוגע לעבודת ה' - לכל אחד ואחת מישראל, מקטן ועד גדול: יהודי יכול לחשוב, שבשעת התפלה ולימוד התורה ובקיום המצוות, ובשעת קיום הציווי והשליחות דנשיא דורנו - עליו להיות בתנועה של התנשאות, למעלה ממדידה והגבלה [אלא שבנוגע לפועל הרי הוא מקיים את המצוות במדידה והגבלה, לפי שכן הוא ציווי התורה - "לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו" (ראה שיחת שבת פרשת שלח סעיפים ב-ג)], וכל זה - כאשר מדובר אודות עניני התורה ומצוותיה; אבל כאשר מדובר אודות "מעשיך" ו"דרכיך", עניני אכילה ושתייה וטיול וכללות עניני הרשות, שבזה דומה הוא לשאר בני האדם שנבראו בצלם - אין צורך בהנהגה שהיא באופן של התנשאות, ואדרבה: ישנם הטוענים "מדוע תתנשאו"!!

[התעסקותו בעניני הרשות היא אמנם על-פי הוראות השולחן-ערוך, מאחר שישנו ציווי "ונשמרתם מאד לנפשותיכם", ולכן אוכל ושותה ומטייל וכו', כדי שהגוף יהיה בריא ושלם, שאז יוכל לעבוד את ה' כדבעי. אבל כל זה הוא לאחר האכילה ושתייה כו' - בזמן שעובד את ה', שאז ניכרת מעלתו לגבי שאר בני האדם; מה-שאינ-כן בשעת האכילה ושתייה עצמה - הרי מאחר שענינים אלו מצד עצמם שייכים גם אצל אומות העולם, ועד שהגוף "נדמה בחומריותו לגופי אומות העולם" - לא צריך להיות בזה ענין של התנשאות].

ועל-זה באה ההוראה הנלמדת מכללות הסיפור של מחלוקת קרח:

כשם שמעלת הכהנים מתבטאת בכל הענינים, גם בענינים שבהם שווים הם לשאר בני ישראל (כמענה משה רבינו לקרח) - כמו כן מובן בנוגע להנהגת כל אחד ואחד מישראל, שמעלתו צריכה להתבטא לא רק

1 בעת שעוסק בעניני תורה ומצוותיה, אלא גם בעת שעוסק בדברי הרשות, היינו, שדברי הרשות שלו הם באופן
2 נעלה יותר מאשר אצל שאר בני האדם. ועל-דרך מה שכתב הרמב"ם (הלכות דעות ריש פרק ה') "כשם שהחכם
3 ניכר בחכמתו ובדעותיו . . כך צריך שיהיה ניכר במעשיו במאכלו ובמשקו . . ובמשאו ובמתנו".

4 יז. וזוהי ההוראה הנלמדת מכללות פרשת קרח - שההנהגה צריכה להיות באופן ד"תתנשאו על קהל ה'":
5 היות שהקב"ה הביא אותו למעמד ומצב ד"מורם מעם" - מפני היותו "לוי" או "כהן", ועל-דרך-זה "מאן
6 מלכי רבנן", או שזכה לקבל חינוך מיוחד במינו (שיהודי אחר לא זכה לזה) בהיותו קשור ל"חכם" שבדור
7 ה"מורם מעם" - צריך הדבר להתבטא בכללות הנהגתו באופן ד"תתנשאו על קהל ה'", באופן נעלה יותר אפילו
8 מאותם יהודים שלא זכו לזה.

9 ועל-אחת-כמה-וכמה לאחר שזכינו בזמן הכי אחרון להפצת המעיינות חוצה על-ידי הדפסת תורת רבותינו
10 נשיאינו בפנימיות התורה, וכן זכינו לגילוי תורתם של ראשונים ("ראשונים כמלאכים") בנגלה דתורה (על-ידי
11 אותם יהודים שזכו לפרסם את תורתם של הראשונים) - הרי זו זכות מיוחדת, וביחד עם זה - חובה ואחריות
12 מיוחדת, להוסיף בלימוד עניני התורה שנתגלו בדורות הכי אחרונים (ובזה גופא - דור האחרון שבאחרונים),
13 שעל-ידי-זה נוסף עילוי בלימוד שאר חלקי התורה. וכפי שרואים בפועל שכל ידיעה נוספת בתורה פועלת הבנה
14 רחבה ועמוקה יותר בשאר עניני התורה שלמדס לפני-זה.

15 ובנוגע לפועל:

16 לא זו בלבד שכאשר עוסק ב"מבצעים" ניכר עליו שהוא "שליח" של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - שזהו
17 דבר המובן מעצמו, אלא אפילו כאשר צריך להפסיק בזה לזמן מסויים כדי לעסוק בדברי הרשות על-פי הוראות
18 ה"שולחן-ערוך", ולדוגמא: לאכול ולשתות כדי שהגוף יהיה בריא, שאז יוכל לעבוד את ה' בעת התפילה ולימוד
19 התורה, וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות דעות ריש פרק ד') "היות הגוף בריא ושלם מדרכי עבודת ה' הוא" - הנה
20 גם אז הרי הוא נמצא בתנועה של נשיאת ראש, "תתנשאו על קהל ה'".

21 ועל-דרך האמור לעיל בנוגע למעלת "נברא בצלם" - שאף-על-פי שמעלה זו שייכת אצל כל בני-האדם,
22 כולל אומות העולם, ישנו עילוי מיוחד בזה בנוגע לבני ישראל - שאצל בני ישראל מעלה זו היא באופן דנשיאת
23 ראש, באופן נעלה יותר מאשר אצל אומות העולם.

24 [וזהו גם הביאור מדוע ענין זה ("חביב אדם שנברא בצלם") נאמר בתורה שניתנה לבני ישראל, ובתורה
25 גופא - בפרקי אבות "מילי דחסידותא", אף-על-פי שענין זה שייך גם אצל אומות העולם - כי אצל בני ישראל
26 מעלה זו היא באופן נעלה יותר, באופן של התנשאות].

27 יח. נוסף על האמור לעיל אודות ההוראה הנלמדת מסיפור מחלוקת קרח - ישנה הוראה נוספת המרומזת
28 בשם הסדרה (שזהו ענין כללי השייך לכל העניינים המבוארים בסדרה זו) - "קרח", כדלקמן.
29 דובר פעם בארוכה (לקוטי-שיחות חלק ח' עמוד 108 ואילך) - על יסוד מה ששמעתי מאדמו"ר ז"ל (ומובא
30 כבר בכמה ספרים) - שהשם "קרח" מורכב מג' אותיות (קו"ף, רי"ש, וחי"ת), שלהם צד השווה עם האות ה"א,
31 אבל כולם באופן שונה מהאות ה"א.

32 והביאור בזה:

33 ציור האות ה"א מורכב מג' קוין: קו מימין, קו מלמעלה, וקו משמאל - שאינו מחובר לב' הקוין. ומבואר
34 ב'לקוטי-תורה' (ריש פרשת בלק) ובכמה מקומות שב' הקוין המחוברים, קו מימין וקו מלמעלה, הם כנגד
35 מחשבה ודיבור, וקו השמאל הוא כנגד ענין המעשה. ולכן קו השמאל אינו מחובר לב' הקוין - כי המעשה הוא
36 נפסק מהדיבור והמחשבה, וכמו שכתוב "בראתיו יצאתיו אף עשיתיו", "אף" הפסיק הענין, שזהו ההפסק בין
37 מחשבה ודיבור ("בראתיו יצאתיו") לענין המעשה ("אף עשיתיו").

38 דהנה, אצל אדם "נורמלי" הרי המחשבה והדיבור מחוברים וקשורים זה לזה, היינו, כאשר האדם מדבר,
39 ניכר בשעת הדיבור שענין זה היה קודם במחשבתו. וכן בזמן שחושב ניכר שמחשבה זו לא תהיה לבטלה, אלא
40 היא תתגלה בדיבור. אבל בנוגע לענין המעשה - ישנו הענין ד"אף עשיתיו", הפסק בין המחשבה והדיבור לענין
41 המעשה, כדלקמן.

וכל זה - באות ה"א. אבל ג' האותיות ד"קרח" (ק', ר', ח') - הרי ציורם שונה מציור האות ה"א: באות קו"ף - הקו השמאלי יורד למטה יותר מאשר הקו הימני. באות רי"ש - חסר לגמרי הקו השמאלי. ובאות חיי"ת - הקו השמאלי מחובר עם ב' הקוין.

זאת אומרת: האות קו"ף מורה על הוספה בענין המעשה לגבי המחשבה והדיבור - היפך הוראת התורה שקיום המצוות במעשה בפועל צריך להיות באופן ד"לא תוסף"; האות רי"ש מורה על הסרת כללות ענין המעשה - היפך ציווי התורה "לא תגרע"; והאות חיי"ת מורה על העדר ההפסק שבין מחשבה ודיבור למעשה.

יט. הביאור בזה בעבודת האדם - ובהקדים:
כאשר התורה מדברת אודות קיום המצוות במעשה בפועל - מדגישה התורה "לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו". ולכאורה, מאחר שהגרעון בדברי התורה חמור יותר מאשר ההוספה, היתה התורה צריכה להזהיר לכל לראש על הדבר החמור - "לא תגרע ממנו", ורק אחר-כך להזהיר על הדבר הקל ממנו - "לא תוסף עליו", ומדוע נאמר "לא תוסף עליו" (ואחר-כך) לא תגרע ממנו"??

והביאור בזה - בפשטות:
כאשר היצר הרע יבוא ליהודי ויאמר לו לגרוע ממצוות התורה - הרי בודאי שדבר זה לא יתקבל כלל אצל היהודי. ולכן, בהיות היצר הרע "אומן במלאכתו" (למרות היותו "זקן וכסיל") - הרי הוא מנסה, לכל לראש, לפעול עליו להוסיף על מצוות התורה, באמרו לו: למרות שהתורה מצוה לעשות ד' בתים בתפילין, תעשה בית נוסף בתפילין - ה' בתים, ועל-דרך-זה בנוגע לשאר המצוות. וזוהי תקוותו של היצר הרע - שעל-ידי-זה יוכל להטותו מדרכי התורה ומצוותיה.

דוגמא נוספת לדבר: ישנם כאלו שטבעם להתנהג באופן הפכי מאהבת ישראל, אלא שהם מתגברים על עצמם על-ידי היצר-טוב כו'. ובענין זה נפלה ליצר הרע "המצאה": היות שישנו ציווי "הוכח תוכיח את עמיתך", יפעל הוא (היצר הרע) על יהודי זה שיוסיף ויהדר במצוה זו, ובמילא - לא תהיה עליו ההגבלה ד"אהבת ישראל"!

הנה בנוגע לענין זה צריכים לדעת שישנו דין ברור ב'שולחן-ערוך' (ומובא ב'שולחן-ערוך אדמו"ר הזקן' בחלק ששי (הלכות אונאה וגניבת דעת סעיף ל')) שהענין ד"הוכח תוכיח את עמיתך" צריך להיות - לכל לראש - "בינו לבין עצמו ולא ברבים, וצריך לדבר עמו בנחת ובלשון רכה וכו'".

ובזה רואים שעל-ידי ההוספה על דברי התורה (היפך ההוראה ד"לא תוסף") יכולים לבוא לענין של היפך אהבת ישראל, שענין זה קשור עם כללות ענין הגלות - היפך הגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, כמאמר רבותינו ז"ל (יומא ט, ב) "אחרונים שלא נתגלה עוונם (שהיו רשעים בסתר) לא נתגלה קיצם", ועוונם היה - היפך אהבת חנם!

וזוהו כללות הענין דאות קו"ף - שהקו השמאלי (ענין המעשה) אינו מסתיים באופן שוה לקו הימני, אלא הוא נמשך ויורד למטה יותר, באופן של הוספה - היפך הענין ד"לא תוסף".

ולאחרי שמזהירים "לא תוסף עליו" (שזהו הענין הראשון שבו מתחיל היצר הרע לנסות להכשיל את האדם) - מזהירים גם "לא תגרע ממנו", שזהו ענין חמור יותר.

וענין זה מתבטא באות רי"ש - שבה חסר לגמרי הקו השמאלי, העדר ענין המעשה בפועל, היינו, שחושב לעצמו ש'רחמנא לבא בעי', ואם-כן מספיק ענין המחשבה והדיבור, אבל כאשר צריך להיות ענין המעשה (ש'המעשה הוא העיקר'), לתת צדקה לענין במעשה בפועל (הן בנוגע לצדקה בממון לענין כפשוטו, והן בנוגע לצדקה רוחנית לענין בדעת) - חסר אצלו כללות ענין המעשה (היפך הענין ד"לא תגרע").

כ. והנה, נוסף לזה שהעבודה במעשה בפועל צריכה להיות באופן ד"לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו" (שלילת האות קו"ף - הוספה בקו השמאלי, ושלילת האות רי"ש - העדר הקו השמאלי) - הרי כללות ענין המעשה צריך להיות לאחר הענין ד"אף עשיתיו", היינו, שצריך להיות הפסק בין המחשבה והדיבור למעשה (שלילת האות חיי"ת - חיבור קו השמאלי עם ב' הקוין).

זאת אומרת: לאחר המחשבה הטובה והדיבור הטוב - אינו יכול "לקפוץ" תיכף ומיד למעשה בפועל, אלא הוא צריך להביט ב'שולחן-ערוך' כדי לדעת כיצד לעשות את המעשה בפועל, ולכן אינו יכול לעשות זאת באופן

1 של "חפזון", כדי שתהיה לו גם השלימות הנפעלת על-ידי ענין המעשה, אלא המעשה גופא צריך להיות
2 בשלימות.

3 ולדוגמא: כאשר יהודי צריך לקיים מצות צדקה - אינו יכול לעשות זאת בחפזה, היינו, שממהר לזרוק כמה
4 פרוטות לצדקה, כי אין לו פנאי להתבונן שהעני זקוק לסכום גדול יותר כדי להחיות את נפשו ונפש בני ביתו,
5 ולכן מסתפק בנתינת ח"י פרוטות - אלא לאחר המחשבה וההחלטה הטובה שהוא צריך לקיים מצות צדקה,
6 צריך להיות הפסק מסויים כדי להתבונן בצרכיו של העני, ולתת לו בהתאם לצרכיו, ומתוך סבר פנים יפות -
7 שאז מעשה הצדקה הוא בשלימות.

8 וזוהי מטרת ההפסק שבין מחשבה (ודיבור) למעשה - כדי לדעת שהמעשה אינו רק כדי לפעול שלימות
9 אצלו, היינו, שנוסף על המחשבה והדיבור יש לו גם ענין המעשה, אלא התכלית הוא בענין המעשה עצמו.

10 והחילוק שבזה הוא: כאשר המעשה מחובר עם המחשבה (ללא כל הפסק) - אינו חושב על הזולת אלא על
11 עצמו בלבד, היינו, המחשבה היא אודות עצמו, הדיבור הוא אודות עצמו, והמעשה הוא גם עבור עצמו, ומאחר
12 שמעשה הצדקה הוא עבור עצמו - הרי הוא מסתפק בנתינת ח"י "סענט" (כי גם זה מספיק כדי שיהיה לו
13 העילוי דמספר ח"י), במקום לתת ח"י "דולר", או ח"י פעמים מאה דולר, וכיוצא-בזה - בהתאם למעמדו ומצבו.
14 מה-שאינ-כן כאשר ישנו הפסק בין המעשה למחשבה (כציור אות ה"א) - הרי הוא חושב אודות ענין המעשה
15 גופא, היינו, אודות הפעולה עם הזולת, ולא אודות הפעולה שלו (בהמשך לענין המחשבה).

16 וזהו ענין ההפסק שבין מחשבה למעשה (כציור אות ה"א, ולא כציור אות ח"ת) - להורות על צמצום
17 ההשפעה לפי ערך כלי המקבל, היינו, שהמשפיע צריך שהיית זמן כדי לצמצם את ההשפעה לפי ערך כלי
18 המקבל, שאז קבלת ההשפעה היא באופן המתאים.

19 כא. והנה, כללות העבודה בענייני התורה ומצוותיה ענינה - לפעול בעולם העשיה, ובעולם העשיה גופא
20 במעשה בפועל, כי "המעשה הוא העיקר". ולכן, עבודה זו צריכה להיות באופן המתאים לציור אות ה"א (שלילת
21 האותיות ק' ר' ח') - כי באות ה' נברא העולם הזה (מנחות כט, ב), אות ה' של שם הוי', "אתא קלילא דלית
22 בה מששא" (או "ממשא").

23 זאת אומרת: ישנם עניינים שבהם אומרת התורה עצמה שצריכים את האותיות קו"ף רי"ש ח"ת, כמובן
24 בפשטות; אבל כאשר מדובר אודות העבודה במעשה בפועל בעולם הזה הגשמי (שנברא באות ה"א) - דרושה
25 זהירות שהעבודה תהיה בדוגמת הציור דאות ה"א דווקא, ולא בדוגמת ציור האותיות ק' ר' ח' ("לא תוסף עליו
26 ולא תגרע ממנו" - שלילת האותיות קו"ף ורי"ש, והפסק בין מחשבה ודיבור למעשה - שלילת האות ח"ת).

27 וזוהי ההוראה המרומזת בשם הסדרה - "קרח" (ג' האותיות ק' ר' ח'), היינו, שמהפכים את הענין
28 הבלתי-רצוי שבאותיות אלו, עד שמאותיות אלו נעשית פרשה שלימה בתורה, שזוהי כללות העבודה ד"בכל
29 לבבך - בשני יצריך", אתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא.

30 וזהו גם מה שמצינו בגמרא (בכורות נח, א) שבן-עזאי אמר על רבי עקיבא [בעל המאמר ד"חביב אדם
31 שנברא בצלם . . חביבין ישראל שנקראו בנים למקום כו" (כנ"ל סעיף ט"ו)] - "כל חכמי ישראל דומין עלי
32 כקליפת השום, חוץ מן הקרח הזה", היינו, שרבי עקיבא נקרא בתורה שבעל-פה בשם "קרח". ולכאורה אינו
33 מובן: הרי התורה אינה מדברת אפילו בגנות של בהמה, ואם-כן, מדוע נקרא רבי עקיבא בשם הנ"ל?! - אלא
34 ודאי היה ענין זה אצל רבי עקיבא באופן של אתהפכא כו', כמבואר בכמה דרושים.

35 זאת אומרת: על-ידי העבודה דאתהפכא חשוכא לנהורא כו', מגלים את אמיתית ופנימיות הענין ד"קרח" -
36 כמבואר בכמה מקומות שהטעם למחלוקת של קרח למרות שהיה פקח (ובלשון רש"י: "קרח שפקח היה מה
37 ראה לשטות זה") - הרי זה לפי שידע שלעתיד לבוא תהיה מעלת הלויים גדולה ממעלת הכהנים [וכמובא בתניא
38 (פרק נ') ש"לעתיד שהעולם יתעלה יהיו הם (הלויים) הכהנים, וכמו שכתב האר"י ז"ל על הפסוק והכהנים הלויים,
39 שהלויים של עכשיו יהיו כהנים לעתיד], כי לעתיד לבוא תתגלה מעלת הגבורות על החסידים, שלכן יאמרו
40 ליצחק "כי אתה אבינו" (שבת פט, ב). וטעותו היתה שחשב שכבר הגיע הזמן לגילוי ענין זה. ומזה מובן שמצד
41 אמיתית ופנימיות העניינים מעלתו של קרח גדולה ביותר.

42 ובנוגע לענייננו: כאשר נמצאים בזמן זה שבו צריך להיות כללות מעשינו ועבודתנו כדי לזכות לגילויים
43 דלעתיד לבוא - צריכה להיות העבודה באופן המרומז בציור אות ה"א, ולא לעשות מאות ה"א ציור דאות קו"ף

רי"ש וחי"ת, ואדרבה: להפוך את הענין הבלתי רצוי דאותיות הנ"ל, וכאמור לעיל שמאותיות אלו נעשית פרשה בתורה, ועד שזוכים לגילויים דלעתיד לבוא, שאז יתגלה אמיתיות ופנימיות הענין ד"קרח".

כב. והנה, על-ידי כללות העבודה באופן האמור - זוכים לכ"ד מתנות כהונה שאודותם מדובר בסיום פרשת קרח, שגם בזה מתבטא ענין האתהפכא של מחלוקת קרח - כי נתינת כ"ד מתנות כהונה באה כתוצאה מהערעור של קרח על כהונת אהרן (פירוש רש"י פרשתנו יח, ח).

וענין זה שייך גם לכל אחד ואחת מישראל - כי הנקודה הפנימית דכ"ד מתנות כהונה היא - "אני חלקך ונחלתך", ובזה ישנו פסק-דין הרמב"ם (סוף הלכות שמיטה ויובל) "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש . . אשר נדבה רוחו אותו . . לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו . . הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו . . כמו שזכה לכהנים ללוים". וענין זה מתבטא בפרנסה כפשוטה - שהרי מתנות הכהונה שימשו לפרנסת הכהנים נשיהם בניהם ועבדיהם.

ומאחר שנתנית כ"ד מתנות כהונה על-ידי הקב"ה היא בשמחה, כפי שמביא רש"י את פירוש הספרי על הפסוק (שם) "ואני הנה נתתי לך - בשמחה, לשון שמחה הוא זה", הרי מובן, שענין זה הוא למעלה מכל מדידה והגבלה, כי שמחה פורצת גדר.

וכל זה - הן בנוגע לכ"ד מתנות כהונה בנוגע לעניינים גשמיים כפשוטם, בני חיי ומזוני רויחי, והן בנוגע לרוחניות הענינים - כ"ד קישוטי כלה, שהם כ"ד ספרים שבתורה, כפירוש רש"י על-הפסוק "ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו" (תשא לא, יח), "מה כלה מתקשטת בכ"ד קישוטים . . אף תלמיד חכם נדקאי על כל אחד ואחד מישראל, כמו שכתוב "וכל בניך לימודי ה'" צריך להיות בקי בכ"ד ספרים", שהם כוללים את כל הענינים דתורה שבעל-פה, כי "ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא".

ומכ"ד קישוטי כלה הנ"ל - זוכים בקרוב ממש לכללות ענין הנישואין ד'כנסת ישראל' עם הקב"ה לעתיד לבוא, כמבואר במדרש (שמות רבה סוף פרשה ט"ו) על הפסוק "החודש הזה לכם ראש חדשים גו'", שבהמשך לזה מדובר אודות קרבן פסח - "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

ועל-ידי כללות מעשינו ועבודתנו בכל העניינים האמורים לעיל - זוכים לנישואי הקב"ה עם כל אחד ואחד מישראל במהרה בימינו ממש, באופן ד"שקדים", ובשמחה גדולה ביותר, שמחה שלמעלה ממדידה והגבלה, כמבואר ב'המשך שמה תשמח (תרנ"ז) ששמחת חתן וכלה היא למעלה ממדידה והגבלה, כי שמחה זו קשורה עם שמחת חתן וכלה "בגן עדן מקדם" ("כשמחך יצירך בגן עדן מקדם"), קודם החטא, הקשורה עם שמחת חתן וכלה של הקב"ה ו'כנסת ישראל'.

וזוכים לזה במהרה בימינו ממש, למטה מעשרה טפחים - בביאת משיח צדקנו.

* * *

ל. ... כאמור לעיל אתן ל"טנקיסטים" שטרות של דולר, כדי לחלקם בין המסובים - שטר אחד של דולר לכל אחד ואחד, כדי לתת לצדקה באופן האמור לעיל.

ויהי-רצון שבקרוב ממש נזכה לראות באופן גלוי שהקב"ה הוא חלקו ונחלתו של כל אחד ואחת מישראל, ובאופן ד"אתה תומיך גורלי" - למטה מעשרה טפחים, הן בגשמיות והן ברוחניות, ובגשמיות וברוחניות גם יחד.

וגם כאשר נמצאים ברגעים האחרונים דזמן הגלות יעמדו בני ישראל במעמד ומצב ד"לכל בני ישראל היה אור במושבותם", בכל מקום שהם,

ובעגלא דידן, "נאו", יקויים היעוד "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל", היינו, שכל בני ישראל, "בנערינו ובזקנינו ובבנותינו", "קהל גדול ישובו הנה", ומלכא משיחא בראשם - הולכים לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה",

"שלימות הארץ" - ארץ ישראל לגבולותיה, ביחד עם "שלימות העם" - כל אחד ואחת מישראל וכלל ישראל, ביחד עם "שלימות התורה" - כללות מעשינו ועבודתנו, במהרה בימינו ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן שטרות של דולר ל"טנקיסטים" שיחיו, כדי לחלק לכל אחד ואחד מהמסובים שיחיו - שטר אחד של דולר, עבור צדקה].

טרם צאתו התחיל לנגן "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו".

לקוטי שיחות פרשת חוקת כרך ח

מתורגם ללשון הקודש

א.

"ויכו אותו" - משה הרגו

1 בסוף הפרשה מצטט רש"י בפירושו את המלים "ויכו אותו", ומפרש: "משה הרגו". כלומר, למרות שנאמר "ויכו",
2 בלשון רבים, משה בעצמו הרגו. רש"י מסיים בהוכחה
3 לפירושו – "כדאיתא בברכות...", כדלהלן בסעיף ב'.

4 מנין מסיק רש"י, בפשוטו של מקרא, ש"משה הרגו",
5 בשונה ממה שמוכן בפשטות מן הנאמר "ויכו אותו",
6 בלשון רבים, שכל ישראל, רבים, הרגוהו? על כך אומר
7 המהר"ל מפראג, שרש"י לומד זאת מהפסוק הקודם¹, שבו
8 מובאים דברי הקדוש-ברוך-הוא למשה "אל תירא אותו כי
9 בידך נתתי אותו..." –

10 ובפסוק נאמר "ויכו אותו" בלשון רבים, כי לאחר
11 המלה "אותו" נאמר "ואת בניו ואת כל עמו", ולכן נאמר
12 "ויכו" בלשון רבים, כי "אותו ואת בניו ואת כל עמו", את
13 כל אלה, הרגו משה ובני ישראל.

14 אך צריך להבין:

15 (א) במקומות רבים אנו מוצאים שהקדוש-ברוך-הוא
16 דיבר אל משה לגבי כל ישראל, ולא לגביו עצמו, בלשון
17 יחיד. כגון: "אנכי שולח מלאך לפניך לשמורך... ולהביאך
18 אל המקום..."², "הנני גורש מפניך את האמורי..."³ –
19 למרות שהיה זה לאחר פטירת משה⁴. וזאת, מפני שה'
20 דיבר אל משה כשליח וכנציג של כלל ישראל. ומהי
21 ההוכחה מהנאמר "בידך נתתי אותו", ש"משה הרגו"?⁵

22 (ב) אף אם נאמר, שהלשון "בידך נתתי" שונה
23 מ"לפניך" ומ"מפניך" וכדומה, הרי אנו מוצאים אותו
24 ניסוח לגבי סיחון – "ראה נתתי בידך את סיחון מלך
25 חשבון האמורי"⁶, ואף-על-פי-כן אין רש"י אומר על
26 סיחון, ש"משה הרגו"⁷. ואינו מוכן: במה שונה הביטוי
27 "בידך נתתי" המופיע בפסוקנו לגבי עוג, מהביטוי "נתתי
28 בידך" המופיע לגבי סיחון?

ב.

ההוכחה ממסכת ברכות

42 לאחר שמפרש רש"י "משה הרגו", הוא ממשיך
43 ואומר: "כדאיתא בברכות בהרואה? עקר טורא בר תלתא
44 פרסי... (=עוג עקר הר בקוטר שלש פרסאות)".

45 וצריך להבין בזה:

46 (א) במקומות רבים שבהם מצטט רש"י מאמר חז"ל,
47 הוא אומר "רבתינו אמרו" וכדומה, ואינו מציין היכן
48 מופיע המאמר⁸. אפילו במקרה שבו הוא בכל זאת מציין,
49 מסיבה כלשהי, באיזו מסכת וכדומה מופיע המאמר, הוא
50 מסתפק בציון שם המסכת וכדומה¹¹. מדוע אין הוא
51 מסתפק בפסקנו במלים "כדאיתא בברכות", ומוסיף
52 "בהרואה"?

53 (ב) ההוכחה מהגמרא לכך ש"משה הרגו" איננה,
54 לכאורה, מהמלים "עקר טורא בר תלתא פרסי", אלא מסוף
55 דברי הגמרא "ומחיייה בקרסוליה וקטליה (=היכהו
56 בקרסולו והרגו)". ואם כך, צריך היה רש"י, לכאורה,
57 לצטט את המלים האחרונות של הגמרא. ואילו רש"י רק

(6) דברים ב, כד.

(7) ואדרבה מפשטות לשון הכתוב (פרשתנו כא, כד) "ויכהו ישראל לפי חרב" (ואינו מחלק בין סיחון לעמו) משמע, ש"ויכהו ישראל" קאי גם על סיחון.

(8) וגם: ס"ל לרש"י שמשה הרג גם את כל עמו, הוצרך להביא מקור לזה בדברי חז"ל, כמו שכותב "כדא" בברכות כו" ב. בנוגע לעוג.

(9) נד, ב.

(10) ראה לדוגמא בפרשתנו יט, טז. כא, כ, כט.

(11) ראה לדוגמא בפרשתנו יט, כ. כא, א.

(1) כא, לד.

(2) משפטים כג, כ.

(3) תשא לד, יא.

(4) והרי כלפי שמיא ה' גלוי גם אז שמשה לא יכנס לארץ (ולהעיר מפרש"י שמוט ד, יג. בשלח טו, יז) ועד שביום שנולד ה' "סופו ללקות במים" (רש"י שמוט א, כב. פרשתנו כ, יג).

(5) ובפרט שבפרשה זו עצמה (כא, כא) כבר פירש רש"י, שמה שלפעמים תלה הכתוב השליחות בישראל ולפעמים במשה היא לפי "שמשה הוא ישראל ישראל הם משה". (וראה לקמן סעיף ה').

30 שהרי רק הוא חשש מפניו, ואילו שאר בני ישראל לא
31 חששו כלל מפניו, אלא, להיפך, היו בטוחים בנצחון עליו
32 – בכוח תפלתו של משה,

33 לכן אי אפשר לפרש, שבדברי הקדוש־ברוך־הוא "אל
34 תירא אותו כי בידך נתתי אותו" הכוונה היא לידיהם של
35 כל ישראל, כב"נתתי בידך את סיחון..."

36 שהרי, כיון שבדברי ה' "כי בידך נתתי אותו" (את עוג)
37 נאמרו בהמשך ל"אל תירא אותו", לפיכך, כשם ש"אל
38 תירא אותו" מופנה דוקא כלפי משה, לא כנציג של כל
39 ישראל, שהרי הם לא יראו מעוג, כך גם המלים "כי בידך
40 נתתי אותו", הבאות בהמשך וכסיבה ל"אל תירא אותו" –
41 כוונתן לידי משה. משום כך מפרש רש"י, שלמרות שנאמר
42 "ויכו אותו", בלשון רבים, הכוונה היא ש"משה הרגו".

43 אמנם, לאחר המלים "כי בידך נתתי אותו" ממשיכה
44 התורה ואומרת "ואת כל עמו ואת ארצו", ואמנם, את "כל
45 עמו" הרגו אחרים מבני ישראל – הרי זאת מפני שלגבי
46 "כל עמו" לא היה משה שונה משאר ישראל, כי חששו
47 היה רק מפני עוג "שמה תעמוד לו זכותו של אברהם",
48 ולפיכך אפשר להסביר, שבביטוי "בידך נתתי" לגבי "כל
49 עמו" הכוונה היא לנתינתם בידיהם של כל ישראל. ואילו
50 לגבי "אותו", שבכך שונה משה מכלל ישראל, הכרחי
51 להסביר שהכוונה היא דוקא לידי משה.

ה.

מדוע "ויכו אותו" בלשון רבים?

52 אך שואל "בן חמש (למקרא)": אם "משה הרגו", מדוע
53 אכן נאמר "ויכו אותו" בלשון רבים, שמזה מוכן שבני
54 ישראל הרגוהו?

55 אמנם, רש"י כבר אמר לפני כן, ש"משה הוא ישראל
56 וישראל הם משה", אך בכל זאת מוכן בפשטות, שלגבי
57 פעולה שעשה משה לא ייאמר בתורה שבני ישראל עשו
58 זאת:

59 כאשר נאמר לפני כן¹⁷ "וישלח ישראל מלאכים",
60 למרות שמשה שלחם¹⁸, הרי מטרת השליחות לסיחון היתה

1 רומז למלים האחרונות על ידי "כו", ואת המלים "עקר
2 טורא בר תלתא פרסי", שאינן מוכיחות, לכאורה, ש"משה
3 הרגו" – אותן מצטט רש"י במפורש¹²?

ג.

"אל תירא אותו" - משה ולא בני ישראל

4 ההסבר לכל זאת הוא:
5 בפסוק הקודם מסופר, שכאשר "ויצא עוג מלך הבשן
6 לקראתם"¹³, אמר הקדוש־ברוך־הוא למשה "אל תירא
7 אותו"¹⁴, ומפרש רש"י: "שהיה משה ירא להילחם, שמה
8 תעמוד לו זכותו של אברהם".
9 ולכאורה, רש"י מצטט שם את המלים "אל תירא
10 אותו", המופיעות בהמשך ל"ויאמר ה' אל משה", ולכן,
11 אילו היה רש"י כותב "שהיה ירא" באופן סתמי, היינו
12 יודעים שהכוונה היא למשה. מדוע צריך רש"י לבאר
13 "שהיה משה ירא"?

14 בכך מתכוון רש"י להדגיש, שרק משה היה ירא:
15 כל שאר בני ישראל, בראותם את עוג מלך הבשן, ראו
16 בו רק גוי גדול, ולא יראו מפניו, כי היו בטוחים ש"בכוח
17 תפלתו של משה" ודאי ינצחוהו,
18 כמסופר לפני כן¹⁴, שהמרגלים אשר שלח משה "לרגל
19 את יעזר" כבשו בעצמם את העיר, למרות ששליחותם
20 היתה רק "לרגל", והם עשו זאת באומרים: "בטוחים אנו
21 בכוח תפלתו של משה".

22 אך משה רבינו – הוא ראה בעוג את "זכותו של
23 אברהם", ולכן הוא חשש: כיון שארץ סיחון ועוג אינה
24 חלק מארץ שבעת העממין, ייתכן, ש"זכותו של אברהם
25 תעמוד לו", שלא יוכלו לכבושו ויהיה הכרחי לחפש דרך
26 אחרת להיכנס לארץ ישראל¹⁵, כפי שהיה בארץ אדום¹⁶.
27 לכן הבטיח לו הקדוש־ברוך־הוא "אל תירא אותו, כי בידך
28 נתתי אותו ואת כל עמו ואת ארצו".

ד.

"אותו" - בידי משה, "כל עמו" - בידי ישראל

29 כיון שביחס לעוג היה משה שונה מכל בני ישראל,

18 וכשליחות המלאכים אל מלך אדום, שמפורש בכתוב (כ, יד) וישלח משה.

והי לומר, שכונת רש"י ב"ובמקום אחר תולה השליחות במשה" היא [לא להקשות מהפסוק ואשלח מלאכים ממדבר קדמות (דברים ב, כו) – שהרי פסוק זה לא למד עדיין התלמיד – כי אם] לתרץ: מדוע שלח ישראל מלאכים לסיחון, ומ"ש מהשליחות למלך אדום שמה שלח? ועל זה מתרץ שאה"ג, שגם שליחות זו שלח משה, ומש"כ "וישלח ישראל" הוא לפי שלפעמים תולה הכתוב במשה ולפעמים בישראל.

ועפ"ז מוכן בפשטות מה שגם הסתירה שבכתובים בנוגע להשליחות

12 ואם לציון התחלת הסוגיא (שזהו דוחק – דמאי קמ"ל) מספיק "עקר טורא".

13 כא, לג.

14 כא, לב. רש"י שם.

15 אבל פשוט, שמשה לא הי' ירא שזכותו של אברהם תעמוד לו לנצח את ישראל ח"ו – כי פשוט שזכותו של אברהם לא תעמוד לעוג יותר מאשר לישראל, וזרעו של אברהם (וראה חדא"ג מהרש"א לברכות שם ד"ה אבן).

16 פרשתנו כ, כא, ד.

17 כא, כא.

1 "אעברה בארצך לא נטה בשדה ובכרם..."¹⁹, בקשר לכל
2 ישראל, שהם לא יעברו בשדה ובכרם ולא ישתו "מי באר"
3 וכו'. ולכן, למרות שמשה שלח את השליחים, בכל זאת,
4 כיון שכל השליחות היא בשם כל ישראל²⁰, אפשר לומר
5 גם על שליחות השליחים – "וישלח ישראל", כי "משה הוא
6 ישראל וישראל הם משה".

7 אך לא כן לגבי הכאת עוג: אמנם, משה הרגו בשביל
8 ישראל, אך לא היה זה בשמם ובשליחותם, ולכן לא ייתכן
9 לומר, שכיון ש"משה הוא ישראל וישראל הם משה"
10 תייחס התורה את הכאת עוג על ידי משה, לישראל. ושוב
11 נותרת אפוא השאלה בעינה: מדוע נאמר "ויכו אותו"
12 בלשון רבים?

ו.

"משה" ו"בני ישראל" - זכויות שונות

13 לכאורה ניתן היה להשיב, שנאמר "ויכו" בלשון רבים,
14 ולא "ויך" בלשון יחיד, כי למלה "ויך" היתה התורה
15 צריכה להוסיף מלים מיותרות:

16 התורה מספרת כאן, שהרגו "אותו ואת בניו ואת כל
17 עמו". וכיון ש"את בניו ואת כל עמו" הרגו אחרים מבני
18 ישראל, כדלעיל בסעיף א', הרי אילו היה נאמר (לגבי עוג)
19 "ויך אותו" בלשון יחיד, צריכה היתה התורה לומר "ויך
20 משה ובני ישראל אותו ואת בניו ואת כל עמו" וכדומה, שאז
21 היו המלים "ויך משה" מתייחסות ל"אותו", והמלים "ובני
22 ישראל" היו מתייחסות למלים "את בניו ואת כל עמו",

23 וכדי לחסוך במלים מיותרות, נאמר מיד "ויכו" בלשון
24 רבים, כשהמשמעות היא²¹, שההכאה של "אותו ואת בניו
25 ואת כל עמו" ביחד היתה על ידי רבים – משה ובני ישראל.

26 אך תירוץ זה אינו "חלק":

27 כיון שמשה, אשר היה אוהב ישראל²² והביט על
28 ישראל בעין טובה²³, חשש "שמא תעמוד לו זכותו של
29 אברהם", מובן לכאורה, שלמרות כל המעלות והשבחים

של ישראל, היתה אפשרות לומר שלא היה די בזכותם כדי
לנצח את עוג, מפני שיש לו "זכותו של אברהם".

ולפי זה צריך לומר, לכאורה, שדברי הקדוש-ברוך-הוא
למשה "אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו" נאמרו מפני
זכותו של משה,

וכיון שלצורך הריגת עוג הזדקקו דוקא למשה – בשונה
מהריגת "בניו ואת כל עמו", אשר היתה יכולה להתבצע
גם על ידי בני ישראל אחרים – לא ייתכן שהתורה תכלול
שני ענינים שונים אלו ביחד, אפילו כדי לחסוך במלים,
ותאמר "ויכו אותו", בהתייחסות אל משה ואל בני ישראל
גם יחד?

את התשובה לשאלה זו מבהיר רש"י בדבריו "עקר
טורא בר תלתא פרסי", כפי שיוסבר להלן.

ז.

עוג איבד את זכותו

עוג עקר דוקא הר שקוטרו שלש פרסאות, מפני שזה
היה גודלו של השטח שבו שהו כל בני ישראל²⁴. כלומר,
בעקירת ההר "בר תלתא פרסי" הוא רצה להכרית – ח"ו
היה לא תהיה – את כל ישראל.

מזה מובן, שבכך ש"עקר טורא בר תלתא פרסי" הרי
לא זו בלבד שעוג חטא חטא חמור, אלא הוא אף איבד
את "זכותו של אברהם": אילו רצה להרוג ח"ו רק חלק
מבני ישראל, או אפילו את רובם, ניתן היה עדיין לחשוב
שתישמר לו הזכות על שסיפר לאברהם "כי נשבה
אחיו"²⁵, ועל ידי כך הביא לידי "וישב... את לוט אחיו"²⁶.
אך כאשר "עקר טורא בר תלתא פרסי" כדי למחות ח"ו
את זרעו של אברהם לחלוטין²⁷, הוא ביטל בכך את זכותו.

לפיכך יוצא, שלמרות שמלכתחילה אמר הקדוש-ברוך-
הוא למשה "אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו" – שדוקא
משה יכול היה להורגו – בכל זאת, כאשר משה הרגו
בפועל, לא הזדקקו דוקא לזכותו של משה, כי בינתיים עוג

(23) ראה נדרים לח, א.

(24) ואף שברש"י מסעי (לג, מט) "כאן למדך שיעור מחנה ישראל י"ב מיל" – הוא לפי שמהפסוק "ויכו אותו" לא מוכח גודל ה"טורא" שעקר עוג (ואפילו לא ש"עקר טורא"), ומה שמוכח הוא רק שרצה להרגם (כדלקמן בפנים), אבל לא באיזה אופן.

(25) לך יד, יג"ד.

(26) שם, טז.

וגם להפירוש שכוונתו היתה בכדי "שיהרג אברהם" (רש"י לך יד, יג), בכל זה, מכיון שזה ה' רק בכוונה, אבל בפועל גרם עי"ז להצלת לוט [שאברהם החשיבו כעצמו, וסיכן את עצמו להצילן] ה' לו "זכותו של אברהם".

(27) ואף שגם בעת "ויגד לאברהם ג' היתה כוונתו בכדי "שיהרג אברהם" – הרי ה' זה רק בכוונה, משא"כ כשבפועל "עקר טורא".

למלך אדום מפרש רש"י בפסוק וישלח ג' אל סיחון ולא פירש זה בפסוק וישלח משה ג' אל מלך אדום (כ, יד) שלפנ"ז – כי בפסוק וישלח משה ג' לא קשה להתלמד מהפסוק וישלח ישראל שבספר שופטים (יא, יט) שלא למדו עדיין, ורק לאחר שמפרש ובמקום אחר תולה השליחות במשה (בנוגע להשליחות אל סיחון) מביא דוגמא לזה, שגם בהשליחות אל מלך אדום מצינו כן. – וראה לקו"ש חל"ג ע' 132 ואילך.

(19) כא, כב.

(20) וראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 144 ואילך.

אלא שמ"מ, הוזהק רש"י להטעם "שמשה הוא ישראל וישראל הם משה" – מכיון ששילוח המלאכים ["וישלח"] עשה משה.

(21) וכפירוש הגר"א כאן (נעתק לעיל ס"א).

(22) מנחות סה, סע"א. במדבר פ"ב, יז.

1 "עקר טורא..." וגם שאר בני ישראל יכלו להורגו, ולכן
2 אומרת התורה "ויכו" בלשון רבים.

ח.

משה הרג את עוג בשליחות כל בני ישראל

3 לפי האמור לעיל יש לומר, שהתורה אומרת "ויכו
4 אותו" בלשון רבים, לא רק משום שלא היה אז צורך
5 דוקא בזכותו של משה, כדלעיל, ולכן אפשר לכלול את
6 הכאת עוג ביחד עם הכאת בניו וכל עמו על ידי כל
7 ישראל, אלא גם מפני שלגבי הכאת עוג עצמו – "אותו",
8 הרי למרות ש"משה הרגו", הוא עשה זאת בשליחותם של
9 כל ישראל:

10 כיון שעל ידי המעשה של "עקר טורא בר תלתא
11 פרסי" התכוון עוג להרוג את כל בני ישראל ח"ו,
12 כדלעיל, לכן חייב כל יהודי להורגו, כהלכה ש"הבא
13 להרגך השכם להרגו"²⁸, ולפיכך יוצא, שמשה הרג את
14 עוג בשליחותם של כל בני ישראל, ומשום כך נאמר
15 "ויכו" בלשון רבים.

ט.

פרק "הרואה" - הוכחה שהדבר קשור לרבים

16 לפי זה מובן מדוע אין רש"י מסתפק בדבריו "כדאיתא
17 בברכות" ומוסיף "בהרואה", כי על ידי כך הוא רומז,
18 שהענין של "משה הרגו" קשור לכל ישראל:
19 בפרק הרואה מדובר על הברכות שיש לברך כאשר
20 אדם "רואה" דברים מסויימים, ובתחילת הפרק²⁹ מדובר
21 על הברכה "ברוך שעשה ניסים לישראל" – כלומר, "ניסא
22 דרבים", שהרי ל"ניסא דיחיד" יש דינים מיוחדים.
23 מזה שהמעשה של "עקר טורא..." מופיע בפרק הרואה
24 בהמשך ל"אבן שביקש לזרוק עוג...", שזוהי אחת

25 הדוגמאות ל"מקום שנעשו בו ניסים לישראל"²⁹ – הרי זאת
26 הוכחה שהדבר קשור לרבים,

27 לכן מוסיף רש"י "בהרואה", כי על ידי כך מובן יותר
28 מדוע נאמר "ויכו לשון רבים".

י.

גאולת י"ב-י"ג תמוז - לכל ישראל

29 מה"ענינים מופלאים" ו"ינה של תורה" שבפירוש
30 רש"י זה:

31 פרשת חוקת נקראת פעמים רבות בשבת שלפני י"ב-
32 י"ג תמוז, ו"מינה מתברכין כולא יומי"³⁰. ואחד הרמזים³¹
33 שבפרשתנו בקשר ל"י"ג תמוז הוא:

34 כשם שלגבי עוג מלך הבשן, הרי בתחילה נאמר "בידך
35 נתתי אותו", ואף בפועל "משה הרגו", אך על ידי כך נעשה
36 הדבר לנס של כל ישראל – "ויכו" בלשון רבים,

37 כך גם לגבי הגאולה של י"ב-י"ג תמוז, שעל ידי
38 הייסורים ומסירות הנפש של הרבי בעל הגאולה –
39 "אפתשטותי" דמשה" שבדורנו, הוא הביא את הגאולה
40 ל"כל מחבבי תורתנו הקדושה שומרי מצוה", ואף למי
41 שרק "בשם ישראל יכונה"³²,

42 שכל יהודי – אף מי שרק "בשם ישראל יכונה", הרי
43 רק אם חפץ הוא בכך, ביכולתו להיכנס מיד לארץ ישראל
44 ברוחניות, ואין הוא צריך להכניע את עוג, כי כבר "ויכו
45 אותו",

46 וזוהי ההכנה וההקדמה לכניסה לארץ ישראל
47 בגשמיות, הגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח
48 צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, בקרוב
49 ממש ובעגלא דידן.

(משחיזת ש"פ חוקת תשכ"ה)

129 ואילך.

32 לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו לחגיגת י"ב תמוז הראשונה – בשנת
תרפ"ח (נרפס בסה"מ תש"ח ע' 263). וראה לקו"ש ח"ח בהוספות ע' 329
ואילך.

28 רש"י משפטים כב, א (מסנה' עב, א) ובכ"מ.

29 נד, א.

30 זח"ב סג, ב, פח, א.

31 עוד ענינים בפ' חקת השייכים ל"ב תמוז – ראה לקו"ש ח"ח ס"ע

יום ראשון כ"ט סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פו, רק מפני שאין... עד עמ' פז, ידוע למשכילים.

שער היחוד והאמונה

רק מפני שאין בנבראים כח להשיג רק ההשתלשלות ממדרגת חכמה שהיא ראשיתם למדרגת עשיה השפלה לכך אנו אומרים שלגבי הקדוש ב"ה נחשבת מדרגת החכמה כמדרגת עשיה ממש דהיינו לומר שהוא רם ונשא ונעלה עילוי רב מאד מאד ממדרגת החכמה ולא שייך כלל ליחס אצלו שום ענין המתייחס לחכמה אפילו בדרך מעלה ועילוי רב כגון לומר עליו שא"א לשום נברא עליונים ותחתונים להשיג חכמתו או מהותו כי ענין ההשגה מתייחס ונופל על דבר חכמה ושכל לומר שאפשר להשיגו או אי אפשר המושג כי אינו בבחי' השגה כלל והאומר עליו שאי אפשר להשיגו הוא כמאמר על איזו חכמה רמה ועמוקה שאי אפשר למששה בידים מפני עומק המושג שכל השומע יצחק לו לפי שחוש המישוש אינו מתייחס ונופל אלא על עשייה גשמית הנתפסת בידים וככה ממש נחשבת לגבי הקב"ה מדרגת השכל וההשגה כעשייה גשמית ממש ואפילו השגת שכלים שבעולמות עליונים ואפילו מדרגת חכמה עילאה המחיה את כולם כדכתיב כולם בחכמה עשית. ומה שהקדוש ברוך הוא נקרא חכם בכתוב וגם חז"ל כינו לו מדרגת ומעלת החכמה היינו משום שהוא מקור החכמה שממנו ית' נמשך ונאצל מהות מדרגת חכמה עילאה שבעולם האצילות וכן רחום וחסיד על שם שהוא מקור הרחמים והחסדים וכן שאר המדות שכולן נמשכו ונאצלו ממנו יתברך ודרך וענין ההמשכה והאצילות איך ומה ידוע למשכילים

1 רַק – אם כך הדבר, מדוע אנו אומרים רק שחכמה לגבי הקב"ה היא
2 כמו עשיה לגבי חכמה, הרי ה"עצם" הוא למעלה מעלה בהרבה
3 מאשר עשיה לגבי חכמה? – הרי זה מפני שאין בנבראים כח
4 להשיג רק ההשתלשלות ממדרגת חכמה, שהיא ראשיתם, –
5 איך שהיא יורדת למדרגת
6 עשיה השפלה, לכך אנו
7 אומרים שלגבי הקדוש
8 ברוך-הוא נחשבת מדרגת
9 החכמה כמדרגת עשיה
10 ממש, – שמחכמה עד
11 עשיה בנבראים היא הירידה
12 הגדולה ביותר של מדרגות
13 שבאפשרותם להשיג, דהיינו
14 לומר – כלומר, שהוא –
15 יתברך, רם ונשא ונעלה
16 עליו רב מאד מאד
17 ממדרגת החכמה. ולא
18 שיה' כלל ליחס אצלו שום
19 ענין המתייחס לחכמה,
20 אפילו – לא בדרך מעלה
21 ועילוי רב, – אפילו
22 התייחסות לחכמה כדי לצין
23 איך הוא ברוך הוא למעלה
24 מחכמה – גם זה אינו
25 מתאים, כגון לומר עליו –
26 על הקב"ה, שאי אפשר
27 לשום נברא עליונים
28 ותחתונים להשיג חכמתו
29 או מהותו, – כאן הרי
30 משתמשים בענין ההבנה
31 באופן של שלילה ועליונות,
32 שאי אפשר להבין את
33 הקב"ה – ובכל זאת לא שייך
34 לומר כך אודות הקב"ה, כי
35 ענין ההשגה מתייחס ונופל
36 רק על דבר חכמה
37 ושכל, לומר שאפשר
38 להשיגו, או אי אפשר
39 להשיגו מפני עמק המושג; אבל הקדוש-ברוך-הוא שהוא
40 למעלה מן השכל והחכמה – לא שיה' כלל לומר בו שאי
41 אפשר להשיגו מפני עמק המושג, – וזאת מפני כי – הקב"ה, אינו
42 בבחינת השגה כלל, והאומר עליו – על הקב"ה, שאי אפשר
43 להשיגו – הוא באומר על איזו חכמה רמה ועמוקה, שאי אפשר
44 למששה בידים מפני עמק המושג, שכל השומע – בדברים אלה,
45 יצחק לו, לפי שחוש המישוש אינו מתייחס ונופל אלא על
46 עשייה גשמית הנתפסת בידים, – דבר גשמי, הנעשה ונלקח
47 בידים, מתאים לומר עליו, שיכולים למששו בידים, ואילו ענין של

48 שכל, ה"מתקבל" בשכל בלבד, לא מתאים כלל לומר שהחכמה היא
49 כל כך עמוקה, שאי אפשר למשש אותה בידים. וְכֵן מִמֶּשׁ
50 נִחְשָׁבֶת לַגִּבּוֹר הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוא מדרגת השכל וההשגה כעשייה
51 גשמית ממש, ואפילו השגת שכלים – נמצאים בעלי הבנה גדולה,
52 שבעולמות עליונים,
53 ואפילו מדרגת חכמה
54 עלאה – החכמה העליונה,
55 שבעולם האצילות, המתייחס
56 את כלם, – כל הנבראים
57 וכל עניני שכל, כדכתיב: –
58 כמו שכתוב: "כלם כחכמה
59 עשית". – שהתהוות כל
60 הנבראים וחיותם היא
61 מ"חכמה", היינו חכמה
62 דאצילות, אף על פי כן
63 נחשבת גם חכמה עילאה
64 (עליונה) שבאצילות כעשיה
65 לגבי הקב"ה, שכן, הקב"ה
66 הוא בלי ערך למעלה
67 מחכמה שבאצילות – ממילא
68 לא מתאים כלל לומר, שאי
69 אפשר להבינו בחכמה ושכל,
70 כיוון שענין החכמה והשכל
71 אינו ה"חוש" כלל שעל ידו
72 אפשר להשיגו, כי הוא
73 למעלה לגמרי מן. וְכֵן
74 שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוא נקרא
75 "חכם" כדכתיב, – הרי שכן
76 מייחסים לו ענין החכמה, וְכֵן
77 חֲכָמֵינוּ וְזִכְרוֹנֵנוּ לְבָרְכָה
78 כֵּן לֹא מִדְּרַגַּת וּמַעֲלָת
79 הַחֲכָמָה, – שהוא יתברך
80 חכם, הינו משום שהוא
81 מקור החכמה, שֶׁמִּמֶּנּוּ
82 יִתְבָּרַךְ נִמְשָׁךְ וְנֹאצֵל – לגבי
83 נבראים נאמר הלשון
84 "נברא", דבר שנוצר, ולגבי
85 מדרגה שמעולם האצילות,
86 הלשון הוא "נאצל", שנאצל ונפרש ממנו יתברך מדרגה זו ונאצל זה,
87 מהות מדרגת חכמה עלאה – עליונה, שבעולם האצילות. וְכֵן –
88 מה שקוראים לקב"ה בשם: "רחום" ו"חסיד", – למרות שהוא
89 למעלה לגמרי ממדות רחמים וחסד, הרי זה מפני על שם שהוא
90 מקור הרחמים והחסידים. וְכֵן שֶׁאֵד הַמִּדּוֹת, – שמה שמצינים את
91 הקב"ה במדות האחרות, הרי זה מפני שהוא מקור למדות אלו, שכלן
92 – כל המדות, נמשכו ונאצלו ממנו יתברך. וְדֶרֶךְ וְעֵנִין הַחֲמִשָּׁה
93 וְהָאֲצִילוֹת, – כיצד נמשכו ונאצלו חכמה ומדות מהקב"ה, שהוא
94 למעלה לגמרי מחכמה ומדות, ואף גם אחרי שנמשך ענין החכמה

1 והמדות, הן דבר אחד אתו יתברך, אִיךְ – נמשך ונאצל ענין החכמה
2 והמדות מ"אין סוף" שלמעלה לגמרי מחכמה ומדות, וְכֵּה – איזו

3 מהות נאצלה כאן, שבהיותה ענין של חכמה או מדות, היא דבר אחד
4 אתו יתברך, הנה דבר זה ידוע לְמַשְׁכִּילִים.²

יום שני ל' סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פז, הגה"ה (סוד הצמצום... עד עמ' פז, מן השכל.

5 (הגהה: – ב"הגהה" זו מוסבר בקיצור ענין הצמצומים שהיו נדרשים
6 כדי שמאור אין סוף, ייאצל ענין של חכמה ומדות: סוד הצמצום
7 בְּאֹר־אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, – שלפני הצמצום האיר האור הבלי
8 גבול, והצמצום פעל שיתגלה כוח הגבול שבאור אין סוף, וְצֻמְצוּם
9 אֲדָם קְדֻמוֹן, – היינו
10 המחשבה הראשונה
11 הכוללת כל סדר
12 ההשתלשלות – נעשה כבר
13 כאן ענין של מחשבה, אבל
14 מחשבה כזו הכוללת כל
15 סדר ההשתלשלות, וְסוֹד –
16 הצמצום של תְּדִיקָנָא, – זקן
17 ושערות, שהם ענין של
18 צמצומים: כשם שבשערה
19 החיות מצומצמת ביותר, עד
20 שגם כשחותכים את השערה
21 אין האדם חש בכאב, כך
22 מהווה "סוד הדיקנא" אופן
23 נוסף בצמצומים, שְׁפֹדָר בָּל
24 הצמצומים – הוא, לְצֻמְצוּם
25 הָאוֹר – כדי שיוכל
26 שִׁתְּלַבֵּשׁ בְּבְחִינֹת בָּלִים
27 דִּי' סְפִירוֹת. – שבעולם

שער היחוד והאמונה

הגה"ה

* והנה אין לנו
עסק בנסתרו' אך הנגלות
לנו להאמין אמונה שלימה
דאיהו וגרמוהי חד דהיינו
מדותיו של הקדוש ב"ה
ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו
עם מהותו ועצמותו המרומם
לבדו רוממות אין קץ מבחי'
חכמה ושכל והשגה ולכן
גם יחודו שמתייחד עם
מדותיו שהאציל מאתו ית'
ג"כ אינו בבחי' השגה
להשיג איך מתייחד בהן
ולכן נקראו מדותיו של
הקדוש ב"ה שהן הספירות בזה"ק רוא דמהימנותא
שהיא האמונה שלמעלה מן השכל:

(סוד הצמצום באור א"ס ב"ה וצמצום
א"ק וסוד הדיקנא שסוד כל הצמצומים
לצמצם האור שיתלבש בבחי' כלים ד"ס
והנה אחר שנתלבש אור א"ס בבחי'
כלים דחב"ד או שייך לומר מ"ש הרמב"ם
הוא היודע והוא המדע והוא הידוע
ובידיעת עצמו וכו' לפי שבחי' כלים
דאצילות נעשים נשמה וחיות לבי"ע
ולכל אשר בהם אבל בלי צמצום
והלבשה הנ"ל לא שייך כלל לומר הוא
היודע והוא המדע וכו' כי אינו בבחי'
וגדר דעת ומדע כלל ח"ו אלא למעלה
מעלה עליו רב עד אין קץ אפי' מבחי'
וגדר חכמה עד שבחי' חכמה נחשבת
אצלו ית' כבחי' עשיה נשמות):

וְחִלְפָּשָׁה הַנּוֹכַח לְעֵיל – כאמור לעיל, של האור בכלים, לֹא שִׁיךְ
בָּלָל לומר "הוא הידוע, והוא המדע וכו'", – כלומר, לא שייך
כלל לומר בו ענין של ידיעה, גם לא באופן של "הוא הידוע הוא
המדע וכו'", כִּי – הקב"ה, אֵינוֹ בְּבְחִינֹת וְגֵדֵר דַּעַת וּמַדַּע בָּלָל חָס
וְשֵׁלוֹם, אֲלֵא – הוא,
לְמַעַלְה מַעַלְה עָלָיו רַב עַד
אֵין קֵץ אֲפִלוּ מִבְּחִינֹת
וְגֵדֵר חֻכְמָה, – שגם האופן
של "הוא הידוע והוא המדע
כו'" הוא גדר פרטי של
חכמה, כלומר, זהו חכמה
ולא ענין של חסד – הנה הוא
יתברך למעלה מעלה לגמרי
מכך, עַד שְׂבִיחֵינֹת חֻכְמָה
נִחְשָׁבֶת אֲצִילוּ וְתַבְרָךְ
בְּבְחִינֹת עֲשִׂיָּה נְשָׁמִית):
על כל פנים הרי אמר,
שהדרך והאופן כיצד נמשך
ונאצל מאור אין סוף ענין
של חכמה ומדות, ובכל זאת
תהיינה דבר אחד עם אור
אין סוף, עד ש"הוא המדע
וכו'" – דבר זה ידוע
למשכילים, ורבנו הוקן ממשיך ואומר: וְהֵנָּה, אֵין לָנוּ עֵסֶק
בְּנִסְתָּרוֹת, – כיצד נאצלו הספירות מאור אין סוף, ובאופן זה שהן
דבר אחד עם אור אין סוף. אֵךְ "הַנְּגִלוֹת לָנוּ", – הוא, לְהֵאֱמִין
אֵמוּנָה שְׁלֵמָה דְּאִיהוּ וְגֵרְמוֹהֵי חַד, – הוא יתברך ו"גרמוהי" הכלים
והספירות שלו הם דבר אחד, דְּהֵינּוּ מְדוּתָיו שֶׁל תְּקִדּוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
וְרָצוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ וְבִינָתוֹ וְדַעַתוֹ – הם דבר אחד עם מְהוּתוֹ
וְעֻצְמוֹתוֹ, מְרֻמָּם לְבָדוֹ רֻמְמוֹת אֵין קֵץ מִבְּחִינֹת חֻכְמָה וְשֵׁכֶל
וְחִשְׁבָּה. וְלִכֵּן, – מפני שהוא למעלה לגמרי מענין של שכל והשגה,
גַּם יְחוּדוֹ שְׁמֵתִיחַד עִם מְדוּתָיו שֶׁהָאֲצִיל מֵאֵתוֹ וְתַבְרָךְ, גַּם בֵּין
אֵינוֹ בְּבְחִינֹת הַשְּׁגָה – שיוכלו להשיג איך מתייחד בהן. – אלא זה
ענין שיש "לקחתו" באמונה. וְלִכֵּן נִקְרָאוּ מְדוּתָיו שֶׁל תְּקִדּוּשׁ
בְּרוּךְ־הוּא – שְׁתֵּן הַסְפִּירוֹת – בְּהֵרֵךְ תְּקִדּוּשׁ: "דְּרֹא דְמַהִּימָנוּתָא",
– סוד האמונה, שְׁהִיא הָאֵמוּנָה שְׁלִמְעָלָה מִן הַשִּׁכֵּל: – שכן, אין
השכל יכול להשיג זאת, ואפשר "לקבלו" רק באמונה.

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בב"י יותר בכ"מ בדא"ח – לדוגמא מצות האמנת אלקות וכו'". מראי-מקומות בענין זה אפשר למצוא גם
ב"ספר הערכים – חב"ד", כרך ד', ערך "אורות דספירות – פשיטותם או ציורם". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בב"י יותר בכ"מ בדא"ח
לדוגמא ש' היחוד וכו' – "שער היחוד" לאדמו"ר האמצעי (בספר "נר מצוה ותורה אור").

יום שלישי א' תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פז, פרק י אך מכל מקום... עד עמ' 174, אתכסיאת כו'.

44 מִיָּחַד עָמַו - עם השמש, בְּתַכְלִית הַיְּחֹד, כִּי אֵין שָׁם - בגוף
45 השמש, רק עֵצֶם אֶחָד שֶׁהוּא גּוֹף הַמָּאוֹר הַמָּאִיר, - אין מקום
46 לומר, שישנם שם שני דברים - ה"מאור" עצמו, וה"אור" הבא מן
47 המאור, אלא שם קיים דבר אחד בלבד - והוא ה"מאור", כִּי הָיָו
48 וְהָאוֹר - הם, שָׁם - בגוף
49 השמש, עֵצֶם אֶחָד מִמֶּשׁ
50 עִם גּוֹף הַמָּאוֹר הַמָּאִיר,
51 וְאֵין לוֹ - לזיו, שוֹם
52 מְצִיאוֹת כָּלֵל בְּפָנֵי עֵצְמוֹ.
53 - כלומר: לכאורה, למרות
54 שדבר ברור הוא, שבגוף
55 השמש ישנו בודאי אור
56 השמש - שהרי כיוון שאור
57 השמש מתפשט למרחק רב
58 כזה עד שהוא מאיר את
59 האדמה, ודאי הדבר שהוא
60 נמצא גם בשמש עצמה -
61 אלא, יחודו שם הוא באופן
62 שהוא כולו מיוחד עם
63 ה"מאור" עצמו, ואי אפשר
64 לציין אותו שם בשם "אור"
65 ו"זיו", שכן, שם אין הוא
66 מציאות לעצמו כלל - שם
67 קיים במציאות רק ה"מאור"
68 והמקור של האור.³
69 וּבְדִבְרֵים הָאֵלֶּה מִמֶּשׁ, -
70 אודות יחודו של אור השמש
71 כשהוא נמצא במאור עצמו,
72 וְיִזְדָּר מִזֶּה, - כלומר: יותר מאשר הוסבר בקשר ליחוד ואיחוד אור
73 השמש עם ה"מאור", הֵן מְדוּתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְרִצּוֹנוֹ
74 וְחֻכָּמָתוֹ בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת - "ספירות" עולם האצילות ביחודם, עִם
75 מְדוּתָיו וְעֲצָמוֹתָיו - של הקב"ה, כְּבִיכּוֹל, הַמְתַּלְבֵּשׁ בְּתוֹכָם -
76 מהותו ועצמותו כביכול המתלבש בתוך ה"ספירות", וּמְתַיַּחַד
77 עִמָּהֶם בְּתַכְלִית הַיְּחֹד, - שכך ויותר מכך - הוא למשל יחודו של
78 אור השמש עם השמש, בשעה שהאור נמצא בגוף השמש, מֵאֶחָד
79 שֶׁנִּמְשָׁכָו וְנִאֲצָלוּ - ה"ספירות", מֵאֵתָּה יִתְבַּרְךָ, עַל הַדֶּרֶךְ מִשָּׁל
80 הַדֶּרֶךְ הַתַּפְשׁוּת הָאוֹר מִהַשְׁמַשׁ. אֵךְ - ביחס ל"ספירות"
81 ולמאצילן ברוך הוא, הרי זה לֹא מִמֶּשׁ הַדֶּרֶךְ זֶה, - כפי שהדבר
82 הוא באור המתפשט מהשמש, רק הַדֶּרֶךְ רְחוּקָה וְנִפְלְאוּתָהּ
83 מִהַשְׁתַּנְּנוּתָהּ, כִּי גָבְהוּ דְרָכָיו - של הקב"ה, מִדְּרָכֵינוּ.⁴ וּמִכָּל מְקוֹם,
84 - למרות שזה באופן נעלה ביותר מאשר אצל האדם, בכל זאת, כדי
85 לְשַׁבֵּךְ הָאֵזֶן, נִשְׁמַע וְנִתְבּוֹנֵן מִשָּׁל אֹר הַשְׁמַשׁ, הַמִּיָּחַד וּבְמִלָּה
86 בְּמִקְוֵוֹ, וְאֵינוֹ עוֹלָה - האור בהיותו בשמש עצמה, בְּשָׁם כָּלֵל

1 פֶּרֶק י. בסוף הפרק הקודם, פרק ט', הסביר רבנו הזקן, שכיוון שהקב"ה
2 למעלה אין קץ מחכמה, שכל והשגה, לכן גם היחוד - שהוא ברוך-הוא
3 מיוחד עם הספירות והמדות שבעולם האצילות (שלמרות שהם ענין של מדת
4 החכמה ומדת החסד - הם בכל זאת מיוחדים עם אור אין סוף ברוך הוא באופן
5 של "חד") - הוא למעלה
6 מהשגת אנוש. ולכן נקראות
7 בזהר הקדוש, מדותיו של
8 הקב"ה, שהן ה"ספירות", בשם
9 "רזא דמהימנותא", סוד
10 האמונה, שהרי ענין ה"ספירות"
11 קשור באמונה, שהיא למעלה
12 משכל והשגה.
13 אֵךְ מִכָּל מְקוֹם, - למרות
14 שה"ספירות" הן למעלה
15 משכל והשגה, הוֹאִיל
16 וְדִבְרָה תוֹרָה בְּלִשׁוֹן בְּנֵי
17 אָדָם, לְשַׁבֵּךְ אֶת הָאֵזֶן מֵהַ
18 שֶׁהִיא יְכוּלָה לִשְׁמַע, לְכַד
19 - לכן, נִתֵּן רְשׁוּת לְחֻכָּמֵי
20 הָאֱמֶת, - חכמי תורת
21 הקבלה, לְדַבֵּר בְּסִפְרוֹת
22 הַדֶּרֶךְ מִשָּׁל, - ביאור כ"ק
23 אדמו"ר שליט"א:
24 "כשאומרים "משל" הרי זה
25 מדגיש שאינם אותו הענין
26 (הנמשל), כי אם שיש
27 דוגמא בשייכות דפרטי
28 המשל ביניהם - להשייכות
29 בין פרטי הנמשל, אף דפרטי המשל והנמשל אין כל ערך ושייכות
30 ביניהם (על דרך זה בנידון דידן אין ערך כלל לאור ושמש עם
31 הספירות ומקורם - כי אם המשל הוא על יחודם (שייכותם) דהאור
32 והשמש שמקיל ההבנה בהיחוד דהספירות במקורם כו"). וְקִרְאוּ -
33 המקובלים, אוֹתֵן - את ה"ספירות", בשם "אורות", - משל מענין
34 אור וגילוי, כִּי שֶׁל יְדֵי הַמִּשָּׁל הַזֶּה - מאור, יוֹכֵן לָנוּ קֶצֶת עֲנִין
35 - ואופן, הַיְּחֹד שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וּמְדוּתָיו, - ב"ספירות",
36 שֶׁהוּא הַדֶּרֶךְ מִשָּׁל בְּעִין יְחֹד אֹר הַשְׁמַשׁ שֶׁבְּתוֹךְ גּוֹף כְּדוֹר
37 הַשְׁמַשׁ - כמו שאור השמש הנמצא בתוך גוף כדור השמש מתייחד
38 עִם גּוֹף הַשְׁמַשׁ שֶׁנִּקְרָא 'מָאוֹר', - לא רק "שמש", אלא גם "מאור"
39 - היא מקרינה מתוכה אור. כְּמוֹ שֶׁבְּתוֹכָהּ: "אֵת הַמָּאוֹר הַגָּדֹל
40 וְגו'", - כלומר: הקב"ה ברא את השמש, הנקראת "מאור", שהיא
41 המקור והשייכות לאור הבא ממנה, וְהָיָו וְהִנְיָצוּן הַמְתַּפְשֵׁט
42 וּמֵאִיר מִמֶּנּוּ - מה"שמש", נִקְרָא "אור", כְּמוֹ שֶׁבְּתוֹכָהּ: "וַיִּקְרָא
43 אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם", וּבְשֶׁהָאוֹר הוּא בְּמִקְוֵוֹ בְּגוֹף הַשְׁמַשׁ - הוא

1. בראשית א, טז. 2. שם א, ה. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אאפ"ל "אין ואפס" מצד המאור - שהרי מציאות ענין מאור - מחשיב הענין דאור (שעש"ז נקרא מאור)". 4. ראה ישעיה נה, ט.

- 1 בפני עצמו רק שם המקור לבדו - כך - גם, כל מדותיו של
2 הקדוש-ברוך-הוא ורצונו וחקמתו, אינן עולות ונקראות - לגבי
3 הקב"ה, בשמות אלו - של מדות, רצון וחכמה, כלל אלא לגבי
4 הנבראים - בלבד, הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהם למטה
5 מאצי" - בבריאה יצירה
6 ועשי' - והינינו, עליונים
7 ותחתונים, - הנבראים
8 העליונים והנבראים
9 התחתונים, שהיוותם
10 וחייתם והנהגתם, שהקב"ה מהוה
11 שהקדוש-ברוך-הוא מהוה
12 ומהוה אותם ומנהיגם, מהוה
13 הוא - על ידי, ברצונו
14 וחקמתו ובינתו ודעתו -
15 של הקב"ה, המתלבשות -
16 רצונו, חכמתו, בינתו ודעתו
17 של הקב"ה, מתלבשות
18 במדותיו הקדושות, -
19 חסד, גבורה, תפארת וכו', הרי לגבי הנבראים, המתהווים, מקבלים
20 חיותם ומנהיגים מהקב"ה על ידי התלבשות רצונו, חכמתו, בינתו
21 ודעתו - במדותיו, נקראים הספירות והמדות בשמות חכמה, בינה,
22 דעת ומדות. בראיתא - כמו שמצינו במדרש: "כעשרה דברים
- נברא העולם: בחכמה, בתבונה ובדעת וכו', דכתיב: - ככתוב: 23
ה' בחכמה יסד ארץ, כוונן שמים בתבונה, בדעתו תהומות 24
נבקעו וגו'". - כתוב הרי במדרש, שהתהוות העולם היא ב"עשרה 25
דברים", שהם עשר ה"ספירות", וכמאמר אליהו: - ב"פתח אליהו" 26
שבהקדמת תיקוני זהר: 27
"ראפיקת עשר תיקוני, 28
וקרינו להון עשר ספיר, - 29
אתה (ריבנו של עולם) 30
הוצאת עשרה תיקוני" והם 31
נקראים "עשר ספירות", 32
לאנהגא כחון עלמין 33
כתימין דלא אתגלון 34
ועלמין דאתגלון, - כדי 35
להנהיג בהן (בעשר 36
הספירות) את ה"עולמות 37
הסתומים" (העולמות 38
שלמעלה מהשגה), ואת 39
ה"עולמות הגלויים" (שהם 40
גלויים להשגת האדם), ובהון אתפסיאת כו'". - ובהם (ועל ידם) 41
אתה מתכסה ומסתתר מהנבראים, שלא יראו בגלוי את החיות 42
האלקית המהווה ומחיה אותם. רבנו הזקן מביא להלן דוגמא כיצד 43
נתהוו הנבראים מהמדות והספירות: 44

שער היחוד והאמונה

ואינו עולה בשם כלל בפ"ע רק שם המקור לבדו כך כל
מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו אינן עולות
ונקראות בשמות אלו כלל אלא לגבי הנבראים עליונים
ותחתונים שהווייתם וחיותם והנהגתם שהקב"ה מהוה
ומחיה אותם ומנהיגם הוא ברצונו וחכמתו ובינתו ודעתו
המתלבשות במדותיו הקדושות כראיתא במדרש בעשרה
דברים נברא העולם בחכמה בתבונה ובדעת וכו' דכתיב
ה' בחכמה יסד ארץ כוונן שמים בתבונה בדעתו תהומות
נבקעו וגו' וכמאמר אליהו דאפיקת עשר תיקוני וקרינו
להון עשר ספיר לאנהגא בהון עלמין כתימין דלא
אתגליון ועלמין דאתגליון ובהון אתכסיות כו'

יום רביעי ב' תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 174, עד"מ ביום ראשון... עד עמ' פח, מדות כלל.

- 45 על דרך משל: ביום ראשון מששת ימי בראשית - נגלית מדת
46 החסד, - כפי שהיא, כלולה מכל מדותיו הקדושות, ורצונו
47 וחקמתו ובינתו ודעתו - של הקב"ה, מלבשין בה, - במדת
48 החסד, וברא בה - במדת
49 החסד, את האור במאמר
50 "יהי אור", - כי, ענין האור
51 הוא התהוות הבאה
52 מהתגלות מדת החסד,
53 והשיבות שבין "אור"
54 ל"חסד", היא בכך: שהיא
55 בחינת התפשטות
56 והמשכת האור לעולם
57 מלמעלה, והתפשטותו -
58 של האור, בעולם מסוף
59 העולם עד סופו, שהיא
60 בחינת מדת חסד; - שהרי
61 ענינה של חסד הוא:
62 התפשטות וגילוי. רק מפני שכלולה - מדת החסד, גם ממדת
63 גבורה, - שהרי מדות וספירות (שבעולם האצילות) הן בהתכללות
- אחת בשניה, ומדת החסד כוללת בה גם מדת הגבורה, לכן לא היה 64
- האור שנוצר ממדת החסד, רוחני כאור של מעלה ממש, וגם 65
נתלבש - אור זה, בעולם הזה שהוא בחינת גבול ותכלית, 66
שהוא מהלך ת"ק - חמש 67
מאות, שנה מהארץ לרקיע 68
וממרח למערב. - כל 69
ההגבלות הללו לא היו 70
קיימות אילו התהוות העולם 71
היתה ממדת החסד עצמה, 72
שהרי חסד הוא התפשטות 73
בלי הגבלה; אלא, מפני 74
שהתהוות היא מחסד כפי 75
שהיא כלולה גם מגבורה - 76
ומצד הצמצום של מדת 77
הגבורה, באות ההגבלות 78
האמורות. - אך, כיוון שביום 79
ראשון של ששת ימי 80
בראשית נתגלתה ופעלה מדת החסד, נתהוו אז הנבראים שיש להם 81
שיבות למדת החסד, המציאות של אור וכו'. וכן ביום שני - של 82

שער היחוד והאמונה

עד"מ ביום
ראשון מששת ימי בראשית נגלית מדת החסד כלולה
מכל מדותיו הקדושות ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו
מלוכשין בה וברא בה את האור במאמר יהי אור שהיא
בחי' התפשטות והמשכת האור לעולם מלמעלה
והתפשטותו בעולם מסוף העולם עד סופו שהיא בחי'
מדת חסד רק מפני שכלולה גם ממדת גבורה לכן לא
היה רוחני כאור של מעלה ממש וגם נתלבש בע"הו
שהוא בבחי' גבול ותכלית שהוא מהלך ת"ק שנה מהארץ
לרקיע וממורה למערב וכן ביום שני נגלית מדת גבורה

5. חגיגה יב, א. - כידוע, גם ה"אגדות" שבגמרא נקראות "מדרש". 6. משלי ג, יט - כ. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה הול' משנה המפורשת בעשרה מאמרות נבה"ע - אלא שבמשנה מדבר מצד המל' והגילוי (מאמר - כנ"ל) שבכל ספירה וכאן הראי' צ"ל על חכ' בינה כו'". 8. ראה חגיגה יג, א.

1 ששת ימי בראשית, נגלית מדת גבורה – כפי שהיא כלולה משאר
2 מדות, ורצונו כו', – וכן רצון, חכמה, בינה, דעת, מלובשים בה,
3 וקרא בה – והקב"ה ברא במדת הגבורה את הרקיע במאמר יחי
4 רקיע בתוך המים, ויהי מבדיל בין מים למים, – כך, שהמאמר
5 והנברא שנתהווה ממנו –
6 הרקיע – יש להם שייכות
7 למדת הגבורה, שהיא –
8 ההבדלה שברקיע, בחינת
9 צמצום וגבורות להעלים
10 מים העליונים הרוחניים
11 ממים התחתונים, ועל ידי
12 זה נתגשמו – המים
13 התחתונים בהפך מ –
14 המים העליונים; – נעשתה
15 אם כן ההגשמה על ידי
16 צמצום והעלם, הבאים
17 ממדת הגבורה שנתגלתה
18 ופעלה ביום שני מששת ימי
19 בראשית, ומדת חסד
20 כלולה בה, – במדת הגבורה, כי "עולם חסד יבנה", – הערת כ"ק
21 אדמו"ר שליט"א: "ענין של חסד". כלומר: עצם ה"בנה" של העולם
22 הוא ביטוי של חסד וגילוי. הרי, שגם במקום שפועלת מדת הגבורה,
23 פועלת שם גם מדת החסד, שהכל – כל האמור הוא כפי שתראה
24 היבשה ואדם עליה לעבד ה'. – הרי זה ענין של חסד, וכן כלל. –
25 כל שאר המדות, שעל ידם נבראו הנבראים, כל אחת ביום שלה.

שער היחוד והאמונה

כלולה משאר מדות ורצונו כו' וברא בה הרקיע במאמר
יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים שהיא
בחי' צמצום וגבורות להעלים מים העליונים הרוחניים
ממים התחתונים ועל ידי זה נתגשמו התחתונים בהבדלם
מהעליונים ומדת חסד כלולה בה כי עולם חסד יבנה
שהכל כדי שתראה היבשה ואדם עליה לעבוד ה' וכן
כולן זו"ש אליהו בתיקונים שם לאחזאה איך אתנהיג
עלמא בצדק ומשפט כו' צדק איהו דין משפט איהו
רחמי כו' כולא לאחזאה איך אתנהיג עלמא אבל לאו
דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין ולא משפט ידיעא דאיהו
רחמי ולא מכל אינון מדות כלל:

26 ויהו שאמר אליהו בתיקונים – ב"תיקוני זוהר", שם: "לאחזאה איך
27 אתנהיג עלמא בצדק ומשפט כו', – להראות כיצד מונהג העולם
28 בצדק ומשפט וכו' – שה"ספירות" נאצלו בשביל ענין הנהגת העולם
29 בצדק ומשפט וכו', צדק איהו דין, – "צדק" הוא מדת הדין והגבורה,
30 משפט איהו רחמי כו', –
31 "משפט" הוא רחמים כו',
32 כלא לאחזאה איך אתנהיג
33 עלמא, – כל זאת, כל
34 המדות והספירות, הן כדי
35 להראות כיצד מונהג
36 העולם, אבל לאו דאית לך
37 צדק ידיעא דאיהו דין, –
38 אבל לא שאתה, הקב"ה, יש
39 לך "צדק" הידוע, לנבראים,
40 שזהו דין, ולא משפט
41 ידיעא דאיהו רחמי, – ולא,
42 שיש לך, ענין ה"משפט"
43 הידוע, לנבראים, שהוא
44 רחמים, ולא מכל אינון
45 מדות כלל: – ולא מכל מדות אלו כלל. כלומר, "צדק" ר"משפט"
46 מצויינים כמדות אלו רק לגבי העולמות והנבראים, ואילו לגבי
47 הקב"ה, הרי "לאו דאית לך" – אצלו יתברך לא שייך צדק זה ומשפט
48 זה, שכן, לגבינו אין מדות אלו דבר לעצמם כלל, הן מיוחדות כליל
49 בהקב"ה עצמו, כמו אור השמש בהיותו במאור השמש עצמו, שם
50 אין הוא "מצאיות" כלל, אלא הוא בטל לגמרי ומיוחד בשמש עצמה.

יום חמישי ג' תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פח, פרק יא והנה גם... עד עמ' 176, וסתום בלבן.

51 והנה, גם עשרה מאמרות, גם בן נקראו בשם "מאמרות" לנבי
52 הנבראים בלבד. – "מאמר" הוא ענין של התגלות, כפי שרבונו הזקן
53 מפרש מיד להלן, כי במו שהמדות שבנשמת האדם, שבנשמות
54 להתגלות במעשה, – בפעולה הנוצרת מאותה מדה, הן באות
55 מלפשות באותיות

שער היחוד והאמונה

פרק יא והנה גם עשרה מאמרות ג"כ נקראו בשם
מאמר' לגבי הנברא' בלבד כי כמו
שהמדות שבנשמת האדם כשנאות להתגלו' במעשה
הן באות מלובשות באותיות המחשבה כגון מדת חסד
ורחמים שבנשמה א"א לבא לידי התגלות בפועל ממש
כ"א ע"י שמחשב בדעתו ומהרהר מעשה הצדקה וחסד
לעשותה בפ"מ כי א"א לעשות בלי מחשבה ואם מצוה

56 המלפשות, – לפני שהמדה
57 באה במעשה, היא באה
58 בהתלבשות באותיות
59 המחשבה. כגון מדת חסד
60 ורחמים שבנשמת, אי
61 אפשר לבא לידי התגלות
62 בפועל ממש, – לעשות
63 פעולה של חסד ורחמים, כי
64 אם על ידי שמחשב –
65 בתחילה, בדרגתו ומתהרר מעשה הצדקה וחסד לעשותה בפועל
66 ממש, כי אי אפשר לעשות – שום פעולה, בלי מחשבה, – וישנו
67 אופן, שלפני התגלות המדה במעשה, עליה להתלבש לא רק
68 במחשבה, אלא גם בדיבור – כפי שיוסבר להלן. ואם מצוה לאחרים

51 בפרק הקודם, פרק י"ד, הסביר רבנו הזקן, שהספירות, (מדותיו
52 של הקב"ה וחכמתו ורצונו) נקראות בשמותיהן, לגבי הנבראים בלבד,
53 המתהווים, מקבלים חיותם ומונהגים על ידן. ואילו לגבי הקדוש ברוך הוא,
54 אין הן נקראות בשמות "מדות", "חכמה" ו"רצון", מפני היותן מיוחדות
55 בתכלית אותו יתברך, אשר לכן
56 לא שייך לקרוא אותן בשם
57 לעצמן – כמו שהדבר באור חזי
58 השמש בהיותם במקום – מאור
59 השמש – שאינם עולים בשם
60 להיקרא "אור", מפני שהם
61 מיוחדים שם עם המאור.
62 בפרק זה, פרק יא, יסביר רבנו
63 הזקן, שלא רק המדות והספירות
64 נקראות בשמותיהן לגבי
65 הנבראים בלבד, אלא גם "עשרה מאמרות", שעל ידם מתגלות המדות
66 והספירות להוות, להחיות ולהנהיג את הנבראים – גם הם נקראים "מאמרות"
67 לגבי הנבראים בלבד, אבל לא לגבי למעלה, כיוון שהם מיוחדים עם המדות
68 והספירות המיוחדות בתכלית עם הקדוש ברוך הוא.

1 לעשות, כמו מלך, - המצוה לאחרים לעשות, אזי מתלבשת
2 מדת החסד וגם אותיות המחשבה באותיות הדבור [וכן]
3 כשמדבר דברי חסד ורחמים [לרעהו] - שגם אז מתלבשות מדות
4 חסד ורחמים יחד עם אותיות המחשבה, באותיות הדיבור. הרי

5 שהתגלות הכוחות והמדות

6 של הנפש, היא דוקא על ידי

7 אותיות - אותיות המחשבה

8 או אותיות הדיבור. כך על

9 דרך משל, מדותיו של

10 הקדוש ברוך הוא,

11 כשבאות לבחינת התגלות

12 פעולתו בתחתונים, נקרא

13 גלוי זה והמשכת פעולה זו

14 בשם "מאמר" ו"צדק"

15 אותיות, שהרי אי אפשר

16 שתהיה שום פעולה

17 נמשכת ממדותיו

18 הקדושות בלי צדקים

19 הנקראים בשם "אותיות".

20 - כדי שתהיה התגלות של

21 "פעולה" הבאה ממדותיו

22 הקדושות, הרי זה דוקא

23 באופן של התגלות כוחות

24 פרטיים, שהרכבם הוא

25 ההתגלות שממנה באה

26 ה"פעולה". כגון לבריאת

27 האור ממדת החסד -

28 נמשך ממנה - ממדת

29 החסד, המשכת פעולה וכן

30 לפעל ולברא בו - באותו

31 כוח, את האור, - שכן, כפי

32 שיסביר להלן, יכולות להיות

33 ממדת החסד פעולות שונות

34 וסוגי התהוויות שונות, הרי

35 כדי שיתהווה ממנה אור ולא

36 דבר אחר, היה צריך להימשך ממדת החסד התגלות וכוח פרטי

37 המורכב באופן כזה שממנו יברא אור, והמשכת כח זה וחיות זו

38 נקראת בשם מאמר ואותיות "יהי אור". כי אף שאינן - ענין

39 של אותיות ממש, באותיות מחשבה שלנו הם ושלום, - בהביאו

40 המשל האמור, שכשם שהתגלות הנפש באדם היא דוקא על ידי

41 אותיות המחשבה, כך גם למעלה, שהתגלות מדותיו הקדושות היא

42 על ידי ענין של אותיות - מודגש כאן: שלמרות שבנפש הן אותיות

43 ממש, עם כל ההגבלות שיש לאותיות, הרי למעלה אין הדבר כך חס

44 ושלום, מכל מקום הם - בדומה לאותיות שהן, ענין המורה על

שער היחוד והאמונה

לאחרים לעשות כמו המלך אזי מתלבשת מדת החסד
וגם אותיות המחשבה באותיות הדבור [וכן כשמדבר
דברי חסד ורחמים לרעהו] כך עד"מ מדותיו של הקב"ה
כשבאות לבחי' התגלות פעולתו בתחתוני' נקרא גלוי זה
והמשכת פעולה זו בשם מאמר וצירוף אותיו' שהרי א"א
שתהיה שום פעולה נמשכת ממדותיו הקדושות בלי
צירופים הנקראי' בשם אותיות כגון לבריאת האור ממדת
החסד נמשך ממנה המשכת פעולה וכן לפעול ולברוא
בו את האור והמשכת כח זה וחיות זו נקראת בשם
מאמר ואותיות יהי אור כי אף שאינן באותיות מחשבה
שלנו ח"ו מ"מ הם ענין המורה על התהוו' האור מאין
ליש שלכן נברא האור מהמשכת כח זה ולא נבראו
ממנו דברים אחרים שנבראו ג"כ ממדת חסד כמו מים
וכיוצא בהם מפני שנתלבשו בהם כחות בבחי' צירופים
אחרים המורים על התהוות המים וכיוצא ונמצא כי כל
חיות וכחות הנמשכות ממדותיו הקדושות לתחתונים
לבראם מאין ליש ולהחיות' ולקיים נקראו' בשם אותיו'
הקדושות שהן בחי' המשכת החיות מרצונו וחכמתו
ומדותיו להתהוות עולמות ולהחיותם והם שני מיני
עולמות עלמין סתימין דלא אתגליין הם המתהווים וחיים
וקיימים מכחות והמשכות נעלמות כמו אותיו' המחשבה
שבנשמת האדם עד"מ ועלמין דאתגליין נבראו וחיים
מהתגלות שנתגלו כחות והמשכות הנעלמות הנקראות
בשם אותיו' המחשב' וכשהן בבחי' התגלות להחיו' עלמין
דאתגליין נקראות בשם מאמרות ודבר ה' ורוח פיו כמו
אותיות הדבור באדם עד"מ שהן מגלות לשומעים מה
שהיה צפון וסתום בלבו

התהוות האור מאין ליש, - שזה הכוח הפרטי לבריאת האור,
שלכן נקרא האור מהמשכת כח זה, ולא נבראו ממנו דברים
אחרים שנבראו גם כן ממדת חסד, כמו מים וכיוצא בהם, -
הרי, שהרכב אותו כוח הוא באופן שהוא בורא את האור דוקא, ולכן

מכונה כוח זה כ"מאמר יהי

אור". העובדה שמאותה

מדת חסד מתהווים מים

וכיוצא בהם - ולא אור, הרי

זה, מפני שנתלבשו בהם

כחות בבחינות צדקים

אחרים, המורים על

התהוות המים וכיוצא.

ונמצא, כי כל חיות

וכחות הנמשכות

ממדותיו הקדושות

לתחתונים לבראם מאין

ליש ולהחיותם ולקיים -

נקראות - ההמשכות של

חיות וכחות בשם "אותיות"

הקדושות, שהן בבחינת

המשכת החיות מרצונו

וחכמתו ומדותיו

להתהוות עולמות

ולחיותם. והם - העולמות

הנצחיים מהאותיות, שני

מיני עולמות: עלמין

סתימין דלא אתגליין, -

עולמות סתומים שאינם

מתגלים, הם המתהווים

וחיים וקיימים מכחות

והמשכות נעלמות, כמו

אותיות המחשבה

שבנשמת האדם על דרך

משל; - שכשם שאותיות

המחשבה סמויות מהזולת,

כך הכוחות סמויים מהנבראים, ומהם מתהווים העולמות הסתומים,

ועלמין דאתגליין, - עולמות גלויים, נבראו וחיים מהתגלות

שנתגלו כחות והמשכות הנעלמות, הנקראות בשם "אותיות"

המחשבה, וכשהן - הכוחות הגנויים, אותיות המחשבה, בבחינת

התגלות לחיות עלמין דאתגליין - העולמות הגלויים, נקראות

בשם "מאמרות" ו"דבר ה'" ו"רוח פיו", כמו - למשל, אותיות

הדבור באדם על דרך משל, שהן מגלות לשומעים מה שהיה

צפון וסתום בלבו. - כך האותיות וההמשכות הן התגלות

לנבראים, להשפיע חיות לנבראים שבבחינת "עלמין דאתגליין".

יום שישי ד' תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 176, אבל באמת בחי' אותיות... עד עמ' פט, כמ"ש במ"א.

1 אֲבָל בְּאֵמֶת, בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַדְּבֹר שֶׁל מַעֲלָה – הִיא לְמַעֲלָה
2 מַעֲלָה מִמְּדֻרְגָּת וּמִחֻת חֻכְמָה וְשֶׁכֶל הַנִּבְרָאִים, – שֶׁלֹּא כִּאוֹתִיּוֹת
3 הָאֵדָם שֶׁהֵן עֵנִין שֶׁל דּוּמָם וּלְמַטָּה מִהַשְׁכֵּל, שֶׁהֵרִי – רֹאֵיהֶן שֶׁאוֹתִיּוֹת
4 הַדְּבֹר שֶׁלְמַעֲלָה הֵן לְמַעֲלָה בַּהֲרֵבָה מִשְׁכֵּל הַנִּבְרָאִים הִיא מִזֶּה
5 שֶׁבְּמֵאֵמֶר וְאוֹתִיּוֹת "נִעֲשֶׂה
6 אֶדָם בְּצִלְמֵנוּ וְגו'" – נִבְרָא
7 הָאֶדָם בְּעַל חֻכְמָה וְשֶׁכֶל, 1
8 – וְכִיוּן שְׁמֵאוֹתִיּוֹת הַדְּבֹר 2
9 בָּאִים חֻכְמָה וְשֶׁכֶל, הֵרִי שֶׁהֵן 3
10 לְמַעֲלָה מַעֲלָה מִחֻכְמָה 4
11 וְשֶׁכֶל, אוֹ אֶפְסָלוֹ – שֶׁהָאֵדָם 5
12 וְחֻכְמָה וְשֶׁכֶל נִתְהוּהוּ בְּהֶבֶל 6
13 הָעֲלִיּוֹן לְבָר, בְּדִבְרֵי: 7 –
14 כִּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וַיִּפְחַח בְּאַפִּי 8
15 נְשָׁמַת חַיִּים", 2 – וּמִ"הֶבֶל" 9
16 זֶה, שֶׁנּוּפַח בָּאֵדָם, נִתְהוּהוּ 10
17 יִצְוֹר בַּעַל שֶׁכֶל וְחֻכְמָה. וְאֵם 11
18 בֵּן – שֶׁמִּהַדְּבֹר וְהַהֲבֵל 12
19 נִתְהוּהוּ אֵדָם בַּעַל חֻכְמָה 13
20 וְשֶׁכֶל, הֵרִי, הַדְּבֹר וְהֶבֶל 14
21 הָעֲלִיּוֹן, הוּא מְקוֹר 15
22 הַחֻכְמָה וְהַשְׁכֵּל שֶׁבְּנִשְׁמַת 16
23 אֶדָם הָרִאשׁוֹן, הַבּוֹלְלָת – 17
24 נִשְׁמַתוֹ שֶׁל אֵדָם הָרִאשׁוֹן 18
25 כּוֹלֵלָת כָּל נְשָׁמַת 19
26 הַצְּדִיקִים, שֶׁהֵם גְּדוּלִים 20
27 מִמְּלֶאכֵי הַשָּׁרָת. – וּמִמִּילָא 21
28 הַשְׁכֵּל שֶׁלֹּהֶם הוּא מִדְּרִיגָה 22

29 עֲלִיוֹנָה יוֹתֵר גַּם מִשְׁכֵּל הַמִּלְאכִּים – וְכֹל זֶה הַתְּהוּהוּ מִהַדְּבֹר וְהַהֲבֵל
30 הָעֲלִיּוֹן, וְהֵנִי, לְפִי שְׁאוֹתִיּוֹת דְּבֹר וְיִתְבָּרֵךְ הֵן בְּחִינַת הַמִּשְׁכּוֹת
31 בְּחֻת וְחִיּוֹת מִמְּדוּתֵי יִתְבָּרֵךְ, הַמִּיחֲדוֹת בְּמִהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ
32 בְּתַכְלִית הַיְחוד, שְׁהוּא – יִתְבָּרֵךְ, לְמַעֲלָה מַעֲלָה לְאִין קֵץ
33 מִמְּדֻרְגָּת חֻכְמָה שֶׁבְּנִבְרָאִים. – וְלִכֵּן גַּם הָאוֹתִיּוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת בַּעֲנֵין

שער היחוד והאמונה

אבל באמת בחי' אותיות הדבור
של מעלה היא למעלה מעלה ממדרגות ומהות חכמה
ושכל הנברא' שהרי במאמר ואותיו' נעשה אדם בצלמינו
וגו' נברא האדם בעל חכמה ושכל או אפי' בהבל העליון
לבר כדכתי' ויפח באפיו נשמת חיים וא"כ הדבור והבל
העליון הוא מקור החכמה והשכל שבנשמת אדם
הראשון הכוללת כל נשמות הצדיקים שהם גדולים
ממלאכי השרת והיינו לפי שאותיות דיבורו ית' הן בחי'
המשכות כחות וחיות ממדותיו ית' המיוחדות במהותו
ועצמותו בתכלית היחוד שהוא למעלה מעלה לאין קץ
ממדרגת חכמה שבנבראים ולא נקראו בשם אותיות
לגבי הנבראים אלא לגבי מדותיו ית' בכבודו ובעצמו
והנה הן כ"ב מיני המשכות חיות וכחות שונים זה מזה
שבהן נבראו כל העולמות עליונים ותחתונים וכל
הברואים שבתוכם שכך עלה ברצונו וחכמתו ית' לברוא
העולם ככ"ב מיני המשכות שונות דוקא לא פחות ולא
יותר והן הן כ"ב אותיות הקבועות בפה ולשון כדתנן
בס' יצירה [ותמונתן ככתב היא מורה על ציור ההמשכה
כמ"ש לקמן] שגם אותיות הדבור והמחשבה שבנפש
האדם הן המשכות מהשכל והמדו' שבנפש ממהותן
ועצמותן כמ"ש במ"א:

34 החכמה והשכל של נבראים, ולא נקראו בשם "אותיות" לגבי
35 הנבראים, – מזה שקוראים להן "אותיות", שלמטה מחכמה ושכל,
36 אין זה לגבי נבראים, שכן, כאמור, הן למעלה מעלה מענין החכמה
37 והשכל, אלא לגבי מדותיו ית' בברוך ובנפש. – הן נקראות
38 בשם "אותיות", כפי שהן לא
39 יותר מאשר אותיות וגילויים
40 הנמשכים ממדות. והנה, –
41 האותיות שלמעלה, הן כ"ב
42 מיני המשכות חיות
43 וכחות שונים זה מזה,
44 שבהן נבראו כל העולמות
45 עליונים ותחתונים וכל
46 הברואים שבתוכם, שכן
47 עלה ברצונו וחכמתו
48 ית' לברא העולם
49 ככ"ב מיני המשכות –
50 כחות, שונות דוקא, לא
51 פחות ולא יותר. – מאשר
52 כ"ב, והן הן כ"ב אותיות
53 הקבועות בפה ולשון, –
54 בפיו ובלשונו של האדם,
55 בדתנו – כמו שלמדנו
56 בספר יצירה – שהקב"ה
57 קבע את האותיות בפה
58 ולשון. [ותמונתן ככתב –
59 תמונת האותיות בכתב, כפי
60 שהן מופיעות בתורה
61 (במאמר) בצורתן המקובלת
62 – כגון: "ו" היא "יו"ד" למעלה וכו' הנמשך מה"יו"ד", היא מורה על
63 ציור המשכה, – באיזה אופן ההמשכה, כמו שיתבאר לקמן] –
64 שגם אותיות הדבור והמחשבה שבנפש האדם, הן המשכות
65 מהשכל והמדות שבנפש, ממהותן ועצמותן, – של השכל
66 והמדות, כמו שיתבאר במקום אחר:

יום שבת קודש ה' תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פט, פרק יב רק שהברואים... עד עמ' 178, מהאותיות עצמן.

67 פֶּרֶק י"ב. בפרק הקודם, פרק יא, הסביר רבנו חזקן שאותיות ה"עשרה
68 מאמרות" הן המשכות ממדותיו הקדושות של הקדוש ברוך הוא המיוחדות
69 בתכלית היחוד עם הקב"ה עצמו (ולכן, למרות שהן נקראות אותיות,
70 מתהווה מהן ענין החכמה והשכל של נבראים. כלומר, אותיות "עשרה
71 מאמרות" הן למעלה מעלה מענין החכמה והשכל של נבראים; הן נקראות

67 "אותיות" רק לגבי המדות הקדושות מהן הן נמשכות, אך לא לגבי
68 הנבראים) והם דוקא כ"ב סוגי המשכות (לא פחות ולא יותר) ואלו הן כ"ב
69 האותיות, שכן, כך עלה ברצונו וחכמתו של הקב"ה לברוא את העולם בכ"ב
70 סוגי המשכות.
71 ברם, בהתאם לכך, יכולה להתעורר שאלה: כיון שישנם רק כ"ב סוגי

1. בראשית ב, כ. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מדקאמר "אפילו" מוכח שזהו מדר' דלמטה מ"מאמר ואותיות" ובח"א רפ"ב דויפח גו' הוא מתוכיותו ופנימי' כו' ממח' וחכמתו ית' ! – והבי' עפמ"ש באגה"ת פ"ד שתחלה נמשכת מבחי' פנימי' ואח"כ ירדה כו'. עיי"ש".
3. ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן.

1 המשכות בלבד, כיצד מתהווה מהם ריבוי עצום כל כך של נבראים שונים
2 אחד מהשני – יסביר זאת רבנו הזקן בפרק זה, פרק י"ב.
3 הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועוד" (ועפ"ז תובן אריכות הדין לקמן בזה –
4 דלכאורה שייך לס' יצירה וכיו"ב הדנים בס' ההשתל' ואופנה – ולא בשער
5 המוקדש לבי' ענין היחוד –
6 אלא) שמדגיש ענין היחוד עוד
7 יותר ובפועל: דכל הנבראים הם
8 רק כ"ב המשכות וכו'".
9 רק – מזה, שְׁתֵּכְרוּאִים
10 מִתְחַלְקִים לְמִינֵיהֶם –
11 השונים, בְּכָלְלוֹת – כגון מין
12 ה"מדבר" או מין ה"חי" –
13 ההבדל הכללי בנבראי
14 העולם הזה, וּבְפְרָטוֹת, –
15 ובמינים פרטיים. במין כללי
16 אחד, כמו: במין החי עצמו
17 ישנם כל סוגי מינים –
18 בהמות וחיות, עופות
19 וכדומה, – הבדלים רבים
20 מספור, אלה של כל כך
21 הרבה מינים, נעשה: עַל יְדֵי
22 שְׁנֵי הַצְרוּפִים – של
23 אותיות. בשעה שהאותיות
24 מצטרפות לצירוף מסוים –
25 מתהווה מין כזה, וכשהן
26 מצטרפות לצירוף אחר –
27 מתהווה מין אחר, וְחִלּוּפִים
28 וְתַמּוּדוֹת, בְּנוֹכַח לְעֵיל. –
29 כנזכר בפרק א', שישנו
30 הענין של חילופים ותמורות, שאות אחת מתחלפת באות אחרת,
31 והנבראים ששמותיהם אינם נזכרים ב"עשרה מאמרות", נמשך
32 חיותם מעשרה מאמרות על ידי שאותיות העשרה מאמרות
33 מתחלפות באותיות אחרות, כִּי כָל אוֹת הִיא מְשַׁכֶּת חַיּוֹת וְכֵן
34 מִיָּחָד פְּרָטִי, והערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולכאורה קשה – כיון
35 דמובדלים זמ"ז מי מחברם, ואיך בכחו לחברם? ומתרץ":
36 וְכִשְׁנַצְטְרָפוֹ אוֹתוֹת הִרְבָּה לְחַיּוֹת תְּבָה – כלומר, כוחות שונים
37 רבים ביחד, אִזּוּ מְלַכְד רְבּוּי מִיְּנֵי בַּחוֹת וְחַיּוֹת הַנְּמַשְׁכִּים כְּפִי
38 מִסְפַּר הָאוֹתוֹת שֶׁבַּתְּבָה, עוֹד זֹאת – ישנו עוד כוח, הַעוֹלָה עַל
39 כָּלָה – העולה על כל הכוחות הפרטיים, והוא: הַמְשַׁכֶּת כָּח עֲלִיּוֹן
40 וְחַיּוֹת כָּלְלִית הַכּוֹלֵל וְשָׂקוּלָה כִּנְגַד כָּל מִיְּנֵי הַבַּחוֹת וְהַחַיּוֹת
41 פְּרָטִיּוֹת שֶׁל הָאוֹתוֹת וְעוֹלָה עַל גְּבִיהֶן, – של הכוחות הפרטיים,
42 וְהִיא – המשכה זו מהכוח והחיות הכללי, מְחַבְרָתָן וּמַצְרֶפְתָּן –

שער היחוד והאמונה

פרק יב רק שהברואים מתחלקים למיניהם בכללות
ובפרטות ע"י שינויי הצירופים וחילופים
ותמורות כנ"ל כי כל אות היא המשכת חיות וכח מיוחד
פרטי וכשנצטרפו אותיות הרבה להיות תיבה אזי מלכד
ריבוי מיני כחות וחיות הנמשכים כפי מספר האותיות
שבתובה עוד זאת העולה על כולנה המשכת כח עליון
וחיות כללית הכולל' ושקולה כנגד כל מיני הכחו' והחיות
פרטיות של האותיות ועולה על גביהן והיא מחברתן
ומצרפתן יחד להשפיע כח וחיות לעולם הנברא
בתיבה זו לכללו ולפרטיו *

הנהגה

(ולפי שכל אות ואות מכ"ב אותיות
התורה היא המשכת חיות וכח מיוחד
פרטי שאינו נמשך באות אחרת לכך
גם תמונתו בכתב כל אות היא בתמונה
מיוחדת פרטית המורה על ציור
המשכה והתגלות האור והחי' והכח
הנגלה ונמשך באות זו איך הוא נמשך
ונתגלה ממדותיו של הקב"ה ורצונו
וחכמתו וכו'):

וכו' מכוון שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד וכו' שכללות
הרקיעים נבראו וחיים וקיימים בכללות תיבות אלו
שבמאמר יהי רקיע וכו' ופרטי הברואים שבו' רקיעים

מחברת ומצרפת את הכוחות הפרטיים, יחד', לְהַשְׁפִּיעַ כָּח וְחַיּוֹת
לְעוֹלָם הַנְּבְרָא בְּתֵבָה זו, לְכָלְלוֹ – לעולם באופן כללי, וּלְפָרְטוֹ.
– לנבראים הפרטיים שבעולם. הנהגה (לפי שְׂכָל אוֹת וְאוֹת מִכ"ב
אוֹתוֹת הַתּוֹרָה, הִיא הַמְשַׁכֶּת חַיּוֹת וְכֵן מִיָּחָד פְּרָטִי שְׁאִינוֹ
נִמְשָׁךְ בְּאוֹת אַחֶרֶת, לְכָד
גַּם תַּמּוּנָתוֹ בְּכַתֵּב – כָּל
אוֹת הִיא בְּתַמּוּנָה מִיָּחָד
פְּרָטִית, – בציור פרטי
מיוחד, הַמּוֹרָה – תמונת
האור מראה על ציור
הַמְשַׁכָּה – באיזה ציור
ואופן ההמשכה, וְהַתְגַּלּוֹת
הָאֵל וְהַחַיּוֹת וְהַכָּח
הַנְּגָלָה וְנִמְשָׁךְ בְּאוֹת זו,
אִיךָ הוּא נִמְשָׁךְ וְנִתְגַּלָּה
מִמְדּוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא וְרָצוֹנוֹ וְחִכְמָתוֹ
וְכו') – להלן מביא רבנו
הזקן, בפנים הספר, דוגמה
איך נבראים ממאמר אחד
(ידיהי רקיע"5 למשל)
הנבראים הפרטיים
והכלליים של העולמות.
הערת כ"ק אדמו"ר
שליט"א: "וגודל ענין היחוד
גם כמו שהענינים הם
בעוה"ז, דכל ז' הרקיעים
וכל צבא השמים – חיות כו'
ממאמר האחד דיהי רקיע
וגו' !!". כְּגוֹן הַרְדֵּךְ מִשָּׁל, בְּתַבּוֹת שְׁבַמְאָמֶר: "יְהִי רָקִיעַ וְגו'",
שְׁבַמְאָמֶר בְּתָן – במלים "יהי רקיע", ז' רָקִיעִים וְכָל צֶבֶא הַשָּׁמַיִם
– הנבראים שבשמים, אֲשֶׁר בָּהֶם, כְּמֵאמֶר רַבּוֹתֵינוּ וְכָרוֹנָם
לְבִרְכָּהּ: "שְׁחַקִּים, – הרקיע שנקרא "שחקים", שְׁבּוֹ רַחִים
עוֹמְדוֹת וְטוֹחְנוֹת מִן לְצַדִּיקִים וְכו', זָבּוּל, – הרקיע שנקרא
"זבול", שְׁבּוֹ יְרוּשָׁלַיִם וְבֵית הַמִּקְדָּשׁ וּמִזְבֵּחַ וְכו', מְכוּן, – הרקיע
שנקרא "מכון", שְׁבּוֹ אוֹצְרוֹת שֶׁלֹּג וְאוֹצְרוֹת בָּרָד וְכו', – הרי יש
לכל אחד משבעת הרקיעים, ענינו הכללי מה שהוא רקיע, והענינים
הפרטיים הנמצאים בו: ב"שחקים" – "רחיים וכו'", ב"זבול" –
"ירושלים וכו'" וכך הלאה. שְׁכָלְלוֹת הַרְקִיעִים – מהותם הכללי
בתור רקיעים, נִבְרָאוּ וְחַיִּים וְקַיָּמִים בְּכָלְלוֹת תַּבּוֹת אֵלּוּ,
שְׁבַמְאָמֶר "יְהִי רָקִיעַ וכו'" – באור הכללי הגלום במלים "יהי
רקיע" וגו', נתהוו שבעת הרקיעים בתור כלל של רקיעים*, וּפְרָטִי

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "(מחברתן) מלשון חבר – שנעשים שייכים זל"ז. (ומצרפתן יחד) נעשים דבר ונברא ותיבה א'. וכל' רש"י מצרף – חתיכה אחת חגיגה כ, ב. ובלא כף הדמיון. ובכ"מ ולהלכה למעשה". 5. בראשית א', ו. 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כפסק הזהיר (י, ב. ובכ"מ) במחלוקת ר' יודא ור"ל (חגיגה יב, ב). ובזכ"א (לב, ב) משמע דגם ר' יודא ס"ל דז' רקיעים הם וזמה סיוע להמפרשים בחגיגה דלא פליגי ומר אמר חדא כו'. וראה מפרש לרמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ג'. 7. חגיגה יב, ב. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א לסוף הפרק. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וי"ל הדיוק בזה, כי פרט הרקיע (דשחקים וכו') נקרא ונתהווה משמו שיקראו לו בלה"ק (שחקים וכו'). עיין לעיל ספ"א".

1 הַבְּרִיאִים שֶׁבָּי רְקִיעִים, נִבְרָא כָּל פֶּרֶט מֵהֶם וְחֵי וְנִי וְנִי מֵאִיזָה
2 צִרְיָה אוֹתִיּוֹת מִתְּבוֹת אֱלֹהִים, אוֹ חִלּוּפֵיהֶן וְתַמּוּרֹתֵיהֶן, שֶׁהֵן –
3 הַצִּירּוּפִים וְחִלּוּפֵיהֶם וְתַמּוּרֹתֵיהֶם, כְּפִי בְּחִינַת חַיּוֹת הַנִּבְרָא
4 הַפְּרָטִי הַהוּא. – שְׂבָאוֹתוֹ צִירּוֹף מִסּוּיִים מִתְּהוּוּהַ בַּמְדוּיִק הַכּוֹחַ
5 וְהַחַיּוֹת הַמֵּתִאִמִּים וְנִדְרָשִׁים
6 לַחַיּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ נִבְרָא. כִּי
7 כָּל שְׁנֵי צִרְיָה, הוּא 1
8 הַרְבֵּבֶת וְאַרְיֵגֶת הַכּוֹחַ 2
9 וְהַחַיּוֹת בְּשֵׁנִי, – לַמְּשָׁל, 3
10 הַאֲוִתִּיּוֹת אֶבֶן, הַמַּצְטַרְפוֹת 4
11 לַמְּלָה "אֶבֶן" (הַשֵּׁם, הַחַיּוֹת 5
12 וְהַכּוֹחַ שֶׁל אֶבֶן) – הִרִי זֶה 6
13 דּוֹקָא כְּשֶׁהַצִּירּוֹף הוּא לִפִּי 7
14 סֵדֶר זֶה: אֶבֶן; אֵךְ בִּשְׁעָה 8
15 שֶׁסֵּדֶר הַאֲוִתִּיּוֹת מִשְׁתַּנָּה, 9
16 מִתְּקַבֵּל צִירּוֹף אַחֵר שֶׁל
17 שְׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת – לַמּוֹרֹת שְׂכִיּוֹן שֶׁהֵן אוֹתֵן אוֹתִיּוֹת, וּמִמִּילָא,
18 לַכְּאוֹרָה, גַּם אוֹתֵן כּוֹחֹת – אֵךְ כִּיּוֹן שׁוֹהַ בְּאוֹפֵן הַרְבֵּבֶת אַחֵר שֶׁל
19 כּוֹחֹת, מִתְּהוּוּהַ מִכָּךְ סוּג אַחֵר שֶׁל כּוֹחַ וְחַיּוֹת, שֶׁכָּל אוֹת הַקּוֹדֶמֶת
20 בְּצִירּוֹף – לַדּוּגְמָה: בַּמְּלָה "אֶבֶן", שֶׁהִיא "א" הִיא הָרִאשׁוֹנָה בַּצִּירּוֹף

שַׁעַר הַיַּחְוֹד וְהָאִמּוּנָה

נִבְרָא כָּל פֶּרֶט מֵהֶם וְחֵי וְקִיִּים מֵאִיזָה צִירּוֹף אוֹתִיּוֹת
מִתִּיבוֹת אֱלֹהִים אוֹ חִלּוּפֵיהֶן וְתַמּוּרֹתֵיהֶן שֶׁהֵן כְּפִי בַחֵי
חַיּוֹת הַנִּבְרָא הַפְּרָטִי הַהוּא כִּי כָּל שִׁנּוּי צִירּוֹף הוּא
הַרְבֵּבֶת וְאַרְיֵגֶת הַכּוֹחַ וְהַחַיּוֹת בְּשִׁנּוּי שְׂכָל אוֹת
הַקּוֹדֶמֶת בַּצִּירּוֹף הִיא הַגּוֹבֶרֶת וְהִיא הָעֵיקָר בְּכִרְיָאָה
זֶה וְהַשָּׂאֵר טְפִילוֹת אֱלֹהִים וְנִכְלָלוֹת בְּאוֹרָה וְעִי"ז נִבְרָאֵת
בְּרִיָּה חֲדָשָׁה וְכֵן בַּחִלּוּפֵי אוֹתִיּוֹת אוֹ תַמּוּרֹתֵיהֶן
נִבְרָאוֹת בְּרִיאוֹת חֲדָשׁוֹת פְּחוּתֵי הַמַּעֲלָה בְּעֶרְךְ הַנִּבְרָאִים
מֵהָאוֹתִיּוֹת עֲצֻמָּן

מֵלָה זֶה, הִיא הַגּוֹבֶרֶת וְהִיא הָעֵיקָר בְּכִרְיָאָה זֶה, – הַכּוֹחַ שֶׁל
הָאוֹת הָרִאשׁוֹנָה, הוּא כּוֹחַ הָעֵיקָרִי וְהָרִאשִׁי בַּהֲרַבֵּבֶת וְאַרְיֵגֶת
הַכּוֹחֹת – אִם הוּא כּוֹחַ שֶׁל חֶסֶד, הַחֶסֶד הוּא בַּהֲתַגְבְּרוֹת; וְאִם כּוֹחַ
אַחֵר, הִרִי אוֹתוֹ כּוֹחַ הוּא בַּהֲתַגְבְּרוֹת, וְהַשָּׂאֵר – שָׂאֵר הָאוֹתִיּוֹת,
וְהַכּוֹחֹת שֶׁהֵן מִבְּטָאוֹת,
מִפְּלוֹת אֱלֹהִים – לַאוֹת
(לְכּוֹחַ) הָרִאשׁוֹנָה, וְנִכְלָלוֹת
בְּאוֹרָה, – שֶׁל אוֹתָהּ
אוֹת¹⁰, וְעַל יְדֵי זֶה –
שֶׁצִּירּוֹף הָאוֹתִיּוֹת הוּא אַחֵר,
וְהָאוֹת הָרִאשׁוֹנָה בַּצִּירּוֹף זֶה
הִיא אַחֲרָת, נִבְרָאֵת בְּרִיָּה
חֲדָשָׁה. – שְׂכָךְ הַדְּבָר
בַּצִּירּוֹף אַחֵר שֶׁל אוֹתִיּוֹת.
וְכֵן בְּחִלּוּפֵי אוֹתִיּוֹת אוֹ
תַמּוּרֹתֵיהֶן, – כְּשֶׁאוֹת "א"
לַדּוּגְמָה מִתְּחַלֶּפֶת בְּאוֹת "ע", וּבְדּוּמָה, שְׂכָאֵן לֹא רַק שְׁשׁוֹנָה צִירּוֹפֵן
שֶׁל אוֹתֵן אוֹתִיּוֹת, אֲלֹא שֶׁבַּצִּירּוֹף הַחֲדָשׁ יִשְׁנֵן כְּבֵר אוֹתִיּוֹת אַחֲרוֹת
לְגַמְרִי, הַמַּחְלִיפֹת אֶת הָאוֹתִיּוֹת הַקּוֹדֶמּוֹת, נִבְרָאוֹת בְּרִיאוֹת
חֲדָשׁוֹת פְּחוּתֵי הַמַּעֲלָה בְּעֶרְךְ הַנִּבְרָאִים מֵהָאוֹתִיּוֹת עֲצֻמָּן.

9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כולל הרקיע עצמו. כנ"ל". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז יובן ענין הר"ת ועד שאחז"ל שהוא מן התורה (שבת קה, א).".

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג סיון, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר דוד נתן שי

שלום וברכה!

נמסר לי בקשת ברכה עבורו וזוגתו שיחיו, ויזכרו בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, וזכות ימים האלו ימי פרשת שלח וגמרה - פרשת ציצית - דזהיר בה טפי להשפיע
על הרבים בעיני זה, יעמוד לו ולזוגתו אריכות ימים ושנים טובות ולקבל רוב נחת חסידותי מכל יו"ח שיחיו.
ויעיין בספר קיצורים לתניא עמוד מ"ו, פתגם הבעש"ט, אשר, אפילו מלאך מיכאל הגדול שבמלאכים, הי'
נותן כל עבודתו והשגתו באלקות, אפילו רק עבור מצות ציצית אחת מד' ציציות שיש לכל אי' מישראל,
ובהערה לשם בספר הנ"ל עמוד ק"ן.

בברכה לבריאות הנכונה ולבשו"ט בהנוגע לעצמו ולב"ב ומשפיעו שיחיו.

יום ראשון	יום שישי	כט סיון	ה'תש"ג
תהלים: מפרק קמ עד פרק קמד	שיעורים. חומש: קרח, ששי עם פירש"י. תהלים: קמ"קמד. תניא: והחשבון . . . האותיות עצמן.		
		עבודת האדם על פי תורת החסידות, להרגיל את עצמו לראות ענן השגחה פרטית, איך כי בטובו יתברך מחדש את העולם והנבראים בכל רגע בהשגחתו הפרטית, אשר זה אף זה הוא מציאות הנבראים חיותם וקיומם.	

יום שני	שבת	ל סיון, שר"ח	ה'תש"ג
תהלים: מפרק קמה עד פרק קנ	שיעורים. חומש: קרח, שביעי עם פירש"י. תהלים: קמה"קנ. תניא: פרק ח. והנה . . . ומקור החיות.		
		העברת הפרשה שמו"ת – פסוק פסוק. וקורין גם ההפטר, או שתי ההפטרות אם הוא שבת ר"ח, או פרשיות מחוברות וכיוצא בזה. מענה רבינו הזקן לאברך עילוי מצוין ובעל כשרון מפורסם כשנכנס ליחידות שלו הראשונה – בשנת תקנ"ה בליאזנא: רוחניות וגשמיות זיינען הפכים בעצם מהותם. דאס וואס עס איז א מעלה אין גשמיות, איז א חסרון אין רוחניות. אין גשמיות איז א שמח בחלקו דער גרעסטער בעל מעלה. און דורך עבודה וועט אזא איינער צוקומען צו די העכסטע מדריגות. אין רוחניות אבער איז א שמח בחלקו דער גרעסטער חסרון, און ער ווערט, ר"ל, א יורד ונופל.	

העברת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום – פסוק פסוק. וקורין גם ההפטר, או שתי ההפטרות אם הוא שבת ראש חדש, או פרשיות מחברות וכיוצא בזה.
מענה רבינו הזקן לאברך עלוי מצוין ובעל כשרון מפורסם, כשנכנס ליחידות שלו הראשונה – בשנת תקנ"ה בליאזנא: רוחניות וגשמיות הם הפכים בעצם מהותם. מה שהוא מעלה בגשמיות, הוא חסרון ברוחניות.
בגשמיות – השמח בחלקו הוא בעל מעלה הגדולה ביותר, ועל ידי 'עבודה' יגיע אחד בזה למדרגות הגבוהות ביותר. אבל ברוחניות – השמח בחלקו הוא החסרון הגדול ביותר, והוא נהיה, רחמנא לצלן, יורד ונופל.

יום ראשון	יום ראשון	א תמוז, ב דר"ח	ה'תש"ג
תהלים: מפרק א עד פרק ט	שיעורים. חומש: חוקת, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: א"ט. תניא: פרק ט. אבל . . . אין קץ.		
		מסירות נפש הראויה לבני תורה הוא כדרשת רז"ל "אדם כי ימות באהל", להמית את כל התענוגים בעניני עולם. כי אפילו דברים קלי הערך בתענוגי עולם, מונעים המה מלהיות מסור ונתון באהלה של תורה.	

יום רביעי	יום שני	ב תמוז	ה'תש"ג
תהלים: מפרק י עד פרק יז	שיעורים. חומש: חוקת, שני עם פירש"י תהלים: י"ז. תניא: רק מפני . . . למשכילים.		
	רַבְּנוּ הַזֵּקֵן כּוֹתֵב בְּסִדּוּרוֹ: נִכּוֹן לומר קִדְּם הַתַּפְּלָה "הַרִינִי מִקַּבֵּל עָלִי מִצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַף כְּמוֹךְ". זאת אוֹמֶרֶת, אֲשֶׁר מִצּוֹת אֲהַבַת יִשְׂרָאֵל היא שֶׁעַר הַכְּנִיסָה, אֲשֶׁר דֶּרֶךְ בוֹ יָכוֹל הָאָדָם לָבוֹא לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' אֱלֹקִים לְהַתְּפַלֵּל, בְּזִכּוֹתָהּ תִּקְבַּל תַּפִּלַּת הַמִּתְפַּלֵּל.		

יום חמישי	יום שלישי	ג תמוז	ה'תש"ג
תהלים: מפרק יח עד פרק כב	שיעורים. חומש: חוקת, שלישי עם פירש"י. תהלים: יח-כב. תניא: הגהה. סוד . . . מן השכל.		
	אאזמו"ר אמר: א אידישער קרעכץ וואָס קומט ח"ו בסבה פון א ניט גוט גשמי איז אויך א תשובה גדולה, בפרט א קרעכץ בסבה פון א ניט גוט רוחני איז אודאי און אודאי א תשובה מעליתא. דער קרעכץ שלעפט ארויס פון עומק רע, און שטעלט אנדער אין א מעמד טוב.		

אָדְנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מֵהַר"ש] אָמַר: אֲנִיחָה יְהוּדִית הַבָּאָה חָס וְשָׁלוֹם בְּסִבַּת לֹא טוֹב גִּשְׁמִי – גַּם הִיא תִּשׁוּבָה גְּדוֹלָה, בְּמִיּוֹחַד אֲנִיחָה בְּעֻקְבוֹת לֹא טוֹב רּוּחָנִי – הִיא וְדַאי וּוְדַאי תִּשׁוּבָה מַעֲלָה. הָאֲנִיחָה מְחַלֶּצֶת מַעֲמָק רַע, וּמַצִּיבָה בְּמַעֲמַד טוֹב.

יום שישי	יום רביעי	ד תמוז	ה'תש"ג
תהלים: מפרק כג עד פרק כח	שיעורים. חומש: חוקת, רביעי עם פירש"י. תהלים: כג-כח. תניא: פרק י. אך . . . "174" מדרכנו.		
	חֲסִיד אֶחָד, או תַּלְמִיד אֶחָד, כְּאֲשֶׁר נוֹתֵן לְבוֹ דַּעְתּוֹ וְנַפְשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה וְחוּזָקָהּ, פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּעִיר גְּדוֹלָה בְּכָל עֲנִינֵי הָעִיר, וְהוּא בְּדֶרֶךְ מַלְמַעְלָה מְדַרְךָ הַטָּבַע בְּזִכּוֹת אַבּוֹת הָעוֹלָם.		

שבת קודש	יום חמישי	ה תמוז	ה'תש"ג
תהלים: מפרק כט עד פרק לד	שיעורים. חומש: חוקת, חמישי עם פירש"י. תהלים: כט-לד. תניא: ומ"מ . . . "174" אתכסיאת כו'.		
	רַבְּנוּ הַזֵּקֵן שָׂאֵל אֶת אֶחָד הַחֲסִידִים הַגְּדוֹלִים הַמְּקַרְבִּים בְּיוֹתֵר, בְּהִיוֹתוֹ אֶצְלוֹ בִּיחִידוֹת, לְמַצְבוֹ. וַיִּתְּאוּנֵן הַחֲסִיד כִּי יֵרֵד מִנְּכֶסֶיו וְכו'. וַיַּעֲנֶהוּ רַבְּנוּ: לֵךְ וְקוּקִים – שְׂתַּאִיר סְבִיבְתֶךָ בַּתּוֹרָה וְעִבּוּדָה שְׁבִלִב. פְּרִנְסָה וּמָה שְׂאֵתָה צָרִיךְ – זאת צָרִיךְ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לָתֵת לְךָ. עֲשֵׂה מָה שְׂאֵתָה צָרִיךְ, יַעֲשֵׂה ה' יִתְבָּרַךְ אֶת מָה שֶׁהוּא צָרִיךְ.		

אכילת לחם עם כפפות יום ראשון כ"ט סיון התשס"ט

עליו לכסות במפית את שתי הידיים עד הזרוע, גם אם הוא אוכל ביד אחת, שמא יגע באוכל בידו האחרת. אכן, הראב"ד אינו מקבל את האפשרות לכסות את הידיים כתחליף לנטילת ידיים. וב'סדר נטילת ידיים לסעודה' (ס"ב) כתב אדמו"ר הזקן: "אבל לאכול פת אין שום צד היתר בעולם – לא על ידי כף או סכין ולא על ידי מפה. ויש מקילים למהלך בדרך ואין לפניו מים עד יותר מד' מילין, לכרוך שתי ידיו במפה ולאכול, ויש חולקין, והמחמיר תבוא עליו ברכה". ומעשה שארע עם החיד"א שנסע בספינה, וכיון שלא היו לו מים לנטילת ידיים אכל פחות מכזית ונגרם לו צער גדול מכך שגם בשבת נהג כן (מעגל טוב, בתחלתו), ובכל זאת לא פנה אל האפשרות לכסות את ידיו ולאכול מלוא השיעור.

הלכות ברכות פרק ו, הלכה יח: לט אדם את ידיו במפה, ואוכל בהן פת או דבר שטבולו במשקה, אף על פי שלא נטל ידיו. המאכל לאחרים, אינו צריך נטילת ידיים; והאוכל, צריך נטילת ידיים, אף על פי שאינו נוגע במאכל, אלא אחר הוא המאכל. והוא הדין לאוכל במגרפה [כעין מזלג], שצריך נטילת ידיים. השו"ע (או"ח קסג, א) מתיר לכסות את הידיים במפה ולא ליטול ידיים רק במצב בו אין מים ד' מילים לפניו ולאחוריו. לפי דעה אחת הכוונה היא למקום, כלומר שבטווח האמור אין מים, אך אין משמעות לזמן בו ניתן למצוא מים, ולפי דעה אחרת הכוונה היא לזמן המשוער להליכה רגלית של המרחק האמור (ראה פסקי תשובות, ח"ב, עמ' תז). ב'משנה ברורה' (סק"ז) מוסיף שהמכסה ידיו במקום נטילה

ברכת הריח יום שני ל' סיון התשס"ט

אחרונה. וכן נפסק בטור ושו"ע סי' רטז ס"א. וכן מובן מדברי הרמב"ם שכתב רק שאסור להנות מהריח "קודם ברכה", אבל לאחר שבירך והריח, אין צריך לברך ברכה אחרונה. ובטעם הדבר מבואר ברש"י (נדה נב, א) "דהנאה מועטת היא". ונחלקו האחרונים בהבנת דברי רש"י: הב"ח והט"ז (שם ס"ב) כתבו שכוונתו שהריח עובר מיד לאחר שהריח, ואם כן הרי זה דומה למי שאכל וכבר התעכלה אכילתו, שאינו יכול לברך ברכה אחרונה. ומדברי המג"א (שם) משמע שכוונתו שאין בזה שיעור הנאה שניתן לברך עליו ברכה אחרונה, ועל דרך מי שאוכל פחות מכזית או שותה פחות מרביעית שאינו מברך ברכה אחרונה. וב'עולת תמיד' (שם) כתב טעם אחר, שכיון שהדבר שמריחים אינו כלה מחמת ההרחה, אין זה דומה לאכילה ושתיה, שהמאכל ומשקה שאכל כלה, ולכן לא תקנו בריח ברכה אחרונה.

הלכות ברכות פרק ט הלכה א: בשם שאסור לו לאדם להנות במאכל או במשקה קדם ברכה – כך אסור לו להריח ריח טוב קדם ברכה. ומובא בגמרא (ברכות מג, ב), מנין שמברכים על ריח: שנאמר "כל הנשמה תהלל יה", איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו, הרי אומר זה הריח. כלומר, אע"פ שריח הוא דבר שהנשמה נהנית ממנו ולא הגוף, ניתן לברך עליו, כמו שכתוב "כל הנשמה תהלל יה". אך הרמב"ן (ברכות נ, א) כתב שלא תקנו ברכה בהנאות שאינן נכנסות לגוף, כגון רחיצת מים קרים וחמין, וכגון נשבה הרוח ונהנה, ולא אמרו אלא בדברים הנכנסים לגוף והגוף נהנה מהם, כגון אכילה ושתיה, וריח נמי דבר הנכנס לגוף וסועד הוא, וכאכילה ושתיה דמי. והנה מובא בגמרא (ברכות מד, ב) שעל ריח אין מברכים ברכה

הטפת דם לתינוק שנולד מהול יום שלישי א' תמוז התשס"ט

כלומר אמצעי להגשמת התוצאה. לפי זה מבאר הגאון את דעת הרמב"ם בחיוב הטפת דם-ברית בתינוק שנולד מהול: לפי פשוט דברי הגמרא (שבת קלה, א) הטפת דם זו היא כי חוששים שהעולה מכוסה, ובעצם הוא ערל, ואם כן עיקר המצוה היא הנפול, שלא יהיה ערל. אולם לפי הרמב"ם הנולד מהול – גם אם לא הטיף דם ברית – אוכל בתרומה (תרומות ז, א) היינו שברור כי הנולד מהול אין בו שום עורלה. ובכל זאת יש לבצע הטפת דם ברית - כי בנוסף להסרת העורלה יש מרכיב חיוני נוסף בברית מילה: כריתת ברית עם הקב"ה וזה לא נעשה בתינוק שנולד מהול עד שיטיפו ממנו דם ברית.

הלכות מילה פרק א, הלכה ז: וכן קמן שנוולך בשם מהול, צריך להטיף ממנו דם ברית ביום השמיני. הגאון הראצ'ובי חוקר בכמה מצוות האם גדר המצוה הוא בפעולת האדם או שהמכוון הוא התוצאה - הנפול: אם יסוד המצוות הללו (לגביהם נאמרה החקירה) הוא בתוצאה שבאה על ידי מעשה המצוה, נמצא שגדר החיוב על האדם הוא לבצע את המעשה כדי שהתוצאה אכן תצא אל הפועל, ואם יסוד המצוות הוא בפעולת האדם, הרי הכוונה היא לגוף המעשה ואין הכוונה שהמעשה ישמש "מכשיר" ו"אמצעי" לתוצאה. אחת המצוות בהן יש מקום לחקירה זו – היא מצות מילה: ניתן לומר שהמצוה היא (גם) בעצם הפעולה - לחקוק בגוף האדם אות ברית קודש, אך ניתן גם לומר שעיקר המצוה היא התוצאה שהאדם לא יהיה ערל, והמילה היא הסרת העורלה,

(צפת פנחס על הרמב"ם)

האם הקדושה היא חלק מברכה ג'

יום רביעי ב' תמוז ה'תשס"ט

שטעה ושכח ולא אמר קדושה וחתם "האל הקדוש" חוזר לראש התפלה, כדן מי שטעה בג' ראשונות. ועוד כתב ב'מנחת שלמה' (שם), שגם אם נאמר שלא כדעת הרמב"ם, שהקדושה אינה חלק מברכה שלישית [וכן משמע מלשון אדה"ז בסי' קכה ס"א, ועוד], אלא זו הוספה שתקנו חכמים בתפלה כדי לקיים מצות "ונקדשתי בתוך בני ישראל" באמירת הקדושה בצבור, הרי התקנה היתה שיאמרוה בתפלה, ושליח צבור שטעה בג' ראשונות, כיון שצריך לחזור לראש התפלה, הרי התברר שלא התפלל תפלה כראוי, וממילא לא אמר קדושה בתפלה, ומשום כך צריך לומר שוב פעם קדושה. וכתב בהליכות שלמה (פ"ח דבר הלכה אות ס) שגם אם הקדושה היא חלק מברכה ג', הרי שסיום הברכה אינו חלק מהקדושה, ולכן מן הדין אין צריך לעמוד (ברגליים ישרות) עד סיום "האל הקדוש", אלא שלכתחילה יש לחוש לדעת האליה רבה (סי' זה סק"ו) שמצריך לעמוד עד סיום "האל הקדוש". (וכן מובא בספר המנהגים חב"ד ע' 12). אבל בר"ה ויוה"כ שברכה שלישית היא ארוכה מאד, ניתן לסמוך על עיקר הדין שאין צריך לעמוד עד לסיום הברכה.

סדר התפילות ד"ה שליח צבור: שְׁלִיחַ צִבּוֹר מְבַרֵךְ לְעוֹלָם בְּרַכָּה שְׁלִישִׁית בְּנֶסֶח זֶה: "נִקְדִּישְׁךָ וְנַעֲרִיצְךָ, וְנִשְׁלֹשׁ לְךָ קִדְשָׁה מְשֻׁלֶּשֶׁת .. כִּי אֵל מְלֶכֶּךָ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אֲתָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', הָאֵל הַקָּדוֹשׁ".

מדברי הרמב"ם מבואר שנוסח הקדושה הוא חלק מנוסח הברכה השלישית של שליח צבור, ולא הזכרה בפני עצמה, דהיינו שבמקום להתחיל ב"אתה קדוש" מתחיל ב"נקדישך" ומסיים בברכת "האל הקדוש". ועל פי זה כתב בהגהות רעק"א (או"ח סי' קיד סי' ו) שאם השליח צבור טעה ואמר בקיץ "משיב הרוח ומוריד הגשם" ונזכר לאחר שאמר קדושה עם הצבור, חוזר לראש התפלה ואומר שוב פעם את נוסח הקדושה עם הצבור, כי זה ששלש ברכות היא כברכה אחת, זה כולל גם את נוסח הקדושה שהיא עצמה ברכה ג' עם תוספת דברים.

וכן פסק ה'מנחת שלמה' (ח"א סי' ב) לענין שליח צבור שטעה וחתם בעשרת ימי תשובה "האל הקדוש" ונזכר לאחר כדי דבור, שצריך לחזור לראש התפלה כולל אמירת קדושה עם הצבור פעם שניה, ודלא כמו שפסק בשו"ת "ביע אומר" (ח"א סי' ח) שבמקרה כזה חוזר רק לברכת "אתה קדוש". וכן שליח צבור

'קדיש דרבנן'

יום חמישי ג' תמוז ה'תשס"ט

מבאר הרב חיד"א:

מן הדין אמירת קדיש דרבנן היא לאחר לימוד תורה שבעל פה מכל סוג, הן הלכה והן אגדה, אך אמירתו לאחר דברי אגדה מעלתו גדולה יותר, כי אגדה מושכת לבו של אדם ומביאה לידי שמחה, ואמירת "יהא שמיה רבה וכו'" מתוך שמחה של מצוה גורמת נחת רוח לקב"ה, ולכן מתקיים העולם דוקא בזכות אמירה זו (ברכי יוסף א"ח סי' ד).

חידוש נוסף המבטא את מעלת האגדה, הביא הגר"מ זמבא (בהסכמתו לס' 'ילקוט נחמני') מדברי אדמו"ר הזקן (לקרי"ת ויקרא ה, ב): בלימוד האגדות, כמו בלימוד תורה שבכתב, מקיימים מצות תלמוד תורה גם אם אין מבינים את פירוש המילים. ואף לדעת ה'מגן אברהם' (א"ח סי' נ ס"ק ב) שאמירת משניות מבלי להבין אינה נקראת לימוד – באמירת דברי אגדה אף ללא הבנה מקיימים את המצוה.

לפי זה: האומר את משנת 'רבי חנניא בן עקשיא וכו'' לאחר לימוד המשניות – גם אם אינו מבין פירוש המילים יכול לומר קדיש דרבנן.

סדר התפילות, קדיש דרבנן: כָּל עֲשֶׂה מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ יִתְרִי שְׁחִי עוֹסְקִין בְּתַלְמוּד תּוֹרָה שְׂבַעל פֶּה, וְאֶפְלוּ בְּמִדְרָשׁוֹת אוֹ בְּהַגְדוֹת - בְּשֶׁהֵן מְסִימִין, אוֹמְרִי אֶחָד מֵעַמֵּד קָדִישׁ בְּנֶסֶח זֶה... וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא קָדִישׁ דְּרַבָּנָן.

בפירוש המשניות (סוף מס' אבות) כתב הרמב"ם שאין אומרים 'קדיש דרבנן' לאחר לימוד משנה אלא רק לאחר לימוד אגדה, ולכן "נהגו העם" לומר משנת רבי חנניא בן עקשיא, שיש בה דברי אגדה – בסיום אמירת פרקי אבות. ומקורו ממאמר חז"ל (סוטה מט, א) שהעולם מתקיים בזכות "יהא שמיה רבה דאגדתא". שבזמן הגמרא היה הדרשן דורש בכל שבת בעניני אגדה ובסיומו היה אחד אומר קדיש, והשומעים עונים "יהא שמיה רבה" וכו' (רש"י שם).

ומקשה על זה בספר 'באר שבע' (סוטה שם) מדברי הרמב"ם כאן ב'סדר התפילות', שכל עשרה מישראל העוסקים בלימוד תורה שבעל פה, ואפילו באגדות – אומר אחד קדיש דרבנן, כלומר, אמירת קדיש זו היא גם לאחר לימוד עניני הלכה, ולא רק לאחר לימוד אגדה?

שבת לגבי פיקוח נפש - 'דחוייה' או 'הותרה'?

יום שישי ד' תמוז ה'תשס"ט

נפש אין לשחוט לחולה, כי יש למעט בחילול שבת (שאיסורו סקילה) ויאכל בשר נבילה (שאיסורו לאו), אך אם השבת 'הותרה' ישחטו לו ולא יאכל נבילה.

הרא"ש כתב (יומא פ"ח, יד) בשם מהר"ם מרוטנבורג: "כיון שהתירה תורה פיקוח נפש הרי כל מלאכה שעושה בשבת בשביל החולה – כאילו עשאה בחול", היינו ש'הותרה' לגמרי.

הלכות שבת פרק ב, הלכה א: דְּחִוְיָהּ הִיא שְׁבֵת אֲצֵל סְכָנָת נַפְשׁוֹת... לְפִיכָה, חוֹלָה שֵׁישׁ בּוֹ סְכָנָה - עוֹשִׂין לוֹ כָּל עֲרִכְיוֹ בְּשֶׁבֶת. הראשונים דנו בשאלה האם שבת 'הותרה' לגמרי אצל חולה שיש בו סכנה או 'דחוייה' היא, וכל שאפשר למעט בחילול שבת ממעטים? לדוגמה, אם החולה המסוכן צריך לאכול בשר לרפואתו ולפנינו בשר נבילה. אם השבת 'דחוייה' אצל פיקוח

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ לט

אמנם, בדוגמה האמורה, בחולה שצריך לאכול בשר והשאלה היא האם יאכל נבילה או ישחטו לו, כתב אדמו"ר הזקן (שם סע' טז) שמוטב לשחוט ולא להאכילו נבילה אף ששבת 'דחוייה' ולא 'הותרה', וזאת משני טעמים: א. בנבילה האיסור גדול מבחינה כמותית, כי על כל אכילה ואכילה עובר איסור "מה שאין כן בשחיטה אינו עושה אלא איסור אחד" (ר"ן ימא ד.ב). ב. "שמא יהיה החולה קץ באכילת איסור ויפרוש ויסתכן" (רא"ש ש.ס).

אך לדעת הרשב"א (שו"ת ח"א סי' תרפט) השבת 'דחוייה' לגבי פיקוח נפש.

וכתב ה'כסף משנה' שלשיטת הרמב"ם השבת 'דחוייה', כמשמעות לשונו כאן "דחוייה היא שבת...".

וכן כתב אדמו"ר הזקן להלכה (או"ח סי' שכח סע' יג) שאם ניתן לרפא את החולה בלי חילול שבת, אין מחללין בשבילו "לפי שהשבת דחוייה אצל פיקוח נפש, ולא הותרה לגמרי, וכל שאפשר להצילו בלא חילול שבת אינה נדחית בשבילו".

שבת קדש חוקת ה' תמוז התשס"ט

מדוע מדליקים נרות שבת?

אלא שיש לומר שלשיטתו עצם החיוב של נר שבת אכן אינו בשביל שלום בית אלא בשביל כבוד ועונג שבת בלבד, וכל ענין שלום הבית אינו עניינו ותכליתו של נר שבת ולא גדר וטעם המצוה, אלא תוצאה מן המעשה. ולכן לא הזכיר הרמב"ם נושא זה בהלכות שבת.

ולמה, אם כן, נר שבת קודם לנר חנוכה בנימוק שלכאורה אינו עיקר במצוה?

לכן נועדו המשך דברי הרמב"ם בגודל מעלת השלום, היינו שאף כי העניין של שלום בית הנובע כתוצאה מנר שבת אינו גדר וטעם במצוה, יש להעדיף את נר שבת בגלל גודל מעלת השלום בכלל.

(דקוטי שיחות, חס"ו, עמ' 374)

הלכות שבת פרק ה' הלכה א': אָחַד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים, תִּכְיֶין לְחַיִּיתָן בְּכִתְיָהֶן נֵר דְּלֹק בְּשַׁבָּת.

בנוגע לנר שבת אומר הרמב"ם (להלן פ"ל ה"ה) שזהו "בכלל עונג שבת" ו"לכבוד שבת". ויש לתמוה:

בסיום ה' חנוכה כותב הרמב"ם, שאם אדם נאלץ לבחור להדליק נר שבת או נר חנוכה, נר שבת קודם "משום שלום ביתו, שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו. גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם, שנאמר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום".

ואם כן, מדוע אינו מזכיר טעם זה, שנר שבת הוא משום שלום בית, בראש ובראשונה במקומה של הלכה זו - בהלכות שבת?

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד סיון, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מכ' סיון ובבקשתו אזכירו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע לרפוי"ק. ולפלא שמזכיר במכתבו שהוא מרוגז ועצביו מתוחים וכו' בה בשעה שבדאי ידועים לו עיקרי שיטת הבעש"ט ונשיאי חב"ד אשר כל פרטי פרטים בעולם ובפרט בחיי האדם הישראלי ה"ז בהשגחה פרטית מהשי"ת שהוא עצם הטוב וכבר ידוע פס"ד בתניא קדישא אגה"ק פרק כ"ב שבהתבוננו בזה וכו' הרי אז גם ה' יתן הטוב ויאר פניו אליו בבחי' אהבה מגולה ויתמתקו כו' ויתבטלו כו' והשי"ת יזכהו לבשר טוב בקרוב.

בברכה לבריאיות.

פרק ה משנה ה

עֲשֶׂה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבְתִּינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ: לֹא הִפִּילָה אִשָּׁה מִרִּיחַ בֶּשֶׂר הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא הִסְרִיחַ בֶּשֶׂר הַקֹּדֶשׁ מֵעוֹלָם, וְלֹא נִרְאָה זָבוּב בְּבֵית הַמִּטְפָּחִים, וְלֹא אֶרֶץ קָרִי לְכַהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וְלֹא כָבוּ גִשְׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרֵכָה, וְלֹא נִצְחָה הָרוּחַ אֶת עַמּוּד הָעֶשֶׂן, וְלֹא נִמְצָא פֶסוּל בְּעֶמֶר וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים, עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רוּחִים, וְלֹא הִזִּיק נָחֹשׁ וְעֶקְרָב בִּירוּשָׁלַיִם, וְלֹא אָמַר אָדָם לְחֹבְרוֹ צֹר לִי הַמָּקוֹם שְׁאֵלַיִן בִּירוּשָׁלַיִם:

נקודות משיחות קודש

ואם כי לכאורה אפשר להשמר גם מנחש ועקרב על ידי שירצפו קרקע הבתים באבנים, הרי בבית המקדש הי' צריך להיות עפר (כדלקמן), ואף על פי כן לא הזיק שם נחש או עקרב; ומזה נמשך הנס לירושלים כולה, ששם נוגע הנס ביותר, כי קרוב לומר שלא ריצפו את הבתים באבנים מחמת האיסור דהשתחוואה על רצפת אבנים¹⁰.

(א) אמרו רז"ל¹¹ "ומקום הי' שם אמה על אמה וטבלא של שיש וטבעת היתה קבועה בה כו' ונוטל עפר כו'" (ואף שהי' מכוסה בטבלא, הרי הוא צריך לפותחה, ומעולם לא הי' נחש ועקרב – שזיק – תחתיה). (ב) השיתין (חלל שתחת המזבח כנגד מקום הנכסים) היו "חלולין ויורדין עד התהום"¹². (ג) "אבן היתה בקדש הקדשים במערבו (דמונה על עפר – כנראה במוחש) שעלי' הי' הארון מונח"¹³. (ד) תחת המקדש היו צריכים להיות מערות ומחילין (מפני הטומאה)¹⁴. (ה) מדלא נתפרש להיפך, יש לומר דהאזטם (שש אמות התחתונות דהיכל) הי' עפר (וכלשון במפרשים – עפרורית)¹⁵.

ולא עוד, אלא שעיקר קדושת הרצפה הי' דוקא בעפר, שזהו הענין ראבן שנעקרה חוצצת (לעפר שהוא) תחתיה¹⁶.

והנה אי אפשר שבמשך כל הזמן לא נעקרה אבן כמה וכמה פעמים, ובכל זאת לא הזיק שם נחש ועקרב מעולם.

ב. (בפנימיות הענינים). נחש ארסו חס¹⁷, ובעבודה ענינו חמימות והתפעלות בעניני העולם; ואילו עקרב ארסו קר¹⁸, היינו קרירות לעניני קדושה. ו"עקרב" גרוע בהרבה מ"נחש", כי כללות ענין החמימות וההתפעלות באה מקדושה, ככתוב¹⁹ "כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא", ולכן אפשר להפכו לטוב; ואילו ענין הקרירות הוא ההיפך המוחלט של קדושה.

וזהו "לא הזיק נחש ועקרב בירושלים": מצד שלימות היראה²⁰ אין נתינת מקום לחמימות ד"נחש" ועל אחת כמה וכמה לקרירות ד"עקרב"²¹.

צריך ביאור: פתח התנא בנסי המקדש וסיים בנסי ירושלים¹. והביאור בזה:

א. נסים אלו באו בסיבת הקרבנות בבית המקדש.

ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים – נס זה קרה בכדי שלא לפגוע בשמחת החג, הקשורה בקרבנות שבבית המקדש. ולא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים – המקריב קרבן חייב ללון בירושלים, וכתוצאה מכך הי' צורך בנס זה.

ב. מקומם המקורי של נסים אלו הי' בבית המקדש, ומשם נמשכו ונתפשטו לעיר המקדש כולה.

ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים – "נחש" רומז לפירוד ושנאת חנם, ככתוב² "ואיבה אשית בינך ובין האשה", ואילו ירושלים היא ההיפך מזה, וכמאמר רז"ל על הפסוק³ "ירושלים הבנוי' כעיר שחבורה לה יחדיו" – "עיר שהיא עושה כל ישראל לחברים". וכשם שלא הי' מקום בירושלים לאש המחלוקת של "נחש" ד"ארסו חס"⁴, כך לא הי' מקום לפירוד באופן של קרירות, המרומז ב"עקרב" ש"ארסו קר"⁵. וענין זה מקורו בבית המקדש, כי זה שירושלים היא עיר שעושה כל ישראל חברים הוא "בלבד בשעה ששם עלו שבטים"⁶ לרגל לבית המקדש.

ולא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים – אחד מנסי המקדש הי' שהיו "עומדים צפופים ומשתחוים רווחים", ומשם נמשך נס זה לירושלים כולה, שלא הי' המקום צר ללון בה⁸.

ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים.

צריך ביאור: לכאורה הי' צריך להיות נס דומה בכל החיות

המזיקות, ולמה מדייק שלא הזיק נחש ועקרב דוקא.

והביאור: א. משאר חיות אפשר להשמר (על ידי סגירת שערי העיר וכיוצא בזה), ואין צורך בנס בכדי שלא יזיקו. מה שאין כן מנחש ועקרב אי אפשר להשמר, שהרי מצויים הם בתוך האדמה⁹, ולכן הי' צורך בנס בכדי שלא יזיקו.

תשל"ו, מוצש"ק פ' ראה תשל"ח – על פי רשימת השומעים בלבד.
10. כמאז"ל (שבת כב, א) והבור רק אין בו מים כו' אבל נחשים ועקרבים יש בו. 11. שו"ע אדמו"ר הזקן סקל"א ס"א. 12. סוטה טו, ב. 13. סוכה מט, א. 14. רמב"ם הלכות ביהב"ח רפ"ד. 15. ראה תמיד רפ"א. 16. ראה רמב"ן שם (פ"א ה'): ומרצפין את כל העזרה באבנים יקרות כו', ההיכל כו' אטום כו' (שם פ"ד ה"ג). ובבבלין שלמה – בארזים מצופים זהב. ואכ"מ. 17. זבחים כד, א. וכדמוכר מהסוגיא שם דודו קידש הרצפה – שדה שחרשו אותה – וזהו קדושת הרצפה דשלמה (אלא שהאבן) המחובר לקרקע קרקע. ובפנימיות הענינים: במשכן הי' קרקע, ומקדש איקרי משכן (עירובין ב, א) ומתאים להא דודו קידש העפר. 18. ערכי הכינויים מערכת נחש. 19. ואתחנן ד, כד. 20. ראה ב"ר פנ"ו, י. 21. משיחת ש"פ חו"ב תשל"ו – על פי רשימת השומעים בלבד.

1. וכקושיית הגמרא במסכת יומא (כא, א). ואף שבגמ' שם מתרץ "איכא תרתי אחרנייתא במקדש", הנה מזה שמפרשי המשנה (רש"י, הרמב"ם, רבינו יונה ורע"ב) אינם עומדים על קושי זה, מוכרח שבפשטות אי"ז קושיא, כי נסים אלו קשורים עם קדושת המקדש (כדלקמן בפנים). וקושיית הגמ' היא על סגנון לשון משנתנו: מכיון שפתח בנסי המקדש הו"ל לסיים נסים אלו קרו "בירושלים מפני קדושת המקדש" וכיו"ב. 2. כי שמחה האמורה ברגלים היא שיקריב שלמים (רמב"ם הלכות חגיגה רפ"א). 3. ראה בחדא"ג יומא שם: משום שבירושלים בעי לינה נקט האי לישנא (שאלין בירושלים). 4. בראשית ג, טו. וראה ב"ר פ"כ, א. 5. תהלים קכב, ג. ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ו. – וראה זח"ב קנז א, שהמדבר (מקום נחש שרף ועקרב) הוא הלעז"ז של ירושלים. 6. ערכי הכינויים מערכת נחש. 7. ירושלמי שם. 8. פני משה וקה"ע שם. 9. משיחות ש"פ חו"ב

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - כ"ט סיון-ה' תמוז ה'תשס"ט

יום ראשון כ"ט סיון ה'תשס"ט

הלכות ברכות פרק ד

א. כל המברך ברכת המזון או ברכה אחת מעין שלש, צריך לברך אותה במקום שאכל. אכל כשהוא מהלך - ישב במקום שפסק, ויברך; אכל כשהוא עומד - ישב במקומו, ויברך. שכח ברכת המזון, ונזכר קדם שיתאפל המזון במעיו - מברך במקום שנזכר; ואם היה מזיד, חוזר למקומו ומברך, ואם ברך במקום שנזכר, יצא ידי חובתו. וכן אם ברך כשהוא עומד, או כשהוא מהלך - יצא ידי חובתו; ולכתחלה, לא יברך ברכת המזון, ולא ברכה שמעין שלש, אלא כשהוא יושב, ובמקום שאכל.

ב. מי שנסתפק לו אם ברך 'המוציא' או לא ברך - אינו חוזר ומברך, מפני שאינה מן התורה. שכח לברך 'המוציא' - אם נזכר עד שלא גמר סעודתו, חוזר ומברך; ואם לאחר שגמר, אינו חוזר ומברך.

ג. היה אוכל בבית זה, ופסק סעודתו והלך לבית אחר, או שהיה אוכל וקרא לו חברו לזכור עמו, ויצא לו לפתח ביתו וחזר - הואיל ושנה מקומו, צריך לברך למפרע על מה שאכל, וחוזר ומברך בתחלה 'המוציא', ואחר כך גומר סעודתו.

ד. חברים שהיו יושבין לאכל, ויצאו לקראת חתן או לקראת פלה - אם הניחו שם זקן או חולה - חוזרין למקומן וגומרין סעודתן, ואינן צריכין לברך שניה. ואם לא הניחו שם אדם - כשהן יוצאין, צריכין לברך למפרע; וכשהן חוזרין, צריכין לברך לכתחלה.

ה. וכן אם היו מסבין לשתייה, או לאכילת פרות; שפל המשנה מקומו, הרי פסק אכילתו, ולפיכך מברך למפרע על מה שאכל, וחוזר ומברך שניה לכתחלה על מה שהוא צריך לאכל. והמשנה מקומו מפנה לפנה בבית אחד, אינו צריך לחזר ולברך. אכל במזרחת של [עץ] תאנה וקא לאכל במערבה, צריך לחזר ולברך.

ו. ברך על הפת, פטר את הפרפרת [מריחה ותוספת] שאוכלין בהן הפת, ממיני התבשיל ופרות, וכיוצא בהן; אבל אם ברך על הפרפרת, לא פטר את הפת. ברך על מעשה קדרה [מיני דגן שנתבשלו בקדירה], פטר את התבשיל [שלא ממיני דגן]; ברך על התבשיל, לא פטר את מעשה קדרה.

ז. גמר בלבו מלאכל או מלשתות, ואחר כך נמלך לאכל או לשתות - אף על פי שלא שנה מקומו, חוזר ומברך; ואם לא גמר בלבו, אלא דעתו לחזר לשתות או לאכל - אפילו פסק כל היום בלבו, אינו צריך לברך שנית.

ח. היו שותין, ואמרו: 'בואו ונברך ברכת המזון', או 'בואו ונקדש קדוש היום' - נאסר להם לשתות, עד שיברכו או יקדשו; ואם רצו לחזר ולשתות קדם שיברכו

או יקדשו, אף על פי שאינם רשאים - צריכים לחזר ולברך 'בואו פרי הגפן', ואחר כך ישתו. אבל אם אמרו: 'בואו ונבדיל', אינן צריכין לחזר ולברך.

ט. היו מסבין לשתות יין, וקא להן מין זין אחר, כגון שהיו שותין אדם והביאו שחר, או ישן והביאו חדש - אינן צריכין לברך ברכת היין פעם שניה; אבל מברכין: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, הטוב והמטיב'.

י. אין מברכין על אכל מכל האכלין, ולא על משקה מכל המשקין, עד שיבוא לפניו; ואם ברך ואחר כך הביאו לפניו, צריך לחזר ולברך. נטל אכל וברך עליו, ונפל מידו ונשרף או שטפו נהר - נטל אחר וחזר ומברך עליו, אף על פי שהוא מאותו המין; וצריך לומר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' על ברכה ראשונה, כדי שלא להוציא שם שמים לבטלה. עומד אדם על אמת [תעלת] המים, ומברך ושותה, אף על פי שהמים שהיו לפניו בשעת הברכה, אינן המים ששתה - מפני שלכך נתפנו מתחלה.

יא. דברים הבאים בתוך הסעודה, והן מחמת הסעודה [כגון בשר ודגים] - אינן צריכין לברך לא לפניהן ולא לאחריהן; אלא ברכת 'המוציא' שבתחלה, וברכת המזון שבסוף, פוטרין הכל, שהכל טפלה לסעודה. ודברים שאינן מחמת הסעודה [כגון פירות], שבאו בתוך הסעודה - טעונין לברך לפניהן, ואין טעונין לברך לאחריהן. ודברים הבאים לאחר הסעודה, בין מחמת הסעודה בין שלא מחמת הסעודה - טעונין לברך לפניהן ולאחריהן.

יב. בשבתות וימים טובים, ובסעודת הקזת הדם, ובצאת שיצא מן המרחץ, וכיוצא בהן, שאדם קובע סעודתו על היין - אם ברך על היין שלפני המזון, פטר את היין ששותה לאחר המזון קדם שיברך ברכת המזון; אבל בשאר הימים, צריך לחזר ולברך בתחלה על היין שלאחר המזון. באלהן יין בתוך המזון, כל אחד ואחד מברך לעצמו, שאין בית הבליעה פנוי, שיענו הכל אחר אחד 'אמן'; ואינו פוטר את היין שלאחר המזון.

הלכות ברכות פרק ה

א. נשים ועבדים, חביבין בברכת המזון; וספק יש בדרך אם הן חביבין מן התורה, לפי שאין קבוע לה זמן, או אינן חביבין מן התורה. לפיכך, אין מוציאין את הגדולים ידי חובתן. אבל הקטנים, חביבין בברכת המזון מדברי סופרים, כדי לחנכן במצוות.

ב. שלשה שאכלו פת כאחד, חביבין לברך ברכת המזון קדם ברכת המזון. ואי זו היא ברכת המזון? אם היו האוכלין משלשה עד עשרה, מברך האחד מהן, ואומר: 'נברך שאכלנו משלו'; והפל עונין: 'ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו', והוא חוזר ומברך: 'ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו'.

לחלק [לשתי קבוצות], עד עשרה; עשרה אינן רשאים לחלק, עד שיהיו עשרים; שכל זמן שיחלקו ותהיה ברפת הזמון לכל חלק וחלק בזמן הכלל, יש להם לחלק.

יא. שלשה בני אדם שכאו משלש חבורות של שלשה שלשה, אינן רשאים לחלק [ומזמנים אף שלא אכלו יחד]; ואם כבר זמן כל אחד ואחד מהן בחבורה שלו, רשאים לחלק, ואינן חייבין בזמן, שפכר זמנו עליהן. שלשה שישבו לאכל - אף על פי שכל אחד ואחד אוכל משלו, אינן רשאים לחלק.

יב. שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד - בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו, מצטרפין לזמן אחד; ואם לאו, אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן. ואם יש שמש אחד ביניהם, שהוא הולך ומשמש מחבורה זו לחבורה זו - מצטרפין לזמן אחד, אף על פי שאין מקצת אלו רואין מקצת אלו; והוא, שישמעו שתייהן כל דברי המקרף בבאור [בבהירות].

יג. שלשה שאכלו, ויצא אחד מהן לשוק - קוראין לו, כדי שיבנו לשמע מה שהן אומרים, ומזמנין עליו והוא בשוק, ויצא ידי חובתו; ולכשיחזור למקומו, יקרף ברפת הזמן לעצמו. אבל עשרה שאכלו, ויצא אחד מהן - אין מזמנין עליו, עד שיחזור וישב במקומו עמהן.

יד. שלשה שאכלו כאחד, וקדם אחד מהן וברך לעצמו - מזמנין עליו, ויצאו השנים ידי חובת זמון; והוא לא יצא בזמן זה, שאין זמן למפרע [אחר ברהמ"ז].

טו. שנים שאכלו, כל אחד ואחד מברך לעצמו; ואם היה אחד יודע ואחד אינו יודע, זה שידע מברך בקול רם, והשני עונה 'אמן' אחר כל ברכה וברכה, ויוצא ידי חובתו. וכן מברך לאביו, ועבד מברך לרבו, ואשה מברכת לבעלה, ויוצאין ידי חובתן; אבל אמרו חכמים: 'תבוא מארה למי שאשתו ובניו מברכין לו'.

טז. במה דברים אמורים שיצאו ידי חובתן? בזמן שאכלו ולא שבעו, שהן חייבין לברך מדברי סופרים, ולפיכך מוציאים אותן קטן או עבד או אשה מידי חובתן. אבל אם אכל ושבע, שנתחייב בברכת הזמן מן התורה - אין אשה או קטן או עבד מוציאים אותו מידי חובתו; שכל החיב בדרך מן התורה - אין מוציאים אותו מידי חובתו, אלא החיב באותו הדבר מן התורה כמותו.

יז. הנכנס אצל אחרים, וימצאן מברכין ברפת הזמן - אם מצא המקרף אומר 'נברך', הוא עונה 'ברוך ומברך'; ואם מצא האוכלים עונים 'ברוך שאכלנו', הוא עונה אחריהן 'אמן'.

הלכות ברכות פרק ו

א. כל האוכל הפת שמברכין עליה 'המוציא' - צריך גטילת ידים תחלה וסוף, ואף על פי שהיא פת חלין; ואף על פי שאין ידיו מלכלכות, ואינו יודע להן טמאה - לא יאכל, עד שיטל שתי ידי. וכן כל דבר שטבולו במשקין - צריך גטילת ידים תחלה.

ג. ואחר כך מתחיל ואומר: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, הו', עד שגומר ארבע הברכות; והן עונין 'אמן' אחר כל ברכה וברכה.

ד. היו האוכלין מעשרה ולמעלה, מזמנין בשם. כיצד? המקרף אומר: 'נברך לאלהינו שאכלנו משלו', והן עונין: 'ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו', והוא חוזר ואומר: 'ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו', ומתחיל ברפת הזמן.

ה. הסועד בבית חתנים - משיתחילו להתעסק בצרכי סעודת נשואין ולהקינה, ועד שלשים יום אחר הנשואין - מברך: 'נברך שהשמחה במעונו שאכלנו משלו', והן עונין: 'ברוך שהשמחה במעונו שאכלנו משלו ובטובו חיינו', והוא חוזר ואומר: 'ברוך שהשמחה במעונו שאכלנו משלו ובטובו חיינו'. ואם היו עשרה - מברך: 'נברך לאלהינו שהשמחה במעונו שאכלנו משלו', והם עונין: 'ברוך אלהינו שהשמחה במעונו שאכלנו משלו ובטובו חיינו', והוא חוזר ואומר: 'ברוך אלהינו שהשמחה במעונו שאכלנו משלו ובטובו חיינו'. וכן סעודה שעושין אותה אחר הנשואין מתמת הנשואין עד שלשים עשר חדש, מברך 'שהשמחה במעונו'.

ו. הכל חייבין בברכת הזמן, בדרך שחייבין בברכת הזמן - אפלו כהנים שאכלו קדשי קדשים בעורה. וכן כהנים וישוראליים שאכלו כאחד, ואכלו הכהנים תרומה וישוראל חלין - חייבין בזמן. נשים ועבדים וקטנים, חייבין בזמן כחייבין בברכת הזמן.

ז. נשים ועבדים וקטנים - אין מזמנין עליהן [אין מצרפים לזימון], אבל מזמנין לעצמן. ולא תהא חבורה של נשים ועבדים וקטנים, מפני הפריצות - אלא נשים לעצמן, או עבדים לעצמן, או קטנים לעצמן; ובלבד שלא יזמנו בשם. אנדרוגינוס [שיש בו סימני נקבות וזכרות] מזמן למינו, ואינו מזמן לא לנשים ולא לאנשים, מפני שהוא ספק. והטמטום [שאין בו לא סימני נקבות ולא זכרות] אינו מזמן כלל. קטן הידע [מבין] למי מברכין - מזמנין עליו, ואף על פי שהוא כגון שבע או כגון שמונה; ומצטרף בין למנין שלשה בין למנין עשרה לזמן עליו. והנכרי, אין מזמנין עליו.

ח. אין מזמנין אלא על מי שאכל מפזית פת ומעלה. שבעה שאכלו פת, ושלשה אכלו עמהן גרק או ציר [מיץ מאכלים מבושלים] וכיוצא בזה - מצטרפין לזמן בשם; והוא, שהיה המקרף מאכלי הפת. אבל ששה שאכלו פת, וארבעה גרק - אין מצטרפין, עד שהיה אוכלי הפת רב הנכר. במה דברים אמורים? בעשרה; אבל בשלשה - צריך שיאכל כל אחד מהן פזית פת, ואחר כך מזמנין.

ט. שנים שאכלו וגמרו מלאכל, וכא שלישי ואכל - אם יכולין לאכל עמו כל שהוא אפלו משאר אכלין, מצטרף עמהן. וחקם גדול שבמסבין - הוא שמברך לכלן, אף על פי שלא בא אלא באחרונה.

י. שלשה שאכלו כאחד, אינן רשאים לחלק ולברך כל אחד בנפרד; וכן ארבעה, וכן חמשה. ששה, יש [מותר] להן

למקום אחר - אין נוטלין מהן לא ראשונים ולא אחרונים, מפני שאינן ראוין לשתיית הבקמה.

י. יש לנוטל [לכתחילה] לתן על ידיו מעט מעט, עד שיתן בשעור; ואם נתן הרביעית בלה בשטיפה אחת, כשר. נוטלין ארבעה [אם] חמשה [בני אדם] זה בצד זה, או יד זה על גבי יד זה, בשטיפה אחת - ובלבד שיניחו ידיו [לא ידחקו ידיהם זו לזו], כדי שיבוא ביניהם המים, ויהיה באותה השטיפה כדי רביעית לכל אחד ואחד.

יא. אין נוטנין לידים לא בדפנות הפלים [שנשברו], ולא בשולי [תחתית] המחץ [כלי חרס גדול], ולא בחרסים [שברי חרס], ולא במגופת [מכסה] החבית. ואם תקן [הרחיב] המגופה לנטילה, נוטנין ממנה לידים; וכן החמת [נוד] שתקנה, נוטנין בה לידים. אכל שק וקפה - אף על פי שתקנו, אין נוטנין מהן לידים. ולא יתן להברו בחפניו, שאין חפניו כלי. וכלים שנשברו שבירה המטהרת אותן מידי טמאה - אין נוטנין בהם לידים, מפני שהן שברי כלים. יב. בכל הפלים נוטלין לידים, אפלו כלי גללים וכלי אדמה - והוא, שיהיו שלמים. כלי שאינו מחזיק רביעית, או שאין בו רביעית - אין נוטנין ממנו לידים.

יג. הכל בשרין לתן לידים, אפלו חרש שוטף וקטן. אם אין שם אחר - מניח הכלי בין ברקיו, וצק על ידיו, או נטה החבית על ידיו, ויטל; או נוטל ידו אחת וצק בזה על זו, וחוזר וצק בראשונה על השנייה. והקוף, נוטל לידים.

יד. השקת [אבן חלולה] שדולה האדם [מים] בידו או בגלגל ונותן לתוכה, והמים נמשכין ממנה באמה והולכין ומשקין הירקות או הבקמה, והניח ידיו בשקת, ועברו המים ושטפו על ידיו - לא עלתה לו נטילה, שהרי אין כאן נותן על ידיו; ואם היו ידיו קרובות לשפיכת הדלי, עד שנמצאו המים שטפו על ידיו מכל נתינת האדם - עלתה לו נטילה.

טו. מים שנסתפק לו אם נעשה מהן מלאכה או לא נעשה, אם יש בהן בשעור או שאין בהן, אם הן טהורין או טמאין, ספק נוטל ידיו ספק לא נוטל ידיו - ספקו טהור; שכל ספק שבטירת ידים, טהור.

טז. מים ראשונים - צריך שיגביה ידיו למעלה, שלא יצאו מים חוצ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים; ואחרונים - צריך שישפיל ידיו למטה, כדי שיצא כל כח המלח שעל ידיו. מים ראשונים, נוטלים בין על גבי כלי בין על גבי קרקע; ואחרונים, אינן נוטלין על גבי קרקע. מים ראשונים, בין בחמי האור [שהוחמו באש] בין בצונן. אחרונים, אין נוטלין בחמין - והוא, שיהיו חמים שהיז סולת בהן, מפני שאין מעבירין את ההקמא, שאינו יכול לפשפש בהן; אבל אם היו פושרין, נוטלין מהן באחרונה. יז. נוטל אדם ידיו שחרית, ומתנה [מכור] עליהן כל היום, ואינו צריך לטל ידיו לכל אכילה ואכילה; והוא, שלא הסיח דעתו מהן; אבל אם הסיח דעתו מהן, צריך לטל ידיו בכל עת שצריך נטילה.

ב. כל הנוטל ידיו - בין לאכילה, בין לקרית שמע, בין לתפלה - מברך בתחלה אשר קדשנו במצוותיו וצונו על נטילת ידים; שזו מצות חכמים היא, שנצטוונו בתורה לשמע מהן, שנאמר: "על פי התורה אשר יורוך". ומים אחרונים - אין מברכין עליהן, שאינן אלא מפני הסכנה; ולפיכך חייב אדם להזהר בהן ביותר.

ג. נטילת ידים בין תבשיל לתבשיל, רשות - רצה נוטל, רצה אינו נוטל. ופרות של חלין - אינן צריכין נטילת ידים, לא בתחלה ולא בסוף; וכל הנוטל ידיו לפרות, הרי זה מגסי הרוח [גאוותנים]. כל [מדת] את המלח, (כל שהמלח בו) צריך נטילת ידים באחרונה - שמא יש בו מלח סדומית או מלח שטבעו כטבע מלח סדומית, ויצביד ידיו על עיניו ויטמא; מפני זה חייבין לטל ידים בסוף כל סעודה, מפני המלח. ובמקנה, פטורין מנטילת ידים בתחלה, מפני שהן טרודין במלחמה; וחיבין באחרונה, מפני הסכנה.

ד. עד היכן היא נטילת ידים? עד הפרק [חיבור כף היד והזרוע]; וכמה שעור המים? רביעית לכל שתי הידים, וכל שחוצץ בטבילה, חוצץ בנטילת ידים; וכל [סוג מים] העולה [המשלים] למידת המקנה [מ' סאה], עולה לשעור רביעית.

ה. כל הצריך נטילת ידים - אם הטביל ידיו במי מקנה, אינו צריך דבר אחר; ואם הטבילן במים שאין בהן שעור מקנה, או במים שאובין שבקרקע, לא עשה כלום, שאין המים השאובין מטהרין את הידים אלא בנטילה.

ו. כל הנוטל ידיו, צריך להזהר בארבעה דברים: במים עצמן, שלא יהיו פסולין לנטילת ידים; ובשעור, שיהיה בהן רביעית לכל שתי הידים; ובכלי, שיהיו המים שנוטלין בהן בכלי; ובנוטל, שיהיו המים באין מכל נותן.

ז. ארבעה דברים פוסלין את המים - שנוי מראה, וגלוי, ונעשית מלאכה בהן, והפסד שמונע את הבקמה מלשתות מהן. ביצד? מים שנשתנו מראיהן - בין בכלים בין בקרקעות, בין מחמת דבר שנפל לתוכם בין מחמת מקומן - הרי אלו פסולין. וכן אם נתגלו גלוי האוסר אותן מן השתיה, נפסלו לנטילת ידים [שמא נחש נתן בהם ארס].

ח. כל מים שנעשה בהן מלאכה - נעשו שופכין, ופסולין לנטילת ידים. ביצד? מים שאובין שהדיח בהן כלים, או ששרה בהן פתו, וכיוצא בזה, בין בכלים בין בקרקעות - פסולין לנטילת ידים. הדיח בהן כלים מודחין או חדשים, לא פסלן. מים שהנחתום מטביל בהן את הכעכין [עוגות יבשות], פסולין; ושהוא חופן [נוטל בכפו] מהן בשעת לישא, כשרין - שהמים שבחפניו, הן שנעשו בהן מלאכה, אבל המים שחופן מהם, הרי הן כשרות.

ט. וכל מים שנפסלו משתיית הפלג - בגון שהיו מרים או מלוהחין או עכוורין או ריחן רע, עד שלא ישתה אותן הפלג - בכלים, פסולין לנטילת ידים; ובקרקעות, כשרין להטביל בהן. חמי טבירה - במקומן, מטבילין בהן את הידים; אבל אם נוטל מהן בכלי, או שהפליג מהן אמה [משך מהן תעלה]

ו. שנים, ממתינין זה לזה בקערה [אם אחד הפסיק לצורך שתיה וכיו"ב]; שלשה, אין ממתינין. גמרו [הפסיק] מהן שנים, השלישי מפסיק עמהן; גמר אחד מהן, השנים אין מפסיקין לו, אלא אוכלין והולכין, עד שגמרינן. אין משיחין בסעודה, כדי שלא יבוא לידי סכנה. ומפני זה, אם בא להן יין בתוך המזון - כל אחד ואחד מכבדו לעצמו, שאם ברוך אחד ויענה העונה 'אמן' בשעת הבליעה, יבוא לידי סכנה. ואין מסתכלין בפני האוכל, ולא במנותו, שלא לבישו.

ז. השמש העומד לפני המסבין, אינו אוכל עמהן; ודרך רחמנות היא לתן לתוך פיו מכל תבשיל ותבשיל, כדי לישב דעתו. ואם נתנו לו יין, מכבדו על כל כוס וכוס שנותנין לו, מפני שאין שתייתו תלויה ברצונו, אלא ברצונו.

ח. יצא אחד מן המסבין להשתין מים, נוטל ידו אחת [וז שנגעה] ונכנס; דבר עם חברו והפליג [שהח], נוטל שתי ידי ונכנס. ואם היו מסבין לשתייה, נכנס ויושב במקומו ונוטל ידיו, ואחר כך מחזיר פניו לאורחין; ולמה נוטל במקומו? שמא ידמו שלא נוטל ידיו, מפני שאין שם אכילה.

ט. אין מניחין בשר חי [שאינו מבושל] על הפת, ואין מעבירין כוס מלא [משקין] על הפת, ואין סומכין את הקערה בפת. ואין זורקין את הפת, ולא את התיבות; ולא את האכלין שאין להן קלפין, כגון תותים ותאנים וענבים, מפני שהן נמאסין. וימנע להמשיך [להזרים] יין בצנורות בכתי חתנים; וזורקין לפניהם קליות ואגוזים בימות החמה, אבל לא בימות הגשמים, מפני שנמאסין. ואין נוטלין ידים ביין, בין חי בין מזוג. וכן אין מפסדין שאר אכלין ומשקין, דרך בוזי ובטיה [ולזלזל].

י. אסור לאורחין לטל כלום ממה שלפניהם, ולתן בידו בנז או בתו של בעל הבית - שמא יתביש בעל הסעודה, שהרי אין לו אלא מה שהביא לפניהם, ונמצאו הקטנים נוטלין אותו והולכין. לא ישלח אדם לחברו חבית יין, ושמן צף על פניה - שמא ישלח לו אדם חבית שפלה שמן, וידמה שהיא יין, ושמן הוא שעל פניה בלבד, ויזמן אורחים, ויתביש. וכן כל פיוצא בדרים אלו, המביאין לידי בושח לבצל הסעודה - אסורין.

יא. גמרו מלאכל - מסלקין את השלחן ומכבדין [מטאטאים] את המקום שאכלו בו, ואחר כך נוטלין את ידיהן; שמא ישאר שם פרווין שיש בהן פזית, שאסור להלך עליהן ולרחץ עליהן; אבל פרווין שאין בהן פזית, מתיר לאבדן בידו.

יב. הביאו להם מים לנטילה - כל שמכבדו ברפת המזון, הוא נוטל ידיו תחלה, כדי שלא ישב הגדול וידי מזהמות, עד שישטל אחר. ושארו הסועדין, נוטלין ידן בסוף זה אחר זה; ואין מכבדין בדרך זה ["טול לפני"], שאין מכבדין בידי מזהמות, ולא בדרים, ולא בגשרים [לומר לגדול "לך לפני"] - אלא בפתח הראוי למזוזה, ובשעת כניסה.

יג. לט אדם את ידיו במפה, ואוכל בהן פת או דבר שטבולו במשקה, אף על פי שלא נוטל ידיו. המאכיל לאחרים, אינו צריך נטילת ידים; והאוכל, צריך נטילת ידים, אף על פי שאינו נוגע במאכל, אלא אחר הוא המאכילו. והוא הדין לאוכל במגרפה [כעין מזלג], שצריך נטילת ידים.

יד. אסור להאכיל מי שלא נוטל ידיו, אף על פי שהוא נותן לתוך פיו. ואסור לזלזל בנטילת ידים; וצוויים הרבה צוו חכמים על נטילת ידים, והזהירו על הדבר. אפלו אין לו מים אלא כדי לשתות, נוטל ידיו במקצתן, ואחר כך אוכל, ושותה מקצתן.

כ. צריך אדם לנגב את ידיו, ואחר כך יאכל; וכל האוכל בלא נגוב ידים, באוכל להם טמא. וכל הנוטל ידיו באחרונה, מנגב ואחר כך מכבדו. ותכף לנטילת ידים, ברפת המזון - לא יפסיק ביניהם בדרך אחר; אפלו לשותות מים אחר שנטל ידיו באחרונה, אסור עד שיברך ברפת המזון.

יום שני ל' סיון ה'תשס"ט

הלכות ברכות פרק ז

א. מנהגות רבות נהגו חכמי ישראל בסעודה, וכלן דרך ארץ; ואלו הן: כשנכנסין לסעודה, גדול שפכלן נוטל ידיו תחלה, ואחר כך נכנסין, ויושבין מסבין. וגדול מסב בראש, ושני לו למטה ממנו; היו שלש מטות, גדול מסב בראש, ושני לו למעלה ממנו, ושלישי לו למטה ממנו.

ב. בעל הבית מכבדו 'המוציא', ומשלים [מסיים] הברכה ואחר כך בוצע; והאורח מכבדו ברפת המזון, כדי שיברך לבעל הבית. ואם היו בלן בעלי הבית - גדול שפכלן בוצע, והוא מכבדו ברפת המזון.

ג. אין הבוצע רשאי לבצע, עד שיביאו מלח ולפתן [כל דבר הנאכל עם הפת] לפני כל אחד ואחד, אלא אם כן נתפנו לאכל פת חרקה [כמות שהיא]. ואינו בוצע לא פרוסה קטנה, מפני שהוא נראה כצר עין, ולא פרוסה יותר מפביצה, מפני שנראה כרעבתן; ובשבת יש לו לבצע פרוסה גדולה. ואינו בוצע, אלא ממקום שבשל [נאפה] יפה יפה.

ד. מצוה מן המבחר, לבצע מכבדו שלמה; אם היתה שם שלמה של שעורים ופרוסה של חטים, מניח פרוסה בתוך שלמה, ובוצע משתייהן, כדי שיבצע מחטים ומשלמה. בשבת ובמים טובים, חייב לבצע על שתי כפרות; נוטל שתייהן בידו, ובוצע אחת מהן.

ה. הבוצע נותן פרוסה לפני כל אחד ואחד, והאחר נוטל בידו; ואינו נותן ביד האוכל, אלא אם כן היה אבל. והבוצע, הוא פושט ידיו תחלה ואוכל; ואין המסבין רשאים לטעם, עד שישטעם המכבדו; ואין הבוצע רשאי לטעם, עד שיכלה 'אמן' מפי רב המסבין. ואם רצה הבוצע לחלק כבוד לרבו, או למי שהוא גדול ממנו בחכמה, ויניחנו לפשט ידו קדם לו - הרשות בידו.

יג. גמרו לטל את ידיהן, ונגבו ידיהן, ובכרו ברכת המזון, והביאו את המגמר (בשמים) - הגדול שברך ברכת המזון, הוא מברך על המגמר, וכלן עונין 'אמן'.

יד. אם היה שם זין (של כוס ברכה ובשמים) - מביאין כוס מחזיק רביעית, או יתר על רביעית, (ומביאין מין בשמים); או חזו את הזין בימיו, ואת הבשמים בשמאלו, ומברך ברכת המזון; ואחר כך מברך על הזין, ואחר כך מברך על הבשמים. אם היה הבשמים שמן ערב וכיוצא בו, טחו בראש השמש [מנגב ריח הבשמים על ראש שמשו]; ואם היה השמש תלמיד חכמים, טחו [מנגבו] בפתל, כדי שלא יצא מבשם לשוק.

טו. אף על פי שאין ברכת המזון טעונה זין, אם ברך על הזין בפניהג שאמרנו, צריך שידית כוס של ברכה מבפנים, וישטף אותו מבחוץ; וימלאנו זין חי, וכיון שהגיע לברכת 'הארץ', נותן לתוכו מעט מים, כדי שיהא ערב לשתייה. ואין משיחין על כוס של ברכת המזון, אלא הכל שותקין, עד שתכלה ברכת המזון והזין, וישתו.

הלכות ברכות פרק ח

א. כל פרות האילן - מברכין עליהן בתחלה 'בורא פרי העץ', ובסוף 'בורא נפשות רבות'; חוץ מחמשת המינין הכתובין בתורה, והן ענבים ורמונים ותאנים וזיתים ותמרים - שהוא מברך עליהן בסוף ברכה אחת מעין שלש. וכל פרות הארץ והירקות - מברכין עליהן בתחלה 'בורא פרי האדמה', ולבסוף 'בורא נפשות רבות'. ודברים שאין גדולן מן הארץ, כגון פטר וגינה ודגים וביצים ומים וחלב ודבש וכיוצא בהן - בתחלה מברך 'שהכל', ולבסוף 'בורא נפשות רבות'. והשותה מים שלא לרוות צמאו - אינו טעון ברכה, לא לפניו ולא לאחריו.

ב. הסוחט פרות והוציא מהן משקין - מברך עליהן בתחלה 'שהכל', ולבסוף 'בורא נפשות'; חוץ מן הענבים והזיתים - שעל הזין הוא מברך בתחלה 'בורא פרי הגפן', ולבסוף ברכה אחת מעין שלש, ועל השמן הוא מברך בתחלה 'בורא פרי העץ'. במה דברים אמורים? שהיה חושש בגרונו ושתה מן השמן עם מי השלקות וירקות מבוסלים וכיוצא בהן, שהרי נהנה בשתייתו; אבל אם שתה השמן לבדו, או שלא היה חושש בגרונו - מברך עליו 'שהכל', שהרי לא נהנה בטעם השמן.

ג. פרות או ירקות שדרכן להאכל חיים - אם בשלן או שלקן (בישלם הרבה ונימוחו), מברך עליהן בתחלה 'שהכל', ולבסוף 'בורא נפשות'. וירקות שדרכן להאכל שלוקין, כגון כרוב ולפת [מיו ירק] - אם אכלן חיים, מברך עליהן בתחלה 'שהכל'. ודברים שדרכן להאכל חיים ומבשלין - אכלן בין חיים בין מבשלין - מברך עליהן בתחלה ברכה הראויה להן; אם היו פרות עץ, מברך 'בורא פרי העץ'; ואם היו פרות אדמה או ירקות, מברך 'בורא פרי האדמה'.

ד. ירקות שדרכן להשלק ששלקן - מברך על מי שלק שלקן

ו. הקור, והוא ראש הדקל שהוא כמו עץ לכן - מברך עליו בתחלה 'שהכל'. קפרס [עלים] של צלף [מיו אילן] - מברך עליו 'בורא פרי האדמה', מפני שאינו פרי; והאבינות [גרגירים] של צלף, הן הפרי שהן כצורת תמרים דקים קטנים - ומברך עליהן 'בורא פרי העץ'.

ז. הפלפלין והנגביל [מיו קינמון] - בזמן שהן רטבין, מברך עליהן בתחלה 'בורא פרי האדמה'; אבל יבשין, אינן טעונין ברכה לא לפנייהן ולא לאחריהן - מפני שהן תכלין, ואינן אכל. וכן אכלין שאינן ראויין לאכילה, ומשקין שאינן ראויין לשתייה - אינן טעונין ברכה, לא לפנייהן ולא לאחריהן.

ח. הפת שעפשה, והזין שהקרים [החמץ], ותבשיל שעברה צורתו, והנוכלות [פירות שנשרו מהעץ] שהן פגין [קודם שהתבשלו], והשכר, והחמץ, והגובאי [מיו חלב], והמלח, והפמיהין [מיו פטריות], והפטירות - על כלן הוא מברך בתחלה 'שהכל'. וכל שמברכין לפניו 'שהכל', מברכין לאחריו 'בורא נפשות רבות' על כל מה שברא, חי העולמים. וכל הטעון ברכה לאחריו, טעון ברכה לפניו. ט. שמרים [של יין] שנותן עליהם שלשה [מדות] מים, והוציא ארבעה - מברך עליהן 'בורא פרי הגפן', שהו זין מזוג הוא; הוציא פחות מארבעה - אף על פי שיש בהן טעם זין, מברך עליהן בתחלה 'שהכל'.

י. ברך על פרות האילן 'בורא פרי האדמה' - יצא; ועל פרות הארץ 'בורא פרי העץ' - לא יצא. ועל הכל, אם ברך 'שהכל' - יצא, ואפלו על הפת ועל הזין.

יא. לקח כוס של שכר בידו, והתחיל הברכה על מנת לומר 'שהכל', וטעה ואמר 'בורא פרי הגפן' - אין מחזירין אותו. וכן אם היו לפניו פרות הארץ, והתחיל הברכה על מנת לומר 'בורא פרי האדמה', וטעה ואמר 'בורא פרי העץ' - אין מחזירין אותו. וכן אם היה לפניו תבשיל של דגן, ופתח וברך על מנת לומר 'בורא מיני מזונות', וטעה ואמר 'המוציא לחם' - יצא; מפני שבשעה שהזכיר השם והמלכות, שהן עקר הברכה, לא נתכוון אלא לברכה הראויה לאותו המין, והואיל ולא היה בעקר הברכה טעות, אף על פי שטעה בסופה - יצא, ואין מחזירין אותו.

ב. אין מְבָרְכִין עַל הַמִּגְמָר [בשמים המונחים על גחלים בוערות להדיף ריח], עַד שֶׁתַּעֲלֶה תִּימְוֶרְתּוֹ [עשן]. וְכִיצַד מְבָרְכִין עָלָיו? אִם הָיָה זֶה הַנִּשְׁרָף שְׁנֵתָן רֵיחַ עֵץ, מְבָרְכִין 'עֲצֵי בְשָׁמִים'; וְאִם הָיָה עֵשֶׂב, מְבָרְכִין 'עֲשָׂבֵי בְשָׁמִים'; וְאִם הָיָה מִמֵּין חֵיהָ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, מְבָרְכִין 'בּוֹרֵא מִיְּגֵי בְשָׁמִים'.

ג. שֶׁמֶן שֶׁל אֶפְרָסִמוֹן וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, מְבָרְךְ עָלָיו 'בּוֹרֵא שֶׁמֶן עֵרֵב'; אֲכָל שֶׁמֶן זֵית שֶׁכָּבָשׁוֹ אוֹ שֶׁטָּחְנוֹ עַד שֶׁחֲזָר רֵיחוֹ נוֹדָף, מְבָרְךְ עָלָיו 'בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׁמִים'. שֶׁמֶן שֶׁכָּבָשׁוֹ [עֵרֵב עִם בְּשָׁמִים] כְּעֵין שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, מְבָרְךְ עָלָיו 'בּוֹרֵא מִיְּגֵי בְשָׁמִים'. הַכִּיּוֹא לִפְנֵי שֶׁמֶן וְהַדָּס, מְבָרְךְ עַל הַהֵדָס וּפּוֹטָר אֶת הַשֶּׁמֶן, מִפְּנֵי שֶׁבִּרְכָּה אַחַת לַשְּׁנֵי־הֶן, וְהִיא 'עֲצֵי בְשָׁמִים'.

ד. הֵיוּ לִפְנֵי בֶשֶׂם שֶׁהוּא עֵץ וּבֶשֶׂם שֶׁהוּא עֲשָׂב, אֵין בִּרְכָּתָא אֶחָד מִקֵּד פּוֹטְרָתָא אֶת חֲבֵרוֹ, אֲלֵא מְבָרְךְ עַל זֶה לַעֲצָמוֹ, וְעַל זֶה לַעֲצָמוֹ. הַכִּיּוֹא לִפְנֵי זֵין וְשֶׁמֶן - אוֹחֻז זֵין בִּימִינוֹ, וְשֶׁמֶן בְּשִׁמְלֹו; וּמְבָרְךְ עַל הַזֵּין וְשִׁוְתָּהּ, וְחוֹזֵר וּמְבָרְךְ עַל הַשֶּׁמֶן וּמִרְיַת בּוֹ, וְטָחוּ בְּרֹאשׁ הַשֶּׁמֶשׁ [שֶׁלֹא יֵצֵא לְשׁוֹק בִּידִים מְבוֹשְׁמוֹת]; וְאִם הָיָה הַשֶּׁמֶשׁ תַּלְמִיד חֲמֵכִים, טָחוּ בִּכְתָל.

ה. דָּבָר שֶׁהוּא סֶפֶק אִם מִן הָעֵץ אִם מִן הָאֲדָמָה, מְבָרְךְ עָלָיו 'בּוֹרֵא מִיְּגֵי בְשָׁמִים'; בֶּשֶׂם שֶׁעֲרָבּוּ הָרוֹכֵל מִמִּינֵי הַרְבֵּה, מְבָרְךְ עָלָיו 'בּוֹרֵא מִיְּגֵי בְשָׁמִים'. נִכְנָס לְחִנּוּתָא שֶׁל בּוֹשֶׂם שֵׁנִשׁ בָּהּ מִיְּגֵי הַרְבֵּה, מְבָרְךְ 'בּוֹרֵא מִיְּגֵי בְשָׁמִים'. אִם יָשַׁב שָׁם כָּל הַיּוֹם כָּלוּ, אֵינוֹ מְבָרְךְ אֲלֵא אַחַת; נִכְנָס וְיָצָא נִכְנָס וְיָצָא, מְבָרְךְ עַל כָּל פַּעַם וּפַעַם.

ו. הַשּׁוֹשְׁנָה וְחִלְפֵי הֵיָם [צִמְחִים שֶׁבִּשְׁפַת הַיָּם], מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן 'בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׁמִים'. נִרְגַּס [מִיֵּן צִמְחָה] שֶׁל גִּנָּה, 'בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׁמִים'; וְשֶׁל שְׂדֵה, 'בּוֹרֵא עֲשָׂבֵי בְשָׁמִים'. הַהֲרָד, וּמִי הַהֲרָד, וְהַלְבוֹנָה, וְהַמַּצְטֵכִי [נוֹזֵל הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ הַנּוֹקֵד שֶׁרָץ], וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - 'בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׁמִים'.

ז. שְׁלֹשָׁה מִיְּגֵי רֵיחַ טוֹב, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן; וְאֵלוּ הֵן: רֵיחַ טוֹב שֶׁאֲסוּר לְהָרִיחַ בּוֹ, וְרֵיחַ טוֹב הַעֲשׂוֹי לְהַעֲבִיר רֵיחַ רַע, וְרֵיחַ טוֹב שֶׁלֹא נַעֲשֶׂה לְהָרִיחַ בְּעֲצָמוֹ שֶׁל רֵיחַ זֶה.

ח. כִּיצַד? בְּשָׁמִים שֶׁל עֲבֹדָה זָרָה, וּבְשָׁמִים שֶׁל עֲרוּה מִן הָעֲרִיּוֹת - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁאֲסוּר לְהָרִיחַ בָּהֶן. בְּשָׁמִים שֶׁל מֵתִים, וּבְשָׁמִים שֶׁל בֵּית הַכֶּסֶף, וְשֶׁמֶן הַעֲשׂוֹי לְהַעֲבִיר אֶת הַזֵּהָמָה - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁנַּעֲשׂוּ לְהַעֲבִיר רֵיחַ רַע. מְגֻמָּר שֶׁמְגֻמְרִין בּוֹ אֶת הַכֶּלִים וְאֶת הַבְּגָדִים - אֵין מְבָרְכִין עָלָיו, לְפִי שֶׁלֹא נַעֲשֶׂה לְהָרִיחַ בְּעֲצָמוֹ שֶׁל מְגֻמָּר. וְכֵן הַמִּרִּיחַ בְּבָגָדִים הַמְגֻמְרִין, אֵינוֹ מְבָרְךְ, לְפִי שֶׁאֵין שָׁם עֶקֶר בֶּשֶׂם, אֲלֵא רֵיחַ בְּלֹא עֶקֶר.

ט. בְּשָׁמִים שֶׁל מִסְבָּה [סְעוּדָה] שֶׁל גּוֹיִם - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן; שֶׁשֶׁתֶּם מִסְבַּת גּוֹיִם, לַעֲבֹדָה זָרָה. הָיָה מִהֲלֹף חוּץ לְכֶרֶךְ וְהָרִיחַ רֵיחַ טוֹב - אִם רַב הָעֵיר גּוֹיִם, אֵינוֹ מְבָרְךְ; וְאִם רַב יִשְׂרָאֵל, מְבָרְךְ. וְנִתְעַרַּב רֵיחַ שֶׁמְבָרְכִין עָלָיו, בְּרִיחַ שֶׁאֵין מְבָרְכִין עָלָיו - הוֹלְכִין אַחֵר הָרֵב.

יוֹם שְׁלִישִׁי א' תְּמוּזָה ה'תשס"ט

הַלְכוֹת בִּרְכוֹת פָּרָק י

א. בִּרְכוֹת אַחֲרוֹת וּדְבָרִים אַחֲרֵים הַרְבֵּה שֶׁאֵין בָּהֶן פְּתִיחָה

יב. כָּל הַבִּרְכוֹת הָאֵלוּ שֶׁנִּסְתַּפַּק לּוֹ בָּהֶן אִם בִּרְךְ אִם לֹא בִּרְךְ - אֵינוֹ חֲזָר וּמְבָרְךְ, לֹא בִּתְחִלָּה וְלֹא בְּסוֹף; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים. שִׁכַּח וְהַכְנִיס אֲכָלִין לְתוֹךְ פִּי בְּלֹא בִּרְכָּה - אִם הָיוּ מִשְׁקִין - בּוֹלְעֵן, וּמְבָרְךְ בְּסוֹף; וְאִם הָיוּ פְּרוֹת שֶׁאִם זֵרְקָן יִמָּאֵסוּ, כְּגוֹן תּוֹתִים וְעִנְבִים - מְסַלֵּקֵן לְצַד אֶחָד וּמְבָרְךְ, וְאַחֵר כָּךְ בּוֹלְעֵן; וְאִם אֵינֶן נִמָּאֲסִין, כְּגוֹן פּוֹלִים וְאַפּוֹנִים - פּוֹלְטֵן מִפִּי עַד שֶׁיִּכְרַךְ וּפִי פָּנוּי, וְאַחֵר כָּךְ אוֹכֵל.

יג. הֵיוּ לִפְנֵי מִינֵי הַרְבֵּה - אִם הָיוּ בִּרְכוּתֵיהֶן שְׁוֹת - מְבָרְךְ עַל אֵיזֶה מִקֵּד שִׁירְצָה, וּפּוֹטָר אֶת הַשָּׂאֵר; וְאִם אֵין בִּרְכוּתֵיהֶן שְׁוֹת - מְבָרְךְ עַל כָּל אֶחָד מִקֵּד בִּרְכָּה הָרְאוּיָה לוֹ, וְאִי זֶה מִן שִׁירְצָה לְהַקְדִּים מְקַדִּים. וְאִם אֵינוֹ רוֹצֵה בָּהּ יוֹתֵר מִזֶּה - אִם יֵשׁ בִּיגִיָּה אֶחָד מִשְׁבַּעַת הַמִּינִין, עָלָיו הוּא מְבָרְךְ תְּחִלָּה; וְכָל הַקּוֹדֵם בְּפִסּוּק, קוֹדֵם לְבִרְכָּה. וְהַשְׁבָּעָה, הֵן הַאֲמוּרִין בְּפִסּוּק זֶה: "אֲרָץ חֲטָה וְשִׁעְרָה, וְגִפְזָה וְתִאֲנָה וְרִמּוֹן; אֲרָץ זֵית שֶׁמֶן, וְדִבְשׁ זֶה, הֵן הַתְּמָרִים; וְהַתְּמָרִים קוֹדֵם לְעִנְבִים - שֶׁהַתְּמָרִים שְׁנֵי לְ'אֲרָץ' [הַשְּׁנִי שֶׁבְּפִסּוּק], וְהָעִנְבִים שְׁלִישִׁי לְ'אֲרָץ' [הָרִאשׁוֹן].

יד. בִּרְכָּה אַחַת שֶׁמַּעֲיֵן שְׁלֹשׁ שָׁל חֲמִשָּׁת מִיְּגֵי הַפְּרוֹת וְשֶׁל זֵין, הִיא שֶׁל מִיְּגֵי הַדָּגָן; אֲלֵא שֶׁעַל הַפְּרוֹת הוּא אוֹמֵר: 'עַל הָעֵץ וְעַל פְּרֵי הָעֵץ וְעַל תְּנוּכַת הַשְּׂדֵה וְעַל אֲרָץ חֲמִידָה וְכו''; וְעַל הַזֵּין הוּא אוֹמֵר: 'עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן'. וְחוּתָם בְּשִׁתִּיָּה: 'עַל הָאֲרָץ וְעַל הַפְּרוֹת'; וְאִם הָיָה בְּאֲרָץ יִשְׂרָאֵל, חוּתָם בָּהֶן: 'עַל הָאֲרָץ וְעַל פְּרוּתֶיהָ'. וְיֵשׁ מִי שֶׁמוֹסִיף בְּבִרְכָּה שֶׁמַּעֲיֵן שְׁלֹשׁ, קֹדֵם חֲתִימָה: 'כִּי אֵל טוֹב וּמְטִיב אֶתָּה', שֶׁהוּא מַעֲיֵן בִּרְכָּה רַבִּיעִית; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁלֹא תִקְנוּ בִּרְכָּה רַבִּיעִית אֲלֵא בְּבִרְכַּת הַמְּזוֹן בִּלְכּוֹד.

טו. שֶׁתָּה זֵין וְאֲכָל תְּמָרִים וְאֲכָל תְּכַשִּׁיל שֶׁל חֲמִשָּׁת מִיְּגֵי דָגָן, מְבָרְךְ בְּאַחֲרוֹנָה בָּהּ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֵּךְ הָעוֹלָם, עַל הַמַּחֲמִיָּה וְעַל הַכִּלְפָּלָה, וְעַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן, וְעַל הָעֵץ וְעַל פְּרֵי הָעֵץ, וְעַל תְּנוּכַת הַשְּׂדֵה, וְעַל אֲרָץ חֲמִידָה וְכו''; וְחוּתָם: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה', עַל הָאֲרָץ, וְעַל הַמַּחֲמִיָּה, וְעַל הַפְּרוֹת'.

טז. אֲכָל אִם אֲכָל בֶּשֶׂר וְשִׁתָּה זֵין - מְבָרְךְ בְּסוֹף עַל זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, וְעַל זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. אֲכָל תְּאֲנִים אוֹ עִנְבִים, וְתַפּוּחִים וְאַנְסִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - מְבָרְךְ בְּסוֹף בִּרְכָּה אַחַת מַעֲיֵן שְׁלֹשׁ, וְהִיא כּוֹלֶלֶת הַכֹּל, מִפְּנֵי שֶׁכָּל פְּרוֹת הָעֵץ הֵן. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּהֶן.

הַלְכוֹת בִּרְכוֹת פָּרָק ט

א. כֶּשֶׂם שֶׁאֲסוּר לוֹ לֵאדֹם לְהִנּוֹת בְּמֵאֵכָל אוֹ בְּמִשְׁקָה קֹדֵם בִּרְכָּה - כָּךְ אֲסוּר לוֹ לְהָרִיחַ רֵיחַ טוֹב קֹדֵם בִּרְכָּה. וְכִיצַד מְבָרְכִין עַל רֵיחַ טוֹב? אִם הָיָה זֶה שֵׁנִשׁ לוֹ הָרִיחַ עֵץ אוֹ מִין עֵץ, מְבָרְךְ עָלָיו 'בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׁמִים'; וְאִם הָיָה עֲשָׂב אוֹ מִין הָעֲשָׂב, מְבָרְךְ 'בּוֹרֵא עֲשָׂבֵי בְשָׁמִים'; וְאִם הָיָה לֹא מַעֵץ וְלֹא מֵאֲדָמָה, כְּגוֹן הַמּוֹר שֶׁהוּא מִן [הַדָּס שֶׁל] הַחִיָּה - מְבָרְךְ 'בּוֹרֵא מִיְּגֵי בְשָׁמִים'; וְאִם הָיָה פְּרִי הָרְאוּי לְאֲכִילָה, כְּגוֹן אֲתֵרוֹג וְתַפּוּחַ - מְבָרְךְ 'שְׁנֵתָן רֵיחַ טוֹב בְּפְרוֹת'. וְעַל הַכֹּל - אִם אָמַר 'בּוֹרֵא מִיְּגֵי בְשָׁמִים', יָצָא.

ח. ארבעה צריכין להודות - חולה שנתפרא, וְחֹבֹשׁ שֵׁיָצָא מִבֵּית הָאֶסּוּרִים, וְיֹרְדֵי הַיָּם כְּשֵׁי־עֹלָה, וְהוֹלְכֵי דָרָכִים כְּשֵׁי־יָעוּ לִישׁוּב; וְצָרִיכִין לַהֲדוֹת בִּפְנֵי עֶשְׂרֵה, וּשְׁנַיִם מֵהֶם חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וִירוּמָמוּהוּ בִקְהָל עָם, וּבְמוֹשֵׁב יִקְנִים יִהְיֶה לוֹהֵוּ". וְכִיצַד מוֹדֵה? עוֹמֵד בִּיגִיטָהּ וּמִכְרֹךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַגּוֹמֵל לְחַיִּים טוֹבוֹת, שְׁגַמְלֵנוּ כָּל טוֹב'; וְכֵן הַשּׁוֹמְעִין אומרים: 'שְׁגַמְלֶךָ טוֹב, הוּא יְגַמְלֶךָ, סֶלָה'.

ט. הָרוּאָה מְקוֹם שֶׁנַּעֲשֶׂה בּוֹ נְסִים לְיִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן יֵם סוּף וּמַעֲבֹרוֹת הַיַּרְדֵּן [שֶׁעָבְרוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ] - מְבָרַךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נְסִים לְאַבְרָהָמִינוּ בְּמָקוֹם הַזֶּה; וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁנַּעֲשֶׂה בּוֹ נֵס לְרַבִּים. אָבֵל מְקוֹם שֶׁנַּעֲשֶׂה בּוֹ נֵס לְיַחֲדִיד - אוֹתוֹ הַיַּחֲדִיד וְכֵן וְכֵן כֵּן מְבָרַךְ כְּשִׁירָאָה אוֹתוֹ הַמְּקוֹם: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בְּמָקוֹם הַזֶּה, אוֹ: 'שֶׁעָשָׂה נֵס לְאָבִי בְּמָקוֹם הַזֶּה'. הָרוּאָה גַּב אֲרִיּוֹת [שֶׁהוֹשִׁלָּךְ בּוֹ דְּנִיאל], וְכַבִּשְׁן הָאֵשׁ [שֶׁהוֹשִׁלְכּוּ בּוֹ חֲנַנְיָה מִישָׂאֵל וְעֻדְיָה] - מְבָרַךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נֵס לְצַדִּיקִים בְּמָקוֹם הַזֶּה'. הָרוּאָה מְקוֹם שֶׁעוֹבְדִין בּוֹ עֲבוּדָה זָרָה - מְבָרַךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן אֶרֶץ אֲפִים לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ'. מְקוֹם שֶׁנַּעֲקֶרֶה מִמֶּנּוּ עֲבוּדָה זָרָה - אִם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא - מְבָרַךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָקַר עֲבוּדָה זָרָה מֵאֶרְצֵנוּ; וְאִם בַּחוּצָה לְאֶרֶץ הוּא - מְבָרַךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָקַר עֲבוּדָה זָרָה מִן הַמְּקוֹם הַזֶּה; וְאוֹמֵר בִּשְׁתִּיהֶן: 'כִּשֵּׁם שֶׁעָקַרְתָּ מִן הַמְּקוֹם הַזֶּה, כִּף תַּעֲקֹר מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת, וְתִשָּׁבֵב לָב עוֹבְדֵיהֶן לְעַבְדְּךָ'.

י. הִרְאָה בְּתֵי יִשְׂרָאֵל בִּישׁוּכֵן - מְבָרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' - אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מַצִּיב גְּבוּל אֶלְמֶנָה'; בְּחֻרְבָּנָן - מְבָרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, דִּין הַהֲמָת'.

הִרְאָה קַבְרֵי יִשְׂרָאֵל - מְבָרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם בְּדִין, וְזָן אֶתְכֶם בְּדִין, וְכָלֵל אֶתְכֶם בְּדִין, וְהִזְהִי אֶתְכֶם בְּדִין, וְהִמִּית אֶתְכֶם בְּדִין, וְהוּא עֲתִיד לְהָקִים אֶתְכֶם לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא בְּדִין; בְּרוּךְ אַתָּה ה', מַחֲיָה הַמֵּתִים'.

יא. הַרְוָאָה שֶׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף בְּנֵי אָדָם כְּפֶתֶד - אִם גּוֹיִם הֵן - אוֹמֵר: "בּוֹשָׁה אִמְכֶם מֵאֵד, חֲפֶרָה יוֹלֶדְתְּכֶם; הִנֵּה אַחֲרִית גּוֹיִם, מְדַבֵּר צִיָּה וְעֶרְכָּה", וְאִם יִשְׂרָאֵל הֵן, וּבִגְאֻרָן יִשְׂרָאֵל - מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּן הָעוֹלָם, חֲכָם הַרְוָאָה מִחֲכָמֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם - אוֹמֵר: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּן הָעוֹלָם, שֶׁנִּתֵּן מִחֲכָמָתוֹ לְבָשָׁר וְדָם; חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, מְבָרֵךְ: "שֶׁנִּתֵּן מִחֲכָמָתוֹ לִירֵאָיו; מַלְכֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם, מְבָרֵךְ: "שֶׁנִּתֵּן מַכְבוֹדוֹ לְבָשָׁר וְדָם; מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, מְבָרֵךְ: "שֶׁנִּתֵּן מַכְבוֹדוֹ לִירֵאָיו."

יב. הֲרֹאֶה אֶת הַכּוֹשִׁי, וְאֶת הַמְּשֻׁנִּין בְּצִוְרַת פְּנֵיהֶן אוֹ בְּאִבְרֵיהֶן - מִכְרֵף: 'כְּרוֹף אֶתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֵּךְ הָעוֹלָם, מִשְׁנֵה הַבְּרִיּוֹת'. הֲרֹאֶה סוֹמֵחַ, אוֹ קָטָן [בִּידּוֹ אוֹ בְּרַגְלָיו],

[בברור] ולא תתימה [בברור], תקנו תקמים דרך שֶׁבַח והודיה להקדוש ברוך הוא, כמו ברכות התפלה שֶׁכָּבַר בתכנום; והם אלו: הבונה בית חדש, והקונה פלים חדשים בין יש לו פיוצא בהן בין אין לו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִצַּעְנוּ לְזִמְנָהּ'.

ב. וְכֵן הָרֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, מִכְרֹךְ שֶׁהָיִינוּ; וְאִם רָאָה לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, מִכְרֹךְ: 'מִכְרֹךְ אֶתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, מִסִּיָּה הַמַּתִּים'. הָרֹאֶה פֶּרִי הַמַּתְחַדֵּשׁ מִשְׁנֵה לְשִׁנָּה, בַּתְּחִלַּת רֵאיוֹן מִכְרֹךְ שֶׁהָיִינוּ.

ג. שָׁמַע שְׁמוּעָה טוֹבָה, מִבְּרֹךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ
הָעוֹלָם, הַטוֹב וְהַמְּטִיב'; שָׁמַע שְׁמוּעָה רָעָה, מִבְּרֹךְ: 'בְּרוּךְ
דִּין הָאֱמֶת' וְחֵיב אָדָם לִבְרֹךְ עַל הָרָעָה בְּטוֹבַת נֶפֶשׁ, כְּדִרְךָ
שֶׁמִּבְרֹךְ עַל הַטּוֹבָה בְּשִׁמְחָה - שְׁנֹאֲמַר: "וְאַהֲבַתְּ אֶת ה'
אֱלֹהֶיךָ, כָּל לִבְךָ וּכָל נַפְשְׁךָ וּכָל מְאֹדְךָ", וּבְכָל
אַהֲבָה זֶה הִיטֵרָה שְׁנַצְטוּיְנוּ בָּהּ, שְׁאַפְּלוּ בַּעַת שִׁצְצֹר לוֹ,
יִוְדָה וְיִשְׁבַּח בְּשִׁמְחָה.

ד. הגיעה אליו טובה, או ששמע שמועה טובה - אף על פי שהדברים מראין, שטובה זו תגרום לו רעה - מברך 'הטוב והמטיב'; וכן אם נגעה אליו רעה, או ששמע שמועה רעה - אף על פי שהדברים מראין, שרעה זו גורמת לו טובה - מברך 'דין האמת'; שאין מברכין על העתיד להיות, אלא על מה שארע עתה.

ח. יִרְדוּ גִשְׁמִים רַבִּים - אִם יֵשׁ לוֹ שָׂדֶה, מִכְרֶךְ 'שְׁהַחֲנִינוּ';
וְאִם הֵיחָה שָׂלוֹ וְשָׁל אַחֲרִים, מִכְרֶךְ 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב'. וְאִם
אֵין לוֹ שָׂדֶה, מִכְרֶךְ: 'מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ, עַל כָּל
טָפָה וְטָפָה שֶׁהוֹרְדָתָ לָנוּ; וְאֵלּוּ פִינוּ מְלֵא שִׁירָה כַּיֵּם,
וְלִשְׁנוֹנוּ רִנָּה כְּהַמוֹן גִּלְיֹ, וְשִׁפְתוֹתֵינוּ שִׁבַּח כְּמִרְחָבִי
הַרְקִיעַ, וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כְּשֶׁמֶשׁ וְכִכְלָם, וְיָדֵינוּ פְּרוֹשׁוֹת
כְּנִשְׂרֵי שָׁמַיִם, וְזִרְלֵינוּ קִלּוֹת כְּאַיִלוֹת - אֵין אָנוּ מִסְפִּיקִין
לְהוֹדוֹת לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְלִכְרֶךְ אֶת שִׁמְךָ מִלִּפְנֵינוּ, אֲפֹלוּ עַל
אֲחַת מֵאֵלֶּף אֲלָפִים וְרַב רַבִּי רַבְּכוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת
שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעַם אֲבוֹתֵינוּ מִלְּפָנִים - מִמַּצְרִים גְּאֻלָּתָנוּ ה'
אֱלֹהֵינוּ, מִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ, בְּרָעַב וְזָמָנוּ, וּבְשִׁבְעָה
כִּלְכַּלְתָּנוּ, וּמִחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ, וּמִדְּבַר מָלְטָתָנוּ, וּמִכְלָאִים
רָעִים רַבִּים דִּלְתָנוּ מִלִּפְנֵינוּ; וְעַד הֵנָּה עֲזָרוֹנוּ רַחֲמֶיךָ ה'
אֱלֹהֵינוּ, וְלֹא עֲזָבוֹנוּ חֲסִדֶּיךָ. עַל כֵּן, אֲבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָנוּ,
וְרוּחַ וְנִשְׁמָה שֶׁנִּפְחַתָּ בָּאֲפָנוּ, וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁמַּתָּ בְּתוֹךְ פִּינוּ
- הֵן הֵם בְּרִנָּה יוֹדוּ לָךְ, וּיְכַרְכוּ אֶת שִׁמְךָ, מִלִּפְנֵינוּ. בְּרוּךְ
אַתָּה ה', רַב הַהוֹדוֹת אֶל הַתִּשְׁבָּחוֹת.

ו. מאימתי מברכין על הגשמים? משירבו המים על הארץ, ויעלו אבעבועות מן המטר על פני המים, וילכו האבעבועות זה לקראת זה.

ז. אָמרוּ לוֹ: 'מֵת אָבִיו וַיִּדְשֵׁתוּ' - אַם יֵשׁ עֲמוּ אַחֵץ -
מִבֶּרֶךְ בְּתַחֲלָה 'דִּינִי הָאֵמֶת', וְאַחֵר כִּף 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב';
וְאַם אֵין עֲמוּ אַחִים, מִבֶּרֶךְ 'שֶׁהָיִינוּ'. קָצְבוּ שֶׁל דָּבָר -
שֶׁכָּל טוֹבָה שֶׁהִיא לוֹ וְלֹאֲחֵרִים, מִבֶּרֶךְ 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב';
וְטוֹבָה שֶׁהִיא לוֹ לְבָדוּ, מִבֶּרֶךְ 'שֶׁהָיִינוּ'.

הופיע". וכן אם ראה קברי אמות העולם, אומר: "בושה אמכם מאד, חפרה יולדתכם".

כ. הנכנס למרחץ - אומר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתכניסני לשלום, ותוציאני לשלום; ותצילני מזה ומפיוצא בזה, לעתיד לבוא'. וכשיצא מן המרחץ, אומר: 'מודה אני לפניך ה' אלהי, שהצלתני מן האור'.

כא. הנכנס להקזיז - אומר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שיהא עסק זה לי לרפואה, כי רופא של חנם אתה; וכשיצא, אומר: 'ברוך רופא חולים'.

כב. ההולך למד את גרנו [למדוד כמות פירותיו] - אומר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתשלח ברכה במעשה ידי; התחיל למד, אומר: 'ברוך השולח ברכה בקרי הנה' [ערימה]. מיד ואחר כך בקש רחמים, הרי זו תפלת שוא; וכל הצועק לשעבר, הרי זו תפלת שוא.

כג. הנכנס לבית המדרש - אומר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שלא אכשל בדבר הלכה, שלא אמר על טמא טהור, ועל טהור טמא, על מטר אסור, ועל אסור מטר; ואל אכשל בדבר הלכה, וישמחו בי חברי [על כשלוני]; ואל יכשלו חברי, ואשמח בהם'.

כד. וביציאתו מבית המדרש, אומר: 'מודה אני לפניך ה' אלהי, ששמת חלקי מיושבי בית המדרש, ולא שמת חלקי מיושבי קרנות; שאני משפים, והם משפמיני - אני משפם לדברי תורה, והם משפמיני לדברים בטלים; אני עמל, והם עמליני - אני עמל ומקבל שכר, והם עמליני ואינן מקבליני שכר; אני רץ, והם רצים - אני רץ לחיי העולם הבא, והם רצין לבאר שחת'.

כה. הנכנס לפרך - אומר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתכניסני לפרך זה לשלום; ואם נכנס בשלום - אומר: 'מודה אני לפניך ה' אלהי, שהכנסתני לשלום'. וכשיבקש לצאת - אומר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתוציאני מפרך זה לשלום; יצא בשלום - אומר: 'מודה אני לפניך ה' אלהי, שהוצאתני מפרך זה לשלום; וכשם שהוצאתני בשלום, כך תוליכני לשלום, ותסמכני לשלום, ותציעדני לשלום, ותצילני מפרך כל אויב ואורב בדרך'.

כו. כללו של דבר: לעולם יצק אדם על העתיד לבוא, ויבקש רחמים; ויתן הודיה על שעבר, ויודה וישבח כפי פחו. וכל המרבה להודות את ה' ולשבחו תמיד, הרי זה משבח.

הלכות ברכות פרק יא

א. כל הברכות בלן - פותח בהם ב'ברוך', וחותם בהם ב'ברוך'; חוץ מברכה אחרונה של קריית שמע, וברכה הסמוכה לה ברכתה, וברכת הפרות והדומה לה, וברכת עשית המצוות. ואלו הברכות שאמרנו שהן דרך שבח והודיה - יש מהן שהוא פותח ב'ברוך', ואינו פותח, חותם, ויש מהן שהוא חותם ב'ברוך', ואינו פותח, אלא מעט מברכות המצוות, כגון ברכת ספר תורה, וכגון רואה קברי ישאל - מאלו שהן דרך שבח

ומבי שחין, ובהקנין [מלאים בהרות], וכיוצא בהן - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, דיין האמת; ואם נולדו פן ממעי אמן, מברך: 'משנה הבריות'. הרואה פיל וקוף וקפוף [מיו 90], מברך: 'ברוך משנה הבריות'.

ג. הרואה בריות טובות ומתקנות ביותר, ואילנות טובות - מברך: 'שפכה לו בעולמו'. היוצא לשדות ולגנות בימי ניסן, וראה אילנות פורחות ונצנים [פרחים] עולים - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שלא חסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות נאות, כדי {להתנאות} {ליהנות} בהן בני אדם'.

יד. על הרוחות שנשבו בנעף [בסערה], ועל הברקים, ועל הרעמים, ועל קול ההברה [רעש] שתשמע בארץ כמו רחים גדולים, ועל האור שפאור שיראו כאלו הן פוככים נופלים ורצים ממקום למקום, או כמו פוככים שיש להן זנב - על כל אחד מאלו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שפחו מלא עולם; ואם רצה - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, עושה בראשית'.

טו. על ההרים, ועל הגבעות, על המדברות, ועל הימים, ועל הנקרות - אם ראה אחד מהן אחר שלשים יום - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, עושה בראשית'. הרואה את הים הגדול [אוקינוס] משלשים יום לשלשים יום או יותר - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, העושה את הים הגדול'.

טז. הרואה קשת בענן - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, זוכר הברית, נאמן בבריתו, וקיים במאמרו'. הרואה לבנה בחדושה - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר במאמרו ברא שחקים, וברוח פיו כל צבאם, חק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידתם, ששים ושמחים לעשות רצון קוניהם, פועלי אמת שפעלתם אמת; וללבנה אמר שתתחדש, להיות עטרת תפארת לעמוסי בטן, שהם עתידין להתחדש כמותה, ולפאר ליוצרים על כבוד מלכותו; ברוך אתה ה', מחדש חדשים'. **יז.** וצריך לברך ברכה זו מעמד; שכל המברך על החדש בזמנו, באלו הקביל פני שכינה. ואם לא ברך עליו בלילה הראשון - יש לו לברך עליו עד ששה עשר יום בחדש, עד שתמלא פגיתו [יתמלא עיגולה].

יח. הרואה את החמה ביום תקופת ניסן של תחלת המחזור של שמונה ועשרים, שהתקופה בתחלת ליל רביעי - פשוטה אותה ביום רביעי בבקר, מברך 'עושה בראשית'. וכן כשתחור הלבנה לתחלת מזל טלה בתחלת החדש, ולא תהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום; וכן כשתחורו כל פוכב וכוכב מחמשת הכוכבים הנשארים לתחלת מזל טלה, ולא יהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום; וכן בכל עת שיראה מזל טלה עולה מקצה המזרח - על כל אחד מאלו, מברך 'עושה בראשית'.

יט. הרואה בתי אמות העולם בישובן, אומר: "בית גאים, יסח ה'"; בחרבן, אומר: "אל נקמות, ה', אל נקמות,

א - אינו מכרך בשעת עשיה 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות סבה', או 'לולב', או 'לכתב תפלין'; מפני שיש אחר עשייתן צווי אחר. ואימתי מכרך? בשעה שישב בספה, או כשינענע הלולב, או כשישמע קול השופר, או כשיחטט בפצית, ובשעת לבישת תפלין, ובשעת קביעת מזונה. אבל אם עשה מעקה - מכרך בשעת עשיה: 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות מעקה'; וכן כל פיוצא בזה. ט. כל מצוה שהיא מזמן לזמן, כגון שופר וסבה ולולב ומקרא מגלה ונר חנכה, וכן כל מצוה שהיא קנין לו, כגון ציצית ותפלין ומזונה ומעקה, וכן מצוה שאינה תדירה ואינה מצוה בכל עת, שהרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן, כגון מילת בנו ופדיון הבן - מכרך עליה בשעת עשיה 'שהחנינו'. ואם לא ברך על סבה ולולב וכיוצא בהן 'שהחנינו' בשעת עשיה, מכרך עליהן 'שהחנינו' בשעה שיצא ידי חובתו בהן; וכן כל פיוצא בהן. י. אחד העושה מצוה לעצמו, ואחד העושה אותה לאחרים - מכרך קדם עשייתה, 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות'; אבל אינו מכרך 'שהחנינו', אלא על מצוה שעשה לעצמו. היו לפניו מצוות הרבה, אינו מכרך 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו על המצוות' - אלא מכרך על כל אחת ואחת בפני עצמה.

יא. כל העושה מצוה, בין שהיתה חובה עליו בין שאינה - אם עשה אותה לעצמו, מכרך 'לעשות'; עשה אותה לאחרים, מכרך 'על העשיה'.

יב. פיצד? לבש תפלין, מכרך 'להניח תפלין'; נתעטף בציצית, מכרך 'להתעטף בציצית'; ישב בספה, מכרך 'לישב בספה'. וכן הוא מכרך 'להדליק נר של שבת', ו'לגמר את הלל'. וכן אם קבע מזונה לביתו, מכרך 'לקבוע מזונה'. עשה מעקה לגגו, מכרך 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות מעקה'; הפריש תרומה ומעשרות לעצמו, מכרך 'להפריש'; מל את בנו, מכרך 'למול את הבן'; שחט פסחו וחיגיתו, מכרך 'לשחט'.

יג. אבל אם קבע מזונה לאחרים, מכרך 'על קביעת מזונה'; עשה להן מעקה, מכרך 'על עשיית מעקה'; הפריש להם תרומה ומעשרות, מכרך 'על הפרשת תרומה'; מל את בן חבירו, מכרך 'על המילה'. וכן כל פיוצא באלו.

יד. עשה המצוה לו ולאחרים כאחד - אם היתה מצוה שאינה חובה, מכרך 'על העשיה'; לפיכך הוא מכרך 'על מצות ערוב'. היתה חובה ונתפנן להוציא עצמו מידי חובה, ולהוציא אחרים - מכרך 'לעשות'; לפיכך הוא מכרך 'לשמע קול שופר'.

טו. נטל את הלולב - מכרך 'על נטילת לולב'; שפין שהגביהו, יצא ידי חובתו. אבל אם ברך קדם שישל - מכרך 'לטל לולב', כמו 'לישב בספה'. ומכאן אתה למד, שהמכרך אחר שעשה, מכרך 'על העשיה'. אבל נטילת ידים ושחיטה, הואיל וכדברי הרשות הן - אפלו שחט לעצמו - מכרך 'על השחיטה' ו'על כסוי הדם', ו'על

והודיה. אבל שאר ברכות המצוות כגון - פותח בהן ב'ברוך', ואינו חותם.

ב. יש מצות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדף עד שיעשה אותה, כגון תפלין וסבה ולולב ושופר; ואלו הן הנקראין 'חובה', לפי שאדם חייב על כל פנים לעשותן. ויש מצוות שאינן חובה אלא דומין לרשות, כגון מזונה ומעקה [לגגו] - שאין אדם חייב לשפן בבית החיב במזונה, כדי שיעשה מזונה, אלא אם רצה לשפן כל ימיו באהל או בספינה, ישב; וכן אינו חייב לבנות בית, כדי לעשות מעקה. וכל מצות עשה שביין אדם להקדוש ברוך הוא, בין מצוה שהיא חובה, בין מצוה שאינה חובה - מכרך עליה קדם לעשייתה. ג. וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים - בין מצוות שהן חובה מדבריהם [מדברין], כגון מקרא מגלה והדלקת נר שבת והדלקת נר חנכה, בין מצוות שאינן חובה, כגון ערוב [חצירות; תבשילין] ונטילת ידים - מכרך על הכל קדם לעשייתן, 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות'. והיכן צונו? בתורה, שכתוב בה: "אשר יאמרו לך - תעשה". נמצא ענין הדברים והצען, כך הוא - אשר קדשנו במצוותיו, שצונו בהן לשמע מאלו, שצונו להדליק נר של חנכה, או לקרות את המגלה; וכן שאר כל המצוות שמדברי סופרים.

ד. ולמה אין מכרכין על נטילת ידים באחרונה [מים אחרונים]? מפני שלא חייבו בדרך זה אלא מפני הסכנה, ודברים שהן משום סכנה, אין מכרכין על עשייתן. הא למה זה דומה? למי שסגן את המים ואחר כך שטה בלילה, מפני סכנת עלוקה [תולעת מים מטוכנת], שאינו מכרך וצונו לסגן את המים; וכן כל פיוצא בזה.

ה. העושה מצוה, ולא ברך - אם מצוה שעדין עשייתה קיימת, מכרך אחר עשיה; ואם דבר שעבר הוא, אינו מכרך. פיצד? הרי שנתעטף בציצית, או שלבש תפלין, או שישב בספה, ולא ברך תחלה - חוזר ומכרך אחר שנתעטף, 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו להתעטף בציצית'; וכן מכרך אחר שלבש תפלין, 'להניח תפלין', ואחר שישב בספה, 'לישב בספה'. וכן כל פיוצא באלו. ו. אבל אם שחט בלא ברכה, אינו חוזר אחר שחיטה ומכרך: 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו על השחיטה'; וכן אם פסה הדם בלא ברכה, או הפריש תרומה ומעשרות, או ששבל, ולא ברך - אינו חוזר ומכרך אחר עשיה. וכן כל פיוצא בזה.

ז. אין לך מצוה שמכרכין אחר עשייתה לעולם, אלא טבילת הגר בלבד - שאינו יכול לומר 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו', ועדין לא נתקדש ולא נצטוה, עד שיטביל; לפיכך, אחר שיטביל, מכרך על הטבילה, מפני שהיה דחוי מעקרו [מלפני הטבילה], ולא היה ראוי לברכה.

ח. כל מצוה שעשייתה היא גמר חיובה, מכרך בשעת עשייתה; וכל מצוה שיש אחר עשייתה צווי אחר, אינו מכרך אלא בשעה שעושה הצווי האחרון. פיצד? העושה סבה, או לולב, או שופר, או ציצית, או תפלין, או מזונה

ו. לקח עֶבֶד גָּדוֹל מִן הַגּוֹיִם, וְלֹא רָצָה הָעֶבֶד לְמוֹל - מְגַלְגֵּלִין עִמּוֹ [משכנעים אותו] כָּל שָׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשׁ; יָתֵר עַל כֵּן, אֲסוּר לְקַיְמוֹ כְּשֶׁהוּא עֹרֵל, אֲלֵא חוֹזֵר וּמוֹכְרוֹ לַגּוֹיִם. וְאִם הִתְנַה עָלָיו מִתְחַלֶּה, וְהוּא אֲצֵל רַבּוֹ הַגּוֹי, שְׂלֹא יְמוּל אוֹתוֹ - מִתֵּר לְקַיְמוֹ וְהוּא עֹרֵל; וּבְלִבֵּד שֶׁיִּקְבֹּל עָלָיו שָׂבַע מִצְוֹת שֶׁנֶּצְטָווּ בְּנֵי נֹחַ, וַיְהִי כִּגְר תוֹשֵׁב [כגוי שקיבל ד' מצוות]; אֲבָל אִם לֹא קִבֵּל עָלָיו שָׂבַע מִצְוֹת, יִהְיֶה מִיָּד. וְאִין מְקַבְּלִין גֵּר תוֹשֵׁב, אֲלֵא בְּזִמְנֵי שֶׁיְהִיבֵל נוֹהֵג.

ז. גוֹי שֶׁנִּכְנַס לְקַחל יִשְׂרָאֵל, חֵיב מִילָה תַּחֲלָה; וְאִם מֵל כְּשֶׁהָיָה גוֹי, צָרִיף לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דָם בְּרִית כְּשֶׁיִּתְגַּדֵּר. וְכֵן קִטְן שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מֵהוּל, צָרִיף לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דָם בְּרִית בְּיוֹם הַשְּׂמִינִי. אֲנִדְרוּגִינוֹס, וְהוּא הַיָּלֹד שֶׁיֵּשׁ לוֹ זְכוּרוֹת כְּזָכָר וְנִקְבוֹת כְּנִקְבָה - צָרִיף לְמוֹל אוֹתוֹ בְּשְׂמִינִי; וְכֵן יוֹצֵא דֶפֶן [נולד בניתוח קיסרי]. וְכִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי עֲרֻלוֹת, מְלִין אֵת שְׁתֵּיהֶן בְּשְׂמִינִי.

ח. אִין מְלִין לְעוֹלָם אֲלֵא בְּיוֹם, אַחֵר עֲלוֹת הַשֶּׁמֶשׁ - בֵּין בְּיוֹם הַשְּׂמִינִי, שֶׁהוּא זְמַנָּה, בֵּין שְׂלֹא בְּזִמְנָה, שֶׁהוּא מִתְּשִׁיעֵי הַלְלָה, שְׁנֵאמַר: "וּבְיוֹם הַשְּׂמִינִי" - "בְּיוֹם", וְלֹא בְּלִילָה. וְאִם מֵל מִשְׁעֵלָה עִמּוּד הַשָּׁחַר, כְּשֶׁר. וְכָל הַיּוֹם כְּשֶׁר לְמִילָה; וְאִף עַל פִּי כֵן, מִצְוָה לְהַקְדִּים בְּתַחֲלַת הַיּוֹם - זְרִיזִין, מְקַדִּימִין לְמִצְוֹת.

ט. מִילָה בְּזִמְנָה, דוֹחָה אֵת הַשָּׁבַת; וְשְׂלֹא בְּזִמְנָה - אֵינָה דוֹחָה לֹא אֵת הַשָּׁבַת, וְלֹא אֵת יוֹם טוֹב. וּבֵין בְּזִמְנָה וּבֵין שְׂלֹא בְּזִמְנָה, דוֹחָה אֵת הַצָּרַעַת. כִּיצַד? שֶׁאִם הִיתָה בְּהֵרַת [נגע צרעת] בְּעוֹר הָעֵרְלָה, חוֹתְכָה עִם הָעֵרְלָה; אִף עַל פִּי שֶׁקָּצִיצַת נִגַע הַצָּרַעַת בְּלֹא תַעֲשֶׂה - כְּבוֹא עֲשֶׂה, וְיִדְחָה אֵת לֹא תַעֲשֶׂה.

י. כְּשֶׁם שֶׁמִּילַת הַבָּנִים דוֹחָה אֵת הַשָּׁבַת - כֵּף מִילַת הָעֶבְדִּים שֶׁהֵן נְמוֹלִין לְשִׁמּוֹנָה דוֹחָה אֵת הַשָּׁבַת, אִם חַל שְׂמִינִי שֶׁלֶּהֶן בְּשָׁבַת; חוּץ מִיָּלִיד בֵּית שְׂלֹא טְבִילָה אִמּוֹ עַד שֶׁיִּלְדָה - שֶׁאִף עַל פִּי שֶׁנְמוֹל לְשִׁמּוֹנָה, אֵינוֹ דוֹחָה אֵת הַשָּׁבַת.

יא. קִטְן שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מֵהוּל, וְכִי שֶׁנּוֹלַד בַּחֲדָשׁ הַשְּׂמִינִי לְעִבּוּרוֹ קֹדֶם שֶׁתִּגְמַר בְּרִיתוֹ שֶׁהוּא כִּנְפֵל מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ חֵי, וְיוֹצֵא דֶפֶן, וְאֲנִדְרוּגִינוֹס, וְכִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי עֲרֻלוֹת - אִינֵן דוֹחִין אֵת הַשָּׁבַת, אֲלֵא נְמוֹלִין בְּאֶחָד בְּשָׁבַת, שֶׁהוּא יוֹם תְּשִׁיעֵי לֶהֱן.

יב. מִי שֶׁנּוֹלַד בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת, סֶפֶק בְּיוֹם סֶפֶק בְּלִילָה - מוֹזִין מִן הַלֵּילָה, וְנְמוֹל בְּתִשְׁעֵי שֶׁהוּא סֶפֶק שְׂמִינִי. וְאִם נוֹלַד עֶרֶב שָׁבַת בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת - אֵינוֹ דוֹחָה אֵת הַשָּׁבַת, אֲלֵא נְמוֹל בְּאֶחָד בְּשָׁבַת; שֶׁאִין דוֹחִין אֵת הַשָּׁבַת מִסֶּפֶק.

יג. מִי שֶׁנּוֹלַד בַּחֲדָשׁ הַשְּׂמִינִי - אִם הָיָה שְׁלֵם בְּשִׁעְרוֹ וּבְצַפְרָנָיו - הָרִי זֶה וְלֹד שְׁלֵם וְכֵן שֶׁבָּעָה הוּא, אֲלֵא שֶׁנִּשְׁתַּהֲהָ; וּמִתֵּר לְטַלְטֹל בְּשָׁבַת וְאֵינוֹ כְּאֶכֶן, וּמְלִין אוֹתוֹ בְּשָׁבַת. אֲבָל אִם נוֹלַד וְשִׁעְרוֹ לְקוֹי, וְאִין צַפְרָנָיו שְׁלֵמִין בְּבְרִיתָן - הָרִי זֶה כֵּן שִׁמּוֹנָה וְדָאִי, שְׂלֹא הָיָה רְאוּי לְהוֹלֵד אֲלֵא בְּתַשְׁעָה, וְיֹצֵא קֹדֶם שֶׁיִּגְמַר; לְפִיכֵף, הוּא חֲשׁוֹב כְּאֶכֶן, וְאֲסוּר לְטַלְטֹל בְּשָׁבַת. וְאִף עַל פִּי כֵן, אִם שָׁהָה שְׁלִשִּׁים

נְטִילַת יָדִים. וְכֵף הוּא מְכַרְף 'עַל בְּעוֹר חֲמִץ', בֵּין שֶׁבִּדֵּק לְעִצְמוֹ בֵּין שֶׁבִּדֵּק לְאַחֵרִים - שֶׁמַּעַת שֶׁגָּמַר בְּלָבוֹ לְבָטֵל, נַעֲשֶׂת מִצְוַת הַבְּעוֹר קֹדֶם שֶׁיִּבְדֵּק, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקּוּמוֹ. טז. כָּל דְּבָר שֶׁהוּא מְנַהֵג - אִף עַל פִּי שֶׁמְנַהֵג וְכִיָּאִים הוּא, כְּגוֹן נְטִילַת עֲרִכָה בְּשִׁבְעֵי שָׁל חֵג, וְאִין צָרִיף לוֹמַר מְנַהֵג חֲכָמִים, כְּגוֹן קְרִיאַת הַהִלָּל בְּרָאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁל פֶּסַח - אִין מְכַרְכִּין עָלָיו. וְכֵן כָּל דְּבָר שֶׁיִּסְתַּפֵּק לָךְ אִם טַעוֹן בְּרָכָה אִם לֹא, עוֹשִׂין אוֹתוֹ בְּלֹא בְּרָכָה. וְלְעוֹלָם יִזְהַר אָדָם מְכַרְכָּה שְׂאִינָה צָרִיכָה, וְיִרְכָּה בְּבִרְכוֹת הַצְּרִיכוֹת; וְכֵן דוֹד אוֹמַר: "בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָ".

בְּרִיף רַחֲמָנָא דְסִיעֵן

הַלְכוֹת מִילָה

מִצְוַת עֲשֶׂה אַחַת, וְהִיא לְמוֹל אֵת הַזְּכָרִים בְּיוֹם הַשְּׂמִינִי. וּבְאִוֵּר מִצְוָה זוֹ - בְּפָרָקִים אֵלּוּ.

הַלְכוֹת מִילָה פָּרָק א

א. מִילָה - מִצְוַת עֲשֶׂה שֶׁחֵיבִין עָלֶיהָ בְּרִית, שְׁנֵאמַר: "וְעֵרַל זָכָר, אֲשֶׁר לֹא יְמוּל אֵת בְּשָׁרוֹ עֲרָלְתּוֹ - וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת מֵעַמִּי". וּמִצְוָה עַל הָאֵב לְמוֹל אֵת בְּנוֹ, וְעַל הָרֵב [האדון] לְמוֹל אֵת כָּל עֶבְדָּיו [הכנענים] "יָלִיד בֵּית, וּמִקְנֵת כְּסָף". עֶבֶר הָאֵב אוֹ הָאָדוֹן וְלֹא מֵל אוֹתוֹ, בְּטַל מִצְוַת עֲשֶׂה; וְאֵינוֹ חֵיב בְּרִית, שֶׁאִין הַכֶּרֶת תְּלוּי אֲלֵא בְּעֵרַל עִצְמוֹ. וּבֵית דִּין מִצְוִין לְמוֹל אוֹתוֹ הֵבֶן אוֹ הָעֶבֶד, בְּזִמְנּוֹ; וְלֹא יִנְיחוּ עֹרֵל, לֹא בְּיִשְׂרָאֵל, וְלֹא בְּעַבְדֵיהֶן.

ב. אִין מְלִין בְּנוֹ שֶׁל אָדָם שְׂלֹא מִדַּעְתּוֹ, אֲלֵא אִם כֵּן עֶבֶר וְנִמְנָע לְמוֹלוֹ, שְׁבִית דִּין מְלִין אוֹתוֹ עַל כְּרָחוֹ. נִתְעַלֵּם מִבֵּית דִּין, וְלֹא מֵלוֹ אוֹתוֹ - כְּשֶׁיִּגְדֵּל, הוּא חֵיב לְמוֹל אֵת עִצְמוֹ; וְכָל יוֹם יוֹם שֶׁיַּעֲבֹר עָלָיו מִשְׁיָגְדֵל וְלֹא יְמוּל אֵת עִצְמוֹ, הָרִי הוּא מְבַטֵּל מִצְוַת עֲשֶׂה; אֲבָל אֵינוֹ חֵיב בְּרִית, עַד שִׁמּוֹת וְהוּא עֹרֵל, בְּמִיָּד.

ג. אֶחָד עֶבֶד שֶׁנּוֹלַד בְּרִשּׁוֹת יִשְׂרָאֵל, וְאֶחָד עֶבֶד הַנִּלְקַח מִן הַגּוֹיִם - הַפֶּל, חֵיב הָרֵב לְמוֹלָן; אֲלֵא שֶׁיָּלִיד בֵּית, נְמוֹל לְשִׁמּוֹנָה; וּמִקְנֵת כְּסָף, נְמוֹל בְּיוֹם שֶׁנִּלְקַח - אֲפִלּוּ לְקַחוֹ בְּיוֹם שֶׁנּוֹלַד, נְמוֹל בְּיוֹמוֹ.

ד. יֵשׁ מִקְנֵת כְּסָף [עֶבֶד שֶׁנִּקְנָה] שֶׁנְמוֹל לְשִׁמּוֹנָה, וְיֵשׁ יָלִיד בֵּית [שֶׁנּוֹלַד לְשִׁפְחוֹת] שֶׁנְמוֹל בְּיוֹם שֶׁנּוֹלַד. כִּיצַד? לְקַח שְׁפָחָה וְלְקַח עֶבְרָה עִמָּה וְיִלְדָה, הָרִי זֶה נְמוֹל לְשִׁמּוֹנָה; וְאִף עַל פִּי שֶׁלְקַח הָעֶבֶר בְּפָנֵי עִצְמוֹ, וְהָרִי הָעֶבֶר עִצְמוֹ מִקְנֵת כְּסָף - הוֹאִיל וְקָנָה אִמּוֹ קֹדֶם שֶׁתִּלְד, נְמוֹל לְשִׁמּוֹנָה. ה. לְקַח שְׁפָחָה לְעַבְרִיָּה [קָנָה רַק הַעוֹבְרִים שֶׁתּוֹלִיד], אוֹ שֶׁלְקַח שְׁפָחָה עַל מְנַת שְׂלֹא לְהַטְבִּילָה לְשֵׁם עֲבָדוֹת [שֶׁתִּקְבֹּל עַל עֲצָמָה מִצְוֹת כְּאִשָּׁה] - אִף עַל פִּי שֶׁנּוֹלַד בְּרִשּׁוֹת, נְמוֹל בְּיוֹם שֶׁנּוֹלַד; שֶׁהָרִי הַנּוֹלַד הַזֶּה, כְּאִלוֹ הוּא מִקְנֵת כְּסָף לְבָדוֹ, וּכְאִלוֹ הַיּוֹם קָנָהּ, שֶׁאִין אִמּוֹ כְּכֻלָּל שְׁפָחוֹת [של] יִשְׂרָאֵל, כְּדִי שֶׁיְהִיָּה הֵבֶן יָלִיד בֵּית. וְאִם טְבִילָה אִמּוֹ [לְשֵׁם עֲבָדוֹת] אַחֵר שֶׁיִּלְדָה, הָרִי זֶה נְמוֹל לְשִׁמּוֹנָה.

לידי סכנה; וכל מל שאינו מוצץ, מעבירין אותו [מפטרין אותו מהיות מוהל]. ואחר שמוצץ, נותן עליה אספולגית או רטיה [מיני תחבושות] וכיוצא בהן.

ג. יש ציצין [שאירות עור העטרה] מעבכין את המילה, ויש ציצין שאין מעבכין. כיצד? אם נשאר מעור הערלה, עור החופה את רב גבהה של עטרה - הרי זה ערל כמות שהיה; ואותו העור החופה הנותר, הוא צין המעכב. ואם לא נשאר ממנו אלא מעט, שאינו חופה רב גבהה של עטרה - זה הוא צין שאינו מעכב.

ד. המל - כל זמן שעוסק במילה - חוזר בין על ציצין המעבכין, בין על ציצין שאין מעבכין. פירש [סילק ידי] - על ציצין המעבכין, חוזר; על ציצין שאין מעבכין, אינו חוזר. מל ולא פרע את המילה, כאלו לא מל.

ה. קטן שבשרו רך ומדלדל [רפוי], או שהיה בעל בשר עד שיראה כאלו אינו מהול - רואין אותו בעת שיתקשה: אם נראה שהוא נמול, אינו צריך פלוס; וצריך למקן [לדחוק] הבשר מכאן ומכאן, מפני מראית העין. ואם בעת שיתקשה לא נראה שהוא נמול - חוזרין וקוצצין מן הבשר המדלדל מכאן ומכאן, עד שתראה העטרה גלויה בשעת קשוי. ודבר זה, מדברי סופרים; אבל מן התורה, אף על פי שהוא נראה כערל, הואיל ומל, אינו צריך למול פעם שנייה.

ו. עושין כל צרכי מילה בשבת, מלין ופורעין ומוצצין, וחוזר על ציצין המעבכין, אף על פי שפרש; ועל ציצין שאין מעבכין, כל זמן שלא פרש; ונותן עליה אספולגית. אבל מכשירי מילה, אינן דוחין את השבת. כיצד? הרי שלא מצאו ספין - אין עושין ספין בשבת, ולא מביאין אותו ממקום למקום; ואפלו במבוי [רחוב סתום משלושה צדדים] שאינו מערב [שלא עשו בו עירוב], אין מביאין אותו מחצר לחצר, ואין ערוב דדבריהם נדחה מפני הקצת הספין, הואיל ואפשר להביאו מערב שבת.

ז. וכן אין שוחטין לה [למילה] סממנין [מיני רפואה], ואין מחמין לה חמין, ואין עושין לה אספולגית, ואין טורפין [מערבים] יין ושמן. לא שחק פמון [מין זרע] מערב שבת, לזעם בשניו ונותן; ואם לא טרף יין ושמן, נותן זה לעצמו וזה לעצמו. זה הכלל: כל שאפשר לעשותו מערב שבת, אינו דוחה את השבת; אבל אם שכחו ולא הכינו המכשירין, תדחה המילה לתשיעי.

ח. מלו את הקטן בשבת, ואחר כך נשכחו החמין או נתפזרו הסממנין - עושין לו הכל בשבת, מפני שסכנה היא לו. מקום שדרכן להרחיק את הקטן, מרחיצין אותו בשבת: ביום המילה בין לפני המילה בין לאחר המילה, או בשלישי של מילה שחל להיות בשבת, בין רחיצת כל גופו בין רחיצת מילה, בין בחמין שהוחמו מערב שבת בין בחמין שמחמין לו בשבת - מפני שסכנה היא לו.

ט. שכחו ולא הביאו ספין מערב שבת, אומרין לגוי להביא ספין בשבת, ובלבד שלא יביא אותו דרך רשות הרבים. כללו של דבר: כל דבר שעשיתו בשבת אסורה

יום - הרי הוא נלד של קמא, והרי הוא כשאר הנולד לך כל דבר; שכל ששהה שלשים יום באדם, אינו נפל.

יד. מי שנולד בחג השביעי לעבורו - אם נולד שלם - הרי זה נלד של קמא, ומלין אותו בשבת. ספק בן שבעה, ספק בן שמונה - נמול בשבת מכל פנים: אם בן שבעה הוא ושלם הוא, בדין שידחה שבת; ואם בן שמונה הוא, הרי זה שמל במחתך בשר הוא, לפי שזה נפל, אם הוא בן שמונה.

טו. הוציא העבר ראשו חוץ למעי אמו בין השמשות - אף על פי שלא יצא כלו אלא בלילי שבת, אין מלין אותו בשבת. וכל מי שאינו דוחה את השבת - אינו דוחה את יום טוב ראשון; ודוחה את יום טוב שני. ובשני ימים טובים של ראש השנה, אינו דוחה לא את הראשון ולא את השני; וכן מילה שלא בזמנה, אינה דוחה שני של ראש השנה.

טז. חולה, אין מלין אותו עד שיבריא; ומונין לו מעת שיתקיה מחליו, שבעת ימים מעת לעת, ואחר כך מלין אותו. במה דברים אמורים? בשחלצתו חמה יצאה ממנו הקדחת, וכיוצא בחלי זה [של כל הגוף]; אבל אם פאבו לו עיניו - בעת שיתפתחו עיניו וירפאו, מלין אותו מיד. וכן כל כיוצא בזה [שהחולי הוא באבר מסוים].

יז. קטן שנמצא בשמיני שלו ירק ביותר - אין מלין אותו, עד שיפיל [יתווסף] בו דם ויחזרו מראיו כמראה הקטנים הבריאים. וכן אם היה אדם ביותר כמי שצבעו [אותו] - אין מלין אותו, עד שיפלע בו דמו ויחזרו מראיו כשאר הקטנים; מפני שזה חלי הוא. וצריך להזהר בדברים אלו הרבה, ואין מלין אלא נלד שאין בו שם [שום] חלי; שסכנת נפשות דוחה את הכל, ואפשר למול לאחר זמן; ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם.

יח. אשה שמלה [נתנה למול את] בנה ראשון ומת מחמת המילה שהכשילה את פחו, וכן מלה את השני ומת פן מחמת המילה, בין מבעל זה, בין מבעל אחר - הרי זו לא תמול את השלישי בזמנו, אלא ממתינין לו עד שיגדיל מעט ויתחזק פחו.

יום רביעי ב' תמוז ה'תשס"ט

הלכות מילה פרק ב

א. הכל פשרין למול; ואפלו הערל ועבד וקטן ואשה מלין, במקום שאין שם איש. אבל גוי, לא ימול כלל; ואם מל, אינו צריך לחזור ולמולו שנייה. ובכל מלין, אפלו בצר [אבן חדה] ובכוכית, ובכל דבר שפותר; ולא ימול בקרומית [חוד] של קנה, מפני הסכנה. מצוה מן המבחר למול בברזל, בין בספין בין במספרים; ונהגו כל ישראל בספין.

ב. כיצד מוהלין? חותכין את כל העור החופה את העטרה, עד שתתגלה כל העטרה; ואחר כך פורעין את הקרום הרך שלמטה מן העור בצפרן, ומחזירו לכאן ולכאן, עד שיראה בשר העטרה. ואחר כך מוצץ את המילה, עד שיצא הדם ממקומות רחוקים, כדי שלא יבוא

לפיכך, אם נתפנן הגוי למילה, מתר לישראל למול אותו.
ח. מאוסה היא הערלה שנתגננו בה {הרשעים} {הגוים}, שנגמר: "כי כל הגוים ערלים". וגדולה היא המילה, שלא נקרא אברהם אבינו שלם, עד שמל, שנגמר: "התהלך לפני, והיה תמים, ואתנה בריתי ביני ובינך". וכל המפר בריתו של אברהם אבינו, והניח ערלתו [שלא נימול], או משכה [כיסה העטרה שלא יאה נראה מהול] - אף על פי שיש בו תורה ומעשים טובים הרבה, אין לו חלק לעולם הבא.
ט. בוא וראה, כמה חמורה מילה: שלא נתלה [המתין המלאך] למשה רבנו עליה אפלו שעה אחת, אף על פי שהיה בדרך [וביקש המלאך להורגו על שלא מל]. וכל מצוות התורה נכרתו עליהן שלש בריתות בלבד, שנגמר: "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכת את בני ישראל בארץ מואב, מלבד הברית אשר כרת אתם בחרב"; ושם הוא אומר: "אתם נצבים היום... לעברך בברית ה' אליהך". הרי שלש בריתות. ועל המילה, נכרתו שלש עשרה בריתות עם אברהם אבינו: "ואתנה בריתי ביני ובינך", "אני, הנה בריתי אתך", "והקמתי את בריתי ביני ובינך", "לברית עולם", "ואתה את בריתי תשמר", "זאת בריתי אשר תשמרו", "והיה לאות ברית", "והיתה בריתי בבשרכם", "לברית עולם", "את בריתי הפר", "והקמתי את בריתי אתו", "לברית עולם", "ואת בריתי אקים את יצחק".

ברית רחמנא דסייען. נגמר ספר שני, בעזרת שדי. ומנן פרקים של ספר זה, ששה וארבעים: הלכות קרית שמע, ארבעה פרקים; הלכות תפלה וברכת כהנים, חמשה עשר פרקים; הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה, עשרה פרקים; הלכות ציצית, שלשה פרקים; הלכות ברכות, אחד עשר פרקים; הלכות מילה, שלשה פרקים.

(ברית רחמנא דסייען)

יום רביעי - ללומדים ספר המצוות

סדר תפלות כל השנה

נהגו העם לקרות בכל יום בשחר, אחר שקורין פרושת צו וברכת כהנים, קוראין משנה זו: אלו דברים שאין להם שעור - הפאה, והבפורים, והראיין, וגמילות חסדים; אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, והקורן קמית לו לעולם הבא - כבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום בין אדם לחברו, ותלמוד תורה כנגד כלם. אמר רבי יצחק, בנות ישראל הם התמירו על עצמן, שאפלו רואות דם טפה בחרדל, יושבות עליה שבעת ימים נקיים. תנא דבי אליהו, כל השונה הלכות, מבטח לו שהוא בן העולם הבא, שנגמר: "הליכות עולם לו" - אל תקרא 'הליכות', אלא 'הלכות'. אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנגמר: "וכל בניך למודי ה', ורב שלום בנך". לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר, ומודה על האמת, ודובר אמת בלבו; ושפים ויאמר: רבון

עלינו משום שבות [איסור מדבנו, להרבות השביתה בשבת], מתר לנו לומר לגוי לעשות אותן כדי לעשות מצוה בזמנה; ודבר שעשיתו אסורה עלינו משום מלאכה, אסור לנו לומר לגוי לעשותו בשבת.

י. מכשירי מילה [דברים המסייעים למילה], אפלו בזמנה - אינן דוחין את יום טוב, הואיל ואפשר לעשותן מערב יום טוב; וקל וחומר הדברים: אם לא דחו מכשירי מילה שבות שהיא מדבריהם, היאך ידחו לא תעשה של תורה? אבל שוחקין לה סממנים ביום טוב, הואיל וראויין לקדרה [לתבל בהם תבשיל], וטורפין לה יין ושמן.

הלכות מילה פרק ג

א. המל - מברך קדם שימול' אשר קדשנו במצוותיו וצונו על המילה, אם היה מל בן חבירו; ואם מל בנו, מברך 'למול את הבן'. ואבי הבן מברך ברכה אחרת: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו; שמצוה על האב למול את בנו, יתר על המצוה שמצוין כל ישראל שימולו כל ערל שביניהן; לפיכך, אם אין שם אביו, אין מברכין אחרים ברכה זו. ויש מי שהורה שיברכו אותה בית דין או אחד מן העם; ואין ראוי לעשות כן.

ב. ואם היו שם עומדין - אומרי: 'כשם שהכנסתו לברית, כן תכניסהו לתורה ולחפה ולמעשים טובים'.

ג. ואחר כך מברך אבי הבן, או המל, או אחד מן העם העומדין שם: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדש ידיר מבטן, וחק בשאר שם, וצאצאיו חתם באות ברית קדש; על בן בשכר זאת אל חי חלקנו לעד צונו, צוה בצוואת קדושים להציל ידידות שארנו משחת; ברוך אתה ה', בורת הברית'. ואבי הבן מברך 'שהחנינו'.

ד. המל את הגרים - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו למול את הגרים ולהטיף מהם דם ברית, שאלמלא דם ברית, לא נתקממו שמים וארץ, שנגמר: "אם לא בריתי יומם ולילה - חקות שמים וארץ לא שמתי"'. ושמם וצאצאיו חתם באות ברית קדש; על בן בשכר זאת אל חי חלקנו לעד צונו, צוה בצוואת קדושים להציל ידידות שארנו משחת; ברוך אתה ה', בורת הברית'. ואבי הבן מברך 'שהחנינו'.

ה. המל את עבדו - מברך: 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו למול את העבדים ולהטיף מהן דם ברית, שאלמלא דם ברית, לא נתקממו שמים וארץ, שנגמר: "אם לא בריתי יומם ולילה - חקות שמים וארץ לא שמתי"'. ואם מל עבד של אחרים, מברך 'על מילת העבדים'. והמל אדם גדול - צריך לכסות ערונו עד שיכרך, ואחר כך מגלהו ומל אותו.

ו. גוי שמל קדם שיתגזר, וקטן שנולד כשהוא מהול - כשמשפין מהן דם ברית, אינן צריכין ברכה. וכן אנדרוגינוס [שיש לו סימני זכרות ונקבות] - אין מברכין על מילתו, מפני שאינו ודאי.

ז. גוי שצריך לחתך ערלתו מפני מכה או שחין שנולד בה - אסור לישראל לחתך לו אותה; שהגוים - לא מעלין [מצידין] אותן מידי מיתה, ולא מורדין אותן אליה, ואף על פי שעשית מצוה ברפואה זו, שהרי לא נתפנן למצוה.

איש, ועצת ה' - היא תקום. עצת ה', לעולם תעמוד; מחשבות לבו, לדר ודר. כי הוא אָמַר, וַיְהִי; הוא צוה, ויעמד. כי בחר ה' בציון, אֲוֶה לְמוֹשָׁב לוֹ. כי יעקב, בחר לו יָהּ; וישראל, לסגלתו. כי לא יִטֵּשׁ ה' עַמּוֹ, וְנִחַלְתּוּ לֹא יַעֲזֹב. והוא רחום יִכְפֹּר עוֹן, וְלֹא יִשְׁחִית; וְהִרְבֵּה לְהַשִּׁיב אָפוֹ, וְלֹא יַעִיר כָּל חַמְתּוֹ. ה', הוֹשִׁיעָה; הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ כִּיֹּם קָרָאנוּ. אֲשֶׁר יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ, עוֹד יִהְלֹךְ סֵלָה. אֲשֶׁר יִהְיֶה שֶׁכֶּה לוֹ, אֲשֶׁר יִהְיֶה הָעָם שֶׁה' אֱלֹהֵינוּ. וְקוֹרֵא מִ"תְּהִלָּה לְדוֹד, אֲרוֹמָמְךָ אֱלֹהֵי הַמֶּלֶךְ וכו'", עד סוף ספר תלים.

ואחר כך, קורא פסוקים אלו: ברוך ה' לעולם, אָמֵן וְאָמֵן. יִמְלֹךְ ה' לעולם, אָמֵן וְאָמֵן. ויִכְרֹךְ דָּוִד אֶת ה' לְעֵינֵי כָל הַקָּהֶל, וַיֹּאמֶר דָּוִד: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲבִינוּ, מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם. לֵךְ ה' הַגְדֵּלָה וְהַגְבֹּרָה וְהַתְפָּאֶרֶת וְהַנִּצָּח וְהַהוֹד, כִּי כָל בְּשָׁמִים וּבָאָרֶץ, לֵךְ ה' הַמְמַלְכָּה, וְהַמְתַּנְשָׂא לְכָל לְרָאשׁ. וְהַעֲשֵׂר וְהַכְּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ, וְאַתָּה מוֹשֵׁל בְּכָל, וּבִיָּדְךָ כָּח וּגְבוּרָה; וּבִיָּדְךָ לַגְדֵּל וּלְחֹזֶק לְכָל. וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ, מוֹדִים אֲנִיחֵנוּ לָךְ, וּמִהֲלִילִים לָשֵׁם תְּפָאֲרֶתְךָ. וּיְכַרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדְךָ, וּמְרוֹמָם עַל כָּל בְּרָכָה וְתִהְיֶה.

בְּרָכָה אַחֲרֹנָה שֶׁלְאַחַר פְּסוּקֵי הַזְמִירוֹת, זֶה הוּא נִסְחָה: יִשְׁתַּבַּח שְׁמֶךָ לְעַד מְלָכְנוּ, הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ בְּשָׁמִים וּבָאָרֶץ; כִּי לֵךְ נָאָה ה' אֱלֹהֵינוּ, שִׁיר וּשְׁכָחַת, הִלֵּל וְזִמְרָה, בְּרִכּוֹת וְהוֹדִיוֹת, גְּדֻלָּה תְּהִלָּה וְתִפְאָרֶת, עוֹ מַלְכוּת וּמִמְשָׁלָה, נִצָּח וּגְבוּרָה, מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מֶלֶךְ גָּדוֹל הַתְּשַׁבְּחוֹת, אֵל הַהוֹדִיוֹת, אֲדוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים, הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה, חֵי הָעוֹלָמִים. וְקוֹרֵא הַשִּׁירָה עַד סוּפָה, כַּמְנַהֵג הַמָּקוֹם.

בְּשִׁבְתָּ נִהְגוּ כָל הָעָם לְהוֹסִיף לִפְנֵי בְּרָכָה זוֹ נִסַּח זֶה: נִשְׁמַת כָּל חַי תִּבְרֹךְ אֶת שְׁמֶךָ, ה' אֱלֹהֵינוּ; וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר לֵךְ תִּפְאֶרֶת, וּתְרוֹמָם אֶת זִכְרְךָ מִלְּפָנֶיךָ תָּמִיד לְדֹר וָדֹר, מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה הוּא הָאֵל, וּמִבְּלַעֲדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים; וְאֵין לָנוּ מֶלֶךְ, גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ בְּכָל עַתָּה צָרָה וְצוּקָה, אֵלֹהִים אַתָּה. פּוֹדָה וּמַצִּיל וּמַפְרִיֵּס וּמַרְחֵם, אֱלֹהִים עַל כָּל הַבְּרִיּוֹת; אֲדוֹן הַתּוֹלָדוֹת, הַמְהַלֵּל בַּתְּשַׁבְּחוֹת, הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בַּחֲסֵד וּבְרִחוּתוֹ בְּרַחֲמִים רַבִּים. וְה' אֱלֹהִים אֱמֶת, לֹא יִגוֹם וְלֹא יִשָּׁן; הַמַּעֲזִיר לְשָׁנִים, הַמַּקִּיץ לְדוֹמִים, סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים - וְלֵךְ אֲנִיחֵנוּ מוֹדִים. וְאֵלֹהֵינוּ מֶלֶךְ אֱמֶת, וְלִשְׁנוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גָּלִיו, וּשְׁפֹתֵינוּ שֹׁבָח כַּמְרַחֵב הַרְקִיעַ, וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת בְּשִׁשְׁשׁ וּכְבִּירָת, וְיָדֵינוּ פְּרוֹשׁוֹת כְּנִשְׂרֵי שָׁמַיִם, וְרַגְלֵינוּ קְלוֹת כְּאֵילָנוֹת - אֵין אֲנוּ מְסִפִּיקִין לְהוֹדוֹת לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ, וּלְכַרְךָ אֶת שְׁמֶךָ מִלְּפָנֵינוּ, עַל אַחַת מֵאֵלֶּף אֵלֶּפִים רַבִּי רַבְּכִי רַבְּכוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעַם אֲבוֹתֵינוּ, מִלְּפָנִים וְעַד הַנָּה; מִמַּצְרִים גְּאֻלָּתָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, מִבֵּית עַבְדִּים פְּדִיתָנוּ, בְּרַעַב וְנִתְּנוּ, וּבִשְׁבַע כָּלְפִלְתָּנוּ, וּמִחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ, מִדְּבַר מְלָטָתָנוּ, וּמִחֲלָיִים רָעִים רַבִּים דָּלִיתָנוּ; וְעַד הַנָּה עֲזָרוֹנוּ רַחֲמֶיךָ, וְלֹא עֲזָבוֹנוּ חֲסִדֶיךָ. עַל כֵּן, אֲבָרִים שֶׁפִּלְגָתָ בָּנוּ, וְרוּחַ וְנִשְׁמָה שֶׁנִּפְחַתָּ בְּאַפֵּינוּ, וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שָׁמַתָּ בְּפִינוּ - הֵן הֵן יוֹדוּ וּיְכַרְכוּ אֶת שְׁמֶךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, עַל רֵב נָסִי פִלְאִיךָ.

כָּל הָעוֹלָמִים! לֹא עַל צְדָקוֹתֵינוּ אֲנִיחֵנוּ מִפִּילִים תַּחֲנוּנוֹנוּ לְפָנֶיךָ, כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הַרְבִּים. מָה אָנוּ, מָה חַיֵּינוּ, מָה חֲסִדֵּנוּ, מָה צְדָקָנוּ, מָה מַעֲשֵׂינוּ, מָה נֹאמַר לְפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהֵינוּ. הֲלֹא הַגְּבוּרִים - כָּאֵין לְפָנֶיךָ, וְאֲנָשֵׁי הַשֵּׁם - כִּלֹּא הֵיוּ, וְחַכְמַיִם - כְּכָלִי מִדַּע, וְנִבְוִנִים - כְּכָלִי הַשִּׁפְלָה. כִּי כָל מַעֲשֵׂינוּ תָּהוּ, וְיָמֵי חַיֵּינוּ הֵכֵל לְפָנֶיךָ, כִּמּוֹ שֶׁכְּתוּב בְּדָבָרֶיךָ קִדְשֶׁךָ: "וּמֹתֵר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה - אֵין, כִּי הִכַּל הֵכֵל". אֲבָל אֲנִיחֵנוּ עִמָּךְ, בְּנֵי בְרִיתְךָ, בְּנֵי אֲבָרָהֶם אוֹהֶבְךָ, שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לָנוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה; וְרַע יִצְחָק עֲקִידָה, שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ עַל גְּבִי מִזְבִּיחֶךָ; עֲדַת יַעֲקֹב בְּנֵךְ בְּכוֹרְךָ, שֶׁמֵּאַהֲבָתְךָ שִׁאֲהַבְתָּ אוֹתוֹ וְשִׁמְחָתְךָ שִׁשְׁמַחְתָּ בּוֹ, קָרָאתָ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָוֶן. לְפִיכָךְ, אָנוּ חֲכִינִין לְהוֹדוֹת לָךְ, וּלְשַׁבַּחְךָ, וּלְפָאֲרָךְ, וּלְרוֹמָמְךָ, וְלִתֵּן הוֹדָה וּשְׁבַח לְשִׁמְךָ. חֲכִינִין אָנוּ לומר לְפָנֶיךָ כָּל יוֹם, עֶרֶב וּבֹקֶר: "שְׁמַע, יִשְׂרָאֵל; ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד". אֲשֶׁרֵנוּ, מָה טוֹב חֲלָקָנוּ, מָה נָּעִים גּוֹרְלָנוּ, מָה יָפָה מָאֵד יִרְשָׁתָנוּ. אֲשֶׁרֵנוּ, שָׁאֲנוּ מִשְׁכִּימִין וּמַעֲרִיבִין וְאוֹמְרִין: "שְׁמַע, יִשְׂרָאֵל; ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד". אַתָּה הוּא קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, וְאַתָּה הוּא אַחֵר שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם; אַתָּה הוּא בְּעוֹלָם הַנָּה, וְאַתָּה הוּא לְעוֹלָם הַבָּא; אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן, וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן. קִדַּשׁ אֶת שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ בְּעוֹלָמְךָ, וּבִישׁוּעָתְךָ תָּרִים וְתַגְבִּיָּה קִרְיָנוּ. בְּרוּךְ מִקְדַּשׁ אֶת שְׁמוֹ בְּרַבִּים. אַתָּה הוּא ה' לְבִדְךָ. אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם וְכָל צָבָאִם, הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ, הַיָּמִים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם, וְאַתָּה מַחִיָּה אֶת כָּלֶם, וְצָבָא הַשָּׁמַיִם לָךְ מִשְׁתַּחֲוִים. אַתָּה הוּא, וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתְמוּ. ה' מֶלֶךְ, ה' מֶלֶךְ, ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וְעַד. בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם, אָמֵן וְאָמֵן.

בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁמְבַרְכִּין לִפְנֵי פְסוּקֵי הַזְמִירוֹת, זֶה הוּא נִסְחָה: בְּרוּךְ שֹׁאֲמֵר וְהִזֵּה הָעוֹלָם, בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, בְּרוּךְ גּוֹזֵר וּמַקְשֵׁם; בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל הָאָרֶץ, בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת; בְּרוּךְ מַעֲבִיר אֶפְלָה וּמַכִּיב אוֹרָה, בְּרוּךְ מַשְׁלֵם שְׂכָר טוֹב לִירְאָיו. בְּרוּךְ שֹׁאֵן לְפָנָיו לֹא עוֹלָה וְלֹא שִׁכְחָה, לֹא כֶּזֶב וְלֹא מַרְמָה, לֹא מַשׂוֹא פָנִים וְלֹא מַקַּח שֹׁחַד. בְּרוּךְ אֵל חַי לְעַד, וְקֹדֶם לְנִצָּחַת. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל הַמְהַלֵּל בְּפִי עַמּוֹ, מִשְׁבַּח וּמִפְאָר בְּלִשׁוֹן כָּל חֲסִידָיו וְעַבְדָּיו; וּבְשִׁירֵי דָוִד בֶּן יִשִּׁי עַבְדְּךָ מִשִּׁיחָךְ, וְהַלֵּלְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּשִׁבְחוֹ וּבְזִמְרוֹ. נוֹדֶךָ, נִשְׁבַּחְךָ, נִפְאָרְךָ, נְרוֹמָמְךָ, נְמַלִּיכְךָ, נְזַכִּיר שְׁמֶךָ מִלְּפָנֵינוּ אֱלֹהֵינוּ יְחִיד, יְחִיד, חֵי הָעוֹלָמִים, מִשְׁבַּח וּמִפְאָר, עֲדִי עַד שְׁמוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מֶלֶךְ מְהַלֵּל בַּתְּשַׁבְּחוֹת.

וְקוֹרֵא פְסוּקִים אֵלֶּה: יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם, יִשְׁמַח ה' בְּמַעֲשָׁיו. יְהִי שֵׁם ה' מְבָרָךְ, מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם. מִמְּזִרְחַ שְׁמֶשׁ, עַד מְבוֹאוֹ, מְהַלֵּל שֵׁם ה'. רֵם עַל כָּל גּוֹיִם, ה'; עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ. ה', שְׁמֶךָ לְעוֹלָם; ה', זִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר. ה', בְּשָׁמִים הִכִּין כְּסָאוֹ; וּמִלְכוּתוֹ, בְּכָל מַשְׁלָה. יִשְׁמַחוּ הַשָּׁמַיִם, וְתִגַּל הָאָרֶץ; וַיֹּאמְרוּ בְּגוֹיִם, ה' מֶלֶךְ. ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וְעַד. ה' מֶלֶךְ עוֹלָם וְעַד; אֲבָדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ. ה' הִפִּיר עֲצַת גּוֹיִם, הִנֵּיא מִחֲשָׁבוֹת עַמִּים. עָצוּ עֲצָה, וְחִפְּזוּ; וּבְדָרוּ דְבַר וְלֹא יָקוּם, כִּי עִמָּנוּ אֵל. רַבּוֹת מִחֲשָׁבוֹת בְּלִב

גדולה יתרה חמלת עלינו. אבינו מלכנו, בעבור שמך, ובעבור אבותינו אשר בטחו בך, ותלמדנו חקי חיים, בן תחננו, אבינו. אב רחמן, המרחם, רחם נא עלינו, ותן בלבנו להבין להשפיל לשמע וללמד וללמד לשמר ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה; והאר עינינו במצוותיך, ודבק בלבנו יראתך, ויחד ללבנו לאהבה את שמך. ומלך עלינו מהרה אתה לבדך, כי שם קדשך באמת נקרא עלינו. ובעבור שמך, האל הגדול הגבור והנורא, מהרה באהבה תרים קרננו ותושיענו למען שמך. בך בטחנו, לא נבוש, ובשמך חסינו, לא נכלם ולא נפשל עד עולמי עד; כי אבינו מלכנו אתה, נגילה ונשמחה בישועתך. רחמך ה' אלהינו וחסדיך, אל ועזבונו נצח סלה ועד. והבא עלינו ברכה ושלום מארבע בנפות הארץ, והוליכנו מהרה קוממיות לארצנו. כי בנו בחרת מכל עם ולשון, וקרבנו לשמך הגדול, להודות לך וליחדך ולרוממך, ולאהבה את שמך. ברוך אתה ה', הבורח בעמו ישראל באהבה.

ברכה אחרונה שלאחר קריאת שמע בשחר, זה הוא נסחה: אמת ויציב, נכון וקיים, ישר ונאמן, אהוב וחיבי, נחמד ונעים, נורא ואדיר, מתקן ומקבל, טוב ויפה הדבר הזה עלינו לעולם ועד. אמת, אלהי עולם מלכנו, צור יעקב מגן ישענו; לדר ודר הוא קים ושמו קים, וכסאו נכון, ומלכותו ואמונתו קימת, ודבריו חיים ונאמנים לעד ולעולמי עולמים, עלינו ועל אבותינו, על בנינו ועל כל דורותינו, ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך; על הראשונים ועל האחרונים - דבר טוב וקים באמת, חק ולא יעבר. אמת, שאתה הוא ה' אלהינו ואלהי אבותינו, מלכנו ומלך אבותינו, גואלנו וגואל אבותינו, יוצרנו ויוצר שועתנו, פודנו ומצילנו, מעולם הוא שמך, ואין לנו אלהים עוד וזאתך. עזרת אבותינו אתה הוא מעולם, מגן ומושיע לבניהם אחריהם בכל דור ודור. ביום עולם מושךך, ומשפטיך וצדקתך עד אפסי ארץ. אמת, אשרי איש אשר ישמע מצוותיך, ותורתך ודברך ישים על לבו; אמת, אתה הוא אדון לעמך, ומלך גבור לריב ויבם לאבות ויבנים; אמת, אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון, ומפלעדיך אין לנו מושיע. אמת, ממצרים גאלתנו, ה' אלהינו, מבית עבדים פדיתנו, וכל בכורי מצרים בדרך הרגת, ובכורך גאלת, וים סוף בקעת, וזדים טבעת, וידידים עברו מים, ויבסו מים צריהם, עד אחד מהם לא נותר. ועל זאת שבחו גאולים, ורוממו לאל, ונתנו ידידים שירות זמירות תשבחות למלך אל חי וקים. רם ונשא, גדול גבור ונורא, משפיל גאים עדי ארץ, מגביה שפלים עדי מרום, מוציא אסירים, ופודה עניים, ועוזר דלים, ועונה לעמו ישראל בעת שועם אליו; תהלה לאל עליון, ברוך הוא. משה וכל בני ישראל לך אמרו שירה - בשמחה רבה, אמרו כלם: מי כמוך באלים ה', מי כמוך נאדר בקדש, נורא תהלת, עשה פלא. ה' ימלך לעולם ועד. ונאמר: גאלנו, ה' צבאות שמו, קדוש ישראל. ברוך אתה ה', גאל ישראל.

כי כל פה לך יודה, וכל לשון לך תשבח, וכל עין לך תצפה, וכל ברוך לך תכרע, וכל קומה לפניך תשתחוה, וכל הלכות ייראו, והקרבנים והפלות יזמרו לשמך, כדבר שנאמר: כל עצמותי תאמרנה, ה' מי כמוך, מציל עני מחוק ממנו, ועני ואביון מגוללו; ונאמר: רננו צדיקים בה', לישרים נאנה תהלה. בפי ישרים תתרום, ובדברי צדיקים תתברך, ובלשון כל חסידים תתקדש, ובקרב קדושים תתהלל, ובמקהלות רבבות עמך כל בית ישראל יתפאר שמך ה' אלהינו, שכן חובת כל היצורים לפניה ה' אלהינו, להודות, להלל, לשבח, לפאר, לרומם, לגדל ולהדר על כל דברי זמירות שירות תשבחות דוד בן ישי עבדך, משיחך. ישתבח שמך לעד מלכנו, המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ; כי לך נאה, ה' אלהינו וכו'. וכן נהגו לקרות מזמור שיר ליום השבת, כל המזמור, קדם שיתחילו פסוקי הזמירות ביום השבת וביום הכפורים. ויש מקומות שנהגו לקרות הלל גדול בשבתות קדם פסוקי הזמירות, ויש מקומות שנהגו לקרות שירי המעלות - הכל כמנהגם.

ברכה ראשונה שלפני קריאת שמע בשחר, זה הוא נסחה: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, יוצר אור ובורא חשך, עשה שלום ובורא את הכל; המאיר לארץ ולדרין עליה, המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. מה רבו מעשיך ה', כלם בחקמה עשית, מלאה הארץ קנייך. המלך המרומם שמו לבדו מאז, המשבח המפאר המתנשא וטוב מימות עולם. אלהי עולם מלכנו, ברחמיך הרבים רחם עלינו, אדון עזנו צור משגבנו, מגן ישענו משגב בעדנו. אל ברוך גדול דעה, התקין ופעל וזרי חמה, טוב יצר כבוד לשמו, מאורות נתן סביבות עזו, פגות צבאות קדושים רוממי שדי תמיד יספרו לאל קדשתו. תתברך ה' אלהינו, בשמים ממעל ועל הארץ מתחת; ועל כל שבח מעשה ידיך, ומאורות אשר יצרת - הם יפארוך, סלה. תתברך לעד צורנו, מלכנו, גואלנו, בורא קדושים. ישתבח שמך לעד מלכנו, יוצר משרתים, אשר משרתיו עומדים ביום עולם, משמיעים את קולם יחד בדברי אלהים חיים ומלך עולם. כלם אהובים, כלם ברוכים, כלם גבורים, עושים באימה רצון קוניהם באהבה. וכלם מקבלים עליהם על מלכות שמם זה מזה, ונותנים רשות זה לזה להקדיש לצורם בנחת רוח, בשפה ברוכה, ובנעימה טהורה. כלם כאחד עונים ביראה, ואומרים: קדוש קדוש קדוש, ה' צבאות; מלא כל הארץ כבודו. והאופנים וחיות הקדש, יחד מתנשאים לעמדתם, משבחים ואומרים: ברוך כבוד ה' ממקומו. לאל ברוך נעימות יתנו, למלך אל חי וקים זמירות יאמרו ותשבחות ישמיעו, כי הוא לבדו פועל גבורות, עושה חדשות, זורע צדקות, מצמיח ישועות, אדון נפלאות, מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית - כאמור: "לעשה אורים גדולים, כי לעולם חסדו", התקנת מאורות לשמח עולם. ברוך אתה ה', יוצר המאורות. ברכה שניה: אהבת עולם אהבתנו, ה' אלהינו; חמלה

ונתגו מקצת העם להוסיף פסוקין באמצע ברכה זו, וקוראין פנסח הזה: וירא כל העם, ויפלו על פניהם ויאמרו: ה' הוא האלהים, ה' הוא האלהים. הושיענו ה' אלהינו, וקבצנו מן הגוים, להודות לשם קדשך, להשתבח בתהלתך. כי לא יטש ה' את עמו, בעבור שמו הגדול, כי הואיל ה' לעשות אתכם לו לעם, ויעלו מושיעים בהר ציון, לשפט את הר עשו; והייתה לה' המלוכה. והיה ה' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד, ושמו אחד. אלהינו שבשמים, קים שמך ומלכותך עלינו תמיד. בדרך נפש החיים ונפש המתים, אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש. בדרך אפקיד רוחי; פדית אותי ה', אל אמת. ונאנחנו עמך, וצאן מרעיתך; נודה לך לעולם, לדור ודור נספר תהלתך. ה', הצילה נפשי משפת שקר, מלשון רמיה. ישראל נושע בה' תשועת עולמים, לא תבשו ולא תכלמו עד עולמי עד. יהי ה' אלהינו עמנו, באשר היה עם אבותינו, אל יעזבנו ואל יטשנו; להטות לכבנו אליו, ללכת בכל דרכיו, ולשמור מצותיו וחקיו ומשפטי, אשר צוה את אבותינו. כל הנשמה תהלל יה, הללו יה. ברוך ה' ביום, ברוך ה' בלילה; ברוך ה' בבקר, ברוך ה' בערב; ברוך ה' בשכבנו, ברוך ה' בקומנו. תמיד נהללך, סלה, ונשיח באמונתך. ברוך אתה ה', המולך בכבודו, חי וקים תמיד ימלך לעולם ועד.

יום חמישי ג' תמוז ה'תשס"ט

יום חמישי - ללומדים ספר המצוות

נסח ברכות התפלה וסדורן: (א) ברוך אתה ה', אלהינו ואלהי אבותינו, אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב, האל הגדול הגבור והנורא, אל עליון, גומל חסדים טובים וקונה הכל, וזוכר חסדי אבות, ומביא גואל לבני בניהם, מלך רחמן מושיע ומגן. ברוך אתה ה', מגן אברהם. (ב) אתה גבור לעולם ה', מחיה מתים אתה רב להושיע, משיב הרוח ומוריד הגשם. מכלכל חיים בחסד, מחיה מתים ברחמים רבים, רופא חולים, וסומך נוֹפלים ומתיר אסורים, ומקים אמונתו לישגי עפר. מי כמוך בעל גבורות, ומי דומה לך, ממית ומחיה; ונאמן אתה להחיות מתים. ברוך אתה ה', מחיה המתים. (ג) אתה קדוש, ושמך קדוש, וקדושים בכל יום יהללך, סלה. ברוך אתה ה', האל הקדוש. (ד) אתה חונן לאדם דעת, ומלמד לאנוש בינה; חננו מאתך דעה ובינה והשכל. ברוך אתה ה', חונן הדעת. (ה) השיבנו אבינו לתורתך, וקרבנו מלפנו לעבודתך, והחזירנו בתשובה שלמה לפניה. ברוך אתה ה', הרוצה בתשובה. (ו) סלח לנו אבינו כי חטאנו, ומחול לנו מלפנו כי פשענו, כי אל טוב וסלח אתה. ברוך אתה ה', חונן ומרבה לסלח. (ז) ראה בענינו, וריבה ריבנו, ומהר לגאלנו, כי אל מלך גואל חזק אתה. ברוך אתה ה', גואל ישראל. (ח) רפאנו ה' אלהינו ונרפא, הושיענו ונשעה, והעלה רפואה שלמה לכל תחלואינו, כי אל רופא רחמן אתה. ברוך אתה ה', רופא חולי עמו ישראל. (ט) ברכנו ה' אלהינו בכל מעשה ידינו, וברך את שנתנו, ותן טל ומטר על פני האדמה, ושבע את העולם קלו

ברכה ראשונה שלפני קריית שמע של ערבית, זה הוא נסחה: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר בדברו מעריב ערבים, בחכמה פותח שערים, בתבונה משנה עתים, מחליף את הזמנים, מסדר את הפוכים במשמרותיהם ברכיע כרצונו. בורא יומם ולילה, גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור, מעביר יום ומביא לילה, מבדיל בין יום ללילה, ה' צבאות שמו, קדוש ישראל. ברוך אתה ה', המעריב ערבים.

ברכה שנייה: אהבת עולם ישראל עמך אהבת, תורה ומצוות וחקים ומשפטים אותם למדת. על כן ה' אלהינו, בשכבנו ובקומנו נשיח בחקי רצונך, ונשמח ונעליז בדברי תורתך לעולם ועד, כי הם חיינו וארץ ימינו, ובהם נהגה יומם ולילה. ואהבתך לא תסור ממנו לעולם ועד, כי היא עטרת ראשנו. ברוך אתה ה', אוהב את עמו ישראל לעד. ברכה ראשונה שלאחר קריית שמע של ערבית, זה הוא נסחה: אמת אמונה כל זאת קים עלינו, כי הוא ה' אלהינו ונאנחנו ישראל עמו; אמת מלפנו, ואפס זולתו - הפודנו מיד מלכים, הגואלנו מכף עריצים, האל הנפרע לנו מצרינו, המשלם גמול לכל אויבי נפשנו, השם נפשונו בחיים, ולא נתן למוט רגלנו, המדריכנו על כמות אויבינו, וירם קרנו על כל שונאיו. העושה לנו נקמה בפרעה, אותות ומופתים באמת בני חם, המכה בעברתו כל כורי מצרים, ויוצא את ישראל מתוכם לחרות עולם; המעביר בגניו בין גזרי ים סוף, ואת רודפיהם ואת שונאיהם בתהומות טבע. ראו בנים את גבורתו, והודו ושבחו לשמו; ומלכותו ברצון קבלו עליהם, וענו כלם בשמחה רבה ואמרו: מי כמוך באלם ה', מי כמוך נאדר בקדש; נורא תהלת, עשה פלא. ה' ימלך לעולם ועד. ונאמר גואלנו, ה' צבאות שמו - קדוש ישראל. ברוך אתה ה', גאל ישראל. ברכה אחרונה שלאחר קריית שמע של ערבית, זה הוא נסחה: השיבנו ה' אלהינו לשלום, והעמידנו לחיים ולשלום, ופרס עלינו סבת שלומך, ותקננו בעצה טובה מלפניך. והגן בעדנו, ושמרנו והצילנו מכל דבר רע ומפחד לילה, וישר השטן מלפנינו ומאחרינו, וישמר צאתנו ובואנו, כי שומרנו ומצילנו אתה. ובצל כנפיך תסתירנו, בדבר שנאמר: הנה לא ינום ולא ישן, שומר ישראל... שומר עמו ישראל לעד. ברוך ה' לעולם, אמן ואמן; ימלך ה' לעולם, אמן ואמן. וירא כל העם, ויפלו על פניהם ויאמרו: ה' הוא האלהים, ה' הוא האלהים. ברוך שם כבודו לעולם, וימלא כבוד ה' את כל הארץ. ברוך ה' ביום, ברוך ה' בלילה; בבקר, ברוך ה' בערב; ברוך ה' בשכבנו, ברוך ה' בקומנו. האל אשר בידו נפשות החיים והמתים, אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש. בדרך אפקיד רוחי; פדית אותי ה', אל אמת. וראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשונו בישועתך, באמור לציון, מלך אלהיך. ה' מלך, ה' מלך, ה' ימלך לעולם ועד. ברוך אתה ה', המולך בכבודו חי וקים תמיד ימלך לעולם ועד.

דעת, ומלמד לאנוש בינה; ואתה הבדלת בין קדש לחל, ובין אור לחשך, ובין ישראל לגוים, ובין יום השביעי לששת ימי המעשה. כשם שהבדלת בין קדש לחל, כך פדנו והצילנו מכל מיני משחית ומכל מיני פרעניות המתרגשות לבוא בעולם, ושמרנו מן הכל, וחסנו מאתך דעה ובינה והשכל. ברוך אתה ה', חונן הדעת.

בראשי חידשים ובחלו של מועד, מוסיף בכרפת שבע עשרה בערכית ושחרית ומנחה, ומברך אותה בנסח זה: רצה ה' אלהינו בעמך ישראל ולתפלתם שעה, והשב העבודה לדביר ביתך, ואשי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברחון, ותהי לרחון תמיד עבודת ישראל עמך. אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה ויבוא, יגיע, יראה, יראה, ישמע, יפקד, יזכר לפניך וזכוננו, וזכרון אבותינו, וזכרון ירושלים עירך, וזכרון משיח בן דוד עבדך, וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך, לפלטה לטובה לחן לחסד ולרחמים, ביום ראש החדש הזה, לרחם בו ולהושיענו. וזכרנו ה' אלהינו בו לטובה, פקדנו בו לברכה, הושיענו בו לחיים, בדבר ישועה ורחמים חוס וחסנו ורחם עלינו, ומלטנו בו מכל צרה וגזון, ושמחנו בו שמחה שלמה. ותרצנו, ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים כמאז. ברוך אתה ה', המחזיר שכינתו לציון.

ובחלו של מועד אומר: ביום מקרא קדש הזה, ביום מועד חג המצות הזה - או: ביום מועד חג הסוכות הזה - לרחם בו עלינו ולהושיענו וכו'.

ביום התענית מברך ברפת שש עשרה היחיד בנסח הזה: שמע קולנו ה' אלהינו, וחס ורחם עלינו, וקבל ברחמים ורחון את תפלתנו; מלפניך מלפנו, ריקם אל תשליכנו. עגנו ה' אלהינו, עגנו ביום צום התענית הזה, כי בצרה גדולה אנחנו. אל תסתר פניך ממנו, ואל תעלם אונך משמע תפלתנו, והיה קרוב לשוענו. טרם נקרא, ואתה תענה; נדבר, ואתה תשמע; נדבר שגאמר: והיה טרם נקרא, ואני אענה; עוד הם מדברים, ואני אשמע. כי אתה שומע תפלת כל פה. ברוך אתה ה', שומע תפלה.

ושלית צבור אומר נסח זה, ברכה בפני עצמה; אחר ברכה שביעית אומר: עגנו ה' אלהינו, עגנו ביום צום התענית הזה, כי בצרה גדולה אנחנו. אל תסתר פניך ממנו, ואל תעלם אונך משמע תפלתנו, והיה קרוב לשוענו. טרם נקרא, ואתה תענה; נדבר, ואתה תשמע; נדבר שגאמר: והיה טרם נקרא, ואני אענה; עוד הם מדברים, ואני אשמע. כי אתה עונה בכל עת צרה וצוקה, פודה ומציל.

ברוך אתה ה', העונה בעת צרה.

בתשעה באב מברך ברפת ארבע עשרה בנסח זה: רחם ה' אלהינו, עלינו ועל ישראל עמך, ועל ירושלים עירך, העיר האכלה התרבה השוממה, הנתונה ביד זרים, היושבת וראש לה חפוי, כאשה עקרה שלא ילדה. ויבלעוה לגיונים, ויירשוה עובדי פסילים, ויתנו נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ. על כן ציון במרר תבכה, וירושלים תתן קולה; לבי לבי על חלליהם, מעי מעי על

מטובך, ורוה פני תבל מעשר מתנות ידיך, ושמרה והצילה ה' אלהינו את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה מכל מיני משחית ומכל מיני פרענות, ותן לה אחרית ותקוה, שבע ושלוש וברכה פשנים הטובות. ברוך אתה ה', מברך השנים. (י) תקע בשופר גדול לחרותנו, ושא נס לקבץ את כל גלותינו מארבע בנפות הארץ לארצנו. ברוך אתה ה', מקבץ נדחי עמו ישראל. (יא) השיבה שופטינו כבראשונה, ויועצינו כבתחלה, והסר ממנו יגון ואנחה, ומלך עלינו אתה לבדך ברחמים בצדק ובמשפט. ברוך אתה ה', מלך אוהב צדקה ומשפט. (יב) למשפדים אל תהי תקוה, כל המינים כרגע יאבדו, ומלכות דוד תעקר ותשבור מהרה בימינו. ברוך אתה ה', שובר אויבים ומכניע זדים. (יג) על הצדיקים ועל החסידים ועל גרי הצדק, ועל שארית עמך בית ישראל, יהמו רחמיה ה' אלהינו, ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת, ושם חלקנו עמכם, לעולם לא נבוש, כי בשמך בטחנו ולישוועתך נשענו. ברוך אתה ה', משען ומבטח לצדיקים. (יד) תשכן בתוך ירושלים עירך כאשר דברת, ובנה אותה בגן עולם במהרה בימינו. ברוך אתה ה', בונה ירושלים. (טו) את צמח דוד מהרה תצמיח, וקרנו תרום בישועתך. ברוך אתה ה', מצמיח קרן ישועה. (טז) שמע קולנו ה' אלהינו, וחס ורחם עלינו, וקבל ברחמים ורחון את תפלתנו; מלפניך מלפנו, ריקם אל תשליכנו; כי אתה שומע תפלת כל פה. ברוך אתה ה', שומע תפלה. (יז) רצה ה' אלהינו בעמך ישראל ולתפלתם שעה, והשב העבודה לדביר ביתך, ואשי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברחון, ותהי לרחון תמיד עבודת ישראל עמך. ותרצנו, ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים כמאז. ברוך אתה ה', המחזיר שכינתו לציון. (יח) מודים אנחנו לך, שאתה הוא ה' אלהינו, צור חיינו מגן ישענו, אתה הוא לדור ודור. נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורין בידיך, על נשמותינו הפקודות לך, על נסיד ונפלאותיך שפכל עת ועת, ערב ובקר וצהרים. הטוב כי לא כלו רחמיה, המרחם כי לא תמו חסדיך, כל החיים יהללו את שמך הגדול, כי טוב האל הטוב. ברוך אתה ה', הטוב שמך ורך נאה להודות. (יט) שים שלום טובה וברכה, חן וחסד ורחמים עלינו ועל ישראל עמך, וברכנו כלנו כאחד ממאור פניך, כי ממאור פניך נתת לנו ה' אלהינו תורה וחיים, אהבה וחסד, צדקה ושלוש. וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת בשלוש. ברוך אתה ה', המברך את עמו ישראל בשלוש.

בימות החמה, אומר בברכה שניה: רב להושיע, מוריד השל, מכלכל חיים בחסד וכו'.

ומברך ברכה תשיעית בנסח זה: ברכנו ה' אלהינו בכל מעשה ידינו, וברך את שנתנו בטללי רצון ברכה וגדבה פשנים הטובות. ברוך אתה ה', מברך השנים.

בלילי מוצאי שבת ומוצאי יום הכפורים ומוצאי ימים טובים, מברך ברכה רביעית בנסח זה: אתה חונן לאדם

הרונגיהם. ראה ה' והביטה, ורחם שוממותיה ונתחמה, כי אתה ה' באש יסדתה, ובאש אתה עתיד לבנותה, בפתוב: ואני אהיה לה נאם ה', חומת אש סביב, ולכבוד אהיה בתוכה. ברוך אתה ה', בונה ירושלים.

בפורים מברך ברכת שמונה עשרה בנסח זה: מודים אנחנו לך, שאתה הוא ה' אלהינו, צור חיינו מגן ישענו, אתה הוא לדור ודור. נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורין בידך, ועל נשמותינו הפקודות לך, על נסיד שכל יום ויום, על נפלאותיך שכל עת ועת, על הנסים ועל הגבורות ועל התשועות, שעשית עמנו ועם אבותינו בימים ההם בזמן הזה; בימי מרדכי ואסתר, כשעמד המן הרע על עמך בית ישראל, ובקש להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים, מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, ושללם לבז; ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, ונתת את דינם, ורבת את ריבם, ונקמת את נקמתם; והפרת את עצתו, וקלקלת את מחשבתו, והשבות לו גמולו בראשו, וחלו אותו ואת בניו על העץ; ועשית לך שם גדול בעולמך, ולעמך ישראל עשית פלא ונסים. כשם שעשית עמך פלא ונסים, כך עשה עמנו נסים וגבורות בעת ובעונה הזאת. ועל כלם ה' אלהינו, אנו מודים לך. הטוב כי לא כלו רחמיך, המרחם כי לא תמו חסדיך וכו'.

בתנכה מברך ברכה זו בנסח הזה: מודים אנחנו לך וכו' עד על נפלאותיך שכל עת ועת, על הנסים ועל הגבורות ועל המלחמות ועל התשועות ועל הפדות ועל הפרקן, שעשית עמנו ועם אבותינו בימים ההם בזמן הזה; בימי מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו, כשעמדו מלכות גון הרשעה על עמך בית ישראל, לבטלם מתורתך, ולהעבירם מחקי רצונך; ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, ונתת את דינם, ורבת את ריבם, ונקמת את נקמתם; ומסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, ופושעים ביד עושי תורתך; ועשית לך שם גדול בעולמך, ולעמך ישראל עשית פלא ונסים. כשם שעשית עמך נסים וגבורות, כך עשה עמנו נסים וגבורות בעת ובעונה הזאת. ועל כלם ה' אלהינו, אנו מודים לך. הטוב כי לא כלו רחמיך וכו'.

נסח הקדיש: יתגדל ויתקדש שמה רבה. בעלמא די ברא כרעותה, וימלך מלכותה, ויצמח פרגנה, ויקרב משיחה, ויפרק עמה, בתיכון וביומיכון ובחיהיון דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב; ואמרו אמן. יהא שמה רבה מברך לעלמא ולעלמי עלמאי. יתברך, ישתבח, יתפאר, יתרום, יתעלה, יתהדר, יתהלל ויתנשא שמה דקדשא בריך הוא. לעלא לעלא מכל ברכתא שירתא ותשבחתא ונחמיתא דאמין בעלמא; ואמרו אמן. בעת שאומר שליח צבור: 'יתגדל ויתקדש שמה רבה', כל העם עונים: 'אמן'. ובעת שהוא אומר תחלה: 'ואמרו אמן', כל העם עונים: 'אמן'. יהא שמה רבה מברך לעלמא ולעלמי עלמאי. ומצות חכמים הראשונים לענות 'אמן' יהא שמה רבה מברך, בכל כחו של אדם. וכשהוא אומר 'יתברך', כל העם עונים: 'אמן'. וכשהוא אומר: 'ברוך הוא', כל העם עונים: 'אמן'. וכשהוא אומר בסוף: 'ואמרו אמן', כל העם עונים: 'אמן'. ובסדר הזה עונים בכל קדיש וקדיש.

קדיש בתרא. כל קדיש שאומר שליח צבור אחר שגומר התפלה, שאינו אומר אחריו כלום, אלא כל העם שומעין אותו ויוצאין ונפטין - נהגו העם כלם להוסיף בסופו נסח זה: תתקבל צלותכון ותתעבד בעותכון, ויצלותהון ובעותהון דכל בית ישראל, קדם אבוהון די בשמיא; יהא שלמא רבא משמיא וסיעתא ופרקנא עליכון ועלנא, ועל כל קהלהון דישאל; ואמרו אמן. עושה שלום במרומי, הוא ברחמי יעשה שלום על כל ישראל.

קדיש דרבנן. כל עשרה מישראל או יתר שהיו עוסקין בתלמוד תורה שבעל פה, ואפלו במדרשות או בהגדות - פשהן מסימין, אומר אחד מעמד קדיש בנסח זה: יתגדל ויתקדש שמה רבה, דעתיד לתתא עלמא, ולאחא מתא ולמפרק חניא, ולמכני קרתא דירושלם, ולשכללא היכלא

הרונגיהם. ראה ה' והביטה, ורחם שוממותיה ונתחמה, כי אתה ה' באש יסדתה, ובאש אתה עתיד לבנותה, בפתוב: ואני אהיה לה נאם ה', חומת אש סביב, ולכבוד אהיה בתוכה. ברוך אתה ה', בונה ירושלים.

בפורים מברך ברכת שמונה עשרה בנסח זה: מודים אנחנו לך, שאתה הוא ה' אלהינו, צור חיינו מגן ישענו, אתה הוא לדור ודור. נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורין בידך, ועל נשמותינו הפקודות לך, על נסיד שכל יום ויום, על נפלאותיך שכל עת ועת, על הנסים ועל הגבורות ועל התשועות, שעשית עמנו ועם אבותינו בימים ההם בזמן הזה; בימי מרדכי ואסתר, כשעמד המן הרע על עמך בית ישראל, ובקש להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים, מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, ושללם לבז; ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, ונתת את דינם, ורבת את ריבם, ונקמת את נקמתם; והפרת את עצתו, וקלקלת את מחשבתו, והשבות לו גמולו בראשו, וחלו אותו ואת בניו על העץ; ועשית לך שם גדול בעולמך, ולעמך ישראל עשית פלא ונסים. כשם שעשית עמך פלא ונסים, כך עשה עמנו נסים וגבורות בעת ובעונה הזאת. ועל כלם ה' אלהינו, אנו מודים לך. הטוב כי לא כלו רחמיך, המרחם כי לא תמו חסדיך וכו'.

בתנכה מברך ברכה זו בנסח הזה: מודים אנחנו לך וכו' עד על נפלאותיך שכל עת ועת, על הנסים ועל הגבורות ועל המלחמות ועל התשועות ועל הפדות ועל הפרקן, שעשית עמנו ועם אבותינו בימים ההם בזמן הזה; בימי מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו, כשעמדו מלכות גון הרשעה על עמך בית ישראל, לבטלם מתורתך, ולהעבירם מחקי רצונך; ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, ונתת את דינם, ורבת את ריבם, ונקמת את נקמתם; ומסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, ופושעים ביד עושי תורתך; ועשית לך שם גדול בעולמך, ולעמך ישראל עשית פלא ונסים. כשם שעשית עמך נסים וגבורות, כך עשה עמנו נסים וגבורות בעת ובעונה הזאת. ועל כלם ה' אלהינו, אנו מודים לך. הטוב כי לא כלו רחמיך וכו'.

שליח צבור מברך לעולם ברכה שלישית בנסח זה: נקדישך ונצריצך, ונשלש לך קדשה משלשת, בדבר האמור על יד נביאך: 'וקרא זה אל זה ואמר, קדוש קדוש קדוש ה' צבאות, מלא כל הארץ כבודו'. כבודו וגדלו מלא עולם, ומשרתיו שואלים: איה מקום כבודו; משבחים ואומרים: "ברוך כבוד ה' ממקומו". ממקומך מלכנו תופיע, ותמלך מלכנו עלינו, כי מחכים אנו לך. מתי תמלך בציון, בחיינו ובחיינו. תשכן תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך, לדור ודור ולנצח נצחים. ועיינו תראינה במלכות עזך, בדבר האמור בשירי קדשך על ידי דוד משיח צדקך: "מלך ה' לעולם, אלהיך ציון לדור ודור; הללו יה". לדור ודור נגיד גדלך, ולנצח נצחים

קדישא, ולמעקר פלחנא גברא מן ארעא, ולא תבא פלחנא די שמה לאתרה בזיוה וביקרה, וימלך מלכותה, ויצמח פרקנה, ויבדע משיתה, ויפרק עמה, בתיכון ובימיכון ובתייהון דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב; ואמרו אמן. והא שמה רבה מכרף לעלמא ולעלמי עלמא. תברך, שתפח, תפאר, תרומם, תעלה, תהדר, תהלל ויתנשא שמה דקדשא בריך הוא. לעלא לעלא מפל ברכתא שירתא ותשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא; ואמרו אמן. על רבנן ועל תלמידיהון ועל תלמידי אתר תלמידיהון דעסיקין באריתא די באתרא הון ודי בכל אתר ואתר, יהי להון ולכון חנא וחסדא ורחמי וסיעתא וירוחא מקדם אבוהון די בשמיא; ואמרו אמן. והא שלמא רבא משמיא וסיעתא ופרקנא עליכון ועלנא, ועל כל קהלהון דישאל; ואמרו אמן. עושה שלום במרומי, הוא ברחמי עושה שלום על כל ישראל. וזה הוא הנקרא קדיש דרבנן. נהגנו להתחנן בנפילת פנים בדברים ובפסוקים אלו - פעמים בכלל, ופעמים במקצתן: לפניה אני כורע ומשתתה ומתחנן - אדון העולם, אלהי האלהים ואדוני האדונים; כי לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניה, כי על רחמיך הרבים. מה נאמר לה, מה נדבר ומה נצטדיק. חטאנו ועוינו, והרשענו ומרדנו, וסור ממצותיך וממשפטך. לך ה', הצדקה; ולנו בשת הפנים. השחרו פנינו מפני אשמתנו, ונקפפה קומתנו מפני עונותינו; אין לנו פה להשיב, ולא מצח להרים ראש. אלהי, בשתי ונכלמתי להרים אלהי פני אליך, כי עונותינו רבו למעלה ראש, ואשמתנו גדלה עד לשמים; אין בנו מעשים. עשה עמנו צדקה למען שמך, כמו שהבטחתנו על ידי נביאיך: למען שמי אאריך אפי, ותהלתי אחסם לך - לבלתי הכריתך. לא למענכם אני עושה, בית ישראל - כי אם לשם קדשי. לא לנו ה', לא לנו; כי לשמך תן כבוד, על חסדך על אמתך. למה יאמרו הגוים, איה נא אלהיהם. אנה ה', אל תפן אל קשי העם הזה, ואל רשעו, ואל חטאתו. סלח נא לעון העם הזה כגדל חסדך, וכאשר נשאת לעם הזה ממערים ועד הנה. למען שמך, ה'; וסלחת לעוני, כי רב הוא. ה' שמעה, ה' סלחה, ה' הקשיבה ועשה, אל תאחר: למענך אלהי, כי שמך נקרא על עירך ועל עמך. נהגו העם להתחנן אחר נפילת פנים, כשנגביה פניו מן הקרקע, בפסוקים אלו. אומר: ואנחנו לא גידע מה נעשה, כי עליך עינינו. וזכר רחמיך ה', וחסדיך, כי מעולם המה. אל תזכר לנו עונות ראשונים; מהר יקדמונו רחמיך, כי דלונו מאד. קומה, עזרתה לנו, ופדנו למען חסדך. יהי חסדך ה', עלינו, כאשר יחלנו לך. אם עונות, תשמר יה - ה', מי יעמר. כי עמך הסליחה, למען תורא. ה', הושיעה; המלך יענונו ביום קראנו. כי הוא ידע יצרנו; וזכור, כי עפר אנחנו. עזרנו, אלהי ישענו, על דבר כבוד שמך; והצילנו וכפר על חטאתינו, למען שמך. וכן נהגו העם להתחנן אחר סדר היום תמיד, בתחנונים אלו: ה' אלהי אברהם יצחק וישראל אבותינו,

שמךה זאת לעולם, ליצר מחשבות לבב עמך, והכן לבכם אליך. והוא רחום וכפר עון, ולא ישחית; והרבה להשיב אפו, ולא יעיר כל חמתו. כי אתה ה', טוב וסלה, ורב חסד לכל קראיך. צדקתך צדק לעולם, ותורתך אמת. מי אל כמותך, נשא עון ועבר על פשע לשארת נחלתו; לא החזיק לעד אפו, כי חפץ חסד הוא. ישוב ירחמינו, יכבש עונותינו, ותשליך במצולת ים כל חטאתם. תתן אמת לעיניך, חסד לאברהם, אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם. ברוך אדני יום יום, יעמס לנו; האל ישועתנו, סלה. ה' צבאות עמנו, משגב לנו אלהי יעקב, סלה. ה' צבאות - אשרי אדם בוסט בך. ברוך אלהינו, ברוך אדונינו, ברוך בוראנו שבראנו לכבודו, שהבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת על ידי משה רבנו, חיי עולם נטע בתוכנו. הרחמן יפתח לבנו לתלמוד תורתו, ויתן בלבנו אהבתו ויראתו, לעשות רצונו כרצונו, ולעבדו בלבב שלם ובנפש חפצה, למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה. פן יהי רצון ורחמים מלפניך ה' אלהינו, שנחיה לשמר חקיך בעולם הזה ולימות המשיח, כדי שנופך ונירש טוב לחיי העולם הבא, למען ימך כבוד ולא ידם. ה' אלהי, לעולם אודך. יהיו לרצון אמרי פי וגו'. ונהגו מקצת העם, לקרות בכל יום אחר תחנונים אלו, שיר מזמור שהיו הלויים אומרים בבית המקדש באותו היום. וקורין "לדוד, אליך ה', נפשי אשא", כל המזמור. וקוראין: אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינה, תלמידי חכמים וכו'. אין באלהינו, אין פאדונינו וכו'. אף צדיקים יודו לשמך, ישבו ישרים את פניה. ויבטחו בך יודעי שמך, כי לא עזבת דורשיך ה'. כי כל העמים ילכו איש בשם אלהי, ואנחנו גלף בשם ה' אלהינו לעולם ועד.

כבר אמרנו בספר זה, שבימי השבתות וימים טובים, מתפלל אדם בכל תפלה שבע ברכות - שלש ראשונות ושלש אחרונות, וברכה אחת אמצעית מעין היום. ובראש השנה וביום הכיפורים של יובל, מתפלל באמצע שלש ברכות, ובתפלת מוסף בלבד; ונמצא מתפלל במוסף בשני ימים אלו, תשע ברכות. ובמוסף ראש חודש ובמוסף חלו של מועד, מתפלל שבע - שלש ראשונות ושלש אחרונות, וברכה אחת באמצע.

וזה הוא נסח כל הברכות האמצעיות: ברכה אמצעית של לילי שבת: אתה קדשת את יום השביעי לשמך, תכלית מעשה שמים וארץ, וברכתו מכל הימים, וקדשתו מכל הזמנים, כאמור: ויברך אלהים את יום השביעי, ויקדש אותו, כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות. אלהינו ואלהי אבותינו, רצה נא במנוחתנו, וקדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך, ושמח נפשנו בישועתך, ושבחנו מטובך, וטהר לבנו לעבדך באמת; והנחילנו באהבה וברצון שבתות קדשך, ויניחו כם כל ישראל אוהבי שמך. ברוך אתה ה', מקדש השבת.

ברכה אמצעית של שחרית שבת: ישמח משה במתנת חלקו, כי עבד נאמן קראת לו, כליל תפארת בראשו נתת

בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ שָׁחַל בְּשַׁבָּת: אֵתָּה יִצְרָתָּ עוֹלָמָךְ מִקֶּדֶם, כִּלִּיתָ מְלָאכְתָּךְ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי; וּבַחֲמִיתָ בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים, וְרָצִיתָ בָּנוּ מִכָּל הַלְשׁוֹנוֹת, וְקִדְשָׁתָנוּ בַּמִּצְוֹתֶיךָ, וְקִרְבָּתָנוּ מִלִּבְנוֹתָּךְ, וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ עָלֵינוּ קִרְאָתָּהּ. וּתְתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׂבָחוֹת לְמִנוּחָהּ, וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְכַפֵּר בְּעֲדָנוּ. וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצָנוּ, וְנִתְרַחַק מֵעַל אֲדָמָתָנוּ, וְאֵין אָנוּ יְכוּלִין לַעֲשׂוֹת לְפָנֶיךָ קִרְבָּנוֹת חוֹבָתָנוּ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתַּעֲלֵנוּ לְאַרְצָנוּ וְתִטְעֵנוּ בְּגִבּוֹלָנוּ; וְשֵׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קִרְבָּנוֹת חוֹבָתֵינוּ, תְּמִידִין כְּסִדְרָן וּמוֹסָפִין כְּהִלְכָתָן, וְאֵת מוֹסָפֵי יוֹם הַמְּנוּחַ וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה, נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רָצוֹנְךָ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בַּתּוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדְּךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתַּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה, לְחֵן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים, לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם; וְיִהְיֶה רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה סוֹף וְקֵץ לְכָל חַטָּאתֵינוּ וְצָרוֹתֵינוּ, תַּחֲלָה וְרֹאשׁ לְפָדוֹת נַפְשָׁנוּ. וְרָצָה נָא בְּמִנוּחָתָנוּ וְכו', עַד וְיִגְוַחוּ כֹּם כָּל יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מִקְדָּשׁ הַשְּׂבָת וְיִשְׂרָאֵל וְרֹאשֵׁי חֲדָשִׁים.

בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל יוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח, בְּעֶרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה: אֵתָּה בַּחֲרָתָנוּ מִכָּל הָעַמִּים, וְרָצִיתָ בָּנוּ מִכָּל הַלְשׁוֹנוֹת, וְקִדְשָׁתָנוּ בַּמִּצְוֹתֶיךָ, וְקִרְבָּתָנוּ מִלִּבְנוֹתָּךְ, וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ עָלֵינוּ קִרְאָתָּהּ. וּתְתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה, חַגִּים וּזְמָנִים לְשִׂשׁוֹן, אֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, אֶת יוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה, וְזֵמן חֲרוּתָנוּ בְּאַהֲבָה, זָכַר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבֹא, יִגְיַע, יִרְאֶה, יִרְצֶה, יִשְׁמַע, יִפְקֹד, יִזְכֹּר לְפָנֶיךָ זְכָרוֹנָנוּ, וְזָכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ, וְזָכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ, וְזָכְרוֹן מִשִּׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדְּךָ, וְזָכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ, לְפַלְטָה לְטוֹבָה לְחֵן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים - בַּיּוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, בַּיּוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה, לְרַחֵם בּוֹ עָלֵינוּ וְלִהְיוֹשִׁיעֵנוּ. וְזָכְרָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, פָּקְדָנוּ בּוֹ לְבִרְכָּה, הוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים, בְּדָבָר שְׂוֹעָה וּרְחֻמִּים חוּס וְחֲנֻנּוֹ וְרַחֵם עָלֵינוּ, וּמַלְטָנוּ בּוֹ מִכָּל צָרָה וְיָגוֹן, וְשִׁמְחָנוּ בּוֹ שִׂמְחָה שְׁלֵמָה, כִּי אֵל מֶלֶךְ רַחוּם וְחֲנוּן אַתָּה. וְהִשְׁיֵאֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת בִּרְכַּת מוֹעֲדֶיךָ, לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, כְּאֲשֶׁר רָצִיתָ וְאִמְרָתָ לְבָרְכָנוּ בֶּן תִּבְרָכָנוּ, סֵלָה. וְקִדְשָׁנוּ בַּמִּצְוֹתֶיךָ וְכו' בְּרוּךְ אַתָּה ה', מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמָנִים.

בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסַף הַפֶּסַח: אֵתָּה בַּחֲרָתָנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְכו' עַד זָכַר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצָנוּ וְנִתְרַחַק מֵעַל אֲדָמָתָנוּ; וְאֵין אָנוּ יְכוּלִין לַעֲלוֹת לְהִרְאֹת לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְפָנֶיךָ בְּבֵית בְּחִירָתְךָ, בְּגִיבֵי הַדָּרָה, בְּבֵית הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ עָלָיו - מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלַּחָה בְּמִקְדָּשְׁךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתִּשְׁׁבּוּ וְתִרְחַם עָלָיו וְעָלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים, וְתִקַּבֵּץ פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם, וְנִפְּדוּצוֹתֵינוּ מִכַּס מִצְרַתִּי אֶרֶץ, וְהִבְיֵאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרָנָה, וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם. וְשֵׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קִרְבָּנוֹת חוֹבָתֵינוּ,

בְּעֲמָדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר סִינִי, שְׁנֵי לַוְחוֹת אֲבָנִים הוֹרִיד בְּיָדוֹ, וְכָתוּב בָּהֶן שְׁמִירַת שַׁבָּת, וְכֵן כָּתוּב בַּתּוֹרָתְךָ: וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת, לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם, בְּרִית עוֹלָם. בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא לְעַלְמָא, כִּי שִׁשַּׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפֶשׁ. יִשְׁמְחוּ בְּמִלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֲנִי, עִם מִקְדָּשִׁי שְׁבִיעִי. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ - רָצָה נָא בְּמִנוּחָתָנוּ, וְקִדְשָׁנוּ בַּמִּצְוֹתֶיךָ וְכו', עַד בְּרוּךְ אַתָּה ה', מִקְדָּשׁ הַשַּׁבָּת.

בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסַף שַׁבָּת: לְמִשְׁחָה צוּיָה עַל הַר סִינִי מַצּוֹת שַׁבָּת, זָכוֹר וְשִׁמּוֹר, וְכו' צוּיָתָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, לְהַקְרִיב לָךְ קִרְבָּן מוֹסָף בְּרָאוּי. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתַּעֲלֵנוּ לְאַרְצָנוּ וְתִטְעֵנוּ בְּגִבּוֹלָנוּ, וְשֵׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קִרְבָּנוֹת חוֹבָתֵינוּ, תְּמִידִין כְּסִדְרָן וּמוֹסָפִין כְּהִלְכָתָן, וְאֵת מוֹסָפֵי יוֹם הַמְּנוּחַ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רָצוֹנְךָ, כְּמָה שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בַּתּוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדְּךָ. לֹא נִתְּנוּ אֱלֹהֵינוּ לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת, וְלֹא הִנְחַלְתָּנוּ מִלִּבְנוֹתָנוּ לְעוֹבְדֵי פְסִילִים, גַּם בְּמִנוּחָתָנוּ לֹא יִשְׁכְּנוּ עֲרָלִים; לְבֵית יִשְׂרָאֵל נִתְּנוּ, וְרַע יִשְׂרוּן אֲשֶׁר כֹּם בְּחִרָתְךָ; 'חֲמִידַת יָמִים' אוֹתוֹ קִרְאָתָּהּ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רָצָה נָא בְּמִנוּחָתָנוּ וְכו' עַד בְּרוּךְ אַתָּה ה', מִקְדָּשׁ הַשַּׁבָּת.

בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל מִנְחַת שַׁבָּת: אֵתָּה אֶחָד וְשִׁמְךָ אֶחָד, וּמִי כַעֲמֶךָ יִשְׂרָאֵל, גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ. עֲטַרְתָּ תְּהִלָּה וְתִפְאָרֶת יְשׁוּעָה לְעַמְּךָ נִתְּנָה; אֲבָרְהָם יִגָּל, יִצְחָק יִרְנֶן, יַעֲקֹב וּבְנָיו יִגְוַחוּ בּוֹ, מְנוּחָה שְׁלֵמָה שְׁאֵתָּה רוֹצֶה בָּהּ. יִפְּרִי בְּנֶיךָ וְיִדְעוּ, כִּי מֵאֲתָךְ הִיא מְנוּחָתָם. הִנֵּחַ לָנוּ אֲבִינוּ, אֵל תְּהִי צָרָה וְיָגוֹן בַּיּוֹם מְנוּחָתָנוּ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רָצָה נָא בְּמִנוּחָתָנוּ וְכו'. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מִקְדָּשׁ הַשַּׁבָּת.

בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ: רֹאשֵׁי חֲדָשִׁים לְעַמְּךָ נִתְּנָה, וְזֵמן כְּפָרָה לְכָל תּוֹלְדוֹתָם, לְהִיּוֹתָם מִקְרִיבִין לְפָנֶיךָ זָכָחִי רָצוֹן, וְשִׁעִירֵי חַטָּאת לְכַפֵּר בְּעֲדָם; וְזָכְרוֹן לְכָלֵם יִהְיֶה, תְּשׁוּעַת נַפְשָׁם מִיַּד שׁוֹנָא. מִזְבַּח חֹדֶשׁ בְּצִיּוֹן תִּכֵּן, וְעוֹלֹת רֹאשׁ חֹדֶשׁ נַעֲלֶה עָלָיו; שִׁירֵי דָוִד נִשְׁמַע בְּעִירְךָ, הָאֲמִוּרִים לְפָנֶיךָ מִזְבְּחֶךָ לְרָצוֹן. אֲהַבַת עוֹלָם תִּבְּיֵא לָהֶם, וּבְרִית אֲבוֹת לְבָנִים תִּזְכֹּר. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצָנוּ, וְנִתְרַחַק מֵעַל אֲדָמָתָנוּ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתַּעֲלֵנוּ לְאַרְצָנוּ וְתִטְעֵנוּ בְּגִבּוֹלָנוּ, וְשֵׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קִרְבָּנוֹת חוֹבָתֵינוּ, תְּמִידִין כְּסִדְרָן וּמוֹסָפִין כְּהִלְכָתָן, וְאֵת מוֹסָפֵי יוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רָצוֹנְךָ, כְּמָה שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בַּתּוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדְּךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתַּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה לְבִרְכָּה, לְחֵן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים, לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם; וְיִהְיֶה רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה סוֹף וְקֵץ לְכָל חַטָּאתֵינוּ וְצָרוֹתֵינוּ, תַּחֲלָה וְרֹאשׁ לְפָדוֹת נַפְשָׁנוּ; כִּי כַעֲמֶךָ יִשְׂרָאֵל מִכָּל הָאֲמוֹת בְּחִירָתָּהּ, וְרֹאשֵׁי חֲדָשִׁים לָהֶם נִתְּנָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרֹאשֵׁי חֲדָשִׁים.

אחרונה: 'ובספר חיים ברכה ושלום, נזכר ונכתב לפניך, אנו וכל עםך בית ישראל, לחיים ושלום. ברוך אתה ה', המקבץ את עמו ישראל בשלום'. ובתפלת נעילה יום הצום, אומר בברכות אלו מקום 'זכרנו לחיים', 'חתמנו לחיים'. וכל התוספות האלו, מנהג מקומות; ויש מקומות שנהגו שלא יוסיפו דבר. מנהג פשוט, שמברכין ברכה שלישית בנסח זה, בשני ימים של ראש השנה בכל תפלה מארבע התפלות; וכן נהגו מקצת העם, לברך אותה בנסח זה בכל תפלה ותפלה מחמש תפלות של יום הכפורים; וזה הוא גססה: אתה קדוש, ושמך קדוש, וקדושים בכל יום יהללוך, סלה. ובכך תן פחדך ה' אלהינו על כל מעשיך, ואימתך על כל שפך דם; וייראוך כל המעשים, וישתחוו לפניך כל הברואים, ויעשו כלם אגדה אחת, לעשות רצונך בלבב שלם - כמו שידענו ה' אלהינו, שהשלטון מלפניך, עז בידך וגבורה בימינך, ושמך נורא על כל מה שבראת. ובכך תן כבוד לעמך, תהלה ליראך, תקנה לדורשיך, פתחון פה למיחלים לך; שמחה לארצך ששון לעירך, צמיחת קרן לדור עבדך ועריכת גר לכן ושי משיחך. ואז צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלו, וחסידים בונה גילו ועולתה תקפץ פיה; וכל הרשעה פלה כעשן תכלה, כי תעביר ממשלת ודון מן הארץ. ומלכות העליזה מהרה תעקר ותשבר, ותמלך - אתה הוא ה' אלהינו - מהרה על כל מעשיך, בירושלים עירך, ובהר ציון משכן כבודך. ונגד זקניך כבוד, כפתיב; ותפירה הלכנה, ובשה החמה - כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלים, ונגד זקניו כבוד. ונאמר: ה' ימלך לעולם ועד. ונאמר: ויגבה ה' צבאות במשפט, והאל הקדוש נקדש בצדקה. ברוך אתה ה', המלך הקדוש.

ברכה אמצעית של ראש השנה, בערבית ושחרית ומנחה: אתה בחרתנו מכל העמים, ורצית בנו מכל הלשונות, וקדשתנו במצותיך וקברתנו מלכנו לעבודתך, ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת. ותתן לנו ה' אלהינו, את יום טוב מקרא קדש הזה, את יום הזכרון הזה, זכרון תרועה באהבה - זכר ליציאת מצרים. אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה ויבוא, גיע, יראה, יראה וכו' עד כי אל מלך רחום וחנון אתה. אלהינו ואלהי אבותינו, מלך על כל העולם כולו בכבודך, והנשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עזך על כל יושבי תבל ארצך; וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמרו כל אשר הנשמה באפו - ה' אלהי ישראל מלך, ומלכותו בכל משלה. קדשנו במצותיך וכו' וידברך אמת וקיים לעד. ברוך אתה ה', מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון. ברכה ראשונה משלש ברכות אמצעיות של מוסף ראש השנה: אתה בחרתנו מכל העמים וכו' עד זכר ליציאת מצרים. ומפני חטאינו גלינו מארצנו וכו' עד תמידין פסדך ומוספין כהלכתך, את מוספי יום טוב מקרא קדש הזה, יום הזכרון הזה, נעשה ונקריב לפניך כמצות רצונך, כמה שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך. עלינו

תמידין פסדך ומוספין כהלכתך, ואת מוספי יום טוב מקרא קדש הזה, יום חג המצות הזה, נעשה ונקריב לפניך כמצות רצונך, כמה שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך. מלך רחמן, רחם עלינו; טוב ומטיב, הדרש לנו; שובה עלינו בהמון רחמך, בגלל אבותינו שעשו רצונך. בנה ביתך בביתחלה, וכוונן מקדשך על מכונו, והראנו בכנינו, ושמחנו בתקונו; והשב ישראל לנוה - כהנים לעבודתם, ולוויים לדוכן, וישראל למעמדן, וארמון על משפטו ישוב. ושם נעלה ונראה לפניך בשלש פעמי רגלינו, כפתיב בתורתך: שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך, במקום אשר יבחר - בחג המצות, ובחג השבועות, ובחג הסוכות; ולא יראה את פני ה' ריקם. איש כמתנת ידו, ככרפת ה' אלהיך אשר נתן לך. והשיאנו ה' אלהינו, את ברכת מועדיך וכו'. ברוך אתה ה', מקדש ישראל והזמנים. וכנסח זה הוא מתפלל בחג השבועות ובחג הסוכות, בלא חסרון בלא יתר; אלא שבהג השבועות הוא אומר: 'את יום טוב מקרא קדש הזה, את יום חג השבועות הזה, זמן מתן תורתנו באהבה - זכר ליציאת מצרים'. וכן הוא אומר: 'ביום טוב מקרא קדש הזה, ביום חג השבועות הזה, לרחם בו עלינו וכו'. ובמוסף הוא אומר: 'את מוספי יום טוב מקרא קדש הזה, יום חג השבועות הזה'. וכן בחג הסוכות אומר: 'יום טוב מקרא קדש הזה, את יום חג הסוכות הזה, זמן שמחתנו וכו'. וכן בחג המזנון אומר: 'את יום חג המזנון הזה, זמן שמחתנו וכו'. וכן בחג המזנון אומר: 'את מוספי יום טוב מקרא קדש הזה, יום חג המזנון הזה, נעשה ונקריב לפניך'. ואם חל יום טוב להיות בשבת, אומר: 'אתה בחרתנו וכו' ותתן לנו ה' אלהינו שבתות למנוחה, מועדים לשמחה וחגים וזמנים לששון, את יום המנוח הזה, יום טוב מקרא קדש הזה, את יום חג פלוני הזה וכו'; וכן במוסף אומר: 'את מוספי יום המנוח הזה, יום טוב מקרא קדש הזה, יום חג פלוני וכו'. ועל דרך זו הוא מזכיר השבת בראש השנה, וביום הכפורים, אם חלו להיות בשבת, בין בשאר תפלות בין במוסף. וחותם בכל התפלות של שלשה רגלים: 'מקדש השבת וישראל והזמנים'; ובראש השנה הוא חותם: מלך על כל הארץ, מקדש השבת וישראל ויום הזכרון. ובצום הכפורים, הוא חותם: 'מלך על כל הארץ, מקדש השבת וישראל ויום הכפורים'. נהגו רב העם מראש השנה ועד יום הכפורים, להוסיף בכל תפלה בעשרת הימים. ברכה ראשונה, מוספין: 'זכרנו לחיים אל מלך חפץ בחיים, כתבנו בספר חיים למענך אלהים חיים, מלך רחמן, ומושיע ומגן; ברוך אתה ה', מגן אברהם'. ומוסיפין בברכה שניה: 'מי כמוך אב הרחמן, זוכר יצוריו ברחמים לחיים, ונאמן אתה להחיות מתים. ברוך אתה ה', מחיה המתים'. ומוסיפין בברכה י"ח: 'זכר רחמך ה' אלהינו, וכבש בעסך, וכתב לחיים כל בני בריתך. ברוך אתה ה', הטוב שמך ולך נאה להודות'. ומוסיפין בברכה

מנגד ענין; אתה זוכר את כל המפעל, וגם כל היצור לא נכחד ממך. הכל גלוי לפניך ה' אלהינו, צופה ומביט עד סוף כל הדורות; כי תביא חק ופרון להפקד בו כל רוח ונפש, ולהזכר מעשים רבים והמון בריות לאין תכלית. מראשית, בזאת הודעת; ומלפנים, אותה גלית. זה היום תחלת מעשיך, ופרון ליום ראשון; כי חק לישראל הוא, משפט לאלהי יעקב. ועל המדינות בו יאמר, איזו לחרב איזו לשלום, איזו לרעב איזו לשבע. ובריות בו יפקדו, להזכירם לחיים ולמות. מי לא נפקד ביום הזה, כי זכר כל היצור לפניך בא: מעשה איש ופקדתו, ועלילות מצעדי גבר, מחשבות אדם ותחבולותיו, ויצרי כל מעללי איש. אשרי איש שלא ישפחך, וכן אדם יתאמץ בך; כי דושיך לעולם לא יכשלו, וגם לא תכלים לנצח כל החוסים בך. הלא את נח באהבה וזכרת, ותפקדהו בהמון רחמים, בהביאך את מי המבול לשחת כל בשר מפני רע מעלליהם. על פן זכרנו בא לפניך ה' אלהינו, להרבות זרעו כעפרות תבל, וצאצאיו כחול הים. כפתוב בתורתך: ויזכר אלהים את נח, ואת כל החיה ואת כל הבהמה אשר אתו בתבה; וינצב אלהים רוח על הארץ, וישכנו המים. וכתוב: וישמע אלהים את נאקתם, ויזכר אלהים את בריתו, את אברהם את יצחק ואת יעקב. וכתוב: וזכרתי את בריתי יעקב; ואף את בריתי יצחק, ואף את בריתי אברהם אומר, והארץ אומר. ובדברי קדשך כתוב לאמר: זכר עשה לנפלאותיו, חסדו ורחמים. טרף נתן ליראיו, וזכר לעולם בריתו. ונאמר: זכר לעולם בריתו, דבר צוה לאלף דור. ונאמר: ויזכר להם בריתו, וינחם כרח חסדיו. ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר: הלוך וקראת באוני ירושלים לאמר - כה אומר ה': זכרתי לך חסד נעורייך, אהבת כלולותיך; לכתך אחרי במדבר, בארץ לא זרועה. וכתוב: וזכרתי אני את בריתי אותך בימי נעוריך, והקיימתי לך ברית עולם. וכתוב: הבה יקיר לי אפרים, אם ילד ששועים - כי מדי דברי בו, זכור אונקנו עוד; על פן המו מעי לו, רחם ארחמנו, נאם ה'. אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה ויבוא, יגיע, יראה וכו' עד כי אל מלך רחום וחסדו אתה. וזכרנו בזכרון טוב מלפניך, ופקדנו בפקדת יסועה ורחמים משמי שמי קדם. וזכר לנו ה' אלהינו, את הברית ואת החסד ואת השבועה אשר נשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה. ותרצה לפניך העקדה שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח, וכבש רחמי לעשות רצונך בלבב שלם. פן יבקשו רחמיך את כעסך, ויגלו רחמיך על מדותיך, ותתנהג עמנו במדת רחמים, ואל תתנהג עמנו במדת הדין. וכעבור שמך הגדול, ישוב אפך מעמך ישראל, ומעריך, ומנחלתך. וקיים לנו ה' אלהינו, את הדבר שהבטחנו בתורתך על ידי משה עבדך: וזכרתי להם ברית ראשונים, אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלהים, אני ה'. כי זכר כל הנשפחות אתה מעולם, כי אין שכיחה לפני כסא כבודך, ועקדת יצחק אבינו לזרעו היום תזכר. ברוך אתה ה', זכר

לשבח לאדון הכל, לתת גדלה ליצור בראשית, שלא עשנו כגויי הארצות, ולא שמנו ככל משפחות האדמה, שלא שם חלקנו בהם, ולא גורלנו ככל המונם - שהם משתחוים להכל וריק, ומתפללים לאל לא יושע. אנו משתחוים לפני מלך מלכי המלכים ברוך הוא, שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ, מושב יקרו בשמים ממעל, ושכינתו עזו בגבהי מרומים. הוא אלהינו ואין עוד, אמת מלכנו ואין וולתו, כפתוב בתורתו: וידעת היום, והשבות אל לבבך, כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד. אוחילה לאל אחלה פניו, אשאלה ממנו מענה לשון, אשר בקהל עם אשר עזו, אביעה רננות בעד מפעליו. לאדם מערכי לב, ומה מענה לשון. אדני, שפתי תפתח, ופי יגיד תהלתך. ברוך אתה ה', למדני חקיך. על פן נקנה לך ה' אלהינו, לראות מהרה בתפארת עזך, להעביר גלולים מן הארץ והאילילים פרות ופרתו, לתפן עולם במלכות שדי, וכל בני בשר יקראו בשמך, להפנות אליך כל רשעי ארץ; יכירו וידעו כל יושבי תבל, כי לך תכרע כל ברך, תשבע כל לשון. לפניך ה' אלהינו יכרעו ויפלו, ולכבוד שמך הגדול יקר יתנו, ויקבלו כלם על מלכותך, ותמלך עליהם לעולם ועד. כי המלכות שלך היא, ולעולמי עד תמלך בכבוד, כפתוב בתורתך: ה' ימלך לעולם ועד. וכתוב: לא הביט און בייעקב, ולא ראה עמל בישראל; ה' אלהיו עמו, ותרועת מלך בו. וכתוב: ויהי בישרון מלך, בהתאסף ראשי עם, יחד שבטי ישראל. ובדברי קדשך כתוב לאמר: כי לה' המלוכה, ומשל בגוים. וכתוב: ה' מלך, גאות לבש; לבש ה', עוז התאזר, אף תכון תבל כל תמוט. וכתוב: ימלך ה' לעולם, אלהיך ציון לדור ודור; הללו יה. וכתוב: שאו שערים ראשיכם, והנשאו פתחי עולם, ויבוא מלך הכבוד. מי זה מלך הכבוד - ה' עזו וגבור, ה' גבור מלחמה. שאו שערים ראשיכם, ושאו פתחי עולם, ויבוא מלך הכבוד. מי הוא זה מלך הכבוד - ה' צבאות, הוא מלך הכבוד, סלה. ועל ידי עבדיך הנביאים נאמר: כה אומר ה' מלך ישראל וגואלו, ה' צבאות: אני ראשון ואני אחרון, ומפלעי אין אלהים. וכתוב: ועלו מושעים בהר ציון, לשפט את הר עשו; והיתה לה', המלוכה. וכתוב: והיה ה' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד, ושמו אחד. ובתורתך ה', כתוב לאמר: שמע, ישראל; ה' אלהינו, ה' אחד. אלהינו ואלהי אבותינו, מלך על כל העולם כלו בכבודך וכו' עד ומלכותו בכל משלה. וקדשנו במצותיך וכו' עד וידברך אמת וקנס לעד. ברוך אתה ה', מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון. היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, אם כבנים או כעבדים: אם כבנים - רחמנו כרחם אב על בנים; ואם כעבדים - עינינו לך תלויות, עד שתחננו ותוציא לאור משפטנו, קדוש.

ברכה שניה: אתה זוכר מעשה עולם, ופוקד כל יצורי קדם; לפניך נגלו כל תעלומות, והמון נסתרות שמבראשית; כי אין שכיחה לפני כסא כבודך, ואין נסתר

ולסליחה ולכפר בו על כל עונותינו באהבה - וְכָר לִיצִיאַת מִצְרַיִם. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבֹא וְכו', עד כי אל מֶלֶךְ רַחוּם וְחַנוּן אֵתָּה. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְחַל וְהַעֲבִיר פְּשָׁעֵינוּ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם צוֹם הַכַּפּוּרִים הַזֶּה, מְחַה וְהַעֲבִיר פְּשָׁעֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ, כְּאָמֹר: אֲנֹכִי וְאֲנִי הוּא מוֹחֵה פְשָׁעֶיךָ לְמַעַנִי, וְחַטָּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר. וְנֹאמַר: מִחִיתִי כְעֵב פְשָׁעֶיךָ, וְכַעֲנֵן חַטָּאתֶיךָ; שׁוּבָה אֵלַי, כִּי גָאֻלְתִּיךָ. וְכַתּוּב: כִּי בְיוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם, לְטַהֵר אֶתְכֶם; מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם, לִפְנֵי ה' תִּטְהַרְוּ. כִּי אֵתָּה סֹלֶחַ לְיִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם, וּמַחֲלֵן לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל; וּמַבְלַעֲדֶיךָ, אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מֶלֶךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ בְכּוֹדֶךָ וְכו', עד וּמַלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה. קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתַן חֻלְקָנוּ בְּתוֹרָתְךָ, וְשִׁבְעָנוּ מִטּוֹבֶךָ וְשִׁמַּח נַפְשָׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ; וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעִבְדֶּךָ בְּאֵמֶת, וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקֵים לְעַד. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל, מִקֶּדֶשׁ יִשְׂרָאֵל יוֹם הַכַּפּוּרִים.

בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסֵף: אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְכו', עד וְכָר לִיצִיאַת מִצְרַיִם. וּמִפְּנֵי חַטָּאתֵינוּ וְכו', עד תְּמִידִין כְּסִדְרָן וּמוֹסָפִין כְּהִלְכָתָן, וְאֵת מוֹסָפֵי יוֹם מִקְרָא קִדְּשָׁה הַזֶּה, יוֹם צוֹם הַכַּפּוּרִים הַזֶּה, נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמִצְוַת רְצוֹנְךָ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עֲלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עֲבָדְךָ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְחַל וְהַעֲבִיר פְּשָׁעֵינוּ בְּיוֹם הַזֶּה וְכו', עד וּמַבְלַעֲדֶיךָ, אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מֶלֶךְ עַל כָּל הָעוֹלָם וְכו', עד וּמַלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה. קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְכו', עד מִקֶּדֶשׁ יִשְׂרָאֵל יוֹם הַכַּפּוּרִים. נִהְיָ הָעַם כָּכָל תְּפִלוֹת הַמוֹסָפִין, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עֲלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עֲבָדְךָ, מִזְכִּיר קְרִבְנוֹת אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּמוֹ שֶׁהֵן כְּתוּבִין בְּתוֹרָה, וְקוֹרָא אוֹתָן הַפְּסוּקִים; וְאֵם לֹא הַזְכִּיר, פִּינֵן שְׂאָמֵר 'כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עֲלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ', שׁוֹב אֵינוֹ צָרִיךְ.

נִסַּח הַיְּהוּדִי: אֲנֵא אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ - תְּבֵא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתָנוּ, וְאֵל תְּתַעַלֵּם מִלִּבֵּנוּ מִתְחַנְתָּנוּ; שְׂאֵין אָנוּ עֲנִי פָּנִים וְקָשִׁי עָרֶף, שְׂנֵאמֵר לְפָנֶיךָ: 'צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ, וְלֹא חַטָּאנוּ'. אֲכָל חַטָּאנוּ אֲנַחְנוּ וְאֲבוֹתֵינוּ: אֲשָׁמֵנוּ, בְּגִדְנוּ, גִּזְלָנוּ, דִּבְרָנוּ דְּפִי, הִעָיוּנוּ, וְהִרְשָׁעֵנוּ, וְדָנוּ, חִמְסָנוּ, טַפְלָנוּ שָׁקֵר, יַעֲצָנוּ רַע, כְּזָבְנוּ, לָצָנוּ, מִרְדְּנוּ, נֶאֱצָנוּ, סָרְנוּ, עֲוִינוּ, פִּשְׁעָנוּ, צָרְנוּ, קָשִׁינוּ עָרֶף, רִשְׁעָנוּ, שְׁחַתָּנוּ, תַּעֲנוּנוּ, תַּעֲבָנוּ, תַּעֲתָעָנוּ; סָרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים, וְלֹא שָׁוָה לָנוּ. וְאַתָּה צָדִיק עַל כָּל הַבָּא עֲלֵינוּ, כִּי אֱמַת עֲשִׂיתָ, וְאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעָנוּ. מֵה נֹאמֵר לְפָנֶיךָ, יוֹשֵׁב מְרוֹם; וְמֵה נִסְפֵּר לְפָנֶיךָ, שׁוֹכֵן שְׁחָקִים. הֵלֵא הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ. אַתָּה יוֹדֵעַ רֹגֵי עוֹלָם, וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל חַי; אַתָּה חוֹפֵשׁ כָּל חַדְרֵי כֶּטֶן, וְרוֹאֶה כְלִיּוֹת וְלֵב. אֵין כָּל דְּבָר נֶעְלָם מִמֶּךָ, וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתִּמְחַל לָנוּ עַל כָּל חַטָּאתֵינוּ, וְתִכַּפֵּר לָנוּ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ, וְתִסְלַח לָכָל פְּשָׁעֵינוּ; וְעַל חַטָּא שֶׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׁגְגָה, וְעַל חַטָּא שֶׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדוּדָן, וְעַל חַטָּא שֶׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּסִתְרָה, וְעַל חַטָּא שֶׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגִלּוּי,

הַבְּרִית. הַיּוֹם הֵרַת עוֹלָם, הַיּוֹם יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל יִצְוָרֵי עוֹלָמִים, אִם כְּבָנִים, אוֹ פְּעֻכָּדִים: אִם כְּבָנִים - רַחֲמָנוּ כְּרַחֵם אֲב עַל בָּנִים; וְאִם פְּעֻכָּדִים - עֲיַנְנוּ לָךְ תְּלוּיּוֹת, עַד שֶׁתִּחַנְנוּ וְתוֹצִיא לְאוֹר מִשְׁפָּטָנוּ, קְדוֹשׁ.

בְּרַכָּה שְׁלִישִׁית: אַתָּה נִגְלִית בַּעֲנֵן כְּבוֹדְךָ עַל עַם קִדְּשָׁךְ, לְדַבֵּר עִמָּהֶם; מִן הַשָּׁמַיִם הַשְׁמַעְתָּם קוֹלְךָ, וְנִגְלִית עֲלֵיהֶם בַּעֲרַפְלֵי טַהֵר. גַּם כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ חָל מִלְּפָנֶיךָ, וּבְרִיּוֹת בְּרֵאשִׁית חֲרָדוֹ מִמֶּךָ, בְּהַגְלוֹתְךָ מִלִּבָּנוּ עַל הַר סִינַי, לְלַמֵּד לַעֲמֹךְ תּוֹרָה וּמִצְוֹת. וּתְשַׁמְעֵם אֵת הוֹד קוֹלְךָ, וְדַבְּרוֹת קִדְּשָׁךְ מִלִּבֵּי אֵשׁ; בְּקוֹלוֹת וּבְרָקִים עֲלֵיהֶם נִגְלִית, וּבְקוֹל שׁוֹפָר עֲלֵיהֶם הוֹפַעְתָּ. כְּפָתוּב בְּתוֹרָתְךָ: וַיְהִי בְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּהֲיִית הַבָּקָר, וַיְהִי קוֹלוֹת וּבְרָקִים וַעֲנָן כָּבֵד עַל הָהָר, וְקוֹל שׁוֹפָר חֲזָק מְאֹד; וַיַּחֲדָד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בְּמִחְנֶה. וְכַתּוּב: וַיְהִי קוֹל [הַ] שׁוֹפָר, הוֹלֵךְ וְחֲזָק מְאֹד; מִשָּׁה יְדַבֵּר, וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל. וְכַתּוּב: וְכָל הָעָם רֹאִים אֵת הַקּוֹלוֹת וְאֵת הַלִּפְיִדִם וְאֵת קוֹל הַשׁוֹפָר, וְאֵת הָהָר עֹשֵׁן; וַיֵּרָא הָעָם וַיַּנִּעוּ, וַיַּעֲמִדוּ מִרְחָק. וּבְדַבְּרֵי קִדְּשָׁךְ כְּתוּב לֵאמֹר: עֲלֶה אֱלֹהִים בְּתוֹרָעָה; ה', בְּקוֹל שׁוֹפָר. וְכַתּוּב: בְּחִצּוֹצֹת וְקוֹל שׁוֹפָר, הִרְיֵעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ ה'. וְכַתּוּב: הִלְלוּ יְהִי - הִלְלוּ אֵל בְּקִדְּשׁוֹ, הִלְלוּהוּ בְּרַקִּיעַ עֻזּוֹ. הִלְלוּהוּ בְּגִבּוֹרוֹתָיו, הִלְלוּהוּ כְּרֹב גְּדֻלוֹ. הִלְלוּהוּ בְּחֻקֵּי שׁוֹפָר, הִלְלוּהוּ בְּגִבּוֹל וּבְנוֹר. הִלְלוּהוּ בְּתַף וּמְחוֹל, הִלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֻזָּב. הִלְלוּהוּ בְּצִלְצִלֵי שְׁמַע, הִלְלוּהוּ בְּצִלְצִלֵי תְרוּעָה. כָּל הַנִּשְׁמָה תִּתְהַלֵּל יְהִי, הִלְלוּ יְהִי. וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים נֹאמַר: כָּל יִשְׁבֵּי תֵבֵל וְשִׁכְנֵי אֶרֶץ - כְּנֹשָׂא נִס הָרִים תִּרְאוּ, וְכַתְּקוּעַ שׁוֹפָר תִּשְׁמָעוּ. וְכַתּוּב: וְהָיָה בְיוֹם הַהוּא, יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גְּדוֹל, וּבְאוֹ הָאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר וְהַנְּדָחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם; וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לָהּ בְּהַר הַקִּדְּשׁ, בִּירוּשָׁלַיִם. וְכַתּוּב: וְה' עֲלֵיהֶם יִרְאֶה, וַיֵּצֵא כְכָרֶק חֲצוֹ; וְה' אֱלֹהִים בְּשׁוֹפָר יִתְקַע, וְהִלֵּךְ בְּסַעֲרוֹת תִּימָן. ה' צָבָאוֹת יִגַּן עֲלֵיהֶם, כֵּן תִּגַּן עַל עַמֶּךָ בְּשִׁלּוּמֶךָ. תִּתְקַע בְּשׁוֹפָר גְּדוֹל לְחִירוֹתָנוּ, וְשָׂא נִס לְקַבֵּץ אֵת כָּל גְּלִיטֵינוּ, וְקָרֵב פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹזִים, וְנִפְּזוּצֵינוּ כְּנִס מִיִּרְכַּתִּי אֶרֶץ; וְהִבִּיאָנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה, וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׁמְחַת עוֹלָם. וְשֵׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ, כְּמִצְוָה עֲלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עֲבָדְךָ: וּבְיוֹם שִׁמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי חֲדָשֵׁיכֶם, וְתִתְקַעְתֶּם בְּחִצּוֹצֹת עַל עֲלִיתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם; וְהָיוּ לָכֶם לְזִכְרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. כִּי שׁוֹמֵעַ קוֹל שׁוֹפָר אַתָּה מֵעוֹלָם, וּמֵאִזֵּין תְּרוּעָה וְאֵין דוּמָה לָךְ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ קוֹל תְּרוּעַת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם בְּרַחֲמִים. הַיּוֹם הֵרַת עוֹלָם, הַיּוֹם יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל יִצְוָרֵי עוֹלָמִים, אִם כְּבָנִים, אוֹ פְּעֻכָּדִים: אִם כְּבָנִים - רַחֲמָנוּ כְּרַחֵם אֲב עַל בָּנִים; וְאִם פְּעֻכָּדִים - עֲיַנְנוּ לָךְ תְּלוּיּוֹת, עַד שֶׁתִּחַנְנוּ וְתוֹצִיא לְאוֹר מִשְׁפָּטָנוּ, קְדוֹשׁ.

יום שישי ד' תמוז ה'תשס"ט

יום שישי - ללומדים ספר המצוות

נסח ברפת המזון: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, הן את העולם כלו בטוב בחסד וברחמים. וטובו הגדול לא חסר לנו, ואל יחסר לנו לעולם ועד, כי הוא זון ומפרנס לכל - באמור: "פותח את ידך, ומשביע לכל חי רצון", ומכין מזון לכל ברייתו אשר ברא. ברוך אתה ה', הן את הכל. נודה לך ה' אלהינו, ונברךך מלפנו, כי הנחלת את אבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה, ברית ותורה; על שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים, על תורתך שלמדנו, על חקי רצונך שהודעתנו. ועל כלם ה' אלהינו, אנו מודים לך ומברכים את שמך - באמור: "ואכלת, ושבעת; וברכת את ה' אלהיך, על הארץ הטבה אשר נתן לך". ברוך אתה ה', על הארץ ועל המזון. רחם ה' אלהינו, על ישראל עמך, ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך, ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו, ומלכות בית דוד משיחך תחזיר למקומה בימינו. ובה את ירושלים בקרוב, באשר דברת. ברוך אתה ה', בונה ברחמי את ירושלים. אמן. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, האל, אבינו, מלפנו, אדירנו, בוראנו, קדושנו, קדוש יעקב, המלך הטוב והמטיב, שבכל יום הוא גומלנו חן וחסד ורחמים וכל טוב. הרחמן ישתבח לדורי דורים. הרחמן יתפאר לנצח נצחים. הרחמן יפנסנו בכבוד. הרחמן ינפנו לימות המשיח, ולבנות בית המקדש, ולחיי העולם הבא. מגדול ישועות מלכו, ועשה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם. כפירים רשו ורעבו, ודרשי ה' לא יחסרו כל טוב. הודו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו.

המפטר בנביא, מברך לפניה: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנביאים טובים, ורצה בדבריהם הנאמרים באמת. ברוך אתה ה', הבורח בתורה, ובמשה עבדו, ובישראל עמו, ובנביאי האמת והצדק.

ומברך לאחריה: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, הצדיק בכל הדורות. האל הנאמן, האומר ועשה, מדבר ומקיים, אשר כל דבריו האמת והצדק; נאמן אתה הוא אלהינו, ונאמנים דברך, ודבר מדברך אחור לא ישוב ריקם, כי אל נאמן אתה. ברוך אתה ה', האל הנאמן בכל דבריו. רחם על ציון, כי היא בית חיינו, לעגומת נפש תנחם נקם במהרה בימינו, ותבנה מהרה. ברוך אתה ה', בונה ירושלים. את צמח דוד מהרה תצמיח, וקרנו תרום בישועתך. ברוך אתה ה', מגן דוד. על התורה ועל הנביאים, ועל יום המנוח הזה שנתת לנו ה' אלהינו לקדשה לכבוד ולתפארת - על הכל, אנו מברכים את שמך. ברוך אתה ה', מקדש השבת. וביום טוב, הוא אומר: ועל יום טוב מקרא קדש הזה שנתת לנו לששון ולשמחה. ברוך אתה ה', מקדש ישראל והזמנים.

ואם היה שבת ויום טוב, כולל שניהן וחותם: מקדש השבת וישראל והזמנים. בנסח שהוא חותם בתפלה

ועל חטא שחטאנו לפניך באנס, ועל חטא שחטאנו לפניך ברצון; ועל חטאים שאנו חייבין עליהן עשה, ועל חטאים שאנו חייבין עליהן לא תעשה שנתק לעשה, ועל חטאים שאנו חייבין עליהן קרבו, ועל חטאים שאנו חייבין עליהן מלקות ארבעים, ועל חטאים שאנו חייבין עליהן מיתה בידי שמים, ועל חטאים שאנו חייבין עליהן כרת, ועל חטאים שאנו חייבין עליהן ארבע מיתות בית דין - חנק והרג, שרפה וסקילה. על הגלויות לנו, ועל שאינן גלויות לנו; הגלויות לנו - כבר אמרנום לפניך ה' אלהינו; ושאינן גלויות לנו - חטאנו על כלם. ואתה יודע כל הנסתרות, פתוב: "הנסתרות, לה' אלהינו; והנגלות, לנו ולבנינו עד עולם, לעשות את כל דברי התורה הזאת". כי אתה סלחן לישראל מן העולם, ומחלן לשבטי ישראל, ומפלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח. אלהי, עד שלא נוצרתי, איני כדאי; ועכשו שנוצרתי, כאלו לא נוצרתי. עפר אני בחיי, קל וחמר במיתתי. הרי אני לפניך ה' אלהי, ככלי מלא בושה וכלמה. יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שלא אחטא, ומה שחטאתי - מחק ברחמיך הרבים, לא על ידי יסורין. יהיו לרצון אמרי פי וכו'. בפסד הזה מתודה בערבית ושחרית ומוסף ומנחה, בין יחיד, בין שליח צבור. והיחיד אומר ודוי זה אחר תפלתו, אחר שגומר 'שים שלום', קדם שיפסע שלש פסיעות, ושליח צבור אומר באמצע ברכה אמצעית; קדם שיאמר 'אלהינו ואלהי אבותינו, מחל לעונותינו וכו'', מתודה בפסד הזה, ואחר כך אומר: 'מחל לעונותינו ביום צום הכפורים וכו'.

בנעילה מתודה בפסד הזה: מה נאמר לפניך, יושב מרום; מה נספר לפניך, שוכן שחקים. כי עונותינו רבו מלמנות, וחטאתינו עצמו מלספר: מה אנו, מה חיינו, מה חסדנו, מה צדקנו, מה מעשינו, מה נאמר לפניך, ה' אלהינו. הלא כל הגבורים - כאין לפניך, ואנשי השם - כלא היו, וחכמים - ככלי מדע, ונבונים - ככלי השכל. פי כל מעשינו תהו, וימי חיינו הכל לפניך; פכתוב בדברי קדשך: "ומותר האדם מן הבהמה - אין, כי הכל הכל". אבל אתה הבלית אנוש מראש, ותפירה לעמד לפניך; פי מי יאמר לך מה תעשה; ואם יצדק, מה יתן לך. ותתן לנו אלהינו, את יום הכפורים הזה, קץ מחילה לכל חטאתינו, למען נחיד מעשך ידינו, ונשוב לעשות חקי רצונך בלבב שלם - בדבר שנאמר: דרשו ה' בהמצאו, קראוהו בקינות קרוב. יעזב רשע דרכו, ואיש און מחשבותיו; וישוב אל ה' וירחמהו, ואל אלהינו כי ירבה לסלח. ואתה אלוה סליחות, טוב ומטיב, חנון ורחום, ארך אפים ורב חסד; מרבה להשיב, רוצה בתשובתן של רשעים, ואין אתה חפץ במיתתן, שנאמר: חי אני, נאם ה' אלהים, אם אחפץ במות הרשע, כי אם בשוב רשע מדרכו ותיק; שובו שובו מדרכיכם הרעים, ולמה תמותו, בית ישראל. השיבנו וקבלנו, ומחל לנו וסלח כגדל חסדך. יהי לרצון אמרי פי וכו'.

נִחַלְתִּי עֲדוּתִיךָ לְעוֹלָם, כִּי שָׁשׂוֹן לְבִי הָמָּה.

וַיִּקְרָא - "עַם זֶה יִצְרֵתִי לִי", עַד "כֹּה אָמַר ה' מִלֶּךְ יִשְׂרָאֵל",
 בִּישְׁעָהּ; צוֹ אֶת אֶהְיֶה - "עֲלוּתֵיכֶם סָפוּ", עַד "כִּי בָאָהּ
 הַפְּצֵתִי, נָאֵם ה'", בִּירְמִיָּה; וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי - וַיִּסָּף עוֹד
 יְדוּד", עַד "כֹּל אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ, לֵךְ עֲשֵׂה", בְּשִׁמוּאֵל; אֲשֶׁה
 כִּי תוֹרִיעַ - "וְאִישׁ כָּאֵם מִבְּעַל שְׁלִישָׁה", עַד "כְּבָרַת אֶרֶץ",
 בְּמַלְכִּים; זֹאת תִּהְיֶה - "וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁע", "וְאֶרְבֶּעַה
 אֲנָשִׁים", וּמְדַלֵּג עַד "וְלֹא הִשְׁלִיכֶם מֵעַל פְּנֵיו", בְּמַלְכִּים;
 אַחֲרֵי מוֹת - "הַתְּשַׁפֵּט", עַד "וְנִחַלְתָּ בָּךְ לְעֵינֵי גוֹיִים",
 בִּיחְזָקָאֵל; קְדָשִׁים - "בָּאוּ אֲנָשִׁים מִזְּקֵנֵי יִשְׂרָאֵל", עַד
 "צָבִי הִיא לְכֹל הָאֲרָצוֹת", בִּיחְזָקָאֵל; אָמַר - "וְהִכְהַנִּים
 הַלְוִיִּם", עַד "נִבְלָה וּמְרַפָּה מִן הָעוֹף", בִּיחְזָקָאֵל; בְּהָרֵי
 - "ה' עָזַי וּמַעְזִי", עַד "רְפָאֲנִי ה' וְאֶרְפָּא", בִּירְמִיָּה; אִם
 בַּחֲקָתִי - "הִנָּבֵא עַל רוּעֵי יִשְׂרָאֵל", עַד "וְהִצַּלְתִּים מִיַּד
 הָעוֹבְדִים בְּהֵם", בִּיחְזָקָאֵל.

בשבת - אף על פי שאין סוף מגמתו להריגת העוף בלבד, חייב; שהדבר ידוע, שאי אפשר שיחתך ראש החי אלא וחתכות בא בשבילו. וכן כל פיוצא בזה.

ז. כל העושה מלאכה בשבת - אף על פי שאינו צריך לגוף המלאכה, חייב עליה. כיצד? הרי שכבה את הגר מפני שהוא צריך לשמן כדי שלא יאבד, או כדי שלא ישרף חרש של גר - חייב; מפני שהכבוי מלאכה, והרי נתפסו לכבות; ואף על פי שאינו צריך לגוף הכבוי, ולא כבה אלא מפני השמן או מפני החרש - הרי זה חייב. וכן המעביר את הקוץ ארבע אמות ברשות הרבים, או המקכה את הגחלת, כדי שלא יזקו בהן רבים - חייב; אף על פי שאינו צריך לגוף הכבוי, או לגוף ההעברה, אלא להרחיק ההזק - הרי זה חייב. וכן כל פיוצא בזה.

ח. כל המתפסג לעשות מלאכה, ונעשה לו מלאכה אחרת שלא נתפסג לה - פטור עליה, לפי שלא נעשה מחשבתו. כיצד? ורק אכן או חץ בתברו או בכמהה כדי להרגו, הלך ועקר אילן בהליכתו, ולא הרג - הרי זה פטור. קל וחומר אם נתפסג לאסור קל ונעשה אסור חמור, כגון שנתפסג לזרק בכרמלית [מקום שאינו רה"י ואינו רה"ר], ועברה האבן לרשות הרבים - שהוא פטור. וכן כל פיוצא בזה. נתפסג לעשות דבר המתיר, ונעשה מלאכה - כגון שנתפסג לחתוך את התלוש, וחתך את המחרב - אינו חייב כלום. וכן כל פיוצא בזה.

ט. נתפסג ללקט תאנים שחורות, ולקט לבנות, או שנתפסג ללקט ענבים ואחר כך תאנים, ונהפך הדבר ולקט התאנים בתחלה ואחר כך ענבים - פטור. אף על פי שלקט כל שחשב - הואיל ולא לקט בסדר שחשב, פטור; שלא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת.

י. היו לפניו שתי גרות דולקות, או כבות, ונתפסג לכבות זו וכבה את זו, או להדליק זו והדליק את זו - חייב; שהרי עשה מין המלאכה שחשב לעשותה. הא למה זה דומה? למי שנתפסג ללקט תאנה זו, ולקט תאנה אחרת, או למי שנתפסג להרג את זה, והרג את זה, שהוא חייב - שהרי נעשה מלאכה שחשב לעשותה.

יא. אבל אם נתפסג להדליק ראשונה ולכבות שנייה אחרת, ונהפך הדבר וכבה ראשונה ואחר כך הדליק שנייה אחרת - פטור. כבה זו והדליק זו בנשימה אחת, חייב - שאף על פי שלא הקדים ההדלקה, הרי לא אחר אותה, אלא שתייהן כאחת, ולפיכך חייב. וכן כל פיוצא בזה. וכל העושה מלאכה כמתעסק [התכוון לעשות מעשה אחר], ולא נתפסג לה - פטור.

יב. כל המתפסג לעשות מלאכה, ונעשה ביותר על פונתו - חייב; בפחות מפונתו, פטור. כיצד? הרי שנתפסג להוציא משא לאחוריו ובא לו לפניו, חייב - שהרי נתפסג לשמירה פחותה, ונעשה שמירה מעלה. אבל אם נתפסג להוציא לפניו ובא לו לאחוריו, פטור - שהרי נתפסג להוציא בשמירה מעלה, והוציא בשמירה מעטה. וכן כל פיוצא בזה.

יג. היה חגור בסנר, והשליך [תחב] המשא בין בשרו

הלכות חמץ ומצה, הלכות שופר וסכה ולולב, הלכות שקלים, הלכות קדוש החדש, הלכות תעניות, הלכות מגילה וחנוכה.

הלכות שבת

יש בכללן חמש מצוות - שתי מצוות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לשבות בשביעי; (ב) שלא לעשות בו מלאכה; (ג) שלא לענוש בשבת; (ד) שלא לצאת חוץ לגבול בשבת; (ה) לקדש היום בזכירה. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות שבת פרק א

א. שבייתה בשביעי ממלאכה - מצוות עשה, שנאמר: "וביום השביעי תשבת". וכל העושה בו מלאכה - בטל מצוות עשה, ועבר על לא תעשה, שנאמר: "לא תעשה כל מלאכה". ומה הוא חייב על עשיית מלאכה? אם עשה ברצונו בידון, חייב פרת; ואם היו שם עדים והתראה, נסקל; ואם עשה בשגגה, חייב קרפן חטאת קבועה [בין עני בין עשיר מביא בהמה].

ב. כל מקום שנאמר בהלכות שבת שהעושה דבר זה 'חייב' - הרי זה חייב פרת, ואם היו שם עדים והתראה, חייב סקילה; ואם היה שוגג, חייב חטאת.

ג. וכל מקום שנאמר שהעושה דבר זה 'פטור' - הרי זה פטור מן הפרת, ומן הסקילה, ומן הקרפן; אבל אסור לעשות אותו דבר בשבת; ואסורו מדברי סופרים, הרחקה מן המלאכה; והעושה אותו בידון, מכין אותו מכת מרדות [מלקות מדברנן]. וכן כל מקום שנאמר 'אין עושין כך וכך', או 'אסור לעשות כך וכך בשבת' - העושה אותו דבר בידון, מכין אותו מכת מרדות.

ד. וכל מקום שנאמר: 'מתיר לעשות כך וכך', הרי זה מתיר לכתחלה. וכן כל מקום שנאמר: 'אינו חייב כלום', או 'פטור מכלום' - אין מכין אותו כלל.

ה. דברים המתירין לעשותן בשבת, ובשעת עשייתן אפשר שתעשה בגללן מלאכה ואפשר שלא תעשה - אם לא נתפסג לאותה מלאכה, הרי זה מתיר. כיצד? גורר אדם מטה וכסא ומגדל וכיוצא בהן בשבת, ובלבד שלא יתפסג לחפור חריץ בקרקע בשעת גרירתו; ולפיכך, אם חפרו הקרקע - אינו חושש בכך, לפי שלא נתפסג. וכן מהלך אדם על גבי עשבים בשבת, ובלבד שלא יתפסג לעקר אותן; לפיכך, אם נעקרו - אינו חושש. ורוחץ ידיו מעפר הפרות וכיוצא בהן, ובלבד שלא יתפסג להשיר את השער [שבזרועותיו]; לפיכך, אם נשר - אינו חושש. פרצה דחוקה - מתיר להכנס לה בשבת, אף על פי שמשיר צרורות [רגבי אדמה]. וכן כל דבר שאינו מתפסג כגון זה - מתיר.

ו. עשה מעשה, ונעשה בגלל מלאכה שוודאי תעשה בשביל אותו מעשה - אף על פי שלא נתפסג לה, חייב; שהדבר ידוע, שאי אפשר שלא תעשה אותה מלאכה. כיצד? הרי שצריך לראש עוף לשחוק בו לקטן, וחתך ראשו

ב. אָמְדוּהוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא צָרִיף לָכֶּךָ וְכָךְ [רפואה מסוימת] שְׁמוֹנָה יָמִים - אֵין אוֹמְרִים: 'נִמְתִּין עַד הָעֶרֶב, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְחַלֵּל עָלֵינוּ שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת; אֲלֹא מִתְחִלִּין מֵהַיּוֹם שֶׁהוּא שַׁבָּת, וּמִתְחִלִּין עָלֵינוּ אֶפְלוּ מֵאֵה שַׁבָּתוֹת; כֹּל זֶמֶן שֶׁהוּא צָרִיף וַיֵּשׁ בּוֹ סִכְנָה אוֹ סִפֵּק סִכְנָה - מִתְחִלִּין; וּמִדְּלִיקִין לוֹ אֶת הַנֵּר, וּמִכְבִּין מִלְּפָנָיו אֶת הַנֵּר, וְשׁוֹחֲטִין לוֹ, וְאוֹפִין וּמִכְשָׁלִין, וּמִחֲמִין לוֹ חֲמִין בֵּין לְהַשְׁקוֹתוֹ בֵּין לְרַחֲצָתוֹ גּוֹפּוֹ. כָּלֵלוּ שֶׁל דָּבָר: שַׁבָּת לְגַבִּי חוֹלָה שֵׁישׁ בּוֹ סִכְנָה - הָרִי הוּא כָּחַל, לְכָל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא צָרִיף לָהֶן. ג. כְּשֶׁעוֹשִׂים דְּבָרִים אֵלּוּ, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא עַל יְדֵי גּוֹיִם, וְלֹא עַל יְדֵי קִטְנִים, וְלֹא עַל יְדֵי עֲבָדִים, וְלֹא עַל יְדֵי נָשִׁים - כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה שַׁבָּת קֵלָה בְּעֵינֵיהֶם; אֲלֹא עַל יְדֵי גְדוּלַי יִשְׂרָאֵל וְחִכְמֵיהֶם. וְאֶסוּר לְהִתְמַהֵמֶה בְּחִלּוֹל שַׁבָּת לְחוֹלָה שֵׁישׁ בּוֹ סִכְנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִתָּם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם", וְלֹא שִׁמּוֹת בָּהֶם. הָא לְמַדָּה, שֶׁאֵין מִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה נִקְמָה בְּעוֹלָם, אֲלֹא רַחֲמִים וְחֶסֶד וְשִׁלּוּם בְּעוֹלָם. וְאֵלּוּ הַמִּצְוִיִּם שֶׁאוֹמְרִים שֶׁהֵן חִלּוֹל וְאֶסוּר, עֲלֵיהֶם הַכְּתוּב אוֹמֵר: "וְגַם אֲנִי נִתְּתִי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים, וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחִיו בָּהֶם".

ד. הַחוֹשֵׁשׁ בְּעֵינָיו [חש כאבים] - וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּשִׁתִּיקָן אוֹ בְּאֶחָת מֵהֶן צִיר [ירי], אוֹ שֶׁהֵיוּ דְמַעּוֹת שׁוֹתָתוֹת מֵרֵב הַכָּאֵב, אוֹ שֶׁיִּהְיֶה דָם שׁוֹתֵת מֵהֶן, אוֹ שֶׁיִּהְיֶה בִּהֶן קֶדַח [חום], וְכִיּוֹצֵא בְּחִלָּאִים אֵלּוּ - הָרִי זֶה בְּכָלֵל חוֹלִים שֵׁישׁ בִּהֶן סִכְנָה, וּמִתְחִלִּין עָלֵינוּ אֶת הַשַּׁבָּת, וְעוֹשִׂין לוֹ כֹּל צָרָכֵי רְפוּאָה.

ה. וְכֵן כֹּל שֵׁישׁ מִכָּה בְּחִלֵּל גּוֹפּוֹ מִן הַשִּׁפָּה וּלְפָנָיו - בֵּין בְּפִי, בֵּין בְּמַעְיו, בֵּין בְּכַבְדּוֹ וּטְחוֹלוֹ אוֹ בְּשָׂאֵר כֹּל שֵׁישׁ בְּחִלָּלוֹ - הָרִי זֶה חוֹלָה שֵׁישׁ בּוֹ סִכְנָה. וְאֵינוּ צָרִיף אִמֵּד, שֶׁחֲלִי כָּבֵד הוּא; לְפִיכָךְ מִתְחִלִּין עָלֵינוּ מִיד, בְּלֹא אֲמִידָה [הערכה]. וּמִכָּה שֶׁהִיא בְּגַב הַיָּד וּבְגַב הָרֶגֶל - הָרִי זֶה כְּמִכָּה שֶׁל חֵל [הגוף], וְאֵינָה צָרִיכָה אִמֵּד, וּמִתְחִלִּין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת. וְהַחֵם שֶׁמֶצֶמֶר [מכוון] אֶת הַבָּשָׂר - כְּמִכָּה שֶׁל חֵל הוּא, וּמִתְחִלִּין עָלֵינוּ אֶת הַשַּׁבָּת. וְכֵן כֹּל חֲלִי שֶׁהוּא פֶּאִים אוֹמְרִין שֶׁהֵן יֵשׁ בּוֹ סִכְנָה - אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּעוֹר הַבָּשָׂר מִבְּחוּץ, מִתְחִלִּין עָלֵינוּ אֶת הַשַּׁבָּת עַל פִּיהֶם.

ו. הַבּוֹלֵעַ נִימָא [עלוקה] שֶׁל מַיִם - מִחֲמִין לוֹ חֲמִין בְּשַׁבָּת, וְעוֹשִׂין לוֹ כֹּל צָרָכֵי רְפוּאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סִכְנָת נִפְשׁוֹת. וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁכָּח כָּלֵב שׁוֹטָה, אוֹ אֶחָד מִזֹּחֲלֵי עֶפֶר שֶׁמִּמִּיתִין - אֶפְלוּ הָיוּ סִפֵּק מִמִּיתִין סִפֵּק אֵין מִמִּיתִין - עוֹשִׂין לוֹ כֹּל צָרָכֵי רְפוּאָה לְהַצִּילוֹ.

ז. חוֹלָה שֶׁאֲמִידוּהוּ רּוֹפְאִים לְהִבְיֹא לוֹ גְּרוּגְרָת אַחַת, וְרָצוּ עֲשֶׂרָה בְּנֵי אָדָם וְהִבְיֹאוּ לוֹ עֶשֶׂר גְּרוּגְרָת בְּכַת אַחַת - כָּלֵן פְּטוּרִין מִכָּלֵם, וְאֶפְלוּ הִבְיֹאוּ בְּזֶה אַחֵר זֶה, וְאֶפְלוּ הִבְיֹאוּ בְּרִאשׁוֹנָה; שֶׁהָרִי כָּלֵם בְּרִשׁוֹת הִבְיֹאוּ.

ח. חוֹלָה שֶׁיִּהְיֶה צָרִיף לְשִׁתִּי גְּרוּגְרָת, וְלֹא מֵצֵאוּ אֲלֵא שְׁתֵּי גְּרוּגְרָת בְּשִׁנֵּי עֶקְצִין [החיבורים שבין התאנים לעץ] וְשִׁלֵּשׁ גְּרוּגְרָת בְּעֶקֶץ אֶחָד - בּוֹרְתִין הָעֶקֶץ שֵׁישׁ בּוֹ שְׁלֹשׁ, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין צָרִיכִין אֲלֵא לְשִׁתִּים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְבוּ בְּכִצְרָה, אֲלֵא יִכְרְתוּ עֶקֶץ אֶחָד וְלֹא יִכְרְתוּ שְׁנַיִם. וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה.

יחלוּקוּ - בֵּין שָׂבָא זֶה הַמַּשָּׂא שֶׁדָּרְכּוֹ לְהוֹצִיאוֹ בְּדֶרֶךְ הַזֹּאת לְפָנָיו, בֵּין שָׂבָא לְאַחֲרָיו - חֵיב; שֶׁכֵּן דָּרְכּוֹ לְהִיטֵר חוּזָר [מקדימה לאחור והפוך].

יד. כֹּל הַמִּתְכַּנֵּן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, וְהִתְחִיל בָּהּ, וְעָשָׂה בְּשַׁעוֹר - חֵיב, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הַשְּׁלִים כֹּל הַמְּלָאכָה שֶׁנִּתְכַּנֵּן לְהַשְׁלִימָהּ. בִּיצֵד? הָרִי שֶׁנִּתְכַּנֵּן לְכַתֵּב אֲגֵרָת אוֹ שֶׁטֶר בְּשַׁבָּת - אֵין אוֹמְרִין: 'לֹא יִתְחַיֵּב זֶה, עַד שֶׁיִּשְׁלִים חֲפָצוֹ וְיִכְתֹּב כֹּל הָאֲגֵרָת, אוֹ כֹּל הַשֶּׁטֶר'; אֲלֹא מִשִּׁכְתָּב שְׁתֵּי אוֹתוֹת, יִתְחַיֵּב. וְכֵן אִם נִתְכַּנֵּן לְאַרְגֵּי בְּגָד שֶׁלֵם - מִשִּׁינְאָרְגֵי שְׁנֵי חוּטִין, יִתְחַיֵּב; וְאֵף עַל פִּי שֶׁנִּתְכַּנֵּן לְהַשְׁלִים, הוֹאִיל וְעָשָׂה בְּשַׁעוֹר בְּכוֹנֶה - חֵיב. וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה.

טו. כֹּל מְלָאכָה שֶׁהִיחִיד יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ לְבָדּוֹ, וְעָשָׂה אוֹתָהּ שְׁנַיִם בְּשִׁתְּפוֹת - בֵּין שֶׁעָשָׂה זֶה מִקְצָתָהּ וְזֶה מִקְצָתָהּ, כְּגוֹן שֶׁעָקַר זֶה הַחֲפֶזִּן מִרְשׁוֹת זוֹ וְהִנִּיחוֹ הַשְּׁנִי בְּרִשׁוֹת אַחֲרָת, בֵּין שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף, כְּגוֹן שֶׁאֲחָזוּ שְׁנֵיהֶם בְּקִלְמוֹס וְכָתְבוּ אוֹ אֲחָזוּ כָּכָר וְהוֹצִיאוּהוּ מִרְשׁוֹת לְרִשׁוֹת - הָרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין.

טז. וְאִם אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַעֲשׂוֹתָהּ לְבָדּוֹ עַד שִׁיִּצְטָרְפוּ, כְּגוֹן שְׁנַיִם שֶׁאֲחָזוּ קוֹרָה וְהוֹצִיאוּהָ לְרִשׁוֹת הָרִבִּים - הוֹאִיל וְאֵין כָּח בְּאֶחָד מֵהֶן לַעֲשׂוֹתָהּ לְבָדּוֹ, וְעָשָׂה אוֹתָהּ בְּשִׁתְּפוֹת מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף - שְׁנֵיהֶן חֵיבִין, וְשַׁעוֹר אֶחָד לְשִׁנְיָהֶן. הָיָה כָּח בְּאֶחָד לְהוֹצִיא קוֹרָה זוֹ לְבָדּוֹ, וְהַשְּׁנִי אֵינוּ יָכוֹל לְהוֹצִיאהָ לְבָדּוֹ, וְנִשְׁתַּתְּפוּ שְׁנֵיהֶם וְהוֹצִיאוּהָ - זֶה הָרִאשׁוֹן שִׁיכּוֹל, חֵיב; וְהַשְּׁנִי מִסִּיעַ הוּא, וּמִסִּיעַ אֵינוּ חֵיב כָּלֵם. וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה.

יז. כֹּל הַמְּקַלְקֵלִין פְּטוּרִין. בִּיצֵד? הָרִי שֶׁחִבֵּל בְּחִבְרוֹ אוֹ בְּבִהְמָה דֶּרֶךְ הַשְּׁחִתָּה, וְכֵן אִם קָרַע בְּגָדִים אוֹ שָׂרָפָן אוֹ שִׁבַּר כָּלִים דֶּרֶךְ הַשְּׁחִתָּה - הָרִי זֶה פְּטוּר; חֲפֵר גִּמָּה וְאֵינוּ צָרִיף אֲלֵא לַעֲפָרָה, הָרִי זֶה מְקַלְקֵל וּפְטוּר. אֵף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה, הוֹאִיל וְכּוֹנֵנָתָם לְקַלְקֵל, פְּטוּרִין.

יח. כֹּל הַמְּקַלְקֵל עַל מִנֵּת לְתֵקֵן, חֵיב. בִּיצֵד? הָרִי שֶׁסָּתַר כְּדֵי לְבָנוֹת בְּמִקְוָמוֹ, אוֹ שֶׁמָּחַק כְּדֵי לְכַתֵּב בְּמִקְוָם שֶׁמָּחַק, אוֹ שֶׁחֲפַר גִּמָּה כְּדֵי לְבָנוֹת בְּחוֹכָה יְסוּדוֹת, וְכֹל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה - חֵיב. וְשַׁעוֹרוֹ, כְּשֶׁעוֹר הַמִּתְכַּנֵּן.

יט. כֹּל הַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, מִקְצָתָהּ בְּשׁוּגָג וּמִקְצָתָהּ בְּזָדוֹן - בֵּין שֶׁהִזִּיד וּלְכַסּוֹף שָׁגָג, בֵּין שֶׁשָּׁגָג וּלְכַסּוֹף הִזִּיד - פְּטוּר; עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה שַׁעוֹר הַמְּלָאכָה כָּלָה מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף בְּזָדוֹן, וְאַחֵר כֹּף יִהְיֶה חֵיב כִּרְת וּסְקִילָה; אוֹ יַעֲשֶׂהוּ כָּלוּ בְּשָׁגָגָה מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף, וְאַחֵר כֹּף יִהְיֶה חֵיב חֲטָאת קְבוּעָה.

הַלְכוֹת שַׁבָּת פָּרָק ב

א. דְּחוּזָה הִיא שַׁבָּת אֲצֵל סִכְנָת נִפְשׁוֹת, כְּשָׂאֵר כֹּל הַמְּצוּוֹת; לְפִיכָךְ, חוֹלָה שֵׁישׁ בּוֹ סִכְנָה - עוֹשִׂין לוֹ כֹּל צָרָכָיו בְּשַׁבָּת, עַל פִּי רּוֹפֵא אֲמֵן שֶׁל אוֹתוֹ מְקוֹם. סִפֵּק שֶׁהוּא צָרִיף לְחַלֵּל עָלֵינוּ אֶת הַשַּׁבָּת, סִפֵּק שֶׁאֵינוּ צָרִיף, וְכֵן אִם אֲמֵר רּוֹפֵא לְחַלֵּל עָלֵינוּ אֶת הַשַּׁבָּת, וְרּוֹפֵא אַחֵר אוֹמֵר: 'אֵינוּ צָרִיף' - מִתְחִלִּין עָלֵינוּ אֶת הַשַּׁבָּת; שֶׁסִּפֵּק נִפְשׁוֹת דוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת.

כרסה ומוציאין את הילד, שמא ימצא חי - שספק נפשות דוחה את השבת, ואפילו לזה שאין חזקתו חי.

טז. מפקחין פקוח נפשות בשבת, ואין צריך לטל רשות מבית דין; והמקדים להציל הנפש, הרי זה משובח. כיצד? ראה תינוק שנפל לים - פורש מצודה ומעלהו, ואף על פי שהוא צד הדגים עמו. שמע שטבע תינוק בים, ופרש מצודה להצלותו, והעלה דגים בלבד - פטור מכלום. נתפנו להצלות דגים, והעלה דגים ותינוק - פטור, אפילו לא שמע שטבע; הואיל והעלה תינוק עם הדגים, פטור.

יז. נפל תינוק לבור - עוקר חליה [עפר שבשפת הבור] ומעלהו, ואף על פי שהוא מתקן בה מדרגה בשעת עקירתה. ננעלה דלת בפני תינוק - שובר את הדלת ומוציאו, ואף על פי שהוא מפצל אותה עצים שראויין למלאכה; שמא יבעת [יבהל] התינוק, וימות. נפלה דלקה, ויש שם אדם שחוששין שמא ישרף - מכבין אותה להצילו מן האש, ואף על פי שהוא כובש דרך ומתקנה בשעת כבוי. וכל הקודם להציל, הרי זה משובח; ואינו צריך לטל רשות מבית דין בכל דבר שיש בו סכנה.

יח. מי שנפלה עליו מפלת - ספק הוא שם, ספק אינו שם - מפקחין עליו [מפנים האבנים]; מצאוהו חי - אף על פי שנתרוצץ, ואי אפשר שיכריא, מפקחין עליו ומוציאין אותו, לחיי אותו שעה.

יט. בדקו עד חטמו, ולא מצאו בו נשמה [נשימה] - מניחין אותו; שפכר מת. בדקו ומצאו עליונים [אנשים בראש המפולת] מתים - לא יאמרו: 'כבר מתו תחתונים', אלא מפקחין על הכל; שאפשר במפלת, שמתות העליון ויחיה התחתון.

כ. היתה חצר שיש בה גוים וישראל, אפילו ישראלי אחד ואלף גוים, ונפלה עליהם מפלת - מפקחין על הכל, מפני הישראלי. פרש אחד מהן לחצר אחרת, ונפלה עליו אותה חצר - מפקחין עליו; שמא זה שפרש הוא הישראלי, והנשארים גוים.

כא. נעקרו בלן מחצר זו לילף לחצר אחרת, ובעת עקירתן פרש אחד מהן ונכנס לחצר אחרת, ונפלה עליו, ואין ידוע מי הוא - אין מפקחין עליו; שפינו שנועקרו בלם, אין כאן ישראל קבוע, וכל הפורש מהן פשהו מהלכין, הרי הוא בחזקת שפרש מן הרב. לפיכך, אם היה הרב ישראל - אף על פי שנועקרו בלם, ופרש אחד מהם לחצר, ונפלה עליו - מפקחין עליו.

כב. המהלך במדבר, ולא ידע מתי הוא יום שבת - מונה מיום שטעה ששה, ומקדש שביעי, ומברך בו ברכת היום, ומבדיל במוצאו בשבת. ובכל יום ויום, ואפילו ביום זה שהוא מבדיל בו ומקדש, מתר לו לעשות כדי פרנסתו בלבד, כדי שלא ימות. ואסור לו לעשות יותר על פרנסתו, שכל יום ויום ספק שבת הוא; ואם ידע שהיום שמיני ליציאתו, או חמשה עשר ליציאתו, וכיוצא בזה - הרי זה מתר לעשות כל מלאכה באותו היום, שהרי הדבר ודאי

ט. המבשל לחולה בשבת, ואכל החולה והותר - אסור לכריא לאכל מן המותר; גזירה, שמא ירבה [כמות התבשיל] בשבילו. אכל השוחט לחולה בשבת, מתר לכריא לאכל ממנו בשר חי - שאין בדבר תוספת, כדי שנגזר שמא ירבה בשבילו. וכן כל כיוצא בזה.

י. חולה שאין בו סכנה, עושין לו כל צרכיו על ידי גוי. כיצד? אומרין לגוי לעשות לו, והוא עושה - לבשל לו ולאפות, ולהביא רפואה מרשות לרשות, וכיוצא באלו. וכן כוחל עיניו [בטס רפואה] מן הגוי בשבת, אף על פי שאין שם סכנה. ואם היו צרכיו, אין בהן מלאכה - עושין אותן אפילו ישראל; לפיכך מעלין [גדי ה-] אוננים בשבת, ומעלין אנקלי [תנוך שכנגד הלב], ומחזירין את השכר [בעצם שנשברה]. וכן כל כיוצא בהן, מתר.

יא. היולדת, כשפורעת לילד - הרי היא בסכנת נפשות, ומחללין עליה את השבת: קוראין לה חכמה [מילדת] מקום למקום, וחותכים את הטבור, וקושרין אותו. ואם היתה צריכה לגר בשעה שהיא מצעקת בחבליה - מדליקין לה את הנר, ואפילו היתה סומה [עוורת], מפני שדעתה מתעלשת עליה בגר, ואף על פי שאינה רואה. ואם היתה צריכה לשמן וכיוצא בו, מביאין לה. וכל שאפשר לשנות, משנין בשעת הבאה, כגון שתביא לה חכמתה פלי תלוי בשערה; ואם אי אפשר, מביאה בדרך. **יב.** אין מילדין את הגויה בשבת, ואפילו בשכר; ואין חוששין לאיבה [שנאה], ואף על פי שאין שם חלול [שבת]. אכל מילדין את בת גר תושב [גוי שקיבל ד' מצוות], מפני שאנו מצוין להחיותו; ואין מחללין עליה את השבת.

יג. חיה [ויולדת] - משיתחיל הדם להיות שותת עד שתלד, ואחר שתלד עד שלשה ימים - מחללין עליה את השבת, ועושין לה כל צרכיה, בין שאמרה 'צריכה אני', בין שאמרה 'איני צריכה'. ומשלישה ועד שבועה - אם אמרה 'איני צריכה', אין מחללין עליה; ואם שתקה, ואין צריך לומר אם אמרה 'צריכה אני' - מחללין עליה את השבת. ומשבעה ועד שלשים יום, הרי היא כחולה שאין בו סכנה; ואפילו אמרה 'צריכה אני', אין עושין לה מלאכה אלא על ידי גוי.

יד. עושין מדורה לחיה, ואפילו בימות החמה, מפני שהצנה קשה לחיה הרבה במקומות הקר; אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה. הקיז דם ונצטנן - עושין לו מדורה, אפילו בתקופת תמוז. ומרחיצין את הילד בשבת ביום שנולד, אחר שחותכין את טבורו, אפילו בחמין שהוחמו בשבת; ומולחין אותו [מפורים עליו מיני בשמים] ומלפפין [כורכים] אותו [בבגדים], מפני שסכנה היא לו אם לא יעשו לו כל אלה. וכן מרחיצים אותו לפני המילה, ולאחר המילה, וביום השלישי למילה, בחמין שהוחמו בשבת - מפני הסכנה.

טו. האשה שישבה על המשבר [מקום הלידה] ומתה - מביאין ספין בשבת אפילו דרך רשות הרבים, וקורעין את

ג. מניחין קדרה על גבי האש, או בשר בתנור או על גבי גחלים, והן מתפשלים והולכין כל השבת בלה, ואוכלין אותן בשבת. ויש בדבר זה דרכים שהן אסורין - גזרה, שְׁמָא יִחְתָּה [יגרוף] בגחלים בשבת.

ד. כיצד? תבשיל שלא בשל כל צרכו, וחמין שלא הותמו כל צרכו, או תבשיל שבשל כל צרכו וכל זמן שמצטמק הוא יפה [משובח] לו - אין משהין אותו על גבי האש בשבת, אף על פי שהנח מבעוד יום; גזרה, שְׁמָא יִחְתָּה בגחלים כדי להשלים בשולו, או כדי לצמקו. לפיכך, אם גרף האש, או שפסה אש הכירה באפר או בנערת [פירור] פשתן הדקה, או שעממו הגחלים [ונפסק האש] שהרי הן כמכסות באפר, או שהסיקה בקש או בגבכה [ענפים דקים] או בגללי בהמה דקה שהרי אין שם גחלים בנערת - הרי זה מתר לשהות עליה; שהרי הסיח דעתו מזה התבשיל, ואין גוזרין שְׁמָא יִחְתָּה באש.

ה. במה דברים אמורים? בכירה, שהכלה מועט. אכל התנור - אף על פי שגרף האש, או חפה באפר, או שהסיקהו בקש או בגבכה - אין משהין בתוכו, ולא על גביו, ולא סומכין לו [צמוד לו] תבשיל שלא בשל כל צרכו, או שבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו; הואיל והכלו חם ביותר, אינו מסית דעתו, וחוששים שְׁמָא יִחְתָּה בזו האש המעוטה, אף על פי שהיא אש קש וגבכה או מכסה. ו. ולמה אסרו לשהות בתנור, אף על פי שגרף? מפני שהגורף אינו גורף אלא רב האש וצממה, ואי אפשר לגרף כל האש עד שלא תשאיר ניצוצה אחת; ומפני שהכלו חם, שְׁמָא יִחְתָּה כדי לנער [ולהבעיר] הניצוצות הנשארות.

ז. הפסח [- כירה קטנה] - הכלו רב מהכל הכירה, ומועט מהכל התנור. לפיכך, אם הסיקו בגפת [פסולת זיתים] או בעצים - הרי הוא בתנור, ואין משהין בתוכו ולא על גביו, ולא סומכין לו תבשיל שלא בשל כל צרכו, או מצטמק ויפה לו, אף על פי שגרף או כסה באפר. ואם הסיקהו בקש או בגבכה - הרי הוא בכירה שהסקה בקש ובגבכה, ומשהין עליו. ומתיר לסמך לכירה מבפער, אף על פי שאינה גרופה. ואיזו היא כירה, ואיזה הוא כפח? כירה, מקום שפיתת [- הנחת] שתי קדרות; וכפח, מקום שפיתת קדרה אחת.

ח. תבשיל חי שלא בשל כלל, או שבשל כל צרכו ומצטמק ורע לו [ההצטמקות מזיקה לטעמו] - מתר לשהותו על גבי האש, בין בכירה וכפח בין בתנור. וכן תבשיל שבשל ולא בשל כל צרכו, או בשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו - אם השליף לתוכו אבר חי סמוך לבין השמשות, נעשה הכל כתבשיל חי, ומתיר לשהותו על האש אף על פי שלא גרף ולא כסה; מפני שבכירה הסיח דעתו ממנו, ואינו בא לתתו בגחלים.

ט. כל תבשיל שאסור לשהותו - אם עבר ושהה אותו - אסור לאכלו עד מוצאי שבת, וימתין בכדי שיעשה [שיעור זמן שיוכל לבשל אותו ביסול]. ואם שכחו - אם תבשיל שלא בשל כל צרכו הוא, אסור עד מוצאי שבת; ואם

שלא יצא בשירה בשבת; ושאר הימים חוץ מיום זה, עושה כדי פרנסה בלבד.

כג. גוים שצרו על עירות ישראל - אם באו על עסקי מומן - אין מחללין עליהן את השבת, ואין עושין עמהן מלחמה; ובעיר הסמוכה לספר [- גבול], אפילו לא באו אלא על עסקי תבן וקש, יוצאין עליהן בכלי זין, ומחללין עליהן את השבת. ובכל מקום, אם באו על עסקי נפשות, או שערכו מלחמה, או שצרו סתם - יוצאין עליהן בכלי זין, ומחללין עליהן את השבת. ומצוה על כל ישראל שיכולין לבוא, לצאת ולעזור לאחיהם שבמצור ולהצילם מיד הגוים בשבת; ואסור להן להתמהמה למוצאי שבת. וכשיצילו את אחיהן, מתר להם לחזור בכלי זין שלהם למקומם בשבת, כדי שלא להכשילן לעתיד לבוא [שימנעו מלהביא].

כד. וכן ספינה המטרפת [מיטלטלת] בים, או עיר שהקיפה נהר - מצוה לצאת בשבת להצילן, בכל דבר שיכולין להצילן. ואפילו יחיד הנדרף מפני הגוים [רבים], ואפילו שלא ברורה כוונתו, או מפני שהוא יחיד [רודף אחריו] [בכוונה] להרגו - מצוה להצילו, ואפילו בעשיית כמה מלאכות בשבת; ואפילו למקן כלי זין להצילו, מתיר. וזו עקין עליהן ומתחננים בשבת, ומתיריעין עליהן [בתקיעה] לעזור אותן; ואין מתחננים ולא זו עקין על הדבר בשבת.

כה. צרין על עירות הגוים שלשה ימים קדם לשבת; ועושין עמהן מלחמה בכל יום ויום, ואפילו בשבת, עד שכובשין אותה, ואף על פי שהיא מלחמת הרשות; מפני השמועה למדו: "עד ודיתה", ואפילו בשבת. ואין צריך לומר במלחמת מצוה; ולא כבש יהושע יריחו, אלא בשבת. **יום שבת קודש ה' תמוז ה'תשס"ט**

הלכות שבת פרק ג

א. מתיר להתחיל במלאכה בערב שבת, אף על פי שהיא נקמרת מאליה בשבת; שלא נאסר עלינו, אלא לעשות מלאכה בעצמו של יום; אבל שתעשה המלאכה מעצמה בשבת, מתיר לנו להנות כמה שנעשה בשבת מאליו.

ב. כיצד? פותקין [פותחים] מים [מצינור] לגנה ערב שבת עם [לפני] חשכה, והיא מתמלאה והולכת כל היום בלו. ומניחין מגמר [בשמים] תחת הכלים [בגדים], והן מתגמרין [נספגים] והולכין כל השבת בלה. ומניחים קילור [משחה] על גבי העין, ואספולנית [תחבושת] על גבי המכה, ומתריפין והולכין כל השבת בלה. ושורין דיו וסממנין [צבע] עם חשכה, והן נשרין והולכין כל השבת בלה. ונותנין צמר ליורה [דוד עם מים וצבע], ואונין [אגודות] של פשתן לתנור, והם משתנין והולכין כל השבת בלה. ופורשין מצודות לחיה ולעופות ולדגים עם חשכה, והן צדין והולכין כל השבת בלה. וטוענין [משאות] בקורת בית הבד [להכביד על הזיתים] ובעגולי הגת [אבנים הסוחטות היין] עם חשכה, והמשקין זבין והולכין כל השבת בלה. ומדליקין את הנר או את המדורה מבפער, והיא דולקת והולכת כל השבת בלה.

אסור משום שהוא נעשה בשבת, אלא גזירה - שפא יתהה בגחלים. לפיכך, אין נותנין צמר ליורה [לצובע], אלא אם כן היתה עקורה [מגובהת] מעל האש - שפא יתהה בגחלים; והוא שיהיה פיה טוח [סגור] בטיט - שפא יגיס בה משחשכה.

יח. אין נותנין את הפת בתנור עם חשכה, ולא הררה [עוגה דקה] על גבי הגחלים - אלא כדי שיקרמו [ישחימו] פנים שאינן מדבקים בתנור או באש [חלקה העליון]. ואם נשארו אחרי כן עד שיגמלו אפיתן - מתר; שאם יתהה, יפסיד אותן. ואם נתן סמוך לחשכה, וחשכה ועדין לא קרמו פניה - אם במזיר - אסור לאכל מהן עד מוצאי שבת, ונמתין בכדי שיעשו. ואם בשוגג - מתר לו לרדות [- להוציא מן התנור] ממנה מזון שלש סעודות בשבת; וכשהוא רודה - לא יודה במרדה [- כלי מיוחד לכך] כדרך שהוא עושה בחל, אלא בסכין וכיוצא בה.

יט. עושה אדם מדורה מכל דבר שירצה, בין על גבי קרקע בין על גבי מנורה, ומדליקה מבעוד יום, ומשתמש לאורה או מתחמם כנגדה בשבת. וצריך שידליק רב המדורה קדם חשכה, עד שתהא שלהבת עולה מאליה קדם השבת; ואם לא הדליק רבה, אסור להנות בה בשבת - גזירה, שפא יתהה בה ויניד העצים כדי שתעלה השלהבת. ואם הדליק עץ יחיד, צריך להדליק רב עביו ורב הקפו מבעוד יום.

כ. במה דברים אמורים? בגבולין [בשאר מקומות]; אבל במקדש, מאחיזין את האור בעצים במדורת בית המוקד עם [- לפני] חשכה, ואין חוששין שפא יתהה, שהפכהנים זריזין [זהירים] הן.

כא. היתה מדורה של קנים או של גרענים - אינו צריך להדליק הרב; אלא כיון שהתחיל בה האש קדם השבת, מתר להשתמש בה, מפני שהאש נתלית בהן במהרה, ואינו צריך לחתות. לפיכך, אם אגד קנים, או הניח הגרענים בחותלות [סלים] - הרי הן כעצים, וצריך שתעלה בהן השלהבת מאליה קדם השבת.

כב. מדורה של זפת, או של גפרית, או של רכב [כל דבר שמנוני], או של קירה [שעור], או של קש, או של גבכה [עצים דקים] - אינו צריך להדליק רבה קדם השבת, מפני שהאש מדלקת אותם במהרה.

הלכות שבת פרק ד

א. יש דברים, שאם טמן בהן התבשיל - הוא מתחמם, ומסיפין בכשולו כעין האש, כגון: גפת [פסולת זיתים], וזבל [סדוה], ומלח, וסיד, וחל, או זוגין [קליפות ענבים] ומוכין [אגודות צמר] ועשבים בזמן ששלשטן [האחרונים] לחין מחמת עצמן; ודברים אלו, נקראין 'דבר המוסיף'. ויש דברים, שאם טמן בהן התבשיל - ישאר בתמימותו בלבד, ואינן מוסיפין לו בשול, אלא מונעין אותו מלהצטנן, כגון: זוגין ומוכין ועשבים יבשים, וכסות, ופרות, וכנפי [- נוצות] יונה, ונערת [- פירור] הפשתן,

תבשיל שבשיל כל צרכו הוא ומצטמק ויפה לו, מתר לאכלו בשבת.

י. כל שמתר לשהותו על גבי האש - כשנוטלין אותו בשבת, אסור להחזירו למקומו. ואין מחזירין לעולם, אלא על גבי כירה גרופה או מכסה, או בכירה וכפח שהסקו בקש וגבכה; והוא, שלא הניח הקדרה על גבי קרקע; אבל משהניחה על גבי הקרקע, אין מחזירין אותה, ואפלו על גבי גרופה, או מכסה. ואין מחזירין לתנור ולא לכפח שהסקו בגפת או בעצים, אף על פי שגורף או כסה, מפני שהכלן חם ביותר. וכל שאין מחזירין עליו, אין סומכין לו [צמוד לו] בשבת.

יא. אסור להכניס מגרפה [כף] לקדרה, והיא על האש, להוציא ממנה בשבת; מפני שמגיס [מערבב] בה, וזה מצרכי הבשול הוא, ונמצא כמבשיל בשבת. ומתר להחזיר מפירה לכירה, אפלו מפירה שהכלה מועט לכירה שהכלה מרבה; אבל לא מפירה לטמינה [בתנור לשמור חומה], ולא משמינה לכירה.

יב. לא ימלא אדם קדרה עססית [גרגירי תבואה כתושים] ותקמוסין [מין קטניות], או חבית של מים, ויתן לתוף התנור ערב שבת עם חשכה, וישקה אותן - שאילו וכל פיוצא בהן, אף על פי שלא בשלו כל עקר, כתבשיל שלא בשל כל צרכו הן, מפני שאינן צריכין בשול הרבה, ודעתו עליהן לאכלן לאלתר, וליפיק אסור לשהותן בתנור. ואם עבר ושהה - אסורין עד מוצאי שבת, ונמתין בכדי שיעשו. יג. תנור שנתן לתוכו בשר מבעוד יום, ושהה אותו בשבת - אם בשר גדי הוא וכיוצא בו, מתר; שאם יתהה בגחלים, יתחרף [ישרוף מעט] הבשר, שאינו צריך אלא חמימות האש בלבד; ואם בשר עז או שור הוא, אסור, שפא יתהה בגחלים לבשלו. ואם טח פי התנור בטיט - מתר, שאם בא לפתח התנור ולחתות, תכנס הרוח, ויתקשה הבשר ויפסד, ויצטנן התנור.

יד. וכן כל דבר שהרוח מפסדת אותו, אין גוזרין עליו שפא יגלהו ויתחמה; ומפני זה נותנין אונין של פשתן לתוף התנור עם חשכה, שאם גלהו - יפסד.

טו. נתן גדי שלם לתוף התנור - הרי הוא כבשר העז או כבשר שור, ואסור לשהותו, שפא יתהה בגחלים, אלא אם כן טח התנור. ומתר לשלשל כבש הפסח לתנור עם חשכה, אף על פי שאינו טח, מפני שבגדי חבורה זריזין [זהירים] הן.

טז. אין צולין בשר בצל וביצה על גבי האש, אלא כדי שיעלו מבעוד יום, ויהיו ראויין לאכילה. ואם נשארו אחר כן על האש בשבת עד שיצלו הרבה - מתר, מפני שהן כמצטמק ורע לו; שאם חתה - יתחרף [ישרוף מעט] אותן, שעל גוף האש הם. ומפני זה מניחין המגמר [בשמים] תחת הפלים [בגדים] עם חשכה, שאם חתה בגחלים - ישרף המגמר ויעשן הפלים [יעלה עשן בגדים].

יז. הא למדת, שכל דבר שאנו אוסרין בענין זה, אינו

צריך עיון הרבה; אבל דבר שצריך לדקדק בראיתו, אסור להבחינו לאור הגר - גזרה שמא יטעה [נהג לקרב השמן לפתילה].

ג. המדליק צריך להדליק מבעוד יום, קדם שקיעת החמה. ונשים מצוות על דבר זה יותר מן האנשים, לפי שהן מצויות בפתים, והן העסוקות במלאכת הבית; ואף על פי כן, צריך האיש להזהירן ולבדק אותן על כף, ולומר לאנשי ביתו ערב שבת קדם שתחשף: 'הדליקו את הגר'. ספק חשכה ונכנס השבת, ספק לא נכנס - אין מדליקין. ד. משתשקע החמה עד שיראו שלשה כוכבים בינוניים - הוא הזמן הנקרא 'בין השמשות' בכל מקום, והוא ספק מן היום, ספק מן הלילה; ודין בו להחמיר בכל מקום. ולפיכך אין מדליקין בו, והעושה מלאכה בין השמשות ערב שבת ובין השמשות במוצאי שבת, בשוגג - חייב חטאת מכל מקום. וכוכבים אלו - לא גדולים הנראים ביום, ולא קטנים שאינן נראין אלא בלילה; ומשיראו שלשה כוכבים אלו הבינוניים, הרי זה לילה ודאי.

ה. פתילה שמדליקין בה לשבת, אין עושין אותה מדבר שהאור מסכסכת [קופצת] בו - כגון צמר, ושער, ומשי, וצמר הארז, ופשתן שלא נפץ [נוקה], וסיב של דקל, ומיני העץ הרכים, וכיוצא בהן; אלא מדבר שהאור נתלית בו - כגון פשתה נפוצה [נקיה], ובגדי שש, וצמר גפן, וכיוצא בהן מדבר שהאור נתלית בו. והמדליק - צריך שידליק ברב היוצא מן הפתילה.

ו. הכוונה דבר שמדליקין בו על דבר שאין מדליקין בו - אם להעבות הפתילה כדי להוסיף אורה, אסור; ואם להקשות הפתילה כדי שתהא עומדת ולא תשתלשל [תפול] למטה, מתיר.

ז. נותנין גרגר של מלח וגריס [גרגר] של פול על פי הגר בערב שבת, כדי שיהא דולק [זמן רב] בלילי שבת. וכל הפתילות שאין מדליקין בהן, עושין מהן מדורה - בין להתחמם כנגדה, בין להשתמש לאורה, בין על גבי מדורה, בין על גבי קרקע; ולא אסרו אלא לעשותן פתילה לגר, בלבד.

ח. שמן שמדליקין בו לשבת, צריך שיהא נמשך אחר הפתילה; אבל שמנין שאין נמשכין אחר הפתילה - כגון זפת, ושענה, ושמן קיק [מעץ הקקיון], ואלנה [זנב הכבש], וחלב - אין מדליקין בהן. ומפני זה אין מדליקין בפתילות שאין האור נתלית בהן, ולא בשמנים שאין נמשכין אחר הפתילה - גזרה, שמא יהיה אור הגר אפל [חלש], ויטעה אותה בשעה שישתמש לאורה.

ט. חלב שהתיכו, וקרבי דגים שנמחו - נותן לתוכן שמן כל שהוא, ומדליק; אבל שמנין שאין מדליקין בהן - אפלו ערבן בשמנים שמדליקין בהן - לא ידליק, מפני שאין [השמנים הלא דליקים] נמשכין [אחר השמן הדליק].

י. אין מדליקין בעטרן [פסולת הזפת], מפני שריחו רע - שמא יניחנו ויצא, ויחובה עליו לישב לאור הגר. ולא בצרי [שרף עץ], מפני שריחו טוב - שמא יקח ממנו מן הגר;

ונסרת חרשים [נגרים], ושלחין [עור בהמה בשערותיה], וגזי צמר; ודברים אלו, נקראין 'דבר שאינו מוסיף'.

ב. מן הדין הזה, שטומנין בדבר המוסיף מבעוד יום, וישאר התבשיל טמון בשבת, שהרי משהין על גבי האש בשבת; אבל אסרו חכמים להטמין בדבר המוסיף, מבעוד יום, גזרה שמא תרתח הקדרה בשבת, ויצטרך לגלותה עד שתגיה הרתיחה, ויחזור ויכסה בשבת, ונמצא טמון בדבר המוסיף בשבת, שהוא אסור. לפיכך, מתיר להטמין בדבר המוסיף, בין השמשות [ספק יום ספק לילה] - שסתם קדרות בין השמשות, כבר רתחו ונחו מבעבוען, וכיון שגחו, שוב אינן רותחין.

ג. וכן מן הדין הזה, לטמן התבשיל בדבר שאינו מוסיף, בשבת עצמה; אבל אסרו חכמים דבר זה - גזרה שמא יטמין ברמץ [אפר חם], ויהיה בו ניצוצות של אש, ונמצא חותה [גורף] בגחלים; לפיכך, אסרו להטמין דבר חם בשבת, ואפלו בדבר שאינו מוסיף.

ד. ספק חשכה ספק לא חשכה - בין השמשות, מתיר לטמן את דבר חם. ומתיר לטמן דבר הצונן בשבת, בדבר שאינו מוסיף, שלא יצטנן ביותר, או כדי שתפוג [תחלש] צנתו. חמין שטמנו מערב שבת, ונתגלו בשבת - מתיר לבסותן, שהרי אינו מוסיף; ומתיר להחליף הכסוי בשבת. כיצד? נוטל כסות ומניח כפני יונה, או נוטל כפני יונה ומניח הכסות.

ה. פנה התבשיל או המים החמין, מקלי לכלי אחר - מתיר להטמין הכלי האחר בשבת בדבר שאינו מוסיף, כמו הדבר הצונן; שלא אסרו להטמין בשבת, אלא דבר חם שהוא בכלי ראשון שנתבשל בו; אבל אם פנהו, מתיר.

ו. מניחין מחם [דוד מים] על גבי מחם בשבת, וקדרה על גבי קדרה, וקדרה על גבי מחם, ומחם על גבי קדרה - וטח [סותם] פיהם בבצק; לא בשביל שיוחמו, אלא בשביל שיעמדו על חמם; שלא אסרו אלא להטמין בשבת, אבל להניח כלי חם על גבי כלי חם, כדי שיהיו עומדין בתמימותן - מתיר. אבל אין מניחין כלי שיש בו דבר צונן על גבי כלי חם בשבת, שהרי מוליד בו חם בשבת; ואם הניחו [- בעוד יום] מבערב - מתיר, ואינו בטומן בדבר המוסיף.

הלכות שבת פרק ה

א. הדלקת גר בשבת אינה רשות, אם רצה מדליק ואם רצה אינו מדליק; ולא מצוה שאינו חייב לרדף אחריה עד שיעשנה, כגון ערובי חצרות או גטילת ידים לאכילה; אלא חובה. ואחד אנשים ואחד נשים, חייבין להיות בביתן גר דלוק בשבת. אפלו אין לו מה יאכל - שואל על הפתחים, ולוקח שמן ומדליק את הגר; שזה בכלל ענג שבת. וחייב לברך קדם הדלקה: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו להדליק גר של שבת' - בדרך שמברך על כל הדברים שהוא חייב בהם מדברי סופרים.

ב. מתיר להשתמש לגר השבת, והוא שלא יהיה הדבר

א. אסור להקריבן לאור הנר ולהבחין ביניהן; שמה לשבח, ויטה. לפיכך, שמש שאינו קבוע - אסור לו לבדק כוסות וקערות לאור הנר, מפני שאינו מפיץ, בין בנר של שמן, בין בנר של גפס שאורו רב; אבל שמש קבוע - מתר לו לבדק לאור הנר כוסות וקערות, מפני שאינו צריך עיון הרבה. ואם היה נר של שמן זית - אין מורין לו לבדק, ואף על פי שהוא מתר; גזירה, שמה יסתפק [יחזק] ממנו. יז. נר שאחורי הדלת - אסור לפתח הדלת ולנצל בדרך, מפני שהוא מכבה; אלא יזהר בשעה שפותח ובשעה שנוצל. ואסור לפתח את הדלת כנגד המדורה בשבת כדי שתהא הרוח מנשבת בה, ואף על פי שאין שם אלא רוח מצויה. ומניחין הנר של שבת על גבי אילן המחקר לקרקע, ואינו חושש.

יח. כל מדינות וצירות של ישראל, תוקעין בהן שש תקיעות בערב שבת; ובמקום גבוה היו תוקעין, כדי להשמיע כל אנשי המדינה [העיר] וכל אנשי המגרש שלה [סביבותיה].

יט. תקיעה ראשונה - נמנעו העומדים בשדות מלחרש ומלעדר ומלעשות מלאכה שבשדה; ואין הקורבין [לעיר] רשאים לפנס לעיר, עד שיבואו רחוקים ויפנסו פלם בבת אחת; ועדין התגיות פתוחות, והתריסין [המחשמים] גם כדוכן מנחין. התחיל לתקע שניה - נסתלקו התריסין, וננעלו התגיות; ועדין החמין והקדרות מנחות על גבי כירה. התחיל לתקע תקיעה שלישית - סלק המסלק [את הקדרות מהכירה] והטמין המטמין, והדליקו את הנרות. ושוהה כדי לצלות דג, או כדי להדביק [להכניס] פת בתנור, ותוקע ומריע ותוקע, ושוכת.

כ. תקיעה ראשונה, תוקע אותה במנחה; והשלישית, קדם לשקיעת החמה. וכן תוקעין במוצאי שבת אחר צאת הכוכבים, להתיר העם למעשיהן.

כא. יום הכפורים שחל להיות בערב שבת, לא היו תוקעין; חל להיות במוצאי שבת, לא תוקעין ולא מבדילין. יום טוב שחל להיות בערב שבת, תוקעין ולא מבדילין; חל להיות לאחר השבת, מבדילין ולא תוקעין.

ועוד, מפני שהוא עף [באור ויכול לגרום דליקה]. ולא בגפס לבן, ואפלו בחל - מפני שהוא עף, ויבוא לידי סכנה.

יא. מתר להדליק לבתחלה בשאר שמנים - כגון שמן צנון, ושמשמין, ולפת, וכל פיוצא בהן; אין אסור אלא אלו שמני חכמים בלבד.

יב. לא יתן אדם כלי מנקב מלא שמן על פי הנר, בשביל שיהא מנשף, ולא ימלא קערה שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה לתוכה, בשביל שתהא שואבת - גזירה, שמה יקח מן השמן שבכלי, שהרי לא נמאס בנר, ואסור להנות בשבת מן השמן שהדלק בו, ואפלו בכמה הנר, ואפלו נטף מן הנר - מפני שהוא מקצה מחמת אסור - מיעוד ומיוחד למלאכת איסור. ואם חבר הכלי שיש בו השמן אל הנר בסיד ובחרשית וכיוצא בהן - מתר.

יג. אין נוהגין כלי תחת הנר לקבל בו שמן בשבת, שהרי מבטל הכלי מהבנו [נמה שהיה מוכן להעשות בו]; ואם נתנו מבעוד יום, מתר. ונוהגין כלי תחת הנר בשבת לקבל ניצוצות [המינות] מהאש - מפני שאין בהן ממש, והרי לא בטלו מלטלטלו; ואסור לתן לתוכו מים, ואפלו מערב שבת - מפני שהוא מקרב את כבוי הניצוצות.

יד. אין פולין [בדיקת בגד מכינים] לאור הנר, ולא קורין לאור הנר, ואפלו גבוה שתי קומות; ואפלו עשרה בתים זה על גב זה, והנר בעליונה - לא יקרא ולא יפלה לאורו בפתחו, שמה לשבח ויטה. ואם היו שנים קורין בענין אחד - מתרין לקרות לפני הנר; שכל אחד מהן מזכיר חברו אם שכו; אבל לא בשני ענינות, שכל אחד מהן טרוד בענינו.

טו. התינוקות - קורין לפני רבן לאור הנר, מפני שהרב משמרן; אבל הוא לא יקרא, מפני שאין אימתן עליו. ויש לו לראות בספר לאור הנר, עד שיראה ראש הפרשה שהוא צריך להקרותו, ואחר כך נותן הספר בידו, והן קוראין לפניו.

טז. כלים הדומין זה לזה, ואינן נפרין אלא בעיון הרבה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום — כ"ט סיון ה'תשס"ט

ויטל. שמה תאמר, שאותן הכתרים גדולים מכתר תורה? הרי הוא אומר: "בי מלכים ימלכו... בי שרים ישרו". הא למדת, שכתר התורה גדול מכתר כהנה וכתר מלכות.

ב. אמרו חכמים: 'ממזר תלמיד חכמים, קודם {חשוב} לכהן גדול עם הארץ, שנאמר: "יקרה היא מפנינים" - יקרה היא מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים'.

ג. אין לך מצוה בכל המצוות בלל, שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה כנגד כל המצוות בלל -

יום ראשון כ"ט סיון ה'תשס"ט

הלכות תלמוד תורה פרק ג

א. בשלשה כתרים נכתרו ישראל - כתור תורה, וכתור כהנה, וכתור מלכות. כתור כהנה - זכה בו אהרן, שנאמר: "והיתה לו ולזרעו אחריו, ברית כהנת עולם". כתור מלכות - זכה בו דוד, שנאמר: "ורעו לעולם יהיה, וכסאו בשמש נגדי". כתור תורה - הרי הוא מנח ועומד ומוכן לכל, שנאמר: "מורשה קהלת יעקב" - כל מי שירצה, יבוא

יב. אין דברי תורה מתקנין במי שמרפה עצמו עליהן [מתעצל], ולא באלו שלומדין מתוך עדון ומתוך אכילה ושתיה - אלא במי שממית עצמו עליהן, ומצער גופו תמיד, ולא יתן שנת לעיניו, לעפעפיו תנומה. אמרו חכמים דרף רמז: "זאת התורה, אדם כי ימות באהל" - אין התורה מתקנת, אלא במי שממית עצמו באהלי התקמה. וכן אמר שלמה בתקנתו: "התרפית ביום צרה - צר כחכה"; ועוד אמר: "אף חכמתי עמדה לי" - חכמה שלמדתי באף, עמדה לי. אמרו חכמים: 'ברית כרותה, שכל היגע בתלמודו בבית הנסות, לא במהרה הוא משבח; וכל היגע בתלמודו בצנעה מחכים, שנאמר: "וְאֵת צְנוּעִים חֲכָמָה". וכל המשמיע קולו בשעת תלמודו, תלמודו מתקנים בידו; אכל הקורא בלחש, במהרה הוא שוכח'.

יג. אף על פי שמצוה ללמד ביום ובלילה, אין אדם ללמד רב חכמתו אלא בלילה; לפיכך, מי שרצה לזכות בכח התורה, יזהר בכל לילותיו, ולא יאבד אפלו אחד מהן בשנה ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהן, אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה. אמרו חכמים, אין גרנה [קיבוצה] של תורה אלא בלילה, שנאמר: "קומי רבי בלילה". וכל העוסק בתורה בלילה, חוט של חסד נמשך עליו ביום, שנאמר: "יומם יצוה ה' חסדו, ובלילה שירה עמי". וכל בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה, אש אוכלתו. "כי דבר ה' בזה" - זה שלא השגיח על דברי תורה כל עקר. וכן כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, או שקרא ושנה ופרש להכלי עולם והניח תלמודו וזנחו - הרי זה בכלל בזה דבר ה'. אמרו חכמים: 'כל המבטל את התורה מעשר, סופו לבטלה מעני; וכל המקים את התורה מעני, סופו לקימה מעשר'. וענין זה מפרש הוא בתורה; הרי הוא אומר: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב - מרב כל, ועבדת את איבך"; ואומר: "למען ענתך, ולמען נסתך - להיטבך באחריתך".

יום שני ל' סיון ה'תשס"ט

הלכות תלמוד תורה פרק ד

א. אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו, או לתם [שאין ידוע מהותו]. אבל אם היה הולך בדרך לא טובה, מחזירין אותו למוטב, ומנהיגין אותו בדרך ישרה, ובדקין אותו; ואחר כך מכניסין אותו לבית המדרש, ומלמדין אותו. אמרו חכמים: 'כל השונה לתלמיד שאינו הגון, באלו זרק אבן למרקוליס [עבודה זרה שזו צורת עבודתה], שנאמר: "פצרוז אבן במרגמה, בן נותן לכסיל פבור", ואין "פבור" אלא תורה, שנאמר: "פבור, חכמים ינתלו"'. וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה - אף על פי שתכם גדול הוא, וכל העם צריכין לו - אין מתלמדין ממנו, עד שיחזר למוטב, שנאמר: "כי שפתי כהן ישמרו דעת, ותורה יבקשו מפיהו, פי מלאך ה' צבאות הוא". אמרו חכמים: 'אם דומה הרב למלאך ה' צבאות, תורה יבקשו מפיהו; אם לאו, אל יבקשו תורה מפיהו'.

שהתלמוד מביא לידי מעשה. לפיכך, התלמוד קודם למעשה בכל מקום.

ד. היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה - אם אפשר למצוה להעשות על ידי אחרים, לא יפסיק תלמודו; ואם לאו, יעשה המצוה ויחזור לתורתו.

ה. תחלת דינו של אדם, אינו נדון אלא על התלמוד, ואחר כך על שאר מעשיו; לפיכך אמרו חכמים: 'לעולם יעסק אדם בתורה, אפלו שלא לשמה - שמתוך שלא לשמה, בא לשמה'.

ו. מי שנשאול לבו לקים מצוה זו בראוי לה, ולהיות מכתר בכיתה של תורה - לא יסיח דעתו לדברים אחרים, ולא ישים על לבו שיקנה תורה עם העשר והכבוד כאחד. כך הוא דרכה של תורה: פת במלח תאכל, ועל הארץ תישן, וחי צער תחיה, ובתורה אתה עמל. ולא עליך כל המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין לבטל; אבל אם הרבית תורה, הרבית שכר, והשכר - לפי הצער.

ז. שמה תאמר: 'עד שאקבץ ממון, ואחזר ואקרא', 'עד שאקנה מה שאני צריך ואפנה מעסקי, ואחזר ואקרא' - אם תעלה מחשבה זו על לבך, אין אתה זוכה לכתרה של תורה לעולם; אלא עשה תורתך קבע, ומלאכתך עראי, ואל תאמר: 'לכשאפנה אשנה', שמה לא תפנה.

ח. כתוב בתורה: "לא בשמים היא..." ולא מעבר לים היא: "לא בשמים היא", לא בגסי הרוח היא מצויה; "ולא מעבר לים היא", לא במהלכי מעבר לים היא. לפיכך אמרו חכמים: 'לא כל המרבה סחורה מחכים; וצויו ואמרו: 'הוי מעט עסק, ועסק בתורה'.

ט. דברי תורה נמשלו במים, שנאמר: "הוי כל צמא לכו למים" - לומר לה: מה המים אין מתפנסין במקום מדרון [שיפוע], אלא נחליו מעליו ומתקבצין במקום אשכנן [שקע] - כך דברי תורה, אינן נמצאין בגסי הרוח ולא בלב כל גבה לב; אלא בדבא וישפל רוח שמתאבק בעפר רגלי החכמים, ומסיר התאוות ותענוגי הזמן מלבו, ועושה מלאכה בכל יום מעט כדי חיו, אם לא היה לו מה יאכל, ושאר יומו ולילו, עוסק בתורה.

י. כל המשים על לבו שיעסק בתורה ולא יעשה מלאכה, ויתפרנס מן הצדקה - הרי זה חלל את השם, ובזה את התורה, וכבה מאור הדת, וגרם רעה לעצמו, ונטל חזיו מן העולם הבא; לפי שאסור להנות בדברי תורה בעולם הזה. אמרו חכמים: 'כל הנהנה מדברי תורה, נטל חזיו מן העולם'. ועוד צויו ואמרו: 'לא תעשם עטרה להתגדל בהן, ולא קרדם לחפר בהן'. ועוד צויו ואמרו: 'אהב את המלאכה, ושנא את הרבנות'. וכל תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה; וסוף אדם זה, שיהא מלסטם את הבריות.

יא. מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו, ומדת חסידים הראשונים היא; ובזה זוכה לכל כבוד וטובה שבעולם הזה, ולעולם הבא, שנאמר: "יגיע כפיו כי תאכל, אשריו וטוב לו" - "אשריו" בעולם הזה, ו"טוב לו" לעולם הבא שכלו טוב.

ז. אין שואלין מעמד, ואין משיבין מעמד; ולא מגבוע ולא מרחוק, ולא מאחורי הנקנים [היושבים בסמוך לרב, כדי שיראוהו]. ואין שואלין את הרב אלא בענין, ואין שואלין אלא מיראה; ולא ישאל בענין יותר משלש הלכות.

ח. שנים ששאלו - שאל אחד בענין ושאל אחד שלא בענין, נזקקין לענין [מספלים בשאלה שבענין]; מעשה [הלכה למעשה] ושאינו מעשה, נזקקין למעשה; הלכה ומדרש, נזקקין להלכה; מדרש והגדה, נזקקין למדרש; הגדה וקל וחמר, נזקקין לקל וחמר; קל וחמר וגזרה שוה, נזקקין לקל וחמר. היו השואלין אחד חכם ואחד תלמיד, נזקקין לחכם; תלמיד ועם הארץ, נזקקין לתלמיד. שניהן חכמים, שניהן תלמידים, שניהן עמי הארץ, שאלו שניהן בשתי הלכות, או בשתי שאלות, שתי תשובות, שני מעשים - הרשות בידי המתרגם מעתה.

ט. אין ישנים בבית המדרש. וכל המתנמנם בבית המדרש, חקמיתו נעשית קרעים קרעים; וכן אמר שלמה בחקמיתו: "והקרעים, תלביש נומה". ואין משיחין בבית המדרש, אלא בדברי תורה בלבד. אפלו מי שנתעטש, אין אומרים לו 'רפואה' בבית המדרש; ואין צריך לומר, שאר הדברים. וקדשת בית המדרש, תמורה מקדשת בתי כנסיות.

יום שלישי א' תמוז ה'תשס"ט

הלכות תלמוד תורה פרק ה

א. כשם שאדם מצוה בכבוד אביו וביקראתו - כך הוא חייב בכבוד רבו ויראתו. ורבו, יתר מאביו; שאביו הביאו לחיי העולם הזה, ורבו שלמדו חכמה, הביאו לחיי העולם הבא. ראה אבדת אביו ואבדת רבו, של רבו קודמת לשל אביו. אביו ורבו נשואים במשא, מניח את של רבו ואחר כך את של אביו. אביו ורבו שבוים בשביה, פודה את רבו ואחר כך פודה את אביו; אם היה אביו תלמיד חכם, פודה את אביו תחלה. וכן אם היה אביו חכם, אף על פי שאינו שקול כנגד רבו - משיב אבדתו, ואחר כך משיב אבדת רבו. ואין לה פבוד גדול מכבוד הרב, ולא מורא יתר ממורא הרב. אמרו חכמים: 'מורא רבך כמורא שמים'. לפיכך אמרו חכמים: 'כל החולק על רבו - כחולק על השכינה, שנאמר: "בהצתם על ה'". וכל העושה מריבה עם רבו - כעושה עם השכינה, שנאמר: "אשר רבו בני ישראל את ה'". וכל המתרעם על רבו - כמתרעם על השכינה, שנאמר: "לא עלינו חלונתכם, פי על ה'". וכל המהרהר אחר רבו - כמהרהר אחר השכינה, שנאמר: "וידבר העם באלהים ובמשה".

ב. אי זה הוא חולק על רבו? זה שקובע לו מדרש, ויושב ודורש ומלמד שלא כרשות רבו, ורבו קם; ואף על פי שרבו במדינה אחרת. ואסור לאדם להורות בפני רבו לעולם; וכל המורה הלכה בפני רבו, חייב מיתה.

ג. הנה בינו ובין רבו שנים עשר מיל, ושאל לו אדם דבר הלכה - מתר להשיב. ולהפריש מן האסור - אפלו בפני רבו, מתר להורות. כיצד? כגון שראה אדם עושה דבר

ב. כיצד מלמדין? הרב יושב בראש, והתלמידים לפניו מקפין עטרה, כדי שיהיו כלן רואין את הרב ושומעין דבריו. ולא יושב הרב על הפסא והתלמידים על הקרקע, אלא או הכל על הארץ, או הכל על הפסאות. ובראשונה היה הרב יושב והתלמידים עומדין; ומקדם חרפן בית שני, נהגו הכל ללמד לתלמידים, והן יושבין.

ג. אם היה הרב מלמד מפיו לתלמידים, מלמד. ואם היה מלמד על ידי מתרגם [מתורגמן לשפת המקום] - המתרגם עומד בינו ובין התלמידים, והרב אומר למתרגם, והמתרגם משמיע לכל התלמידים; וכשהן שואלין למתרגם, הוא שואל לרב, והרב משיב למתרגם, והמתרגם משיב לשואל. ולא יגביה הרב קולו יותר מקול המתרגם; ולא יגביה המתרגם קולו בעת ששואל את הרב, יותר מקול הרב. אין התרגמן רשאי לא לפחת ולא להוסיף ולא לשנות, אלא אם כן היה התרגמן אביו של חכם, או רבו. אמר הרב לתרגמן: 'כף אמר לי רבי', או 'כף אמר לי אבא מרי' - כשאומר התרגמן הדברים לעם, אומרן בשם החכם, ומזכיר שמו של אבי הרב או של רבו, ואומר: 'כף אמר רבאנא פלוני', אף על פי שלא הזכיר החכם שמו; שאסור לו לקרות לרבו או לאביו בשמו.

ד. הרב שלמד ולא הבינו התלמידים, לא יקעס עליהן וירגז, אלא חוזר ושונה הדבר אפלו כמה פעמים, עד שיבינו עמק ההלכה. וכן לא יאמר התלמיד 'הבינותי', והוא לא הבין; אלא חוזר ושואל, אפלו כמה פעמים. ואם פעם עליו רבו, ורגז - יאמר לו: 'רבי, תורה היא, וללמד אני צריך, ונדעתי קצרה'.

ה. לא יהיה התלמיד בוש מחברו שלמד מפעם ראשונה או שניה, והוא לא למד אלא אחר כמה פעמים; שאם נתביש מדבר זה - נמצא נכנס ויוצא לבית המדרש, והוא אינו למד כלום. לפיכך אמרו חכמים הראשונים: 'אין הבישן למד, ולא השפדן מלמד'. כמה דברים אמורים? בזמן שלא הבינו התלמידים את הדבר מפני עמקו, או מפני דעתן שהיא קצרה; אכל אם נפר לרב שהם מתרשלין בדברי תורה ומתרפין עליהן, ולפיכך לא הבינו - חייב לרגז עליהן ולהקלימן בדברים, כדי לחידדן [לעוררם]; ובענין זה אמרו חכמים: 'זרק מרה [הטל אימה] בתלמידים'. לפיכך, אין ראוי לרב לנהוג קלות ראש בפני התלמידים, ולא לשחק בפניהן, ולא לאכל ולשתות עמהן - כדי שתהא אימתו עליהן, וילמדו ממנו במהרה.

ו. אין שואלין את הרב כשיבנס לבית המדרש, עד שתתישב דעתו עליו; ואין התלמיד שואל כשיבנס, עד שישב ויגוה. ואין שואלין שנים כאחד. ואין שואלין את הרב מענין אחר, אלא מאותו הענין שהן עוסקין בו, כדי שלא יתביש. ויש לרב להטעות התלמידים בשאלותיו, וכמעשים שעושה בפניהן, כדי לחידדן, וכדי שיביע אם זוכרין הן מה שלמדן או אינן זוכרין. ואין צריך לומר, שיש לו רשות לשאל אותן בענין אחר שאינן עוסקין בו, כדי לזרוזן.

וְכָל תַּלְמִיד שֶׁמּוֹלֵל בְּדָבָר מִכָּל כְּבוֹד רַבּוֹ, גּוֹרֵם לְשִׁכְנָה שֶׁתִּסְתַּלַּק מִיִּשְׂרָאֵל.

ט. רָאָה אֶת רַבּוֹ עוֹבֵר עַל דְּבָרֵי תוֹרָה, אוֹמֵר לוֹ: 'לִמְדָתְנוּ רַבֵּנוּ כִּף וְכָף'. וְכָל זְמַן שֶׁמּוֹפִיר שְׁמוּעָה בְּפָנָיו, אוֹמֵר לוֹ: 'כִּף לִמְדָתְנוּ רַבֵּנוּ'. וְאֵל יֹאמֶר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מִרַבּוֹ, עַד שִׁיזְכִּיר שֵׁם אוֹמְרוֹ. וְכַשִּׁימּוֹת רַבּוֹ - קוֹרֵעַ כָּל בְּגָדָיו, עַד שֶׁהוּא מְגַלָּה אֶת לְבוֹ; וְאֵינוֹ מֵאַחֶה [תוֹפֵר תְּפִירָה חֻזָּקָה] לַעֲוֹלָם. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּרַבּוֹ מְבַהֵק שֶׁלֹּא מִלְּמַד מִמֶּנּוּ רַב חֻזָּקָתוֹ. אֲכַל אִם לֹא לִמְדָּה מִמֶּנּוּ רַב חֻזָּקָתוֹ - הֲרֵי זֶה תַּלְמִיד חֶבֶר [כַּמּוֹתוֹ], וְאֵינוֹ חָיִב בְּכַבּוּדוֹ בְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה; אֲכַל עוֹמֵד מִלְּפָנָיו, וְקוֹרֵעַ עָלָיו בְּשֵׁם שֶׁהוּא קוֹרֵעַ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים שֶׁהוּא מַתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם. אֲפֹלוֹ לֹא לִמְדָּה מִמֶּנּוּ אֲלֵא דָבָר אֶחָד, בֵּין קֶטֶן בֵּין גָּדוֹל - עוֹמֵד מִלְּפָנָיו, וְקוֹרֵעַ עָלָיו.

י. וְכָל תַּלְמִיד חֻזָּקָתוֹ שֶׁדַּעַתוֹ מְכֻנּוּת [יִשְׁרוּת] - אֵינוֹ מְדַבֵּר בְּפָנָיו מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻזָּקָה, אֶף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִמְדָּה מִמֶּנּוּ כְּלוּם.

יא. הָרַב הַמְּבַהֵק שֶׁרָצָה לִמְחַל עַל כְּבוֹדוֹ בְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן, לְכָל תַּלְמִידוֹ, אוֹ לְאֶחָד מֵהֶן - הַרְשוֹת בִּידוֹ. וְאֶף עַל פִּי שֶׁמִּחַל, חָיִב הַתַּלְמִיד לְהַדְרֹו, וְאֲפֹלוֹ בְּשַׁעַה שֶׁמִּחַל.

יב. בְּשֵׁם שֶׁהַתַּלְמִיד חָיִב בְּכַבּוּד הָרַב, כִּף הָרַב צָרִיף לְכַבֵּד אֶת תַּלְמִידוֹ וְלִקְרֹכֵן; כִּף אֲמָרוֹ חֻזָּקָתוֹ: 'הֵי כְבוֹד תַּלְמִידְךָ חָיִב עָלֶיךָ כִּשְׁל חֶבֶר'. וְצָרִיף אֲדָם לְהַנְהִיחַ בְּתַלְמִידוֹ, וְלִאֲהַבְּוֹ, שֶׁהֵן הַבְּנִים הַמְּהִינִין [גּוֹרְמִים הַנֶּאֱחָה] בַּעֲוֹלָם הַזֶּה וְלַעֲוֹלָם הַבָּא.

יג. הַתַּלְמִיד מוֹסִיפִין חֻזָּקָתוֹ הָרַב, וּמְחַיִּיבִין לְבוֹ. אֲמָרוֹ חֻזָּקָתוֹ: 'הָרַבָּה חֻזָּקָה לִמְדָּתִי מִחֻזָּקָתִי מִחֻזָּקָתִי מִחֻזָּקָתִי, וּמִתַּלְמִידִי יֵתֵר מִכֻּזָּקָתִי אֶת עֵץ גָּדוֹל, כִּף תַּלְמִיד קֶטֶן מְחַיֵּד אֶת הָרַב, עַד שִׁיּוֹצִיא מִמֶּנּוּ בְּשִׁאֲלוֹתָיו חֻזָּקָה מִפָּאָרָה.

יום רביעי ב' תמוז ה'תשס"ט

הלכות תלמוד תורה פרק ו

א. כָּל תַּלְמִיד חֻזָּקָתוֹ - מַצִּיחַ לְהַדְרֹו [לְכַבּוֹד], וְאֶף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר: "מִפְּנֵי שִׁיבָה תְּקוּם, וְהִדְרָתָּ פָּנֶיךָ וְעַתָּה שֶׁקָּנָה חֻזָּקָה. וּמֵאִמְתִּי חָיִבִין לַעֲמֹד מִפְּנֵי הַחֻזָּקָה? מִשִּׁיִּקְרַב מִמֶּנּוּ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, עַד שִׁיעֲבֹר מִפְּנֵי פָּנָיו.

ב. אֵין עוֹמֵדִין מִפְּנֵי לֹא בְּבֵית הַמְּרֻחָץ וְלֹא בְּבֵית הַפֶּסַע - שֶׁנֶּאֱמָר: "תְּקוּם, וְהִדְרָתָּ", קִימָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הִדְרָה [כְּבוֹד]. וְאֵין בַּעֲלֵי אֲמָנוּת חָיִבִין לַעֲמֹד מִפְּנֵי תַּלְמִידֵי חֻזָּקָתוֹ בְּשַׁעַה שֶׁעוֹסְקִין בְּמִלְּאכְתָּהּ, שֶׁנֶּאֱמָר: "תְּקוּם, וְהִדְרָתָּ" - מִה הִדְרָה שֶׁאֵין בּוֹ חֶסֶד פִּי, אֶף קִימָה שֶׁאֵין בָּהּ חֶסֶד פִּי. וּמִנֵּין שֶׁלֹּא יַעֲלִים עֵינָיו מִן הַחֻזָּקָה, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִרְאֶהוּ עַד שֶׁלֹּא יַעֲמֹד מִפְּנֵיו? תַּלְמוּד לומר: "וְיִרְאֶת מֵאֲלֵהֶיךָ" - הָא כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מְסוּר לְלֵב [רַק הָאֲדָם יוֹדַע הָאֲמִתּוֹ], נֶאֱמָר בוֹ: "וְיִרְאֶת מֵאֲלֵהֶיךָ".

ג. אֵין רָאוּי לְחֻזָּקָה שִׁטְרִית עַל הַעֵץ, וּיְכוֹן עֲצָמוֹ לְהֵן [לְעוֹבֵר לְפָנֵיהֶם דּוּקָא] כִּדִּי שִׁיעֲמָדוּ מִפְּנָיו; אֲלֵא לֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ

הָאֲסוּר מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדַע בְּאֲסוּרוֹ, אוֹ מִפְּנֵי רָשָׁעוֹ - יֵשׁ לוֹ לְהַפְרִישׁוֹ, וְלומר לוֹ: 'דָּבָר זֶה אֲסוּר', וְאֲפֹלוֹ בְּפָנָיו רַבּוֹ, וְאֶף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ רַבּוֹ רְשׁוּת; שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם, אֵין חוֹלְקִין בְּכַבּוֹד לְרַב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁנֶּקְרָה נֶקְרָה; אֲכַל לְקַבֵּעַ עֲצָמוֹ לְהוֹרָאָה, וְלִישֵׁב וְלַהוֹרּוֹת לְכָל שׂוֹאֵל - אֲפֹלוֹ הוּא בְּסוּף הָעוֹלָם, וְרַבּוֹ בְּסוּף הָעוֹלָם - אֲסוּר לוֹ לְהוֹרּוֹת עַד שִׁמּוֹת רַבּוֹ, אֲלֵא אִם כֵּן נָטַל רְשׁוּת מִרַבּוֹ. וְלֹא כָּל מִי שֶׁמָּת רַבּוֹ, מְתָר לוֹ לִישֵׁב וְלַהוֹרּוֹת בְּתוֹרָה, אֲלֵא אִם כֵּן הִיָּה תַּלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה.

ד. וְכָל תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ [לֹא קִיבַל הִיתֵר] - לְהוֹרָאָה, וּמִוֹרָה - הֲרֵי זֶה שׁוֹטָה, רָשָׁע וְגַם רוּחַ; וְעָלָיו נֶאֱמָר: "כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה". וְכֵן חֻזָּקָה שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה, וְאֵינוֹ מוֹרָה - הֲרֵי זֶה מוֹנֵעַ תוֹרָה, וְנוֹתֵן מְכַשׁוֹלוֹת לְפָנֵי הָעוֹרִים; וְעָלָיו נֶאֱמָר: "וְעֲצָמִים כָּל הָרִגְיָה". אֵלוֹ הַתַּלְמִידִים הַקְּטָנִים שֶׁלֹּא הִרְבּוּ תוֹרָה כְּרָאוּי, וְהֵם מְבַקְשִׁין לְהַתְגַּדֵּל בְּפָנָיו עַמִּי הָאָרֶץ וּבֵין אֲנָשֵׁי עִיר, וְקוֹפְצִין וְיוֹשְׁבִין בְּרֹאשׁ לְדוֹן וְלַהוֹרּוֹת בִּישְׂרָאֵל - הֵן הַמְּרַבִּין אֶת הַמַּחֲלָקָה, וְהֵם הַמְּחַרְבִּין אֶת הָעוֹלָם, וְהַמְּכַבִּין גִּרָה שֶׁל תוֹרָה, וְהַמְּחַבְּלִים בָּרֶם ה' צְבָאוֹת. וְעַלֵּיהֶן אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחֻזָּקָתוֹ: "אֲחֻזּוֹ לִנּוֹ שׁוֹעֲלִים - שְׁעָלִים קְטָנִים, מְחַבְּלִים בְּרַמִּים".

ה. וְאֲסוּר לוֹ לְתַלְמִיד לְקוֹרֹת לְרַבּוֹ בְּשֵׁמוֹ, וְאֲפֹלוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. וְלֹא יִזְכִּיר שְׁמוֹ בְּפָנָיו, וְאֲפֹלוֹ לְקוֹרֹת לְאַחֵרִים שֶׁשָּׁמַע בְּשֵׁם רַבּוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בְּשֵׁם אָבִיו; אֲלֵא יִשְׁנֶה שִׁמּוֹ, אֲפֹלוֹ לְאַחֵר מוֹתָם - וְהוּא שִׁיחִיָּה הַשֵּׁם פְּלֵא [נִדְרָה], שֶׁכָּל הַשְׁמוּעָה יָדַע שֶׁהוּא פְּלוּנִי. וְלֹא יִתֵּן שְׁלוֹם לְרַבּוֹ אוֹ יַחְזִיר לוֹ שְׁלוֹם, כְּדֶרֶךְ שֶׁנוֹתְנִין הָרַעִים וּמַחְזִירִין זֶה לָזֶה; אֲלֵא שׁוֹחֶה [מִתְכַּוֵּן] לְפָנָיו, וְאֹמֵר לוֹ בִּירְאָה וְכַבּוֹד: 'שְׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי'. אִם נָתַן לוֹ רַבּוֹ שְׁלוֹם, יַחְזִיר לוֹ: 'שְׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי וּמְרִי'.

ו. וְכֵן לֹא יַחְלֹץ תַּפְלִיּוֹ בְּפָנָיו רַבּוֹ, וְלֹא יִסֵּב, אֲלֵא יוֹשֵׁב כִּיּוֹשֵׁב לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ. וְלֹא יִתְפַּלֵּל לְפָנָיו רַבּוֹ, וְלֹא לְאַחֵר רַבּוֹ, וְלֹא בְּצַד רַבּוֹ; וְאֵין צָרִיף לומר, שֶׁאֲסוּר לוֹ לְהִלָּךְ בְּצִדוֹ, אֲלֵא יִתְרַחֵק לְאַחֵר רַבּוֹ, וְלֹא יִהְיֶה מְכֻנּוּן כְּנֶגֶד אַחֲרָיו; וְאַחֵר כִּף יִתְפַּלֵּל. וְלֹא יִכְנֹס עִם רַבּוֹ לְמִרְחָץ. לֹא יִשֵּׁב בְּמִקוֹם רַבּוֹ. וְלֹא יִכְרִיעַ דְּבָרָיו בְּפָנָיו [כַּדַּעַת הַחוּלֵק עֲלֵיוֹ], וְלֹא יִסְתֵּר אֶת דְּבָרָיו. וְלֹא יִשֵּׁב לְפָנָיו, עַד שִׁיאֲמַר לוֹ: 'שִׁב'; וְלֹא יַעֲמֹד מִלְּפָנָיו, עַד שִׁיאֲמַר לוֹ: 'עֲמֹד', אוֹ עַד שִׁיטֵּל רְשׁוּת לַעֲמֹד. וְכַשִּׁיפִטֵּר מִרַבּוֹ, לֹא יַחְזִיר לוֹ אַחֲרָיו, אֲלֵא נִרְתַּע לְאַחֲרָיו, וּפָנָיו כְּנֶגֶד פָּנָיו.

ז. וְחָיִב לַעֲמֹד מִפְּנֵי רַבּוֹ, מִשִּׁיִּרְאָהוּ מִרְחוֹק מֵלֹא עֵינָיו, עַד שִׁיִּתְפַּסֶּה מִמֶּנּוּ וְלֹא יִרְאֶה קוֹמָתוֹ; וְאַחֵר כִּף יִשֵּׁב. וְחָיִב אֲדָם לְהַקְבִּיל אֶת פָּנֵי רַבּוֹ בְּרִגְלָה.

ח. אֵין חוֹלְקִין כְּבוֹד לְתַלְמִיד בְּפָנֵי הָרַב, אֲלֵא אִם כֵּן הִיָּה דֶּרֶךְ רַבּוֹ לְחַלֵּק לוֹ כְּבוֹד. וְכָל מִלְּאכּוֹת שֶׁהַעֲבָד עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ, תַּלְמִיד עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ; וְאִם הִיָּה בְּמִקוֹם שֶׁאֵין מִכִּירִין אוֹתוֹ, וְלֹא הִיָּה לוֹ תַּפְלִין, וְחָשׁ שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: 'עֲבָד הוּא' - אֵינוֹ נוֹעַל לוֹ מִנְעָלוֹ, וְאֵינוֹ חוֹלְצוֹ. וְכָל הַמוֹנֵעַ תַּלְמִידוֹ מִלְּשִׁמּוֹ - מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ חֶסֶד, וּפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ יִרְאֶת שְׁמִים;

ומתעצתים בנבאיו"; כלומר, מבזין מלמדי דבריו. וכן זה שאמרה תורה: "ואם בחקתי תמאסו" - ואם במלמדי חקתי תמאסו. וכל המבזה את החכמים - אין לו חלק לעולם הבא, והרי הוא בכלל: "כי דבר ה' בזה".

יב. אף על פי שהמבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא - אם באו עדים שפגהו, אפלו בדברים - חזב נדוי, ומגדין אותו בית דין ברבים, וקונסין אותו ליטרא זהב בכל מקום, ונותנין אותה לחכם. והמבזה את החכם בדברים, אפלו לאחר מותו - מגדין אותו בית דין, והן מתירין אותו כשיחזר בתשובה; אבל אם היה החכם חי - אין מתירין לו אותו, עד שירצה זה שנדוהו בשבילו. וכן החכם עצמו, מגדה לכבודו לעם הארץ שהפקיר בו, ואין צריך לא עדים ולא התראה; ואין מתירין לו, עד שירצה את החכם. ואם מת החכם, באין שלושה ומתירין לו. ואם רצה החכם למחל לו ולא נדוהו, הרשות בידו.

יג. הרב שנדה לכבודו, חזבין כל תלמידיו לנהג נדוי במגדה; אבל תלמיד שנדה לכבוד עצמו, אין הרב חזב לנהג בו נדוי, אבל כל העם חזבין לנהג בו נדוי. וכן מגדה לנשיא, מגדה לכל ישראל; מגדה לכל ישראל, אינו מגדה לנשיא. מגדה לעירו, מגדה לעיר אחרת; מגדה לעיר אחרת, אינו מגדה לעירו.

יד. כמה דברים אמורים? במי שנדוהו מפני שפגה תלמידי חכמים. אבל מי שנדוהו על שאר דברים שחזבין עליהן נדוי - אפלו נדוהו קטן שבשיראל, חזב הנשיא וכל ישראל לנהג בו נדוי, עד שיחזר בתשובה מדבר שנדוהו בשבילו, ויתירו לו. על ארבעה ופעשים דברים מגדין את האדם, בין איש בין אשה; ואלו הן: (א) המבזה את החכם, ואפלו לאחר מותו; (ב) המבזה שלוח בית דין; (ג) הקורא לחברו 'עבד'; (ד) המזולזל בדבר אחד מדברי סופרים, ואין צריך לומר בדברי תורה; (ה) מי ששלחו לו בית דין וקבעו לו זמן, ולא בא; (ו) מי שלא קבל עליו את הדין, מגדין אותו עד שיתן; (ז) מי שיש ברשותו דבר המזיק, כגון כלב רע או סלם רעוע, מגדין אותו עד שישיר הָזָקוּ; (ח) המזכיר קרקע שלו לגוי, מגדין אותו עד שיקבל עליו כל אנס [נזק] שיבוא מן הגוי לישראל חבירו בעל המצר; (ט) המעיד על ישראל בערפאות של גוים והוציא ממנו בעדותו ממון שלא כדין ישראל, מגדין אותו עד שישלם; (י) טבח [בעל איטליה] כהן שאינו מפריש המתנות ונותן לכהן אחר, מגדין אותו עד שיתן; (יא) המחלל יום טוב שני של גלויות, אף על פי שהוא מנהג; (יב) העושה מלאכה בערב הפסח אחר חצות; (יג) המזכיר שם שמים לבטלה, או לשבועה בדברי הבאי [דברים של מה-בכר]; (יד) המביא את הרבים לידי חלול השם; (טו) המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ; (טז) המחשב שנים [לעברם] וקובע חדשים [אם החודש מלא או חסר] בחוצה לארץ; (יז) המכשיל את העור; (יח) המעפב הרבים מלעשות מצוה; (יט) טבח שיצאת טרפה מתחת ידו; (כ) טבח שלא בדק ספינו לפני חכם; (כא) המקשה עצמו לדעת; (כב) מי שגרש את

קצרה, ומתכוון שלא יראה אותו אחד, כדי שלא יטריחו לעמד. והחכמים היו מקיפין והולכין בדרך החיצונה שאין מפריקהן מצויין שם, כדי שלא יטריחו.

ד. רוכב, הרי הוא כמהלך, וכשם שעומדין מפני המהלך, כך עומדין מפני הרוכב.

ה. שלשה שהיו מהלכין בדרך - הרב באמצע, גדול מימנו, וקטן משמאלו.

ו. הרוצה חכם - אינו עומד מלפניו, עד שיגיע לו לארבע אמות; וכיון שעבר, ישוב. ראה אב בית דין - עומד מלפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו, ואינו יושב עד שיעבר מאחרי ארבע אמות. ראה את הנשיא - עומד מלפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו, או עד שיתפסה מעיניו. והנשיא שמחל על כבודו, כבודו מחול. כשהנשיא נכנס, כל העם עומדין; ואין יושבין, עד שיאמר להן: 'שבו'. כשאב בית דין נכנס, עושין לו שתי שורות עומדין מכאן ומכאן, עד שנקנס וישוב במקומו, ושאר העם יושבין במקומן.

ז. חכם שנקנס, כל שיגיע [מי שנמצא] לו בארבע אמות עומד מלפניו [ונוצר מצב ש], אחד עומד ואחד יושב [ואין חובה לעמוד בשורה], עד שנקנס וישוב במקומו. בני חכמים ותלמידי חכמים - בזמן שהרבים צריכין להן, מקפצין על ראשי העם ונקנסין למקומן. ואין שבח לתלמיד חכמים שינקנס באחרונה; יצא לערך, חוזר למקומו. בני חכמים - בזמן שיש בהן דעת לשמע, הופכין פניהן כלפי אביהן; אין בהן דעת לשמע, הופכין פניהן כלפי העם.

ח. תלמיד שהוא יושב לפני רבו תמיד, אינו רשאי לעמד מפניו אלא שחרית וערבית בלבד, שלא יהא כבודו מרבה מכבוד שמים.

ט. מי שהוא זקן מפלג בזקנה - אף על פי שאינו חכם, עומדין לפניו. ואפלו החכם שהוא ילד, עומד בפני הזקן המפלג בזקנה; ואינו חזב לעמד מלא קומתו, אלא כדי להדרו. ואפלו זקן גוי, מהדרין אותו בדברים ונותנין לו יד לסמכו - שנאמר: "מפני שיבה תקום", כל שיבה במשמע. י. תלמידי חכמים - אין יוצאין לעשות בעצמן עם כל הקהל בבנין וחפירה של מדינה וכיוצא בהן, כדי שלא יתבזו בפני עמי הארץ. ואין גובין מהן לבנין החומות ותקון השערים ושכר השומרין וכיוצא בהן, ולא לתשורת [מתנות] המלך. ואין מחזבין אותן לתן המס, בין מס שהוא קצוב על בני העיר [מס ציבורי] בין מס שהוא קצוב על כל איש ואיש [מס גולגולת], שנאמר: "גם כי יתנו בגוים, עתה אקבצם; ויחלו מעט, ממשא מלך [ו]שרים". וכן אם היתה סחורה לתלמיד חכמים, מניחין אותו למכור תחלה; ואין מניחין אחד מבני השוק למכור, עד שימכר הוא. וכן אם היה לו דין, והוא עומד בכלל בעלי דינין הרבה - מקדימין אותו, ומושבין אותו.

יא. עון גדול הוא לבזות את החכמים או לשנא אותן; לא חרבה ירושלים, עד שבוזו בה תלמידי חכמים - שנאמר: "ויהיו מלעבים במלאכי האלהים, ובזוים דבריו,

לא נתקיים התנאי]. תלמיד חכמים שנדה עצמו, ואפלו נדה עצמו על דעת פלוני, ואפלו על דבר שחייב עליו נדוי - הרי זה מפר לעצמו.

יב. מי שנדהו בקלום [חלם שמישהו מנדה אותו], אפלו ידע מי נדהו - צריך עשרה בני אדם ששונים הלכות, להתירו מנדויו; ואם לא מצא, טורח אחריו עד פרסה. לא מצא, מתירין לו עשרה ששונים משנה; לא מצא, מתירין לו מי שידעין לקרות בתורה; לא מצא, מתירין לו אפלו עשרה שאינן יודעין לקרות. לא מצא במקומו עשרה, מתירין לו אפלו שלשה.

יג. מי שנדהו בפניו, אין מתירין לו אלא בפניו; נדהו שלא בפניו, מתירין לו בין בפניו בין שלא בפניו. ואין בין נדוי להפרה כלום, אלא מנדין ומתירין ברגע אחד, כשיחזור המנדה למוטב. ואם ראו בית דין להניח זה בנדויו כמה שנים, מניחין כפי רשעו. וכן אם ראו בית דין להחרים לזה לכתחלה [ללא נדוי], ולהחרים מי שאוכל עמו ושותה עמו או מי שיעמד עמו בארבע אמות - מחרימין כדי ליסרו, וכדי לעשות סג לתורה, עד שלא יפוצה החטאים. אף על פי שיש רשות לחכם לנדות לכבודו, אינו שבת לתלמיד חכמים להנהיג עצמו בדבר זה, אלא מעלים אונזו מדברי עמי הארץ, ולא ישית לבו להן - כענין שאמר שלמה בחכמתו: "גם לכל הדברים אשר ידברו, אל תתן לבך". וכן היה דרך חסידים הראשונים - שומעין חרפתו, ואינן משיבין; ולא עוד, אלא שמוחלין למחרת וסולחין לו. וחכמים גדולים היו משתבחים במעשיהם הנאים, ואומרים שמעולם לא נדו אדם ולא החרמוהו לכבודן. וזו היא דרכן של תלמידי חכמים, שאיני לילך בה. כמה דברים אמורים? בשבועה או חרפוהו בסתר. אבל תלמיד חכמים שבזהו או חרפו אדם בפרהסיא, אסור לו למחל על כבודו. ואם מחל - נענש, שזה בזיון תורה; אלא נוקם ונוטר הרבה כנחש, עד שיבקש ממנו מחילה, ויסלח לו.

ברוך רחמנא דסייע

יום שישי ד' תמוז ה'תשס"ט

הלכות עבודה זרה וחקות הגוים

יש בכללן אחת וחמשים מצוות - שתי מצוות עשה, ותשע וארבעים מצוות לא תעשה; וזה הוא פירוש: (א) שלא לפנות אתר עבודה זרה; (ב) שלא לתור אחר הרהור הלב וראית העינים; (ג) שלא לגדף; (ד) שלא יעבד אותה בדרך עבודתה; (ה) שלא לישתנה לה; (ו) שלא לעשות פסל לעצמו; (ז) שלא לעשות פסל אפלו לאחרים; (ח) שלא לעשות צורות אפלו לגוים; (ט) שלא להדיח אחרים אחריה; (י) לשרף עיר הנדחת; (יא) שלא לבנותה; (יב) שלא להנות מכל ממונה; (יג) שלא להקטיר

אשתו, ועושה בינו ובניה שתפות או משא ומתן, המביאין להן להזדקק זה לזה, כשיבואו שניהן לבית דין מנדין אותו; (כג) חכם ששמועתו רעה; (כד) המנדה מי שאינו חייב נדוי.

יום חמישי ג' תמוז ה'תשס"ט

הלכות תלמוד תורה פרק ז

א. חכם וזן בחכמה, וכן נשיא או אב בית דין, שסרח - אין מנדין אותו בפרהסיא לעולם, אלא אם כן עשה כירבוע פן נכט וחכריו [שחטאו והחטיאו את הרבים]. אבל כשחטא שאר חטאות, מלקין אותו בצנעה, שנאמר: "וכשלת היום, וכשל גם נביא עמך לילה" - אף על פי ששול, כשהו פליגה. ואומרים לו [כשמנדין אותו]: "הכבד ושב בביתך". וכן כל תלמיד חכמים שנתחייב נדוי - אסור לבית דין לקפץ ונלדותו במהרה, אלא בורחין מדבר זה ונשמטין ממנו. וחסיד החכמים היו משתבחים, שלא נמנו מעולם לנדות תלמיד חכמים, אף על פי שנמנין להלקותו אם נתחייב מלקות; ואפלו מפת מרדות [מלקות מדברנו], נמנין עליו להכותו.

ב. וכיצד הוא הנדוי? אומרים: 'פלוני בשמתא'; ואם נדהו בפניו, אומרים: 'פלוני זה'. והחרם, אומרים: 'פלוני מחרם'. וארור, בו אלה, בו שבועה, בו נדוי.

ג. כיצד מתירין הנדוי או החרם? אומרים לו: 'שרוי לך ומחול לך'; ואם התירוהו שלא בפניו, אומרים: 'פלוני, שרוי לו ומחול לו'.

ד. מה הוא המנהג שינהג המנדה בעצמו, ושנוהגין עמו? מנהג אסור לספר ולכבס כאכל כל ימי נדויו, ואין מומנין עליו [מצרפין לברכת המזון בשלושה], ולא כוללין אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה, ולא יושבין עמו בארבע אמות. אבל שונה הוא לאחרים [מלמד תורה], ושונים לו; ונשכר [לעשות מלאכה לאחרים], ושוכר [אחרים]. ואם מת בנדוי - בית דין שולחין ומניחין אבן על ארנו, כלומר שהן רוגמין אותו, לפי שהוא מכבד מן הצבור; ואין צריך לומר, שאין מספידין אותו, ואין מליגין את מטתו.

ה. יתר עליו המחרם - שאינו שונה לאחרים, ואין שונים לו; אבל שונה הוא לעצמו, כדי שלא ישבח תלמודו. ואינו נשכר, ואין נשפירין לו; ואין נושאים ונותנים עמו, ואין מתעסקין עמו, אלא מעט עסק, כדי פרנסתו.

ו. מי שישב בנדויו שלשים יום, ולא בקש להתירו - מנדין אותו שנה; ישב שלשים יום אחרים, ולא בקש להתירו - מתירין אותו.

ז. בכמה מתירין הנדוי או החרם? בשלשה, אפלו הדייטות [שאינם ת"ח]; ויחיד ממחה, מתיר הנדוי לבדו. ויש לתלמיד להתיר הנדוי או החרם, ואפלו במקום הרב. ט. שלשה שנה והלכו להן, וחזר זה מדבר שנדהו בגללו - באין שלשה אחרים, ומתירין לו.

י. מי שלא ידע מי נדהו, ילך אצל הנשיא ויתיר לו נדויו. **יא.** נדוי על תנאי, אפלו מפי עצמו - צריך הפרה [אף אם

מלבדו, ואומר: 'זו היא צורת הכוכב הפלוני שהודיעוהו בנבואתו'. והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות, ומתקבצים ומשתתחים להם; ואומרים לכל העם, שזו הצורה מטיבה ומרעה, וראוי לעבדה וליראא ממנה. והכומרין אומרים להם: 'שבעבודה זו תרבו ותצליחו', ויעשו כן וכן, ואל תעשו כן וכן. והתחילו פוזבים אחרים לעמד ולומר שהכוכב עצמו או הגלגל עצמו או המלאך דבר עמהם ואמר להם: 'עבדוני ככן וכן', והודיע להם דרך עבודתו, ויעשו כן, ואל תעשו כן. ופשוט דבר זה בכל העולם, לעבד את הצורות בעבודות משנות זו מזו, ולהקריב להן, ולהשתתחות להן. וכיון שארכו הימים, נשתפח השם הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם, ולא הפירוהו; ונמצאו כל עם הארץ והנשים והקטנים, אינם יודעים אלא הצורה של עץ ואבן וההיכל של בנן, שנתחנכו מקטנותן להשתתחות להן ולעבדן, ולהשבע בשמן. והחכמים שהיו בהם, כגון הכוהנים וכיוצא בהן, מדמין שאין שם אלוה אלא הכוכבים והגלגלים שנעשו הצורות האלו בגלגלם ולדמותן [לפי דמותן]. אבל צור העולמים, לא היה שם מפירו ולא יודעו, אלא יחידים בעולם, כגון חנוף ומתושלח ונח ושם ועבר. ועל דרך זו, היה העולם מתגלגל [נמשך] והולך, עד שגולד עמודו של עולם, שהוא אברהם אבינו עליו השלום.

ג. פיון שנגמל [מחלב אימו, בן ג' שנים] איתן זה [=כינוי לאבות], התחיל לשוטט [לחפש] בדעתו והוא קטן, ולחשב ביום ובלילה; והיה תמה: 'היאך אפשר, שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד, ולא יהיה לו מנהיג? ומי יסבב אותו? לפי שאי אפשר שישבב את עצמו! ולא היה לו מלמד ולא מודיע דבר, אלא משקע באור פשדים בין עובדי עבודה זרה הטפשים. ואביו ואמו וכל העם עובדים עבודה זרה, והוא היה עובד עמהם. ולבו משוטט ומבין, עד שהשיג דרך האמת, והבין קו הצדק מדעתו הנכונה; וידע שיש שם [- שישנון] אלוה אחד, והוא מנהיג הגלגל, והוא ברא הכל, ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו. וידע שכל העם טועים, ודבר שגרים להם לטעות [ידע שורש טעותם], זה שעובדים את הכוכבים ואת הצורות, עד שאבד האמת מדעתם; וכן ארבעים שנה הפיר אברהם את בוראו. פיון שהפיר וידע, התחיל להשיב תשובות [להקשות קושיות] על בני אור פשדים, ולערף דין עמהם, ולומר שאין זו דרך האמת, שאתם הולכים בה'. ושבר את הצלמים, והתחיל להודיע לעם, שאין ראוי לעבד אלא לאלוה העולם, ולו ראוי להשתתחות ולהקריב ולנסף - כדי שיפירוהו כל הפרואים הבאים; וראוי לאבד ולשבר כל הצורות, כדי שלא יטעו בהן כל העם, כמו אלו שהם מדמים שאין שם אלוה אלא אלו. פיון שגבר עליהם בראיותיו, בקש המלך להרגו; נעשה לו נס, ויצא לתרן. והתחיל לעמד ולקרות בקול גדול לכל העם, ולהודיעם שיש אלוה אחד לכל העולם, ולו ראוי לעבד. והיה מהלך

יחיד לעבדה; (יד) שלא לאהב המסית; (טו) שלא לעזב שונאתו; (טז) שלא להצילו; (יז) שלא ללמד עליו זכות; (יח) שלא ימנע מללמד עליו חובה; (יט) שלא להתנבא בשמה; (כ) שלא לשמע מן המתנבא בשמה; (כא) שלא להתנבא בשקר, ואפלו בשם ה'; (כב) שלא לגור מהריגת נביא שקר; (כג) שלא לשבע בשם עבודה זרה; (כד) שלא לעשות אוב; (כה) שלא לעשות ידעוני; (כו) שלא להעביר למלך; (כז) שלא להקים מצבה; (כח) שלא להשתתחות על אבן משפית; (כט) שלא לטע אשורה; (ל) לאבד עבודה זרה וכל הנעשה בשבילה; (לא) שלא להנות בעבודה זרה ובכל משמשיה; (לב) שלא להנות בצפוי נעבד; (לג) שלא לזרות ברית לעובדי עבודה זרה; (לד) שלא לחן עליהן; (לה) שלא ישובו בארצנו; (לו) שלא להדמות במנהגותן ובמלבושן; (לז) שלא לנחש; (לח) שלא לקסם; (לט) שלא לעונן; (מ) שלא לחבר חבר; (מא) שלא לדרש אל המתים; (מב) שלא לשאל באוב; (מג) שלא לשאל בידעוני; (מד) שלא לכשף; (מה) שלא להקיף פאת ראש; (מו) שלא להשתתחות פאת זקן; (מז) שלא יעדה איש עדי אשה; (מח) שלא תעדה אשה עדי איש; (מט) שלא לכתב קעקע; (נ) שלא להתגודד; (נא) שלא לעשות קרחה על מת. ובאור כל המצוות האלו - בפרקים אלו.

הלכות עבודה זרה פרק א

א. בימי אנוש [בן שת בן אדם הראשון] טעו בני האדם טעות גדולה, ונבערה [נכסלה] עצת חכמי אותו הדור; ואנוש עצמו, מן הטועים. וזו היתה טעותם: אמרו, הואיל והאל ברא כוכבים אלו וגלגלים אלו להנהיג את העולם, ונתנם במרום, חלק להם כבוד, והן שמשין המשמשין לפניו - ראויין הם לשבחם ולפאדם, ולחלק להם כבוד. וזהו רצון האל ברוך הוא, לגדל ולכבד [את] מי שגדלו וכבדו, כמו שהמלך רוצה לכבד עבדיו והעומדים לפניו, וזה הוא כבודו של מלך. פיון שעלה דבר זה על לבם, התחילו לבנות לפוכבים היכלות, ולהקריב להן קרבנות, ולשבחם ולפאדם בדברים, ולהשתתחות למולם - כדי להשיג רצון הבורא, בדעתם הרעה. וזה היה עקר עבודה זרה. וכן היו אומרים עובדיה היודעים עקרה, לא שהן אומרים שאין שם אלוה אלא פוכב זה. הוא שירמיה אומר: "מי לא יראך מלך הגוים, כי לך יאתה, כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך, ובאחת יבערו ויכסלו, מוסר הבלים עץ הוא" - כלומר, הפל יודעים שאתה הוא האל לכבוד; אבל טעותם וכסילותם, שמדמים שזה ההכל רצונך הוא.

ב. ואחר שארכו הימים, עמדו בבני אדם נביאי שקר, ואמרו שהאל צוה להם ואמר להם: 'עבדו פוכב פלוני', או 'כל הפוכבים, והקריבו לו ונסכו לו כן וכן, וכנו לו היכל, ועשו צורתו כדי להשתתחות לו כל העם, הנשים והקטנים ושאר עם הארץ'. ומודיע להם צורה שפכה

שדכר זה גורם לך להפנות אחריה ולעשות כמו שהן עושין, שנאמר: "ואעשה כן גם אני".

ג. וכל הלאוין האלו בענין אחד הן, והוא שלא יפנה [יתענין ויחקור] אחר עבודה זרה; וכל הנפנה אחריה בדרך שהיא עושה בו מעשה [כגון גילה פסל מכוסה על מנת לראותו], הרי זה לוקה. ולא עבודה זרה בלבד הוא שאסור להפנות אחריה במחשבה, אלא כל מחשבה שגורמת לו לאדם לעקר עקר מעקרי התורה - מזהרים אנו שלא להעלותה על לבנו, ולא נסיח דעתנו לך ונחשב ונמשך אחר הרהורי הלב; מפני שדעתו של אדם קצרה, ולא כל הדעות יכולות להשיג האמת על בריו; ואם ימשך כל אדם אחר מחשבות לבו, נמצא מחריב את העולם לפי קצר דעתו. כיצד? פעמים תתור אחר עבודה זרה; ופעמים יחשב ביחוד הבוה, שמה [אחד] הוא שמה אינו [אחד], מה למעלה מה למטה, מה לפנים [קודם שנברא העולם] מה לאחור [אחרי הניחום]; ופעמים בנבואה, שמה היא אמת שמה אינה; ופעמים בתורה, שמה היא מן השמים שמה אינה. ואינו יודע המדות שידון בהן עד שיגיע האמת על בריו, ונמצא יוצא לידי מינות. על ענין זה הזהירה תורה, ונאמר בה: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, אשר אתם זנים" - כלומר, לא ימשך כל אחד מכם אחר דעתו הקצרה, וידמה שמחשבתו משגת האמת. כך אמרו חכמים: "אחרי לבבכם", זו מינות; "ואחרי עיניכם", זו זנות. ולאו זה, אף על פי שהוא גורם לאדם לטרוח מן העולם הבא, אין בו מלקות.

ד. מצות עבודה זרה, [שקולה] כנגד כל המצוות בלן היא, שנאמר: "וכי תשגו, ולא תעשו את כל המצוות וגו'"; ומפי השמועה למדו [ממרט"ה], שבעבודה זרה הכתוב מדבר. הא למדת, שכל המודה בעבודה זרה - כופר בכל התורה כלה, ובכל הנביאים, ובכל מה שנוצטו הנביאים, מאדם [הראשון] ועד סוף העולם, שנאמר: "מן היום אשר צוה ה' והלאה לדתיכם". וכל הכופר בעבודה זרה, מודה בכל התורה כלה; והיא עקר כל המצוות בלן. ה. ישראל שעבד עבודה זרה - הרי הוא כגוי לכל דבר, ואינו כישראל שעובר עברה שיש בה סקילה; ומשמיד לעבודה זרה, הרי הוא משמיד לכל התורה כלה. וכן המינים מישראל, אינן כישראל לדבר מן הדברים. ואין מקבלים אותם בתשובה לעולם - שנאמר: "כל באיה לא ישובו, ולא ישיגו ארחות חיים". והמינים, הם התרים אחר מחשבות לבם בסכלות, בדיכרים שאמרנו, עד שנמצאו עוברים על גופי תורה להכעיס, בשאט בנפש [בדולזול] ביד רמה, ואומרים שאין בזה עון. ואסור לספר עמהן ולהשיב עליהן תשובה כלל, שנאמר: "ואל תקרב אל פתח ביתה". ומחשבת מין, לעבודה זרה [ואם שוחט בהמה - דינה כתקרובת ע"ז].

ו. כל המודה בעבודה זרה שהיא אמת - אף על פי שלא עבדה, הרי זה מתרחק ומגדף את השם הנכבד והנורא; ואחד העובד עבודה זרה, ואחד המגדף את השם [שניים]

וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה, עד שהגיע לארץ כנען, והוא קורא, שנאמר: "ויקרא שם בשם ה' אל עולם". ובין שהיו העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו, היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירוהו לדרך האמת, עד שנתקבצו אליו אלפים ורכבות, והם אנשי בית אברהם. ושתל בלבם העקר הגדול הזה, וחבר בו ספרים. והודיעו ליצחק בנו, וישב יצחק מלמד ומחזיר [לדרך האמת]; ויצחק הודיעו לעקב ומנהו למד, וישב מלמד ומחזיר כל הגוים אליו. ויעקב אבינו למד בניו בלם, והבדיל לוי ומנהו ראש, והושיבו בשיבה למד דרך ה', ולשמר מצות אברהם; וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממנה, כדי שלא ישתפח הלמוד. והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקב ובגוים עליהם, ונעשות בעולם אמה שהיא יודעת את ה', עד שארכו הימים לישראל במצרים, וחזרו למד מעשיהן ולעבד עבודה זרה כמותן - חוץ משבט לוי, שעמד במצות אבות; ומעולם לא עבד שבט לוי עבודה זרה. וכמעט קט היה, והעקר ששתל אברהם נעקר, וחזרין בני יעקב לטעות העמים ותעיותן. ומאזכה ה' אותנו, ומשמרו את השבועה לאברהם אבינו, עשה משה רבנו ורבו של כל הנביאים, ושלחו. בין שנתנבא משה רבנו, ובחר ה' בישראל לנחלה, הכתירן במצוות והודיען דרך עבודתו, ומה יהיה משפט עבודה זרה וכל הטועין אחריה.

יום שבת קודש ה' תמוז ה'תשס"ט

הלכות עבודה זרה פרק ב

א. עקר הצווי בעבודה זרה, שלא לעבד אחד מכל הברואים - לא מלאך, ולא גלגל, ולא כוכב, ולא אחד מארבע היסודות, ולא אחד מכל הנבראים מהם. ואף על פי שהעובד יודע שה' הוא האלהים, והוא עובד הנברא הזה על דרך שעבד אנוש ואנשי דורו תחלה - הרי זה עובד עבודה זרה. וענין זה, הוא שהזהירה תורה עליו ואמרה: "ופן תשא עיניך השמימה, וראית את השמש וגו' אשר חלק ה' אלהיך אתם לכל העמים"; כלומר, שמה תשוט בעין לך [תחשוב בליבך], ותראה שאלו הן המנהיגים את העולם, והם שחלק ה' אותם לכל העולם להיותן חיים והיום ונפסדים במנהגו של עולם, ותאמר שראוי להשתחוות להן ולעבדן. ובענין זה צוה ואמר: "השמרו לכם פן יפתה לבבכם" - כלומר, שלא תטעו בהרהור הלב לעבד אלו, להיותן סרסור [סוכן] ביניכם ובין הבורא.

ב. ספרים רבים חפרו עובדי עבודה זרה בעבודתה, היאך עקר עבודתה ומה משפטיה ומעשיה. צונו הקדוש ברוך הוא, שלא לקרות באותן הספרים כלל, ולא נהרהר בה, ולא בדבר מדבריה. ואפילו להסתפל בדמות הצורה - אסור, שנאמר: "אל תפנו אל האלילים". ובענין זה נאמר: "ופן תדרש לאלהיהם לאמר, איכה יעבדו" - שלא תשאל על דרך עבודתה היאך היא, ואף על פי שאין אתה עובד;

עומדים על רגליהם, וקורעין [בגדיהם] ולא מאחין [לא תופרים מקום הקריעה לעולם]. והעד השני אומר: 'אף אני כמותו שמעתי'. ואם היו עדים רבים, צריך כל אחד ואחד מהן לומר: 'כזה שמעתי'.

ט. מגדף שחזר בו בתוך כדי דבור [כדי אמירת "שלום עליך רבי"], אינו פלוס, אלא בין שגדף בעדים, נסקל. מי שגדף את השם בשם עבודה זרה, קנאין פוגעין בו והורגין אותו. ואם לא הרגוהו קנאים, ובא לבית דין - אינו נסקל; עד שיכרך בשם מן השמות המיוחדים.

י. כל השומע ברפת השם, חייב לקרע; ואפלו על ברפת הפנוי חייב לקרע; והוא, שישמענה מישאל. ואחד השומע, או השומע מן השומע. אכל השומע מן הגוי, אינו חייב לקרע; ולא קרע אלזקים ושכנא, אלא מפני שברשקה משמד היה. כל העדים והדנינים סומכים את ידיהם אחד אחד על ראש המגדף, ואומר לו: 'דמך בראשך, שאתה גרמת לך'. ואין בכל הגוי בית דין, מי שסומכים עליו, אלא מגדף בלבד, שנאמר: "וסמכו כל השמעים את ידיהם".

שיעורי רמב"ם ספר המצוות — כ"ט סיון ה' תמוז ה'תשס"ט

נהגו העם .. ימלוך עלינו וכו'

המצוה הרט"ו נדפסה ביום הקודם.

סדר תפלות כל-השנה נדפס לעיל ע' נב-נה

יום חמישי ג' תמוז ה'תשס"ט

נסח ברכות התפלה וסדרון נדפס לעיל ע' נה-סב

נסח הירודי נדפס לעיל ע' סב-סג

יום שישי ד' תמוז ה'תשס"ט

נסח ברכת המזון נדפס לעיל ע' סג-סד

מצות עשה קנר.

המצוה הקנ"ד — הצווי שנגצטינו לשבות בשבת, והוא אמרו: "וביום השביעי תשבת" (שמות כג, יב). וכבר נכפל הצווי במצוה זו פמה פעמים. ובאר לנו יתעלה (שמות כ, י), ששבתה הזאת מן-המלאכה היא חובה לנו ולבהמתנו ולעבדינו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת שבת וגם במסכת יום טוב (ביצה).

יום שבת קודש ה' תמוז ה'תשס"ט

מצות עשה קנר.

המצוה הקנ"ד — הצווי שנגצטינו לשבות בשבת, והוא אמרו: "וביום השביעי תשבת" (שמות כג, יב). וכבר נכפל הצווי במצוה זו פמה פעמים. ובאר לנו יתעלה (שמות כ, י), ששבתה הזאת מן-המלאכה היא חובה לנו ולבהמתנו ולעבדינו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת שבת וגם במסכת יום טוב (ביצה).

שניהם בחומרתם] - שנאמר: "והנפש אשר תעשה כיד רמה, מן האזרח ומן הגר - את ה' הוא מגדף". לפיכך תולין עובד עבודה זרה, כמו שתולין את המגדף, ושניהם נסקלין. ומפני זה כללתי דין המגדף בהלכות עבודה זרה, ששניהן כופרין בעקר הן.

ז. ואלו הן דיני המגדף: אין המגדף חייב סקילה, עד שיפרש את השם המיוחד של ארבע אותיות שהוא אלה דלת נון יוד, ויכרך [- יקלל] אותו בשם מן השמות שאינם נמחקין [ד' שמות הם] - שנאמר: "ונקב שם ה' - מות יומת", על השם המיוחד חייב סקילה; ועל שאר הפנויים [כגון חנון רחום וכו'], באזהרה [לא]. ויש מי שפרש, שאינו חייב אלא על שם יוד הי ואו הי; ואני אומר, שעל שניהם הוא נסקל.

ח. אזהרה של מגדף מנין? שנאמר: "אלהים לא תקלל". בכל יום ויום דנין את העדים בפנוי 'כה יוסי את יוסי' [נמשתמים בשם 'יוסי' (גי' אלקים) כתחליף לשם ה' - בגלל הקושי בהתבטאות נוראה שכזו]. נגמר הדין - מוציאין את כל האדם לחוץ, ושואלים את הגדול שבבאים ואומרים לו: 'אמר מה ששמעת בפרוש! והוא אומר, והדנינים

יום ראשון כ"ט סיון ה'תשס"ט

יום שני ל' סיון ה'תשס"ט

מצות עשה יט.

המצוה הי"ט — הצווי שנגצטינו להודות לו יתעלה אחר כל-אכילה, והוא אמרו יתעלה: "ואכלת ושבעת וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים י, י). ולשון התוספתא (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שנאמר: ואכלת ושבעת וברכת את-ה'". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות במסכת ברכות.

יום שלישי א' תמוז ה'תשס"ט

מצות עשה יט. רטו.

המצוה הי"ט נדפסה ביום הקודם.

המצוה הרט"ו — הצווי שנגצטינו להמול, והוא אמרו יתעלה לאברהם: "המול לכם כל-זכר" (בראשית יז, י). ובפרוש הודיעה התורה על הכרת למבטל מצות עשה זו, והוא אמרו יתעלה: "וערל זכר אשר לא-ימול את-בשר ערלתו ונכרתה וגו'" (שם שם, יד). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"ט משבת (קל). ופרק ד' מיקמות (מו). ואין האשה מצוה על מילת בנה כמו שהאב מצוה על בן, כמו שנתבאר בקדושין (כט).

יום רביעי ב' תמוז ה'תשס"ט

מצות עשה יט. סדר תפלות כל השנה,

שופטים יח טו-כד

טו וַיִּסְּרוּ שָׁמָּה וַיָּבֹאוּ אֶל-בֵּית-הַנָּעַר הַלֵּוִי בֵּית מִיכָה וַיִּשְׁאַלְוּ לָלוֹ לְשָׁלוֹם:
 טז וַיִּשְׁמְּאוּת אִישׁ חֲגוּרִים כָּלִי מִלַּחֲמָתָם נֹצְכִים פָּתַח הַשָּׁעַר אֲשֶׁר מִבְּנֵי דָן:
 יז וַיַּעֲלוּ חֲמִשָּׁת הָאֲנָשִׁים הַהֵלָכִים לְרֹגֵל אֶת-הָאָרֶץ בָּאוּ שָׁמָּה לִקְחוּ
 אֶת-הַפֶּסֶל וְאֶת-הָאֹפֹד וְאֶת-הַתָּרָפִים וְאֶת-הַמִּסְכָּה וְהַכֹּהֵן נֹצֵב פָּתַח הַשָּׁעַר
 וַיִּשְׁמְּאוּת הָאִישׁ הַחֲגוּר כָּלִי הַמִּלְחָמָה: יח וְאַלֶּה בָּאוּ בֵּית מִיכָה וַיִּקְחוּ
 אֶת-פֶּסֶל הָאֹפֹד וְאֶת-הַתָּרָפִים וְאֶת-הַמִּסְכָּה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הַכֹּהֵן מָה אַתֶּם
 עֹשִׂים: יט וַיֹּאמְרוּ לוֹ הַחֲרַשׁ שִׁים-יָדְךָ עַל-פִּיךָ וְלֹךְ עִמָּנוּ וְהָיָה-לָּנוּ לָאֵב וּלְכֹהֵן
 הַטֹּב הַיּוֹתֵן כֹּהֵן לְבֵית אִישׁ אֶחָד אֹו הַיּוֹתֵן כֹּהֵן לְשֹׁבֵט וּלְמִשְׁפַּחַת בְּיִשְׂרָאֵל:
 כ וַיִּיטֹב לָב הַכֹּהֵן וַיִּקַּח אֶת-הָאֹפֹד וְאֶת-הַתָּרָפִים וְאֶת-הַפֶּסֶל וַיָּבֹא בְּקֶרֶב
 הָעָם: כא וַיִּפְּנוּ וַיֵּלְכוּ וַיִּשְׁימוּ אֶת-הַטֹּף וְאֶת-הַמִּקְנֶה וְאֶת-הַכְּבוֹדָה לַפְּנִיָּה:
 כב הָמָּה הִרְחִיקוּ מִבֵּית מִיכָה וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר בִּבְתִּים אֲשֶׁר עַם-בֵּית מִיכָה
 נִזְעָקוּ וַיִּדְבְּקוּ אֶת-בְּנֵי-דָן: כג וַיִּקְרְאוּ אֶל-בְּנֵי-דָן וַיִּסְּבוּ פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ לְמִיכָה
 מַה-לָּךְ כִּי נִזְעַקְתָּ: כד וַיֹּאמֶר אֶת-אֱלֹהֵי אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי לְקַחְתָּם וְאֶת-הַכֹּהֵן
 וַתֵּלְכוּ וּמַה-לִּי עוֹד וּמַה-זֶּה תֹאמְרוּ אֵלַי מַה-לָּךְ:

רש"י

(כא) ואת הכבוד. משאות, כל דבר שהוא כבד בהליכתו שאינו יכול לרוץ אם ירדפו בני המקום אחריהם: הכבודה. פיזנטו"מא בלע"ז:

(כג) ויסבו פניהם. בני דן אל הקוראים אליהם: (כד) ומה לי עוד. ומה נשאר לי עוד:

מצודת דוד

מצודת ציון

(יט) החרש. שתוק, כמו (במדבר ל ה) והחריש לה: לשבט ולמשפחה. המה שמות מורדפים, כי גם השבט יקרא משפחה: (כא) הכבודה. הדבר שתנועתו כבדה ומתאחר ללכת: (כב) נזעקו. נקבצו בזעקת המקבץ, וכן (לעיל ד י) ויזעק ברק: וידביקו. השיגום, והיו קרובים ודבוקים להם:

(טו) ויסורו שמה. המרגלים הלכו לבית מיכה: בית מיכה. אשר היה בבית מיכה: (טז) חגורים. כשהם חגורים וכו': אשר מבני דן. מוסב על 'שש מאות איש': (יז) ויעלו. כי המרגלים חזרו עם הלוי אל השש מאות איש, ובדבר הלוי עמהם עלו המרגלים מהם, ושבו ובאו לבית הלוי ולקחו את הפסל וכו': והכהן. הלוי הזה העשוי לכהן, היה נצב פתח השער' וכו': (יח) ואלה.

המרגלים באו אז לבית מיכה, ולקחו את פסל וכו', ולא היה אז הכהן בביתו: ויאמר אליהם הכהן. כאשר באו אל המחנה ובידם הפסל וכו', אמר להם, מה אתם עושים, רצה לומר, למה תקחום: (יט) שים ירך על פיך. לסתמו לבל ישמע קולך: והיה לנו. ותהיה לנו למורה ולמלמד: הטוב. וכי טוב יותר להיות 'כהן לבית איש אחד', או טוב יותר להיות כהן 'לשבט בישראל', ואם כן הלא לטובה יחשב לך: (כ) וייטב לב הכהן. הוטב בלבו דבריהם, ויקח מידם את האפוד וכו' לשאת אותם בעצמו, ובא בקרבם ללכת באשר ילכו: (כא) ויפנו. מן המקום ההוא והלכו לדרכם: את הטף וגו'. מה שהביאו עמהם מביתם: לפניהם. בחשבם פן ירדפו בני העיר אחריהם וילחמו הגברים עמהם, והטף וכו' ילכו לדרכם בעודם נלחמים: (כב) הרחיקו. כשהיו רחוקים מבית מיכה: עם בית מיכה. סמוך לבית מיכה: (כג) ויקראו. המתין עד בואם לדבר עמהם: ויסבו. בני דן הפכו פניהם מול מיכה, ואמרו, מה נחסר לך כי נאספת לרדוף: (כד) את אלהי. הפסל וכו': ומה לי עוד. מה נשאר לי עוד בבית אשר לא לקחתם:

דברי הימים ב יג ז-יג

וַיִּקְבְּצוּ עָלָיו אַנְשֵׁים רַקִּים בְּנֵי בְלִיעֵל וַיִּתְאַמְצוּ עַל־רַחֲבֵעַם בֶּן־שְׁלֹמֹה וַרַחֲבֵעַם הָיָה נָעַר וְרֹד־לָבָב וְלֹא הִתְחַזֵּק לִפְנֵיהֶם: ח וַעֲתָה אַתֶּם אֲמֹרִים לְהִתְחַזֵּק לִפְנֵי מַמְלַכֶּת יְהוָה בֶּיַד בְּנֵי דָוִד וְאַתֶּם הָמוֹן רָב וְעַמְכֶם עֲגָלִי זָהָב אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יִרְבְּעָם לְאֱלֹהִים: ט הֲלֹא הִדְחַתֶּם אֶת־כֹּהֲנֵי יְהוָה אֶת־בְּנֵי אֹהֶרֶן וְהַלִּוִּים וַתַּעֲשׂוּ לָכֶם כֹּהֲנִים כַּעֲמֵי הָאֲרָצוֹת כָּל־הַכָּא לְמֹלֵא יָדוֹ בְּפֶר בֶּן־בֶּקֶר וְאֵילִם שִׁבְעָה וְהָיָה כֹהֵן לֵלֹא אֱלֹהִים: י וַאֲנַחְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלֹא עֲזָבָנוּ וְכֹהֲנֵי מִשְׁרָתֵינוּ לִיהוָה בְּנֵי אֹהֶרֶן וְהַלִּוִּים בְּמִלְאכְתָּם: יא וּמִקְטָרִים לִיהוָה עֲלֹת בֶּבֶקֶר־בֶּבֶקֶר וּבַעֲרָב בַּעֲרָב וּקְטֹרֶת־סַמִּים וּמַעֲרֹכֶת לֶחֶם עַל־הַשֻּׁלְחָן הַטָּהוֹר וּמִנֹּחֶת הַזֶּהָב וְנִרְתִּיָּה לְבָעַר בַּעֲרָב בַּעֲרָב בִּי־שְׁמָרִים אֲנַחְנוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַתֶּם עֲזַבְתֶּם אֹתוֹ: יב וְהִנֵּה עֲמָנוּ בְּרֹאשׁ הָאֱלֹהִים וְכֹהֲנֵינוּ וְחַצְצֹרוֹת הַתְּרוּעָה לְהַרְיֵעַ עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲל־תִּלְחָמוּ עִם־יְהוָה אֱלֹהֵי־אֲבֹתֵיכֶם כִּי־לֹא תַצְלִיחוּ: יג וַיִּרְבְּעָם הַסֵּב אֶת־הַמַּאֲרָב לָבוֹא מֵאֲחֵרֵיהֶם וַיְהִי לִפְנֵי יְהוָה וְהַמַּאֲרָב מֵאֲחֵרֵיהֶם:

רש"י

בן בקר ואילים שבעה ויקבלוהו: והיה כהן ללא אלהים. למלא ידו להבדיל בין טומאה לטהרה דוגמא (שמות כ"ט) למשחה בהם ולמלא במם את ידם: (י) והלויים במלאכתם. כלומר במלאכתם זה לשיר וזה לשוער כל איש למלאכתו כאשר הכין דוד:

מצודת ציון

(ז) רקים. פחותים ורקים מכל מעלה: בליעל. בלי עול, ר"ל שפרקן עול שמים: ויתאמצו. התחזקו: (ח) המון. ענין רבוי ולתוספת ביאור אמר רב: (ט) למלא ידו. ענין חנוך כמו ומלאת את ידם (שמות כח): (יא) ומערכת. ענין סדור: ונרותיה. כעין בזיכין והשמן והפתילה נתון בהם: לבער. להדליק כמו ובער עליה הכהן (ויקרא ו):

וזה על כי לא הנחתם לבוא לשרת בבית ה': כל הבא. כל הרוצה לחנך עצמו לעבודה: בפר וכו'. היה לכהן לעגלי הזהב: (י) ואנחנו. אבל אנחנו ה' הוא אלהינו: בני אהרן. המה בני אהרן: במלאכתם. המה במלאכתם המוטל עליהם לשורר בבית ה': (יא) ומקטירים. הוא חזור על בני אהרן: בבקר בבקר. ר"ל בכל בוקר: ומערכת. ועורכים מערכת לחם הפנים: ומנורת וכו'. ר"ל וזהירים הם בדבר המנוחה לבער את הנרות בכל ערב: (יב) בראש. ללכת בראש המלחמה: להריע עליכם. להעלות זכרוננו לטובה כמ"ש וכי תבואו מלחמה וכו' והרעותם וכו' ונזכרתם וכו' (במדבר י): (יג) הסב. הסתיר אנשים במארב וסיבב אנשי המארב לבוא מאחרי בני יהודה: ויהיו. ירבעם והעם אשר עמו:

(ז) ויקבצו עליו אנשים רקים. רשעים: ויתאמצו על רחבעם בן שלמה ורחבעם היה נער ורך לבב. ולפי שמצאו בו שפלות ורכיכות לבב התאמצו עליו: נער. אע"פ שהיה בן מ"א שנה כשמלך קורוהו נער ופי' (לעיל א כ"ב) על שלמה: (ט) כעמי הארצות. כל הרוצה לבוא ולמלא ידו ולהיות כהן לעגל זהב יביא עמו פר

מצודת דוד

(ז) היה נער. ר"ל בלא אמוץ הלב כנער בשנים: ורך לבב. הוא הפוך מן קשה הלב ור"ל שהיה מתפחד לרדת במלחמה: ולא התחזק. לקחת המלוכה מיד ירבעם: (ח) ביד בני דוד. הנתונה ביד בני דוד: ואתם המון רב. ר"ל ואם הבטחון הוא בעבור שאתם המון רב והלא עמכם עון עגלי הזהב ולא תוכלו לעמוד כי אתם המון רב: (ט) הדחתם. ע"י נדחו ממקומם ובאו לשבת עמדי

וזה על כי לא הנחתם לבוא לשרת בבית ה': כל הבא. כל הרוצה לחנך עצמו לעבודה: בפר וכו'. היה לכהן לעגלי הזהב: (י) ואנחנו. אבל אנחנו ה' הוא אלהינו: בני אהרן. המה בני אהרן: במלאכתם. המה במלאכתם המוטל עליהם לשורר בבית ה': (יא) ומקטירים. הוא חזור על בני אהרן: בבקר בבקר. ר"ל בכל בוקר: ומערכת. ועורכים מערכת לחם הפנים: ומנורת וכו'. ר"ל וזהירים הם בדבר המנוחה לבער את הנרות בכל ערב: (יב) בראש. ללכת בראש המלחמה: להריע עליכם. להעלות זכרוננו לטובה כמ"ש וכי תבואו מלחמה וכו' והרעותם וכו' ונזכרתם וכו' (במדבר י): (יג) הסב. הסתיר אנשים במארב וסיבב אנשי המארב לבוא מאחרי בני יהודה: ויהיו. ירבעם והעם אשר עמו:

1 מהו לְמִינָקָא וּמִיבֵל מִינֵיהּ – האם מותר לקחת ולאכול חטים אלו, ואין
2 בהם איסור 'חדש'. וצדדי הספק הם, האם חטין אלו בְּמֵאָה דְּשֶׁרֶיִן בְּכֶרֶךְ
3 דְּמִי – נחשבים כמושלכים בכר, וְשֶׁרֶיִנְהוּ – והתירם העוֹמֵר באכילה, או
4 דְּלִמָּא, כיון שזוהו באדמה, בְּפִלְיָנְהוּ אִנּוּ אֶרֶעָא – ביטל אותם האדם
5 לקרקע, ואין העומר מתירן. מסיימת הגמרא: תִּיקוּ – שאלות אלו עומדות
6 בספק ולא הוכרעו.

7 שנינו במשנה (נו). 'אלו דברים שאין להם אונאה, העבדים והשטרות
8 והקרקעות וההקדשות'. הגמרא מבררת האם דין זה נאמר גם באונאה
9 היתירה על שותן, שבכל מקום יש בה דין 'ביטול מקח', או רק באונאה של
10 שותן:

11 אָמַר רַבָּא, אָמַר רַב חֲסָא, בְּעֵי וְ–הסתפקן רבי אמי, שנינו במשנה שדין
12 'אונאה' אֵין לָהֶם – לעבדים, שטרות, קרקעות והקדשות, האם דין 'ביטול
13 מִקָּח' יֵשׁ לָהֶם או אֵין לָהֶם, כלומר, אם שיעור האונאה היה יותר משישית
14 המקח, שבהדיוט ובמטלטלין התבאר לעיל (נ): שהדין הוא שהמקח בטל
15 לגמרי, האם גם בקרקעות והקדשות המקח בטל, כיון ש'ביטול מקח' הוא
16 מדיני מקח טעות, וממילא אף שדברים אלו התמעטו מדין אונאה, לא
17 נתמעטו מדיני מקח טעות, או שכשם שאין בהם דין אונאה כך אין בהם דין
18 ביטול מקח, כיון שאין כאן טעות בחשבון אלא טעות בדמי החפץ, וגם לא
19 הטעהו בדבריו לומר לו שזהו שווי החפץ באמת, וממילא אין זה מקח טעות
20 אלא 'אונאה', וכיון שמיטעה אותם התורה מדין אונאה הרי הם ממועטים
21 אף מדין 'ביטול מקח'.

22 פושט רבי אמי את הספק: אָמַר רַב נָחֻמִּי, תָּרַד – חזר ואמר רב חסא, פְּשִׁיט
23 רַבִּי אֲמִי את הספק ואמר, 'אונאה' אֵין לָהֶם, אבל בִּיטוּל מִקָּח יֵשׁ לָהֶם,
24 כיון שזהו מקח טעות, ודברים אלו לא התמעטו ממנו, ולכן אם היתה
25 הטעות גדולה משישית, המקח בטל.

26 מביאה הגמרא דעות נוספות של אמוראים בענין זה: רַבִּי יוֹנָה אָמַר,
27 אֶהְקֵדְשׁוּת – לגבי הקדשות אמר רבי יוחנן את הדין שיובא להלן, ורַבִּי
28 יְרֵמְיָה אָמַר אֶהְקֵדְעוּת אמר רבי יוחנן את דינו, וְתִרְיָיָהוּ – ושני אמוראים
29 אלו, מְשַׁמֵּי דְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרוּ הלכה זו, 'אונאה' אֵין לָהֶם, אבל בִּיטוּל
30 מִקָּח יֵשׁ לָהֶם, אלא שנחלקו כאמור לגבי מה אמר רבי יוחנן שביחור
31 משתות יש דין ביטול מקח, על הקדשות או על קרקעות.

32 הגמרא מבארת מה יסבור כל אחד מהאמוראים באופן שנקט חבירו: מֵאָה
33 דְּאָמַר – רבי יונה, שאמר שרבי יוחנן אמר דין זה של ביטול מקח
34 אֶהְקֵדְשׁוּת, ואף שבדאי כלפי הקדש שהוא ממון ד' לא שייכת טעות, מכל
35 מקום הוא סובר שמקח טעות הוא ומקחו בטל, כֵּל שֶׁבֶן שִׁיטְבוּר כֵּן
36 אֶהְקֵדְעוּת, שמקחו בטל. אבל מֵאָה דְּאָמַר – רבי ירמיה שאמר שרבי יוחנן
37 אמר דין זה אֶהְקֵדְעוּת, אָבֵל אֶהְקֵדְשׁוּת, לא אמר רבי יוחנן דין זה, שהרי
38 כלפי ד' לא שייכת טעות, וכמו שאין בהם אונאה כך אין בהם ביטול מקח.
39 מבארת הגמרא: סברא זו שאמרנו בדברי רבי ירמיה, שאין ביטול מקח
40 בהקדש, היינו בְּדִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, חָפֵץ שֶׁל הֶקְדָּשׁ הַשְּׁוֹה מִנֵּה,
41 שְׁחִילָלוּ אדם אפילו רק על שְׁוֹה פְּרוּטָה, מְחִילָל, כיון שהקדש התמעט
42 מאונאה, וגם בשיעור של 'ביטול מקח' לא שייך בו מקח טעות, שהרי לא
43 שייכת טעות כלפי ד'.

44 הגמרא מקשה על מימרא זו של רבי יוחנן, מדברי רבי יוחנן עצמו במקום
45 אחר: תִּנְן הָתָם (תמורה כו). המחלל בהמת הקדש תמימה הראויה למזבח
46 על בהמת חולין, לא עשה כלום, כיון שאין בהמה הראויה למזבח יוצאת
47 לחולין, אבל אִם תִּהְיֶה קוֹדֵשׁ – בהמת ההקדש בְּעַל מוֹם, יֵצֵא לְחִלּוּן, אף
48 אם בהמת ההקדש שוה יותר מהבהמה שחילל עליה, וְצִירִף לַעֲשׂוֹת לוֹ
49 דְּמִים – עליו לתת להקדש את הממון שהיתה בהמת החולין חסירה בשוויה
50 מבהמת ההקדש. ונחלקו האמוראים בביאור המשנה: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מה
51 שנאמר במשנה שְׁצִיאָ לְחִלּוּן אף כשחיללה על פחות משוויה, הוא דְּבִרַּה
52 תּוֹרָה, כיון שהקדש התמעט מדין אונאה, ומה שנאמר שְׁצִירִף לַעֲשׂוֹת לוֹ
53 דְּמִים, היינו מְדַבְּרִינָם – מתקנת חכמים. וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר, אִף מֵה שְׁצִירִף
54 לַעֲשׂוֹת לוֹ דְּמִים הוא מן התּוֹרָה, כיון שאמרה התורה לענין הקדש לשון
55 'עֲרַכְךָ' (ויקרא כו ב), והיינו שיהיה הפדיון כערכו האמיתי של ההקדש.

56 הגמרא מבררת את מחלוקתם. שואלת הגמרא: בְּמֵאָה עֶקְרִינָן, כלומר, מהו
57 ההפרש בין שווי בהמת ההקדש לבהמת החולין שחילל עליה, שחייב
58 המחלל להשלים, אִילִימָא בְּכֶרֶךְ אֹנָאָה – בשיעור אונאה, והיינו שישית,
59 אם כן קשה, בְּהָא לִימָא – וכי באופן זה יאמר ריש לְקִישׁ שְׁצִירִף לַעֲשׂוֹת
60 לוֹ דְּמִים דְּבִרַּה תּוֹרָה, וְהִתְנָן במשנתנו (נו). 'אלו דברים שאין להם אונאה,
61 הֶהָקְדְּעוּת וְהֶהָקְדְּשׁוּת', ואם כן ודאי אינו חייב
62 להשלים מן התורה, שהרי הקדש ממועט מאונאה. אִלָּא מדובר בהפרש
63 בשיעור של 'ביטול מִקָּח', והיינו יותר משישית, אך גם בזה יקשה, בְּהָא
64 לִימָא – וכי בזה יאמר רבי יוחנן שְׁצִירִף לַעֲשׂוֹת לוֹ דְּמִים רק מְדַבְּרִינָם,
65 וְהָאֵמַר רַבִּי יוֹנָה אֶהְקֵדְשׁוּת, ורַבִּי יְרֵמְיָה אָמַר אֶהְקֵדְעוּת, וְתִרְיָיָהוּ
66 מְשַׁמֵּי דְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרוּ 'אונאה' אֵין לָהֶם בִּיטוּל מִקָּח יֵשׁ לָהֶם, כלומר,
67 הרי לדברי רבי יונה רבי יוחנן סובר שבקדשות יש ביטול מקח, ואם כן
68 מדאורייתא עליו להשלים את המעות, ואין יפרש רבי יונה את דברי רבי
69 יוחנן שם, שחייב השלמת המקח בבהמת הקדש הוא רק מדרבנן.

70 מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם המשנה עוסקת באופן שההפרש הוא בשיעור של
71 בִּיטוּל מִקָּח, וְאִיפֹד – יש להפוך את השיטות במחלוקת זו, את דבריו דְּרַבִּי
72 יוֹחָנָן יש להפוך לדברי ריש לְקִישׁ, שהוא האומר שצריך להשלים את
73 הדמים רק מדברי חכמים, זאת דבריו דְּרִישׁ לְקִישׁ יש להפוך לדברי רַבִּי
74 יוֹחָנָן שהוא האומר שצריך להשלים את הדמים מן התורה, והיינו כדברי
75 רבי יונה בשם רבי יוחנן שבהקדש יש ביטול מקח מן התורה.

76 הגמרא מבארת במה נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש. מבררת הגמרא: בְּמֵאָה
77 קְמִיפְלָגִי – במה תלויה מחלוקתם, אם חייב המחלל להשלים את המעות
78 מן התורה או מדרבנן. מבארת הגמרא: הם נחלקו בדינו דְּשְׁמוּאֵל שהובא
79 לעיל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, הֶקְדָּשׁ שְׁוֹה מִנֵּה, שְׁחִילָלוּ אדם על שְׁוֹה פְּרוּטָה,
80 מְחִילָל מֵר – האומר שאינו חייב להשלים את המעות מן התורה, אִית לֵיהּ
81 – הוא סובר את דינו דְּשְׁמוּאֵל, שחילול הקדש חל אף על דבר השוה פחות
82 ממנו ביותר משישית, כיון שלא שייכת טעות כלפי הקדש. וְכֵר – האומר
83 שחייבו להשלים את ההפרש הוא מן התורה, לִית לֵיהּ דְּשְׁמוּאֵל, אלא אי
84 אפשר לחלל הקדש על ממון השוה פחות מההקדש בשיעור שישית, ואף
85 שלא שייכת טעות כלפי הקדש מכל מקום אין זו דרך מקח, שהרי לגבי
86 הדיוט יש בזה ביטול מקח, ולכן כשחילל בהפרש כזה חייב מן התורה
87 להשלים את ההפרש.

88 ביאור נוסף במחלוקתם: אִיבְעִית אִימָא, דְּכֹלִי עֲלִמָא אִית לְהוּ דְּשְׁמוּאֵל,
89 שאפשר לחלל הקדש שוה מנה על פרוטה, וְהָכָא, לגבי בהמה שחיללה
90 על בהמה אחרת השוה פחות ממנה, בְּהָא קְמִיפְלָגִי, מֵר כְּבֵר – האומר
91 שמן התורה חייב להוסיף את ההפרש סובר שדין זה נאמר ב'הקדש
92 שְׁחִילָלוּ', כלומר אם כבר חיללה, אֵין – חל חילולה, אבל לְכַתְחִלָּה לא
93 יעשה כן, כיון שאמרה תורה לשון 'עֲרַכְךָ', ומשמע שיש צורך שיהיה
94 הפדיון בערך ההקדש, ולכן אף שבידיעבד חל חילולו מכל מקום חייב
95 להשלים את ההפרש מן התורה, אלא שגם אם לא ישלים יחול החילול.
96 וְכֵר – האומר שרק מדרבנן חייבוהו להשלים את ההפרש, כְּבֵר דְּאִפִּילוּ
97 לְכַתְחִלָּה אפשר לעשות כן, כיון שפירוש הלשון 'עֲרַכְךָ' שאמרה תורה
98 היינו ערך כל שהוא, ואפילו שאינו כערך ההקדש, ולכן מן התורה אינו
99 חייב להוסיף כלום, ואף מדרבנן מותר לעשות כן לכתיחלה, אלא שמכל
100 מקום חייבוהו חכמים להשלים לאחר זמן.

101 הגמרא מביאה ביאור נוסף במחלוקתם וחוזרת בה ממה שסברה עד כאן
102 שנחלקו בשיעור של 'ביטול מקח': אִיבְעִית אִימָא, לְעוֹלָם מחלוקתם היא
103 בְּאִפּוֹן שההפרש בין שווי בהמת ההקדש לבהמה שחילל עליה הוא בְּכֵר
104 אֹנָאָה – רק שישית משוויה, ולא יותר, וְלֵא תִיפֹד – ואין להפוך את
105 השיטות, אלא רבי יוחנן הוא האומר שהחייב להוסיף את ההפרש הוא רק
106 מדרבנן, וריש לקיש הוא האומר שחייב להוסיף מן התורה, וְכֵרֵךְ הִסְרָא
107 קְמִיפְלָגִי, דְּאָמַר רב חסדא, מֵאָה – מה היא כוונת משנתנו (נו). במה
108 שאמרה לגבי הקדשות ש'אין להם אונאה', לא שאין להם דין אונאה כלל,
109 אלא אדרבה, ש'אין פְּתוּרָת דִּינֵי אֹנָאָה הנוהגים בהדיוט, אלא דינם חמור
110 יותר,

בבא מציעא. פרק רביעי - הזהב דף נז עמוד א - מתוך מהדורת טובי'ס

תוספות

רש"י

מהו למינקט מיניה ומיכל. כלומר אנדולין דידהו לא מבגיא לן שריי אפי' התיר עומר של אשתקד את הורעים קודם שנוצרו וורעם קודם העומר ולא השרישו הוה הגידולין אסורין עד שגבא עומר הבא כי קא מיבעי ליה לנקוטי מן הורעים שבקרקע ומיכל לאחר העומר: ושרייהו עומר. שהעומר מתיר את התלושין חרשי' של שנה זו ואת גידולין

המתוברין שהשרישו: או דלמא בפליגיהו אנב ורשא. ובקרקע בעלמא דמו ולא שייך עומר גבייהו למשריניהו: בעי ר' אמי אונאה. הא תנן לה במתניתין דאין להו לכל הנך דמתני' ביטול מקח. יותר משתות: יש להן או אין להם. מי אמרין מאל תונן (ויקרא כט) הוא דאימנעט והא לא בכלל אונאה הוא אלא מקח טעות הוא או דלמא פיון דלאו דבר שבמדה הוא ולא אטעיה דביבתייה בשאר דין אונאה הוא: ר' יונה ור' ירמיה. מילתא באפי נפשייהו אמרי ולא אדריבי אמי קיימי אלא ר' ירמיהו אפרקעות ורבי וינהו אפרקעות אמרי משמיה דר' יוחנן אונאה אין להם ביטול מקח יש להן: מ"ד אפרקעות. אמרה רבי יוחנן: כ"ש. דאפרקעות נמי אמר דכין דאשמועינן דביטול מקח לאו בכלל אונאה הוא מדיבא אימנעט אי דהקדשות קחשיב ליה מקח טעות אע"ג דליבא טעות כלפי שמאי ואפי' אמרין ביטול מקח כל שכן דלגבי חבירה דאיבא למימר טעה ואדעתא דהכי לא אקניה כל שכן דהדר: מ"ד אפרקעות. אמרה: אבל אפרקעות לא. דאילו גבי הדיט אמרין טעה ואדעתא דהכי לא אקני אבל אפרקדש ליבא למימר הכי וכין דליתנהו דין אונאה טעות נמי לא אמרין בהו בדשמואל: מחולל. בדאמרן דאימנעט מאונאה וטעות נמי ליבא למימר בהו דמאן טעה: תנן התם. במסכת תמורה (דף טז:) אם היה קודש בעל מום. רישא דמתני' הכי האומר הרי זו תחת זו זו תמורת זו זו חלופי זו הרי זו תמורה זו תמורת על זו לא אמר כלום שאין קרבן תמים מתחלל ואם היה קודש בעל מום יצא לחולין וצריך לעשות לו דמים אם אין זו של חולין יפה בשל הקדש מוסיף עליה מעותיו עד כדי דמי הקדש: יצא לחולין דבר תורה. ואפי' מהאונאה: אף צריך לעשות לו דמים דבר תורה. דגבי הקדשות ערפק בתיבא בבוליהו וקסבר שריון משמע ור' יוחנן סבר ערפק כל דמים שיערכוהו משמע ליה אם זול אם יוקר: והא"ר יונה אפרקעות כו'. לר' יונה קשיא דרבי יוחנן אדריבי יוחנן ואיפוך. אליבא דר' יונה אבל אליבא דרבי ירמיה לא תיפוך דהא לר' ירמיה אליבא דרבי יוחנן הקדשות אין להם ביטול מקח דמ"ד אפרקעות אבל אפרקעות לא בדשמואל וה"נ איתא בתמורה לרבי יונה איפוך וקמפיגלי ר' לר' יוחנן מ"ד אין להן ביטול מקח אית ליה דשמואל דכין דאימנעט מאונאה לא שגא שותת לא שגא יתר משותת דאילו גבי הדיט אמרין טעה אבל בהקדש ליבא למימר טעות: ובר' לית ליה דשמואל. קסבר פיון דאיבא יתר משותת לאו דרך מקח הוא וכין דלגבי מקח לאו מדי הוא גבי חילול נמי לאו מדי עבד: שחיללו אין. דהא אימנעט מאונאה לא שגא גדולה ולא שגא קטנה: לכתחילה לא. דבר תורה דערפק שווי משמע: ובר' סבר אפי' לכתחילה. ערפק כל דהו משמע חלקך לאפסועי איסוריה ואפילו מדרבנן שרי ומיהו לאחר זמן ושלם: לעולם כבדי אונאה. וקאמר דבר תורה ואפילו כבדי אונאה צריך לעשות דמים דבר תורה: ולא תיפוך. דאי מפכת לה קשיא דרבי יוחנן אדריבי יוחנן דאילו לדידיה לא מצי לתרצוי אין להן אונאה דמתני' כרב חסדא דפחות מכדי אונאה חזר מדא"ר יוחנן אונאה אין להן ביטול מקח יש להן מכלל דאונאה אין להן דקאמר אין מחזירין להן אונאה הוא אבל ר"ל כי מותבת ליה ממתיניהו מוקי לה כרב חסדא: מאי אין להן אונאה. דגבי הקדשות

אמר ר"נ הדר א"ר חסא אונאה אין להן ביטול מקח יש להם. משמע דרב נחמן לא פליג ארב חסא רבו וקשה לר"ת דבפ' המקביל (לפני דף קת. וס) אמרין וכן בר' ושהו ק' סבור מינה כו' אמר רב נחמן אין אונאה לקרקעות אלמא אפי' ביטול מקח אין להם ויתירי ר"ת דאין אונאה עד פלגא אבל מפלגא ואילף מיקרי ביטול מקח ויש להם ואינו שפיר הא דתנן (דף טז:) רבי יהודה אמר אף המוכר בהמה ומצולת אין להם אונאה ומפרש בגמרא עד כדי דמיהם מדקאמר אף משמע דקרקעות נמי אית להו דהי שיעורא ובפרק אלמנה גונית (מסות דף טס:) תנן שום הדיינין שפחתו שתות או הותרו שתות מכרם בטל רשב"ג אומר מכרם קיים ומפרש להם דמכרם קיים עד פלגא:

יצא לחולין כו'. למי' צריך לעשות לו דמים מדבריהם יצא לחולין הכל אבל מדרבנן צריך לשלם להקדש אונאתו ולמי' צריך לעשות לו דמים דבר תורה דיש להקדש ביטול מקח יצא לחולין כנגד המעות שנתן והשאר יתחלל בדמים שישלם וקמ"ל דלא אמרין פיון שיש להקדש ביטול מקח ובשל הפדיון ולא יצא לחולין כלל כמו בהדיט דהמקח בטל והיינו טעמו משום דבהדיט המאנה חזר משום שאינו רוצה להחזיר האונאה ואפילו אם המתאנה פוטור מלהחזיר מ"מ שניהם חוזרים פיון שהמתאנה היה יכול לבא לידי הפסד אם לא ירגיש ויחזור כבדי שיקרא אבל הקדש המתאנה אינו יכול לבא לידי הפסד בשיער המחלל שאינה הקדש לא יוכל ליהנות עד שיוסיף על דמי כבדי שריון וע"כ צריך להוסיף ולא יוכל לחזור דאפי' מתחייב להקדש בטעות מפסיד כדאמרין ביש נולחין (וכ"ז דף קלג:) וס' ד"ס (נח) לא תשיימיה את דאמיתו לנבזה במסירתו להדיט כ"ש כאן שיתחייב להוסיף אפי' שטעה והיה סבור שיתחלל בכך בך נהקדש ולא יצטרך להוסיף כי מ"מ תרצה לשון בשוה ולא נתכוון מסתמא לאנות ההקדש ואינו יכול לחזור ולכך אין שניהם חוזרים: והאמר רבי יונה אפרקעות. ביטול מקח יש להם ולא היה יכול לתרץ דביטול מקח יש להם מדרבנן דאם פן מאי איבא פין אונאה דהקדש לביטול מקח דבאונאה נמי צריך להוסיף דמים מדרבנן מדפרין אי באונאה הוא לימא ר"ל דבר תורה אבל לרבי יוחנן דאמר מדבריהם אתי ליה שפיר ולעיל נמי אמר יד הקדש על העליונה אפילו באונאה ועוד אי ביטול מקח דקאמר ר' יונה מדבריהם אי"כ נצטרף לומר דלמי' אין להם ביטול מקח היינו אפילו מדרבנן א"צ להשלים דמים ובהדיא קתני דצריך לעשות לו דמים ולעיל יד הקדש על העליונה: ומ"ר סבר אפי' לכתחילה. תימה דבפ' המקדש שדהו (פסין דף סט.) אומר כי אמר שמואל שחללו לכתחילה מי אמר ובפ"ק דסנהדרין (דף ע"ב) אמר דבשמות הקדש בענין ט' וכתנו לעולם הבגלעיל קורמין שמוסיפין חומש אלמא מחזירין אתר ריוח הקדש וי"ל דהפ' שחללו אין שנתכוון לחללו פחות מדמיו שדבר זה אסור לעשות ואין צריך להשלים אלא מדרבנן אבל לכתחילה שעשה דבר שמוטר שנתכוון לחללו שוה בשוה וטעה ונמצא שהקדש שוה יותר ישלים מן התורה ומו' סבר אפילו לכתחילה לא ישלים אלא מדרבנן אף על פי שנתכוון שוה בשוה אבל במויד ל"כ"ע אסור לאנות ההקדש:

דאפילו

אמר רבי יוחנן אונאה חזר מדא"ר יוחנן אונאה אין להן ביטול מקח יש להן מכלל דאונאה אין להן דקאמר אין מחזירין להן אונאה הוא אבל ר"ל כי מותבת ליה ממתיניהו מוקי לה כרב חסדא: מאי אין להן אונאה. דגבי הקדשות

דאפילו

דאפילו כל שהוא חוזר. ודוקא הקדשות אכל קרקעות עד פלגא אינו חוזר: **בשלקא** בהדיוט זה חומר ותו לא. פי' זהו חידוש שהדיוט חומר אכל בהקדש זה חומר בתמיה פי' מה חידוש הוא שמצאנו חומר בהקדש מבהדיוט ולא גרסינן תו לא שהרי אף בהדיוט איכא טובא שומר חנם אינו נשבע וכל הקר דמתניתין: **ביון** דמעל

הגזבר נפקא לזה לחולין. ולא מצי למימר דאולפיה במזיד דלא נפקא לחולין דאיכא ליקא אגר נטר כיון שהלכה אסור להשתמש בהם דלא זכה בהם: **לספק** סלתות מארבע ועמדו משלש.

תימה היכי מיידי אי יצא השער או לא יצא השער ויש לו א"כ בהדיוט נמי שרי ואי דלא יצא השער וגם אין לו על מה מחלל מעות הקדש וליכא למימר שהחלל על פרוטה דהא אע"ג שהיה ריוח הקדש שמתנה לתת ארבע סאין בסלע להקדש כל השנה כיון בדשעת חלול מחלל על דבר שאינו שוה זהו וילוקא דאם לא כן אמאי הדר ביה מפאי דאוקי דאוקי במאה כו' ומזה הטעם נמי אין לומר לב ב"ד מתנה עליהם להתחלל בשביל ריוח הקדש דאיכא בהם חור בו משנתיא קמא וי"ל כגון שהעניב אדם לתת ק' סלעים ולא הקדישם עדיין ונתנם לנחתום כדי לתת להקדש ארבע סאין בכל סלע ויצא השער של לקוטות אכל לא יצא השער כלל אסור דלקמא אתי לאתלופי בהדיוט ולקר נקט ועמדו אחר כך משלש וכן בוזי אם נתן ק' וזוי לאדם שיחזיר להקדש מאה ועשרים אסור דאפילו מדאורייתא נראה דאסור דהשיב כאילו מקבל מלכה עצמו כמו (קטיוס דף טו.) תן מנה לפלוני ואקדש אני לך דמקדשת מדין ערב דחשוב כאילו קבלה ממנו והא דשרי בסמוך דאזויף אבנים במאה ועשרים היינו שהגזבר עצמו נותן וגם אבנים הם דמוכחא מילתא שהם של הקדש אכל דרך מקח וממכר שנתן על הסתלות וגם יצא השער של לקוטות שרי להקדש:

שומר חנם אינו נשבע. נראה דהוא הדין דאינו משלם דאפילו שומר שוכר אם פשע נראה דלא משלם מדפרין לקמן (דף טז.) מהשוכר פועל לשמור כו' ולא משני בשפשע ותינו טעמא דמקל דין הפרשה אמעיטו והא דלא קתני אינו משלם דהוי רבוחא טפי משום דעיקרה בשבועות פרק הדיינים (דף טז.) ונסיבא אגריה דהתם:

רעהו לא של הקדש. ובריש מרובה (וכו' דף טו.) ממעט מוגזב מבית האיש: **כי** יתן איש אל רעהו כלל. בריש ג' מינים (מזר ד' טו.) דריש בפרט וכלל ופרט ובת"כ דריש בכלל ופרט לחודא ונראה דכל הני כללי ופרטי אסקמחא דבמרובה דרשינן מעל חמור שור ושה חר למעוטי עבדים וחד למעוטי קרקעות וחד לשטרות בין מכפל בין משבועה ותשקא אתי שפיר דכסף או כלים דרשינן פרק שבועת הדיינין (בבבב דף טז.) וס' ד"ס (מס.) מה כלים שנים אף כסף שנים מה כסף דבר חשוב כו' נשבעין

דאפי' פחות מכדי אונאה חוזר מיתבי רבית ואונאה להדיוט ואין רבית ואונאה להקדש מי אלימא ממתניתין דאוקימנא בתורת אונאה ה"נ רבית ודין אונאה להדיוט ואין רבית ודין אונאה להקדש אי הכי היינו דקתני סיפא זה חומר בהדיוט מבהקדש ארבות ליתני נמי זה חומר בהקדש מבהדיוט אאונאה הכי השתא בשלקא זה חומר בהדיוט מבהקדש ותו לא אלא הקדש זה חומר ותו לא רבית דהקדש היכי דמי אלימא דאזופיה גזבר מאה במאה ועשרים והלא מעל הגזבר וכיון שפעל הגזבר יצאו מעותיו לחולין והווי להו דהדיוט אמר רב הושעיא הכא במאי עסקינן כגון שקיבל עליו לספק סלתות מארבע ועמדו משלש בדתניא המקבל עליו לספק סלתות מארבע ועמדו משלש מספק מארבע משלש ועמדו מארבע מספק מארבע שיר הקדש על העליונה רב פפא אמר הכא באבני בגין המסורות לגזבר עסקינן כדשמואל דאמר שמואל בוגין בחול ואח"כ מקדישין: אין בהן תשלומי כפל (וכו'): מנהני מילי דת"ר על כל דבר פשע כלל על שור על חמור על שה על שלמה פרט על כל אברה אשר יאמר חור וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא פעין הפרט מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממוז אף כל דבר המטלטל וגופו ממוז יצאו קרקעות שאינן מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות שאע"פ ששטלטלין אין גופן ממוז הקדשות אמר קרא רעהו רעהו ולא הקדש: ולא תשלומי ד' וה' (וכו'): מאי טעמא תשלומי ד' וה' אמר רחמנא ולא תשלומי שלשה וארבעה: שומר חנם אינו נשבע (וכו'): מנהני מילי דת"ר כי יתן איש אל רעהו כלל כסף או כלים פרט (וגזב מבית האיש) חור וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא פעין הפרט מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממוז אף כל דבר המטלטל וגופו ממוז יצאו קרקעות שאינן מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות שאע"פ ששטלטלין אין גופן ממוז הקדשות אמר קרא רעהו רעהו ולא של הקדש: נושא שכר אינו משלם (וכו'): מנהני מילי דת"ר כי יתן איש אל רעהו כלל חמור או שור או שה פרט וכל בהמה לשמור חור וכלל כלל הפרט מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממוז אף כל דבר המטלטל וגופו ממוז יצאו קרקעות שאינן מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות שאע"פ ששטלטלין אין גופן ממוז הקדשות אמר קרא רעהו רעהו ולא של הקדש: שומר חנם אינו נשבע (וכו'): ורמינהו בגי העיר ששלוהו את שקליהו ונגבבו או שאבדו אם משנתרמה התרומה נשבעין

דאפילו פחות מכדי אונאה חוזר: ואין רבית ואונאה להקדש. אין איסור אונאה ואיסור רבית נזהג בהקדש ולקמיה מפרש היכי דמי רבית דהקדש: דין אונאה להדיוט. שתות: ואין דין אונאה להקדש. דאפילו פחות מכדי אונאה חוזר: היינו דקתני כו'. בתמיה וזה חומר דהקדש הוא: ומשני כי קתני חומר דהדיוט ארבות קאי: אאונאה. ומשום אונאה ליתני נמי זה חומר בהקדש: אלא הקדש זה חומר ותו לא. בתמיה: דאזויף. שהלכה להדיוט: והלא מעל. שהוציא מעות הקדש לחולין ולא הכניס תחתיהן להקדש כלום ושווג הוא אצלו כסבור שמותר משום שוכר הקדש: והווי להו דהדיוט. של גזבר שהרי עליו לשלם להקדש קרן וחומש: **הכא במאי עסקינן**. האי דקתני אין רבית להקדש לאו בהלוקא קאי אלא בהדיוט שקיבל מעות מן הלשכה מן הגזבר לספק סלתות כל השנה למנחות של צבור ארבע סאין בסלע ודוקרו ועמדו משלש סאין בסלע דאילו הדיוט אסור לפסוק על פירות עד שיצא השער וקאן אפילו לא יצא השער עדיין לארבע פוסקי: **רב פפא אמר**. לעולם בהלוקא דאזויף מאה במאה ועשרין דקשיא לך הלא מעל: **באבני בגין**. עסקינן שהלכה הגזבר מהן להדיוט דאין בהן מעילה ואין על הגזבר לשלם אלא שליח בעלקא הוא: **דאמר שמואל בוגין בחול**. כשהן בוגין בבני הקדש לא היו קונני האבנים והטוט ממעות הקדש כדי שלא יבואו האומנין והקם ליד מעילה אם ישבו עליהם או אם יתנו מהם אלא לוקחין בהקפה ותרין הן חול עד שיבגו בחומה ומשחין בנתיב בחומה נותנין מעות הקדש ולוקחין אותן והוא הקדשן או אם התנדב אדם אבנים נותן לבנאי ואינו קורא שם הקדש עליהן עד שיתבגו בבנין הלכך לא מעל הגזבר: על כל דבר פשע. סיפיה דקרא משתעי בטוען טענת גזב או בגזב עצמו: ולא תשלומי שלשה וארבעה. שלשה לשאר ארבעה לשור דכיון דאמינא מוכפל בצד להו קרא שהכפל טבובא וגזבר בכלל תשלומי ד' וה' יב' יתן וגו'. לקמן בהשואל (דף טז.) אמר' פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם שניה בשומר שוכר וכתוב בפרשה ראשונה ונקרב בעל הבית וגו' ואוקימנא לשבועה בהפסקי (שלי דף טז.): שקליהן. שקלים של אדר לקרבנות צבור: ונגבבו. מן השלוחין: אם משנתרמה התרומה. אם בשבאו לדין כבר נתרמה התרומה שהיו תורמין להשכה בג' קופות: נשבעין

מה כלים שנים אף כסף שנים מה כסף דבר חשוב כו' נשבעין

בבא מציעא דף נז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) פה

1 דאפילו אם הטעות היתה פחות מכדי אונאה, שבהדיוט זו מחילה,
2 בהקדש חוזה, וריש לקיש סובר כרב חסדא, ולכן 'עריך לעשות לו דמים' מן
3 התורה, אך רבי יוחנן חולק על רב חסדא וסובר שאין אונאה להקדשות
4 כלל, ולעולם המקח קיים, ולכן 'עריך לעשות לו דמים' רק מדרבנן. אמנם
5 בהפרש היתר מכדי אונאה מודה רבי יוחנן שלא התחלל אפילו מן התורה,
6 וכמו שאמר רבי יונה בשמו שביטול מקח יש להן.
7 הגמרא דנה בדברי רב חסדא, שבהקדש יש דין אונאה אף בפחות משתות.
8 מקשה הגמרא: מיתבי, שנינו בברייתא, יש רבית ואונאה להקדושים, ואין
9 רבית ואונאה להקדש, ומשמע שהקדש התמעט לגמרי מדין אונאה, ושלא
10 כרב חסדא. מתרצת הגמרא: מי אילמא ממתניתין – וכי לשון הברייתא
11 עדיפה מלשון משנתנו 'אין להם אונאה', דאוקימנא – שביארנו דהיינו
12 שאינם בתורת אונאה, אלא אף בפחות מכדי אונאה חזר, הקא נמי – גם
13 כאן בברייתא יש לבאר כך, שיש רבית ודין אונאה להקדושים, שרק באונאת
14 שתות יכול המתאנה לחזור, ואין רבית ודין אונאה להקדש, אלא אף
15 בפחות משתות חזר.
16 מקשה הגמרא: אי הכי, שהברייתא מחדשת שבאונאת הקדש אף בפחות
17 משתות חזר, היינו דקתני – וכי זהו ביאור הסיפא של הברייתא, וזה חומר
18 בהקדושים מהקדש, והרי אדרבה, הקדש חמור מהדיוט, שחזר אף באונאה
19 הפחותה משתות. מתרצת הגמרא: הסיפא נאמרה ארברית, שהדיוט חמור
20 מהקדש בכך שנוהג בו דין ריבית.
21 מקשה הגמרא: אם כן, ליתני נמי וזה חומר בהקדש מהקדושים, ואונאה,
22 שלגביה הקדש חמור מהדיוט. מתרצת הגמרא: הכי השתא, בשלמא לשון
23 וזה חומר בהקדושים מהקדש מובנת, שזו החומרא היחידה בהדיוט על
24 הקדש ותו לא, אלא לגבי חומרת הקדש, וכי שייך לומר וזה חומר בהקדש
25 מבהדיוט ומשמע ותו לא, והרי בדברים רבים חמור הקדש מהדיוט, ולכן
26 לא כתבה זאת הברייתא.
27 הגמרא מבררת את האמור בברייתא שאין בהקדש דין ריבית. שואלת
28 הגמרא: רבית דהקדש, תיבי דמי, אילמא דאוקימנא – שהלוח לו הנוצר
29 מאה זוז ממעות הקדש בתמורה למאה ועשרים, והלא מעל הנוצר,
30 שהוציא מעות הקדש לחולין ללא תמורה שניתנה לו מיד, וללא שיתחלל
31 ממון ההקדש על ממון אחר, ומאחר ששגג הגזבר וסבר שמוטב לעשות כן
32 כדי להרויח בהקדש הרי זו מעילה, ובין שפעל הנוצר, יצאו מעותיו –
33 מעות ההלואה לחולין, והווי להו דהקדושים – והרי הם של הגזבר, שכן
34 שנתחייב להשיב תמורתם להקדש, קנאם, ואין כאן הלואה הקדש כלל.
35 מבארת הגמרא: אמר רב הושעיא, אין הברייתא עוסקת בהלואה ממש,
36 אלא הקא במאי עסקינן, בגזון שהגזבר נתן ממון לאדם מסוים, ותמורת
37 זאת קיבל עליו אותו אדם לספק סלתות – להביא להקדש סולת למנחות
38 במשך כל השנה, מארבע – לפי ערך של ארבע סאין בסלע, אף שעדיין לא
39 ידעו כמה יהיה שווי הסלתות בשוק, ולאחר זמן עמדו הסלתות משלש סאין
40 לסלע, ובהדיוט אסור לפסוק על מקח בסכום מסוים קודם שנקבע ה'שער'
41 בשוק, שיש בזה משום ריבית, שהרי תמורת זאת שקיבל את כל הממון
42 בתחילת השנה לפני שסיפק את הסלתות, הוא נותן את הסלתות בוויל לפי
43 ארבע סאין בסלע, והרי זה כריבית על המעות, ומכל מקום בהקדש הדבר
44 מותר.
45 מוכיחה הגמרא שבהקדש מותר הדבר: (כרתניא) [בדקתני] במשנה
46 בשקלים (פ"ד מ"ט), המקבל עליו לספק להקדש סלתות מארבע סאין
47 לסלע, ועמדו משלש לסלע, מספק כל השנה מארבע, אף שהוא מפסיד
48 בכך. אך אם קיבל לספקם משלש ועמדו מארבע, מספק מארבע, כשויים
49 עתה בשוק, אף שיש לו הפסד, כיון שלעולם יד הקדש על העליונה.
50 הגמרא מביאה ביאור אחר לכך שאין ריבית בהקדש: רב פפא אמר,
51 באמת מדובר בהלואה ממש, והקא, הטעם שאין הגזבר מועיל בהלואה זו,
52 כיון שבאבני בגין המסורות לנוצר עסקינן – מדובר באבנים שנמסרו
53 לגזבר לבניה בקדוש, ועדיין לא הוקדשו ואין בהם משום מעילה, ומותר
54 לגזבר להלוותם בריבית. והטעם שאבני בגין אלו לא הוקדשו, הוא
55 בדשמואל, דאמר שמואל, כשבוניו במקדש אין בונים באבני הקדש,
56 מחשש שתוך כדי הבניה יהיו הפועלים מהאבנים, כגון שישבו עליהם, אלא
57 בזנין באבנים של חול ו-הדיוט, ואחר כך, כשהסתיימה הבניה, מקדישין
58 אותם:
59 שנינו במשנה: עבדים שטרות קרקעות והקדשות אין בהן תשלומי כפל
60 (וכו):

מבררת הגמרא: מנהני מילי – מנין נלמד דין זה, שהגזבר דברים אלו פטור
מכפל, דתניו רבנן, נאמר בפסוק המחייב כפל (שמות כב ח) 'על כל דבר
פשע על שור על חמור על שה על שלמה על כל אברה אשר יאמר כי הוא
זה עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו,
והפסוק נדרש ביכלל ופרט וכלל, על כל דבר פשע, זהו כלל, על שור על
חמור על שה על שלמה זהו פרט, על כל אברה אשר יאמר תור הכתוב
וכלל, נמצא שיש כאן כלל ופרט וכלל, שאי אתה דן את הכלל שחייבים
בו כפל אלא לרבות דברים שהם בעין הפרט, מה הפרט ו-שור, חמור, שה
ושלמה מפורש שהוא דבר המטלטל וגופו שוה כמון, אף כל דבר
המטלטל וגופו כמון משלמים כפל על גניבתו, יצאו מכלל זה קרקעות,
שאין מטלטלין, וכן יצאו עבדים, שהוקשו לקרקעות (קדושין בב). וכן
יצאו שטרות, שאף על פי שמטלטלין הן, מכל מקום אין גופן שוה כמון
אלא שויים הוא לגבות בהם את החוב. ויש למעט גם הקדשות מכפל, דאמר
קרא לשון רעהו, ויש לדרוש שרק לרעהו יש חיוב כפל, ולא להקדש:
שנינו במשנה לגבי הקדשות, ולא תשלומי ארבעה וחמשה (וכו):
שואלת הגמרא: מאי טעמא שהגזבר בהמת הקדש וטובהה או מוכרה פטור
מארבעה וחמשה. משיבה הגמרא: תשלום ארבעה וחמשה כולל בתוכו את
הקרן והכפל, וכיון שהתמעט הקדש מתשלומי כפל, ממילא יש לפטור
מארבעה וחמשה, כיון שתשלומי 'ארבעה וחמשה' אמר רחמנא שיש
לחייב, ולא תשלומי 'שלישה וארבעה', וכיון שפטור מכפל, אם נחייבו על
הטביחה והמכירה יהיו אלו תשלומי שלשה וארבעה, ולא חייבה זאת
התורה:
שנינו במשנה: שומר חנם אינו נשבע שלא פשע בשמירת עבדים, שטרות,
קרקעות והקדשות (וכו):
מבררת הגמרא: מנהני מילי, דתניו רבנן, נאמר בפרשת שומר חנם (שמות
כב וז-ז) 'כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמר וגבב מבית האיש אם
ימצא הגבב ישלם שנים, אם לא ימצא הגבב ונקרב בעל הבית אל האלהים
אם לא שלח ידו במלאכת רעהו, והתבאר לעיל (מא): ש'ונקרב בעל הבית'
היינו שהשומר חנם נשבע שלא פשע ונפטור מתשלום. ויש לדרוש את
הפסוק ביכלל ופרט וכלל, כי יתן איש אל רעהו זהו כלל, 'כסף או כלים'
זהו פרט, ואי אתה דן את חיוב השבועה שביכלל, נמצא שיש בזה כלל
ומה וכלל, ואי אתה דן את חיוב השבועה שביכלל, אלא בעין הפרט,
כל דבר המטלטל וגופו כמון חייב שומר חנם להשבע, יצאו קרקעות,
שאין מטלטלין, יצאו עבדים, שהוקשו לקרקעות. יצאו שטרות, שאף
על פי שמטלטלין הן, אין גופן כמון, ובכל אלו הדין ששומר חנם הטוען
שנגנבו או אבדו, אינו חייב להשבע שלא פשע. ובהקדשות גם כן נאמר
פטור זה, דאמר קרא רעהו, ויש לדרוש שחייב שבועה הוא רק בממון
רעהו, ולא בשל הקדש:
שנינו במשנה: נושא שכן אינו משלם על גניבת עבדים שטרות קרקעות
והקדשות (וכו):
מבררת הגמרא: מנהני מילי, דתניו רבנן, נאמר בתורה בפרשת שומר שכן
(שם בב ט, טז) 'כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמר
ומת או נשבר או נשבה אין ראה, יאם גבב וגבב מעמו ישלם לכעליו,
כלומר ששומר שכן חייב לשלם אם נגבב הפקדון. ויש לדרוש פסוק זה
ביכלל ופרט וכלל, כי יתן איש אל רעהו זהו כלל, 'חמור או שור או
שה' זהו פרט, וכל בהמה לשמר תור הכתוב וכלל, נמצא שיש כאן כלל
ופרט וכלל, ואי אתה דן את חיוב הממון שביכלל, אלא בעין הפרט, מה
הפרט ו-חמור, שור ושה) מפורש שהוא דבר המטלטל וגופו כמון, אף
כל דבר המטלטל וגופו כמון חייב שומר שכן על גניבתו, יצאו קרקעות,
שאין מטלטלין, יצאו עבדים, שהוקשו לקרקעות. יצאו שטרות, שאף
על פי שמטלטלין הן, אין גופן כמון, ושומר שכן פטור מלשלם אם נגנבו.
וכן התמעטו הקדשות, דאמר קרא רעהו, ללמד שחייב זה הוא רק
בשמירת ממון רעהו, ולא בשמירת ממון של הקדש:
שנינו במשנה: שומר חנם אינו נשבע על הקדשות (וכו):
הגמרא מקשה סתירה ממשנה אחרת על משנתנו: ורימניה, שנינו במסכת
שקלים (פ"ב מ"א) בני העיר ששלחו את שקליהן ו-דמי מחצית השקל)
למקדש, ונגנבו השקלים מהשליחים או שאבדו להם, אם משנתרימה
התרימה באו בני העיר עם השליחים לדין, דהיינו, שלא נדרע להם על
הגניבה או האבירה עד לאחר שהופרשה תרומת השקלים בבית המקדש,

אזי נשבעין השלוחים לְגִזְרֵין של ההקדש שלא פשעו, שמאחר ונתרמה
התרומה קודם שידעו בני העיר מן הגניבה, וזו אף הם בחלקם בתרומה זו,
ושבו אינם צריכים ליתן שקלים אחרים, ונמצא שההקדש הוא הנפסד
מגניבה זו, ולפיכך מוטל על השלוחים להשבע לגזברים שלא פשעו. וְאִם
לֹא – שלא תתרמה התרומה עד לאחר שידעו בני העיר מגניבה זו, אזי
נשבעין השלוחים לְכַנֵּי הָעִיר שלא פשעו, וְכַנֵּי הָעִיר שֹׁקְלִין אַחֲרֵים
תְּהִיָּהֶן – מוטל על בני העיר ליתן בשנתי שקלים למקדש, שמאחר וידעו
בשעת התרומה שנגנבו המעות, אין הגזברים זוכים עבורם בתרומת
הלשכה, אלא על מנת שיביאו שקלים אחרים תחתיהם, ונמצא שבני העיר
הם הנפסדים בגניבה זו, ולפיכך מוטל על השלוחים להשבע להם.
נִמְצָא המעות שנאבדו אִם שֶׁהָיוּ לְהַגְבִּירִים לאחר שכבר שקלו בני העיר
שקלים אחרים תחתיהם, אִלּוּ וְאִלּוּ שֶׁקָּלִים הֵם להקדש, שמאחר וחלה
עליהם קדושה אינם יוצאים מידי קדושתם, וְאִין עוֹלִין לָהֶם וְלִבְנֵי הָעִיר
לְצוּר גְּבוֹיֵת השקלים של שָׁנָה הַבָּאָה.
ומבואר מדברי המשנה, שמוטל על השלוחים להשבע, אף ששקלים אלו
שנמסרו להם לשמירה של הקדש הם, והרי זה סותר למבואר במשנתנו
ששומר חינום אינו נשבע על ממון של הקדש.
מתרצת הגמרא: אֲמַר שְׁמוּאֵל, הָכָא בְּנוּשָׁא שָׂכָר עֲצָקִין – המשנה
במסכת שקלים עוסקת באופן שהיו השליחים שומרי שבר על השקלים,
וְנִשְׁבָּעִין הם כדי לְפִיּוֹל את שָׂכָרָן. כלומר, אכן אין השליחים צריכים
להשבע שלא פשעו בשמירת המעות, מאחר שנתמעת ממון הקדש
משבועה, אלא מאחר והשליחים תובעים מן בני העיר את שבר שמירתם,
מוטל עליהם להשבע שאין השקלים עדיין ברשותם בכדי שיוכלו לקבל את
שכרם.
שבה הגמרא ומקשה: אִי הָכִי שנשבעים הם כדי ליטול את שכרם, מדוע
נאמר במשנה שישנו אופן שֶׁנִּשְׁבָּעִין הם לְגִזְרֵין, הרי נשבעים לְכַנֵּי הָעִיר
מִכַּעֲי לִיָּה למימר, שזלא בני העיר הם אלו ששכרום לשמירה זו, ועליהם
מוטלת החובה לשלם עבורה, ולא על הגזברים.
מתרצת הגמרא: אֲמַר רַבָּה, כוונת המשנה היא שֶׁנִּשְׁבָּעִין השליחים לְכַנֵּי
הָעִיר כדי ליטול את שכרם, אך שבועה זו עליה להיות בְּמַעֲבַד הַגְּזָרִין,
שהרי ההקדש הוא הנפסד מגניבה זו, כִּי הָכִי דִּלָּא נִחְשְׁרִינָהוּ – כדי שלא
יחדשו הגזברים בבני העיר שלא הפרישו כלל את שקליהם, וְאִי נִמְי כִּי
הָכִי דִּלָּא לָקְדוּ לָהּ פּוֹשְׁעִים – או כדי שלא יחדשו בהם שפשעו
בשמירתם.
שואלת הגמרא: כיצד יתכן שחייבים בני העיר לשלם לשליחים את שכרם,
וְהָא נִגְבְּוּ אוֹ שֶׁאֲבָדוּ קִתְנֵי במשנה, והדין הוא ששומר שָׂכָר בְּגִנְיָבָה
וְאֲבִידָה חַיִּיב מִיִּתְיָב, וְהָכָא נִמְי – ואם כן אף כאן בשמירת מעות הקדש,
נִתְיָ דְשִׁלּוּמֵי לֹא מְשַׁלְמֵי על גניבה או אבידה זו, מאחר שנתמעת ההקדש
מדין תשלומי שומרים, אֲנִירֵיהּ מִיָּהָא לְפָסִיד – מכל מקום יש להם
להפסיד את שכר שמירתם, שהרי נשתעבדו לשמור את המעות מגניבה
ואבידה, ועל מנת כן נוטלים הם שכר, ומאחר שלא עשו את המוטל עליהם,
אין להם ליטול שכר.
משיבה הגמרא: אֲמַר רַבָּה, המשנה עוסקת באופן שנגנבו בְּלִמְסִין מְזִיזִין,
או שֶׁאֲבָדוּ על ידי שֶׁנִּכְבְּהָ סְפִינָתוֹ של השליח בַּיָּם, שדברים אלו אונס הם,
ולא קיבלו השליחים שמירה עליהם, ולפיכך אין להם להפסיד את שכרם.
הגמרא מביאה תירוצ נוסף על הסתירה בין המשנה בשקלים למשנתנו:
רַבִּי יוֹחָנָן אֲמַר, הָא מְנִי – המשנה בשקלים המחייבת את השליחים
להשבע על מעות הקדש, ביטית רַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא, דְאֲמַר (שבועות מ"ב)
שְׁקָדִים שְׁחִיב בעליהם בְּאַחֲרֵיתוֹן יֵשׁ לָהֶן דִּינֵי אֲוִנָּהּ אם מכרם ביותר
מכדי שויים, וְאִם נִשְׁבָּעִין השומרים עֲלֵיהֶם, כיון שנידונים הם כממון
הבעלים. ואם כן אף לגבי שקלים יש לומר כן, שמאחר וחייבים בני העיר
באחריות השקלים ששלחו הרי זה כממוןם, ולפיכך יש לשלוחים להשבע
שלא פשעו בהם, ואין זה נידון כממון של הקדש שכן נשבעים עליו.
מקשה הגמרא: הֲתִינָה עַד שֶׁלֹּא נִתְרַמָּה הַתְּרֻמָּה – תירוצ זה ניתן לאומרו
באופן שנודע לבעלים מן הגניבה קודם שנתרמה התרומה, שחייבים הם
באחריות השקלים, ולפיכך נידונים הם כממוןם ולא כממון הקדש, אבל
באופן שנודע לבעלים מִשְׁתַּרְמָה הַתְּרֻמָּה – לאחר שנתרמה תרומת
השקלים, קָדְשִׁים שְׂאִינוּ חַיִּיב בְּאַחֲרֵיתוֹן נִינְהוּ, שהרי אינם חייבים ליתן
שוב שקלים אחרים, ונמצא שמעות הקדש הן, והיה לשלוחים להפטר

משבועה.

ומביאה הגמרא ראייה לדין זה שאם נודע לבעלים על הגניבה לאחר
שנתרמה התרומה אינם צריכים לשקול בשנית: דִּתְנִיא, תוֹרְמִין את
השקלים, עַל הָאֲבָדוּ – על מי ששלח את שקלו ביד אחר ואבדו המעות
בדרך ולא נודע עדיין לבעלים על כך, וְעַל הַנִּבְּוָה – על מי ששלח את שקלו
ביד אחר ועדיין לא הגיע השליח לבית המקדש, וְעַל הָעֵתִיד לְגִבּוֹת – ואף
על מי שעדיין לא שלח את שקלו כלל, אלא עתיד הוא לשלחו לאחר זמן.
ומאחר שהיו הגזברים תורמים אף על האבדו אין בני העיר צריכים לשקול
בשנית, ואם כן אין זה כקדשים שחייב באחריותו, ואף רבי שמעון מודה בזה
שמעות אלו ממון הקדש הן ואין נשבעים עליהם.
הגמרא מיישבת את הסתירה בין המשניות באופן אחר: אֲמַר רַבִּי
אֶלְעָזָר, אכן שבועה זו כדי להיפטר מן התשלום היא, ואף שזמן התורה אין
השומרים נשבעים על ממון הקדש כלל, שְׁבֻעָה זו תִּפְקַת חֲכָמִים הִיא, כדי
שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּנֵי אָדָם מוֹלְלִים בְּשִׁמְרֵת מִמּוֹן הַהִקְדָּשׁוֹת:
שנינו במשנה: שְׁנוּשָׁא שָׂכָר אִינוּ מְשַׁלְמֵי על גניבת או אבידת עבדים
קרקעות שטרות והקדשות:
רַבִּי לִיָּה – הקשה רַב יוֹסֵף בְּרַ הָמָא לְרַבָּה סתירה בין משנתנו לברייתא.
תַּנֵּן, נוּשָׁא שָׂכָר של הקדש אִינוּ מְשַׁלְמֵי אם נגנב החפץ או אבד. וְרַבִּינָהּ
– ויש להקשות על כך ממה ששנינו בברייתא, שגזבר של הקדש הַשּׁוֹכֵר
אֵת הַפּוֹעֵל מִמּוֹן הקדש, על מנת לְשַׁמּוֹר אֵת הַפְּהָה אדומה שלא יתא
בה מום, וכן שלא יעלה עליה עול, או ששכרו על מנת לְשַׁמּוֹר אֵת הַתִּינוֹק
בטהרה, שהיו מגדלים תינוקות בטהרה לצורך טהרת מי חטאת, או ששכרו
על מנת לְשַׁמּוֹר אֵת הַתְּרָעִים לצורך הקרבת קרבן העומר, בכל אופנים אלו
אם שכיר יום הוא אִין נִתְנִין לוֹ שָׂכָר שְׂכָתָה, שהרי אין אדם רשאי ליטול
שכר על מלאכה הנעשית בשבת, וְלִפְיָכָּה אִין אַחֲרִיּוֹת שְׂכָתָה עָלִין – אם
אירע איזה קלקול ביום השבת אין האחריות מוטלת עליו, שהרי אין הוא
שומר באותה שעה. אמנם אם הָיָה שָׂכָר שְׂכָתָה – שנטל שכר על שמירת
שבוע שלם כאחד, או שהיה שָׂכָר תְּרָעָה, או שָׂכָר שְׂנָה, או שָׂכָר שְׁבֻעָה
– שנטל שכר על שמירת שבע שנים כאחת, נִתְנִין לוֹ שָׂכָר שְׂכָתָה, מאחר
שאין שכר זה מיוחד עבור השבת ומובלע הוא בתוך השכר של ימות החול,
וְלִפְיָכָּה אַחֲרִיּוֹת כל נזק שיאירע בשְׂכָתָה מוטלת עָלָיו.
מבררת הגמרא: מִאי לֹא לְשַׁלֵּם – לכאורה יש לומר שאחריות שבת
המוטלת עליו היא לענין שאם תאירע גניבה או אבידה בשבת יהא מוטל
עליו לשלם את הנזק, ויש להוכיח מכאן ששומר שכר של הקדש חייב
בגניבה ואבידה, והרי זה סותר למבואר במשנתנו שנתמעת ההקדש
מחייב שמירה.
השיב רבה: לֹא – אין הוא משלם את הנזק, מאחר שנתמעת ההקדש
מתשלומי שומרים כמבואר במשנה, אלא שאחריות שבת מוטלת עליו
לענין לְהַפְסִיד את שָׂכָרָו, שאם לא שמר כראוי ואירע נזק בשבת, אין
ההקדש משלם לו את שכר שמירתו.
שב רב יוסף בר חמא והקשה: אִי הָכִי שאחריות שבת עליו היינו לענין
שמפסיד את שכרו, כיצד ניתן לבאר את הַרִישָׁא של הברייתא, דְקִתְנֵי בה
שאם שכיר יום הוא אִין אַחֲרִיּוֹת שְׂכָתָה עָלִין, הָכִי נִמְי דְלְהַפְסִיד שָׂכָרָו –
האם גם שם ניתן לבאר שאין אחריות שבת עליו לענין שאינו מפסיד את
שכרו, וְמִי אֵיָה לִיָּה שָׂכָר שְׂכָתָה – וכי נוטל הוא שכר על שמירה ביום
השבת, וְהָא קִתְנֵי אִין נִתְנִין לוֹ שָׂכָר שְׂכָתָה – והרי כתוב ברישא שאם
שכיר יום הוא אינו נוטל שכר על יום השבת. ובהכרח, שאין כוונת הברייתא
לענין הפסד השכר אלא לענין תשלום הנזק, שאם שכיר יום הוא אין
אחריות נזקי שבת עליו ואינו צריך לשלם, אך אם שכיר שבוע או חודש הוא
חייב הוא לשלם את הנזק, והרי זה סותר לדין המבואר במשנתנו שנתמעת
ההקדש מדין תשלום שומרים.
אֲשֶׁתִּיק רבה, אֲמַר לִיָּה לרב יוסף בר חמא, מִדִּי שְׂמִיעַ לָךְ בָּהָא – האם
שמעת ביאור בענין זה.
אֲמַר לִיָּה רב יוסף בר חמא, הָכִי אֲמַר רַב שְׁשֶׁת, שיש להעמיד את
הברייתא בְּשִׁנְקֵי מִדְּרָ – שחייב השומר את עצמו במעשה קנין לשלם
להקדש אם יאירע נזק בשמירתו, ובאופן כזה יכול הוא לשעבד את עצמו
ונכסיו להקדש אף שזמן הדין פטור הוא. וְכֵן אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּשִׁנְקֵי מִדְּרָ:
שנינו במשנה: רַבִּי שְׁמַעוֹן אֲמַר, קָדְשִׁים שְׁחִיב בעליהם בְּאַחֲרֵיתוֹן יֵשׁ
לָהֶן דִּינֵי אֲוִנָּהּ, מאחר שנידונים הם כממוןם, וקדשים שְׂאִינוּ חַיִּיב

בבא מציעא. פרק רביעי - הזהב דף נח עמוד א - מתוך מהדורת טובי'ס

פז רש"י תוספות

נשבעין לגזברין. שלא פשעו בהן שהן בעלי הדין דמפיקן שתרמו את הלשכה אין אחריות אבידה על הבעלים אלא על ההקדש כדאמרין לקמן תורמין על הגזבר שיהא חלק בקופות הללו למי ששלה שקלו ואבר ואינו יודע עכשיו שאבר: **ואם לאו.** שנודע להם מקודם לכן שוב אין תורמין עליהם אלא על מנת שישלחו להם אחרים תחתיהם לפיכך בני העיר הן בעלי הדין של שלהים: **נמצאו.** קאי אאברה: **שהחזירום.** קאי אנגבה: **אלו ואלו שקלים הם.** דכיון דקדוש קדוש: **הכא בנושא שכן עסקין.** כלומר שבועה זו לא ליפטר מתשלומין היא דלא שומר חכם נשבע על הפשיעה ולא נושא שכן משלם גניבה ואבידה כי מתני' ושבועה זו כדי לטול שכן נשבעין שאין ברשותן וגובין שכן מן בני העיר ולקפיה פריץ והא כיון דשומר שכן יש עליו לשומרו מגניבה ואבידה ולא שמר לא השלים עבודתו אין לו לטול שכן: **נשבעים לגזברין.** בתמיה והלא אין שכן אלא על בני העיר: **נשבעים לבני העיר.** לטול שכן ובמעמד הגזברין. מפני שההפסד על ההקדש: **והכא נמי נהי דשלומי לא משלמי.** דאמניט הקדשות מתשלומי שומרים: **אגריהו מיהא לפסיד.** שהרי נשתעבדו לשומרן מגניבה ואבידה ועל מנת כן היו נוטלין שכן ודאי לא השלימו מלאכתן: **כלבסמין מוזין.** דאונס היא ולשמירה זו לא קבלו עליהם: **הא מני ר"ש היא.** במסכת שבועות (ו' מנא) יש להן אונאה. בכדי גרס לה גמאן דגרס לה לא דע שאמר ר"ש בהדיא לגבי שבועה והוצרך ללמדה ממשנתה: **שחייב באחריות.** שהמפקיד חייב באחריות הפקר כדרייה דמי לר"ש והכא נמי חייבין כל בני העיר לשקול אחרים תחתיהן: **תורמין על האבדה.** כשהיו ממלאים שלש קופות מכסף הלשכה והיא תרומה ליקח מכסף הקופות כל קרבנות צבור ותורמין אותן ע"מ שיהו שלש קופות ראש ותרומה לשניים שיהו אותן שהביאו שקלים הנשארים בלשכה וזכים בתרומת הקופה להיות הקרבנות גם עליהם ותורמין אותן אע"פ ששלה שקלו ואבר לו ואין יודע לו: **ועל הגבוי.** ועודנו בדרך: **ועל העתיד לגבות.** מי שנאנס ולא שלח שקלו באדר היה משלחו כל השנה כולה ונותנין בשופר שכתוב עליו תקלין חתין והלשכה היתה תרומה ג' פעמים בשנה בפרוס הפסח ובפרוס עצרת ובפרוס הקב ובשמיני' זמן לתרום נותנין מעות

השופר בלשכה ותורמין וכשתורמין תרומה ראשונה מתנין אף על העתיד לגבות וגם בשניה ובשלישית והמביא אחר שנתרמה השלישית נותנו לשופר ששמו תיקלץ עתיקין ונופל לשירי הלשכה ומתן באין חומת העיר ומגדלותיה: **אלא אר"א.** לעולם שבועה זו ליפטר מן התשלומין היא ובשומר חנם דקשין את מתני' דאורייתא פטור לגמרי וכן הוא בתקן לה שלא תזלזל בהקדשות בשמירתן: **השואב את הפועלים.** גזבר של הקדש ששכר פועלים משל הקדש: **לשומר את הפירה.** אדוקה שלקחה ושומרין אותה שלא תיפסל בעליית עול או בזום: **לשומר את התינוקות.** שלא ישמאו שהיו מגדלין אותן לפרה בחצירות הגבויים בסלעים ותחתיהן חלל כדאמרין בסוכה בהלכות תחת המטה (ו' סו) לפי ששעו מעלה בבהן השורף את הפירה שתהא פרישתו בטהרה ואין אחיו הבהנים נוגעין בו כל שבועה כדאמרין בסדר יומא (סו סא) והתינוקות הללו שלא נטמאו מעולם ממלאים מים למקדשין ומזין עליו כל שבועה: **ולשומר הורעים.** שהם המבכרת וחזיקה לעומר קודם לפסח שבועים יום כדאמרין במנחות (סו סא) אי נמי בשביעית ספידים לעומר ונתייחס להם: **אין נותנין לו שכן שבת.** אם שכיר יום הוא: **לפיכך אין אחריות שבת עליו.** אם אינו בהן לקולקל בשבת אין חייב לשלם: **שכיר שבת.** שבוע: **שכיר שבוע.** שמישהו שלמה: **נותנין לו שכן שבת.** שנבלע בשכר שאר הימים ואינו מפורש לשבת: **לשכנו מידו.** שאם לקלל שמירתו ישלם הוא ודאי שלם שהרי הוריד עצמו לכך ושיעבר נכסיו: **תני תנא.** לענין שבועת הפקדון אשם וטעם קוראים: **לרשעים שהקדשין חייבין באחריות.** כגון דאמר הרי עלי תורמין והפקדון לזה וכפר ונשבע והודה חייב קרבן שבועה: **שאני קורא בהן פה' וכחש.** ס"ד טעם דחזיקא בשום דתן שן גבוה קריין בהו ומעלה מעל פה' וכחש: **ושאני חייבין בהעלים באחריות פטור.** הנשבע שאני קורא בהן בעמיתו וכחש מפני שהם קרובין של עמיתו ודעמיתו פטור דבעינן בהו: **כלפי ליא.** כלפי היכן הדבר נוטה. ליא היכא בגון (ברכות ד' סא) חצבי לגהרא כגני ליא:

לגזברין. פרש"י אם משנתרמה התרומה באו לדין נשבעים לגזברין דתנן תורמין על האבדה משמע שרוצה לפרש תורמין על האבדה שאבדו שליח קודם שנתרמה אף לא באו לדין אלא אחר שתורמו וקשה לפירושו דהיה ליה זו ואין צ"ל זו דכ"ש על הגבוי שלא נאבד שתורמין עליו וגם הפשט לא מיידי בבואם לדין ויש לפרש תורמין על האבדה שבא ליד הגזבר ונאבד קודם שתורמין כיון שהגיע ליד הגזבר ועל הגבוי ועודנו ביד השליח בדרך תורמין אע"פ שנאבד אחר שתורמו ועל העתיד לגבות אחר זמן ושלולחו לגזבר אע"פ שבשעת הרמה לא נתנה עדיין לשליח ובפרק בתרא דבתובות (ו' קת) (סו ד"ס וסל) גבי מידה הנאה דפריץ בשלמא שוקל שקלו דתנן תורמין על האבדה כו' פירוש אותו שנאבד משליח אחר שתורמו דאין זה הנאה כיון שהוא פטור ולא בפרש"י דהתם דפ' זמעתיד לגבות מוכיח דתורמין אע"פ שלא יגבה לעולם ואין משמע בן שבעתין:

ותנן תורמין על כו'. דתניא גרסינן דאין זו משנה בשקלים ותימא אמאי לא מוכח מגופא דאינו חייב באחריות מדקאמר נשבעין לגזברין ולא לבני העיר: **אמר** רבי יוחנן בשקנו מידו. ואת' דפ' הפועלים (לקמן ד' סו) תנא מתנה שומר חכם להיות בשואל להתחייב באונסין ופריץ במאי מתנה בדרבין ומשני אמר שמואל בשקנו מידו ור' יוחנן אמר אפילו תימא לא קנו מידו בהדוא הנאה דקא מהימן ליה גמור ומשעבד נפשיה איכ מאי בעי קנין וי"ל דהכא דפטור אפי' משבועה לא משעבד נפשיה בלא קנין אי נמי ה"מ כיון שמתחייב בשואל סבורים העולם שהשואל לו ובההיא הנאה משעבד נפשיה: **לשומר** הורעים. ואת' והיא מותר לעומר כיון ששומר הא כתיב (ויחזקאל סו) ממשקה ישראל מן המותר לישקאל ודרשין (ת"כ פ' כהה) זאת ענבי גזיריך לא תבצור מן המשומר אי אתה בוצר אבל אתה בוצר מן ההפקר משמע דאסור אם ליקט מן המשומר וכי תימא אינו אסור כי אם לבצור אבל אם עבר ובצר שרי לאכול הא אפילו מן ההפקר אסור לבצור דבצירה תולדה דקצירה כדאמרין בריש מועד קטן (ו' ג) וי"ל שלא היה מותר לעולם מליקט רק שהיה מודיען שיחדום לעומר ומעצמן היו נמנעין מליקט: **הא**

הרי אדרבה **אִיפְכָא מִסְתַּבְרָא** – כל דברי הברייאא הם להיפך מן הסברא
הפשוטה, שאם כוונת הברייאא לחייב בשל גבוה ולפטור בשל הדיוט כפי
שדרשה מ'בה' וכחש' שרק על ממון הקדש חייב הנשבע קרבן, היה לה
לומר שבקדשים שחייב בעליהם באחריותם פטור הוא מקרבן, כיון
שנידונים הם כממונו ונתמעטו מ'בה' וכחש', ואילו בקדשים שאינו חייב
באחריותם חייב, שנידונים הם כממון הקדש ונתרבו מ'בה' וכחש', ולבד
מזאת, הרי יותר מסתבר לחייב קרבן שבועה בממון הדיוט מאשר בממון
גבוה, שהרי נתמעט הקדש מכל דיני שבועה.
אָמַר לִיה התנא לרבי יצחק בר אבא, אם כן **אִיפְכָא** – אסיר ברייתא זו
מגירסתי, מאחר שמשובשת היא.
אָמַר לִיה רבי יצחק בר אבא, לא – אינך צריך להסירנה מגירסתך, דהָיָה
קְאָמַר – אפשר לבאר את דברי הברייאא באופן כזה, קְדָשִׁים שְׁחֵיבִי
בעליהם **בְּאַחֲרֵייתָן** והפקידן ביד אחר, וכפר השומר בהן ונשבע לשקר,
ולאחר מכן הודה באשמתו, חָיִיב הוא בקרבן שבועה מאחר שהן של
עמיתו, ואף אם יש בהם צד של ממון גבוה, מכל מקום חייב משום
דְּאַתְרֵבּוּ מִבְּה' וכחש', וקדשים שְׁאִינוּ חָיִיב בְּאַחֲרֵייתָן, פְּטוּר השומר
מקרבן שבועה, משום **דְּאִמְעִיט מַעֲצֵמִיתוּ** וכחש' – שמאחר ואין הם ממון
המפקיד אין אני קורא בהם 'כחש בעמיתו', ולפיכך אין חייבים על כפירתם.
שנינו במשנה: **רְבִי יְהוּדָה אָמַר אֶף הַמּוֹכֵר סֶפֶר תּוֹרָה מִתּוֹגֵלִית וּבִהְמָה**
אֵין לָהֶם אוֹנָאָה:
מביאה הגמרא ברייתא המביאה אף היא את דינו של רבי יהודה ומבארת
את סברתו: **תַּנְיָא, רְבִי יְהוּדָה אָמַר, אֶף הַמּוֹכֵר סֶפֶר תּוֹרָה אֵין לָהּ**
אוֹנָאָה, לְפִי שְׂאֵין קֵץ לְמִיָּה – לערכה ולשויה, ואף המוכר בְּהֵמָה
וּמִתּוֹגֵלִית אֵין לָהֶם אוֹנָאָה, מִפְּנֵי שְׂאֵדָם רוּצָה לְזוּזוֹן עִם בַּהֲמָה וּמִרְגְּלִית
אחרת, ולפיכך רוצה הוא לקנותן אף ביותר מכדי שוין.
אָמְרוּ לוֹ חֲכָמִים, וְהֵלֵא כָּל אֶדָם רוּצָה לְזוּזוֹן – הלא בכל דבר ניתן לומר
כן, שחפץ אדם לזווג עם דבר אחר כמותו, ומכל מקום יש בהן דין אונאה.
וְרַבִּי יְהוּדָה סוֹבֵר שִׁישׁ לַחֲלֹק זוֹה, דְּהֵנִי חֲשִׁיבִי לִיה וְהֵנִי לֹא חֲשִׁיבִי לִיה
– אף שחפץ אדם לזווג כל דבר, אין הוא קונהו משום כך ביותר משוויו, ורק
בבהמה ומרגלית שחשוב לו ביותר, רוצה הוא לקנותן אף ביותר משווין.
מבשרת הגמרא: **וְעַד בְּמָה** – עד איזה שיעור אין בהם אונאה.
אָמַר אֶמִּימֵר עַד כְּרִי דְּמִיָּהֶם – עד כפלים משווים אין בהם דין אונאה, שכן
רוצה אדם להוסיף בדמיהם כדי לזווגן.
הגמרא מביאה תנא נוסף הסובר כעין דברי רבי יהודה: **תַּנְיָא, רְבִי יְהוּדָה**
בֵּן בִּתְרִיא אָמַר, אֶף הַמּוֹכֵר סוֹס וְסִיָּה וְחִמְיָטוֹס וְחִמְיָטוֹס וְחִמְיָטוֹס – מגן? בשעת
המִלְחָמָה אֵין לָהֶם דִּין אוֹנָאָה, מִפְּנֵי שֶׁשֶׁשׁ בְּהֵן צוּרָךְ חַי נֶפֶשׁ, ורוצה
הלוקח לקנותם בשעת המלחמה אף ביותר מכדי שווים:

שני פסוקים נאמרו באונאה. אחד באונאת ממון (ויקרא כה יד), 'כִּי תִמְכְּרוּ
מִמֶּכֶר לַעֲמִיתְךָ, או קָנָה מִיד עֲמִיתְךָ, אל תונו איש את אחיו'. והשני באונאת
דברים (שם יז), 'וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ, וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ, כִּי אֲנִי ה' **אֱלֹהֶיכֶם**'. עד עתה עסקנו באונאת ממון, והמשנה שלפנינו עוסקת באונאת
דברים.

משנה

כֶּשֶׁם שִׁישׁ אִיסוּר אוֹנָאָה – לאונות חבירו בְּמִקְחָ וּבְמִכְרָ – בממון, כֶּךָ יֵשׁ
אִיסוּר אוֹנָאָה – לצערו דְּרָבְרִים בלבד.
ומביאה המשנה אופנים של אונאת דברים: **לֹא יֹאמַר לוֹ** – לחבירו, בְּכִמְהָ
אתה מוכר חֶפֶץ זָה, וְהוּא אֵינוֹ רוּצָה לִיקַח את החפץ. וכן אִם הָיָה חבירו
בַּעַל תְּשׁוּבָה, לֹא יֹאמַר לוֹ זָכוֹר מַעֲשֵׂיךָ הָרָאשׁוֹנִים – עוונותיך שעשית
קודם שחזרת בתשובה. וכן אִם הוּא בֶן גֵּרִים, לֹא יֹאמַר לוֹ זָכוֹר מַעֲשֵׂה
אֲבוֹתֶיךָ קודם שהתגייר, שְׂנֵאָמַר (שמות כב כ) 'וְגַר לֹא תוֹנֶה וְלֹא
תִלְחָצֶנּוּ':

גמרא

הגמרא מבארת את מקור איסור אונאת דברים: **תַּנְיָא רַבִּנּוּן, מַה שְּׁנֵאמַר**
בפסוק (ויקרא כה יז) 'וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ', **בְּאוֹנָתָ דְּרָבְרִים** – אונאה

על ידי דיבור הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שואלת הברייאא: **אֵתָּה אָמַר** שהפסוק עוסק
בְּאוֹנָתָ דְּרָבְרִים, או שְׁמָא אֵינוֹ עוֹסֵק אֱלָא בְּאוֹנָתָ מְמוֹן, משיבה
הברייאא: **כִּשְׁהוּא אָמַר בַּפְּסוּק אַחֵר (שם יד) 'כִּי תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר לַעֲמִיתְךָ**
או קָנָה מִיד עֲמִיתְךָ, אל תונו איש את אחיו, שמשמעו אונאה במקח
ומכר, הֲרִי אוֹנָתָ מְמוֹן אָמַר, הָא מַה אֲנִי מְקַיֵּים – במה נעמיד את
הפסוק? **לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ**, על כרחך אִיסוּר אוֹנָתָ דְּרָבְרִים.
הָא בְּיָצֵד היא אונאת דברים: אִם הָיָה חבירו בַּעַל תְּשׁוּבָה, אִל יֹאמַר לוֹ
זָכוֹר מַעֲשֵׂיךָ הָרָאשׁוֹנִים, וכן אִם הָיָה חבירו בֶן גֵּרִים, אִל יֹאמַר לוֹ זָכוֹר
מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֶיךָ קודם שהתגייר. וכן אִם הָיָה גֵר וְכָא לְלִמּוּד תּוֹרָה, אִל
יֹאמַר לוֹ, וְכִי פַה שְׂאָכַל נְבִילוֹת וּמְרִיפוֹת שְׂקָצִים וְרָמְשִׁים, כָּא לְלִמּוּד
תּוֹרָה שְׂנֵאָמַרְהָ מִפִּי הַנְּבוֹרָה.
וכן אִם הָיָה יוֹסְרוֹן בְּאֵין עֲלֵיו, או אִם הָיָה חֲלָאִים בְּאֵין עֲלֵיו, או שְׁהִיָּה
מְקַבֵּר אֶת בְּנָיו, אִל יֹאמַר לוֹ בְּרַחֲךָ וְכִמּוֹ שְׂאָמַר לוֹ חֲבִירָיו שֶׁל אִיב
לְאִיב, לאחר שבאו עליו יסורים (איוב ד ו-ז), 'הֲלֹא יִרְאֶתְךָ בְּסִלְתָּךְ,
תִּקְוֶתְךָ וְתָם דְּרָבְרִי. זָכוֹר נָא מִי הוּא נָקִי אָכֵד' – עתה, שאינך מתחזק
באמונה כשבאים עליך היסורים, מוכח שיראתך את ה', ותקוותך מה' לחיים
טובים ודרכיך הישרים, אינם אמתיים, אלא נובעים מכסילות. האם תוכל
להיזכר באדם שהיה נקי וישר באמת, שאבד מהעולם.
וכן אִם הָיָה חֲמִירִים וְ–מוליכי חמורים נושאי משאות) מְכַקְשִׁין לַקְנוֹת
תְּבוּאָה מְמוֹן, לֹא יֹאמַר לָהֶם לְבֹו אֲצֵל פְּלוֹנִי, שְׁהוּא מוֹכֵר תְּבוּאָה,
וְיֹדֵעַ בּוֹ שֶׁלֹּא מְכָר מַעֲלָם תְּבוּאָה, וְשִׁלַּח אֵלָיו כְּרִי לְבִישׁוֹ שְׂאֵין לוֹ
תְּבוּאָה לְמַכּוֹר. רְבִי יְהוּדָה אָמַר, אֶף לֹא יִתְּלָה עֵינָיו לַהֲסַתְכֵל עַל הַמִּקְחָ
כאילו רוצה לקנותו, בְּשַׁעֲרָה שְׂאֵין לוֹ דְּמִים לַקְנוֹת.
שְׁהֲרִי תִּדְבֵּר מְסוֹר לְלֵב הָאָדָם, וְרַק הוּא יוֹדֵעַ אִם הִתְכוּן לַצַּעַר או שַׁעֲשָׂה
זֹאת בְּתוֹם לֵב, וְכָל דְּבָר מְסוֹר לְלֵב ואֵין יוֹדֵעַ לְאַחֲרִים מַה כוֹוֶנְתוֹ, נִאָמַר
בּוֹ (ויקרא כה יז) 'וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ', שִׁצְרִיךְ לִירֵא מִה' הַיּוֹדֵעַ מַחֲשׁבוֹתָיו, אִם
כוֹוֶנְתוֹ לְטוֹבָה או לְאֹנָאָה.
הגמרא מביאה מאמרים בחומר איסור אונאת דברים: **אָמַר רְבִי יוֹחָנָן**
מִשּׁוֹם רְבִי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָנָי, גְּדוֹל אִיסוּר אוֹנָתָ דְּרָבְרִים יוֹתֵר מְאוֹנָתָ
מְמוֹן, מִשּׁוֹם שֶׁזָּה – אונאת דברים, **נִאָמַר בּוֹ 'וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ, וְזֶה** –
אונאת ממון, **לֹא נִאָמַר בּוֹ 'וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ**.
וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, שֶׁהֲטַעַם שְׁאוֹנָתָ דְּרָבְרִים חֲמוּר מְאוֹנָתָ מְמוֹן, מִשּׁוֹם
שֶׁזָּה – אונאת דברים, **בְּגוֹפּוֹ** – גופו מצטער מכך, וְזֶה – אונאת ממון, רַק
בְּמִמּוֹנוֹ.
רְבִי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָנִי אָמַר, שֶׁהֲטַעַם שְׁאוֹנָתָ דְּרָבְרִים חֲמוּר מְאוֹנָתָ מְמוֹן,
שֶׁזָּה – אונאת ממון, נִיתָן לְחִישָׁבוֹן שִׁיכּוֹל לְהַשִּׁיב אֶת הַמִּמּוֹן שֶׁהִפְסִידוֹ, וְזֶה
– אונאת דברים, לֹא נִיתָן לְחִישָׁבוֹן – לא ניתן לבטל את צערו.
תַּנְיָא תַּנְיָא – שנה אמורא הבקיא בברייאות ברייתא קמיה וְ–לפניו דְּרַב נַחֲמָן
בֶּר יִצְחָק, כָּל הַמִּלְכִּין פְּנֵי חֲבִירוֹ וְ–שְׁמִינִישׁוֹ בְּרַבִּים, כָּאִילוֹ שׁוֹפֵךְ דְּמִים,
אָמַר לִיה רַב נַחֲמָן בֶּר יִצְחָק, שְׁפִיר כָּא אֲמַרְתָּ – טוב ונכון אמרת, **דְּחֻוֹנָא**
לִיה – שהרי רואים אנו בנפגע, דְּאִוִּיל סוֹמְקָא וְאִתִּי חֻוֹרָא – שמסתלק
האדם מפניו ונעשה חיוור, ודבר זה דומה לשפיכות דמים.
אָמַר לִיה אֲבִי לָרֵב דִּימִי, בְּמַעֲרָבָא בְּמֵאִי וְהִירִי – במה נזהרים בארץ
ישראל, **אָמַר לִיה רַב דִּימִי לֵאבִי, נִזְהָרִים בְּאַחֲוִי אֲפִי** – בהלבנת פנים.
והטעם, משום דְּאָמַר רְבִי חֲנִינָא, **כָּל יוֹרְדִין לְגִיהֶנֶם חוֹיִן מְשַׁלְשָׁה**,
הגמרא לא הניחה לו לסיים דבריו, ומקשה: **כָּל סִלְקָא דְּעֵתָךְ** – וכי עולה
בדעתך שכל ישראל יורדים לגיהנם. ומתרצת: **אֱלָא אִימָא** – כך יש לומר,
כָּל הַיּוֹרְדִין לְגִיהֶנֶם, עוֹלִים מִשָּׁם, חוֹיִן מְשַׁלְשָׁה שְׁיִוְרִין ואֵין עוֹלִין,
ומפרש וְאֵלוֹ הֵן שְׂאֵין עוֹלִים, הָכָא עַל אִשְׁתִּי אִישׁ, וְהַמִּלְכִּין פְּנֵי חֲבִירוֹ
בְּרַבִּים, וְהַמְכָּנָה שֶׁם רַע לְחִבְרִי, ומשום כך בני ארץ ישראל נזהרים ביותר
בהלבנת פנים.
שואלת הגמרא: הרי הַמְכָּנָה שם לחבירו חֲיִינוּ מִלְכִּין – בכלל מלכין פני
חבירו הוא, ומדוע כפל זאת רבי חנינא.
משיבה הגמרא: כדי ללמד, שֶׁאֵף עַל גַּב רֶדֶשׁ בִּיה בְּשִׁמְיָה – אף שחבירו
הורגל שמכנים אותו בכינוי גנאי זה, ואֵין פְּנִי מִתְּלַבְנוֹת, אִסוּר לְכַוְנוֹתוֹ בְּשֵׁם
גנאי, משום שהוא מתכוין להכלימו.
אָמַר רַבָּה בֶּר בֶּר חֲנָה אָמַר רְבִי יוֹחָנָן,

1 נוח לו לאדם שיהא על ספק אשת איש, ואל ילכין פני חבריו
2 בדינים, שהלבנת פני חבריו חמורה יותר מספק איסור אשת איש. ומנא לן
3 – מהיכן למד רבי יוחנן כן, מדרוש רבא, דדרש רבא, מאי דכתיב בענין
4 שונאי דוד שלעגו לו, (תהלים לה טו) 'ובצלעתי שמחו ונאספו נאספו עלי
5 בנים וגו', קרעו ולא דמו' – בשביל 'צלעתי' דהיינו אשתי בת שבע
6 שנשאתיא בעוד שהיתה ספק מגורשת, שמחו ולעגו עלי על כך, ואמר דוד
7 לפני הקדוש ברוך הוא, רבונא של עולם גלוי וידוע לפניך שאם היו
8 מקרעים בשמי לא היה דמי שותת לארץ, לפי שכבר נשפך בשעה
9 שהלבינו פני, ולא עוד אלא אפילו בשעה שעוסקין בנגעים ואפילו
10 ואינם עוסקים בדיני עריות, אומרים לי לרמו על חטאי, דוד, הבא על אשת
11 איש מיתתו במה, ואני אומר להם כתשובה ללעגם, אמנם הבא על אשת
12 איש מיתתו בחנק, אך ויש לו חלק לעולם הבא, אבל המלכין את פני
13 חבריו בדינים אין לו חלק לעולם הבא.
14 מימרא נוספת בענין הלבנת חבריו ברבים: (ואמר) [אמר] מר זוטרא בר
15 מוכיח אמר רב, ואמר לי – ויש אומרים שמימרא זו אמר רב חנא בר
16 בינא אמר רבי שמעון חסידא, ואמר לי לה אמר רבי יוחנן משום רבי
17 שמעון בן יוחאי, נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילכין פני
18 חבריו בדינים. ומנא לן, מתמר, דכתיב כאשר אמרו ליהודה שתמר הרה
19 לזנונים וצויה לשורפה באש (בראשית לח כה) 'הוא מוצאת והיא שלחה
20 אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה' – בעוד שהיא מוצאת
21 לשורפה שלחה תמר ליהודה לומר לו שהיא הרה לאתו האיש שהזדווגתה
22 והפתילים האלה שייכים לו. ולא אמרה בפירוש שהרה ליהודה ובכך היתה
23 מצילה עצמה, אלא העדיפה לומר זאת בדרך רמו כדי שיודה, ואם לא היה
24 מודה היתה נשרפת ולא היתה מביישתו ברבים.
25 דרשה בענין איסור הונאת חבריו: אמר רב חננא בריה דרב אידי, מאי
26 דכתיב (ויקרא כה יז) 'ואל תזנו איש את עמיתו', ולא נאמר 'אחיו', ללמד
27 עם שאיתך בתורה ובמצוות אל תזנו – איסור הונאת דברים אמור במי
28 שמקיים תורה ומצוות כמנח.
29 מימרא בענין הונאת אשתו: אמר רב, לעולם יהא אדם זהיר באונאת
30 אשתו, שלא לצערה, שמתוך שדמעתה מצויה – שממחרת להוריד
31 דמעות בצערה, אף אונאתה קרובה – עונש המאנה אותה קרובה ממחרת
32 לבוא.
33 אמר רבי אלעזר, מיום שנתברך בית המקדש נגעלו שערי תפלה, שנאמר
34 (איכה ג ח) 'צם בי אוזעך ואשוע שם תפלת' – נעל הקב"ה שערי שמים
35 שלא תיכנס תפילתי לפניו, ואף על פי ששערי תפלה נגעלו, שערי דמעות
36 לא נגעלו, שנאמר (תהלים לט ג) 'שמעתי תפילתי ח' ושושתי האזינה אל
37 דמתי אל תחרש' – מבקש אני ממך ה' שתשמע תפילתי ותאזין לשועתי,
38 ובטוח אני שלוכח דמעותי לא תחרש ותמלא בקשתי. הרי שרק משום
39 דמעותי היה בטוח שתעלה תפילתי.
40 ואמר רב כל החולף – הרגיל ללכת בצעצת אשתו, נופל בגיהנם, שנאמר
41 (מלכים א כא כה) 'רק אליה כהאחב וגו' אשר הסתה אתו אהב
42 אשתו'. וכוונת הפסוק לתאר גדול רשעותו של אחאב שלא היה מי
43 שהרשיע כמותו, ומבאר הפסוק שאיובל אשתו היא שגרמה לו זאת.
44 רב פפא מקשה על דברי רב שאין ללכת אחר עצת אשתו: אמר ליה רב
45 פפא לאבין, והא אמר אינשי – הלא שגור הפתגם בפי הבריות, 'איתתך
46 גוצא נחיו ותלחוש לה' – אם אשתך קטנה כופה עצמך ולחש לה ותבקש
47 לשמוע את עצתה. אבי מתיב: לא קשיא, הא – מה שאמר רב שאין
48 לשמוע בעצתה, היינו במילי דעלמא – בדברים שאינם קשורים לניהול
49 הבית, והא – ומה שאמר לשמוע בעצתה, היינו במילי דבייתא – בדברים
50 הקשורים לניהול הבית. לישנא אחרת, הא – מה שאמר רב שאין לשמוע
51 בעצתה, היינו במילי דשמיא – בענינים הקשורים לתורה ומצוות, והא –

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום חמישי עמוד א

1 להוסיף גם 'לא תגזול'. מתרצת הגמרא: לעבור עליו בשני לאוין – להוסיף
2 על הכובש שכר שכיר ולומר שהוא עובר על שני לאוין, דהיינו הלאו
3 שנכתב בו בפירוש וגם בלאו של 'לא תגזול'.
4 מקשה הגמרא: כיון שלא תגזול לא נצרך לגוף איסור גזל, מנין שבא
5 להוסיף לאו דווקא לכובש שכר שכיר, ולוקמה בדין ואונאה – שמא יש

52 ומה שאמר לשמוע בעצתה, היינו במילי דעלמא – בענינים אחרים שאינם
53 קשורים לתורה ומצוות.
54 אמר רב חסדא, כל השערים שדרכם עולה התפילה ננעלים, חוץ משערי
55 אונאה – חוץ מאדם שצועק על הונאה שהזנו אותו, שאין השער ננעל
56 בפניו, וכמו שנאמר (עמוס ז ז) 'הנה ה' נצב על חומת אנך ויכיר אנך',
57 האנך הוא חוט שבסופו משקולת שעל ידו מיישר הבונה את קיר האבנים,
58 והוא משל למידת הדין הישרה שאינה מוסטת לצדדים, ואמר הנביא שה'
59 ניצב על חומת הדין ובידו אנך לדון את ישראל לפי הדין ולא להבליג עוד.
60 ויש לדרוש 'אנך' מלשון 'אונאה שלך', דהיינו שה' ניצב ועומד על דבר
61 האונאה לשמוע תלונתך ולהעניש עליה.
62 דרשה נוספת מפסוק זה: אמר רבי אלעזר, הכל – על כל העבירות נפרע
63 הקב"ה מעושה העבירה בדי שליח, חוץ מאונאה שנפרע ממנו בעצמו,
64 וכמו שנאמר 'ויכיר אנך', שהקב"ה בעצמו אוחד בידו מידת המשפט על
65 האונאה, ולא נתנו לשליח.
66 אמר רבי אבהו, שלש – שלש עבירות אין הפרגוד ננעל בפניהם – אין
67 המחיצה שבין השכינה לצבא מעלה מסתירה אותן, כלומר שהקב"ה אינו
68 מעלים עיניו מעבירות אלו, ותמיד הוא רואה אותם עד שמעניש העוברים
69 עליהן, והם אונאה וגזל ועבירה זרה. אונאה, דכתיב 'ויכיר אנך', והיינו
70 שהאונאה בידו בכל עת וממשמש בה. גזל, דכתיב (ירמיה ז יז) 'הקם וישד'
71 'ישמע בה על פני תמיד' – מעשי חסדם נשמעים לפני תמיד ואינם נסתרים
72 ממני. עבירה זרה, דכתיב (ישעיה סד ג) 'הקם הפכעסם אתי על פני
73 תמיד [וגו']', ומבואר שכעס זה של העבודה זרה עומד לפניו לא מחיצה
74 המפסקת.
75 אמר רב יהודה לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו שלא תחסר,
76 לפי שאין מריבה מצויה בתוך ביתו של אדם, אלא על עסקי תבואה,
77 וכמו שנאמר (תהלים קמו יד) 'הקם גבולך שלום חלב חטים ושיבועך' –
78 כאשר הקב"ה ישיבועך בחטים משבועם, אזי בביתך ישרור השלום. אמר
79 רב פפא, היינו דאמר אינשי – חזק כענין הפתגם השגור בפי הבריות,
80 'במשלם שערי מפרא – כאשר נגמרים השעורים מהכר, נקיש ואתי תיגרא
81 בבייתא' – המריבה נוקשת ומבקשת להכנס לבית.
82 ואמר רב חיננא בר פפא לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו
83 שלא תחסר, לפי שלא נקראו ישראל דלים אלא על עסקי תבואה
84 שחסרה להם, וכמו שנאמר (שופטים ג) 'והיה אם ירע ישראל וגו' ועלה
85 מדין ועמלק ובני קדם ועלו עלי, וכתוב בפסוק שאחריו 'ויחננו עליהם וגו'
86 וישחיתו את יבול הארץ עד בואך עזה ולא ישאירו מחיה בישראל וגו',
87 וכתוב לאחר מכן (שם ו) 'ויידל ישראל מאד מפני מדין', הרי שהדלות היא
88 כתוצאה מהמחסור בתבואה.
89 (ואמר רבי) [אמר רבי] חלב, לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, לפי
90 שאין בךבה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו, שנאמר
91 כשהחזיר פרעה את שרה לאברהם (בראשית יב טז) 'ולאברהם הטיב
92 בעבורה' – הקב"ה הטיב לאברהם בעבור שרה, על ידי מתנותיו של פרעה.
93 והיינו דאמר להו רבא מחזא – כבדו את נשותיכם כדי שתתעשרו.
94 אוקירו לנשיבכו בי היכי דתתעשרו – כבדו את נשותיכם כדי שתתעשרו.
95 הגמרא מביאה מעשה שציער אדם גדול בישראל ואין פגעה מידת הדין
96 מחמת כך: תנן ה'תם במשנה בכלים (פ"ה מ"י), תב' חוליות – תנור שהיה
97 עשוי מתחילה חוליות חוליות וטבעות עגולות) מחרס, ונתן חול בין חוליא
98 לחוליא ובכך צירף את החוליות ועשה את התנור, רבי אלעזר מטיח
99 משום שלדעתו אין לתנור זה דין כלי חרס, אלא דין כלי גללים וכלי אדמה
100 שאינם מקבלים טומאה. והקמים בטמאין, שמאחר והחוליות עשויות
101 מחרס, אין החול שבין החוליות מונע דין כלי חרס על התנור, כיון ששכתב
102 הטיט שמורח סביב התנור מדביקה את החוליות, ונחשב התנור לכלי חרס.

6 להעמידו שבא להוסיף לאו על ריבית או על אונאה, נאף על פי שכבר יש
7 בהם לאוים הוסיף הכתוב לאו נוסף כדי לעבור עליו בשני לאוין. מתרצת
8 הגמרא: דבר הקלמ מעניינו הוא, מידה היא בתורה שיש ללמוד את פירושו
9 של הפסוק בתורה לפי ענינו שנכתב בו, כלומר שמן הלאוין הסמוכים ללאו
10 זה יש ללמוד את כוונת התורה בלאו זה,

בבא מציעא. פרק רביעי - הזהב דף נט עמוד א - מתוך מהדורת טובי'ס

תוספות

רש"י

ובצלעי. בשביל אשתו זו שמתחלה חטאתי בה כמו (מכילתא ב) וכן את הצלע. שמו ונאספו: קרעו ולא דמו. אם קרעני לא מצאו דם: בדרוש רבא. דטובה מעשה של דוד ובת שבע משלם קספא אשת איש היא שהוציא למלחמה בית דוד וגט בריחות כותב לאשתו על מנת שאם ימות שתהא מגורשת מעבשיו ולא

תזקק לזבם וכל אותן הימים היא ספק מגורשת אם מת מגורשת מתחילה ואם לא מת לא נתגרשה: היא מוצאת והיא שלחה. אע"פ שהיו מוציאין אותה לשריפה לא אמרה להם ליהודה נבעלתי אלא שלחה לו למי שאלה לו אנכי הרה ואם יודה הוא מעצמו יודה עמיתו. עם אתו: באונאת אשתו. באונאת דברים לצערה: אונאתה קרובה. לבא פורענות אונאתה ממנה לבא: שמעה תפילתי. אין לשנותו מלשון בקשה שמבקש מאת הקב"ה שישמע תפלתו אבל אל תחרש יש לשנותו מלשון בקשה ולומר בזה אני בוטח שאין דרכך לשתוק אבל אל תחרש אל תפלה תעשה אל תתן משמשיך לשון בקשה ומשמשיך לשון עתיד בזה (והכלל) אל יתן למוט הרי לשון בקשה ויאמר יעקב לא תתן לי מאומה (מכילתא ב) הוא לשון עתיד: רק לא היה כאחאב. סיפיה דקרא אשר הסתה אותו איבד אשתו: ואתה נוצא. אשתך קטנה כפוף עצמך וישמע דבריה: כל השערים. של תפלה נגעלו: חוץ משערי אונאה. הצועק על אונאת דברים אין השער נגל בפניו: חבל ע"י שליח. נפרעים על כל עבירות ע"י שליח: ובריו. לא מסרה לשליח: פירגור. מחיצה שבין שכינה לצבא מרום: אינו נגלל. להפסיד ראיתו מן המקום אלא תמיד רואה אותם עד שיפריע: ובריו אנה. משמע שהיא תמיד אצלו ומשמש בה: על פני. לפני ואין מחיצה בינו לבין העבירה: אימתי גבולך שלום. כשחלב חטים ישיבעך הקב"ה: מברא. כד שנותנים בו שעורים: נקיש ואתי תנאי. התגר מקשקש ובה ואני שמעתי הדין מקשקש בדרך כלי ריגום שנשמע בו קול הקרה בשמקשקש עלי: וידל ישראל. לעיל מיניה כתיב ויתנו עליהם ויחזיתו את יבול הארץ: אוקירו נשיכיו. כבודו נשוחתם: מחוץ. עיר שהיה רבא דר בתוכה כך שמה: חתכו חוליות. תנור העשוי חוליות מחרפו בכבש בדרך כלי חרס ואח"כ צירף החוליות ונתן חול בין חולקאי לחולקאי: ר"א מטהר. שאין זה כלי חרס אלא בנך בעין כלי גללים וכלי אדמה שאין מקבלין טומאה: והכמים מוטאין. דאזלי בתר חוליות שאר תנורים שלהם היו עשויים בעין קדירות וקדירות פויל למעלה וצורו בכבש כשאך קדירות וגטלולים אלא שהיה מושיבו על הארץ או על הדף ומדביק את טפילות השט סביב על כולו לעשותו עב שקלול ויחזיק את חומו: עכנאי

ישראל וגו' וכתוב ויחזנו עליהם וגו' וכתוב וידל ישראל מאד מפני מדין (וא"ר) חלבו לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו שנאמר ולאברהם הטיב בעבורה ויחינו דאמר להו רבא לבני מחוץ אוקירו לנשיכיו כי היכי דתתעתרו תנן התם חתכו חוליות ונתן חול בין חולקאי לחולקאי ר"א מטהר והכמים מוטאין

לאפות לא סופגנים הרחיק את הספלה ונתן חול או צרור בינתים בזה אמרו תנדה והטמאה והטהורה אופות בו והוא צרור שהיה חול

נוח לו לאדם שיבא על ספק אשת איש כו'. נקט הכי משום דבת שבע ספק אשת איש היא ופי' בקונטרס משום דכל היצא למלחמה בית דוד כותב גט לאשתו ע"מ שאם ימות יגרשנה ולא תזקק לזבם וכל אותם הימים היא ספק מגורשת וק' לר"ת דא"כ אין זה כל היצא אלא דוקא שיש להם אחין ואין להם בנים מיהו בקונטרס לאו דוקא נקט יבם אלא שלא לתענן ועוד קשה לר"ת דאמר במשכת שבת (ו' ט. וס' ד"ט) כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה אמאי והא חזר אוריה מן המלחמה אח"כ ונימיה יש לדחות שהיו מתניין אם לא יחזור בסוף המלחמה ועוד קשה דתנאי בפי' מי שאחזו (ניטין ע"פ ע"פ וס' ד"ט) מזה היא באותן הימים רבי יהודה אומר הרי היא כאשת איש לכל דבריה ר' יוסי אומר מגורשת ואינה מגורשת ואפילו לרבי יוסי חטא דוד דאינה מגורשת ודאי וכו' דההם בלא אמר מעבשיו דמוקי לה בגמרא באומר מעת שאני בעולם כלומר שעה אחת קודם מיתתי ובמלחמה וביתו דוד היו כותבים מהיום הא קטני בהדיא בתוספתא מהיום אם מתי הימים שבינתיים רבי יהודה אומר היא כאשת איש ומתני דמי שאחזו (ס"ט) נמי מוכח דאמר מהיום דאדלעיל מיניה קאי והא דאמר בגמרא באומר מעת שאני בעולם מפי' ר"ת ור"ח דפירשו נעת באומר מעת שהוא בעולם משום פיון דאמר אם מתי מתכוין לרחק הגרשין כמו שיוכל ואינו רוצה שתתגרש עד סמוך למיתתו והא דקאמר מהיום להראות שהוא רוצה שיקחלו גרושין (מהיום) ומפי' ר"ת דבמלחמה בית דוד היו מגורשין לגמרי בלא שום חטאי אלא היו עושין תדיר בצנעה כדי שלא יהו קופצין על גשותיהן לנשואן לכך קרו להו ספק אשת איש ולכל הפי' קשה דאפילו בא על אשת איש טוב ממלכין מדקאמר דוד הבא על אשת איש מיתתו בזה ניש לו חלק לעולם אלא אבא מלכין כו' ועוד אלא שעה שעוסקין בנגעים ואהלות כלומר לא מבטיא בשעה שהם בטלים אלא אפי' עוסקים בהלכות חמורות וגם אין עניינם לאשת איש ויש ספרים דגרי' בשעה שעוסקין בארבע מיתות ביד:

נוח לו לאדם שיבא על ספק אשת איש ואל ילכין פני חבירו ברבים מנ"ל מדדרש רבא דדרש רבא מאי דכתיב ובצלעי שמו ונאספו קרעו ולא דמו אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע גלוי וידוע לפניך שאם היו מקרעים בש"י לא היה דמי שותת לארץ ולא עוד אלא אפילו בשעה שעוסקין בנגעים ואהלות אומרים לי דוד הבא על אשת איש מיתתו בזה ואני אומר להם מיתתו בזה ניש לו חלק לעוה"ב אבל המלכין את פני חבירו ברבים אין לו חלק לעוה"ב (ואמר) מר זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר רב חנא בר ביזנא אמר ר"ש חסידי ואמרי לה א"ר יוחנן משום רשב"י נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילכין פני חבירו ברבים מנ"ל מתמר דכתיב היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה אמר רב חנא ברביה דרב אידי מאי דכתיב ולא תזנו איש את עמיתו עם שאתך בתורה ובמצות אל תזנוהו אמר רב לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה א"ר אלעזר מיום שנחרב בית המקדש נגעלו שערי תפלה שנאמר גם כי אזעק ואישוע שחם תפילתי ואע"פ ששערי תפלה נגעלו שערי דמעות לא נגעלו שנאמר שמעה תפילתי ה' וישועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש ואמר רב כל ההולך בעצת אשתו נופל בגיהנם שנאמר רק לא היה כאחאב וגו' א"ל רב פפא לאביי והא אמרי אינשי אתתך נוצא ויתלחוש לה לא קשאי הא במילי דעלמא והא במילי דביתא לישנא אחרנא הא במילי דשמיא והא במילי דעלמא אמר רב חסדא כל השערים נגעלים חוץ משערי אונאה שנאמר הנה ה' נצב על חומת אנה ויבדו אנה א"ר אלעזר הכל נפרע ביד שליח חוץ מאונאה שנאמר ויבדו אנה א"ר אבהו ג' אין הפרגוד נגל בפניהם אונאה וגול וע"ז אונאה דכתיב ויבדו אנה גול דכתיב חסם ושוד ישמע בה על פני תמיד וע"ז דכתיב העם המכעיסים אותי על פני תמיד [וגו'] אמר רב יהודה לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו שאין מריבה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא על עסקי תבואה שנאמר השם גבולך שלום חלב חטים ישיבעך אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כמשלם שערי מברא נקיש ואתי תיגרא בביתא ואמר רב חננא בר פפא לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו שלא נקראו ישראל דלים אלא על עסקי תבואה שנאמר והיה אם זרע

ישראל וגו' וכתוב עליהם וגו' וכתוב וידל ישראל מאד מפני מדין (וא"ר) חלבו לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו שנאמר ולאברהם הטיב בעבורה ויחינו דאמר להו רבא לבני מחוץ אוקירו לנשיכיו כי היכי דתתעתרו תנן התם חתכו חוליות ונתן חול בין חולקאי לחולקאי ר"א מטהר והכמים מוטאין לאפות לא סופגנים הרחיק את הספלה ונתן חול או צרור בינתים בזה אמרו תנדה והטמאה והטהורה אופות בו והוא צרור שהיה חול

זה תנור של עכנאי. יש דגסר חכנאי וכן בירושלמי וכן זה נחש ושמן בעל התנור שהיה עושה שמו כן:

לא בשמים היא. והא דאמר בפ"ק דיבמות (ד' יז. וס' ד"ס רפז) דהלכה כב"ה משום דרצאה בת קול שאני הכא שקא לחלוק על דברי תורה דכתיב

אחרי רבים להטות אבל התם אדרבה ב"ה

רובא אי לא דהיה כמפקא לו אי אוליין

בת רובא משום דב"ש הוה חריפי טובא

ועוד דכאן לא יצאה בת קול אלא משום

כבודו דר"א שאמר מן השמים יוכיחו והא

דאמר התם רבי יהושע היא דאמר אין

משגיחין בבית קול ולא שמעין ליה לר'

יהושע אלא על ב"ק דהאי מעשה דר"א

דהכא התם דייק מדקאמר לא בשמים

היא כבר ניתנה לנו תורה מסיני משמע

דבשום מקום אין משגיחין: קת"י ד' ואמר

נצחוני בני. והא דאמר בריש ע"ז (ד' ג)

מיזם שחרב בזה"מ אין שחוק לפני הקב"ה

היינו קבוע והכא מילתא דברייתא

בעלמא הוא דאמר:

וקרע בגדי וחלץ מנעליו. אין להוכיח

מכאן הא דמבעיא ליה במועד

קסן (ד' טז: וס' ד"ס לא) אם מנודה צריך קריעת

בגדים וחלוצ מנעל דדלמא הכא לצערא

בעלמא הוא דעבר הכי

מבית אבי אבא. פ' בקינזטס מבית דוד

אבי המשפחה שבת נשיאים היתה

ותם מבית דוד:

חזין משערי אונאה. לפי שצער הלב

היא וקרוב להוריד דמעות משמע

משום דנפקא לעיל מקרא דתהלים דשערי

דמענה לא ננעלו ונתקם דחוק כן דהא

דריש לעיל רב חסדא בהדיא מדכתיב

הנה ה' נצב על חומות אנך ושמן מבית

רנן גמליאל היתה מקובלת שהיה אבי

המשפחה ולא אדוד קאמר כדאשכחן נמי

(ר"ס ד' סא.) דאמר רנן גמליאל מקובלני

מבית אבי אבא שפעמים בא בארובה כו':

ואמרי לה כמ"ו. יש מפרש משום

דחשיב כי גרים הייתם וכי"צא

בה:

ואין

ואף ר"ג היה בא בספינה עמד עליו נחשול לטבעו

רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שלא לכבדני עשיתי

ולא לכבוד בית אבא עשיתי אלא בשביל ר"א בן הורקנוס עמד על רגליו ואמר

הים מונעפו אימא שלום דכיתתו דר"ג הו"י מההוא מעשה ואילך לא הוה שבקה ליה לר"א למיפל על אפיה ההוא

יומא ריש ירחא הוה ואיחלף לה בין מלא לחסר איכא דאמרי אתא עניא וקאי אבבא אפיקא ליה ריפתא אשכחתייה דנפל על

אנפיה אמרה ליה קום קטלית לאחי אדחכי נפק שיפורא מבית רנן גמליאל דשכיב אמר לה מנא ידעת אמרה ליה כך מקובלני

מבית אבי אבא כל השערים ננעלים חזין משערי אונאה תנו רבנן המאנה את הגר עובר בשלשה לאוין והלוחצו עובר בשנים

מאי שנא מאנה דכתיבי שלשה לאוין וגר לא תונה וכי יגור אתה גר בארצכם לא תונה אותו ולא תנוני איש את עמיתו וגר בכלל

עמיתו הוא לוחצו נמי שלשה כתיבי ולא תלחצו וגר לא תלחץ ולא תהיה לו בנושה וגר בכלל הוא אלא אחד זה ואחד זה

בשלשה תנאי רבי אליעזר הגדול אומר מפני מה הזהירה תורה בל"ו מקומות ואמרי לה כמ"ו מקומות בגר מפני שפורו רע מאי

דכתיב וגר לא תונה ולא תלחצו כי גרים הייתם בארץ מצרים (תנינא) רבי נתן אומר מום שפך אל תאמר לחכרד והיינו דאמרי

אינשי דקופא ליה זקופא בדיוותקיה לא נימא ליה לחבריה זקופ ביניתא: מתני' אין מערבין פירות בפירות אפי' חדשים בחדשים

עכנאי. נחש דרכו לעשות בעגולה להכניס וזבו אצל פיה: כל טהרות שפיהר
ר"א. ע"י מעשה שאירע נשאלה הלכה זו בבית המדרש שפלה טומאה לאויר
תנור זה ונחורו ועשאו על גביו טהרות וטיהרם ר"א והביאום ושרפום לפניו: לבש
שחורים. ענין צער ואבל: אף הוא קרע בגדיו. שהמנודה חייב בקריעה: וחלץ
מנעליו. שהמנודה אסור בנעילת הסנדל

במ"ק (ד' טז: ונשכח. מן הכפא: טפה.

נחלקלקל: אף גדול. מבה גדולה: ר"ג. נשיא

היה ועל פיו נעשה: שלא ירבו מחלוקות.

שלא ירגיל היחיד לחלוק על המרובין:

אימא שלום. כך שמה: בין מלא לחסר.

סבירה היתה שיחא החדש חסר וקבוע ביום

ל' ולא יפול ביום החדש על פניו והיה מלא

ולא נקבע עד יום שלשים ואחד ולא נזקרה

בו ביום ל' ונפל על פניה: מבית אבי אבא.

מבית אבי המשפחה שבת נשיאים היתה

ותם מבית דוד: חזין משערי אונאה. לפי

שצער הלב היא וקרוב להוריד דמעות:

המאנה את הגר. אונאת דברים: הלוחצו.

דוחקו: לא תהיה לו בנושה. לחץ הוא

שדוחקו לתבוע חובה: ה"ג מאי שנא מאנה

דכתיב ביה תלתא וגר לא תונה ולא תנו

אותו ולא תנוני איש את עמיתו וגר בכלל

עמיתו הוא: לוחצו נמי תלתא כתיב ביה.

וגר לא תלחץ ולא תלחצו ולא תהיה לו

בנושה: מום שפך אל תאמר לחכרד. בין

דגרים הייתם גנאי הוא לכם להוכיח שם

גירות: מאן דאית ליה זקופ' בדיוותקיה

לא נימא לחבריה זקופ ביניתא. מי שש

לו תלוי במשפחתו לא יאמר לעבדו או לכן

ביתו תלה לי דג זה שכל שם תלוי גנאי

הוא לו: מתני' אין מערבין פירות

בפירות. בעל הבית שאומר פירות שדה

פלוגי אני מזכר לך כך וכך סאין לא יערבנו

בפירות שדה אחרת:

ואין

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

ובשחורים ונתעטפו שחורים

במדומה לי שאין זה אלא בשביל רבי אליעזר בן הורקנוס, עמד על
רגליו ואמר רבוננו של עולם גלוי ודועד לפניהו שלא לבדודי עשיתי ולא
לבדוד בית אבא עשיתי, אלא לבדודי שלא ירבו מחלוקות בישראל
ויכנע היחיד לדעת הרוב, וכיון שאמר כן נח חיים מועט.
מספרת הגמרא: אימא שלום שהיתה דביתהו – אשתו דרבי אליעזר,
אחתי – אחותו דרבן גמליאל הוא – היתה, ומההוא מעשה ואילך
שנידחה, לא הנה שבתה ליה – לא הניחה לו לרבי אליעזר למיפל על
אפיה – ליפול על פניו בתפילה, שחששה שמא ינוק אחיה רבן גמליאל
מחמת הקפדתו של רבי אליעזר. והוא יומא ריש רחא הנה – יום אחד
היה ראש חודש, ואיחלף לה בין מלא לחסר – וטעתה בין חודש מלא
לחודש חסר, שסברה שהחודש שעבר היה חסר והיום שהוא יום ל' הוא
ראש חודש, ובעלה רבי אליעזר לא יפול על פניו ולא השגיחה עליו. אמנם
לא היה כן אלא החודש שעבר היה מלא וראש חודש נקבע למחרת ביום
שלישי ואחת, ובאותו יום שהוא יום ל' נפל על פניו, אימא דאמר – ויש
שאמרו שלכך לא השגיחה באותו יום על רבי אליעזר לפי שאמא עניא
וקאי אבבא – שבה עני ועמד בפתח הבית ואפיקא ליה ריפתא – והוציאה
לו לחם לאכול, ובשחורה אשכחתי – מצאה את בעלה רבי אליעזר דנפל
על אנפיה. אמרה ליה לרבי אליעזר, קום, קמלית לאחי – קום מנפילת
אפיה שכבר הרגת בכך את אחי רבן גמליאל, אדחכי – בתוך כדי שאמרה
לו כך, נפק שיפודא – יצא קול מבית רבן גמליאל דשכיב – שהוא נפטר.
אמר לה רבי אליעזר לאשתו מנא ידעת שאחך רבן גמליאל נפטר, אמרה
ליה אשתו, כך מקובלני מבית אבי אבא כל השערים ננעלים חוץ משערי
אונא, ולכך תבעו בשמים את כבודך.
ברייתא בדיני אונאת הגר: תנו רבנן, המאנה את הגר בדברים עובר
בשלישה לאוין, והלוחצו – הדוחקו לפרוע לו חוב כשיודע שאין לו מה
לשלם, עובר בשנים – בשני לאוין.
מקשה הגמרא: מאי שנא המאנה שעובר בשלושה, דכתיב – שכן כתובים
בעניו שלישה לאוין, והם 'גדר לא תונה' (שמות כב ב), 'כי יגור איתך גר
בארצכם לא תונה אותו' (ויקרא יט לג), ועוד פסוק שנאמר בישראל
(ויקרא כה ז) 'ולא תונה איש את עמיתו', וגר בכלל עמיתו הוא וכלל
בלאו זה. אם כך לוחצו נמי שלישה דתיב – אלא אף ברוקח את הגר
נאמרו שלשה לאוין, 'ולא תלחצנו' (שמות כב), 'גדר לא תלחי' (שמות
כג ט), ועוד פסוק שנאמר בישראל (שמות כב כד) 'אם כסף תלוה את עמי
וגו' ולא תהיה לו בגושה, והיינו שלא תתבע ממנו חובך כשאתה יודע
שאיין לו לשלם, וגר בכלל 'עמי' הוא, ומדוע אמרו שעובר בשני לאוין
בלבד. אלא אכן יש לשנות את הגירסא, ואחד זה ואחד זה – הן המאנה
הזן הדוחק את הגר עובר בשלישה לאוין.
תניא, רבי אליעזר תדול אומר, מפני מה הותרה תורה בשלישים ונשעה
מקומות, ואמר ליה בארבעים ונשעה מקומות בגר לנהוג עמו ככל אחד
מישראל, מפני שסורו רע – שיצרו רע ביותר והוא עלול בנקל לחזור
לגירותו.
דורשת הגמרא: מאי דכתיב – כיצד מתבאר הפסוק (שמות כב ב) 'גדר לא
תונה ולא תלחצנו כי גרים הייתם בארץ מצרים', ולכאורה מדוע הותרו
גרים בארץ מצרים הוא סיבה שלא לצער ולא ללחוץ את הגר. אלא שנינו
על כך ברייתא, (תנינא) [תניא] רבי נתן אומר, מום שבת אל האמר
לחברך, וכיון שהייתם גרים במצרים גאי הדבר שתצטרו את הגר בדבר
זה. והיינו דאמר אינשי, דוקן ליה וקופא בדיותה – מי שיש לו קרוב
במשפחה שנתלה במצות המלכות, לא ניקא ליה לחבריה וקוף ביניתא
לא יאמר לעבדו או לבן ביתו 'תלה לי דג זה', שכל הזכרת 'תלה' נחשבת
לו לגנאי.

משנה

משנתינו דנה באיסורי השייכים בעניי מקח וממכר:
אין מערבין פירות בפירות – בעל שדות שאמר ללוחק אני מוכר לך כך
וכך סאין משדה פלונית, אינו רשאי לערב בהם פירות משדה אחרת, אפילו
אם מערב פירות חדשים בתדשים,

וזה הוא – ומחלוקת זו ידועה בשם 'תנור של עכנאי'. מאי עכנאי – מדוע
נקרא התנור כן. אמר רב יהודה אמר שמואל, שהקיפו דברים בעכנאי זו
– שסובבו חכמים את רבי אליעזר בתשובות מכל צד, כנחש זה שדרכו לנוח
כשגופו מעוגל וחביו בתוך פיו, ומפאזו לתנור.
תנא, באותו היום שהתווכחו רבי אליעזר וחכמים בדין זה, השיב רבי
אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו חכמים. אמר להם רבי אליעזר,
אם הלכה כמותי הרוב זה יוכיח על ידי שיעקר ממקומו, נעקר הרוב
מקומו למרחק מאה אמה, ואמר לה שניעקר למרחק ארבע מאות אמה.
ואף על פי כן אמרו לו חכמים, אין מביאין ראיה מן החרוב.
חזר רבי אליעזר ואמר להם, אם הלכה כמותי אמת המים יוכיחו שלא
יעברו כאן עוד. חזרו אמת המים לאחוריהם – שזרמו בכיוון הפוך
מזרימתם הרגילה. ואף על פי כן אמרו לו חכמים, אין מביאין ראיה מאמת
המים.
חזר רבי אליעזר ואמר להם, אם הלכה כמותי בוחלי בית המדרש יוכיחו
שיפלו. ואכן מיד הפו בוחלי בית המדרש ליפול. נער בהם רבי יהושע
ואמר להם, 'אם תלמדו חכמים מנאחים זה את זה בהלכה, אתם מה
מיבכם להתערב בויכוח זה'. לא נפלו הכתלים מפני כבודו של רבי
יהושע, ולא קפסו מפני כבודו של רבי אליעזר, ועדיין הם משיין ועומדין.
חזר רבי אליעזר ואמר להם, אם הלכה כמותי מן השמים יוכיחו זאת.
יצאתה בת קול אמרה, מה לכם אצל רבי אליעזר – מדוע מתווכחים
הינכם עם רבי אליעזר, שהלכה כמותו בכל מקום. עמד רבי יהושע על
רגליו ואמר, לא בשמים היא – אין להכריע מחלוקת בדיני תורה על ידי
הוראה מהשמים.
מבררת הגמרא: מאי לא בשמים היא – מדוע אין מכריעים מחלוקת באופן
זה. מבארת הגמרא: אמר רבי ירמיה, לפי שבכך נתנה תורה מהר סיני,
ואין אנו משיגיחין בבת קול אם היא נגד הכתוב בתורה, שבכך תבת
בהר סיני בתורה אחר רבים להפסד, ומאחר וחכמים חולקים על רבי
אליעזר הלכה כמותם.
הגמרא מספרת שקיבל הקב"ה טענה זו: אשכחיה – מצאו רבי נתן לאלהיו
הנביא, אמר ליה רבי נתן לאלהיו, מאי עבד קודשא בריך הוא ביהיה
שעתא – מה עשה הקדוש ברוך הוא באותה שעה שהוכרעה ההלכה
בחכמים. אמר ליה אלהיו, קא חייף – שחוק הקב"ה ואמר, נאחוני בני
נאחוני בני, במה שלא שמעו לבת קול והכריעו ההלכה על פי מה שכתוב
בתורה.
הגמרא חוזרת לאותו היום שנחלקו רבי אליעזר וחכמים: אמרו בבית
המדרש, באותו היום שבו נחלקו אם התנור טמא או לא, והמחלוקת היתה
בענין הנוגע למעשה שהובא לפניהם, שנפל שרץ מת לתוך אורי תנור
העשוי חוליות, ולאחר מכן נגעו מאכלים של תרומה טהורה בתנור, והביאו
כל מהרה שפיהר רבי אליעזר כשיטתו, ושפרסם באש בפניו בדין תרומה
טמאה, ונמנו עליו שלא לקבוע עוד הלכה כמותו, וברכיהו – ונידוהו.
ואמרו החכמים, מי ילך ויודיעו שנידוהו. אמר להם רבי עקיבא אני אלה
ולא אדם אחר, שמא ילך אדם שאינו הגון ויודיעו, ונמצא מחריב את
כל העולם כולו בגלל הקפדתו. מה עשה רבי עקיבא, לבש בגדים
שחורים ונתעטף שחורים לאות אבל וצער, וישב לפניו ברחוק ארבע
אמות, בדין מנודה שאסור לשבת בארבע אמותיו. אמר לו רבי אליעזר,
עקיבא, מה יום מיומים – מדוע יושב הינך ברחוק ארבע אמות שלא
כבשאר הימים, אמר לו רבי עקיבא, רבי במדומה לי שהכבירים גדילים
מקד, והבין רבי אליעזר שנתנדה על ידי חכמים. אף הוא – רבי אליעזר
קרע בגדיו וחלץ מנעליו בדין מנודה, ונשמש מן הכסא וישב על גבי
קרנע. ולגו ענינו של רבי אליעזר דמעזות, ועקב כך לקה העולם והתקלקל
שליש ביותים – מיבול היותים, ושליש בחפטים ושליש בשעורים, ויש
אומרים אף בצק שגרי אשה טפה – התקלקל.
תנא, אף גדול היה – מכה גדולה היתה באותו היום, שבכל מקום שנתן
בו עינו רבי אליעזר נשרף. ואף רבן גמליאל שהיה הנשיא ועל פיו
נקבעה ההלכה בחכמים, היה בא בספינה באותו יום, ועמד עליו נחשול –
סער בים למפעו כדי לתבוע כבודו של רבי אליעזר. אמר רבן גמליאל,

1 ואין צריך לומר שאם אמר המוכר שהוא מוכר לו פירות ישנים, שאינו
2 רשאי לערב חדשים בישנים, שהרי הישנים טובים יותר, שעושים מהם
3 יותר קמת. אבל פירות ישנים בחדשים מותר לערב.
4 באמת אמרו – הלכה ברורה היא, בין, התירו למוכר לערב בין קשה – חזק
5 בך – חלש, אף אם אמר שימכור לו רך, מפני שהוא – היין הקשה משפיעו
6 את הרך. אבל אם המוכר יין קשה, אסור לו לערב בו יין רך.
7 אין המוכרים מערבין – רשאים לערב שמרי יין – הפסולת הנשאת
8 בתחתית החבית, בין, אבל נותן לו המוכר ללוקח את שמריו.
9 מי שנתערב מים בינו, לא ימכרנו בתנות שקונים בה יין מעט מעט כדי
10 לשתותו בעצמם, והקונה סבור שהיין ללא תערובת, אלא אם כן הודיעו
11 לקונה שעירב בו מים. ולא ימכור יין זה לתנן וסוחר, אף על פי שהודיעו,
12 כיון שיש לחשוש שאינו קונה את היין אלא כדי לרמות בו לקוחות,
13 שימכור להם יין זה בחזקת שאינו מעורב במים. אמנם במקום שנהגו
14 להטיל מים בינו, ופילו, כיון שהלוקח יודע שמעורב ביין מים.
15 התנן נוסף תבואה מקטנים גרנות שהן משרות שונות ונותן לתוך מגורה
16 אחת, משום שהכל יודעים שדרכו לקנות מבני אדם רבים. ונטול יין מקטש
17 גתות, ונותן לתוך פיתום אחד, ובכלל שלא יהא מתבבין לערב – שלא
18 יקנה את רוב הפירות ממקום שפירותיו משובחים, כדי שיתפרסם שפירותיו
19 משובחים, ויערב בהם פירות גרועים:

גמרא

20 הגמרא מביאה ברייתא בענין עירוב פירות: תנו רבנן, אין צריך לומר שאם
21 חדשות מארבע – פירות חדשים נמכרים ארבע סאין בסלע, וישנות משלש
22 וישנים יקרים יותר ונמכרים שלש סאין בסלע, דאין מערבין חדשים
23 בישנים, שהרי מוכר את הפירות בחזקת שהם ישנים, ונמצא שמכר דבר זול
24 בחזקת יקר. אלא אפילו חדשות משלש – כשפירות חדשים נמכרים שלש
25 סאין בסלע, וישנות מארבע – וישנים נמכרים ארבע סאין בסלע, אם פסק
26 עמו למכור לו ישנים, אין מערבין בהם חדשים, כיון שבאמת החדשים לא
27 טובים כמו הישנים, והם יקרים יותר רק מפני שאדם רוצה לישנן –
28 שיתקיימו יותר זמן, אבל לוקח זה שאינו רוצה לישנן, שהרי פסק עמו
29 ישנים, מפסיד על ידי עירוב החדשים.

30 שנינו במשנה: באמת אמרו בין התירו לערב קשה בך, מפני שהוא
31 משפיעו (וכו'): אמר רבי אלעזר, ממה שכתבה המשנה 'באמת אמרו'
32 שביין התירו לערב, והטעם שהוא משיבחו פשוט ואין לגמגם בו, ערר
33 אמרה – זאת אומרת, שמשמעות הלשון 'באמת אמרו' היא שזו הלכה
34 ברורה, ובכל פעם שנאמר במשנה 'באמת אמרו', הכוונה שהלכה ברורה
35 היא.

36 הגמרא מבארת אימתי התירו זאת: אמר רב נתנן, ובין הניתות – רק בזמן
37 עשיית היין שנו שמונת לערב קשה בך, שכל היינות תוססים יחד ומקבלים
38 טעם שזה, אבל אחר כך, שכל יין קיבל את טעמו המיוחד לו, העירוב פוגם
39 את הך. שואלת הגמרא: והאידנא דקא מערבין שלא בין הניתות – שנהגו
40 המוכרים לערב יין קשה בך לאחר עשיית היין, איך נהגים כן. משיבה
41 הגמרא: אמר רב פפא, משום דידעין וקא מקחלי – שהכל יודעים שנהגו
42 לערב ומוחלים על כך. רב אחא בריה דרב איקא אמר, קא מני – מה
43 שנהגו לערב שלא בין הגיתות, כרבי אחא היא, דתניא, רבי אחא מתיר
44 לערב אוכל ממינים שונים ולמוכרו, בדרך הנמנע – שיכול הקונה לטעמו
45 קודם שקונה, כיון שיכול להבחין שהוא מעורב, ובזמן הזה שנהגו לטעום
46 את היין לפני קנייתו, מותר לערב קשה בך אף לאחר זמן עשיית היין:

47 שנינו במשנה: ואין מערבין שמרי יין בין אבל נותן לו את שמריו (וכו'):
48 מקשה הגמרא: מדברי המשנה בסיפא 'אבל נותן לו את שמריו' יש ללמוד
49 שמותר למכור יין יחד עם השמרים שבו, וקשה, קא אמרת – הרי המשנה
50 אמרה ברישא שאין מערבין כלל. ובי תיקא – ואם תרצה לומר, מאי נותן
51 לו את שמריו, דקא מודע ליה – שהמוכר מודיע לו שעירב שמרים ביין,
52 ובדין הראשון שאין מערבים כלל מדובר שאינו מודיע לקונה, לא יתכן
53 לפרש כך, דהא מדרקתני – שהרי ממה שאמרה המשנה בסיפא, מי
54 שנתערב תמם בינו לא ימכרנו בתנות אלא אם כן מודיעו לקונה, ולא
55 ימכרו לתנן אף על פי שהודיעו, מכלל דישנא – משמע שדבין הקודם
56 שמותר למוכר לתת לקונה את שמריו, אף על גב דלא מודע ליה – שלא
57 הודיע לקונה, מותר. מתרצת הגמרא: אמר רב יהודה, הכי קאמר – כך

58 היא כוונת התנא, אין מערבין שמרים של אמש ואתמול בין של היום,
59 ולא שמרים של היום בין של אמש, כלומר, אין לערב שמרים מחבית
60 אחת ביין של חבית אחרת, לפי ששמרי יין שבחבית אחת, מקלקלים את
61 היין של חבית אחרת. אבל נותן לו – לקונה את שמריו שנשארו בחבית
62 היין שמכר לו.

63 הגמרא מוכיחה כדברי רב יהודה מברייאת: תניא נמי הכי, רבי יהודה
64 אומר, השופה – השופך יין לתבירו, תרי זה לא יערב שמרים של אמש
65 בין של היום, ולא שמרים של היום בין של אמש. אבל מערב שמרים
66 של אמש בין של אמש, ושמרים של היום בין של היום:
67 שנינו במשנה: מי שנתערב מים בינו הרי זה לא ימכרנו בתנות אלא אם
68 כן מודיעו וכו': הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רבא, אייתו ליה חמרא
69 מהנותא – הביאו לו יין מהחנות, מנייה – עירב בו מים, ומצמיח – טעמו,
70 ולא הוה בסיס – לא היה משובח, שדריה לתנותא – שלחו בחזרה לחנות.
71 אמר ליה אביי, איך החזרת יין מזוג לחנות, והא אנן תנן – הרי שנינו, ולא
72 ימכרנו זאת היין שמעורב בו מים לתנן, אף על פי שהודיעו שמעורב בו
73 מים, כיון שיש לחשוש שירמה את הלקוחות וימכרנו בחזקת שאינו מזוג.
74 אמר ליה רבא, מנא ידיד מידע דידע – מציגת ניכרת לכל כיון שאני מזוג
75 הרבה מים, ולא יוכל החנוני לרמות בו. והוסיף רבא, וכי תיקא – ואם
76 תאמר שעדיין יש לחשוש לאונאה של הלקוחות, דמפני – שיוסיף החנוני יין,
77 ומתחיליה – ויחזק את היין המזוג עד שהעירוב לא יהיה ניכר, ומפני ליה
78 – וימכור אותו בחזקת יין שאינו מעורב. אין לחשוש לזה, שאם כן אין
79 לדרבן סוף, וגם מים יהיה אסור למכור לחנוני, שמא יערבם ביין, אלא
80 חוששים לרמאות רק כשמוכר לו דבר שעשוי לרמות כמו שהוא עכשיו.
81 שנינו במשנה: מקום שנהגו להטיל מים בינו ופילו וכו':
82 תנא בברייאתא, למחצה לשליש ולרביע מותר לערב אם כך מנהג המדינה.
83 אמר רב, ובין הניתות – רק בזמן עשיית היין שנו שמותר לערב מים ביין,
84 שאז נהגו לערב בו מים. ואחר כך אסור לערב, משום שלאחר זמן מועט
85 המים מקלקלים את היין, ואין הקונה יודע מתי עירב את המים:

משנה

86 משנה זו ממשיכה לדון בהלכות אונאה וגניבת דעת. רבי יהודה אומר, לא
87 יחלק התנני קליות – שיבולים מתוקות ואגוזין לתינוקות שאבותיהם
88 שולחים אותם לקנות, מפני שבכך הוא מרעילן לבא אצל ולא אצל
89 חנונים אחריהם. וכן לא יפחות את השער למכור יותר
90 בזול מהשער הרגיל, מפני שמרגיל בכך את הקונים לבא אצלו, ומקפח
91 מזונות הסוחרים האחרים. ונקבצים אומרים, יכול למכור בזול, ואף זכור
92 לפזוב על כך, משום שגורם לאוגרי פירות שימכרו בזול.

93 וכן לא יבזר החנוני את הפסולת של התריסין מהגריסים, משום שכשנראים
94 יפה מעלה המוכר את מחירים יותר משווים, ונמצא מאנה את הקונים, דבר
95 אבא שאול. ונקבצים מתירין. ומודים חכמים שלא יבזר את הפסולת מעל
96 פי מגורה – השכבה העליונה של התבואה, ובשאר התבואה המונחת
97 בעומק לא ברר את הפסולת, שאינו אלא בגזב את העין, משום שהקונים
98 סבורים שאף התבואה הנמצאת בעומק, ברורה מן הפסולת.
99 אין מפרקסין – מייפים לא את האדם – עבד כנעני העומד למכירה, ולא
100 את הבהמה, ולא את הכלים, משום שכשהם נראים יפה מעלה המוכר
101 את מחירים יותר משווים האמיתיים, ונמצא מאנה את הקונים:

גמרא

102 הטעם שחכמים מתירים לחלק קליות לתינוקות. מבררת הגמרא: מאי
103 מעמייהו דרבנן, הרי הוא מקפח פרנסת חבריו. מבארת הגמרא: דאמר ליה
104 החנוני שמחלק קליות לחבירו, אנא מפליגנא אמנוני – אני מחלק אגוזים,
105 ואף פליג שישכר – אתה תחלק שקדים, ויבואו גם אליך:
106 שנינו במשנה: ולא יפחות את השער ונקבצים אומרים זכור לפזוב וכו':
107 שואלת הגמרא: מאי מעמא דרבנן שאמרו 'זכור לפזוב' ולא אמרו רק
108 שהדבר מותר. הקרקע אפילו אם הוא משלם את החוב, והוא הנקרא
109 'אתרא דלא מסלקי', ויש מקומות שהיה המנהג שבכל עת שרצה הלזה
110 לשלם את חובו יכול היה לעשות כן ולסלק את המלוה מהקרקע, והוא
111 הנקרא 'אתרא דמסלקי'. באתרא דלא מסלקי יש הסוברים שאין באכילת
112 הפירות משום איסור ריבית כלל, ואפילו אם אין המלוה מנכה מן החוב
המשך בעמוד קי

בבא מציעא. פרק רביעי - הזהב דף ס עמוד א - מתוך מהדורת טובי'ס

תוספות

רש"י

ואין צ"ל חדשים בישנים. פסק למכור לו ישנים לא יערב בקן חדשים שהישנים
יבישין ועושים קמח יותר מן החדשים: **מפני שמשביחו.** קשה משביח את הרך
לפיקר פסק עמו רך מערב בו קשה ודוקא קתני קשה ברך ולא רך בקשה פסק
עמו קשה קלל יערב בו את הרך וכן אין צריך לומר חדשים בישנים ודוקא אבל
ישנים בחדשים שפיר דמי: **אין מערבין**
שמרי יין בלוי. בגמרא מפרש לה: **ימכרנו**
בחנות. פרוטה פרוטה: **אלא א"כ הודיעו.**
לכל אחד ואחד מהן שמנים מעורבין בו:
ולא לתגר. ימכרנו בחדר ואף על פי
שמודיע: **לפי שאינו לוקח אלא לרמות.**
ולמכור בחנות: **מקום שנהגו להטיל מים**
בין יטילו. דכיון שנהגו אין כאן טעות
שכל היתנות בקזקת כן: **התגר נוטל מחמשה**
גרות וכו'. שהכל יודעין בו שלא גדלו
בשדותיו ומכני אדם הרבה לוקח ובקזקת
כן לוקחין: **מגורה.** אוצר שאוגרין בו
תבואה גורן. הוא שדשין חורין בו את
התבואה ודרך התגר לקנות מבצלי בתים
בשעת הגורן ולקבצים למגורה שלו: **שלא**
יתבטל לערב. ולדוציא קול לקנות הרוב
ממקום משוגח לערב בו ממקום אחר
ושכיניו סבורין שקל הפירות מאותו מקום:
גמ' ת"ר אין צריך לומר חדשות
מארבע. סאין בסלע: **וישנות משלש.** סאין
בסלע: **דאין מערבין.** חדשות בישנות
דהואיל ובקזקת קנות מוכרן נמצא מאגדה
ומוכר לו וזולת בתורת קרות: **אלא אפי'**
חדשות משלש וישנות מארבע אין
מערבין. ואע"פ שהחדשות קרות מהן:
מפני שאדם רוצה לישון. מפני שעליו
דמייהן של חדשות אינן מפני שהן טובות
בישנות אלא שאדם רוצה לישון זה שפסק
עמו על היתנות אינו רוצה לישון לפיקר
אסור לערב בהן חדשות ואפי' מעלות
בדמיו: **ערא אמרת.** זאת אומרת כל עדא
כמו הקד: **באמת הקל.** מדידה טעם
למילתי מפני שמשביחו ואין לגמגם בדבר
ונקט בה למתני: **ש"מ כל היקא דתני**
באמת להקב ואין לחסם ולגמגם בדבר:
ובין היתנות שנו. דמשביחו שחוססין זה
עם זה ונגשים טעם אחד אבל לאחר
היתנות שפבר קלט כל אחד ריחו וטעמו
אין משביחו אלא פוגמו: **הדעי.** הכל
יודעים שהחוקקו לערב: **בדבר הנפיקם.**
שאדם טועם מודם שלקחו ויכול להבחין
שנתערב בו: **והא מדקתני סיפא.** ומפליג

הדרן עלך הזהב

אין מערבין כלל וכי תימא מאי נותן לו את שמריו דקא מודע ליה הא מדקתני סיפא לא
ימכרנו בחנות אלא א"כ מודיעו ולא לתגר אע"פ שמודיעו מפלל דרישא אע"ג דלא מודע ליה
אמר רב יהודה ה"ק אין מערבין שמרים של אמש בשל יום ולא של יום בשל אמש אבל נותן
לו את שמריו תניא נמי הכי רבי יהודה אומר השופה יין לחבירו ה"ז לא יערב של אמש בשל
יום ולא של יום בשל אמש אבל מערב של אמש בשל אמש ושל יום בשל יום: מי שנתערב
מים ביינו ה"ל לא ימכרנו בחנות אלא א"כ מודיעו וכו': רבא אייתו ליה חמרא מחנימא מוגיה
מעמיה לא הוה בסים שדריה לחנימא א"ל אבוי והא אנן תנן ולא לתגר אע"פ שהודיעו א"ל
מוגא ידי מידע ודיע וכי תימא דטפי ומחיליה ומזבין ליה א"כ אין לדבר סוף: מקום שנהגו
להטיל מים ביון יטילו וכו': תנא למחצה לשליש ולרביע אמר רב ובין היתנות שנו: **מתני'**
רבי יהודה אומר לא יחלק החנוני קליות ואגוזין לתינוקות מפני שהוא מרגיל לבא אצליו
ומתירין ולא יפחות את השער וחכ"א זכור לטוב לא יבור את הגריסין דברי אבא שאול
וחכמים מתירין ומודים שלא יבור מעל פי מגורה שאינו אלא כגונב את העין אין מפרקסין לא את
האדם ולא את הבהמה ולא את הכלים: גמ' מאי טעמיהו דרבנן דאמר ליה אנא מפלגנא
אמנוזי ואת פליג שישקי: ולא יפחות את השער וחכ"א זכור לטוב וכו': מאי טעמא דרבנן
משום

בין הודיעו ללא הודיעו מפלל דרישא דקתני אבל נותן לו את שמריו אע"ג דלא אודיעיה: **של אמש.** מין ששפה אמש ונשאריו השמרים אין מערבין אותו בין ששפה
היום ששמרי יין זה מקלקל יין אחר: **אבל נותן הוא לו את שמריו.** של יין עצמו ויום ואמש לאו דוקא והוא הדין ליום ויום משתי חביות אלא אנרקא דמילתא
נקט דסתם יום ואמש משתי חביות: **השופה יין.** כל דבר הצלול הנזק בנחת מפלי אל כלי שלא יתערבו בו שמרים קרו לה שפיה: **מוגיה.** נתן בו מים שפן דרכו:
בסים. מבוסס טוב: **והא אנן תנן ולא לתגר שאינו אלא לרמות כו'.** החנוני היינו תגר ויחזור חנוני זה וימכרנו בקזקת יין בחנות ודרי המים מעורבין בו ואתה
מכרת לו הקב לפני עור: **מוגיא ידעי.** שאני נותן בו מים הרבה: וכי תימא מיתיה חמרא חייא ויפערב ביה. עד שלא יתא ניקר טעם הפנים:
א"כ. דלכאלי האי חיישנין: **אין לדבר סוף.** שאף המים לבדם אסור למכור לחנוני שפא יערבם בין ולא חשו אלא בזמן שאני מוכר לו דבר העשוי לרמות בו כמות
שהוא עכשיו: **למחצה לשליש ולרביע.** הכל כמנהג המדינה ישל מים אם מחצה מחצה אם שליש שליש: **מתני' ולא יפחות את השער.** למכור בזול מפני שמרגיל
לבא אצליו ומקפח מזונות חבירו: **זכור לטוב.** שמתוך כך אוצרי פירות מוכרין בזול: **גריסין.** פולין גרוסות בריחים אחת לשתיים: **לא יבור את הפסולת.** לפי שמתוך
שנראות יפות הוא מעלה על דמיהם הרבה מדמי הפסולת שנטל מהם: **וחכמים מתירין.** טעמא מפרש בגמרא: **ומודים שלא יבור מעל פי המגורה.** למעלה להראות
יפות ואת הפסולת שבתוכו לא בירר: **לפי שאינו אלא כגונב את העין.** בביררה זה ואין מפרקסין: **מפ' בגמרא:** **לא את האדם.** עבד כנעני העומד לימכרו: **גמ' שישקי.** פרוט'ש: **מאי טעמא.** נקט זכור לטוב לשון ברכה:

משום

אִיזוהו נֶשֶׁךְ. מֵאָה בְּדִנְקָא. פֶּרֶשׁ"י ק' פְּרוּטוֹת בְּמַעֲהָ שֶׁהוּא שְׁתוּת דִּינָר וְקֻשָּׁה
הַיֵּאָר הוֹלֵלוּ הַפְּרוּטוֹ' כָּל כֶּף דְּבִשְׁעָר בִּינוּנִי אֵין כִּי אִם שְׁנַיִם וּשְׁלִישִׁים
בְּמַעֲהָ דְמַעֲהָ שְׁנֵי פוּנְדִיּוֹן פּוּנְדִיּוֹן ב' אִסְרִים אִסְרָא ח' פְּרוּטוֹת הָיִינוּ ל"ב פְּרוּטוֹת
וְנִרְאָה כְּפִירוּשׁ רִיב"ן דְּפִירִשׁ ק' מַעוֹת בְּשִׁתּוֹת מִנָּה שֶׁהוּא אַרְבַּע סְלָעִים וְאַרְבַּע

מַעוֹת א"נ ק' אִסְרִים בְּשִׁתּוֹת דִּינָר וְקֻבָּ
שֶׁהוּא אַרְבַּע דִּינָרֵי כֶסֶף וּמַעֲהָ: לְמַח
חֲלָקָם הַכְּתוּב לַעֲבוֹר עָלָיו בְּשָׁנִי לֵאמֹר.
וְאִת' וְלִמָּה שִׁנְיָה בְּלִשׁוֹן לַכְּתוּב בְּסִפְּהָ לֹא
תִתֵּן בְּנֶשֶׁךְ וּבְנֶשֶׁךְ לֹא תִתֵּן אֶכְלָךְ וְיֵשׁ
לומר כִּינֹן שֶׁהוֹצֵרְךָ שְׁנֵי לֵאמֹר אִיזוהו
דְּקָרָא לַכְּתוּב לִשׁוֹן מִשְׁנֵהָ שֶׁהוּא נָאָה
יִתְרָא:

נֶשֶׁךְ בְּאוּכַל מִנְּךָ. וְאִם תֹּאמַר תַּחֲלִיחַ
הָיָה לִיחַ לְמַדְרֵשׁ רִיבִית בְּכֶסֶף
דְּמַפִּיק לִיחַ מִנֶּשֶׁךְ כֶּסֶף הַכְּתוּב בְּרִישָׁא וְיֵשׁ
לומר מִשּׁוּם דְּנֶשֶׁךְ אוּכַל כְּתִיב בְּהִדְיָא
וְרִיבִית כֶּסֶף לֹא נִפְקֵא אֲלָא בָּאִם אֵינִי עֲנִין:
אם

הָאֵדָם וְלֹא אֶת הַבְּהֵמָה וְלֹא אֶת הַחֲלִיץ וְלֹא קִשְׁיָא הָא בְּחֻדְתִּי הָא בְּעִתִּיקִי פִּירְכּוּם דְּאֵדָם מֵאִי
הָיָא כִּי הָא דִּהְוָא עֲבָדָא סָבָא דְאֻלַּל צִבְעִיָה לְרִישִׁיָּה וְלִדְיָקִיָּה אֲתָא לְקַמְיָה דְּרָבָא אֲמַר לִיחַ
וְיִכְנֹן אֲמַר לִיחַ הָיִינוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בֵיתְךָ אֲתָא לְקַמְיָה דְּרָבָא פֶּפֶא בְּרַשְׁמֵאל וְנִגְנִיָּה יוֹמָא חַד א"ל
אֲשֶׁקֶינִי מֵאִי אֻלַּל חֲנוּרִיָּה לְרִישִׁיָּה וְלִדְיָקִיָּה א"ל חַד דְּאֵנָא קִשְׁיָא מֵאִיזוּרָא קְרִי אֲנִפְשִׁיָּה צִדִּיק
מַצְרָה נִחְלֵץ וְיָבֵא אַחֵר תַּחֲתֵינוּ:

הדרן עלה תהוב

אִיזוהו נֶשֶׁךְ וְאִיזוהו תְּרִבִּית אִיזוהו נֶשֶׁךְ הַמְלִיָּה סֵלַע בְּה' דִּינָרִין סֵאֲתִים חֲטִין בְּשִׁלְשׁ אֶסְרוֹר מִפְּנֵי
שֶׁהוּא נֶשֶׁךְ וְאִיזוהו תְּרִבִּית הַמְרָבָה בְּפִירוֹת כִּיצַד לִקַּח הִימְנוּ חֲטִין בְּדִינָר וְקֻבָּ הַכּוֹר וְכֵן
הַשְׁעָר עֲמִדוֹ חֲטִין ב' דִּינָרִין אֲמַר לוֹ תֵּן לִי חֲטִין שְׁאֵנִי רוּצָה לְמוֹכְרֵן וְלִקַּח בְּהֵן יוֹן אֲמַר לוֹ הָרִי
חֲטִין עֲשׂוּיֹת עָלֵי בְּשִׁלְשִׁים וְהָרִי לִךְ אֲצִלִּי בְּהֵן יוֹן וְיִין אֵין לוֹ : גַּמ' מִדְּשָׁבִיק לְרִיבִית דְּאוֹרִייתָא
וְקָא מִפְּרִשׁ דְּרַבְנָן מִכָּלל דְּאוֹרִייתָא דְנֶשֶׁךְ וְתְרִבִּית חֲדָא מִלְתָּא הָיָא וְהָא קִרְאָא כְּתִיבִי נֶשֶׁךְ
כֶּסֶף וְרִיבִית אוּכַל וְתִסְבְּרָא דְאִיכָא נֶשֶׁךְ בְּלֹא תְרִבִּית וְתְרִבִּית בְּלֹא נֶשֶׁךְ בְּלֹא תְרִבִּית הִיכִי
דְּמִי אִי דְּאוֹרִיָּה מֵאָה בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים מַעֲיָקָרָא קִיָּמִי מֵאָה בְּדִנְקָא וְלִכְסוּף קִיָּמִי מֵאָה וְעֶשְׂרִים
בְּדִנְקָא נֶשֶׁךְ אִיכָא דְקָא נְכִית לִיחַ דְקָא שְׁקִיל מִיָּנִיָּה מִדִּי דְלֹא יְהִיב וְתְרִבִּית לִיכָא דְלִית לִיחַ
רוּוּחָא דְדִנְקָא אוֹרִיָּה וְדִנְקָא קָא שְׁקִיל מִיָּנִיָּה סוּף סוּף אִי בְּתַר מַעֲיָקָרָא אוֹלֵת הָרִי נֶשֶׁךְ וְהָרִי
תְרִבִּית אִי בְּתַר בְּסוּף אוֹלֵת לֹא נֶשֶׁךְ אִיכָא וְלֹא תְרִבִּית אִיכָא וְתוֹ תְרִבִּית בְּלֹא נֶשֶׁךְ הִיכִי דְּמִי
אִי דְּאוֹרִיָּה מֵאָה בְּמֵאָה מַעֲיָקָרָא קִיָּמִי מֵאָה בְּדִנְקָא וְלִכְסוּף מֵאָה בְּחוּמִשָּׁא אִי בְּתַר מַעֲיָקָרָא
אוֹלֵת לֹא נֶשֶׁךְ אִיכָא וְלֹא תְרִבִּית אִיכָא אִי בְּתַר סוּף אוֹלֵת הָרִי נֶשֶׁךְ וְהָרִי תְרִבִּית אֲלָא אֲמַר
רָבָא אִי אֲתָה מוֹצֵא לֹא נֶשֶׁךְ בְּלֹא תְרִבִּית וְלֹא תְרִבִּית בְּלֹא נֶשֶׁךְ וְלֹא חֲלָקֹן הַכְּתוּב אֲלָא לַעֲבוֹר
עָלָיו בְּשָׁנִי לֵאמֹר ת"ר אֶת כֶּסֶף לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אֶכְלָךְ אֵין לִי אֲלָא נֶשֶׁךְ
בְּכֶסֶף וְרִיבִית בְּאוּכַל נֶשֶׁךְ בְּאוּכַל מִנְּךָ ת"ל נֶשֶׁךְ אֶכְל רִיבִית בְּכֶסֶף מִנְּךָ תִּלְמוּד לומר נֶשֶׁךְ כֶּסֶף

אם

וְהַכְּתִיב נֶשֶׁךְ כֶּסֶף וְרִיבִית אִיכָל. אֶת כֶּסֶף לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אֶכְלָךְ וּמִדְּחִלְקוֹ לִב' לֵאמֹר תְּרִבִּית לִיחַ: מִי אִיכָא נֶשֶׁךְ. שְׁנוּשָׁךְ אֶת חֲבִירוֹ אֵין מִמוֹנוֹ
מִתְרַבֵּה: וְמִי אִיכָא תְרִבִּית. שִׁיחָא מִלָּה נֶשֶׁךְ וְלֹא נֶשֶׁךְ: הִיכִי מִדְּמִינֵן לִיחַ: כְּגוֹן דְּאוֹרִיָּה. הַלְלוּהָ: מֵאָה. פְּרוּטוֹת בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים:
מַעֲיָקָרָא. כְּשֶׁהִלְלוּהָ: וְלִכְסוּף. בְּשִׁמְשִׁלִּם: בְּדִנְקָא. בְּמַעֲהָ כֶסֶף שֶׁהוּא שְׁתוּת לְדִינָר: נְכִית. נוֹשֵׁךְ וּמִחְסוֹר: אִי בְּתַר מַעֲיָקָרָא אוֹלֵת. אִי חֲשֶׁבֶת לְהִנֵּי פְרוּטוֹת הַשְׁתָּא
דְּמַעֲיָקָרָא הָרִי נֶשֶׁךְ וְהָרִי תְרִבִּית שֶׁהוּא כֹּחַ לִיקַח בְּכֶסֶף בְּמֵאָה וְנֶשֶׁךְ עֶשְׂרִים: לֹא נֶשֶׁךְ אִיכָא. שֶׁהִלָּה וְכֹחַ לִקְנוֹתִים בְּמַעֲהָ וְהָ שְׁתוּת מִנָּה הַלְלוּהָ: בְּחוּמִשָּׁא.
יְכֹל לִיקַח בְּכֶסֶף חֲמוֹשׁ דִּינָר שֶׁהוּא יוֹתֵר עַל שְׁתוּת: אֵין לִי. שִׁיחָא עוֹבֵר אֲלָא עַל לֹא שֶׁל נֶשֶׁךְ בְּכֶסֶף וְעַל לֹא שֶׁל רִיבִית בְּאוּכַל מִנְּךָ שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל הַלְלוּתָא
פְּרוּתוֹת אִף מִשּׁוּם לֹא דְנֶשֶׁךְ: ת"ל. לֹא תִשְׁחָךְ לְאַחִיק נֶשֶׁךְ אוּכַל וּמִקְרָא וְהָ בְּלֻחָה נֶאֱמַר מִדָּלָא כְּתִיב לֹא תִשְׁחָךְ לְאַחִיק וְהָרָאשׁוֹן נֶאֱמַר בְּמִלָּה דְּכְתִיב לְעִיל מִיָּנִיָּה אֵל
תִּקַּח מֵאֲתוֹ וְגו' וּמִיָּהוּ שְׁמַעַת מִיָּנִיָּה מִיָּהוּ דְשִׁיךְ לִשׁוֹן נֶשֶׁךְ בְּאוּכַל:

מִשּׁוּם דְּקָא מְרוּנָה לְתַרְעָא – שבכך הוא מוזיל את השער בשוק, ששומרי
פירות מוכרים בזול כשרואים שיש סוחרים אחרים המוכרים בזול, ולפיכך
אמרו חכמים שתבוא עליו ברכה:
שנינו במשנתנו: וְלֹא יָבוֹר אֶת הַתְּרִיסִין דְּכָרִי אֶפְסָא שְׂאוּל, וְחֻכְמִים מְתִירִין
וְכוֹיֵ: הגמרא מבארת את שיטת חכמים. מבררת הגמרא: מָאן – מי הם הַחֻכְמִים
שהתירו לברור את הגריסים. משיבה הגמרא: רַבִּי אֱהָא הוּא, דְּתַנְיָא, רַבִּי
אֱהָא מְתִיר לְמוֹכֵר לִיפּוֹת אֶת סְחוּרְתוֹ בְּרֶגֶךְ הַנְּקָרָה לַעֲיֵן הַקּוֹנָה, ולפיכך
אף בגריסים ברוורים, שהלוקח משער את התוספת שיש לשלם על גריסים
ברורים, ונוח לו לשלמה, מפני שאינו רוצה לטרוח בברירת הגריסים, מותר
למוכר לברור:
שנינו במשנה: אִין מְפָרְכִסִין לֹא אֶת הָאָדָם וְכוֹי וְלֹא אֶת הַבְּהֵמָה וְלֹא אֶת
הַכְּלִים: הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תַּנּוּ רַבְּנָן, אִין מְשַׁרְפְּטִין – זוקפים
כשרביט אֶת שַׁעַר הַתְּהֻמָּה, כדי שתראה יותר שמינה, ותימכר ביותר, ואִין
נּוֹפְחִין בְּקֶרְכִיִּים – אִין מְנַפְחִים בְּנֵי מַעֲיִים הַנִּמְכָּרִים בְּבֵית הַמִּטְבָּחִים, שיראו
גדולים, ואִין שׁוֹרִין אֶת הַכֶּשֶׁף בְּסִימָה, כדי שילבין, ואף בשר כחוש כשהוא
לבן נראה שמן. משום שזו אונאה.
מבררת הגמרא: מָאן אִין מְשַׁרְפְּטִין – כיצד זוקפים את שַׁעַר הַבְּהֵמָה.
ומבארת: הָכָא תַּנְגְּמוּ – בבבל פירשו, מָאן דְּתִירָא – שמשקים אותה מי
סובין, ובכך מתנפחים מעיה ושערה נוק. וְעִירִי אֱמַר בֶּשֶׁם רַב כְּהֵנָא,
מקצפים את שערה בַּמְּקַפְתָּא – מגרדת ששיניה עבים, ששערה יעמוד
ותראה שמינה.
הגמרא מביאה הנהגות של אמוראים בענין יפוי כלים: שְׂמוּאֵל שְׂרָא –
התיר לְמִרְמָא תוּמִי לְסַרְפָּלָא – להטיל חוטי משי מסביב למעיל כדי
לייפותו. רַב יְהוּדָה שְׂרָא לְכַסְבוֹסֵי קֶרְמִי – לשפשף בגדים מצוירים במי
סובין כדי לייפותם. רַבָּה שְׂרָא לְמִידֵּךְ אֶרְדִּי – להדק בגדי קנובס במכבש
של עץ, כדי שחוטיהם יראו דקים ומשובחים. רַבָּא שְׂרָא לְצִלוּמֵי יָדֵי –
לצייר חיצים על הבגדים. רַב פֶּפְא בַר שְׂמוּאֵל שְׂרָא לְצִלוּמֵי דִיקוּלִי –
לצייר סלים העשויים מעלי דקל.
מקשה הגמרא: וְהָא אֲנִי תַנּוּ – והרי שנינו במשנתנו שאִין מְפָרְכִסִין לֹא
אֶת הָאָדָם וְלֹא אֶת הַבְּהֵמָה וְלֹא אֶת הַכְּלִים, וכיצד התירו ליפות כלים
אלו. מתרצת הגמרא: לֹא קִשְׁיָא, הָא – מה שהתירו האמוראים ליפות את
המקח, מדובר בַּתְּרִי – בכלים חדשים, שהם טובים מצד עצמם, והקונה
מוכן לשלם עליהם יותר בשביל יופים. וְהָא – משנתנו שאסרה ליפות,
מדברת בַּעֲתִיבָא – בכלים ישנים, שעל ידי שהמוכר מיפה אותם הם נראים
חדשים, והוא מטעה בזה את הקונה.
הגמרא ממשיכה לדון בדברי המשנה. מבארת הגמרא: פִּירְבוּס דְּאָדָם מָאן
הִיא, כִּי הָא דְּתַהוּמָא עֲבָדָא סָבָא – כמו המעשה שהיה עם אותו עבד כנעני
זקן ששערוֹתיו הלבנים, דְּאֵזֶל צִבְעִיהָ לְרִישִׁיהָ וְלִדְיָקְנֶיהָ – שהלך וצבע את
שערות ראשו וקנו בצבע שחור כדי שיראה צעיר, אֱתָא לְקַמְיָה דְּרָבָא –
בא לפני רבא. אֱמַר לִיה, וְיִנְנָן – קנה אותי, אֱמַר לִיה רבא, נאמר במשנה
(אבות א ה) וְהָיוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בִיתָהָ, דהיינו שעדיף להשתמש בעניי ישראל
כדי לפרנסם ולא לקנות עבד כנעני. אֱתָא לְקַמְיָה דְּרַב פֶּפְא בַר שְׂמוּאֵל,
וְנִנְיָה – ורב פפא בר שמואל קנה אותו, וְיָמָא תַד אֱמַר לִיה – יום אחד אמר
לו רב פפא בר שמואל, אֲשֶׁקֶינִי מָאן – השקני מים, אֲזֵל, תְּוֹרִיָּה לְרִישִׁיהָ
וְלִדְיָקְנֶיהָ – הלך והלבין שערות ראשו וקנו ועל ידי שרחצם, ואֱמַר לִיה
לרב פפא בר שמואל, חַיִּי – ראה בשערי, דְּאֵנָא קִישִׁישׁ מֵאֲבָכֻךְ – שאני זקן
יותר מאביך ואין ראוי שתשתמש בי, קְרִי אֲנָפְשִׁיָּה – קרא על עצמו רב פפא
בר שמואל, צְדִיק מְצָרָה נְחָלִין, וְיָבָא אַחֵר תַּתְּתִי – רבא שהוא צדיק
ניצל מצרה, ואני באתי תחתיו:

הדרן עלך הוהב

פרק חמישי – איזהו נשך

משנה

לאחר שהתבאר פרק הקודם איסורי אונאה, מפרשת המשנה בפרק זה
את דיני אונאה הלאה בריבית. איסור זה נקרא בלשון התורה 'נשך', וגם
בשם 'תרבית' או 'מרבית', שנאמר (ויקרא כה לו–לז) אֵל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ
וְתַרְבִּית וגו', אֶת כֶּסֶףךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמִרְבִּית לֹא תִתֵּן אֶקְלֶךְ. בלשון

חכמים נקרא האיסור בדרך כלל 'ריבית':
מבררת המשנה: אִיזְהוּ נֶשֶׁךְ האסור מן התורה, וְאִיזְהוּ תַרְבִּית שאינו אסור
מן התורה אלא מדרבנן. מפרשת המשנה: אִיזְהוּ נֶשֶׁךְ האסור מן התורה, זה
הַמִּלּוֹחַ לחבירו סָלַע שהוא ארבעה דינרי כסף, בְּתַמְשָׁה דִּינָרִין – על מנת
שישלם לו הלוה בהגיע זמן הפרעון חמשה דינרים, ונמצא שמחזיר דינר
אחד יותר ממה שלוח, ודינר זה הוא ריבית, וכן המלוה לחבירו סָאֲתִים
חֲפִין בְּשָׁלֹשׁ סָאָה, כלומר, שיחזיר לו הלוה סאה חטיים יותר ממה שלוח,
אִסוּר מן התורה, ונקרא איסור זה בשם 'נשך' מִפְּנֵי שְׂהוּא נֶשֶׁךְ – שנטול
המלוה מן הלוה יותר ממה שנתן לו, ומחסר את ממונו.
וְאִיזְהוּ תַרְבִּית שאינו אסור מן התורה אלא מדרבנן, הַמְּרִבָּה שֶׁכֶּר לַעֲצֻמוֹ
בְּפִירוֹת, אולם אינו עושה כן דרך הלוואה, אלא דרך מקח וממכר, ולפיכך
אין זה אסור מן התורה, שלא אסרה התורה אלא ריבית דרך הלוואה, אולם,
חכמים גזרו על כך באופנים מסויימים. מפרשת המשנה: בִּיצְרָה, כגון שֶׁלֶקַח
הַיִּמְנוּ חֲפִין בְּדִינָר וְהֵב חֲבוֹר – אדם קנה מחבירו חטים, והסכימו ביניהם
שמוכר לו כור (שלושים סאה), תמורת דינר זהב (שהוא עשרים וחמשה
דינרי כסף), וְכֵן הִיָּה הַנֶּשֶׁךְ של החטים בשעת המכירה, ונתן הקונה למוכר
את המעות כדי לקבל ממנו את החטים לאחר זמן וכיוכן שכבר יצא השער
אין בכך איסור אפילו שאין לו עכשיו חטים, ולאחר זמן עלה שער החטים
וַעֲקָדוּ הַחֲפִין בַּמַּחֲשֵׁי דִּינָרִין לְכוֹר, ואֱמַר לוֹ הַקּוֹנָה לְמוֹכֵר, תֵּן
לִי אֶת חֲפִי כִּיּוֹן שְׂאֵנִי רוֹצֶה לְמוֹכְרִי וְלִיקַח בְּתֵן – לקנות תמורתו יין
שהוא עתה בזול. אם לא נתן לו המוכר את החטים בבקשתו, אלא אֱמַר לוֹ
הָרִי חֲפִיךָ עֲשׂוּיָת עָלִי בְּשָׁלֹשִׁים – הריני מתחייב לך תמורת החטים
שלושים דינרים שהוא מחירם של החטים עתה, כאילו קניתי אותם ממך,
וְהָרִי לִךְ אֲצִלִי בְּתֵן יֵין – והריני מוכר לך תמורתם יין בשווי שלשים דינרים,
וְיֵין אִין לוֹ – ואין ברשות המוכר יין בשווי זה שהוא מוכר לו, באופן זה יש
איסור ריבית מדרבנן, שמא בשעה שישלם לו את הדין יתייקר היין ויהיה
שזה יותר משלושים דינרים, ונמצא שישלם לו יותר ממה שהיה חייב לו:

גמרא

הגמרא מקשה על מה שהמשנה פירשה 'איזהו ריבית' לענין ריבית דרבנן:
מְדַשְׁבִּיק לְרִיבִית דְּאִוּרִיָּתָא – מכך שהניח התנא ולא פירש על 'איזהו
תרבית' אופן של ריבית בהלוואה שאסורה מן התורה, וְקָא מְפָרֵשׁ דְּרַבְּנָן –
ותמורת זאת העדיף לפרש ריבית דרך מקח וממכר שאינה אסורה אלא
מדרבנן, מְכַלֵּל – מבואר שהוא סובר שְׂדִאֲוִרִיָּתָא דְּנֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית תְּרָא
מְלֻתָא הִיא – שמה שמוזכר בתורה 'נשך' ו'תרבית' דבר אחד הם, וכיון
שכבר ביאר התנא איזהו נשך האסור מן התורה, נתבאר בזה גם מהו תרבית
מן התורה, ולפיכך לא נותר לו אלא לפרש ריבית דרבנן וכינה אותו תרבית.
מקשה הגמרא: וְהָא קִרְאִי בְּתִיבֵי נֶשֶׁךְ כֶּסֶף וְרִיבִית אֲוֹכֵל – הרי בפסוק
נאמר (ויקרא כה לו) אֵת כֶּסֶפְךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמִרְבִּית לֹא תִתֵּן אֶקְלֶךְ,
ומכך שהתורה חילקה אותם לשני לאוין מבואר שנשך ותרבית הם שני
דברים, והיינו שאיסור נשך הוא מה ש'נושך' ומחסר את ממונו של הלוה,
ואיסור תרבית הוא מה שמתרבה ממונו של המלוה.
מתרצת הגמרא: וְתִיבִּכְרָא – וכי אפשר לסבור שהם שני ענינים נפרדים,
דְּאִיבָא נֶשֶׁךְ בְּלֹא תַרְבִּית וְתַרְבִּית בְּלֹא נֶשֶׁךְ – שיש אופן שעובר על איסור
נשך ולא על איסור תרבית, והיינו שמחסר את ממונו של הלוה, וממונו של
המלוה לא מתרבה, או שעובר על איסור תרבית ולא על איסור נשך, והיינו
כשממונו של המלוה מתרבה, וממונו של הלוה לא נחסר, הרי זה לא יתכן,
שאם נחסר ממונו של הלוה בהכרח מתרבה ממונו של המלוה, וכן להיפך.
ואם כן בהכרח שהכל ענין אחד הוא.
מפרשת הגמרא מדוע אי אפשר שיהיה איסור אחד בלא השני: נֶשֶׁךְ בְּלֹא
תַרְבִּית תִּיבִי דְּמִי – באיזה אופן יתכן שיחסר ממונו של הלוה, בלא
שיתרבה ממונו של המלוה, אִי – אם נאמר ששייך באופן דְּאִוּרִיָּתָא מָאָה
בְּמִאָּה וְעֶשְׂרִים – שהלווהו מאה פרוטות על מנת שיפרע לו מאה ועשרים
פרוטות, אלא שֶׁמֵּעֵיקָרָא – בתחילה בשעת ההלוואה, קִיִּימִי מָאָה בְּדִנְקָא
– היה שוים של מאה פרוטות, מעה ושהיא ששית דינר, וְלִכְסוּף בשעת
הפרעון, החזלו הפרוטות וקִיִּימִי מָאָה וְעֶשְׂרִים בְּדִנְקָא – שוים מאה ועשרים
פרוטות רק מעה אחת, נמצא שאף שמצד הפרוטות החזיר לו יותר, ויש כאן
ריבית, מכל מקום מצד שווים שהוא מעה החזיר לו כפי שנטל, ובאופן זה
נאמר שאיסור נֶשֶׁךְ אִיבָא – שעובר על 'נשך' כיון דְּקָא נְכִית לִיה – שנושך

המשך בעמוד קיא

לפיכך יש ללמוד שאם אינו ענין לנשך כסף – שאם אין תיבות אלו נצרכות ללמד שעובר על איסור 'נשך' בהלוואת כסף, שְׁהָרִי כֶּבֶד נֶאֱמַר בתחילת הפסוק 'לֹא תִשָּׁךְ לְאִחֶיךָ' ובסוף הפסוק נאמר 'נִשְׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ', ואף כסף בכלל זה, ואם כן תיבות 'נשך' כסף' מיותרות, ומידה היא בתורה שאם נכתב פסוק שאינו נצרך למקומו יש לדורשו לדבר אחר הדומה לו, ולכך נִתְּנָהוּ עֵינֵינוּ לְרִבִּית כֶּסֶף – יש ללמוד שתיבות אלו באו ללמד שעובר בהלוואת כסף גם על איסור ריבית, ונמצא שבין בכסף ובין באוכל עובר על שני האיסורים.

שואלת הברייתא: אֵין לִי ללמוד מפסוק זה אֵלֶּא בִּלְוָה – שהלזה עובר בין בכסף ובין באוכל על שני האיסורים, שהרי פסוק זה נאמר בלזה, אולם בִּמְלוּחַ מִנֵּין – מנין שאף המלזה עובר על שני הלאוין. משיבה הברייתא: יש ללמוד את דין המלזה בגזירה שוה, נֶאֱמַר נִשְׁךְ בִּלְוָה בפסוק (דברים כג כ) 'לֹא תִשָּׁךְ לְאִחֶיךָ נִשְׁךְ', וְנֶאֱמַר נִשְׁךְ בִּמְלוּחַ בפסוק (ויקרא כה לו) 'אֵת כֶּסֶףךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנִשְׁךְ, מִה נִשְׁךְ הָאִמּוּר בִּלְוָה לֹא תִלָּקֶתּוּ בּוֹ – אין בו חילוק בין בהלוואת כסף ובין בהלוואת אוכל, שבשניהם עובר בין באיסור נִשְׁךְ ובין באיסור רִבִּית, אֵף נִשְׁךְ הָאִמּוּר בִּמְלוּחַ לֹא תִתְּלוּק בּוֹ, ובין בִּכְסֶּףךָ ובין בְּאוֹכֶל עובר בין באיסור נִשְׁךְ בין באיסור רִבִּית. ממשיכה הברייתא, מִנֵּין לְרִבִּית שגם בהלוואת כָּל דָּבָר מלבד כסף ואוכל עוברים על איסור ריבית, תִּלְמִיד לִזְמַר בסוף הפסוק הנזכר (דברים שם) 'וְנִשְׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ'.

רבינא חולק על הברייתא ומביא דרשה אחרת לאיסור נשך באוכל וריבית בכסף: רִבִּינָא אָמַר, לֹא נִשְׁךְ בְּאוֹכֶל וְלֹא רִבִּית בִּכְסֶּף צְרִיכִי קָרָא – אין צורך לומר כדברי הברייתא, אלא מגוף הפסוק יש ללמוד שעובר על שני האיסורים בשני האופנים, דִּאֵי קְתִיב – שאם היה לשון הכתוב 'אֵת בִּכְסֶּפְךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנִשְׁךְ וְאֶכְלָךְ' ולא תתן בִּמְרִבִּית, אמנם היה מקום לומר בִּדְקָאמְרֵתָּ, שמשמעות הפסוק היא שאין איסור נשך אלא בהלוואת כסף ואין איסור ריבית אלא בהלוואת אוכל, וצריכים לדרוש מגזירה שוה שיש בכל אחד מהם גם את הלאו השני, אולם הִשְׁתַּאֲ דִּבְתִּיב 'אֵת בִּכְסֶּפְךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנִשְׁךְ וְבִמְרִבִּית לֹא תִתֵּן אֶכְלָךְ' – עתה ששינה הכתוב את סדר הלשון, וכתב את התיבות נשך ומריבית באמצע הפסוק בין כסף לאוכל, יש לדרוש תיבות אלו בין לענין כסף שזכר לפניהם ובין לענין אוכל שזכר אחריהם, וקָרִי בִּיה קְרִי – יש לקרוא את הפסוק כאילו נאמר בו כך, אֵת בִּכְסֶּפְךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנִשְׁךְ וְבִמְרִבִּית, וְנִשְׁךְ וְבִמְרִבִּית לֹא תִתֵּן אֶכְלָךְ, הרי שעובר בשניהם על שני הלאוין.

מקשה הגמרא: איך יכול רבינא שהוא אמורא לחלוק על דברי התנא שבברייתא, וְהָא תַנָּא נֶאֱמַר נֶאֱמַר קָאָמַר – והרי התנא דרש שהמלזה עובר בכל אופן בשני הלאוין מגזירה שוה 'נאמר' נשך בלזה ו'נאמר' נשך במלזה, ולא מן הפסוק עצמו כדברי רבינא. מתרצה הגמרא: אמנם גם התנא מודה שאפשר ללמוד מהפסוק עצמו, וְהָכִי קָאָמַר – וכך כוונת התנא כשדרש מגזירה שוה, אֵילוֹ לֹא נֶאֱמַר קָרָא – אם הפסוק לא היה נאמר באופן זה שמשמעו שעובר בכל אופן בשני הלאוין, הִיִּיתִי אִמּוּר – לומד דין זה מַגְזִירָה שְׁוֶה, אמנם עֲבָשְׁיוֹ שֶׁנֶּאֱמַר קָרָא בשינוי הסדר, ומשמע שעובר בכל אופן בשני הלאוין, באמת גְּזִירָה שְׁוֶה לֹא צְרִיךְ – אין צריך ללמוד דין זה מגזירה שוה, וכדברי רבינא.

שואלת הגמרא: אֵלֶּא גְזִירָה שְׁוֶה לְמָה לִי – אם כן שיש ללמוד שהמלזה עובר בכל אופן בשני הלאוין ממשמעות הפסוק עצמו, לשם מה נאמרה הגזירה שוה כלל. משיבה הגמרא: לְנִשְׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ דִּלָּא כֶּתִב בִּמְלוּחַ – ללמוד שכשם שהלזה עובר באיסור ריבית בכל דבר שמשוין בו, שהרי נאמר בו 'נשך' כל דבר אשר יִשָּׁךְ, כן גם המלזה עובר בכל דבר על איסור נשך, ולא רק בכסף ואוכל שהחכרו בפסוק.

אָמַר רַבָּא, לְמָה לִי דִּבְתֵּיב רִבִּית לֹא פְרִבִּית לֹא בְּגוּל לֹא בְּאוֹנָא – לשם מה הוצרכה התורה לכתוב לאו נפרד על איסור ריבית ו'אֵל תִּתֵּן מִמָּוֶת נִשְׁךְ וְתִרְבִּית' (ויקרא כה לו), ולא נפרד על איסור גזל ו'לֹא תִגְזֹל' (שם יט), ולא נפרד על איסור אונאה ו'אֵל תוֹנוּ אִישׁ אֶת אִחִיו' (שם כה יד), הרי בכולם אסרה התורה לחסר את ממון חבירו שלא כדין, אם כן די שיכתב לאו באחד מהם ונלמד את האחרים ממנו. משיב רבא: צְרִיכִי – שלשת הלאוין צריכים להכתב, משום דִּאֵי כֶּתִב רִבִּית לֹא פְרִבִּית בִּלְבָד, לא הייתי יכול ללמוד ממנו איסור גזל ואונאה, מִשּׁוֹם דְּאִיסוּר רִבִּית חֲדוּשׁ הוּא, דְּאִפְּלוּ בִּלְוָה אֶסְרָה רִבִּית – שהרי אסרה התורה אף על

הלזה לתת ריבית למלוה, וגראה מכך שאין האיסור משום שמחסר את ממון הלזה, אלא גזירת הכתוב היא לאסור ריבית, ואין ללמוד ממנה לאיסור גזל ואונאה. וְאֵי כֶּתִב רִבִּית לֹא בְּגוּל בִּלְבָד, לא הייתי לומד ממנו לריבית ואונאה, שמא דווקא גזל אסרה התורה, מִשּׁוֹם דְּבָעַל פְּרִיחָה – שהוא נוטל את ממנו של הגזול בעל כרחו, אֶכְלָל אִוְנָא שֶׁאִינוּ נוֹטֵל מִמּוֹן מִן הַמֵּתָנָה בִּעַל כִּרְחוּ, אלא המתאנה נותן לו מדעתו ואף על פי שהוא בטעות, וכן בריבית שהלזה מתחייב בה מדעתו, אִימָא שְׁלֹא אסרה אותם התורה, לפיכך צריך בהם לאו בפני עצמו. וְאֵי כֶּתִב רִבִּית לֹא בְּאוֹנָא בִּלְבָד, לא הייתי יכול ללמוד ממנו לגזל ולריבית, שמא דווקא אונאה אסרה התורה, מִשּׁוֹם דְּלֹא יָדַע דְּמַחֲלִיל – שאין המתאנה יודע שהזנו אותו ואם כן בודאי לא מחל על האונאה, אבל בגזל שידע הגזול שגזלוהו היה מקום לומר שמתייאש מכספו ומחל עליו, וכל שכן בריבית שהוא מחל על נטילת הריבית, שמא אינם אסורים, לכך הוצרכה התורה לכתוב לאו מיוחד בכל אחד מהם.

מקשה הגמרא: אמנם חָדָא מְחַדָּא לֹא אִתִּי – אם לא היה נכתב אלא לאו אחד מהם לא היה אפשר ללמוד ממנו את חבירו, וכפי שהתבאר, אולם תִּיתִי חָדָא מְחַדָּא – מדוע אין די שתכתוב התורה שני לאוין מתוך שלשתם ונלמד מהם את השלישי בבנין אב. הגמרא מבררת את הקושיא: הִי תִיתִי – איזה מהלאוין לא צריך להיכתב ואפשר ללמודו מן האחרים. אם תאמר שלא לְכֶתֹב רִבִּית לֹא פְרִבִּית, וְתִיתִי מְחַדָּא – ונלמד את איסור ריבית מאיסורי גזל ואונאה, אין זו קושיא, שהרי יש לפרוך מַה לְהִנָּךְ – לגזל ואונאה שֶׁכֵּן נוֹטֵל מִמּוֹן מִמּוֹן שְׁלֹא מִדַּעַת – שלא בהסכמת הגזול והמתאנה, שהרי גזול נוטל בעל כרחו, ובאונאה אין המתאנה יודע שהוא מתאנה, תֶּאֱמַר פְּרִבִּית דְּמִדַּעַתִּיהּ – שהלזה נותן למלוה את הריבית מדעתו, ואם כן ודאי צריך פסוק מפורש לאסרו. ואם תאמר שלא לְכֶתֹב רִבִּית לֹא בְּאוֹנָא, וְתִיתִי מְחַדָּא – ונלמד את איסור אונאה מאיסורי ריבית וגזל, גם זו אינה קושיא, שהרי יש לפרוך מַה לְהִנָּךְ – לריבית וגזל, שֶׁכֵּן אֵין צְרִיךְ מִקֵּץ וּמִמְקָר כֶּכָּךְ – אין איסורים אלו נעשים בדרך של מקח וממכר, מה שאין כן באונאה, שכן הוא דרך מקח וממכר שפעמים אדם מוכן לשלם על החפץ יותר משווי, ואם כן אף שקונה זה לא גילה דעתו שמוכן לשלם ביוקר, שמא אין בזה איסור כיון שישנם אנשים שמוכנים לכך, ואם כן ודאי צריך פסוק מפורש לאסור זאת. מסיקה הגמרא: אֵלֶּא – הקושיא היא שלא לְכֶתֹב רִבִּית לֹא בְּגוּל, וְתִיתִי מְחַדָּא – ונלמד את איסור גזל מאיסורי ריבית ואונאה, שעל לימוד זה אין פירכא, דִּמָּא פְּרִבִּית – דמה יש לך להקשות, אם תפרוך ותקשה מַה לְרִבִּית שֶׁכֵּן חֲדוּשׁ הוּא שאסרה התורה אף על הלזה, ואם כן אין איסורה מחמת שמחסר את ממון חבירו, ואין ללמוד ממנה לגזל, יש להשיב אִוְנָא תוֹכִיחַ – שמה שאסרה התורה אונאה בודאי הוא משום חיסרון ממון המתאנה, ואם תפרוך ותקשה מַה לְאוֹנָא שֶׁכֵּן לֹא יָדַע וּמַחֲלִיל – שאין המתאנה יודע שהתאנה ולפיכך אינו יכול למחול, אבל בגזל שהגזול יודע מהגזילה ויש לומר שהוא מתייאש ומחל, שמא לא אסרה התורה, רִבִּית תוֹכִיחַ שאף על פי שהלזה יודע ומחל אסרה התורה ליטול ריבית, וְחֲדָן – אפשר לחזור שוב ושוב על מה שאסרה מזה לריבית שכן חידוש אונאה תוֹכִיחַ, מה לאונאה וכו', ומסקנת הדברים היא שלא רִאִי זֶה בְּרִאִי זֶה וְלֹא רִאִי זֶה בְּרִאִי זֶה – אין החומרא של ריבית דומה לחומרא של אונאה ולא החומרא של אונאה דומה לחומרא של ריבית, שכל אחד מהם יש לו חומרא מצד אחד וקולא מצד שני, ובאופן זה מידה היא בתורה שאין אומרים שהחומרא שיש בכל אחד מהם גורם את האיסור, אלא יש למצוא את הצד השהו ביניהם ולומר שהוא גורם את איסורו, ויש ללמוד מהם שכל מה שטעם זה שייך גם אצלו אף הוא אסור, וכאן חֲדָן הִשְׁתַּנָּה שֶׁכֵּן גְּזִיל – שהוא נוטל ממנו ממון שלא כדין, ואם כן אֵף אֵין אִבְיָא גִּזְל – יש ללמוד ממנו את איסור גזל, וקשה למה הוצרכה התורה לכתוב לאו מיוחד לאיסור גזל. מתרצה הגמרא: אֶמְרִי, הִכִּי נִמְי, אכן אין התורה צריכה לכתוב לאו מיוחד לאיסור גזל, אֵלֶּא לֹא בְּגוּל לְמָה לִי – לא טעם כתבה התורה לאו מיוחד בגזל, לְכֹבֶשׁ שֹׂכֵר שֹׂכֵר – לענין מי ששכר פועל וכובש את שכרו תחת ידו ואינו משלם לו, שכיון שאינו נוטל ממנו ממון ואינו מחסרו ממש, אין ללמוד את איסורו מריבית ואונאה, ועל זה נאמר 'לא תגזול'. מקשה הגמרא: בּוֹבֵשׁ שֹׂכֵר שֹׂכֵר מְחַדָּא קְתִיב בִּיה – בפירוש נאמר בו לאו בפני עצמו (דברים כד יד) 'לֹא תַעֲשֶׂךָ שֹׂכֵר עֵינִי וְאֶבְיֹן', ומדוע הוצרכה התורה

דע"ר

אִינוֹ עֵנָן לְנֶשֶׁךְ בֶּסֶף שֶׁבָּרָךְ נֶאֱמָר לֹא תִשָּׁךְ. פִּי אֶפִּילוּ יֵאָ לֹא כִתֵּב אֶלָּא
לֹא תִשָּׁךְ לֵאחִיד בֶּסֶף אוֹכֵל הָיָה יְדִיעִין נֶשֶׁךְ בִּכְסֵּף וְאוֹכֵל וְאֵי כִתֵּב לֹא
תִשָּׁךְ לֵאחִיד נֶשֶׁךְ בֶּסֶף אוֹכֵל הָיָה יְדִיעִין נְמִי רֵבִית בֶּסֶף וְאוֹכֵל בָּאִם אִינוֹ עֵנָן
וְנֶשֶׁךְ אוֹכֵל אֶת־לִשׁ וְנֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֶת־יְדִיעִין לֹאֻקְמִי נֶשֶׁךְ בְּמִלּוֹה בָּאִם אִינוֹ עֵנָן

וַתִּינֶנּוּ דִקְאָמֶר בְּסוּמָן מִה לֹחַ לֹא חִלְקָהּ
 כִּי דְהַבֵּל כְּתֵב בְּלֹה וְכִי קֶאֱמֶר נֶשֶׁךְ
 בְּאוּכַל מִנֶּזֶן חֲלִי נֶשֶׁךְ אוּכַל לֹא מִנֶּשֶׁךְ
 מִפִּיק אֶלֹא מְאוּכַל גְּרִידִי דִקְאִי אֵלֹא
 מִפִּיק וְהִי חֲלִי נֶשֶׁךְ אוּכַל בְּלֹה וּבִגִּישׁ
 מִפִּיק לִיה בְּמִלּוֹה וְאִתּוֹ כִּיֹּן דְּכֻתִּיב כֵּל
 דְּבַר אֲפִילוֹ לְרִבּוּת עֲצִים וְאֶבְנִים אִי־כֶסֶף
 אוּכַל לָמָּה לִי יִיֶּלֶם לְמִדְרַשׁ כֵּלִל וּפְרַט
 וּכְלִל לֹא תִשְׁכַּח כֵּלִל כֶּסֶף אוּכַל פְּרַט כֵּל
 דְּבַר חוּר וְכִלִּל מִה הִפְרַט מִפְּרֻשׁ דְּבַר
 הַמְּסַלְּטֵל וְגוֹפֵל מִמּוֹן כִּי יִצְאוּ מִקְרָעוֹת
 שְׂאֵן מִסְטַלְטִיל וְיִצְאֵן פְּחוֹת מִשֵּׁם שְׂאֵנו
 מִמּוֹן וְכֵן מִשְׁמַע פֶּרֶק בְּעֶרֶה וּמִכּוֹסֵת דִּם קֹדֶם וְכֵס
 דִּים (חֲלִילִי) דִּקְתֵּנִי רִבִּי דְּהוֹדֵר אוֹמֵר אֵינִי חֲתִיב
 עַד שִׁישְׁכּוֹר דְּאֵתְנֵא (שְׁמִינֵא שְׁמִינֵא) כְּעִי ר' ^א
 יִרְמְיָה שְׁכָרֵם בְּקָרְעָה מִדּוֹ אוֹ בְּפָחוֹת
 מִשֵּׁם מִדּוֹ וְאִי שְׁכָרֵם בְּקָרְעָה אוֹ
 בְּפָחוֹת מִשֵּׁם מֵאִי כְּעִי אֵלֵּא וְדִאי פְטוֹר
 וְכַעֲי כִּיֹּן דְּגִמֹר מִרְבִּית מִה לְהֵלֵן פְטוֹר אָף
 כֵּאֵן פְטוֹר אִי־דֹ לֹא הִדְאָמֶר בְּעֶרְכֵּן וְהִי לֹא
 (וְכֵס) גִּבִּי בְּתִי עֲרִי חֲמוּנָה רִבִּית גְּמוּרָה הִיא
 וְהַתּוֹרָה הַתּוֹרָה הַתּוֹרָה הַתּוֹרָה הַתּוֹרָה
 הַתּוֹרָה אֶבֶל קָרַעַת בְּקָרְעָה אֲפֻשֶׁר דִּשְׁרִי
 מִן הַתּוֹרָה:

30 **קָרִי** בִּיהַ כִּסְפָּק לֹא תִתֵּן בְּנֶשֶׁךְ וּבַמְרִבִּית
 31 וְהָיָה בְּפֶקֶד דַּעֲזִי (הַיָּד הַזֹּאת וְכֵסֶל דִּלִּי לַחֹד)
 32 וּפְרָק כָּל שְׁעָה (פְּחִיזִים כֹּחַ: כֵּסֶל דִּלִּי לַעֲבֹד) וּפְרָק
 33 כָּל הַבֶּשֶׁר (חֲלוּיִן קֹדֶ: כֵּסֶל דִּלִּי לְאוֹ) לְבֶר אֲשֶׁר
 34 בִּשְׁעִירֵי תִתְנַהֵּן וְאִכְלָה אוּמְכוֹר לְנִכְרִי
 35 וְדִישׁ לִבְרִיתָהּ וּמְכוֹר וּמְכוֹר תִּתְנַהֵּן וּמְכוֹר
 36 לְנִכְרִי וְאִפְסִלוֹ מֵאֵן לְפִלְגִי הַיְיָנִי מִשּׁוּם
 37 דְּבִתְבִּי אוּ לְחַלֵּל אֶת בְּפֶקֶד הַיְיָנִי דְּקִישׁוֹן הַיָּד
 38 לֵב: וְכֵסֶל לֹא יִבְעוּ רִבְּנָן לְמַדְרֵשׁ כִּרְיִי וְיִסִּי
 39 הַגְּלִילִי מִפְּנֵי שִׁבְחָה תְּקוּם וְהִדְרָת תְּקוּם
 40 וְהִדְרָת פְּנֵי זָקֵן וְלִי מִשּׁוּם דָּאִין מִפְּנֵי
 41 מִיּוֹשֵׁב אֲהִדְרָת וְלֹא תְּקוּם אֲפִנִי זָקֵן וְהָאֵ
 42 דְּאִמְרֵי הָתָם וְרִבְּנָן אֵי כְּתִיב מִפְּנֵי שִׁבְחָה
 43 תְּקוּם וְהִדְרָת תְּקוּם וְהִדְרָת פְּנֵי זָקֵן
 44 כְּדִאֲמַרְתָּ הַיְיָנִי מִשּׁוּם אֵל עַל פְּרָקֵי
 45 וּבְנִינֵי

45 ם ה'כרע שאת ארור מחר משוקדים וקם ולא אמר דקאי אלעיל וא'לרע היינו
46 ית אויכל כמו כן נשך קאי אויכל וכן תתנה כן אכל הך חמש ולקמ לא
47 כן מן דם בא'בעו ונתן קבל או וק בשמאל פסול ור'ש קבר קבל בשמאל
48 בתן א'תריז ולא אולקח ולקחא קמא קאי א'תריזו והשקא מאי ש'נא
49 לא תנא קמא דקאי גמי א'תריז קרא א'תריזא ולקח מדם הך ונתן על
50 לבד סתום מן המופרש והיינו גמי ש'טמא דר'ש:

51 אֵלֶּא שֶׁמֶךְ נֶשֶׁךְ וּמִרְבִּית זֶה לָדֹחַ: **אֲמַרְי** הֲכִי נָגַם. וְאֵת' הָאֵן אֵין מְהִירִין מִן
52 מִשְׁעֵם דִּאֵין מְהִירִין מִן הָדִין הָהּ מִצִּי לְמִימֵר לְעִיל דְּלֵא יִלְפִי מְהִידִי אֵלֶּא
53 וְכִירִי. וְאֵת' וְלִקְמִיָּה בְּגֵל וְנִפְחָה בְּגֵל עֲבָדִים דְּלֵא אֲתִי מִרְבִּית וְאִנְיָה דִּאֵין
54 מִשְׁעֵם דִּאֵי אֲפֻשֶׁר לְזִוְחָה מִמְקֻמָּה אֲבָל עֲבָדִי דִּינִידִי אַע"ג דְּהִקְשֻׁוּ לְקִרְקָעוֹת
55 תְּגֻלוּ:

56 מֵלֵשׁ מִשּׁוֹם דְּלֹא לָקִי אֶלֶּא וּדְגֹל מִשּׁוֹם דְּיָתִיק לַעֲשֶׂה אָבֵל בִּי מִקֻּמֵּינְ אֲבוּשׁ
57 בְּ דְגֹל הַכְּנַעֲנִי מוֹתֵר וְדִרִשׁ רַעַךְ וְלֹא כְנַעֲנִי יִצְרִיבִי דְאִי כְתֹב גֹּל דְּלֹא טֶרַח
58 יֵאֱסוּר וְהִשְׁתָּא הָא מִקֻּמֵּינְ הָכָא הָאִי לֹא תַעֲשׂוּךְ אֵת רַעַךְ וְלֹא תִגּוֹל בּוּלָה
59 לְמִימֵר דְּגֹל הַכְּנַעֲנִי שׁוּר וְאֵת וְהִיבִי סִד לְמִימֵר דְּגֹל הַכְּנַעֲנִי אֲסוּר דְּאִי־טֶרַח
60 בְּכַנְעֲנִי דְכְתִיב לְזָכְרִי תִשְׁיָךְ וְאִנְיָה נְמִי דְכְתִיב עֲמִיתָךְ וְדִרְשִׁינְ לַעֲלִי (דִּקָּה י. ט.)
61 וְיֵם דְּרִשְׁרָא מִהֲתֵם בְּהַגְזוֹל בְּתָרָא (בִּכְרִי דִּקָּה י. ט.) שְׁגוֹל הַכְּנַעֲנִי אֲסוּר דְּדוֹקֵא בְּזִמְן
62 שְׁרִי טֶרַח:

רְבִית בְּכֶסֶף מִנֵּיין. שְׁעוֹבֵר אָף בְּלֹא שְׂנֵי שֵׁל רְבִית: ת"ל. בְּלֹחַ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף אִם
אִינוֹ עֵנִין לְגוֹפֵה לְחִיבֵי עַל לֹא שֶׁל נֶשֶׁךְ שְׁחָרִי כֶּבֶר נֶאֱמָר בְּרֹאשׁ הַמִּקְרָא לֹא
תִּשְׁחָד וּבִסְוֹפוֹ נֶאֱמָר כָּל דְּבָר אֲשֶׁר יִשְׁחָד תִּנְהַו עֵנִין לְרִבִּית כֶּסֶף וְהַשְׂמָתָה דִּשְׁמַעִינן
מִלֵּא תִּשְׁחָד בִּין כֶּסֶף וּבִין אֲוֹכֵל אֵייתִיר וְרִיחִידוֹ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף וְנֶשֶׁךְ אֲוֹכֵל לְחִיבֵי אֵת
הַלֹּחַ עַל לֹא שֶׁל רְבִית עֵי שִׁנְתִּין אִין לֵי.

שעובר על שני לאוין בין בכסף ובין באוכל
אֵלֶּה לֹדֶה: רַב־נֶאֱמַר אִמֵּר לֹא נִשְׁכַּח בְּאוֹכְלִי
וְלֹא רִבִּית בְּכֶסֶף צָרִיכִי קָרָא. לְמִיגְמֹר
בְּמִלְחָה מִן הַלָּחָד בְּדִגְבוּרָה בְּתִיבִי בְּדַמְּשֶׁרֶשׁ
וְאִזֵּל: בְּקָדְשָׁאֵם נִשְׁכָּח אִם אֶסְפֹּר וּמִרְבִּית
אוֹכֵל: וְהָא תִּנָּא נִתְּנָא נֶאֱמַר קְאָמֵר.
וּמְגִזְרָה שׁוּדָה נִפְקָא לִיה וְהִיכִי פְּלִיג אֲמוּרָא
אֲתָנָא וְאָמַר דְּמִגְפִּיחָה זִלְיוֹ: הִכִּי קְאָמֵר
תִּנָּא אִילוּ לֹא נֶאֱמַר קָרָא. בְּדֶרֶךְ הַשְׁמֵעָה
לְשִׁנְיָהם אֵעִיף כֵּן הֵייתִי וְלִוְדוּ בְּגִזְרֵיהּ שׁוּדָה
הַשְׁתָּא גִזְרֵיהּ שׁוּדָה לֹא צָרִיךְ לְהִכִּי: לָמַךְ לֹא
לֹא בְּרַבִּית לֹא בְּגִזְלָא בִּלְיָ וְלִמְדוּ זֶה מִן
שִׁבְבוּלָא שְׁחֹרֹן מִמּוֹן שִׁמְשֹׁמֵר אֲחִירָא:
דְּאִפְּלִי לִמְלִיחָה אִמֵּר רַחֲמֵנָא. וְגַרְדֵּי עֲלִיו
שִׁלָּא יִתְּנֻנָּה וְאִיכָא לְמִימַר חֲדִישָׁה הִיא
שִׁחִידָשָׁה תוֹרָה בּוֹד וְלֹא שְׂאֵסֶר לְחֹסֶר אֵת
בִּירֵי בְּדֶרֶךְ אֲחֵרָה דְּהָא אֲחֵרָה לֹא לֹא
מִשּׁוּם דְּמִסְתֵּר הִיא: מַת לְהִנָּקֵה לִלְלָה
מְדַעְתִּיהָ. אוֹנָאָה לֹא יִדְעִי בֵּיהּ גִּזְלָה עַל
בְּרַחֲמֵיהּ שְׁקֵל: תֵּאֵסֶר בְּרַבִּית דְּמַעְתָּהּ. נוֹתָן
לֹה שִׁכּוֹן אִין דֶּרֶךְ מִקָּח וּמִמְכָּר. תֵּאֵסֶר
בְּאוֹנָאָה שְׂהִיא דֶּרֶךְ מִקָּח וּמִמְכָּר וְיֵשׁ בְּגִי
אֲדָם שְׂצִירִין לְחִפְשִׁי קוֹנִין בֵּיתָהּ מִשְׁוִיָּה:
לֹא לְכַתּוֹב גִּזְלָא וְיִתִּיב תֵּאֵסֶר. דְּבִי פֻרְכָּת
מִה לְרִיבִית שׁוּדָה חֲדִישָׁה תֵּאֵסֶר. בְּגִזְלָה אוֹנָאָה
תּוֹכִיחַ מִה לְאוֹנָאָה שִׁכּוֹן לֹא יִדַּע דְּמַחֲמִיל
תֵּאֵסֶר בְּגִזְלָה יִדַּע וְאִיכָא לְמִימַר דְּמִינִישׁ
וּמַחֲמִיל רַבִּית תּוֹכִיחַ וְחֹר הִדִּין הַבֵּה הַשְׁוִה
שִׁבְבוֹן שִׁמְשֹׁמֵר מִמּוֹן דָּא אֲנִי אֲבִיא גִזְלָה:
לְבֹשֶׁשׁ שֹׁכֵר שְׂכִיר. וְלֹא מִקָּח לְיִדְיָה וְלֹא
מַחֲסֵר לִיה:

26 לֹא לִכְתוֹב רַחֲמָנָא לֹא בְּגִל וְתִיתִי מִהֶנָּה דְּמֵאֵי פִרְתָּהּ מַה לְרַבִּי
27 מַה לְאוֹנָאָה שֶׁבֶן לֹא יָדַע וּמְחִיל רִבִּית תּוֹכִיחַ וְחוֹר הָדִין לֹא
28 וְהַ פְּרָאֵי זֶה הַצֵּד הַשְּׁוֹה שֶׁבֶהֱן שֶׁבֶן גּוֹזֵל אֵף אֲנִי אָבִיא גּוֹל אִם
29 לָמָּה לִי לִכְבוֹשׁ שָׂכָר שָׂכִיר כּוֹבֵשׁ שָׂכָר שָׂכִיר בְּהָדִיא בְּתִיב בִּיה
30 לַעֲבוֹר עָלָיו בְּשָׁנֵי לֵאזוּי וְלוֹקֻמָּה בְּרִבִּית וְאוֹנָאָה וְלַעֲבוֹר עָלָיו בְּשָׁנֵי

אמרת הכי וְהָא דַּאֲמַר בְּפֶרֶק הוֹצִיאוּ לוֹ (וּמוֹחַ דִּף נִב, וְכִס: דִּים שִׁלְחַת) ה' מִקְרָאוֹת אֵין מִשּׁוּם דְּהִכָּא כִּיּוֹן דִּקְאִי עַל כְּרִחָן נִשָּׁן אֲכַסְפָּן אֲמַרְתָּ ה"ה אֲרִבְתִּי וְכִיּוֹן דִּקְאִי קִיּוּמִי אֵלָא אֲלַעֲלִי כִּבְד אוֹ אֲלַרְע וְאוֹת הִתְגַּוֵּא פִּרְק שְׁנֵי דוֹבְחִים (דִּף כ.ו.) וְלִקְחָ כִּשּׁוֹר וְאָמַר אֲבִי טַעַם דְּר"ש דִּסְבַּר דִּקְרָא דַּאֲבָעוּ דַּמְשַׁמַּע זִמִּין לֹא קִיא אֵלָא מִתְּנָן ה' דִּאֵין לָהֶם הִכְרַע יוֹ"ל דְּהִתָּם בְּפִסְטִי: דַּאֲבָעוּ דַּמְשַׁמַּע דִּקְאִי אִלְלֻקֵּם מִ"מ קִרְוֵת מוֹחֹבֵת אֲחֵרֵי דְּהִתָּם אֲצַבֵּעַ דְּהִתָּם קִיא אֲצַבֵּעַ דְּהִתָּם

מִזְרִיָּה שָׁהָה לֹא צָרִיךְ. וְאִתּוֹ קָרָא לְמָה לִּי וְיִלְדָּא שְׂמִי אֲרִיכֹת לְשׁוֹן בְּפִסָּא
הַדִּין וְיִלְדָּא לֹא הִנִּיקָא לְעֵשָׂה הָיָא בְּדִאמְרִינָן פֶּרֶק שִׁילֻחַ הַקָּהָן (וְחִילֵּין)
דְּעִדְיָא אֲמַר דְּאִמְלִין מְדִינָא לֹא אִתִּי. **אֲרָא** לֹא דְּגִלָּא לְמָה לִּי לְכוּבִישׁ שִׁכְבִּי
אוֹנָאָה לְעִבְדִּים בְּקִאמְרָא לְעִיל (דף טו:) דְּהָא קִרְקַע אִתִּיָּה נִגְלִיתָ אֵינִי מִן הַמִּקְרָא
יַעֲבֹר בִּי.

לַעֲבֹד עָלָיו בִּשְׁנֵי לֵאוֹן. וְאִתּוֹ יְרוּלֻקְמִיָּה בְּנוֹל גּוֹפִיָּה וְלַעֲבֹד עָלָיו בִּשְׁנֵי לֵאוֹן שָׂכָר שְׂכִיר בְּאֵם אִינוֹ עֵינֶן לָקִי שְׁפִיר וְאִתּוֹ לִקְמֹן בְּהַמְקַבֵּל (דף קט"א) פִּירֻשׁ דְּשִׁמְעָן נָפֹל בִּירוּשָׁה אוֹ מִצִּיָּאָה אוֹ מִתְּנָה אָבֵל שָׂכָר שְׂכִיר דְּטִירוֹל בְּכַנְעִי קָרָא בְּעִשְׁק שְׂכָר שְׂכִיר וְיֵיל דְּרִישׁ מִדְּסֻמִּיָּר רָצָה לֵאל תוֹלוֹל וְאַפְקָה בִּלְשׁוֹן גּוֹיִם קָרָא לְמַעֲטֵי הָלֵא בִּישְׂרָאֵל גּוֹפִיָּה לֹא יִדְעָנָה גִּל לֹא אֵלֵא מִרְבִּית וְאוֹנָאָה וְרִבִּית עִם שִׂאתָךְ בְּחוּרָה (וּבְמִצּוֹתוֹ) וְיֵיל דְּהִיָּה אֶסְרִינָן גִּל הַכְּנַעֲנִי מִקְּבֵלֵת אֵת כָּל הָשָׁם שְׂטָרִים

שְׁתוּלָה מעותיו בנקרי. ואת והלא אפילו יהא אמת שהם של נכרי אסור
בין שאין ללוה עם הנכרי כלום ומיהו לפי מה שביא ראיה לקמן
ישראל שיש בידו מעות נכרי והם באחריות הנכרי מותר להלוותם ברבית
לישראל אתי שפיר אי נמיך י"ל דאירי בגון שאמר ליה חבירו הלויני מעות
מן הנכרי ואמור לו שיקמוך עלי או בגון
שנתן לו משכנותיו ליתקם לנכרי והוא
הללו לו משל עצמו ואמר שעשה
בדבריו:

שְׁתוּלָה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת
הוא. ואע"ג דעובר על מצות
ציצית מ"מ איצטריך קרא לעבור עליו
משעת תלייה:

יבין רשע וילבש צדיק. אפי' למד'
רשות יורש לאו ברשות לזקק
ולבא שנוי רשות ואפי' הניח קרקעות
ומלך על פה גובה מן הירושין אפי'
ילבש צדיק כדאמר רבא בריש הגזול
בתרא (כ"ד ד' קכז) וחי אחיך לדידיה אזהר
רחמנא דנהדר לגביה לא אזהר רחמנא:
רבא אמר מגופיה דקרא. אע"ג דרבא
משני ריש הגזול בתרא (ס"ט אפילו)
תימא רשות יורש לאו ברשות לזקק
ושאני הקא דתביב וחי אחיך עמך לאו
משום דס"ל בר' אלעזר דהא הקא דריש
ברבי יוחנן אלא א"ר בא אלא ליישב
הברייתא דהתם למד לאו ברשות לזקק
ולכן בסמוך דקאמר רב נתן מ"ט דר"א
לא קבעו הנקרא כמו כן בשם רבא:

מות יומת דמיו בו יהיה הוקשו מלוי
ברבית לשופכי דמים. תימה היכי
משמע דמיו בו עבירה דשפיכות דמים
הלא באוב וידעוני וכמה עבירות דלא
שייכי לשפיכות דמים כתיב דמיהם בם
ו"ל דמיתורא דדמיו בו דריש דאי לאו
הכי למאי בתביב דאי למגמר סקילה
ברבית מאוב וידעוני קדא דברי תורה
מדברי קבלה לא ילפינן ותו לא מצינו
מיתה גבי ממון ובפרק קמא דתמורה (נ' א)
יש בספרים וכתב בתריה והלוי בן פריץ
שופך דם לפי זה אתי שפיר דהוקשו
בהדיא:

מאיסי למכליהו: ואיזהו תרביית המרבה בפירות ביצר לקח הימנו חטים בדינר זהב וכו': אטו
כל הני דאמרין עד השתא לאו רבית הוא א"ר אבהו עד כאן של תורה מכאן ואילך של
דבריהם וכן אמר רבא עד כאן של תורה מכאן ואילך של דבריהם ע"כ יבין רשע וילבש צדיק
עד כאן ותו לא אלא אפי' ע"כ יבין רשע וילבש צדיק ע"כ רבית קצוצה מכאן ואילך אבק רבית
א"ר אלעזר רבית קצוצה יוצאה בדיינין אבק רבית אינה יוצאה בדיינין רבי יוחנן אמר אפילו
רבית קצוצה נמי אינה יוצאה בדיינין א"ר יצחק מ"ט דרבי יוחנן דאמר קרא בנשך נתן ותרבית
לקח וחי לא יתה את כל התועבות האלה עשה למיתה ניתן ולא להשבון רב אדא בר אבהו
אמר אמר קרא אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך למזרע נתן ולא להשבון רבא אמר
מגופיה דקרא שמעי ליה מות יומת דמיו בו יהיה הוקשו מלוי רבית לשופכי דמים מה שופכי
דמים לא ניתנו להשבון אף מלוי רבית לא ניתנו להשבון אר"נ בר יצחק מ"ט דר"א דאמר קרא

ובעניינא דשכיר כתיב לא תגנובו דכתב רחמנא למה
לי לכתניא לאתגנוב אעל מנת למיט לאתגנוב על
מנת לשלם תשלומי כפל א"ל רב יומר לרב אשי לאו
דכתב רחמנא במשקלות למה לי א"ל לטומן משקלותיו
במלח היינו גזל מעליא הוא לעבור עליו משעת עשייה
ת"ר לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה
במדה זו מדידת קרקע שלא ימדוד לאחד בימות החמה
ולאחד בימות הגשמים במשקל שלא יטמין משקלותיו
במלח ובמשורה שלא יתחייב והלא דברים ק"ו ומה
משורה שהיא אחד משלשים (ושלשה) בלוג הקפידה
עליו תורה ק"ו להיו וחצי הין ושלשית ההין ורביעית
ההין ולוג וחצי לוג ורביעית הלוג אמר רבא למה לי
דכתב רחמנא יציאת מצרים ברבית יציאת מצרים גבי
ציצית יציאת מצרים במשקלות אמר הקב"ה אני הוא
שהבחתני במצרים בין טפה של ככור לטפה שאינה של
ככור אני הוא שעתידי ליפרע ממי שתולה מעותיו בנקרי
ומלוא אותם לישראל ברבית וממי שטומן משקלותיו
במלח וממי שתולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא
רבנא איקלע לסורא דפרת א"ל רב חנינא מסורא דפרת
לרבנא יציאת מצרים דכתב רחמנא גבי שרצים למה לי
א"ל אמר הקב"ה אני הוא שהבחתני בין טפה של ככור
ל טפה שאינה של ככור אני עתיד ליפרע ממי שמערב
קרבי דגים טמאין בקרבי דגים טהורין ומזכרן לישראל
אמר ליה אנא המעלה קא קשיא לי מאי שנא הקא
המעלה דכתב רחמנא א"ל לכתנא דבי רבי ישמעאל
דתנא דבי רבי ישמעאל אמר הקב"ה אילמלא (לא)
העליתי את ישראל ממצרים אלא בשביל דבר זה שאין
מטמאין בשרצים ד"א וכו' נפיש אנרייהו טפי מרבית
ומציצית וממשקלות א"ל אע"ג דלא נפיש אנרייהו טפי

מאיסי למכליהו: ואיזהו תרביית המרבה בפירות ביצר לקח הימנו חטים בדינר זהב וכו': אטו
כל הני דאמרין עד השתא לאו רבית הוא א"ר אבהו עד כאן של תורה מכאן ואילך של
דבריהם וכן אמר רבא עד כאן של תורה מכאן ואילך של דבריהם ע"כ יבין רשע וילבש צדיק
עד כאן ותו לא אלא אפי' ע"כ יבין רשע וילבש צדיק ע"כ רבית קצוצה מכאן ואילך אבק רבית
א"ר אלעזר רבית קצוצה יוצאה בדיינין אבק רבית אינה יוצאה בדיינין רבי יוחנן אמר אפילו
רבית קצוצה נמי אינה יוצאה בדיינין א"ר יצחק מ"ט דרבי יוחנן דאמר קרא בנשך נתן ותרבית
לקח וחי לא יתה את כל התועבות האלה עשה למיתה ניתן ולא להשבון רב אדא בר אבהו
אמר אמר קרא אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך למזרע נתן ולא להשבון רבא אמר
מגופיה דקרא שמעי ליה מות יומת דמיו בו יהיה הוקשו מלוי רבית לשופכי דמים מה שופכי
דמים לא ניתנו להשבון אף מלוי רבית לא ניתנו להשבון אר"נ בר יצחק מ"ט דר"א דאמר קרא

ובעניינא דשכירות כתיב. לאו דגזל לא תעשוק ולא תגזול וכל עושק כבישת
שכר שכיר הוא: לא תגנובו דכתב רחמנא למה לי. לילף מרבית ואונא שחרי
מחסרו ממון לא תגנוב דעשרת הדברות לא קמבעיא ליה דאזכרה לגנוב נפשות
הוא כדאמרין בסנהדרין (נ"ט ט): למיט. לצער: על מנת לשלם תשלומי כפל.
שרצה להקנותו יודע בו שלא יקבל: לאו
דמשקלות. לא תעשה עול וגו' (ויקרא יט)
לטומן משקלותיו. המנה או הפרס טומן
במלח להכבירו וכשהוא לזקק במשקל
לזקק באלו: משעת עשייה. משעת הטמנה
ואפי' לא שקל בקו: לא ימדוד לאחד
בימות החמה כו'. אחין הבאין לחלוק את
השדה לא ימדוד המודד לאחד בימות
החמה ולאחד בימות הגשמים באותו החבל
מפני שהחבל לוח בימות הגשמים ומתפשט
כל צרכו ובימות החמה מתוך יובשו הוא
נגמד וקורץ: משורה. מדת הלח היא:
יתחייב. אשקומ"א בלעז שממלא את
המדה בשמוציא את היין ולאחר זמן
נמצאת חסרה: יציאת מצרים גבי רבית.
ברשות ברי סיני: כפי משקלות. בקדושים
תהיה: שהבחתני במצרים. הרי שבאו
עשרה ריוקים על מצריית אחת ונתעברה
מקו בעשר עיבורין עשר בכורות שכן
בכורות של אביהן כולן מתו: תולה
מעותיו בנקרי. מלוא מעותיו לישראל
ברבית ואומר של נכרי הם: קלא אילן.
צבע הדומה לתכלת ורחמנא אמר (מכיל טו)
פתיל תכלת ותכלת דמיו יקרים שצבע
בדם חלזון שאינו עולה מן הים אלא אחת
לשבעים שנה: סורא דפרת. סורא היישוב
על גור פרת ואין זו סורא סתם: גבי
שרצים. ביהדי ביום השמיני כי אני ה'
המעלה אתכם מארץ מצרים: אלא בשביל
דבר זה. כדמפרש לקמיה שהן מעולים
ונאים ואין נמאסים בשקצים הללו להכי
כתב לשון עילוי שמעלה גדולה היא
אצלם: עד השתא. המלה סלע בחמשה
דינר: של תורה. דרך הלואה: עד כאן יבין
רשע וילבש צדיק. שאם מת והניח לבניו
מעות של רבית אין חייבין להחזיר ועל זה
נאמר יבין רשע וילבש צדיק והכי תניא לה
בתוספתא: ע"כ ותו לא. בתמיה כ"ש
דרבית דרבנן אין הוב חייב להחזיר: אפילו
ע"כ. דרבית דאורייתא הוא: יבין. הקא
שהוא רשע וימות ולא יתנה והובן שהוא
צדיק אינו חייב להחזיר: ע"כ רבית
קצוצה. וכופין אותו ב"ד להחזיר אם
תובעו בחייו: וחי לא יתה. סיפיה דקרא
מות יומת דמיו בו יהיה: מגופיה דקרא.
דבנשך נתן וירחיקאל נפקא ליה בדיקא
מדכתיב דמיו בו יהיה הוקשו לשופך דם
כלומר דמים ששפך שהעני את חבירו וימת
ברעב עליו ישוב:

בבא מציעא דף סא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קא

מִשְׁקָלָתוֹ בְּמִלָּה כְּדִי שִׁיכְבִּיד וְלֹא יִהְיֶה נִיכָר, וּמִרְמָה בּוֹזֵה אֶת הַמוֹכֵר לוֹ.
וּמִפִּי שְׁתוּלָה חוֹטִי צִיצִית הַצְבוּעִים בְּקִלָּא אֵילָן – צִבְעֵה הַדּוּמָה לְתַכְלַת
בְּנִגְדוֹ הַחֵיִיב בְּצִיצִית בְּמִקּוֹם תַּכְלַת, וְאִמְרָא תַכְלַת הוּא וּמִרְמָה אֶת הַבְּרִיּוֹת
הַסְבוּרִים שְׁהוּא תַכְלַת. וְכִיּוֹן שִׁבְשֻׁלַּת הַלְאוּיִם הָאֵלּוּ אֲפֻשֶׁר לְרִמּוֹת אֶת
הַבְּרִיּוֹת בְּלֹא שִׁיבְחֵינוּ בְּכָר, הַזִּכְרָה יֵצִיאַת מִצְרִים לְרִמֵּשׁ שֶׁהִקְבִּי שֶׁהַבְּחִין
מִיָּהוּ בְּכּוֹר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם יִבְחֵן גַּם בְּרִמְאוֹתוֹ וְיַפְרַע מִמֶּנּוּ.
רְבִינָא אֵילָלַע – הוֹדְמוֹן לְסוּרָא דְּפָרְתָּ – לַעִיר סוּרָא הִיּוֹשֶׁבֶת עַל נָהָר פֶּרֶת,
אֲמַר לִיהִי רַב חֲנִינָא מְסוּרָא דְּפָרְתָּ לְרִבִּינָא, יֵצִיאַת מִצְרַיִם דְּפָרְתָּ רַחֲמֵנָא
נְפִי שְׁרָצִים שְׁנֵאמַר (וִיקְרָא יֵא מִד־מֵה) וְלֹא תִסְתָּאוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם כָּל
הַשָּׁרָץ הָרֹשֵׁשׁ עַל הָאָרֶץ, כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם' וְגו' לְמָה
לִי. אֲמַר לִיהִי רִבִּינָא, כּוֹנוֹת הַתּוֹרָה לְרִמּוֹת בּוֹזֵה שְׁאֲמַר תְּקַדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
כֶּשֶׁם שְׁאֲנִי הוּא שֶׁהִכְתַּנְתִּי בֵּין טַף שֶׁל בְּכוֹר לְטַף שְׁאֲנִי שֶׁל בְּכוֹר
וְהִכְתִּי כָל בְּכוֹר בָּאָרֶץ מִצְרַיִם וְכִנּוּכָר, כִּמוֹ כֵּן אֲנִי עֲתִיד לִיַּפְרַע מִפִּי
שְׁמַעְרֵב קֶרְבִּי דְּגִיִּם טַמְאִין בְּקֶרְבִּי דְּגִיִּם טְהוֹרִין כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיוּ נִיכְרִים,
וּמוֹכְרִין לְיִשְׂרָאֵל וּמְכַשִּׁילִם בְּמַאכְלוֹת אֲסוּרוֹת. אֲמַר לִיהִי רַב חֲנִינָא לְרִבִּינָא,
לֹא הַתְּכוֹנוֹתִי לְשֹׂאֵל עַל עֵצֶם הַזִּכְרָת עֵנִן יֵצִיאַת מִצְרַיִם בְּפִרְשָׁה זֹה, אֲלֵא
אֲנִי לִשְׁוֹן 'הַמַּעֲלָה' קָא קִשְׂיָא לִי, כְּלוּמַר מֵאִי שְׁנָא הִכָּא הַמַּעֲלָה דְּפָרְתָּ
רַחֲמֵנָא – מִדְּעָה שִׁינְתָּה הַתּוֹרָה וְכַתְּבָה לִשְׁוֹן 'הַמַּעֲלָה' וְלֹא לִשְׁוֹן 'הַמְּצִיאָה'.
אֲמַר לִיהִי רִבִּינָא, שִׁינּוּ זֶה בֹּא לְרִמּוֹת לְבָרְתָּנָא דְּרַבִּי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּהִנָּה
דְּרַבִּי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֲמַר תְּקַדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵילָמְלָא (שָׁא) – אִם לֹא
הַעֲלִיתִי אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אֲלֵא בְּשִׁבְלֵי דְּבָר זֶה שְׁאֲנִי מְטַמְּאִין
בְּשָׁרָצִים, דִּי, כְּלוּמַר מַעֲלָה גְדוּלָּה הִיא מִה שֶׁאֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְטַמְּאִין
בְּאִכְלוֹת שְׂרָצִים, וְעֵבֶר זֶה לְבַד כְּדֵי הִיתָה הַעֲלָאֵת מִמִּצְרַיִם, וְלִכְךָ נִכְתַּב
לִשְׁוֹן 'הַעֲלָא' וְלֹא לִשְׁוֹן 'יֵצִיאָה' לִמַּר שְׁהִיא מַעֲלָה לָהֶם.
אֲמַר לִיהִי רַב חֲנִינָא, וּמִי נְפִישׁ אֲמַרְיָהוּ טַפִּי – וְכִי מְרֻבָּה שְׂכָרִם שֶׁל
הַנְּזוּרִים מֵאִכְלוֹת שְׂרָצִים יוֹתֵר מִרְבִּית וּמִצִּיצִית וּמִמִּשְׁקָלוֹת שֶׁלֹּא נֵאמַר
בָּהֶם לִשְׁוֹן הַמַּעֲלָה, וּמִדְּעָה דְּרוּקָא כֵּאֵן כַּתְּבָה הַתּוֹרָה לִשְׁוֹן זֹה. אֲמַר לִיהִי
רִבִּינָא, אֵף עַל כֵּן דְּלֵא נְפִישׁ אֲמַרְיָהוּ – אֵף עַל פִּי שְׁאֲמַנִּים אֵין שְׂכָרִן גְּדוֹל
יוֹתֵר, מִכָּל מְקוֹם טַפִּי מֵאִיִּם לְמַכְלָלָהוּ – הֵם מֵאִסוּס יוֹתֵר בְּאִכְלוֹהִי, וְלִכְךָ
נֵאמַר 'הַמַּעֲלָה' לְגַבִּי שְׂרָצִים לִמַּר שֶׁמַּעֲלָה גְדוּלָּה הִיא לָנוּ בּוֹזֵה שְׁאֲנִי
פְּרוּשִׁים מֵאִכְלוֹת שְׂרָצִים שְׁמֵאוּסִים, וְאֵנִי נַעֲשִׂים עַל יְדֵי הַמַּעֲלָה וְנֵאמַר:
שִׁינּוּ בְּמִשְׁנָה וְאִיזְהוֹ תְּרִבִּית, תְּפַרְפֵּה בְּפִירְדוֹת, כִּיִּצֵּד לְקַח הִימְנוֹת חֲטָיִים
בְּדִינָר זָהָב וְכו':
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אֲמַר כָּל הַנִּי דְּאִמְרִינֵן עַד הַשְּׁתָּא לֹא רְבִית הוּא – וְכִי כָל
הָאֻפְנִים שֶׁהִזְכִּירוּ עַד עֵתָה בְּרִישָׁא דְּהִינּוּ הַמְלוּהָ סַלַע בַּחֲמִשָּׁה דִּינָרִים
וְסֵאתִים חִשִּׁים בְּשֵׁלֶשׁ, אֵינֶם רִיבִית, הִרִי הַתְּבָאָר לַעִיל שֶׁנֶּשֶׁךְ וְתִרְבִּית דְּבָר
אֶחָד הֵם, וּמִדְּעָה מִפְּרִשְׁתָּהּ הַמִּשְׁנָה עַל אִיזְהוֹ תְּרִבִּית דְּבָרִים אַחֲרִים. מִתְּרַצָּת
הַגְּמָרָא: אֲמַר רַבִּי אֲבָהוּ, עַד כָּאֵן – בְּרִישָׁא שֶׁל הַמִּשְׁנָה וְאִיזְהוֹ נִשְׁרָן
הַתְּבָאָר דִּין רִיבִית שֶׁל תְּרוּחָה שְׁהוּא דֶּרֶךְ הַלּוּאָה, מִכָּאֵן וְאֵילָךְ בְּסִיפָא שֶׁל
הַמִּשְׁנָה וְאִיזְהוֹ תְּרִבִּית מִבְּאֵרֵת הַמִּשְׁנָה דִּין רִיבִית שֶׁל דְּבָרֵיהֶם – מִדְּרַבְּנָן,
שְׁהוּא דֶּרֶךְ מִקָּח וּמִמְכָּר. וְכֵן אֲמַר רַבָּא כְּדַרְבֵּי רַבִּי אֲבָהוּ, שְׁעַד כָּאֵן שֶׁל
תְּרוּחָה, וּמִכָּאֵן וְאֵילָךְ שֶׁל דְּבָרֵיהֶם.
מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא: עַד כָּאֵן – בְּרִישָׁא שֶׁל הַמִּשְׁנָה שֶׁמְדוּבֵר בְּרִיבִית דְּאוּרִייתָא,
יֵשׁ לְקִרְוֹא בּו' 'בֵּין רִשְׁעֵי וְיִלְבֹּשׁ צִדִּיק' – אֵף עַל פִּי שֶׁהָאֵב הָרִשָּׁע הִכִּין כֶּסֶף
זֶה בְּאִיסוּר, אִם מֵת וְהִנֵּחַ אֶת הַמַּעוֹת לְבָנָיו, אֵין הַבְּנִים שֶׁהֵם צִדִּיקִים
צִרִּיכִים לְהַחְזִיר אֶת הָרִיבִית לָלוֹה וּמוֹתֵרִים לִיהֲנוֹת מִמֶּנּוּ זֶה. מִקְשָׁה
הַגְּמָרָא: עַד כָּאֵן וְתוֹ לֹא – וְכִי דִין זֶה הוּא רַק בְּרִישָׁא שֶׁל הַמִּשְׁנָה וְלֹא
בְּסִיפָא. הִרִי אִם בְּרִיבִית דְּאוּרִייתָא אֵין הַבְּנִים חֵיבִים לְהַחְזִיר כָּל שֶׁכֶּן
בְּרִיבִית דְּרַבְּנָן. מִתְּרַצָּת הַגְּמָרָא: אֲלֵא כּוֹנוֹתָנוּ לִמַּר שְׁאֲפִילוּ עַד כָּאֵן
שְׁעוֹסָקִים בְּרִיבִית דְּאוּרִייתָא, וְכֵן רִשְׁעֵי וְיִלְבֹּשׁ צִדִּיק – הָאֵב שְׁהוּא רִשָּׁע
יָמוֹת וְלֹא יִזְכֶּה לִיהֲנוֹת מִהֶמֶמֶן כִּיּוֹן שְׁהוּא חֵיב לְהַחְזִיר, וּמִכָּל מְקוֹם הֵבֵן
שְׁהוּא צִדִּיק אֵינוֹ חֵיב לְהַחְזִיר, וְכָל שֶׁכֶּן מִכָּאֵן וְאֵילָךְ שְׁעוֹסָקִים בְּרִיבִית
דְּרַבְּנָן אֵין הֵבֵן חֵיב לְהַחְזִיר, שְׁהִיא אֲפִילוּ הָאֵב בְּעִצְמוֹ אֵינוֹ חֵיב לְהַחְזִיר
לְאִדָּר שְׂכֵבֵר לִקַּח.
מִמְשִׁיכָה הַגְּמָרָא: עַד כָּאֵן רְבִית קְצוּצָה – הִרִישָׁא שֶׁל הַמִּשְׁנָה הִיא רִיבִית
דְּאוּרִייתָא הַנִּקְרָאֵת רִיבִית קְצוּצָה, שְׁקוּצִצִים בְּשַׁעֲתָהּ הַהִלּוּאָה שִׁישְׁלֵם לוֹ
יוֹתֵר מִמֶּה שְׁלוּהוּ, וְכֹאפֹן זֶה כּוֹפִים בֵּית דִּין אֶת הַמְלוּהָ לְהַחְזִיר אֶת הָרִיבִית
לָלוֹה, אֲבָל מִכָּאֵן וְאֵילָךְ – בְּסִיפָא שֶׁל הַמִּשְׁנָה מְדוּבֵר בְּרִיבִית דְּרַבְּנָן
הַנִּקְרָאֵת אֲבָכִי רְבִית מִפְּנֵי שְׁאִינָה עֵיקֶר הָאִיסוּר, וְאֵין בֵּית דִּין כּוֹפִים אוֹתוֹ

ואף כאן יש ללמוד את פירושו של 'לא תגזול' על פי הלאוין הסמוכים לו.
ובעניינא דשכיבד קתיב – ולא זו נאמר בסמיכות ללאו של כובש שבר
שכיר, שנאמר (ויקרא יט יג) 'לא תעשק את רעך ולא תגזול' ועושה הוא
כבישת שכר שכיר.
מקשה הגמרא: 'לא תגנבו' דכתב רחמנא למה לי, הרי אפשר ללמוד
איסור זה מריבית ואונאה בצד השווה, וכפי שלמדנו לענין גזל. מתרצת
הגמרא: הלאו נצרך לכתנא – ללמד את הדין השני בברייתא, 'לא
(תגנובו) [תגנבו]' אפילו אם בדעתו להחזיר את הגניבה ואינו גונב אלא על
מנת למיכר – לצער את חברו, 'לא (תגנובו) [תגנבו]' אפילו אם כוונתו
לטובת חברו כגון על מנת לשלם תשלומי כפל, שרצה להנות את חברו,
וידוע שלא יקבל ממנו כדי להתחייב בתשלומי כפל, מכל
מקום אסור.
אמר ליה רב ימר לרב אשי, לאו דכתב רחמנא במשקלות שנאמר
(ויקרא יט לה) 'לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה' למה לי,
הרי הוא מחסר את ממון חברו, ויש ללמוד גם את איסור זה מהצד השווה
מריבית ואונאה. אמר ליה רב אשי, כוונת התורה להשמיענו איסור למזמן
את אבני משקלותינו במלח כדי שיכבירו, וכשהוא קונה במשקל קונה
במשקלות אלו ומרמה את המוכר שנותן לו יותר ממה שמגיע לו. מקשה
הגמרא: היינו גזל מעליא הוא – הרי יש כאן גזל גמור שהוא גזל את
המוכר, ומה החידוש שהוא אסור. מתרצת הגמרא: החידוש בזה הוא לעבור
עליו משעת צרכו – שמיד כשהטמין את משקלותיו במלח הרי הוא עובר
בלאו, אף על פי שעדיין לא השתמש במשקלות אלו ולא גזל מאימה.
תנו רבנן, נאמר בתורה (ויקרא יט לה) 'לא תעשו עול במשפט במדה
במשקל ובמשורה', מבארת הברייתא: 'במדה' זו מדידת קרקע – שלא
יעשה עול במדידת קרקע על ידי חבל, דהיינו כששכרוהו למדוד שדה
ולחלקה בין שני אחים, שלא ימדוד באותו החבל לאחד האחים ביםות
החמה, ולאחד – ולאח השני ימדוד בחבל זה ביםות הנשמים, שבימות
הגשמים החבל לח וגמתח ומתפשט כל צרכו, ובימות החמה ההחבל יבש
הרי הוא מתכווץ ואינו מתפשט כל צרכו, וכיון שאין שני המידות שוות
נמצא שאחד האחים הפסיד חלק מן הקרקע שלא כדין. 'במשקל' פירושו
שלא יטמין משקלותיו במלח כדי להכבידם וכפי שאמר רב אשי לעיל.
'במשורה' שהיא מידה שמודדים בה נוחלים, פירושו שלא ירתיח –
שבשעה שמודד וממלא את הכלי לא ישפוך במהירות שעל ידי זה יעלה
המשקה קצף כמו בשעת רתיחה, ונראית המידה כמלאה ולאחר זמן נמצא
שהיא חסירה.
ממשיכה הברייתא: והלא דברים קל וחומר, ומה משורה שהיא מידה
קטנה ביותר ואינה אלא אחד משלשים (ושלשה) [וששה] בלוג, מכל
מקום הקפדה עליו תורה שלא ירתיח אף שאין ההונאה אלא שיעור קטן
ביותר, קל וחומר לתן שהוא שנים עשר לוגים, וחצי תין וששה לוגים
ושלישית תין וארבעה לוגים ורביעית תין ושלושה לוגים ולוג וחצי לוג
ורביעית הלוג.
אמר רבא, למה לי דכתב רחמנא את ענין יציאת מצרים בפרשת רביית,
שנאמר (ויקרא כה לו-לח) 'את כסף לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן
אבקה, אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים'. ומדוע הוזכר
ענין יציאת מצרים לפני יציאת שנאמר בסוף פרשת ציצית (במדבר טו מא)
'אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים'. ומדוע הוזכר ענין
יציאת מצרים בפרשת משקלות שנאמר (ויקרא יט לו) 'מאזני צדק אבני
צדק איתפ צדק וזין צדק יהיה לכם, אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם
מארץ מצרים'.
מפרש רבא: התורה רומזת בכל המקומות האלו, שאמר הקדוש ברוך הוא
אני הוא שהכתנתי במצרים בשעת מכת בכורות בין טפה של בכור
למטה שאינה של בכור – שהכיתי כל בכור בארץ מצרים ואפילו אם היו
כמה בכורות לאשה אחד כגון שאבו עליה כמה רווקים, והבחתו בין מי
שבא מטיפת זרע של רוח והוא בכור, לבין מי שבא מטיפה של אדם שכבר
הוליד ואינו בכור, ודבר זה אין מבחין בו אלא הקב"ה בעצמו. וכשם
שהבחתו בכך במצרים, כך אני הוא שעתידי להבחין וליפרע מפי שתולה
מעותיו בנכרי ומלוה אותם לישראל ברבית – שיש לו מעות משל עצמו
ומלוה אותם לישראל באיסור ריבית, ואומר שהם של נכרי ואינו אלא
שלוחו להלוותם בריבית, ואין בני אדם מבחינים בזה. וקמי שמומן

בפרשת ריבית (ויקרא כה לו) 'אל תקח מאתו נשך ותרבית, ותראת מאלהיק, וחי אחיד עמך', ויש לדרוש שבא הכתוב לומר שאם לקחת ריבית, אהדר ליה כי חיבי דניתי – החזר לו כדי שיוכל לחיות, ולא יעני מחמת הריבית. שואלת הגמרא: ורבי יוחנן הסובר שריבית קצוצה אינה יוצאת בדינינים, האי 'וחי אחיד עמך' מאי עבד ליה – מה הוא דרוש מפסוק זה. משיבה הגמרא: מכני ליה – הוא דרוש לברתניא, שנים שהיו מכללין בדרך במקום שאין מים לשתות, ורק ביד אהד מהן יש קיתור וכליו של מים, ואין מספיק לשתית שניהם עד שיגיעו לישוב, ואם שותין שניהם מהמים, מתים – ימותו שניהם בצמא, ואם שותה אחד מהן הרי הוא מניע לישוב וימצא שם מים ויחיה. דרש התנא בן פסורא, מוטב שישתו שניהם ויחיו ככל שיספיקו המים ואחר כך ימותו שניהם כשיגמרו המים, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חבירו על ידי שישתה לבדו מהמים ולא יתן לחבירו, שכיון שמחויב להציל את חבירו, אין לו לשתות את כל המים ולהניח לחבירו למות מיד. עד שפא רבי עקיבא חלק עליו ולימד מהפסוק 'וחי אחיד עמך' שתיך קודמים לחי חבירך, כלומר שאין אתה מצווה לדאוג לחי אחיך אלא 'עמך', ולכן אם אין די לשניהם ישתה הוא ולא יתן לחבירו.

מקשה הגמרא על רבי יוחנן: מיתבי, בנים שירשו את נכסי אביהם, והניתי להם אביהם בתוך הירושה מעות של רבית – מעות שנטל מאחרים בתורת ריבית, אף על פי שהבנים יודעים שהמעות האלו הן של רבית, אינן תיבין להחזירן ללוה. אלא מותרים להשתמש בהם. מדייקת הגמרא: מכך שהברייתא נקטה את ההיתר רק לגבי הבנים משמע שהא אביהם אם היה חי תיב להחזיר את המעות ללוה, שלא כדברי רבי יוחנן. מתרצת הגמרא: בדין הוא – באמת הדין הוא דאביוהו נמי אם היה חי לא מיתבי להחזיר את המעות, ומה שנקטה הברייתא את ההיתר רק לענין הבנים הוא אידי דקא בעי למתני סיפא – אגב שהברייתא רצתה לשנות כסיפא את הדין הבא, שמה שאמרנו שאין הבנים צריכים להחזיר הוא דווקא אם הניח להם 'מעות' של ריבית, אבל אם הניח להם אביהם בתוך הירושה פרה וטלית ו-או טליתן וכל דבר המסוים – דבר הנייר לרבים שהוא שייך לפלוני ולא הגיעו לידי האב אלא בתורת ריבית, ואם כן יש לאב בזיון זוה, שכשרואים את החפץ בידי הבנים נזכרים שבא לידי אביהם על ידי איסור, תיבין הבנים להחזיר את החפץ ללוה מפני כבוד אביהם. ובזיון שדין זה שייך רק לגבי הבנים, תני נמי רישא ושכשנהיג מעות אינם צריכים להחזירן בדיהו – דווקא לענין הבנים, אבל באמת דין זה שייך גם לגבי האב וכרבי יוחנן.

מקשה הגמרא: והני מפני כבוד אביהם מי מיתבי – וכי חייבים הבנים להחזיר את הריבית מפני כבוד אביהם, הרי אביהם רשע היה שהלוה בריבית, ורבי בא – יש לקרוא ולדרוש כאן את הכתוב לענין איסור קללה (שמות כב כז) 'ונשאי בעמך לא תאר', ודרשו חכמים שאין האיסור לקלל את הנשיא אלא בעושה מעשה עמך, כלומר שהוא שומר את המצוות, ומה יש ללמוד גם לענין מצות כיבוד אב שאין חיובו אלא אם אביו 'עושה מעשה עמך', ובזיון שאביהם הלוה בריבית אין הם חייבים בכבודו.

מתרצת הגמרא: בראמר רב פהם משמיה דרבא לענין אחר, שמדובר בשעשה תשובה, הקא נמי – כן יש להעמיד כאן שמה שחייב את הבנים להחזיר, היינו באופן שעשה אביהם תשובה, ולפיכך חייבים הם בכבודו. מקשה הגמרא: אי עשה אביהם תשובה, מאי בעי גביה – מדוע נותר החפץ של הריבית בביתו, היה לו להחזירו בעצמו. מתרצת הגמרא: כגון שלא הספיק האב להחזיר את הריבית לאחר שעשה תשובה עד שמת.

מקשה הגמרא על רבי יוחנן: מיתבי, תנולין ומלוי ברבית, אף על פי שגבו את המעות, מהחזירן – עליהם להחזיר את המעות לבעליהם. מפרשת הגמרא תחילה את הברייתא. גולנין מאי אף על פי שגבו אימא – לשון 'אף על פי' משמע שלא רק שלא יגזלו אלא אפילו אם כבר גזלו יש להם להחזיר, והרי אין זו שייך לענין גולנים, שהרי אי גזול גזול – אם כבר גזלו, הרי גזלו, ואין שייך לומר: אף על פי, ואי לא גזול – ואם עדיין לא גזלו, וכי גולנין קרית להו – וכי שייך לקרות גולנים קודם הגזילה. אלא אימא שאין כאן שני דברים, גולנים ומלוי בריבית, אלא הברייתא מפרשת את דבריה, גולנין מאי ניהו – באיזה גולנים אנו מדברים, במלוי ברבית, ובאה הברייתא לחדש שאף על פי שכבר גבו את הריבית, מהחזירן – הרי הם חייבים להחזיר את המעות ללוה, ומבואר שריבית קצוצה יוצאת בדינינים ושלא כדעת רבי יוחנן.

מתרצת הגמרא: תנאי היא – מצינו תנאים שנחלקו בזה, ויש גם תנאים הסוברים כדברי רבי יוחנן. דתניא, רבי נתניה ורבי אליעזר בן יעקב פוטרין את המלוה ואת הערב מלא תעשה וממלקות. מפני שיש בהן קום עשה – שאפשר לתקן את הלאו על ידי קיום העשה שבו, ונחשב לאו הניתק לעשה, ואין לוקים עליו. מבארת הגמרא: מאי קום עשה – על ידי איזה עשה יש לתקן את הלאו, לאו משום דאמרינן להו קומי אהורו – ודאי הוא שאומרים להם להשיב את הריבית, הרי שלדעתם יש חובה להחזיר את הריבית, ומדבריהם יש לדייק, מכיל דתנא קמא המחייב מלקות אף את המלוה והערב, כפר לאו גבי אהורוי ניהו – אין עליהם מצוה להשיב את הריבית, ואין זה לאו הניתק לעשה, ולוקים עליו. הרי שנחלקו תנאים אם יש חובה על המלוה להשיב את הריבית ללוה או לא.

דוחה הגמרא: לא, אפשר שהכל סוברים שהמלוה חייב להשיב הריבית ללוה, אולם כיון שכבר גבה הריבית עבר על הלאו והתחייב מלקות, ואין מה שחייב להחזיר תיקון על הלאו, אלא מצות עשה בפני עצמה. ולא נחלקו אלא קודם שגבו הריבית, שדעת תנא קמא שהמלוה והערב כבר עברו על הלאו של 'לא תשימון', ושוב אינם יכולים לתקן, ורבי נחמיה ורבי אליעזר אמרו שיש לו תיקון, ומאי קום עשה – ומדוע התיקון שהזכירה לפרע שפירא – השטר שכתוב בו חוב הריבית, ובכך בטל האיסור למפרע. מקשה הגמרא: מאי קפכר – מה סוברים רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב שאמרו שעל ידי קריעת השטר מתקנים את הלאו, אי קפכר – אם סוברים הם ששטר העומד לגבות אף קודם שנגבה כגבי דמי – נחשב כאילו גבה המלוה את מה שכתוב בשטר, כיון שבכתיבתו שיעבר לו את קרקעותיו, אם כן איך יתקנו את הלאו על ידי קריעת השטר, והא עברו איסורייהו – והרי כבר עברו על האיסור. ואי סוברים הם ששטר העומד לגבות כל זמן שלא גבו אותו בפועל, לאו כגבי דמי, אם כן הא עדיין לא עברו – לא עשו ולא כלום, ואף בלא קריעת השטר אין לחייבם מלקות, ומדוע חולק תנא קמא ומחייב את המלוה והערב מלקות.

מתרצת הגמרא: לעולם קפכר שטר העומד לגבות לאו כגבי דמי, ומכל מקום בכתיבת השטר עברו על הלאו של 'לא תשימון' עליו נשך, ולפיכך לדעת תנא קמא לוקים על הלאו זה, אלא שרבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב סוברים שאפשר לתקן את הלאו על ידי קריעת השטר, שעל ידי זה נחשב כאילו לא שמו עליו נשך מעולם, והא קא משמע לן בברייתא זו דפשיטא מילתא היא – ששימת הריבית על ידי כתיבת השטר היא איסור בפני עצמו אפילו בלא גביית הריבית.

מוכיחה הגמרא: תני נמי מסכת פירא, דתנן להלן (עה): ואלו עוברים בלא תעשה בהלוה בריבית, המלוה והלוה הערב והעדים, וקשה, בשלמא בוליהו – המלוה והלוה והערב, מובן שהם עוברים בלאו, שהרי עבדו (עשו) מעשה של הלוהא בריבית, אלא עדים מאי עבדו, אלא לאו שפע מינה דשוימא מילתא היא – שבשימת הריבית בשעת כתיבת שטר החוב, עוברים על הלאו של 'לא תשימון', ולכן חייבים העדים על כך שסייעו בכתיבת השטר, ואם כן הוא הדין המלוה והערב עוברים על לאו זה משעת כתיבת השטר על אף שעדיין לא גבו ואינו נחשב כגבוי. מסיקה הגמרא: אכן שפע מינה.

אמר רב ספרא, כל ריבית שהתחייב הלוה למלוה באופן שאילו היה המלוה תובעו לשלם בדיניהם של אומות העולם שאינם מחזירים באיסור ריבית, היו מוציאים את הממון מלוח למלוח, והיינו שהיא ריבית קצוצה שבשעת ההלוואה התחייב הלוה לשלמה, בדיניהו אף אם כבר שילם את הריבית מהחזיר את המעות ממלוח ללוה, וכרבי אלעזר שריבית קצוצה יוצאת בדינינים. אבל כל ריבית שאילו היה המלוה תובע מן הלוה בדיניהם של אומות העולם, אין מוציאים מלוח למלוח, מפני שלא התחייב על כך בפירוש בשעת ההלוואה, אין זו ריבית קצוצה, אלא אבק ריבית דרבנן, לפיכך בדיניהו אם כבר נתן ריבית כזו אין מהחזיר ממלוח ללוה.

מקשה הגמרא: אמר ליה אבהי לרב יוסף, וכללא הוא – וכי כלל זה נכון תמיד, ותרתי הלוואה סאה פסא, שהיו סאה חטים בזמן הוול על מנת לשלם לו לאחר זמן, בדיניהם של האומות מוציאים מלוח למלוח – מחייבים את הלוה לשלם לו סאה אף אם התייקרה, ובדיניהו אין זה ריבית דאורייתא אלא אבק ריבית, ואין מהחזיר ממלוח ללוה את עודף היוקר. עונה הגמרא: אמר ליה רב יוסף לאביי, אינהו – אומות העולם אינם מחייבים את בתורת תשלומי ריבית, שלדעתם בתורת פקדון אהא ליהיה

בבא מציעא. פרק חמישי – איזהו נשך דף סב עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס קג רש"י תוספות

1 וְחֵי אַחִיד עֶמֶד. רִישֵׁיה דקרא ברביית קאי אל תקח מאתו וגו' אַם יִשְׁתֵּי
2 שְׁנֵיהֶם מוֹתוּ. בְּצִמָּא שאין מספיק לשניהם: וְאִם יִשְׁתֵּה הָאֶחָד מִנֵּי לִישׁוֹב.
3 וְיִמָּצֵא מִיָּם: עֶמֶד. חֵי קוֹדְמִין: אֵינְהוּ הוּא דְאִין חֵיבִין לְהַחְזִיר. כְּדִתְרָצָה
4 רַבָּה בְּהַגְזֹל בְּתָרָא (פ"ק דף קי"ה) וְחֵי אַחִיד עֶמֶד לְדִידֵיהּ הוּא דְאִתְרִיחַה רַחֲמָנָא
5 אֲהֵרֵר לִיה דְּנִיחֵי בְּהֶדֶךְ דְּסִפִּיחָה דְקָרָא
6 אִרְשִׁיחָה קָאִי אַל תִּקַּח וְאִם לְקַחְתָּ הַחֹרֶר
7 אָבֵל לְבִרְיָה לֹא אֶתְרִי: בְּדִין הוּא ב'ו'.
8 כְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּהָאִי וְחֵי אַחִיד לְכַדְרֵי:
9 הַמְּסוּסִים. שְׁנִיכָר שְׁהוּא גִזֵּל וְאִבְיָהֶם נִזְכָּר
10 בָּה לְקַלּוֹן: דְּר' פִּנְחָס. בְּסוּף חוֹמֵר בְּקוֹדֶשׁ
11 וְחֵינִיחָה דף ס"א: גִּזֵּלִין קָרִית לָהּ. בְּתַמְחָה:
12 פּוֹמְרִין אֶת הַמְּלִיחָה וְאֵת הָעֵרֶב. מִן לֹא
13 תַעֲשֶׂה וּמִלְקוֹת: מִפְּנֵי שֵׁשׁ בָּתָן קוֹם
14 עֲשֵׂה. וְהָיָה לִיה לֹא הֵנִיקָה לַעֲשֹׂה: קוֹמוּ
15 אֲהֵרֵדוּ. מִה שְׁגִבִיתָם וְהָיָה נִתְקוּ לַעֲשֹׂה
16 כְּדִאֲמַרְיָן אַל תִּקַּח וְאִם לְקַחְתָּ הַחֹרֶר וְחֵי
17 אַחִיד: לֹא בְּנֵי אֲהֵרֵדוּ נִינְהוּ. וְחֵי אַחִיד
18 לְכַדְרֵי: לֹא. לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ אִם גָּבַה
19 דְּבִי הִבֵּל אֵינוּ מְתוּקִין בְּחֹרֶה מִן הַמְּלִיחָה
20 דְאִין בָּאן נִיתָק לַעֲשֹׂה וְהָאִי דְחֵינִי פְטוּרִין
21 בְּשֵׁלָא גָבַה דְּהָתָם לֹא הָוֵא אֶלָּא שׁוּמָא
22 בַּעֲלָמָא שְׁשֻׁמוּ עָלֵי נִשְׁךְ עַל דִּי תִנְאִי
23 וְאִתּוּ רַבִּי נַחֲמִיָּה וְר' אֶלְעָזָר לְמַמְרָא דְלֹא
24 תִּשְׁמִינן עָלֵי נִשְׁךְ דְּקָאֲמַר רַחֲמָנָא לֹא
25 אֲשׁוּמָא גְרִידָתָא קִפְדִּי אֶלָּא אֲשׁוּמָא הֵבָא
26 לִידִי גִיבּוּ וְכָל בְּמָה שֵׁלָא גָבַה אֵיכָא קוֹם
27 עֲשֵׂה לְקַדְרֵי שְׁטָרָא וְהִשְׁתָּא קִפְרִיךְ וְאִוִּיל
28 לְפָרְשֵׁי שְׁנוּרָא מֵאִי קִסְכֵּר ב'ו': כְּגַבִּי דְּמִי.
29 שְׁהֵי שִׁיעֵבֵד לֹא קִרְעוּתֵי עַל הַקֶּרֶן וְעַל
30 הָרִבִּית: עֲבָדוּ לְאִיפּוּרֵיהוּ. וְקִרְעוּתֵי הָוֵא
31 הִשְׁבָּתוּ וְאִם גָּבַה נְמִי הוּא מִיחֵיבִי לִיה
32 לְאֲהֵרֵדוּ: לֹא עֲבָד כְּלָוִם. וּמֵאֵן פְּלִיג
33 עֲלִיחֵיהּ: לְעוֹלָם לֹא כְּגַבִּי דְּמִי. וְאֲשׁוּמָא
34 גְרִידָתָא מְחִיבִי לִיה תִּנְאָה קָמָא: דְּתַנּוּ ב'ו'.
35 וְאִי אֲמַרְתָּ לֹא מְחִיבִי עַד דְּגָבּוּ בְּשֵׁלָמָא
36 כּוֹלְהוּ עֲבָדֵי מַעֲשֶׂה בְּגִבְיָתוֹ מִלּוֹה גוֹבַה מִן
37 הָעֵרֶב וְהָעֵרֶב מִן הַלּוּה הַלּוּה נָתַן בִּיד
38 הַמְּלִיחָה וְעֵבֶר בְּלֹא תִשְׁכַּח (דְּהִיבִים כז) אֶלָּא
39 עֲדִים מֵאִי עוֹבֵד: אֶלָּא לֹא מִשׁוּם שׁוּמָא.
40 הַלְכָךְ מִלּוֹה וְעֵרֶב נְמִי מִתְחַלְתֵּן חֵיבִין
41 מִשׁוּם שׁוּמָא: בְּדִינֵיהֶם. שֶׁל אַמוּת שֶׁלֹּא
42 נֶאֱסַר לָהֶם רְבִית: מוֹצִיאֵן מִן הַלּוּה
43 לְמַלּוּה. אִם אֵין לֹא מִשְׁכּוֹן ע"י תִּנְאִי
44 שְׁבִינֵיהֶם כְּגוֹן רְבִית קִצְרָה: בְּדִינֵיהֶם. אִם
45 גָּבַה מְחִזְרִין לֹא כִּר' אֶלְעָזָר וְלִקְמִיחָה פְּרִיךְ
46 לִיה מֵאֲבָק רְבִית דְּבִדְיָנֵיהֶם מוֹצִיאֵן
47 וּבְדִינֵיהֶם אֵין מְחִזְרִין: כֹּל שְׁבִינֵיהֶם אֵין
48 מוֹצִיאֵין. מִפְּרָשׁ לִקְמוּ: וּבְדִינֵיהֶם אֵין
49 מְחִזְרִין. אֵת הָעוֹדֵף בְּיוֹקֵר שְׁהוּקִיר
50 הַחֲסִים בְּשַׁעַת תְּשׁוּמִין דְּהָא אָבָק רְבִית
51 הוּא: אֵינְהוּ תּוֹרַת פְּקֻדוֹן אֶתְרִי לִידֵיהּ.
52 אֵינְהוּ כִי מִגְבּוּ סָאָה בְּסָאָה מִן הַלּוּה
53 לְמַלּוּה לֹא תּוֹרַת רְבִית קָא מְגַבֵּה לִיה
54 אֶלָּא תּוֹרַת פְּקֻדוֹן הוּא בְּעֵינֵיהֶם דְּהָא
55 סָאָה מִסֵּר לֹא בִידוּ וְכִי אָמַר רַב סִפְרָא
56 לְמִלְתֵּיהּ הֵכִי אָמְרָה: כֹּל שְׁבִינֵיהֶם מוֹצִיאֵן תּוֹרַת רְבִית דְּבִינֵיהֶם מְחִזְרִין:
57 מִשְׁכְּנָתָא בְּלֹא כְּבִינָתָא. מִלּוֹה מַעוֹת עַל הַכֶּסֶף וְאוֹכֵל אֶת הַפִּירוֹת וְאֵינוּ פּוֹסֵק
58 לְנִכְסוֹת לֹא מִן הַחֹב כְּלָוִם בְּשִׁבְלֵי אֲבִילָתוֹ וְאוֹכֵל תּוֹרַת רְבִית: דְּבִינֵיהֶם
59 מוֹצִיאֵין. אִם אָכַל הַלּוּה הַפִּירוֹת מִשְׁמִשְׁכְּנָתָהּ:

וְחֵי אַחִיד עֶמֶד אֲהֵרֵר לִיה כִּי חֵיבִי דְּנִיחֵי וְרַבִּי יוֹחָנָן הָאִי
וְחֵי אַחִיד עֶמֶד מֵאִי עֲבִיד לִיה מִכְּפֵי לִיה לְכַדְרָתָא שְׁנִים
שְׁהֵי מְחַלְכִין בְּדֶרֶךְ וְכִיד אֶחָד מִהֶן קִיתוּן שֶׁל מִים אִם
שׁוֹתִין שְׁנֵיהֶם מִתִּים וְאִם שׁוֹתָה אֶחָד מִהֶן מִנֵּי לִישׁוֹב
דְּרִשׁ בֵּן פְּטוּרָא מוֹטָב שִׁישְׁתּוּ שְׁנֵיהֶם וְיָמוּתוּ וְאֵל יִרְאֶה
אֶחָד מִהֶם בְּמִיתָתוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ עַד שְׂבָא ר' עֲקִיבָא וְלִפְמֹד
וְחֵי אַחִיד עֶמֶד חֵייד קוֹדְמִים לְחֵי חֲבִירָה מִיחֵיבִי הֵינִי
לָהֶם אֲבִיָּהֶם מַעוֹת שֶׁל רְבִית אַע"פ שִׁיזְעִים שְׁהֵן שֶׁל
רְבִית אֵין חֵיבִין לְהַחְזִיר הֵא אֲבִיָּהֶן חֵיבִי לְהַחְזִיר בְּדִין
הוּא דְאֲבוּהוֹן נְמִי לֹא מִיחֵיבִי לְהַחְזִיר וְאִידִי דְקָא בְּעִי
לְמַתְנִי סִפְּא הֵינִי לָהֶן אֲבִיָּהֶם פְּרָה וְטָלִית וְכָל דְּכֵר
הַמְּסוּסִים חֵיבִין לְהַחְזִיר מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיָּהֶם תִּנִּי נְמִי וְיִשְׂאֵל
בְּרִידָהוּ וְהֵי מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיָּהֶם מִי מִיחֵיבִי קָרִי בָּאן
וְנִשְׂאֵי בְּעַמְּדָא לֹא תֹאֵר בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עֶמֶד בְּדִאֲמַר (ר')
פִּנְחָס מִשְׁמִיחָה דְרָבָא בְּשַׁעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה הֵבָא נְמִי בְּשַׁעֲשֶׂה
תְּשׁוּבָה אִי עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה מֵאִי בְּעִי גְבִיָּה שֵׁלָא הַסְפִּיק
לְהַחְזִיר עַד שְׁמַת מִיחֵיבִי הַגּוֹלְגִין וּמִלּוֹי רְבִית אַע"פ שְׁגָבּוּ
מְחִזְרִין גּוֹלְגִין מֵאִי אַע"פ שְׁגָבּוּ אֵיכָא אִי גּוֹלֵל גּוֹלֵל אִי לֹא
גּוֹלֵל גּוֹלְגִין קָרִית לָהּ אֶלָּא אֵימָא גּוֹלְגִין מֵאִי נִיחּוּ מְלִי
רְבִית אַע"פ שְׁגָבּוּ מְחִזְרִין תִּנְאִי הֵאִי דְתַנּוּ רַבִּי נַחֲמִיָּה
וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֵּן יַעֲקֹב הַפּוֹמְרִין אֶת הַמְּלִיחָה וְאֵת הָעֵרֶב
מִפְּנֵי שֵׁשׁ בָּתָן קוֹם עֲשֵׂה מֵאִי קוֹם עֲשֵׂה לֹא מִשׁוּם
דְּאֲמַרְיָן לָהּ קוֹמוּ אֲהֵרֵדוּ מִכָּל דְּתַנּוּ קָמָא סִכֵּר לֹא
בְּנֵי אֲהֵרֵדוּ נִינְהוּ לֹא מֵאִי קוֹם עֲשֵׂה לְקִרְעוֹ שְׁטָרָא מֵאִי
קִסְכֵּר אִי קִסְכֵּר שְׁטָר הָעוֹמֵד לְגִבּוֹת כְּגַבִּי דְּמִי וְהָא עֲבָדוּ
אִיפּוּרֵיהוּ וְאִי לֹא כְּגַבִּי דְּמִי הֵאִי לֹא עֲבָד וְלֹא כְּלָוִם
לְעוֹלָם קִסְכֵּר שְׁטָר הָעוֹמֵד לְגִבּוֹת לֹא כְּגַבִּי דְּמִי וְהָא קָא
מִשְׁמַע לָן דְּשׁוּמָא מִלְּתָא הֵאִי חֵיבִי נְמִי מִסְּתַבְרָא דְתַנּוּ
וְאִלוּ עוֹבְרִים בְּלֹא תַעֲשֶׂה הַמְּלִיחָה וְהַלּוּה הָעֵרֶב וְהָעֲדִים
בְּשֵׁלָמָא כּוֹלְהוּ עֲבָד מַעֲשֶׂה אֶלָּא עֲדִים מֵאִי עֲבָדוּ אֶלָּא
לֹא שְׁמַע מִיָּה דְשׁוּמָא מִלְּתָא הֵאִי ש"מ אָמַר רַב סִפְרָא
כֹּל שְׂאִילוֹ בְּדִינֵיהֶם מוֹצִיאֵם מִלּוֹה לְמַלּוּה בְּדִינֵיהֶם מְחִזְרִין
מִמְּלִיחָה לְלוֹה כֹּל שְׂאִילוֹ בְּדִינֵיהֶם אֵין מוֹצִיאֵן מִלּוֹה לְמַלּוּה
בְּדִינֵיהֶם אֵין מְחִזְרִין מִמְּלִיחָה לְלוֹה א"ל אֲבִי לָרַב יוֹסֵף
וְכִלְלָא הוּא וְהָרִי סָאָה בְּסָאָה בְּדִינֵיהֶם מוֹצִיאֵן מִלּוֹה
לְמַלּוּה וּבְדִינֵיהֶם אֵין מְחִזְרִין מִמְּלִיחָה לְלוֹה אָמַר לִיה אֵינְהוּ
בְּתוֹרַת פְּקֻדוֹן אֶתְרִי לִידֵיהּ א"ל רַבִּינָא לָרַב אֲשִׁי וְהָרִי
מִשְׁכְּנָתָא בְּלֹא נְכִייתָא דְבְּדִינֵיהֶם מוֹצִיאֵן מִלּוֹה לְמַלּוּה
ובדינתי

א' עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה מֵאִי בְּעִי גְבִיָּה. לְמַד רְבִית קִצְרָה וְיִצְאָה בְּדִינֵיהֶם פְּרִיךְ שְׁפִיר
דְּהֵי לֹא לְהַחְזִיר וְאֶפְסִילוּ לְמֵאֵן דְּאֲמַר אֵיכָּה יִצְאָה מִיָּה לֹא לְהַחְזִיר
מִשׁוּם לַעוּ וּבּוֹשֶׁת וְכִינן דְלֹא חֲשַׁשׁ גַּם בְּנֵי אֵין לָהֶם לְחֹשֶׁשׁ לְכַבּוֹד: גּוֹלְגִין מֵאִי
אַע"פ שְׁגָבּוּךְ אֵיכָא. וְאִתְרִי דָאָךְ עַל פִּי שְׁגָבּוּ מִשׁוּם מִלּוֹה בְּרִבִּית נְקִט' וְיִל
דְא"כ גּוֹלְגִין לְמֵאִי תִנְהוּ פְּשִׁטָּא דְמְחִזְרִין
לְהֵכִי אֵינְטִירָא לִיה לִשְׁנוּי הַגּוֹלְגִין מֵאִי
נִיחּוּ מְלִי בְּרִבִּית:
תנא' הֵאִי. וְאִתְרִי דְבְּהַגְזֹל (פ"ק דף ט"ז)
מִשְׁנֵי דְמְחִזְרִין לְצִאת דִּי שְׁמִים
וְאֲמַאי לֹא מִשְׁנֵי נְתָאִי הֵאִי כְּדִמְשֵׁנִי הֵבָא
וְיִל דְּהֵבָא קָאֲמַר אֶלִּיבָא דְר' יוֹחָנָן
וְלִידֵיהּ דְּאֲמַר אֵיכָּה יִצְאָה בְּדִינֵיהֶם אֶף
לְצִאת דִּי שְׁמִים אֵינוּ צָרִיךְ לְהַחְזִיר וְלִכְךָ
לֹא מִצִּי לִשְׁנוּי הֵבָא אֶלָּא תִנְאִי הֵאִי
וְסוּגָא דְּהָתָם אֲתִי כְּהֵוֹאֵת תִּנְאִי דְאִית לִיה
יִצְאָה בְּדִינֵיהֶם דְּפִרִיךְ אֲהֵוִיָּה בְּרִייתָא
דְּסִכְרָה דְּמִן הַתּוֹרָה תִּקְנוּ דְאֵין מְחִזְרִין אֶף
מַעֲשֶׂה שְׁהֵי תִקְנוּ דְאֵין מְחִזְרִין וְפִרִיךְ
מִיָּה בְּרִייתָא דְהֵוִיָּה לְאִחֹר הַתְּקֵנָה וְתִנְאִי
דְהֵבָא נְחָלְקוּ אִם יִצְאָה בְּדִינֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה
וְדִלָּא כְּפִי רִיבִין דְּפִירִשׁ לְעֵיל לְמוֹרָא נִיתָן
שֵׁשׁ לֹא לְהַחְזִיר מִיָּרֵאת שְׁמִים וְלֹא
לְהַשְׁבּוֹן עַל פִּי בֵית דִּין:
לא מֵאִי קוֹם עֲשֵׂה לְקַרְעוּי שְׁטָרָא.
פִּרְשִׁי וְכּוֹלְהוּ סִכְרָא לָהּ בְּחוּתִיהּ
דְר' יוֹחָנָן דְאִי גָבַה אֵין מְחִזְרִין דְתוּ לִיכָא
קוֹם עֲשֵׂה לְאֲהֵרֵדוּ רְבִית וּפּוֹלְגִיתִיהּ בְּלֹא
גָבַה וְקִשְׁתָּה דְמַעֲיָקָרָא פְּרִיךְ אֲדִיר' יוֹחָנָן
וּמִשְׁנֵי תִנְאִי הֵאִי וּפּוֹלְגִיתִיהּ בְּרַבִּי יוֹחָנָן
וְדִחִי וְכּוֹלְהוּ סִכְרָא לָהּ בְּחוּתִיהּ כֹּל שֶׁן
דְּאָמַר לִיה שְׁפִיר טַפִּי וְיִל דְּמַעֲיָקָרָא וְדִחִי
סִכֵּר דְּפִלְגִי בְּלֹא דְנָלָא תִקַּח מֵאִתּוֹ נִשְׁךְ
וּפְלִיגִי בְּרַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר וּמִסִּיק
דְּכּוֹלְהוּ אֵית לָהּ דְר' אֶלְעָזָר וְלֹא לְקִי
אֶלָּא דָּאֵל תִּקַּח מִשׁוּם דְּנִיתָק לַעֲשֹׂה הוּא
בְּהִשְׁבָּה אָבֵל פְּלִיגִי בְּלֹא דְלֹא תִשְׁמִינן
וְהִיכָא אֵת גָּבַה דְּעִינִי דְרַבִּית דְּתַק' סִכֵּר
מִיָּה כְּשִׁנְתָּבֵת הַשְּׁטָר נְגַמְרָה הַשְׁמוּאִל וְהָא
כִּאִילוּ גָבַה כְּבֵר וְאֵין עוֹד תִּקְנָה לְתַקֵּן
הֵלֹא דְלֹא תִשְׁמִינן וְר' נַחֲמִיָּה וְרַבִּי אֶלְעָזָר
וְכ"ו סִכְרִי לֹא דְשׁוּמָא מִתְּלֵי תִלִּי וְקָאִי
שָׂאֵם יִקְרַע הַשְּׁטָר קוֹדֶם שִׁיגָבָה פְּטוּר
וְהַמְקַשָּׁה לֹא הִבִּין יָפָה טַעְמוֹ וּפְרִיךְ אִי
כְּגַבִּי דְּמִי כִי וְאִי לֹא כְּגַבִּי דְּמִי אֲמַאי
חֵיבִי לְרַבְּנָן וּמִשְׁנֵי לֹא כְּגַבִּי דְּמִי
וְטַעְמִיחֵיהּ דְּרַבְּנָן דְּסִכְרִי מַשְׁעַת כְּתִיבָה
נְגַמְרָה הַשְׁמוּאִל וְאִתְרִי וְהִיכִי ס"ד מַעֲיָקָרָא
דְּפִלְגִי בָּאֵל תִּקַּח הָא אֲמַרְיָן לִקְמוּ (דף ט"ז)
דְּעֵרֶב אֵינוּ עוֹבֵר אֶלָּא מִשׁוּם לֹא תִשְׁמִינן
בְּלִבִּי וְיִל דְּהֵינֵי שְׁהָעֵרֶב לֹא קָבַל רְבִית
מִן הַלּוּה אֶבֶל הֵבָא שְׁהָעֵרֶב קָבַל רְבִית מִן
הַלּוּה וְתַנּוּ לְמַלּוּה לְכָךְ חֵיבִי גַם מִשׁוּם
אַל תִּקַּח לְת"ק וְאִם תֹּאמַר וְאֲמַאי לֹא דְחִי
דְּכּוֹלְהוּ סִכְרָא לָהּ כִּר' אֶלְעָזָר וּפְלִיגִי אִי
חֵיבִי עַל לֹא הֵנִיקָה לַעֲשֹׂה אִי לֹא וְיִל (דְּהֵבָא) הַלְכָה דְּפִטוּר וְעוֹד דְּבִרִישׁ
תְּמַרְהָ (דף ט"ז) פִּי דְלִכְ"ע פְּטוּר:
אֵינְהוּ בְּתוֹרַת פְּקֻדוֹן אֶתְרִי לִידֵיהּ. דְּאָמַר (לִקְמוּ דף ט"ז) מִי קִרְדּוּ חֲשִׁין בְּאַכְלָבְאִי
כְּמוֹ כֵּן הֵייתִי שׁוּמְרָם בְּבֵית וּמוֹכְרָם בְּיוֹקֵר:
לִקַּח

לָקַח הֵימְנו חֲטִין בְּדִינָר זָהָב הַכּוֹר. רש"י פירש דמקח חטין הוי היתר אע"פ שאין לו חטים כיון שנתן לו מעות ולא קאי אסור אלא איין ונקט רישא לרבנותא דסיפא דיון אסור אע"פ שבא מבח פיסוק הראשון של חטים שהיה דרך מקח וממכר ולאך דרך הלואה וקשה לפירושו חדא שצריך למחוק הספרים לקמן (ה' ע"ג) בגמרא דגרס וקא

לקח קתני מאי לקח לקח בהלואהו כי לפי זה אתי שפיר לקח דקאי אחטים דשרי ועוד כיון דאסור לא קאי אלא איין מאי פריך בגמרא וכי אין לו יין מאי הוי והתנן יצא השער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה וכי לא ידע דאסור לפסוק יין מחמת חוב ולא נתן לו אז שום דמים ועוד מדמשיני בבא לחוב בדמיהם מכלל דמעיקרא סבר שהיה נותן לו דמים ותו אדפריך מציא השער פוסקין לפרוך מרישא דשרי גבי חטים מיהו זה יש לתרץ דהיה משני דאסור קאי גם ארישא או הנה מוקמין רישא דשרי ביש לו חטים דוקא לכך נראה דאיתורו תרביית דאסור קאי אבולא מתני' וכי קתני בספא יין אין לו הוא הדין דגם חטין אין לו לכך פריך בגמרא וכי אין לו יין וגם חטים מאי הוי ועיקר קושיותו מבח חטים דאסור כי אין לו אע"פ שנותן דינר וזה ומשני בבא לחוב בדמיהן שבכר היה חייב לו דינר וזה ובשעת קנין אינו נותן לו כלום ומיד הוי ליה למפרך וקא לקח קתני אלא דפריך ליה השתא עדיפא מניה ואי' אמאי תני גבי יין אין לו כי נמי יש לו אסור ליתן שוה ל' דינר הלא אפילו חטים הנה איסורא ליקח בל' דינר כיון שלא היה לו חטים בפסק הראשון וי"ל דנקט לאשמועינן דאף ברישא אין לו חטים ואסור:

והתנן אין פוסקין. אית דגרסי והתנא משום דלא גרסינן במתניתין יצא השער פוסקין וכן לקמן (ה' ע"ג) אית ספרים דגרסי אלא מתני' דאין פוסקין וכו' הא יצא השער פוסקין ויחייב משכחת לה באבלבאי ארבי וספרים דגרסי הקא והתנן גרסי במתני' יצא השער פוסקין ולא גרסי' לקמן הא:

אע"פ שאין לזה יש לזה. דאע"פ ולא משך חטין אין זה רבית כיון שאם היה בא מוכר לחזר הנה קאי במי שפרע ולכן חשיב כנותקו ברשות לוקח: **הרי** שנושה בו ועמד על גורנו. תימיה והלא מעות קונות הקא אפילו מדרבנן דמילתא דלא שכיח היא בדאמרין בהנהיב (נ"ד ע"ג) גבי ההלוי דמי שור בפרה וי"ל דהקא מיירי שלא פטרו ממנו עד שיתן לו החטין:

דאמר

קאמר לקח הימנו חטים במלוא קאי ובשבא לתובעו אמר לו תן לי מעותי שאני לוקח בהן היין אמר לו הרי מעותיך עשויות עלי דמי שלשים דינרין יין ויין אין לו: **ואי** הוה ליה חמרא. וזו' יחייב ליה מעיקרא ופירי שקיל מיניה ולא דמי לרבית אבל משקל מיניה וזו'. אסור דינר וזה יחייב ליה וקא שקיל מיניה קלתין: **הא** בדינר וזה הכור וכן השער קתני. ואם בדינר בשללוקן בדינר וזה השער שלשים וזאי דאזיל גביה דאי השער בדינר וזה העלם עלי שלשים דינר. מעיקרא אוקמינהו ברבית בשביל המתנתו: **כי** שכיבנא רבי אושעיא נפק לוותי

ובדינינו אין מחזירין ממלוה ללוה אמר ליה אינהו בתורת וכו' אתא לדידיה אלא כל שאילו בדיניהן דקאמר רב ספרא מאי אתא לאשמועינן הכי אתא לאשמועינן כל שאילו בדיניהן מוציאין מלוה למלוה בדינינו מחזירין ממלוה ללוה ומאי ניהו ברבית קצוצה וכדרי אלוהו כל שאילו בדיניהם אין מוציאין בדינינו אין מחזירין רבית מוקדמת רבית מאוחרת: **ביצד** לקח הימנו חטים בדינר זהב הכור וכן השער וכו': וכי אין לו יין מאי הוי והתנא אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער יצא השער פוסקין אף על פי שאין לזה יש לזה אמר רבה מתניתין בבא לחוב בדמיהן עסקין וכדתנא הרי שהיה נושה בחבירו מנה והלך ועמד על גורנו ואומר תן לי מעותי שאני רוצה ליקח בהם חטים אמר לו חטים יש לי שאני נותן לך צא ועשה עלי בשער של עכשיו ואני אעלה לך כל שנים עשר חדש אסור דלאו באיסרו הקא לידו דמי א"ל אפי' אי דלא באיסרו הקא לידו מאי איריא אין לו אפי' יש לו נמי אלא אמר אפי' מתני' פדתני רב ספרא ברבית דבי רבי חיאי דתני רב ספרא ברבית דבי ר' חיאי יש דברים שהם מותרין ואסורין מפני הערמת רבית ביצד אמר לו הלויני מנה א"ל מנה אין לי חטין במנה יש לי שאני נותן לך נתן לו חטין במנה וחזר ולקחן הימנו בעשרים וארבע סלע מותר ואסור לעשות בן מפני הערמת רבית הקא נמי כגון דאמר הלויני שלשים דינרים אמר ליה שלשים דינרים אין לי חטין בשלשים דינרים יש לי שאני נותן לך נתן לו חטין בשלשים דינרים וחזר ולקחן הימנו בדינר זהב אי אית ליה חמרא ללוה דיהיב ליה בשלשים דינר פירא הוא דקא שקיל מיניה ולית לן בה ואי לא כיון דלית ליה חמרא ודאי משקל וזו' מיניה מחזי ברבית אמר ליה רבא אי הכי תן לי חיפי דמי חיפי מבעי ליה תני דמי חיפי שאני מוכרן שמכרתים לך מבועיא ליה תני שמכרתים לך הרי חטין עשויות עלי בשלש' דינרין מעיקרא נמי הכי אוקמינהו עילויה הכי קאמר ליה בדמי חטין שעשויות עלי בשלשים דינר הרי לך אצלי בהן יין ויין אין לו והא בדינר זהב הכור וכן השער קתני אלא אמר רבא כי שכיבנא רבי אושעיא נפק לוותי

דמחרצא

ובדינינו אין מחזירין. דאבך רבית הוא כיון דיומקין שאין עושים פירות שהכרמים לוקח. אין זו רבית קצוצה: **אינהו נמי כי** אפני ליה. סברי דבתורת וכו' אתו הנה פירות לדיה דלוקח דכל זמן שלא פרע לו מעותיו הכרם מכור לו עד זמן שפסקו ביניהם. ישכיל לפרוזה והוא הדין דמצי לאתוביה נמי מאבק רבית דהמקרה בפירות דמתניתין אלא הא שניא נמי אית ליה לשנויי בתורת וכו' אתו לדיה: **מאי אתא** לאשמועינן. ה' ניהו דבדיניהם אין מוציאין והוא רבית ובדינינו אין מחזירין: **רבית מוקדמת** ורבית מאוחרת. בשלהי מתניתין (ה' ע"ג) קתני לה והא בתורת רבית יחייב ליה ובדיניהם אם לא נתן אין מוציאין שרי לא פסק עמו: **וכי אין לו יין מאי הוי**. אחר שיצא השער לזמן והוא חייב לו החטין או המעות הרי הוא כפוסק עמו עכשיו על היין: **אין פוסקין על הפירות**. ליתן לו מעות בכור חטין ולומר לו תנהו לי לסוף זמן גדול ואפילו יש שנותנין אותו עכשיו בכר בתחילת הקציר אין זה שער עד שיצא שער מפורסם וקבוע בשוק העיר בכר: **אע"פ שאין לזה**. המוכר יש לזה. לאיש אחר וכול לקנותו עכשיו בדמים שקיבל. מתניתין בבא לחוב בדמיהן עסקין. שלא נתן לו זה המוכר ללוקח דמי החטין שהיב לו שקחור וקבלם הימנו בשביל היין אלא בא לעשותו עליו דמי החטין חוב ולפסוק על החוב יין וכן אמר לו אני מקבל עלי חטין בשלשים דינר כמו שאתה יכול למוכרו וזרי לך אצלי בהן יין בשער של עכשיו דאי הנה ליה יין הנה קניו לו מעכשיו ואי איקר ברשותיה איקר אכל אין לו והוא לא קיבל עכשיו מעות שנוכל לומר וכול הוא לקנותו בדמים שקיבל נמצא שאינם אצלו אלא בהלואה בעלמא: **דתנא**. שיש הפרש בין נותן מעות לבא עליו בחובה: **ואני אעלה לך**. החטים כל שנים עשר חדש אף אם יתעלו דמיהן אקבל עלי העלו ואתנן לך בדמים הללו: **דלא באיסרו** הקא לידו דמי. שאין זה דומה לנותן איסר בשעה שפוסק דאיבא למימר יקנה לו עכשיו בשוק במעות שקיבל. **אפילו** יש לו יין נמי. דהאי תנא בעומד על גורנו קאמר דיש לו חטין ואפילו הכי אסרי: **פדתני רב ספרא**. ולא בפוסק עמו בתחילתו על החטין: **שאני נותן לך**. בשער של עכשיו ונתנם לו: **וחזר ולקחן ממנו כבי"ד סלעים**. דאזיל גביה סלע שהמנה כי"ב סלעים והוא היה דחוק למעות ולא יכול להמתין ליום השוק: **מותר**. שרי לא העלה לו דמי החטים יותר מדמיהן בשכר המקנת המעות והאי הוא דאזיל גביה: **וחזר ולקחן ממנו בדינר זהב**. מתניתין כי

דמחרצא

משום דמתקנתא מתניתין בנותיה – שאני רגיל לתרץ משניות שסתם רבי במשנה כדברי הברייתות שסתם רבי אושעיא, כמו שפירשתי כאן.

מביא רבא את הברייתא: דתני רבי אושעיא, הרי שהיה אדם נושא בכתביו מנה, שהיה חבירו חייב לו מנה, ויחלף המלוה ויעמד על פורנו של הלוה, ואמר לו תן לי את מעוטי שאתה חייב לי, משום שאני רוצה ליקח בזה חפץ שזה עתה בזול, ואמר לו הלוה, לא אתן לך עתה מעות, אלא חפץ יש לי שאני נותן לך תמורת המעות, צא ופשטן עלי חוב של חטים בשער של עכשיו, ובזמן הפרעון אף אם יתייקרו החטים אשלם לך כשיעור החטים שהיית יכול לקנות עתה. התייקרו החטים והגיע זמן החפץ למכור – ושראי למוכרם, אמר לו המלוה ללוה, תן לי את החפץ שאתה חייב לי, מפני שאני רוצה למכרו ולקח בזה, וכן שעתה בזול, אמר לו הלוה, לא אתן לך חטים, אלא יש לי זין שאני נותן לך תמורת החטים, צא וחשוב את שווי החטים, ופשטן עלי חוב של זין בשער של עכשיו, הניע זמן הזין למכור, ואמר לו המלוה ללוה, תן לי זיני מפני שאני רוצה למכרו ולקח בו שמן, אמר לו הלוה, שמן יש לי שאני נותן לך תמורת הזין, צא ופשטן עלי בשער של עכשיו, הדיק הוא, שבולס – כל העסקים האלו שמתחייב לו תמורת מה שחייב לו, אם אכן יש לו ללוה את הפירות האלו בשעה שמתחייב בהם, מותר לו לעשות כן ואין בזה משום ריבית, שבשעה שאומר לו יש לי חטים ורכומה) שאני נותן לך, נקנים החטים עצמם למלוה, ונמצא שמתייקרים ברשותו של המלוה ואין כאן ריבית. אבל אם אין לו ללוה את הפירות שמתחייב בהם, אסור, כיון שאין לו פירות ולא נקנה למלוה שום דבר, אלא שמתחייב לשלם למלוה סכום גדול יותר ממה שהלוה, וזהו ריבית.

ולפי זה מבוארים דברי המשנה, שמתחילה נתן לו דינר זהב תמורת חטים, ואף על פי שאין לו חטים, כיון שכבר יצא השער והוא נתן לו מעות ממש, הרי זה כאילו קנה עבדו חטים, ורשאי לדרוש ממנו את החטים כשעמד מחזרים על שלשים דינרים, אולם אם במקום החטים הוא רוצה לפסוק יין כשער של עכשיו, ואין לו יין, הרי זה אסור מפני שלא נתן לו מעות, כמבואר בברייתא. ונאמר כוונת המשנה כשאמרם 'לקח הימנו חטין בדינר זהב הכור', שלקח בהלואתו – שהתחייב לתת לו חטים תמורת הלוואה שהיה חייב לו דינר זהב, אבל לא נתן לו דינר זהב בעין.

אמר רבא, ששע מינה – שומעים אנו מברייתא זו דרבי אושעיא, תלת – שלשה חידושי דינים. א. שע מינה דמעמידין מלוה על גבי פירות – אדם שיש לו חוב על חבירו ורוצה לו לפסוק על הפירות תמורת חובו כשער הפירות של עכשיו, ויהיה רשאי הלוה לתת לו אותם אפילו כשיתייקרו, ואין זה ריבית, ולא אמרינן שאסור לעשות כן משום דלא באיפוהי קבא לידו הוא – שאין זה דומה לנותן איסר – מטבע בשעת פסיקת הפירות, ואם כן לא קנה את הפירות ואינם מתייקרים ברשותו, כדעת הברייתא שהביא רבה לעיל, אלא כיון שנקנו לו לענף מי שפרע הרי נחשבים ברשותו, ואין זה ריבית. ב. ששע מינה שהיה זה הוא דווקא באופן דיש לו ללוה פירות ברשותו, שבוה הם נחשבים כאילו קנה אותם המלוה, אבל אם אין ברשותו פירות, אף שיצא השער אסור לפסוק פירות תמורת ההלוואה. ג. ממה שהתירה הברייתא לחזור ולשוש את הפירות בשער של עכשיו וליתן לו דבר אחר תמורתם, ששע מינה – יש ללמוד דאיתא לרבי יוחנן – שצודקים דברי רבי ינאי, דאמר רבי ינאי, שהפוסק על הפירות ולאחר שהתייקרו תבע הלוקח את פירותיו ואין למוכר פירות, רשאי הלוקח לקבל מעות כשער הפירות עכשיו, כיון דמה לי הן – אם נותן את הפירות עצמם, ומה לי אם נותן את דמיהן, ושלא כדברי רב שאמר שצריך לתת לו דווקא את הפירות שפסק עליהם עצמם, וכפי שיבתבאר.

דאמר, רב אמר, עושין אמנה – מותר לתת מעות תמורת פירות לפי השער שיוצא בשוק, אף על פי שאינו נותן לו את הפירות אלא לאחר זמן ואפילו אם יוקירו, ובלבד שבהגיע זמן הפרעון יתן לו את מה שחייב לו בפירות, שכן נראה הדבר כדרך מקח וממכר, ואין עושין אמנה – אסור לתת מעות תמורת פירות בשער של עכשיו, אם לבסוף כשיגיע זמן הפרעון ישלם לו בדינרים – מעות, לפי מה שיוקירו הפירות בזמן הפרעון, שכן שמתחילה נתן לו מעות, ולבסוף הוא פורע לו מעות בסכום גבוה יותר ממה שהלוה, הרי זה נראה כהלוואה בריבית. ורבי ינאי אמר, אף מותר לעשות אמנה בדמים, דהיינו לשלם לו במעות כשיגיע זמן הפרעון, משום שמה לי הן – אם נותן את הפירות עצמם, ומה לי אם נותן לו את דמיהן, שכן שומות לו לתת את הפירות עצמם אף על פי שהתייקרו, משום שהוא דרך מקח וממכר, מותר לו גם לתת את תמורתם במעות או בפירות אחרים, לפי

שוים של הפירות שפסק עליהם ואין בזה משום ריבית.

מקשה הגמרא: מיתני, שנינו בברייתא ששנה רבי אושעיא לעיל, בולס – כל העסקים האלו שמתחייב דבר אחר תמורת מה שחייב לו וכגון חטים תמורת חוב, יין תמורת פסיקת החטים, ושמן תמורת פסיקת היין, אם אכן יש לו ללוה פירות אלו בשעה שמתחייב בהם, מותר לו לעשות כן ואין זה ריבית, הרי שהיה פסיקת דמים על הפירות הוא אפילו אם יקבל פירות אחרים, וזהו זה כמקבל מעות, וקשה על רב שאסר לעשות אמנה בדמים. מתרצת הגמרא: אמר רב הונא אמר רב, הברייתא מדברת בשמשך המלוה את החטים והזין והשמן בשעת הפסיקה וזכה בהם, ונמצא שהתייקרו ברשותו ואין כאן הלוואה, ולפיכך מותר לו לקחת תמורתם מעות או פירות אחרים, ואין בזה איסור ריבית.

מקשה הגמרא: אי מדובר בשמשך, מה החידוש בברייתא, וכי צריך למימר שמי שיש לו פירות מותר לו לקבל תמורתם מעות או פירות אחרים כשיתייקרו. מתרצת הגמרא: אלא לא מדובר כשמשך את הפירות אלא כגון שיחד לו הלוה כרן זוית לפירותיו, שהפירות שמונחים בקרן זוית זו, מיועדים הם למלוה, וחידשה הברייתא שעל ידי יחוד זה נחשבים הפירות כקנויים למלוה ממש, וכאשר יתייקרו הרי הם מתייקרים ברשותו, ורשאי הלוה לשלם לו אף מעות כשיגיע זמן הפרעון ואין זה נראה כריבית.

ושמאל אמר, הא מני – כדעת מי שנויה ברייתא זו, רבי יוחנן היא – כשיטת רבי יוחנן דאמר צד אחד ברייתא מותר, כלומר כל ריבית שאינה דרך הלוואה אלא על ידי מכירה, ואין ידוע בשעת הפסיקה אם יבוא לידי ריבית או לא, כגון בנידון זה, שפסק עמו לתת לו פירות תמורת הלוואתו בשער של עכשיו, ואם ירצה יתן לו תמורת הפירות דמים, נמצא שאין ידוע בשעת הפסיקה אם יבוא לידי ריבית, שהרי אם יתן לו פירות, אין כאן ריבית שאין זה אלא מקח וממכר, ורק אם יתן לו מעות בדמי הפירות יהיה זה ריבית, הרי זה 'צד אחד ברייתא' ומותר לדעת רבי יוחנן אף לכתחילה. אבל רב סבר כחכמים שאוסרים אף צד אחד ברייתא, ולפיכך אסר לתת מעות תמורת הפירות לאחר שיוקירו כיון שכשמשלם לו מעות יש כאן ריבית.

מביאה הגמרא את המחלוקת בין רבי יוחנן לחכמים: דתניא, הרי שהיה אדם נושא בכתביו מנה שהלוה לו עבר, ופשטן לו הלוה למלוה את שדהו מפרע, שאם לא יפרע לו את החוב עד יום פלוני תהיה השדה קנייה למלוה למפרע משעת ההלוואה, בזמן שהמוכר – הלוח – אוכל את פירות השדה בזמן שמעתה עד יום הפרעון, מותר לעשות כן ואין זה ריבית, משום שאם יפרע לו את מעותיו לא יקבל המלוה מאומה יותר על חובו, ואם לא יפרע לו נמצא שאין כאן הלוואה אלא מכירה, אבל אם הלוקח – המלוה – אוכל את הפירות מעתה, אסור, מפני שאם לבסוף יפרע הלוה את חובו, נמצא שאכל המלוה את הפירות בשכר המתנת מעותיו, וזהו ריבית גמורה. רבי יוחנן אמר, אף בזמן שהלוקח אוכל את הפירות מההלוואה עד זמן הפרעון, מותר, ואין זה נחשב ריבית, מפני שאפשר שלא יפרע לו מעות ונמצא שהוא מכר למפרע ולא הלוואה.

(א"ל) [אמר] רבי יוחנן, מעשה היה בביתאם בן זונין – שם אדם) שלוח מעות ופשטן את שדהו מפרע, שאם לא יפרע את החוב עד זמן פלוני תהיה השדה מעבדו של המלוה, ונעשה הדבר על פי רבי אלעזר בן עזריה, ולוקח אוכל פירות הנה באותו מעשה, הרי שאין בזה איסור ריבית. אמרו לו חכמים לרבי יוחנן, וכי משם יש ראיה לדברך, הרי שם היה המעשה להיפר, שמוכר אוכל פירות הנה עד זמן הפרעון, ולא הלוקח אכל את הפירות, לפיכך לא היה שם חשש איסור ריבית.

מפרשת הגמרא: מאי בינייהו – במה נחלקו רבי יוחנן וחכמים, אמר רבי יוחנן, צד אחד ברייתא איבא בינייהו, נחלקו באופן שהתבאר, שיש רק צד אחד שתבוא ההלוואה לידי ריבית, שהרי אם לא יפרע את החוב נמצא שלא היתה כאן הלוואה אלא מכירה, ואין בזה איסור ריבית, שלדעת רבי יוחנן מותר לעשות כן וחכמים אוסרים.

רבא אמר, אם לא יחזור המלוה את דמי הפירות שאכל, ונמצא שיש כאן ריבית, אף רבי יוחנן מודה שאסור, ואף שאין כאן צד אחד בריבית, ולא התיר רבי יוחנן אלא באופן שאם יפרע הלוה את חובו, יחזור לו המלוה את כל דמי הפירות שאכל, ודין רביית על מנת להחזיר איבא בינייהו, שחכמים אוסרים למלוה לאכול את הפירות אף כשיפרע לו הלוה את החוב יחזיר את כל דמי הפירות שאכל, מפני שבשעת אכילה הרי הוא אוכל ריבית, ורבי יוחנן מותר ליטול ריבית על מנת להחזיר.

אמר רבא, השתא דאמר רבי ינאי

בבא מציעא. פרק חמישי – איזוהו נשך דף סג עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס קז

תוספות

רש"י

דמתרצנא מתניתין בנותיה. שאני רגיל לתרץ משניות שסתם רבי כברייתא שסתם הוא ודכותיה אמר רבא בהגוזל בתרא (וכ"ק דף קט"א): הגיע זמן חפזין למכור. שנתייקרו ודרך אוצרותיהן למוכרן מעתה: יש לו מותר. ולא אמרינן דלאו כאיסור הבא לידו היכא דיש לו דוכי בהו האי מהשתא ואע"ג דלא משך בי

מוקרי כרשותיה מוקרי ולא הוי רבית
הואיל ואם בא לחזור קאי עליהו במי
שפרע ומיהו היכא דאין לו לאו כאיסור
הבא לידו הוא דהיכא דהיב ליה זתי פוסק
ואע"ג שאין לו דכול זה לקנותו במעות
שקיל דחשין מצוין לו הואיל וקצא השער
אבל זה אין בידו במה יקנה ודמי לרבית:
ומאי לקח. דקתני במתני' לקח בהלואתו
שהיה נושה בו דינר וקב ולי נראה דלא
גרסינן ליה ופירוש משושב הוא שנתלה
בספר לפי שראה ברבי אושעיא נושה
בבכירו מנה דשמעין מנה דאי הנה יהיב
ליה השתא זתי אפילו אין לו נמי שרי שבש
מתניתין ופירשה בלוקח בהלואתו ולא היא
לא מבטי לשבועי מתניתין בבכי דר'
אושעיא משום חשין קמאי נקטי ליה
ולממר דיש לו מותר אע"ג דלאו כאיסור
הבא לידו וכי אין לו אסור הואיל ולא בא
איסור לידו אבל מתניתין כי תנא אין לו גבי
זין תנא שפחמת הלואה בא עליו שהיו כבר
דמי החשין מלזה עליו אבל גבי חשין לא
תנא איסורא ואפילו אין לו שרי דאיסור בא
לידו ופשיד תני בה לקח: מצמידין מלזה.
ש"ש לו על חבירו: על גבי פירות. לפסוק
עליהם פירות כשער של עבשיו כל זמון
השנה: ולא אמרינן לא כאיסור הבא
לידו. דבתני רבי היא דאמר לעיל אפי' יש
לו אסור: ושבע מנה והוא שיש לו. אבל
אין לו אין מצמידין מלזה אבל פוסקין על
די נתינת מעות דקתני מתני' (ולקמן דף ס"ב):
קצא השער פוסקין ואוקימנא מתני' דבתני
רבי אושעיא: ושבע מנה. מדקתני הגיע
זמן חשין למכור שם לו החשין בדמים בשער
של עבשיו ביוקר ופוסק זין בשער של
עבשיו בול משע מנה איתא לדרבי ינאי
דאמר פסק על הפירות והגיע זמנו למכור
ובא ותבוע ואין לו מקבל הימנו הדמים
כשער של עבשיו דמה לי מקבל הן עצמן
ומה לי דמיהן: עושין אמנה בפירות.
שויצא בשוק ע"מ לקבל פירות אפילו יוקירו חשין: ואין עושין אמנה. לפסוק על
הפירות כשער דמים לכשיוקירו דבין דווי יהיב זתי שקיל. מחזי כרבייתא:
אם יש לו מותר. מהא דרבי אושעיא קא מותיב והבא דמים קא מקבל ששם
עליו דמי החשין ומקבל היין ששנה יותר ממה שנתן ומתחילה לא קנה זין ממנו
ותרי הוא במקבל מעות דמי החשין: בשמשך. הימנו החשין מתחילה דדמי
החשין דידיה קא מקבל דברשותיה איקר דמשעה שמשך בלתי לה תורת
הלואה וקיבל חובו וכן בכולן: שייח לו קרן וזית. ואשמעינן דייחיד מילתא היא:
הא מני. דקתני יש לו מותר: רבי יהודה היא דאמר צד אחד ברבית מותר. רבית שאינה על ידי הלואה אלא ע"י מכר ופעמים שבאה ע"י רבית כגון זו אם יוקרו
הפירות וישלם דמים יש לו מותר: רבי יהודה היא דאמר צד אחד ברבית מותר. רבית שאינה על ידי הלואה אלא ע"י מכר ופעמים שבאה ע"י רבית כגון זו אם יוקרו
פוסק עמו ע"מ לשלם דמים אלא פירות: וקשה שדהו מכר. אם אין אני נותן לך מבוא עד יום פלוני הרי השדה שלך: כגון שהמוכר אוכל פירות. בתוך הזמן
מותר: לוקח אוכל פירות אסור. שקא לא יבוא לידי מכר שחזיר לו מעותיו ונמצא שבהלואה היו אצלו וזה אוכל פירות ברבית: בייחוס כן זוני: מאי ביינייהו.
במאי קמיפלגי: צד אחד. כי האי גזנא שקא יבוא לידי רבית שקא לא יבא צד הפדיה בא לידי רבית עד המכר אינו בא לידי רבית: על מנת להחזיר. דרבי יהודה
גופיה לא שרי אלא ע"מ להחזיר שאם לא יהיה מכר יחזיר לו פירות שאכל ואפילו הכי אסר ת"ק דבשעת אכילה קאכיל רבית ועבדיה לאיסור: השתא דאמר רבי
ינאי. גבי פרעון הן דמיהן שוין דכי היכי דהן מותר דמיהן נמי מותר דמה לי טוב אם הם מקבל יותר ממה שדמיהן מקבל:

דמתרצנא מתני' בנותיה דתני ר' אושעיא אהרי שהיה
נושה בבכירו מנה והלך ועמד על גורנו ואמר תן לי
מעותי שאני רוצה ליקח בהן חפזין ואמר לו חפזין יש לי
שאני נותן לך צא ועשאוני עלי בשער של עבשיו הגיע
זמן חפזין למכור אמר לו תן לי חפזין שאני רוצה למכור
וליקח בהן זין אמר לו יש לי זין שאני נותן לך צא
ועשאוני עלי בשער של עבשיו הגיע זמן זין למכור ואמר
לו תן לי ייני שאני רוצה למכור וליקח בו שמן אמר
לו שמן יש לי שאני נותן לך צא ועשאוני עלי בשער של
עבשיו בולם אם יש לו מותר אין לו אסור ומאי לקח
לקח בהלואתו אמר רבא שבע מנה מדר' אושעיא
תלת שבע מנה דמעמידין מלזה על גבי פירות ולא
אמרינן דלא כאיסור הבא לידו הוא ויש"מ הוא דיש לו
יש"מ איתא לדרבי ינאי דאמר רבי ינאי מה לי הן מה
לי דמיהן דאתמר רב אמר בעושין אמנה בפירות ואין
עושין אמנה בדמים ור' ינאי אמר מה לי הן ומה לי
דמיהן מיתבי בולם אם יש לו מותר אמר רב הונא אמר
רב בשמשך אי בשמשך צריכא למימר אלא כגון שייח
לו קרן זזית וישמואל אמר הא מני רבי יהודה היא דאמר
צד אחד ברבית מותר דתניא הרי שהיה נושה בבכירו
מנה ועשה לו שדהו מכר כגון שהמוכר אוכל פירות
מותר לוקח אוכל פירות אסור ר' יהודה אומר אף כגון
שהלוקח אוכל פירות מותר א"ל רבי יהודה מעשה
בביתוס בן זונין שעשה שדהו מכר על פי ר' אלעזר
בן עזריה ולוקח אוכל פירות היה אמרו לו משם ראיה
מוכר אוכל פירות היה ולא לוקח מאי ביינייהו אמר אביי
צד אחד ברבית איכא ביינייהו רבא אמר רבית ע"מ
להחזיר איכא ביינייהו אמר רבא השתא דאמר רבי ינאי
מה

רבי ינאי מה לי הן. החשין מה לי דמיהן כגון זין אם יש לו כר פי'
רבינו שמואל ור"ל דוקא זין אבל מעות אסור ואין נראה לר"ת
דכפרק הגוזל (קמא) (וכ"ק דף ק"ק. וס"ג ד"ס ספס) גבי רב כהנא זבין כהנא ואייקר זבניה
מרוקא קמאי א"ל לרב אשכול זתי אמר ליה אי כי מוזני אמרי כהנא דכהנא
הוא שרי ואם לאו אסור רב לטעמיה
דאמר אין עושין אמנה בדמים משמע
דלר' ינאי שרי למשקל זתי:
בשמשך. ואפילו אכלן המוכר מותר
לשלם חשין אחרים אם
יוקירו ולא דמי לסאה בסאה דאסור (ומיל'
דף ס"ב) משום דהתם הלואה והבא זבני
ומשיבך דהבא לא הויא אלא לענין הימור
פסוק ולא לקנות ממש:
צד אחד ברבית מותר. ואע"ג דבשעת
הפרעון הוי רבית כיון שבשעת
הפסק הוי צד אחד של הימור שרי וא"ת
א"כ סאה בסאה נמי קא אסור מותר ללות
לרבי יהודה צד אחד הוא דשקא לא
יוקירו דבהלואה נמי שרי רבי יהודה צד
אחד ברבית כדאמרינן לקמן (דף ס"ב) גבי
משכן לו בית משכן לו שדה הא דלא כר'
יהודה ויש לומר דלא חשיב צד אחד
ברבית אלא דבר שיש ביד מלזה או ביד
לזה לעשות צד אחד שלא יהא רבית ולא
דמי לסאה בסאה שקלי בשער וע"כ קא
רבית אם יוקירו:
רבית על מנת להחזיר איכא ביינייהו.
ואם תאמר מאי טעמא דרבנן
דאסרי דאזיה רבית הוא זה והלא כשיבא
לפרות מנכה לו תחילה פירות שאכל וי"ל
ודאי אם הוא עושה כן לא הוי רבית אלא
מצריכו לפרוע תחילה הכל קודם שיתב
לו כלום ואם לא יוכל לפרוע לו הכל
תהא משוקעת בידו ואם תאמר דתנן
בערכין (דף נ"א. וס"ג ד"ס ספס) המוכר בית
בבתי צרי חומה גואל מיד וגואל עד שנים
עשר חדש הרי זו כמו רבית ואינו רבית
ופריך בגמ' והתניא רבית גמורה היא אלא
התורה התירה ומשני הא ר' יהודה קא
רבנן והשתא לרבא דלכילי עלמא צד
אחד ברבית אסור היכי משני ויש לומר
דמדאורייתא מודה רבא דבצד אחד
ברבית פליגי אבל מדרבנן נראה לרבא דליכא למאן דשרי ורבי יהודה שרי
הבא אפילו מדרבנן כדמוכח בעובדא דמיתא לכך מוקי רבא דאיייר ברבית על
מנת להחזיר ואם תאמר בפרק בתרא דמגילה (דף נ"א. וס"ג ד"ס ספס) תנא אין מוכרין
בית הכנסת אלא על תנאי אימתי שירצה שיחזור רבי מאיר ופריך בגמרא
ולרבי מאיר היכי דיייר ביה הא הנה ליה רבית ומשני סבר לה כרבי יהודה
דאמר צד אחד ברבית מותר וי"ל לרבא איירי התם כגון שהתנו עמו שאם
יפרו יתן השכר על שדר בו:

ופוסקין

רבית שאינה על ידי הלואה אלא ע"י מכר ופעמים שבאה ע"י רבית כגון זו אם יוקרו
הפירות וישלם דמים יש לו מותר: רבי יהודה היא דאמר צד אחד ברבית מותר. רבית שאינה על ידי הלואה אלא ע"י מכר ופעמים שבאה ע"י רבית כגון זו אם יוקרו
פוסק עמו ע"מ לשלם דמים אלא פירות: וקשה שדהו מכר. אם אין אני נותן לך מבוא עד יום פלוני הרי השדה שלך: כגון שהמוכר אוכל פירות. בתוך הזמן
מותר: לוקח אוכל פירות אסור. שקא לא יבוא לידי מכר שחזיר לו מעותיו ונמצא שבהלואה היו אצלו וזה אוכל פירות ברבית: בייחוס כן זוני: מאי ביינייהו.
במאי קמיפלגי: צד אחד. כי האי גזנא שקא יבוא לידי רבית שקא לא יבא צד הפדיה בא לידי רבית עד המכר אינו בא לידי רבית: על מנת להחזיר. דרבי יהודה
גופיה לא שרי אלא ע"מ להחזיר שאם לא יהיה מכר יחזיר לו פירות שאכל ואפילו הכי אסר ת"ק דבשעת אכילה קאכיל רבית ועבדיה לאיסור: השתא דאמר רבי
ינאי. גבי פרעון הן דמיהן שוין דכי היכי דהן מותר דמיהן נמי מותר דמה לי טוב אם הם מקבל יותר ממה שדמיהן מקבל:

מה

1 ופוסקין על שער שבשוק אע"פ שאין לו. פ"ה וא"ת מתיב' היא קצא השער
2 פוסקין איבא למיד אין פוסקין על שער שבשוק ומוקי לה למתני
3 באבלבאי וארבי ולא היה לו לפרש כן דאפילו לר' יוחנן דאמר לקמן אין
4 פוסקין על שער שבשוק מודה דלא בעינן תרעא דמשך כולי האי כמו
5 אבלבאי וארבי ולא בעי אלא כדורמס
6 ולא אמר ר' יוחנן דאין פוסקין אלא בשוק
7 של עיריות וא"ת והיכי שמעין מר' ינאי
8 דפוסק על שוק של עיריות ולא בעינן
9 דורמס וי"ל דהכי דייק מדאמר רבי ינאי
10 מה לי הן מה לי דמיהן ויכול לפרוע לו
11 דמים כמו שיכול לפרוע לו חסין משום
12 דמן החסין וכול למצוא דמים ה"נ פוסקין
13 אפילו על שוק של עיריות דיותר יודמן
14 לבעל המעות לקנות חסין אפי' בשוק של
15 עיריות ממה שידמן לבעל חסין למכור
16 אפילו בשוק של אבלבאי וארבי.
17 ואמר ליה יהיבנא לך חמשה בוזא. פי'
18 לזמן פלוני איתנהו שרי ליתנהו
19 אסור אבל ד' בוזא שרי לפסוק בין שפן
20 השער דפוסקין על שער שבשוק וא"ת
21 אמאי אסור לפסוק חמשה בוזא מאי שנא
22 מטרשא דרב נחמן גופיה אמר לקמן וה'
23 טרשא שרי למכור סחורה בהמתנה
24 ביותר מדמיה ובלבד שלא יפרש ולו אם
25 מעבשיו בפתות וי"ל בין דאזלי הקא ד'
26 בוזא הוי כאילו פירש אם מעבשיו בפתות
27 ואם לזמן פלוני ביותר ולפי זה לא שרי
28 ר"נ לקמן טרשא אלא בדבר שאין שומתו
29 ידוע כגון פרה או טלית אבל פירות אם
30 קצא השער אסור לעשות מנהן טרשא:
31 מהו דתימא כעד שיבא בני דמי קמ"ל.
32 וא"ת וקא רב נחמן פסק לקמן בשילתי
33 פירקין וה' ט"ה כהול דאסר עד שיבא בני
34 וי"ל דודאי דרך הלואה אסור אפילו סאה
35 בסאה אבל דרך מקח וממכר כי הקא שרי
36 אפי' ה' בארבע דאי לאו הכי תקשה
37 דאפילו רבנן לקמן לא שרו אלא סאה
38 בסאה אבל סאה בסאתים לא אלא
39 בדפרישית דדרך מקח וממכר שרי טפי
40 חמש בארבע מדרך הלואה אפילו סאה
41 בסאה דהכי שרי לכ"ע וא"ת דטפי ה"ל
42 לאתני הקא דפוסק על הגדיש דדמיה טפי
43 דהוי מקח וממכר וי"ל דפוסק עמו על
44 הגדיש לא שרינן אלא לפסוק עמו בשער
45 לקטות אבל לפסוק שרי שיתא בהמשך
46 לא בין דאבתי לית ליה שעדין צריך
47 תיקון ואי מויל גביה כולי האי מתיב כגור
48 נטר אבל בשיש לו מומין בעין אלא
49 שמוסר ביאת בנו או הבאת מפתח מותר אפילו שוי חמשה בארבע וה"ק
50 נעשה כעד שיבא בני ושרי הקא לכ"ע כדשרי התם לרבנן:
בעישוריתא

מה לי הן ומה לי דמיהן אמרין מה לי דמיהן ומה לי
הן נמי אמרין ופוסקין על שער שבשוק ואע"פ שאין
לו איתביה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע לרבא
כולם אם יש לו מותר אם אין לו אסור אמר להו
התם הלואה הקא וביני רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו
מאי טעמא אמרו רבנן פוסקין על שער שבשוק ואע"פ
שאין לו דאמר ליה שקילא טיבותיה ושריאי אחיזרי מאי
אחזרי דאמר ליה חפי דקדחי באבלבאי א"ל התם
הלואה הקא וביני אמר ליה אדא בר אבא לרבא והא
בעי למיתב וזוי לספסירא א"ל דקא יהיב ליה נמי רב
אשי אמר וזוי דאניש אינהו עבדי ליה ספסירותיה: רבה
ורב יוסף דאמרי תרויהו האי מאן דיהיב וזוי אתרעא
חרפא צריך לאתחזוי לבי דרי למאי אי למקנא הא
לא קני אי לקבולי עליה מי שפרע כי לא מיתחזי נמי
ומאן דיהיב וזוי אתרעא [חרפא] לבי תרי תלתא יהיב
אי מיתחזי ליה סמכא דעתיה ואי לא אמר ליה אמיןא
דאשכחתי פירי דשפירי מדידי ושקלת אמר רב אשי
השתא דאמרת משום מסמך דעתא אפילו אשכחיה
בשוקא וא"ל סמכא דעתיה: אמר רב נחמן כללא
דרבייתא כל אגר נטר ליה אסור ואמר רב נחמן האי מאן
דיהיב וזוי לקוראה וקא אזלי ד' ו' וא"ל יהיבנא לך ה' ה'
איתנהו גביה שרי ליתנהו גביה אסור פשיטא לא צריכא
דאית ליה אשיראי במתא מהו דתימא בין דאית ליה
אשיראי במתא כעד שיבא בני או עד שאמציא מפתח
דמי קמ"ל בין דמחפרי גובינא במאן דליתנהו דמי:
ואמר רב נחמן האי מאן דאזויף פשיט מחבריה ואשכח
ביה מופינא אי בכדי שהדעת טועה מיתיב לאהוריה
ליה ואי לאו מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה היכי דמי
בכדי שהדעת טועה אמר רב אחא בריה דרב יוסף
בעישוריתא

אלא שער הבכיר שהיא סמוך לקציר שהלקטות מוכרין בוולא זה סאה וזה
סאתים ותנן מתיב' וה' ט"ה דאם יש לו מותר לפסוק ואע"פ שלא קצא השער דקתני
היה הוא תחילה לקוצרים. פוסק עמו על הגדיש: צריך הלוקח איתחזינא אפי

1 מה לי דמיהן מה לי הן נמי אמרין כו'. בתחלת התנאי נמי משיבא השער
2 פוסק עמו ואע"פ שאין פירות בידו ובלבד שיתן לו זה מעות דכי היכי דאם היו
3 דמי המעות הללו בידו והיינו הפירות הוי מותר הכי נמי כי הוי המעות בידו מותר
4 שהמעות ודמיהן שוין דמה לי טוב אם היו החסין שהם דמים למעות הללו בידו
5 מעבשיו שהם עצמן בידו אף הוא יכול
6 ליקח בהן פירות וכן השעם הנה פוסקין על
7 סמך שער שבשוק והוא שער הידא על ידי
8 חמרין המביאין תבואה לשוק בכרכים
9 ואע"פ שאין פירות לזה וא"ת משנתנו היא
10 זו [למנה דף ט"ה]: קצא השער פוסקין איבא למיד
11 לקמן אין פוסקין על שער שבשוק ומוקי
12 למתניתין באבלבאי וארבי דמתניתין לאו
13 שער שבשוק תנן אלא קצא השער סתמא
14 הא דמפיק לישנא וקטט למימר מה לי
15 דמיהן מה לי הן משום דבשעת פרעון הוי
16 המעות שמשלם לו דמי הפירות ושיך
17 למימר מה טוב הן מדמיהן כי היכי דתן שרי
18 דמיהן נמי שרי ובשעת הפיסוק נתן לו זה
19 מעות לקבל חסין בדמי המעות ומיכר
20 הפירות דמיהן של מעות מנהן כי היכי דמיהן
21 טוב דמיהן של מעות מנהן כי היכי דמיהן
22 שרי אם היו הפירות בידו הן נמי כי הוי הן
23 בידו שרי קצרו של דבר לשון הפסקה
24 נמשך אצל לוקח לשון הפרעון נמשך אחר
25 המוכר גבי תנאי ראשון פוסק ונתן לו
26 דמים לקבל כנגדו חסין הלכך החסין קרוין
27 דמים אצל לוקח דמי מעותיו וגבי פרעון
28 המעות שזה פורע הוי דמי החסין שזה חייב
29 לו: אין לו אסור. קצא דרבי אושעיא: היני
30 ושרי. מקומות הן שהיו סמוכין
31 לפומבדיתא שהיו רבה ורב יוסף וישיבין בה
32 כלומר בכל מקום הוא מוצא סביבותיו
33 בדמים הללו חפי דקדחי באבלבאי.
34 בתמיה וכי אם הנהתי חטים שלי באוצרי
35 כלום היו גשמים יורדים עליהן שיהיו
36 צומחות בהן עצמן להתקלקל לישנא
37 אחרתא דקדחי לשון חמימות כמו [פסטיס] מה
38 בקדחי אש: והא בעי למיתב וזוי
39 לספסירא. היכי אמרין מאי איתנהו לפסוק
40 על שער שבשוק והא אהני דבעי למיתב
41 וזוי לספסירא סרסור שמבקש למוכרין חסין
42 נמצא משתבר וזוי בהקדמת המעות: ומשני
43 דיהיב. צריך הלוקח ליתן למוכר דמי
44 הסרסור: רב אשי אמר. לא צריך וזוי
45 דאיניש עבדי ליה ספסירות התמין הלכך
46 אצל בעלי המעות להוליק לו תבואה: הא
47 מאן דיהיב וזוי אתרעא חריפא. הפוסק
48 על הפירות עד שלא קצא השער הברור
49 אלא שער הבכיר שהיא סמוך לקציר שהלקטות מוכרין בוולא זה סאה וזה
50 סאתים ותנן מתיב' וה' ט"ה דאם יש לו מותר לפסוק ואע"פ שלא קצא השער דקתני
51 היה הוא תחילה לקוצרים. פוסק עמו על הגדיש: צריך הלוקח איתחזינא אפי

דרי. של מוכר כשהוא דש וזורה תבואתו בגורן ולהכי נקט תרעא חריפא שאין פוסקין על שער
מבדעי האי דמתחזי: אי למיכני. ממש שלא יוכל המוכר לחזור: הא לא קני. בהכי אלא א"כ משך: אי לקבולי מוכר עליה מי שפרע. אם יחזיר: סמכא דעתא.
דכל חד וחד ידע דעליה קא סמיק האי לוקח וסחורה מקוימת היא ואין דעתו לחזור ולקח אם חזר בו מוכר איבא למילטניה במי שפרע: השתא דאמרת. דאי מיתחזי
מיסמך דעתא הוא: אפילו. לא מיתחזי אבי דרי נמי אלא אשכחיה בשוקא לאחר זמן ואמר ליה חזי דעלך סמכיןא איבא מי שפרע: אגר נטר. ליה. שבר המתנה אי
מוזיל גביה משום המתנה שמקדים אין לו למכור עכשיו: לקוראה. מוכר שענה: ד' ד'. חלות שעהו בוזא: יהיבנא לך ה' ה'. לזמן פלוני והקדים
לו המעות עכשיו: איתנהו. אם בידו אבל אינם בעיר או אבר המפתח והוא דחוק למעות שרי דהוי ליה הלויני עד שיבא בני דתנן במתניתין [ה' ט"ה]. דמותר: דאית ליה
אשיראי במתא. המוכר הנה אף הוא נתן מעות ופסק עם אחרים על שעה: ואשכח מופינא. זה שקיבל המעות מצא בהן יותר ממה שאמר לו בחבירו: אי בכדי
שהדעת טועה. דאיבא למימר טעה המלוח בחשבון ולא ידע בהן חייב זה להחזירו לו:

בבא מציעא דף סג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קט

מקום כיון שהלוח סאה השוה מעט ומקבל סאה ששוה הרבה, יש בזה משום ריבית דרבנן, מה שאין כן **הָכָא** לענין פסיקה על שער שבשוק שאינו דרך הלאה, אלא דרך **וְכַנִּי** – מכר, שהוא נותן לו מעות בעד פירות, אף על פי שלבסוף מקבל פירות השוות יותר ממעותיו, מכל מקום כיון שאין הלוקח מרויח בשכר המתנת מעותיו, שהרי גם אם לא היה נותן למוכר את מעותיו היה בידו רווח זה, אין זה דומה לריבית ומותר.

מקשה הגמרא: **אִמָּר לִיה אֲדָא בַר אֲבָא לְרַבָּא** מדוע אמרו שאין הלוקח נהנה מן הפסיקה, **וְהָא** – והרי אם היה רוצה לקנות פירות בשוק היה **בְּעֵי לְמִיתָב זִוְי לְסַפְסִירָא** – צריך ליתן מעות לסרסור ו-מותרו שימצא לו מי שירצה למכור לו פירות אלו, ובכך שהתחייב המוכר לתת לו את הפירות בשעת היוקר תמורת מעותיו, הריח שאינו צריך לשלם מעות אלו לסרסור.

אִמָּר לִיה רבא, אכן אם לא ישלם לו את דמי רווח הסרסור, יש בזה משום ריבית מפני רווח דמי הסרסור, ומה שהתרנו לפסוק על שער שבשוק, מדובר באופן **דְּקָא יְהִיב לִיה** – שנותן הלוקח למוכר, **נָמִי** את דמי הסרסור, ונמצא שאין ללוקח שום רווח.

רַב אֲשִׁי חֵלַק עַל רבא וְאָמַר, אין צריך ליתן למוכר את דמי הסרסור, מפני שזו **זִוְי דְּאִינְשֵׁי אִינְהוּ עֲבָדִי לִיה סַפְסִירוּתִיה** – מעותיהם של האנשים עושים להם את הסרסרות מעצמם, כלומר דרך הסוחרים שהם יודעים למי יש מעות, והם הולכים אליו למכור לו סחורה, ונמצא שאם היו המעות בידו היו הסוחרים כבר מביאים לו את הפירות בלא שיצטרך לשלם דמי סרסור:

רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תְרִוּיָהוּ הָאִי מֵאֵן דְּהִיבִי זִוְי – הפוסק על הפירות ונותן מעות לפני שיצא השער הברור בשוק, אלא פוסק על הפירות **אֲתֵרְעָא תְרִיפָא** – בזמן שער החרף והזול, והיינו כשמוכרים אלו שקצרו בראשונה, ושנינו (להלן עב): שמותר לפסוק קודם שיצא השער אם יש לו למוכר זה תבואה, **צָרִיד הִלּוּקָא לְאֲתִתְּחוּזִי** – להראות לפני המוכר **לְבִי דְרִי** – בבית הגרנות, היינו במקום שהוא דש חזרה את תבואתו בגורן.

שואלת הגמרא: **לְמָא** – לשם מה הוא צריך להראות לפניו שם, **אִי לְמִקְנָא** – אם כדי שיהיה קנין גמור ולא יוכל המוכר לחזור בו, **הָא לֹא קִנֵּי** – הרי אין מה שהוא נראה שם מועיל לקנין אלא אם כן משך, והרי לא אמרו רבה ורב יוסף שהוא צריך למשוך, **וְאִי לְקַבְּלִי עָלֶיהָ מִי שְׁפָרַע** – שהמוכר יתחייב לקבל על עצמו קללת מי שפרע וכו' אם יחזור בו, הרי **כִּי לֹא מִיתְּחַזִּי** – אף אם לא יראה הלוקח על הגורן, **נָמִי מְקַבֵּל עָלֶיהָ** – גם כן חייב המוכר לקבל על עצמו קללת **מִי שְׁפָרַע** אם חזר בו מן המקד, ככל הנותן מעות ולא משך שתקנו חכמים מי שפרע על החזר בו, ומדוע הצריכו כאן חכמים שיראה הלוקח על הגורן.

משיבה הגמרא: **לְעוֹלָם** הסיבה שצריך להראות על הגורן הוא בשביל **לְקַבְּלִי עָלֶיהָ מִי שְׁפָרַע** – שהמוכר יתחייב במי שפרע אם יחזור בו, ובלא שהלוקח יראה את עצמו על הגורן, אף על פי שנתן כבר מעות, רשאי המוכר לחזור בו, ואין הוא חייב במי שפרע על כך שחזר בו, וטעם הדבר, משום שדרך הלוקחים הוא ש**מֵאֵן דְּהִיבִי זִוְי אֲתֵרְעָא תְרִיפָא** – מי שנותן כסף על שער החרף קודם שיצא השער הברור, כיון שבשעה זו התבואה עדיין בשיבליים, אין הלוקח יודע אם תהיה התבואה טובה או לא, ולפיכך **לְבִי תְרִי** או **תִּלְתָּא יְהִיב** – הרי הוא נותן מעות לשנים או שלשה מוכרים, כדי שיהיו לו פירות טובים לפחות מאחד מהם, ולבסוף הוא מחליט מאיזה מהם לקחת את הפירות, ולפיכך אין דעתו של המוכר סמוכה עליו שודאי יקנה ממנו, ומטעם זה אף המוכר מותר לחזור בו, עד שידע בודאות שדעת הלוקח מחולטת לקנות אצלו, ולפיכך אמרו חכמים **שֹׂא מִיתְּחַזִּי לִיה** הלוקח על הגורן, הרי מראה בזה ש**מִסְכָּמָא דְעֵתִיהָ** על מוכר זה ועל תבואה זו, ועל ידי זה גם המוכר יודע שכונתו גמורה לקנין, ואסור לו לחזור בו, ואם חזר בו הרי הוא חייב במי שפרע, **וְאִי לֹא** נראה הלוקח על הגורן, רשאי המוכר לחזור בו משום **דְּאָמַר לִיה** המוכר ללוקח, לא הייתי בטוח שאכן תקנה אצלי, **דְּאִמְרִינָא** – סבור הייתי **דְּאֲשַׁבְחָתִי פִּירִי דְשִׁפְרִי מִדִּירִי** – שמצאת פירות משלי, **וְשִׁקְלִית** – וקנית אותם, לפיכך אף אני חוזרת בי ומכרתי את הפירות לאחר.

אִמָּר רַב אֲשִׁי, הִשְׁתָּא דְאָמְרָתִי שהטעם שצריך להראות לפניו על הגורן אינו אלא **מִשּׁוּם מִסְכָּמָא דְעֵתִיהָ** – משום סמיכות דעת המוכר, הוא הדין **אֲפִילוּ** אם לא נראה לפניו על הגורן אלא שהראה לו באופן אחר שדעתו גמורה לקנין, כגון **שֶׁאֲשַׁבְחָתִי** – מצא הלוקח את המוכר **בְּשׁוּקָא וְאָמַר לִיה**

לענין פרעון הפירות שפסק עליהם כשהיו בזול, שכשם שהמוכר רשאי לפרוע ללוקח את הפירות שפסקו עליהם בתחילה, כן רשאי לפרוע מעות או פירות אחרות, משום **שְׁמָה לִי הֵן וְכָה לִי דְמִיתָהּ אֲמַרִינָּה**, והיינו שאין עדיפות בכך שהמוכר פורע ללוקח את הפירות שפסקו עליהם בתחילה עצמם, ממה שנותן דבר אחר בשווי הפירות שפסקו עליהם בתחילה. יש ללמוד מזה שהוא הדין לענין היתר הפסיקה, שכשם שאם יש למוכר פירות, רשאי לפסוק, כן אם אין למוכר פירות ממש אלא מעות בשווי הפירות, מותר לפסוק, משום **שְׁמָה לִי דְמִיתָהּ וְכָה לִי הֵן נָמִי אֲמַרִינָּה**, כלומר שאם יצא השער, אין עדיפות אם יש למוכר פירות שהם דמי המעות שהלוקח נותן למוכר, ממה שיש למוכר את המעות עצמם, ואם כן די בכך שהלוקח נותן למוכר את המעות בעין והמוכר יכול לקנות בהם פירות בשוק, ונלמדנו מזה ש**פּוֹסְקִין עַל** הפירות **לפי השער שֶׁבְּשׁוּק** אם כבר יצא השער, ואפילו אינו שער שנמשך זמן מרובה אלא הוא שער של שוק שנמשך זמן קצר, **וְאָף עַל פִּי שְׂאִין** לו למוכר פירות ברשותו, מפני שיש לו מעות שהוא יכול לקנות בהם פירות.

אִתְיָבִיה רַב פִּפְא וְרַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻעַ לְרַבָּא הרי שנינו לעיל בברייתא דרבי אשעיא, **בְּזוֹלָם** – כל הפסיקות הנזכרות בברייתא, והיינו שפסקו את החוב על החטים או על היין או על השמן בשעת הזול, שיתן לו כמו שפסק אפילו לאחר שיתייקרו, **אִם יֵשׁ לוֹ לְלוּה** (המוכר) את הפירות האלו בשעת הפסיקה, **מוֹתֵר לִפְסוֹק** כן ואין זו ריבית מפני שנחשב כאילו הפירות שברשותו נקנים למלוה והלוקח, אבל **אִם אֵין לוֹ** ברשותו את הפירות האלו, **אִסּוּר לִפְסוֹק** כן, ונחשב ריבית, הרי שאין אומרים מה לי דמיהן ומה לי הן, ואין פוסקים על הפירות אלא אם כן יש לו.

אִמָּר לְהו רבא, אין להקשות על דבריי מברייתא זו, שהרי **הָתָם** – בברייתא מדובר ב**הִלְוָאָה**, שלא נתן הלוקח מעות למוכר תמורת הפירות שרוצה לקנות, אלא פסק לו את הפירות בחובו, וכיון שאין כאן מעות שיוכל לקנות בהם פירות, אסור לעשות כן אלא אם כן יש למוכר פירות ברשותו, אבל **הָכָא** – מה שאמרתי שפוסקים על שער שבשוק ואף על פי שאין לו, היינו ב**וְכַנִּי**, שנותן לו הלוקח מעות בעין, ובוה יש לומר מה לי דמיהן ומה לי הן, והרי זה כאילו כבר קנה את הפירות עבורו, ואין בזה משום ריבית.

הגמרא מפרשת את טעם ההיתר: **רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תְרִוּיָהוּ, מֵאִי מַעְמָא אֲמָרוּ רַבָּנִן שְׁפּוֹסְקִין עַל** הפירות אם יצא השער **שְׁבִישׁוּק, וְאָף עַל פִּי שְׂאִין לוֹ** למוכר פירות כלל, ואין אומרים שכיון שבשעה שהלוקח נותן למוכר את המעות לא היו למוכר פירות אלו, לא זכה הלוקח במאומה, ואם כן כשנותן לו המוכר בשעת היוקר פירות לפי מחירם בשעת הזול הרי זה כריבית. משום **דְּאָמַר לִיה** – שיוכל הלוקח לומר למוכר, **שְׁקִילָא מִיבִּוּתִּיד וְשִׁרְיָא אֲחִירִי** – נטולה טובתך ומוטלת על הקוצים, כלומר אינך עושה לי כל טובה בכך שאתה נותן לי את הפירות לפי השער שהיו שוים בשוק בשעת נתינת המעות, כי **מֵאִי אֲהֵנִי לִי** – מה הועלת לי, הרי **אִי הָיוּ לִי זִוְי פִּירִי** – אם היו מעותי נותרים בידי ולא הייתי מלוה לך אותם, **הָנָה מִבְּנִינָא מִפְּנֵי וְכִשְׁלִי בְּזוֹלָא** – הייתי יכול לרכוש חטים אלו בשוק שבעיר "היני" או בעיר "שעיל", בזול, והיו הפירות מתייקרים בידי, ולפיכך אף עתה שנתתי לך את המעות, ואתה מחזיר לי בחטים לפי מחירם בשעת נתינת המעות אין בזה משום ריבית, שתיקנו חכמים שיחשב כאילו קנית עבורי חטים באותו זמן, והחטים התייקרו ברשותי.

אִמָּר לִיה אֲבִי לְרַב יוֹסֵף, אֲלָא מַעְתָּה לִפִּי סְבָרָא זֹו שבאופן שאין הריבית רווח למלוה, אין בזה משום איסור ריבית, צריך שיהיה **מוֹתֵר לְלוּת סָאָה חֲטִים, בְּסָאָה** – על מנת להחזיר לאחר זמן סאה חטים, ואף על פי שיתייקרו החטים בינתיים, **מִשּׁוּם דְּמִצְיָא אִמָּר לִיה** – שיוכל המלוה לומר ללוה, **שְׁקִילָא מִיבִּוּתִּיד וְשִׁרְיָא אֲחִירִי** – נטולה טובתך ומוטלת על הקוצים, שכלומר לא עשית עמי טובה במה שלחתי ממני חטים בשעת הזול והשבת לי אותם בשעת היוקר, **דְּאָמַר לִיה** המלוה ללוה, וכי **חֲפִי דְקִרְתִּי בְּאִלְבָּאָה** – החטים שלי היו מתקלקלות באוצרי, כלומר, הרי אם לא הייתי מלוה לך את החטים היו החטים מנוחות באוצרי ולא היו מתקלקלות, והיו מתייקרות אף ברשותי, נמצא שאין כאן רווח בשכר המתנת החטים, ומדוע שנינו (להלן עה). שאסור להלוות סאה בסאה.

אִמָּר לִיה רַב יוֹסֵף לְאֲבִי, הָתָם בהלוואת סאה בסאה, הרי הוא דרך **הִלְוָאָה** גמורה, ולפיכך אסרו חכמים אפילו כשאין המלוה נהנה מכך שהוא מקבל יותר תמורת הלוואתו, מפני שאף בלא הלוואתו היה בידו סכום זה, שמכל

בְּאֵתְרֵיהֶן אֵין לָהֶן דִּין אֹנְתָא:

תְּנִי תָנָא – שנה תנא ברייתא קמיה דְרַבִּי יִצְחָק בְּרַ אֲבָא, לגבי דין שומר הכופר בפיקדון ונשבע לשקר והודוה, שחייב להביא קרבן אשם, ועל כך אומרת הברייתא, שאם הפקיד אדם ביד שומר קְרָשִׁים שְׂהוּא [המפקיד] תְּיִיב בְּאֵתְרֵיהֶן, וכגון שאמר 'הרי עלי עולה' והפריש בהמה לקיום נדרו והפקידה ביד אחר, וכפר הנפקד בפיקדון ונשבע לשקר והודוה, תְּיִיב השומר להביא על כך קרבן שבועה, מאחר שְׂאֵנִי קוֹרְא בְּתָן את דברי הכתוב

(ויקרא ה כא) 'נִפְשׁ כִּי תִחָטֵּא וּמַעַלְהּ מַעַל בָּהּ' וְכַחַשׁ, שנתרבה בזה ממון הקדש לדין קרבן שבועת הפקדון, וְקִדְשִׁים שְׂאֵינִי תְּיִיב בְּאֵתְרֵיהֶן שהפקידן ביד אחר וכפר בהן ונשבע והודוה, שְׂהוּא השומר מקרבן, מאחר שְׂאֵנִי קוֹרְא בְּתָן 'בְּעֵמִיתוֹ' וְכַחַשׁ, דהיינו שיש לקרוא עליהן את המשך דברי הפסוק 'וְכַחַשׁ בְּעֵמִיתוֹ בְּפִקְדוֹן' וגו', שנתמעט ממון זה מדין קרבן שבועה מאחר שהוא של עמיתו ולא של הקדש. אֲמַר לִיהִי רַבִּי יִצְחָק, כְּלָפִי לִיָּא – להיכן הדברים נוטים,

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום רביעי עמוד א

תמורת הפירות שאוכל במשך תקופה זו, שכיון שאין הלוח יכול להוציא את השדה מיד המלוה בשנים אלו, נמצא שאין זו הלואה ושהרי אינו רשאי לפרועה, אלא שכיון שהיה זקוק למעות מכר את שדהו לכמה שנים, ואחר כך חזר וקונה את השדה מיד המלוה, נמצא שבשנים אלו אוכל המלוה את הפירות מקרקע שהיא שלו, ואין כאן ריבית כלל. ויש חולקים ולדבריהם אין חילוק בזה בין אתרא דמסלקי לאתרא דלא מסלקי. ובאתרא דמסלקי, אם אינו מנכה מן החוב כלום ונוקרא 'משכנתא בלא נכיתא' לכל הדעות יש באכילת הפירות משום ריבית [שכיון שהלוח יכול לסלק את המלוה מן השדה בכל עת שירצה, אי אפשר להחשיב את השדה כבנויה למלוה למשך תקופת ההלואה], ואם הוא מנכה בכל שנה מעט מן החוב תמורת הפירות שאוכל, אלא שאינו מנכה כפי שווי הפירות ונוקרא משכנתא בנכיתא [נחלקו האמוראים (סו): אם מותר מפני שחלק זה של החוב אינו הלואה כלל אלא כאילו קנה ממנו את כל הפירות שיצאו בשנה זו בכול, או שכיון שאינו מנכה כפי שווי הפירות, הרי זו ריבית, ובאופן שמסכמים שלאחר כך וכך שנים תחזור הקרקע ללוח בלא שום דמים, הרי זה מותר לכל הדעות ואף על פי ששווי הפירות שהוא אוכל הוא הרבה יותר מן ההלואה, מפני שאין זו הלואה, אלא שכירת השדה למספר שנים, ומותר לאדם להשכיר את שדהו בכול וזהו נקרא 'משכנתא דסורא']. ואפילו אם התנו שזכותו של הלוח לסלק את המלוה מן הקרקע על ידי פריעת שאר החוב, אין בזה איסור, כיון שאין ביד המלוה להחזיר את הקרקע ללוח ולגבות את חובו, נמצא שאין כאן אלא שכירות.

עיסקא – 'עיסקא' ענינה שנותן אדם ממון לחבירו כדי שיתעסק בו ויריח ממנו, ובעל הממון והמתעסק יחלקו ברווחים. אלא שאם תהיה כל אחריות הממון על המתעסק ושאפילו יפסיד את הקרן יהיה חייב להחזיר לבעל הממון את כל הסכום נמצא שהיה הלואה גמורה, ואסור לבעל הממון ליטול חלק ברווחים מפני שהוא ריבית. ואם תהיה כל אחריות הממון על בעל הממון, והיינו שיחשב כולו כפקדון ואם יהיו הפסדים יפסיד בעל הממון את הכל, לא ירצה שום אדם למסור את ממנו למתעסק מחשש שנא יהיו הפסדים. לפיכך תיקנו חכמים (להלן קד): שכל עיסקא תהיה מחציתה הלואה ומחציתה פקדון, וממילא חצי מהסכום אחריותו על המתעסק ויחייב לשלם אפילו אם הפסיד מחמת אונס או הוזלה, וכל הרווחים מחלק זה הם של המתעסק, ואין לבעל הממון שום חלק ברווחים אלו, והחצי השני של הסכום הוא פקדון ואחריותו על בעל הממון וואם הפסיד שלא מחמת פשיעתו של המתעסק, ההפסד של בעל הממון, וכל הרווחים מסכום זה הם של בעל הממון. אמנם אף שבאופן זה אין בעצם קבלת הרווחים משום ריבית, מכל מקום הרי ההתעסקות והטירא שמשקיע מקבל העיסקא בחלקו של הנותן שהוא רק כפקדון ברשותו, יש בו משום ריבית, שהרי לולא שהיה מקבל ממנו גם את חלק ההלואה לא היה מתעסק בכספו בחינם והיה נוטל שכר על כך, נמצא שעתה הוא מתעסק בחלקו בשכר ההלואה והרי זה אבק ריבית. ומשעם זה תיקנו חכמים שמלבד הרווחים המגיעים למתעסק תמורת חלקו בעיסקא, צריך הנותן לשלם לו שכר טירחה, ופרטי הדינים בזה יתבאר במשנה (סו) ובגמרא (סו: טט.).

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שישי עמוד ב

דינרים כפי שהתחייב לו, אין בזה איסור, משום דְרַבִּי יִצְחָק הוּא דְקָא שְׂקִיל מִיָּה – הוא נוטל ממנו פירות ולא מעות, וְלִית לָן בָּהּ – אין בזה משום הערמת ריבית, כיון שמתחילה נתן לו המלוה מעות והוא נוטל חזרה פירות אין זה נראה כריבית אלא כמקח וממכר. וְאִי לֹא – ואם אין ללוח יין, בִּינָן דְלִית לִיהִי תַמְרָא – כיון שאין לו יין ונמצא שלבסוף יטול ממנו המלוה מעות, וְדֹא מִשְׁקָל זֶזִי מִיָּה – נטילת שלשים דינרים במטבעות, מִחֻזִּי בְרַבִּית – נראה כריבית, שהרי מתחילה יצא מלפניו עם עשרים וחמשה דינרים בלבד, ולבסוף הוא משלם לו שלשים דינרים, ואף שבאמת אין כאן ריבית גמורה, שהרי מתחילה הלוח לו חטים בשווי שלשים דינרים, אלא שחזר וקנה ממנו בכול, מכל מקום יש כאן הערמת ריבית.

מקשה רבא: אֲמַר לִיהִי רַבָּא, אִי הָכִי – אם כדבריו שהמשנה עוסקת שלוח ממנו חטים על מנת לשלם לו את דמיהם במעות, מדוע כתבה המשנה שברבא זמן הפרעון אמר לו 'לִי תִיפִי' וכו', דְמִי תִיפִי מִכְּעֵי לִיהִי – היה לה לכתוב שאמר לו 'תן לי דמי חטאי', שהרי הוא תובע ממנו מעות ולא חטים. מתרצת הגמרא: תְּנִי – אכן יש להגיה ולגרוס 'תן לי דְמִי תִיפִי'.

מוסיף רבא ומקשה: עדיין אין לשון המשנה מיושב, שהרי אמרו 'תן לי חטאי שְׂאֵנִי רוצה למוכרו', ולפי דבריו שהוא תובע ממנו את דמי החטים, איך שייך לומר שרוצה למוכרו, אלא שְׂמִיכְתִּים לָךְ מִכְּעֵי לִיהִי – היה לו לומר 'תן לי דמי חטאי שמכרתים לך'. מתרצת הגמרא: תְּנִי – אכן יש להגיה

ולגרוס תן לי דמי חטאי שְׂמִיכְתִּים לָךְ. מוסיף רבא ומקשה: עדיין אין לשון המשנה מיושב לפי פירוש זה, שהרי שנינו שהלוח השיב למלוה ואמר לו 'תְּרִי תַפִּיךָ עֲשׂוֹת עָלִי בְּשָׁלְשִׁים דִּינָרִין, והרי לך אצלי בהן יין' ומשמע שמתחילה לא היה חובו שלשים דינרים אלא עתה מעלה את חובו ומחשיב כאילו הוא חייב לו שלשים דינרים, ולפי פירושו של אבִי מַעְיָקְרָא נָמִי הָכִי אֹמְרִינָהוּ עֲלֵיהִי – הרי מתחילה העמידו את החוב בשלשים דינרים שזה היה שווי החטים מתחילתם, רק שהוא קנה אותם ממנו בכול. מתרצת הגמרא: יש לפרש את המשנה שְׂמִיכְתִּים לָךְ, בְּדָמִי תַפִּיךָ עֲשׂוֹת עָלִי מתחילה בשעת ההלואה בְּשָׁלְשִׁים דִּינָר, תְּרִי לָךְ אֲצִילִי בְּתָן יָיִן בשווי זה, וְיָיִן אֵין לֹא, ולכך יש בזה איסור משום הערמת ריבית, אבל אם היה לו יין לא היה בזה איסור משום שנותן לו יין ואינו נראה כריבית.

מוסיף רבא ומקשה: וְהָאֵל לִקַּח מִמֶּנּוּ חֲטָיִן בְּדִינָר וְהָב תְּבוֹר, וְכֵן הַשְׁעָרָ קִתְּנִי, הרי שמתחילה היה שער החטים עשרים וחמשה דינרים בלבד, ורק אחר כך התייקרו החטים ונעשו שוות שלשים דינרים, אם כן אין לפרש את המשנה כדברי אבִי.

אֲלֵא אֲמַר רַבָּא, אֲנִי אִפְרַשׁ אֶת הַמַּשְׁנָה עַל פִּי הַבְּרִייתָא שֶׁנֶּחֱדָה רַבִּי אוֹשְׁעִיָא, וְכִי שְׂמִיכְתִּים – כשאותם ואסתלק מן העולם הזה, רַבִּי אוֹשְׁעִיָא נִפְקֵי לָלוֹתִי – יצא לקראתי,

ומחסר את הלוח, דקא שקיל מיני מיד דלא יחב – שנוטל המלוח
מהלוח ממון שלא הלוח, כלומר שהלוחו מאה פרוטות בלבד ונוטל ממנו
בפרעון מאה ועשרים פרוטות, ומכל מקום תרביית ליכא – אין כאן 'תרבית'
כיון דלית ליה ריווחא – שאין למלוח רווח ולא התרבה ממנו בפרעון זה,
דננקא אויפיה ודנקא קא שקיל מיניה – שהרי הלוחו פרוטות בשווי מעה,
וגם בשעת הפרעון קיבל ממנו פרוטות בשווי מעה, והרי כאן נשך בלא
תרבית.

דוחה הגמרא: ודאי אין לפרש כן, שהרי סוף סוף [– ממנה נפטר] אי בתר
מעיקרא אוילת – אם הולך אתה אחר שעת ההלואה שהיו מאה פרוטות
שיום מעה, כלומר, שלענן איסור ריבית יש להחשיב את שווי המעות
בשעת הפרעון כפי שיויים בשעת ההלואה, הרי נשך ויהי תרביית – הרי
יש כאן גם נשך וגם תרבית, שהרי משלם לו מאה ועשרים פרוטות [שבשעת
ההלואה היו ראיות לקנות מהן מעה וחומש], תמורת מאה הפרוטות
שלוח ממנו, והרי זה נשך את הלוח, ומרבה את ממנו של המלוח, ואי
בתר בסוף אוילת – ואם הולך אתה אחר שעת הפרעון שאין מאה ועשרים
פרוטות שיום אלא מעה אחת, אם כן לא נשך איכא ולא תרביית איכא –
אין כאן לא נשך ולא תרבית, שכשם שאין ממנו של המלוח מתרבה, כך
גם לא חיסר את ממנו של הלוח, שהרי לוח ממנו פרוטות בשווי מעה, וגם
בשעת הפרעון מחזיר פרוטות בשווי מעה.

הגמרא ממשיכה ומפרשת שגם לא ניתן למצוא אופן של 'תרבית' בלא
נשך, ותו – ועוד, תרביית בלא נשך היכי דמי – כיצד יתכן שיעבור על
איסור תרביית ולא יעבור על איסור נשך, כלומר שיתרבה ממנו של המלוח
בלא שיחסר ממנו של הלוח, אי – אם נאמר ששייך באופן דאזיף מאה
במאה – שהלוחו מאה פרוטות על מנת שיהיה לו מאה פרוטות בלא
ריבית, אלא שמעיקרא – מתחילה בשעת ההלואה קיימי מאה בננקא –
היה שיויים של מאה פרוטות מעה כסף, שהיא ששית דינר, ולכסף בשעת
הפרעון עלה מחירם של הפרוטות והם שיום מאה בחומשא – מאה פרוטות
בחמישית דינר דהיינו מעה וחמישית, ולפיכך אמנם אין כאן נשך שאינו
נושך את הלוח, שהרי אינו נוטל ממנו יותר פרוטות ממנה שהלוחו, שהרי

להחזירה.
אמר רבי אלעזר, רבית קצוצה האסורה מן התורה יוצאה בדינין – אם
תובע הלוח מן המלוה שישב לו את הריבית, בית דין כופים את המלוה
להשיבו, אולם אבך רבית שאינה אסורה אלא מדרבנן, אינה יוצאה
בדינין – אין בית דין כופים את המלוה להשיבו לאחר שכבר שילם. רבי
יוחנן אמר, אפילו רבית קצוצה שהיא דאורייתא נמי אינה יוצאה בדינין
ואין כופים את המלוה להשיבו את הריבית. אמר רבי יצחק, מאי מעמא
דרבי יוחנן. דאמר קרא (יחזקאל יח יג) 'בנשך נתן ותרביית לקח, וחי
(בתמיה), לא יחיה, את כל התועבות האלה עשה, מות יומת, דמיו בו
יהיה', שעונשו של המלוה בריבית הוא מיתה בידי שמים, ומשמע שרק
לעונש מיתה ניתן, ולא להשבון – ואין לו תקנה בהשבה, ואם כן אין בית
דין יכולים לחייבו להשיב את הריבית.
רב אדא בר אבהו אמר, מקורו של רבי יוחנן הוא ממנה דאמר קרא

הלוחו מאה פרוטות וכן גם נוטל בשעת הפרעון, אולם יש כאן תרביית
שהתרבה ממנו של המלוה, שהרי הלוח פרוטות בשווי של מעה אחת
בלבד, והוא מקבל פרוטות בשווי של מעה וחומש. גם זה אינו נכון, שהרי
סוף סוף אי בתר מעיקרא אוילת – אם הולך אתה ומחשיב את הפרוטות
לפי שעת ההלואה, שהיו מאה פרוטות שיום מעה, אם כן לא נשך איכא
ולא תרביית איכא – אין כאן לא נשך ולא תרבית, שהרי כשם שבשעת
ההלואה לא חיסר את ממנו של הלוח, כך גם לא נתרבה ממנו של
המלוה, שהרי מאה פרוטות הלוח, ומאה פרוטות קיבל, ואי בתר סוף
אוילת – ואם הולך אתה אחר שעת הפרעון שמאה פרוטות שיום מעה
וחומש, הרי נשך ויהי תרביית – הרי יש כאן גם נשך וגם תרבית, שהרי
משלם לו מעה וחומש תחת מעה שלוח ממנו.

מסיקה הגמרא: אלא אמר רבא, אכן כפי שהתבאר אי אתה מוציא לא
נשך בלא תרביית ולא תרביית בלא נשך, נמצא ששני האיסורים תלויים
זה בזה, ולפיכך לא ביארה המשנה אלא איזהו נשך מן התורה, שבכלל זה
הוא גם איסור תרביית מן התורה, ולא תלקון תכתוב הנזכר באומרו (ויקרא
כה לו) 'את כסף לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אבך', אלא כדי
לעבור עליו פשע לאוין – לומר שכל המלוה בריבית עובר בשני לאוין,
דהיינו איסור נשך ואיסור מרבית.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את הלאוין שבפסוק הנזכר: תנו רבנן,
נאמר בתורה (ויקרא כה לו) לענן איסורו של המלוה בריבית 'את כסף
לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אבך', ומכך שהתורה נקטה את
הלשון נשך לענין הלואות כסף, ואת הלשון מרבית לענין הלואות אוכל, אין
לי ללמוד מפסוק זה אלא שיעבור על הלאו של נשך בהלואות כסף
ברביית, ועל הלאו של ריבית [– מרבית] בהלואות אוכל, נשך באוכל מנן
– מנן שהוא עובר בהלואות אוכל גם על הלאו של נשך, תלמוד לומר
(דברים כג ב) 'לא תשיך לאבך, נשך כסף, נשך אבך', הרי שגם באוכל
נאמר לשון נשך. ריבית כסף מנן – ומנן שאף בהלואות כסף הרי הוא
עובר גם על הלאו של ריבית מלבד הלאו של נשך, תלמוד לומר (שם) 'לא
תשיך לאבך נשך כסף', ותיבות 'נשך כסף' מיותרות הם כפי שיבואר להלן,

(ויקרא כה לו) 'אל תקח מאתו נשך ותרביית ויראת מאלהיו', ויש
לדרוש שרק למורא ניתן ולא להשבון – שמחמת יראת שמים צריך
להיזהר שלא לעבור על איסור ריבית, אבל לאחר שכבר לקח אין בית דין
רשאים לכופו להשיב את הריבית.
רבא אמר, אין צורך לדרוש מדיוק הפסוק, אלא מגופיה דקרא שמיע ליה
– מגוף הפסוק ביחזקאל שהביא רבי יצחק אפשר לדרוש כן, שנאמר בו
'מות יומת דמיו בו יהיה', ומיותר התיבות 'דמיו בו' יש ללמוד שהקשו
מלוי רבית לשופכי דמים, שהמלוה הוא כשופך דמים, שגורם שיהיה
הלוח עני ומת ברעב, וכיון שהוקשו לשופכי דמים יש ללמוד מה שופכי
דמים לא ניתנו להשבון, שאי אפשר להחזיר לחיים את הנרצח, אף מלוי
רבית לא ניתנו להשבון שאין תקנה לאיסור ריבית על ידי השבה.
אמר רב נחמן בר יצחק, מאי מעמא דרבי אלעזר שריבית קצוצה יוצאת
בדינין, משום דאמר קרא

– כמו שנתן המלוה פקדון של סאה חיטים ללוח, ולפיכך מחייבים את הלוח
להחזיר סאה חיטים אף על פי שהיא יקרה יותר, ולא אמר רב ספרא את
הכלל אלא כשבדיניהם מוציאים את הממון בתורת ריבית.
אמר ליה רבינא לרב אשי, והרי הלואה במשכנתא בלא נכייטא –

שמלוח את המעות תמורת משכון של כרס, והמלוה אוכל את הפירות,
ואינו מנכה מההלואה את דמי הפירות שאכל, דבדיניהם של האומות
מוציאין מלוח למלוח – אם אכל הלוח את הפירות, מוציאים מהלוח את
דמי הפירות ונותנים למלוה, כיון שכך התחייב בשעת ההלואה,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

ה סמוך לחשכה קודם בין השמשות צריך אדם לשאול לאנשי ביתו אם עשו הפירות הצריכים לשבת^[כב] שאין
מעשרים בשבת ואף במדינות אלו שאין המעשרות נוהגים טוב שישאל אם הפרישו חלה שאין מפרישין חלה
בשבת (ואף שחלת חוץ לארץ אוכל והולך ומשיר מעט ואח"כ מפרישה²⁰ מעיקר הדין מפל מקום לכתחלה נוהגים
להפרישה קודם אכילה שמא ישבח אח"כ ונמצא שאכל טבל למפרע²¹) וצריך לשאולם ג"כ אם ערכו עירובי
חצירות ועכשיו שנוהגים לערב בערב פסח לכל השנה אין צריך לזה²² וצריך להזהירם קודם בין השמשות שידליקו
את הנר²³ ויפסקו מלעשות מלאכה וכשהוא שואלם ומהירם על דברים אלו צריך שיאמר בלשון רבה כדי שיקבלו
ממנו ולא ימהר להזכירם בעוד היום גדול שלא יפשיעו ויאמרו עדיין יש שהות ואם אינו בביתו פשמיגע סמוך
לחשכה אלא בבית הכנסת או במקום אחר צריך לשלוח שליח לביתו להזכירם על דברים אלו^[כג-כד]:

ביאורים

[כב] אם עשו הפירות הצריכים לשבת - ובכלל זה - בארץ ישראל - שישאל אם הפרישו חלה¹⁹.
[כג] להזכירם על דברים אלו - והוא עדיף משידליק קודם שהולך לבית הכנסת לתפילת המנחה, כיון שאז עדיין אינו

מקורות

(19) משמעות דברי רבינו בהמשך הסעיף ממה שכתב בסמוך לגבי חלת חו"ל (קיצור הלכות משו"ע אדה"ז הערה 21).
(20) ומטעם זה להלן בסימן רסא סעיף ב לא התירו הפרשת חלה בחוץ לארץ בין שאר הדברים שהותרו בין השמשות (כעירובי חצרות והפרשת מעשרות), כיון שיכול לאכול גם בלא שהפריש החלה, ומשייר מעט מן החלה, ועד"ז בסימן תנז סעיף ט לגבי הפרשת חלה ממצות בחו"ל, שיכול לאכול המצות קודם הפרשת חלה רק שישאיר חתיכה אחת מהם. (וראה עוד בסימן תמד סעיף יב שאם שכח להפריש חלה בערב פסח שחל בשבת, שאין לו תקנה שהרי לא יוכל לשייר מן החלה אלא נותן החלה בטבלה במתנה לנכרי), ועד"ז בסימן תקן סעיף ו ואילך לגבי האופה חלה ביו"ט מעיסה שלא הופרשה ממנה חלה, שצריך להשאיר מעט מן העיסה ולהפריש מהמשייר לאחר יו"ט.
(22) מבואר בסימן שסח סעיף ד: לכן נהגו במדינות אלו

חלק ב סימן רס, דיני הכנסת שבת סעיף ה

שולחן ערוך - הלכות תפלה

י מי שבא בדרך והוא סמוך למלון של נכרים אם יכול להסתלק מן הדרך ולהתפלל מעומד במקום שקרוב הדבר לגמרי שלא יפסיקוהו שם עוברי דרכים מוטב שישתלק ויתפלל שם משיתפלל בבית של נכרי שבודאי יש בו גלולים ותועבות ואין להכניס לשם דבר (שבקדושה) שהרי משה רבינו עליו השלום אמר כצאתי את העיר וגו' ולא רצה להתפלל בכרך של מצרים לפי שהיתה העיר מלאה גילולים אבל אם אי אפשר להסתלק מן הדרך במקום שלא יפסיקוהו יתפלל במלון באיזו קרן זווית שלא יבלבלוהו בני הבית ואין לחוש לגילולים שהרי כל תפלתנו בעיירות מלאות גילולים.

ואם אי אפשר להסתלק מן הדרך וצריך להתפלל מהלך או מיושב וגם במלון לא ימצא קרן זווית שלא יבלבלוהו מוטב להתפלל בדרך מהלך או מיושב כיון שאז יכול לכוין יותר ומכל מקום אם יכול להתפלל במלון בבקעה או בחצר או בגינה מוטב ויצא ידי שניהם להתפלל מעומד ובכוונה:

חלק א סימן צד, צריך לכוין כנגד ארץ ישראל ודין הרוכב או יושב בספינה סעיף י

א המתפלל צריך שיכוין רגליו זו אצל זו בכיון כאלו אינן אלא רגל אחד להדמות למלאכים שנאמר בהם ורגליהם רגל

על לבם ימנית על שמאלית שהיה פרק אמצעי משתי זרועות
נגד פני המתפלל:

חלק א סימן צה, כיון איבריו בשעת התפלה וכו' ד' טעמים:

א כשהוא מתפלל לא יאחוז בידו תפילין ולא ספר מכתבי
הקודש ולא קערה מלאה ולא סכין ולא מעות ולא ככר מפני
שלו בו עליהם שלא יפול ויטרד ותתבטל כוונתו אבל שאר דברים
שאם יפלו לא יפסדו ולא יזיקו לו מותר לאחוז מן הדין אלא
שמצוה מן המובחר שלא לאחוז כלום אלא יהיו ידיו כפותין
כעומד לפני המלך כמ"ש סי' צ"ה סעיף ד'.
ולולב בזמנו מותר לאחוז אע"פ שאם יפול אפשר שיפסל מכל
מקום כיון שהאחיזה היא מצוה אינו נטרד בשבילו:
ב מותר לאחוז סידור בידו בשעה שמתפלל שכיון שאוחזו
לצורך התפלה אינו נטרד בשבילו ומכל מקום אם לא היה
בידו קודם שהתחיל לא יחזו(ו) אחריו בתפלה ליטלו משום
הפסק אלא אם כן היה במקום מיוחד שהוא מוכן אז מותר
ליטלו אפילו בתוך התפילה והוא שנוטלו כדי להתפלל מתוכו.
וכל המתפלל מתוך הסידור יזהר שירשום תחלה כל המקומות
שצריך להתפלל באותה תפלה ולא יחפש אחריהם בתוך התפלה
כי יפסיק על ידי זה ולא יוכל לכוין יפה:

חלק א סימן צו, שימנע כל הטרדות כדי שיכוין טעמים א"ב

ישרה כלומר רגליהם נראות כרגל אחד.
וטוב לכוין רגליו גם כשאומר קדושה עם ש"ץ שהרי אומר
נקדש כשם שמקדישים בשמי מרום ובמרום מקדישים כן ברגל
ישרה:

ב יש מי שאומר שכשעומד להתפלל ילך לפניו ג' פסיעות דרך
קירוב והגשה לדבר שצריך לעשות וטוב לחוש לדבריו:

ג כתוב אחד אומר והיו עיני ולבי שם כל הימים וכתוב אחד
אומר נשא לבבינו אל כפים אל אל בשמים וכדי שיתקיימו
ב' מקראות אלו אמרו שהמתפלל צריך שיכוף ראשו מעט שהיו
עיניו למטה לארץ שהרי אנו מתפללים נגד בית המקדש שנאמר
בו והיו עיני ולבי שם כו' לכן יתן עיניו למטה כנגדו ויחשוב
כאלו עומד בו ומתפלל ועל ידי זה תפלתו רצויה ובלבו יכוין
למעלה אל אל שבשמים (ואותן המגביהים ראשיהם ועיניהם
למעלה כמביטים על הגג המלאכים מלעגים עליהם) וקודם
התפלה ישא עיניו לשמים לעורר הכוונה וכן בתוך התפלה אם
נתבטלה כוונתו כמ"ש בס' צ':

ד צריך לעמוד בתפלה כעבד לפני רבו באימה ביראה בפחד
ואל יניח ידיו על חלציו מפני שהוא דרך יוהרא וטוב שיניח
על לבו כפותין הימנית על השמאלית במקום שנוהגין לעמוד
כן לפני המלך כשמדברים עמו ושואלין מאתו צרכיהם והכל
כמנהג המקום ונוהגים קצת מטעם הידוע להם לכוף האגודל
בתוך פיסת היד ויש נוהגין מטעם הידוע להם להניח זרועותיהם

לקוטי תורה

ולחבין ענין זה איך ענין זה הוא נמצא בכל ישראל,
שבבחינת יריחו שלו הוא צריך מרגלים, ובבחינת
שאר א"י שלו אין צריך מרגלים.
"ודאי פשוט שבחינת נתינת הארץ לישראל ישנו
גם עתה ברוחניות, אע"פ שהארץ התחתונה אינה
בידינו עתה, מ"מ בחינת א"י שלמעלה היא נתונה גם
עתה לכל ישראל".
והרי "הציווי דכיבוש הארץ (ברוחניות) הוא, כמו
כל הציוויים שבתורה, ענין נצחי בכל דור ודור,
דכאו"א מישראל צריך "לכבוש" כל הכוחות והענינים
דגופו ונפשו הבהמית (שהם "ארץ כנען") ולעשותם
כלים לאלקות (בחינת ארץ ישראל)".
וכשם שבכיבוש א"י בגשמיות צוה הקב"ה לשלוח
מרגלים בשביל כיבוש יריחו משא"כ עבור כיבוש
שאר א"י לא היו צריכים מרגלים (ונשלחו רק לדעתו
של משה), כך הוא בענין כיבוש א"י ברוחניות כפי
שהוא אצל כל אדם מישראל, שיש בו בחינת "יריחו"
(שבה צ"ל ענין מרגלים) משא"כ בבחינת "שאר ארץ
ישראל" שבו אין צריך מרגלים.
הנה כתיב ואברהם זקן בא בימים כו', ופירש בזהר

תוכן הפרק: ההבדל בין מרגלים ששלח משה
למרגלים ששלח יהושע
וישלח יהושע מן השיטים שנים אנשים מרגלים
חרש לאמר לבו וראו את הארץ ואת יריחו וגו'.
והנה בודאי לא עשה יהושע מדעתו רק שהשי"ת
ציוהו על כך, ובמרגלים ששלח משה כתיב שלח
לך ואמרו רז"ל לדעתך אני אני מצוה לך.
שהרי רק גבי משה נאמר חידוש כזה ששילוח
המרגלים הי' תלוי בדעתו, אבל לולא זה פשיטא
שמשה ויהושע לא עשו שום דבר בלי ציווי מפורש
מאת השי"ת.
לחבין ענין זה, שבכל ארץ ישראל לא ציוה השי"ת
לשלוח מרגלים, רק ביריחו שהיתה מנעולה של
ארץ ישראל כמ"ש ויריחו סוגרת וכו', ובה היו דרין
מכל האומות כמ"ש החתי האמורי וגו' כל בעלי
יריחו כו', שנתבללו בה שהיתה כללות א"י.
מעלת יריחו היא בכך שהיתה "כללות ארץ
ישראל", הן לפי שבה היו דרים מכל שבעה עממין,
וכן לפי שהיא היתה "מנעולה של ארץ ישראל",
שכיבוש כל הארץ הי' תלוי בכיבוש יריחו.

1 שנתלבש בימים, שהימים הם בחינת לבושין הניתן
2 להנשמה.

3 כדי להבין את העבודה ד"כיבוש יריחו" כפי
4 שהיא בכל אדם מישראל בכל זמן בעבודתו לקונו, יש
5 להקדים ביאור הפירוש הפנימי בכתוב "ואברהם זקן
6 בא בימים".

7 דמשמעות הלשון "בא בימים" היא, שאברהם בא
8 ונכנס בתוך הימים. וזהו שפי' בזהר ד"ימים" היינו
9 "לבושים", פירוש, כשם שיש לגוף לבושים שאי
10 אפשר לו בלעד, כמו כן צריכה הנשמה ללבושים
11 רוחניים כדי שתגיע לשלימותה, וזהו "בא בימים",
12 שאברהם נכנס בתוך לבושים ("ימים") אלה.

13 וכל א' ניתן לו שני חייו כפי מה שצריך ללבושין,
14 כמ"ש ימים יוצרו.

15 הטעם שלבושי הנשמה נקראים בשם "ימים", הוא
16 לפי שמספר הימים שניתן לאדם לחיות בעולם הוא
17 כפי מספר הלבושים שהנשמה צריכה לתיקונה
18 ושלימותה. ועל זה נאמר "ימים יוצרו", שהקב"ה יצר
19 את ימי האדם, היינו לבושים לנשמה כפי מספר ימי
20 חייו.

21 והיינו ע"י תורה ומצות שאדם עוסק בימיו.
22 מהתורה והמצוות שהאדם מקיים נוצרים לבושים
23 לנשמה.

24 וכל יום שביטול תורה ומצות חסר מהנשמה הלבוש
25 כפי ערך ביטולו.

26 מאחר שמספר הלבושים הנצרכים לנשמה הוא

27 כפי מספר ימי חייו, נמצא, דכל יום שאדם מבטל
28 מתורה ועבודה חסר לו לבוש הנצרך לשלימותו
29 ולתיקונו, ובלשון הזהר "ווי לי' לההוא גברא דגרע
30 יומין, דכד בעיין לאלבשא לי' באינון יומין, יומא
31 דפגם חסרא לי' מההוא לבושא" (אוי לאדם שגרע
32 מימיו, שכאשר רוצים להלביש אותו בימים הללו, יום
33 שפגם חסר לו מאותו לבוש), וכך הוא בתורת
34 הבעש"ט "לא יניח שום יום מעשיית מצוה".

35 [וזהו תיווך הפירוש הפשוט ב"בא בימים"
36 (שהגיע לידי שיבה), עם הפירוש הפנימי ש"נכנס"
37 ונתלבש בלבושי המצוות, דהא בהא תליא, שזה שחי
38 ימים שלמים היינו לפי שכל יום ויום שלו הי' מלא
39 בעבודת ה' שע"ז היו כל לבושו (שהם כפי מספר
40 ימי חייו) בשלימות].

41 ולהבין ענין הלבושין, ולמה צריכה הנשמה
42 ללבושין שלא תהיה ערומה.

43 וגם למה נכתב ענין זה בתורה להודיענו זאת:
44 למה נכתב בתורה הענין ד"בא בימים", דלמאי
45 נפק"מ אלינו ידיעה זו, שע"י קיום התורה והמצות
46 נוצרים לבושים לנשמה, וכשאדם מבטל מקיום התורה
47 והמצות הרי זה גורם חסרון בלבושי הנשמה.
48 דלכאורה עיקר החסרון בביטול תורה ומצוות הוא
49 שהאדם לא קיים רצון השם (ובגלל זה ייענש כו'),
50 ומה נתוסף בעבודתו על ידי ידיעה זו שעל ידי ביטול
51 תורה ומצוות חסר גם מהנשמה "לבוש".

ד"ה וישלח ירושע פרק ראשון

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

1 כו' שנק' הזזה ממקומו כענין צמאה לך נפשי כו', והתור'
2 הוא בבחי' שוב שהוא היפך זה ממש כי עיקר מצות ת"ת
3 הוא להמשיך אור אלקי בדבר ה' זו הלכה שזהו ההמשכה
4 מאין האלקי בבחי' י"ש דוקא בבחי' ירידה והתלבשות
5 בלבוש חיצוני בעניני' גשמי' וכן מעשה המצות כידוע,
6 וצריך להיות בחי' רו"ש דתפלה ותורה כמדה ושיעור שלא
7 יהי' בחי' רצוא דתפלה ביטול הי"ש לאיין כנ"ל ביותר
8 מדאי שלא יהי' רק לפי ערך בחי' הירידה והמשכה דתור'
9 מאיין ליש (ולזה אנו רואי' שכל שמאריך בעבודה שבלב
10 בתפלה יותר מדאי שהוא בעסק ההתפעלו' והביטול לבדו

1 והנה בחי' תיקון הב' הוא בענין ההתכללו' דאו"כ באיין
2 וי"ש דאו"כ שמתחלפי' כנ"ל דהיינו שיש שיעור
3 ומדה בביטול יש הכלי לאור ובהמשכה וירידה דאור בבחי'
4 מאיין ליי"ש כו' כנ"ל. ויובן זה בבחי' עבודה שבלב
5 באוי"ר שנק' רו"ש והוא במלאכי' שנא' בהן והחיו' רו"ש
6 שכלולי' מב' הפכי' הללו כמדה ושיעור דוקא כנ"ל שהרי
7 המלאכי' הן מבחי' התיקון דכלילן דא מדא כנ"ל. וזהו אנו
8 מוצאי' גם למטה בענין תורה ותפלה שהן כמו ב' הפכי',
9 דהנה ידוע שהתפלה היא בבחי' רצוא שזהו בחי' הביטול
10 דיש לאיין בהתפעלו' אהבה ותשוקה ליכלל נפשו באחד

ירא' שצריך להיות' כלולי' זה מזה מפני שזה שאו' אין לי
אלא תור' בלא תפלה או להיפך אין לי אלא תפלה בלא
תור' זהו כאו"כ שהאור מרובה שלא לפי ערך הכלי או
להיפך שהכלי מרובה מן האור, והיינו הנו' בענין התיקון
הא' בעצם האי"ן וי"ש דאו"כ שיהיו במדה כו', אבל תיקון
הב' בענין התכללו' בהתחלפו' דאו"כ הענין הוא שאין
באי"ן מהיפוכו מבחי' יש לפי המדה, וכן להיפך שאין
בי"ש מאי"ן היפוכו כו', וזהו שא' אם אין ירא' דבחי' רצוא
כלול בחכמ' דתורה אין חכמ' ולהיפך אם אין שוב דחכמ'
כלול בירא' דתפלה אין ירא' דתפלה כלום כו', וגם כאן
שאו' אין לי אלא תור' שאין בו הרצוא שבשוב רק במיעוט
ולהיפך שאין בתפלה דרצוא מבחי' השוב דתו' רק
במיעוט, והיינו אם כל עיקר לימודו אינו בשביל המשכ'
אלקו' בנפשו לתקנה כלל ע"כ גם אין נפשו טהורה בלב
בתשו' ואי"ר מסתפק במיעוט וזהו שאינו מתקן נפשו
בלימודו כלל, ולהיפוך שכל עיקר עבודתו בלב ומוח
בתפלה רק לתקן נפשו להעלותה כו' ואין בזה מהיפוכו
לחפוף בהמשכת ויריד' אלקו' למטה בתו"מ רק מסתפק
במועט כו', אלא צריך שיהיו כלולי' זה מזה במדה יפה).

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקא בתויבתא

ומקצר מאד בעסק תור' ביריד' והמשכת גילוי אלקות
בלימוד ומעשה המצות, הרי אין האור מתיישב בכלי כלל
וזה וזה לא נתקיים בידו ויפול מעבודתו בלי ספק, אבל כל
שמעשי"ו מרובי' מחכמתו כח מ"ה דרצו"א הרי חכמתו
מתקיימת יותר כו', שזהו כמו מיעוט האור וריבוי הכלי,
ובענין ההתכללו' דאו"כ הנ"ל היינו מה שאין בתפלה בחי'
רצוא התכללו' מהיפוכו דוקא שהוא להיות ברצוא זה עצמו
מבחי' שוב דוקא, והוא להתפעל באהבה להמשיך אלקו'
בכלי' דתו"מ דוקא, כמו והאר עינינו בתורתך כו' שזהו קאי
על מ"ש ותן בלבינו בינ"ה להבין ולהשכיל ומהו הבינה
לכ"א בהתפעלו' דבינה האלקי' היינו לשמור ולעשו' דוקא
כו', וכן מיד אחר ואהבת דרצוא והיו הדברי' כו' ודבר"ת
כו'), וכן להיפך שאין בחי' שוב דתור' ומצו' רק לפי ערך
בחי' רצוא דתפלה שאם הוא מקצר בתפלה במיעוט אור
ההתפעלו' והביטול כו' ואומר אין לי אלא עסק התור' בחי'
שוב גם תורה אין לו שזהו כמו כלי בלא אור (שזהו כירא'
שקודמ' לחכמ' דתו' שאם אין ירא' בקבלת מ"ש בתפלה
וק"ש אין חכמ' וכל שירא' חטא קודמ' לחכמתו דתור'
חכמתו מתקיימת, ואמנם א' גם להיפך אם אין חכמ' אין

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

הפנימי' מכל וכל אזי תיכף לא יכול לקבל בנפשו אא"ס
רק בבחי' האמונה בלבד וכענין שהי' במצרים ויאמן העם
ואח"כ צ"ל יצ"מ ועולה במעלה ומדריגה בפסוד"ז
מתחלה בחי' אחוריים מוח שליט עד שבק"ש באמרו
ואהבת בכל לבבך אזי באים אוי"ר ברשפי אש ע"י
התכוננות חב"ד והיינו בבחי' פנימי' ותענוג והוא מעורר
כמ"כ ככל זה למעלה ענין עליי' המל' מבי"ע עד
שמתייחדת פכ"פ וכן ענין המשכת המוחי' בז"א כנ"ל.
ולכן נמצא שהמלחמה של עמלק למטה בהיותו מעכב
המשכת ההתכוננות במדות כשהוא בבחי' אחוריים כנ"ל
פ"ב הרי מלחמה זו עצמה גורמת העיכוב גם למעלה כנ"ל
שהרי באתעדל"ת אתעדל"ע וכשמעכב התחברות המדות
עם השכל בבחי' אחוריים שזהו צ"ל קודם לפני' מתעכב
גם יחוד פכ"פ ומתעכב כ"ז למעלה, ולפ"ז יתפרשו דברי
הזהר דלעיל רפ"א במ"ש לעילא ותתא כפשוטו ר"ל
שמלחמת עמלק היתה למטה בישראל ולמעלה בע"ס כנ"ל
כי הא בהא תליא, ולכן כשימחו את זכר עמלק מתחת
השמים למטה בגשמי' וברוחני' בעבודת ה' ממילא יהי'
כן למעלה: והנה העברת עמלק למטה הוא ע"י מ"ש זכור
את אשר עשה כו' והוא ע"ד מ"ש אם זכרתך על יצועי

ד) והעצה היעוצה מגדול העצה להעביר את עמלק הוא
ע"י מצותיו ית' שציוה לנו לזכור מה שעשה
ולמחות זרעו כו', כי הנה התעוררות יחודים עליונים הנ"ל
דאב"א ופכ"פ למעלה וכן המשכת המוחי' הנ"ל תלוי הכל
באתערותא דלתתא דהיינו שע"י עבודת האדם בבחי'
שעובד מעורר כך למעלה, הן בחי' אחוריים כמו שנת'
לעיל פ"ב בענין אתכפיא ומוח שליט על הלב מעורר כן
למעלה המשכת המוחי' במדות בבחי' זו, והן אח"כ ע"י
בחי' אתהפכא מעורר למעלה בחי' המשכת המוחי' במדות
בבחי' פנים ונק' מוחי' דגדלות ועד"ז גם בבחי' מל' שע"י
שהאדם מקבל על עצמו עול מלכות שמים בבחי' עבודה
כענין שונה פרקו ק"א פעמים שבפעם זו היתירה על
רגילתו וכופה את עצמו ואת טבעו בעבודה והוא בחי'
אחוריים מעורר ג"כ למעלה בנין המל' ע"י הגבורות
והצמצומים שמקבלת מאחוריים דז"א כנ"ל רפ"ג, ואח"כ
ע"י שבמצותיו חפץ מאד מעורר יחוד קוב"ה ושכינת'
פכ"פ כידוע ולפי שא"א להיות יחוד פכ"פ מבלי קדימת
אב"א לכן גם באדם שהוא המעורר כ"ז הנה בתחלת היום
בעמדו ממסתו להיותו עדיין אחוז וקשור בחשכת
חומריות גופו הבהמי שהרי בשעת השינה הי' הסתלקות

נמשך בז"א והוא מכה באחורי עורף דז"א ויורד ג"כ עד
הדעת דבין כתפין ומכה שם וע"י הכאה זו נותן כח להיות
התחלקות מוח הדעת לשני מוחי' חו"ג, פי' כי ענין
התחלקות מוח הדעת לשני מוחי' חו"ג כבר נת' פ"ג
שהוא ענין שכלי' הנוטים לחו"ג ונק' מוחי' לחו"ג דמדות
כמו האהבה שהיא פנימי' החסד וסיבתו כנ"ל ולזאת כדי
שיתפעלו המדות מן השכל שזהו ענין מוח שליט על הלב
בחי' שליטה וממשלה הגם שמצד המדות עצמן לא היו
מסכימים ובמה איפוא יש להמוח שליטה על הלב זהו
מצד קוצא דשערי שנמשך מא"א שהוא בחי' הרצון
שלמעלה מעלה מהחכמה והשכל וממנו בא כח השליטה
הזאת במוחי' שהמדות יהיו נכנעים לשמוע להסכמתם
וזהו ג"כ מנגד לבחי' עמלק שענינו להעזי נגד הדעת
בחוצפא משא"כ נגד בחי' זו דרצון שלמעלה מהחכמה
אין חוצפא שלו מועלת וכנ"ל בענין ועמך לא חפצתי כו',
ובזה יובן מ"ש מרע"ה כי עם קשה עורף הוא וסלחת
(שמות ל"ד י') שזהו פלאי לכאורה מה זו מעלה טובה
שמצא משה להציל את ישראל מפני שהם קשה עורף, אך
הענין הוא לפי שידע משה שעפ"י ההנהגה שבסדר
השתלשלות העולמות מהחכמה ואילך לא היו ראויים
לסליחה על חטא הגדול כחטא העגל אך ורק מלמעלה
מסדר ההשתלשלות והוא מכתו עליון יכול להיות להם
מחילה וסליחה גם לחטא העגל כי כתר עליון כולו רחמים
פשוטים וכידוע שי"ג מדה"ר נושא עון כו' נמשכים ממנו
לפי שהוא מרום מאד נעלה ע"ד שנאמר אם צדקת מה
תתן לו (איוב ל"ה ז') ורבו פשעיך מה תעשה לו (איוב
ל"ה ו'), אך האיך הי' ביכולת להמשיך לבני' מכתו עליון,
לזה מצא מרע"ה בהם מעלה יתירה במה שהם קשה עורף
ועי"ז המשיך עליהם מכתו עליון, והענין הוא בחי' החוץ
והקושי שיש בעורף שלהם לקיים בחי' אתכפיי' ובחי'
כובש את יצרו ע"ד שנת"ל פ"ב שהוא ענין מוח שליט
על הלב וזהו ע"י הקושי שבעורף שהעורף הוא הממוצע
שבו וע"י נמשך שפע המוחי' למדות שכלב וענין הקושי
שבו הוא לנצח את המדות שישמעו להמוחי' גם אם הם
בלתי מסכימים לזה מצד טבעם ועצמיותם ושרש הקושי
והשליטה הזאת היא מצד קוצא דשערי דא"א המכה שם
שהוא הנותן כח זה בעורף וא"כ מצא מרע"ה בישראל
הארת א"א וע"כ ראויין לסליחה על חטא העגל בהמשכת
אור א"א מצד מעלה זו שבהם שרש' משם ולכן אמר
כי עם קשה עורף הוא ע"כ וסלחת, וזהו שפעם כתיב מזה
אמחה (שמות י"ז י"ד) ובפ' תצא כתיב תמחה (דברים
כ"ה י"ט) והענין כי באמת כהיום אין בכחינו למחות את
זכר עמלק כי הרי כל כח האדם הוא להתבונן בגדולת ה'
ומה מועיל זה נגד עמלק שהוא החוצפא נגד ההתבוננות
בלא טעם אלא שה' ית' אומר מזה אמחה ע"ד מ"ש ה'
ילחם לכם (שמות י"ד י"ד) והגם שנת"ל הפעולה להעביר

(תלים ס"ג ז') כי בחי' הזכרון הוא למעלה מהדעת
וההשגה כי ההשגה הנגלית מכח השכל נופלת בגדר
שכחה שהיום ישכילנה ולמחר ישכחנה וכאילו לא היתה
מעולם ולהיכן הלכה אלא שהלכה למקורה הנעלם בכח
השכל כמו קודם שהוציאה לגילוי ונמצא שכח הזכרון
כשזוכר דבר ההשגה ימים רבים זהו הוראה על הארת
מהות כח השכל הנעלם במהותו ועצמותו שכל עצם לא
ישתנה לעולם ואין מצידו הפרש בין כשהוא ער או ישן
או ריבוי הזמן, אבל לשכל הנפעל ממנו בגילוי אותו
יסתיר הזמן וכן השיגה וכדומה ונמצא מוח הזכרון הוא
למעלה מגלוי השכל והרי הוא מכח השכל בעצמו ואף
שפעמים ימצא זכרון כטבעו ואינו בעל הבנה להוליד שכל
חדש זהו מפני שכח הזכרון חלק נבדל ומהות בפ"ע זולת
מהות כח השכל אבל שוה הוא בערך מדריגה אחת עמו,
וכמ"כ יובן בעבודת ה' שמי שאין כנפשו השכחה על ה'
אלקים כל היום זהו הוראה שאין עבודתו באו"ר מצד
הדעת הגלוי לבד כ"א גם מצד החכמה שכנפשו שלמעלה
מגלוי השכל וההשגה והוא הנק' חכמה שבכתר ונק' שכל
הנעלם שבה מלוכש אא"ס ולפיכך אינו רוצה ליפרד ממנו
בלי טעם ולמעלה מהדעת עד שימסור נפשו על קדושת
שמו וכמ"ש ועמך לא חפצתי (ע' בלק"א ח"א פ"ח)
וזהו אם זכרתך על יצועי שהשכיבה בעת פשטו רגלו
במטה ומתעצל בגופו כעפר וקיריות והקימה בעת צעקתו
בתפלה לצאת מנרתק הגוף לגמרי ביציאות הנפש שוין
אצלו במדריגת דביקות א' בה' אלקים והוא מפני שהוא
בבחי' זכירה שלמעלה מדעת המושג שכמו שיזכור הבן
על האב שאין בזכירתו שום התבוננות בשכל וטעם
לאהבתו אליו לפי שהוא כרעא דאבזה ממש כמ"כ ע"י
גילוי בחי' חכמה שבנפש שבה מלוכש אא"ס א"כ הוא
דבוק בה' ממש וכמו גוף לנפש שכל היום אוהב אדם
א"ע בשוה בין מתבונן בטובת נפשו או אינו מתבונן ולכן
נאמר זכרתך על יצועי שלא יסתיר לו השינויים בין
כשיהי' בבחי' נפילה בקטנות או בגדלות הכל שוה אצלו
לענין ועמך לא חפצתי וכמ"ש בגבורים אשר לדוד (דה"א
י"ב ל"ג) בלא לב ולב שניהם שוי' לעזר וכמ"ש בשכבך
ובקומך, ולזה אמר זכור כי נגד קליפת עמלק אין עצה
כ"א הזכירה על ה' למעלה מהדעת כשיעורר בלבו הרצון
שיש בטבעו לה' בחי' ועמך לא חפצתי בלי טענה שכליית
כי ע"פ הדעת וההתבוננות א"א לו לנצחו שהרי גם
שיוסיף דעת והתבוננות בגדולת ה' מה יועיל זה נגד
החוצפא שבלא טעם לעמוד נגד כל ההתבוננות שבעולם
אלא דוקא ע"י בחי' זכירה הנ"ל, וכמ"כ יובן למעלה שיש
ג"כ שם בחי' המשכת הארה מלמעלה מן הדעת והיא
המנגדת לבחי' עמלק ונותנת כח להיות התפשטות המוחי'
במדות מה שעמלק מעכב זה כנ"ל. וענין הארה זו הוא
מ"ש בע"ח שבחי' קוצא דשערי משערות דא"א הוא

15 זרעו של עמלק (ע' תנחומא תצא), ר"ל שאין התחברות
16 י"ה בור"ה שהוא ענין מוחי' במדות וכן בבחי' כסא שהיא
17 המל' שנה"י דו"א נעשו לה מוחי' ועמלק מעכב כ"ז ולכן
18 אין שלימות החיבור עד שימחה זרעו של עמלק בחי'
19 הזריעה שנזרע ממנו בכל א' מישראל בחי' החוצפא כמו
20 שאנו רואים שפעמים שיתבונן האדם בגדולת ה' ולא
21 יתפעל והוא מצד בחי' חוצפא שנזרע בו מעמלק ולכן
22 צריך למחות זריעה זו ע"י עצות הנ"ל זכור ולא תשכח
23 ומחה כו' ולע"ל כשימחה כל זרעו יהי' שלימות התחברות
24 בש' הוי' שלא יתפרדו המוחי' מהמדות וכן ממדות במל'
25 ואז כתיב ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד (זכרי' י"ד
26 ט'), כי כהיום יש עליות וירידות שפעמים נמשכים
27 המוחי' ופעמים מסתלקים אבל לע"ל יהי' שלימות
28 ההתחברות וד"ל:

מצות זכירת ומחיית עמלק

1 את עמלק ע"י זכור ע"ד אם זכרתיך על יצועי מ"מ כיון
2 שהזכירה היא ענין שלמעלה מהשכל אין זה כ"כ בכח
3 האדם אלא שה' ית' הוא עוזרו בזכירה זו והוא ית' המוחה
4 את זכר עמלק, אבל לע"ל כתיב בהניח ה' אלקיך לך מכל
5 אויביך מסביב בארץ אשר ה' אלקיך נותן לך (דברים כ"ה
6 י"ט) שהוא ענין ארץ זבת חלב ודבש בבחי' אתהפכא
7 אהבה בתענוגים ויחוד פכ"פ אזי תמחה אתה את זכר
8 עמלק כמשנת"ל פ"ב שנגד הפנימי' אין לו מקום להלחם
9 כלל. ופי' לא תשכח שלא תהי' בבחי' שכחה שהיא
10 ההיפוך מבחי' זכירה הנ"ל כי אדרבה זכור כו', ולע"ל
11 יהי' כ"ז ממילא לפי שיהיו בבחי' פנימי' לא יהי' בהם
12 בחי' השכחה שהיא מבחי' אחוריים דחכמה ל' תש כח
13 אלא ממילא יהיו בבחי' זכור אבל כהיום הוא ציווי כנ"ל,
14 וז"ש רז"ל אין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

15 ביטול כו' במקורו ואיך יקרא אדם ג' קוין, אך באמת הא
16 בהא תלי' דלהיותו התכללות ג' קוין זהו ע"י ביטול.
17 והענין כי חסד דרועא מים יורדי', וגבורה הסתלקות
18 האורות מלמטלמ"ע ועבד הלוי, והקו מחברן, ונודע כי
19 להיות מחבר שני הפכי' צ"ל הארה והמשכה מבחי'
20 עליונה ששם בטלי' כו' ואין שם דבר והפוכו הסתלקות
21 והמשכה, כי זה שייך במרכבה רצוא ושוב, אבל שם הכל
22 בטל ממש בלי שום הסתלקות ובלי שום המשכה, ומשם
23 נמשך הארה לבחי' אדם להיות התכללות הג' קוין
24 והתחברותן והיינו ע"י חיות המרכבה, כי כל ענין עבודת
25 החיות כדי להמשיך ולעשות בחי' אדם שיהי' בבחי'
26 התכללות ולא יהי' ענפין מתפרדין, וע"כ הם נושאות אותו
27 למעלה להמשיך משם בחי' ביטול והתכללות, וז"ש ודמות
28 פניהם פני אדם מלבד שיש בד' חיות פני אדם פרצוף
29 בפ"ע, הנה בכללותן נמשך פרצוף אדם שכא"א כלול
30 מבחי' אדם ג"כ, והיינו לפי שעיקר מגמתם ופנימיותם
31 להמשיך בחי' אדם בחי' התחברות הג' קוין והתכללותן
32 כו'.

ד"ה פדה בשלום נפשי

ש"פ וישלח י"ט כסלו, תרל"ב

1 **פדה** בשלום נפשי כי ברבי' היו עמדי, וארז"ל (ברכות
2 ד"ח א') אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובגמ"ח
3 ומתפלל עם הצבור מעלה אני עליו כאילו פדאני כו', ופי'
4 רש"י תורה וגמ"ח נק' שלום דכתי' וכל נתיבותי שלום,
5 וע"י גמ"ח מתרבה אחוה ושלום, ומתפלל כו' זהו כי ברבי'
6 היו עמדי. ויש להעיר ממ"ש והחוט המשולש לא במהרה
7 ינתק, וארז"ל בילקוט ע"פ כי חלק הוי' עמו שקאי על
8 יעקב שהי' שלישי לאבות, והי' בחיר שבאבות.
9 **וביאור** הענין בהקדם מארז"ל במד"ר האבות הן הן
10 המרכבה ולכא"ו צ"ל מהו שייך על האבות שהן
11 מרכבה, שחיות המרכבה דבי"ע הם ממה שנפל בשבה"כ
12 בבריאה, ושורשן מלפני מלך מלך, ולכן רב כוחם להעלות,
13 ונק' מרכבה ע"ש שבטלי' כסוס כו', אבל האבות הם
14 מאצ"י דאיהו כו' חד איך יקראו מרכבה.
15 **ויובן** בהקדים ענין המרכבה שהם נושאות את הכסא עם
16 בחי' אדם, אדם התכללות ג' קוין כמו תמונת אל"ף
17 יו"ד כו' וקו באמצע המחברם, וכללות הג' קוין נק' אדם
18 גימ' מ"ה שם הוי' במילוי אלפין, וצ"ל הלא שם מ"ה הוא

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

- 1 **והנה** נת' דהעבודה בבחי' פנימיות המוחין דהיינו
2 ההתבוננות בעצם הענין האלקי היא בחי' נשמה.
3 אמנם יש בזה חלוקי מדרי', דכאשר ההשגה בעצם הענין
4 האלקי בא לאחר ההשגה תחלה בלבושי השגה, דהיינו
5 שאין ביכולתו לתפוס ולהשיג איזה ענין אלקי כמו שהוא
6 בעצם, כ"א כאשר מתלבש תחלה בלבושי השגה דהיינו
7 שבא הענין אלקי בענינים המציירים אותו בדברים
8 המושגים (כמו בחי' ז"א בענין המדות המושגות ובחי'
9 חו"ב בענין ידיעה והשגה ובחי' ממכ"ע כמו הנשמה
10 שממלאה את הגוף וסוכ"ע בבחי' רצון וידיעה כללית כו'
11 וכה"ג) ובענינים המבארים את הדבר המושג (כמו מציאות
12 ענין המדות וענין הידיעה וכו') שבהם מבין ומשיג את
13 הענין האלקי איך ומה הוא, ובפרטי הענינים שבו, דא"א
14 להיות השגת דבר מבלי שיפרט אותו לפרטים שהמה
15 מבארים את הענין, וכ"ז בא בהסבירים וגם במשלים
16 שבהם וע"י מבין ומשיג את הענין היטב, ואח"כ שולל
17 ומפשיט ומניח את הענינים שבהם הוא משיג את הענין
18 ובא אל עצם הדבר המושג איך שהוא מבין אותו מכל
- 19 הענינים הנ"ל, והיינו שבא אל עצם הענין המושג איך ומה
20 הוא ומפשיט אותו מגשמיותו (היינו מהציוור המושג) שהרי
21 זהו ענין אלקי שאינו כלל באופן וציוור כזה בעצם המהות,
22 ואחרי הידיעה איך שבכלל האלקות מושלל מענינים
23 המושגים לנו, יצייר הענין המושג איך שהוא באלקות (וגם
24 בהעבודה בבחי' חיצוני' המוחין צ"ל הרגש זה
25 שהתעסקות שלו הוא בענין אלקי היינו שמבין ומשיג
26 ענין אלקי, ולא כמו בלמוד שהוא טרוד בהשכלי רק להבין
27 את הענין ולהשיגו. ובהתבוננות הנה עם השתדלותו להבין
28 את הענין היטב שיונח במוחו בהנחה טובה יהי' אצלו
29 הרגשה זו תמיד (הרגשה קרובה במוחו) שהתעסקותו הוא
30 בענין אלקי, ומ"מ אין לו מושג עדיין כלל בעצם ענין
31 האלקי איך שהוא רק כמו שהוא בלבושי השגה שזאת היא
32 השגתו ועבודתו וכמשנת"ל שזו היא עבודה שכלב ושהיא
33 מדת כל אדם כו', ומה שנת' כאן הוא שמתוך ההשגה הנה
34 ע"י ההפשטה והשלילה בא אל המושג בעצם הענין האלקי
35 איך ומה הוא. וזה מובן שאין הכוונה כאן על ענין ידיעת
36 השלילה המבו' במ"א).

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים ה'תרפ"ז

נפש הבהמית נמשכת בטבעה אחר ענינים גשמיים, יקר וחביב בעיני עצמו, עינו רעה בשל
אחרים, וכל השכלותיו – איך להשיג תאוות נפשו

- 1 **ובאור** הענין, דהנה אָמרו רבֹּתֵינוּ ז"ל (קדושין ל עמוד
2 ב) "יצרו שֶׁל אָדָם מִתְגַּבֵּר עָלָיו כָּל יוֹם וּמִבְקָשׁ
3 הַמִּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר צוּפֶה רָשָׁע לְצַדִּיק וּמִבְקָשׁ לְהַמִּיתוֹ,
4 וְאֵלֶּמָּלָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹזְרוֹ אֵין יָכוֹל לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר
5 אֱלֹקִים לֹא יַעֲזֹכֵנוּ בִּידוֹ", דִּהְנֶפֶשׁ הַבְּהִמִית הָרִי טָבְעוּ
6 וּרְגִילוֹתָיו הוּא לְהִיּוֹת נִמְשָׁךְ אַחֲרֵי הָעֲנִינִים הַגִּשְׁמִיִּים
7 וְהַחֲמִיִּים, וְלִכֵּן נִקְרָא בְּשֵׁם "בְּהֵמָה", דְּכָשֶׁם שֶׁהַבְּהֵמָה
8 הָרִי כָּל עֲנִינָה הוּא בֹאכִילָה וּשְׂתִיָּה וּשְׂאֵר עֲנִינֵי הַחֲמִיר
9 וְהַגּוֹף, הֵנָּה כְּמוֹ כֵּן הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית שֶׁבֹאֶדָם הָרִי הוּא
10 נִמְשָׁךְ רַק אֶל הָעֲנִינִים הַגּוֹפְנִים בְּמֵאֶכֶל וּבְמִשְׁתֵּה, וְכֵן
11 בְּשִׂאֲרֵי עֲנִינִים הַטָּבְעִיִּים, דְּהוֹלֵךְ אַחֲרֵי עֵינָיו לְחַמֵּד כָּל טוֹב
- 12 גִּשְׁמִי, בְּתַאֲוָה וְכִבּוֹד, וְכִמוֹ שֶׁכָּתוּב "לְעֹלֹקָה שְׂתִי כְּנֹת
13 הַב הַב", דִּהְיָצִיר הָרַע בְּטָבְעוֹ הוּא נִפְשׁ רַחֲבָה שֶׁמִּתְאַוָּה
14 וְחוֹמֵד אֶת כָּל אֲשֶׁר יֵרָאֶה בְּעֵינָיו בְּטוֹב גִּשְׁמִי וְחֲמִיר, וְרוֹחֵז
15 גְּבֵהָ עָלָיו, שֶׁהוּא יָקָר וְחָבִיב בְּעֵינֵי עַצְמוֹ בְּמָאֵד, וּמִתְנַשֵּׂא
16 עַל בְּנֵי אָדָם, רוֹדֵף אַחֵר הַכְּבוֹד וְרוֹצֶה אֲשֶׁר יִכְבְּדוּ אוֹתוֹ,
17 וְעֵינָיו רָעָה גַם בְּשֶׁל אַחֲרִים, דְּלֹא מִיפְעִי דְּכָל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ
18 הוּא רַק בְּשִׁבִּיל עַצְמוֹ בְּלִבְדּוֹ, הֵנָּה עוֹד זֹאת שֶׁמִּקְנָא וְחוֹמֵד
19 גַּם מֵה שֵׂישׁ לְאַחֲרִים, וְתִמִּיד כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה הוּא
20 רוֹדֵף אַחֵר תַּאֲוָה וְחֲמִידָה לְכַבּוֹ בַּבְּהֵמָה מִמֶּשׁ, וְכָל
21 הַשְּׁפָלוּתוֹ וְהַמְצָאוֹתָיו הֵמָּה אֵיךְ לְהַשִּׁיג לְמִלְאֵת תַּאֲוָה
22 נִפְשׁוֹ וְחֲמִידָת מְזִימָת לְכַבּוֹ.

י"ג תמוז, תרפ"ז, קאטקאקא

2 **נב.** החסיד ר' הלל היה עילוי מתולדתו, ובכוחותיו
3 העילויים עמל ויגע בתורה - בגיל י"ג שנה היה בקי
4 בש"ס, ובגיל ט"ו - בקי בכל כתבי האריז"ל. ה"צמח
5 צדק" אמר עליו: הכל צריכים למארי דחיטא בקבלה.
6 באותה תקופה אין מן הפלא להיות בקי בש"ס בגיל
7 טו או טז, אבל להיות בקי גם בקבלה - היה בכך, גם
8 בימי האור ההם, משום חידוש נפלא.
9 ומלבד הפלאת מעלת הגדלות בתורה, נגלה ונסתר,
10 שהיתה לר' הלל, הוא גם חניך והדריך את עצמו. הוא
11 אימן את גופו לעשות הכל כפי שהוא על פי תורה. גליא
12 ונסתר של תורה היו שווים אצל ר' הלל.
13 ידוע שעל פי קבלה יש לישון לרגע קט בערב שבת
14 בין מנחה לקבלת שבת. ר' הלל לא היה צריך לעמוד כדי
15 להירדם. משנשכב נרדם מיד. שכן, גופו היה מאומן
16 ולימד את נפשו לעשות רק כמו שהוא על פי התורה ועל
17 פי תורת הקבלה.
18 הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי אמר לר' הלל בשנת
19 תקע"ח לנסוע למושבות (בחרסון), ואמר לו: קבץ גשמיות
20 וזרע רוחניות. מאז קיבל ר' הלל על עצמו תפקיד זה
21 כתעודה על כל ימי חייו, כל ימיו קיבץ כסף לפדיון
22 שבויים, בחלק מהכסף סיפק מאכל כשר לחיילים
23 יהודיים בבויברויסק, ובחלק אחר פירנס איסירים
24 שנאסרו בבתי הסוהר בגלל עלילות שונות.
25 הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי עשה את ר' הלל למשפיע.
26 והוד כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" חיזק אותו בעבודת
27 ההשפעה.
28 ר' הלל היה משפיע בעל מסירות נפש. הוא מסר את
29 נפשו להעמיד מקבלים של אור החסידות, ו"הניח" על כך
30 כוחות גדולים ביותר. יקר היה לו גם הסוג הקטן ביותר
31 של "מקבל", כפי שאנו מוצאים על אברהם אבינו עליו
32 השלום שהיה נדיב בגופו ובנפשו¹. אברהם אבינו היה
33 משכיל נפלא ומסר את נפשו להסביר ענין האחדות גם
34 לערבי, גם ל"בולעך" (לגולם).
35 ר' הלל ציווה לנגן בשולחנו בכל שבת קודש שלשה
36 ניגונים, כל ניגון שלש פעמים, ובחגים חמשה ניגונים כל
37 ניגון שלש פעמים. הוא היה מקרב את מחונכיו,
38 האברכים, בסיפור ובאימרה מיוחדת, (למשל, להרב
39 החסיד ר' דוב זאב נ"ע קאזעווינקאו אמר ר' הלל הענין
40 של שעבוד כוח הדיבור בעבודה, והסביר לו את הדבר
41 בהסברה נרחבת). - ואחר כך ניגנו ניגון, וממילא נדבקה
42 האימרה בניגון הראשון, ולאחר מכן היא נקלטה
43 בפנימיות בפעם השניה של הנגינה.

44 נג. משפיעים צריכים למסור את נפשם על
45 האברכים, לא רק להשפיע בדיבור, לומר לו עשה כך,
46 אלא עליו לעבוד עם עצמו במדה שישפיע גם על הזולת.
47 ישנה אימרה מהרשב"ץ², אם רוצה אדם להראות מהו
48 אדם - עליו להיות למעלה מאדם. אדם הוא 'רגילות',
49 למעלה מאדם - להיות בעל הבית על 'רגילות'.
50 מורי הרשב"ץ נ"ע שמע מהחסיד ר' מיכל נ"ע
51 מאפאצק, שב"יחידות" הראשונה שלו אמר לו רבנו
52 הזקן: "הכנס את הרגילות השכלית שלך בסד" (את
53 האסירים בבתי הסוהר היו מלבישים "קלעצלאך" על
54 הרגלים, היה בכך משום שמירה מעולה).
55 על המשפיע לדעת אחריותו הכללית, שהוא מוכרח
56 לחשוב הרבה על עצמו ולבקר את עצמו, שכן כל תנועה
57 שלו נוגעת בנפש המחונו.
58 בחסידים לא צריך להיות בכלל הענין של בליטות,
59 כשהולכים לטבול - לא צריך אף אחד לדעת מכך,
60 וכיוצא בזה. ישנן ה"עשה" וה"לא תעשה": ה"לא תעשה"
61 - שלא תהינה בליטות, וה"עשה" - שיהיה בפנימיות.
62 שאלה: הרי דובר בקשר למחשבה, מה שייכות יש
63 איפוא לבליטה במחשבה?
64 תשובה: הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק הואיל לומר באחת
65 משיחותיו הקדושות (בשנת תרס"ב): "עובד" הולך על
66 הרגלים ו"משכיל" הולך על הראש. כש"משכיל" הולך
67 נשמע ונראה הדבר, וכאשר "עובד" הולך לא ניכר כלל.
68 כשמתבוננים בפנימיות הענין, מבינים מדוע הדבר כך.
69 בהשכלה ישנם ספיחים, שהם: עשבים הצומחים מכוח
70 הצומח בלי זריעה, או צומחים פירות בלי השגחת בקי
71 בנטיעה. עשבים ופירות אלה הם ספיחים.
72 ספיחים היינו סברות שכליות בלתי מבוררות. זה יכול
73 להיות אמנם המצאה וסברא שכלית טובה אבל לא
74 אמיתית. השכלות כאלו גורמות להגבהה של שטות,
75 שהולכים על הראש. ה"עובד" שעובד עם עצמו, לבד זאת
76 שהוא פועל על עצמו בכל ענינו, הרי עצם ענין העבודה
77 מביא על כל פנים הנהגה ישרה מסויימת של העדר הגאווה.
78 להבין בעומק יותר את ההבדל בין "משכיל" ל"עובד":
79 ב"עובד" ישנה הנחה יסודית, שכפי שהוא - לא טוב,
80 ועליו להשתנות לטוב. הנחה זו כשלעצמה יוצרת משטמה
81 ומיאוס כלפי מדת גסות הרוח ופועלת העדר מסויים של
82 גאווה. ההנחה היסודית של השכלה היא שצריכים לחדש
83 חידוש דבר ובעיקר שהוא המחדש. הגרעין הרע שבישות
84 עצמו בא בהתגלות בתנועות חיצוניות.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק מ"ט – לב יהודי

- 1 לא בלב קל השלים ר' אליעזר ראובן הנפח מדוברומיסל, עם העובדה שחתנו השלישי, ר' יצחק
- 2 שאול, יהיה עוזרו בנפחייה. (ראה פרקים ל"ד, ל"ה). הוא התגאה בלמדנותו של ר' יצחק שאול וקיווה
- 3 תמיד כי יהיה לאישיות בעלת מעמד תורני רם, כשני החתנים הקודמים שהיו לראשי ישיבה.
- 4 לא שעניין המלאכה ומעמד בעלי המלאכה היו נחותים בעיניו של ר' אליעזר ראובן. ברם, הייתה
- 5 לו חיבה עזה לתורה ולתלמידי-חכמים ומאמצים רבים הקדיש להשיא את שלוש בנותיו עם אברכים
- 6 למדנים. ממון רב הוציא עליהם והחזיק אותם על כל צרכיהם. גאווה רבה יחד עם עונג עילאי מלאו
- 7 את ליבו כשראה אותם יושבים והוגים בתורה. עתה, לאחר ששני חתניו הגדולים כבר לא היו סמוכים
- 8 על שולחנו, התמקדה נחת רוחו בחתנו השלישי, שהיה סמוך על שולחנו ולמד תורה.
- 9 אליעזר ראובן חש עתה, אפוא, מועקה בנפשו. האם בשביל חתן בעל מלאכה היה עליו להתאמץ
- 10 כל-כך? !
- 11 את הרהורי ליבו העלה לא אחת בשיחותיו עם דבורה, רעייתו, ועם פעשא בתו, אשתו של ר' יצחק
- 12 שאול. דבורה הביעה את דעתה מנקודת מבט מעשית: "וכי אתה עצמך אינך מהווה דוגמא של
- 13 בעל-מלאכה בן-עלייה?"
- 14 לבטיו של ר' אליעזר ראובן נמשכו עד שהשתכנע סופית כי חתנו השלישי נמנה עם סוג מיוחד
- 15 של למדנים, שונה מכל אלה שהכיר עד עתה, ובמיוחד משני חתניו הגדולים.
- 16 השוני האמור התבטא גם בדרך התייחסותו אל זבולון בנימין, השכן עם-הארץ, הכפרי המגושם
- 17 שבילה כל ימיו בין גויי הכפרים והתפרנס מריפוי בהמות ומהפשטת עורות נבלות. כל אנשי דוברומיסל
- 18 הסתכלו על זבולון בנימין כבז, בגלל פרנסתו ובעיקר בגלל בורותו הגדולה. אליעזר ראובן הנפח היה
- 19 היחיד שגילה כלפיו קירבה. לעומתו, בשביל שני חתניו הגדולים שימש זבולון בנימין עילה ללעג
- 20 ולדברי התקלסות. הנפח קיבל התנהגות זו כמובנת מאליה: סוף-סוף היה השכן טיפוס נחות, ויחס
- 21 תלמידי חכמים אל אנשים כגון אלה אינו צריך להיות טוב מזה של חתניו.
- 22 שונה לגמרי היה יחסו של ר' יצחק שאול [=חתנו השלישי] אל פושט הנבילות. להפתעתו הרבה
- 23 של הנפח התייחס חתנו זה אל זבולון בנימין בכבוד רב. בה בשעה שזבולון בנימין מצידו לא היה
- 24 מעיז לעמוד בקרבתו של אברך למדן, ובמיוחד כאשר עסק בתורה - הרי ר' שאול יצחק, כפי שהבחין
- 25 חותנו, הניח את הגמרא בצד כאשר ראה את זבולון בנימין, הזמינו לשבת לידו והחל לשוחח איתו
- 26 ולהתעניין במצבו ובמצב משפחתו, ובכל המעיק על נשמתו.
- 27 מתחילה לא היה זבולון בנימין מסוגל לעכל את ההתקרבות הזאת, אך לאחר שהאזין לדבריו של
- 28 הלמדן הצעיר התעורר. לא דברי עידוד בלבד השמיע ר' יצחק שאול באוזניו כי אם גם עצות מועילות
- 29 לצרכיו ולצרכי משפחתו. מהדברים העיקריים שהעיקו על זבולון בנימין היו הבעיות הכרוכות בגידול
- 30 ילדיו. ראשית הייתה לו בת יחידה, דינה, שגילה היה כבר קרוב לשמונה-עשרה שנה, וזבולון בנימין
- 31 דאג לשידוך מתאים עבורה. נוסף לכך היו בביתו ילדים קטנים, שלו וכן ילדיו היתומים של גיסו, אותם
- 32 הכניס לביתו בטוב ליבו וגידלם כאילו היו ילדיו שלו.
- 33 זבולון בנימין שאף בכל ליבו שהילדים, הן שלו והן היתומים, לא יגדלו עמי-הארץ כמוהו. הוא

1 שלח אותם לטובי המלמדים. עתה גדלו הילדים יותר, וחלומי של זבולון בנימין היה לשלוח אותם
2 לישיבה, אך אין הוא יודע איך מבצעים את הדבר. כאשר הרהיב עוז לשאול מישהו בעיירה על כך,
3 הניף הלה ידו בביטול, ואמר: "וכי מה יקרה אם ילדיך יהיו לבעלי מלאכה? האם בידיעת קרוא בלבד
4 לא די לך"?!

5 הדברים הכאיבו מאוד לזבולון בנימין, וכשמצא סוף-סוף אצל ר' יצחק שאול את הכתובת להשיח
6 דאגתו - הביע בפניו את רגשי הייאוש שלו: "אל מי עלי לפנות כאשר הכול דוחים אותי וקובעים את
7 גורלי שאסור לי לזכות בילדים בני תורה"? - אמר כשדמעות בעיניו.

8 ר' יצחק שאול דיבר על ליבו וגילה מיד נכונות לעזור לו ולהדריכו.

9 - "שלח אלי את ילדיך" - אמר לו - "ואני אבחן אותם. אם יתברר כי יש להם כישרונות וחשק
10 ללימודים - אֶלְמֶד אותם ואדריכם במידה כזו שיוכלו להיכנס לישיבה".

11 עיניו של זבולון בנימין אורו: "החייתני! לעולם לא אשכח את חסדיך כל עוד אהיה בחיים" -
12 הכריז בלהט. עתה חגר עוז והחליט להמשיך לגלות את ליבו. כשהוא מוחה דמעה מעיניו פנה אל ר'
13 יצחק שאול: "הייתי מעוניין בעצתך גם בקשר לבתי. היא נפש יקרה, ואין היא אשמה בכך שאביה
14 עם-הארץ, שהוא שפל בעיני הבריות. רצוני בכל לב בחתן כן-תורה עבודה. מקנא אני בחותנך שזכה
15 לשלושה חתנים למדנים, מדוע לא אזכה גם אני בחתן למדן עבור דינה שלי"?!

16 "וכי מי מונע זאת"? - עודדו ר' יצחק שאול, בהיווכחו בתמימותו של יהודי פשוט זה.

17 - "אתה הראשון שלפניו אני מעז לומר בכלל כי אני מעוניין בבעל תלמיד חכם לבתי. לאחרים
18 לא ניסיתי לגלות בכלל את הדבר כדי שלא ילעגו לי" - אמר זבולון בנימין. הוא גילה לר' יצחק שאול
19 כי חסך מאה רובלים לנדוניה לבתו, כן יש לו סכום מספיק לצרכי הבית של החתן.

20 "מבטיחך אני" - המשיך זבולון בנימין - "כי לבן-תורה לא יחסר דבר אצלי, אשא אותו על כפיים,
21 והוא יוכל לשבת וללמוד בלי הפרעה. רק יבוא נא חתן כזה".

22 את הדברים אמר בהתרגשות רבה ובגעגועים, כך שר' יצחק שאול היה נרגש גם הוא.

23 - "אדאג למצוא לך חתן תלמיד-חכם" - הרגיעו ר' יצחק שאול, וזבולון בנימין לא ידע נפשו
24 משמחה.

25 ר' יצחק שאול הסביר לו כי אביו, ר' ניסן, בעיירה הרק, הוא יהודי האוהב לשדך אברכים
26 מוצלחים. הוא יכתוב לו, אפוא, מיד ויבקשו למצוא שידוך מתאים לבתו של זבולון בנימין.

27 "אך אל נא תשכח לכתוב לאביך את האמת המלאה" - אמר זבולון בנימין - "כי אני אדם שפל,
28 עם-הארץ גדול ומתפרנס מפשיטת עור נבלות ומריפוי בהמות. גם רעייתי היא אשה פשוטה בתכלית,
29 ואביה חותני הוא סנדלר, שלעת זקנתו נעשה לשמש בהקדש של דוכורוכנה. כתוב נא גם לאביך כי
30 עד לאחר נישואי לא ידעתי אפילו צורת אות ואף לא הייתי מסוגל לעשות ברכה. רק לאחר נישואי
31 הצלחתי ללמוד מעט קריאה וכן את הברכות הנחוצות ביותר ליהודי. עדיין איני מסוגל להתפלל
32 בציבור. כשאני נקרא לעלות לתורה אני נתקף פחד שלא אכשל בלשוני בברכת התורה. יודע אני
33 שלועגים לי מאחורי כתפי, אך מה אעשה ונענשתי ככה מהשמים. ברם, מעולם לא אמרתי דבר שקר,
34 ולא רימיתי איש".

35 למחרת הביא זבולון בנימין לר' יצחק שאול מאה ועשרים רובלים, אותם הועיד לנדוניה ולהוצאות

1 נישואי בתו. בתמימות ניםק צעדו זה: "שמעתי פעם כי לאדם בור אי אפשר להאמין על דברתו, ולכן
2 מוטב כי הכסף יהיה בידך".

3 על ר' יצחק שאול עשו רושם רב תמימותו ופשטותו של פושט הנבילות, ואילו על זבולון בנימין
4 עשו ידידותו ופתיחותו של ר' יצחק שאול רושם רב עוד יותר. הפעימה אותו העובדה שהלה מדבר
5 אליו כשווה אל שווה.

6 זבולון בנימין ידע היטב את נחיתותו בעיני כל תושבי דוברומיסל, בגלל בורותו ובגלל עיסוקו.
7 הוא זכר היטב את התקופה בה לא ידע קרוא כלל, ואפילו לא היה מסוגל לברך על התורה. אז נקרא
8 לעלות לתורה רק פעם אחת בשנה, בשמחת-תורה, בעליית "כל הנערים". זבולון בנימין היה עומד אז
9 מאחורי גבו של זה שרכש בכסף מלא את הזכות לעלות לתורה יחד עם כל הילדים הרכים, וחזר אחריו
10 מלה במלה את ברכת התורה. כיוון שלא הצליח גם בחזרה מדויקת אחר המברך, היו "שותפיו" לעליה,
11 כלומר - הילדים הקטנים, נהנים מהעובדה ואחרים פרצו בצחוק. מיד נמצאו ליצנים גם בין המבוגרים
12 שלעגו לו על שהוא "שובר את שיניו" בחזרה אחרי המברך. זבולון בנימין חש כאב וייסורים עצומים
13 באותה שעה. לולא הרגשת החובה לעלות לתורה לפחות פעם אחת בשנה היה מוותר על ייסורי
14 הגיהנום שהיו כרוכים בהיותו מטרה לחיצי לעג של ציבור מבוגרים וילדים.

15 לא רק בשמחת-תורה היו אנשים מתלוצצים על חשבוננו. בכל עת שנראו פניו בבית הכנסת, או
16 להבדיל, בבית המרחץ - נמצאו מיד כאלו שלעגו לו. הדבר גרם לו צער רב, ומשום כך עקר את דירתו
17 ממרכז העיירה ורכש לו דירה בשכנותו של ר' אליעזר ראובן הנפח שהיה היהודי היחידי בדוברומיסל
18 שהראה לו אותות חיבה וקירבה (ראה לעיל, פרק ט"ו). שם, ליד הנפח, הרחק משאר תושבי העיירה,
19 חש זבולון בנימין את עצמו חפשי יותר, למרות שלאמתו של דבר היה לו עדיין צער על כך שאין הוא
20 מסוגל להתפלל בציבור ככל יהודי אחר ולהשתתף במסיבות יהודיות מבלי שילעגו לו.

21 בשיחותיו עם ר' יצחק שאול הידידותי גילה זבולון בנימין את ליבו לראשונה בחייו: "מדוע שונים
22 היהודים בעניין זה מהגויים, להבדיל"? - שאל בתמימות - "אצלם לא צריך לדעת כלום. הם הולכים
23 לכנסייה ומאזינים לאמירתו של הכומר ובכך יוצאים הם ידי חובתם. ואילו אצל היהודים חייב כל אחד
24 לדעת להתפלל בעצמו, והידיעה צריכה להקיף כמות ללא שיעור. אם ישנו יהודי כמוני שמוחו אינו
25 מסוגל לתפוס כל-כך הרבה - הרי הכול מתלוצצים על חשבוננו?"

26 על תלונותיו אלו השיב לו ר' יצחק שאול בהרחבה, והשמיע באוזניו דברים שעודדוהו והפיחו בו
27 רוח חיים. ר' יצחק שאול הדליק אצלו ניצוץ של חדווה על יכולתו להתרומם לדרגה נעלית יותר.
28 ראשית, הסביר לו שאין היהודים יכולים להיות דומים לגויים, שכן היהודים נמנים על עם נבחר החייב
29 לעמוד בדרגה עליונה מכל העמים. יש לכל יהודי שורה של תפקידים ומשימות שהוא חייב למלא
30 אותם יום-יום, וכדי שיצליח למלא אותם הוא חייב ללמוד ולדעת הרבה מאוד. ברם, מאידך, אין פירוש
31 הדבר שמי שלא התאפשר לו ללמוד ולדעת עומד בדרגה נחותה יותר מזה שהדבר התאפשר לו.
32 המעשה הוא העיקר, ובמעשים טובים יכול להצטיין גם יהודי פשוט. אשר למקצוע - הסביר לו ר'
33 יצחק שאול כי אין להתבייש בשום מלאכה, ובלבד שהיהודי יעשה אותה כיושר וביראת שמים.

34 בעצם יהודיותו של אדם - אמר לו ר' יצחק שאול - אין כל שוני בין למדן לעם-הארץ, והכול
35 עומדים בדרגה שווה לכל עניני קדושה. יש עליונות מסוימת לכוהנים, שיש להם מצוות מיוחדות. אך
36 שאר היהודים שווים לגבי קיום מצוות התורה: כשמדובר, למשל, במניין לתפילה, או בברכת המזון
37 בזימון, אין הבדל בין למדן לעם-הארץ. תשעה גאונים וצדיקים אינם יכולים להתפלל בציבור, אך

- 1 כאשר בא עם-הארץ ומצטרף אליהם כעשירי הריהו משלים את המניין ומאפשר לכולם את התפילה
- 2 בציבור.
- 3 הדברים הללו החדירו, כאילו, בזבולון בנימין נשמה חדשה. מימיו לא שמע דברים כאלו.
- 4 בהתפעלות מרובה שמע עתה את הדברים, ותקווה גדולה החלה לפעמו. הוא חש עצמו מעודד.
- 5 ר' יצחק שאול המשיך להשמיע באוזני זבולון בנימין מאמרי חכמינו ז"ל שהלה לא שמע אותם
- 6 מעולם, אך הם לוו בהסברה כזו שהלה הצליח לקלוט אותם יפה. כך חזר בפניו על מאמרו של רבי
- 7 שמעון בן לקיש, במסכת חולין, דף צ"ב: "אומה זו כגפן נמשלה: זמורות שבה - אלו בעלי בתים,
- 8 אשכולות שבה - אלו תלמידי חכמים, עלים שבה - אלו עמי הארץ", ובהמשך הדברים נאמר שם
- 9 בגמרא כי על תלמידי-החכמים להתפלל על עמי-הארץ, משום שכשם שהעלים מגינים על האשכולות,
- 10 כך עמי הארץ מגינים על תלמידי החכמים, בכך שהם מספקים להם מזון וסיוע.
- 11 הבשורה העיקרית שהייתה בפיו של ר' יצחק שאול מבחינתו של זבולון בנימין הייתה שלמרות
- 12 שלמד עד עתה כה מעט הרי הוא עדיין מסוגל להגיע להישגים.
- 13 "זה אחד הדברים שבהם שונים היהודים מהגויים" - אמר לו - "יהודים יושבים ולומדים תמיד.
- 14 בכל בית-מדרש מושמעים שיעורים שונים, לא רק ליהודים למדנים, כי אם גם שיעורים מיוחדים
- 15 לאנשים פשוטים. אני מציע לך לגשת לבית-המדרש כל יום בין תפילות מנחה וערבית, ולהאזין
- 16 לשיעורים המתקיימים שם. כעבור זמן יידבק בך משהו. אין יהודי שאינו מסוגל ללמוד משהו במשך
- 17 הזמן".
- 18 זבולון בנימין התרשם כל-כך, עד שהבטיח מיד לר' יצחק שאול שילך מדי יום לבית הכנסת ויקשיב
- 19 לשיעורי התורה המתקיימים שם.
- 20 "אפילו אם יצחקו ממני" - אמר - "הרי במשך הזמן אהיה שווה לכול", זבולון בנימין רכש ביטחון
- 21 בכוחותיו שלו ואימון עצמי. הוא החל להאזין לשיעורים המתקיימים בבית-המדרש ואפילו לשיחות.
- 22 כשלא הבין משהו היה בא אל ר' יצחק שאול והלה היה מסביר לו.
- 23 בינתיים עבר זמן-מה ור' יצחק שאול קיבל מהרקי, מאביו מענה על המכתב ששלח לו בעניין
- 24 שידוך עבוד דינה בתו של זבולון בנימין. ר' ניסן, האב, הודיע לבנו כי יש לו מספר מועמדים צעירים,
- 25 בני תורה, שמהם ניתן לבחור חתן לדינה. הוא הבטיח כי בקרוב ימצא הזיווג המתאים עבורה.

אגרות קודש

ובנדון התפילין מענין אותי לדעת סדר ההשתלשלות	1 ב"ה כ"ד סיון תרצ"א
באיזה אופן באו לידו, יען כפי שראיתי את הפרשיות קשה	2 ריגא
ליחסם להסופר ר' ראובן נ"ע שהי' סופרו המיוחד של רבינו	3 אל כבוד הנכבד והנעלה, יקר הערך, וו"ח
הגדול הזקן נ"ע, ואפשר יש לזה יחס לכ"ק דודי זקני הרה"צ	4 אי"א כו' מוה"ר מרדכי יהודה ליב שיחי
והרה"ק מוה"ר חיים שניאור זלמן זצוקלה"ה מלאדי אשר	5 שלום וברכה!
זה מתאים יותר לפי הכרה באותיות הכתב להסופר ר' זונדיל	6 מכתבו נתקבל, ורב תודות שכותב בפרטיות מבית אביו
נ"ע שהי' בימי כ"ק אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר צ"צ	7 ז"ל וב"ב, ושמחתי לשמע אשר חושב להיות בעוד איזה
זצוקלה"ה אשר בני רבנו לקחו אצלם פרשיות, והי' נחשב	8 חדשים באיראפא ואשר אפשר שאז יזדמן להתראות.
בזמנו כמו הפרשיות של ר' ראובן נ"ע בזמן אדמו"ר הזקן	

1 נב"מ, אמנם אם יש על התפילין האלו קבלה איש מפי איש
2 שהם של אדמו"ר הזקן נבג"ם אזי אין לך דבר שעומד בפני
3 הקבלה.
4 בידעי את כבוד אביו נ"ע ואת חוש העסקנות שהי' בו, אני
5 חושב אשר בודאי חלק ידוע מזה נוזל גם בעורקי בנו שיי,
6 ותודה לו ששולח מכתבו של ידידנו הנכבד תלמידנו וו"ח
7 אי"א מוה"ר יוסף חיים שיי נחאמקין, ולפי מכתבו בקיצור
8 נראה אשר מצב היהדות בהקלה עדיין חלוש ורפה, אמנם
9 הנסיון הורני, במשך כמה שנים, אשר במקרים רבים אפילו
10 אחד כאשר נותן לבו ודעתו בענייני הקלה עוזר לו השי"ת
11 וסוף כל סוף הוא מרים את מצב הקלה ברוחניות, ואנחנו
12 לא נדע כל הענין של פזור הכחות אשר אחב"י שיי מטולטלים
13 ממדינה למדינה וממקום למקום, אשר בודאי הלא יש בזה
14 כוונה גדולה בסוד המאמר צדקה עשה הקב"ה עם ישראל
15 שפזר לבין האומות, שנאמר ע"ז תיבת צדקה, אשר אין
16 פירושו הצדקת הדין על הפיזור, רק הפי' הוא שהפיזור הוא
17 צדקה, כמו האדם העושה צדקה שכוונתו הוא להחיות רוח
18 שפלים שבזה שנותן לעני הוא מחי' את נפשו, ככה הוא הפיזור
19 הזה שפיזור הקב"ה את ישראל לארבע כנפות הארץ הוא

20 צדקה שלמעלה, שמונח בזה טוב עמוק ומהו טוב זה, כאשר
21 יהודי בא לאיזה מקום ורואה אשר ענייני היהדות שם רפויים
22 ומשמיא קא ענו ליי שיעורר על החזקת היהדות וסוף כל סוף
23 ע"י עבודה ותעמולה הוא מרים את הקלה על המצב הראוי
24 להיות לקהלה יהודית.
25 איני יודע מצבו בפרנסה, ובטח הוא מוטרד בעסקיו ויעזר
26 לו השי"ת בפרנסה טובה בריוח ובמנוחה, מ"מ המעט זמן
27 שיש לו צריך הוא לתת על חיזוק הקלה, ובפרט עכשיו שעזר
28 להם השי"ת ובא לשם אחד מתלמידיו אשר בודאי בהיותו
29 בהמוסד תומכי תמימים קלט לתוכו ריח טוב של חיזוק
30 התורה, וגם מלאכתו מלאכת שמים, ובלי ספק שיעזר על ידו
31 להטיב מצבה הרוחני של קהל עדת ישראל שבעירם מוקדען.
32 מבלי ידיע מי המה נכבדי הקלה והעומדים בראשה אבל
33 אוקי לב ישראל על חזקתי ואני פונה בזה במלים אחדות אל
34 הקלה ובטוח אני אשר כבודו שיי ותלמידיו הנ"ל יתמכו
35 בדבר זה, והשי"ת יעזר ויבא לפועל הטוב. ובבקשה לכתוב לי
36 מזה.
37 והנני ידידו דו"ש ומברכו.

[אג"ק מהור"י צ' כרך ב' עמ' שמו]

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שבת קודש עמוד ב

1 ראה שדעתי סומכת עליך שתתן לי את הפירות ואיני לוקחם מאחר, **סָמְכָא**
2 **דְּעִתִּיה** של המוכר על הלוקח ושל הלוקח על המוכר, ואסור כל אחד מהם
3 לחזור בו, ואם חוזר בו הרי הוא מתחייב במי שפרע:
4 **אָמַר רַב נַחֲמָן, בְּלֵלָא דְרִבִּיתָא** – הכלל באיסור ריבית הוא, שלא רק
5 הלואה בריבית אסורה, אלא **כָּל אֲגַר נִטְר לִיה** – כל שבר שמשלם עבור
6 המתנת מעות, בין על הלואה ובין על מבר, **אָסוּר**, ולפיכך אם משלם אדם
7 עבור חפץ לפני שהחפץ נמצא ביד המוכר, והמוכר מוזיל לו עבור הקדמת
8 המעות הרי זו ריבית, ואסור.
9 **וְאָמַר רַב נַחֲמָן, הָאִי מָאן דְּיָהִיב זָוָי** – אדם הנותן מעות לְקִירָאָה – למוכר
10 שעוה, עבור שיתן לו את השעוה לאחר זמן, וְקָא אֲזַל אֲרִבְעָ אֲרִבְעָ –
11 ומחיר השעוה עתה הוא ארבע חלות שעוה לכל זח, וְאָמַר לִיה המוכר
12 ללוקח תמורת הקדמת המעות אוזיל לך את המחיר וְיִהְיֶנָּה לְךָ חֲמִשׁ
13 חֲמִשׁ – ואתן לך בזמן הפירעון חמש חלות שעוה עבור כל זח. דינו הוא כך,
14 **אִיתְּנָהוּ גָבִיה** – אם כל חלות השעוה כבר נמצאות ברשותו של המוכר
15 בשעת נתינת המעות, אלא שאינם בעיר זו, או שאבד לו המפתח, והמוכר
16 דחוק למעות, ולפיכך הוא מוזיל ללוקח על הקדמת המעות, שְׂרִי – מותר
17 לו לעשות כן ואין בכך משום ריבית, מפני שמיד בשעת נתינת המעות נחשב
18 כאילו מקנה לו המוכר את חלות השעוה שברשותו, ואין כאן הלואה אלא
19 מכירה בזול. אבל לִיתְּנָהוּ גָבִיה – אם אין חלות השעוה נמצאות עדיין
20 ברשות המוכר, אָסוּר לו להוזיל ללוקח משום הקדמת מעותיו, שהרי 'אגר
21 נטר' הוא זה.
22 מקשה הגמרא: **פְּשִׁטָא** שכשאין החלות ברשות המוכר, יש כאן אגר נטר

23 ואסור, ומה חידש בזה רב נחמן. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא**, אלא דְּאִית
24 לִיה אֲשֶׁרָא בְּמִתָּא – שיש לו למוכר זה זכות של שעוה אצל אחרים,
25 כלומר שאף הוא פסק עם אחר שיש ברשותו שעוה, ונתן לו מעות עבור
26 השעוה שברשותו, מהו דְּתִיבָא בֵּין דְּאִית לִיה אֲשֶׁרָא בְּמִתָּא הרי זה
27 נחשב כאילו חלות השעוה כבר נמצאות ברשותו, וְקָאוּר המתן עַד שְׂיבָא
28 בְּנִי אִו עַד שְׂאִמְצָא מִפְתָּח דְּמִי, וכשם שבזה מותר לפסוק מפני שהוא
29 נחשב כאילו הוא מקנה ללוקח את החלות שיש לו בביתו, הוא הדין בזה.
30 קָא מְשַׁמַּע לוֹ שְׂפִינָן דְּמִתְּסָרִי גִבְרִינָא – שעדיין לא גבה את חלות השעוה
31 מן המוכר שמוכרם לו, בְּמָאן דְּלִיתְּנָהוּ דְּמִי – נחשבים כמי שעדיין אינם
32 ברשותו, ואינו רשאי לפסוק עליהם בזול:
33 **וְאָמַר רַב נַחֲמָן הָאִי מָאן דְּאִזְרִיף פְּשִׁטָא מִתְּסָרִיה** – אדם שלוח פרוטות
34 מחבירו, וסיכמו ביניהם על סכום הפרוטות שמלוהו, וכשבא לביתו מנה את
35 הפרוטות שנתן לו חבירו וְאֲשֶׁכַח בֵּיה מוֹפְינָא – ומצא שיש בהם יותר
36 ממה שסיכמו ביניהם, דינו הוא כך, אִי סְכוּם הפרוטות הנוספות שמצא הוא
37 בְּכִרְי שְׁתִּדְעַת מוֹעָה ויש מקום לומר שהמלוה טעה בחשבון ולא התכוין
38 לתת לו אותם, מִיתִיב לְאִתְּדוּרִיה לִיה – חייב להחזירם לו. וְאִי לֹא –
39 שאינם בכדי שהדעת טועה, ולא מסתבר לומר שבטעות הוסיפם המלוה,
40 יש לתלות שְׁמִתְּנָה בְּעִלְמָא הוּא דְּיָהִיב לִיה המלוה ללוה, ואין הלוה חייב
41 להחזיר את הנוספת. מפרשת הגמרא: **הִיכִי דְּמִי** – באיזה אופן נחשב
42 שהוא בְּכִרְי שְׁתִּדְעַת מוֹעָה וחייב הלוה להחזיר, **אָמַר רַב אֲחָא בְּרִיה דְּרַב**
43 **יוֹסֵף**
44 סד.

א ומליל יי עם משה ועם אהרן
למימר: ב דא גזרת אורייתא די
פקיד יי למימר מלל עם בני
ישראל ויסבון לך תורתא סמקתא
שלמתא די לית בה מומא די לא
סליק עליה נירא: ג ותתנון יתה
לאלעזר כהנא ויפק יתה למברא
למשריתא ויכוס יתה קדמוהי:
ד ויסב אלעזר כהנא מדמה
באצבעה וידי לקבל אפי משפן
זמנא מדמה שבע זמנין:
ה ויוקד ית תורתא לעינוהי ית
משפה וית בשרה וית דמה על
אכלה יוקד: ו ויסב כהנא אצא
דארזא ואזובא וצבע זהורי וירמי
לגו יקידת תורתא: ז ויצבע
לבושוהי כהנא ויסחי בשרה
במיא ובתר פן יעול למשריתא
ויהי מסאב כהנא עד רמשא:
ח ודמוקד יתה יצבע לבושוהי
במיא ויסחי בשרה במיא ויהי
מסאב עד רמשא: ט ויכנוש גבר
דכי ית קטמא דתורתא ויצנע
למברא למשריתא באתר דכי
ותהי לכנשתא דבני ישראל
למטרא למי אדיותא חטאתא

יט א וידבר יהוה אל-משה ואל-אהרן
לאמר: ב זאת חקת התורה אשר-צוה יהוה
לאמר דבר א אל-בני ישראל ויקחו אליך
פרה אדמה תמימה אשר אין-בה מום אשר
לא-עלה עליה על רש"י: ג ונתתם אתה אל-
אלעזר הכהן והוציא אתה אל-מחוץ למחנה
ושחט אתה לפניו רש"י: ד ולקח אלעזר הכהן
מדמה באצבעו והוה אל-נכח פני אהל-
מועד מדמה שבע פעמים רש"י: ה ושרף את-
הפרה לעינו את-ערה ואת-בשרה ואת-
דמה על-פרשה שרף: ו ולקח הכהן עץ ארז
ואזוב ושני תולעת והשליך אל-תוך שרפת
הפרה: ז וככם בגדיו הכהן ורחץ בשרו
במים ואחר יבא אל-המחנה וטמא הכהן
עד-הערב רש"י: ח והשרף אתה וככם בגדיו
במים ורחץ בשרו במים וטמא עד-הערב:
ט ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח
מחוץ למחנה במקום טהור והיתה לעדת

רש"י

לשלוש מחנות: ושחט אתה לפניו. (יומא מב) זר
שוחט ואלעזר רואה: (ד) אל-נכח פני אהל-
מועד. עומד במזרחו של ירושלים ומתפונ ורואה
פתחו של היכל בשעת הזאת הדם (יומא כח):
תורה ה (ז) אל-המחנה. למחנה שכינה, שאין
טמא משלח חוץ לשתי מחנות, אלא זב ובעל קרי
ומצרע: וטמא הכהן עד-הערב. סרסוהו ודרשוהו:
"וטמא עד-הערב ואחר יבא אל-המחנה": תורה ח
(ט) והניח מחוץ למחנה. (פרה פ"ג) לשלשה

(ב) זאת חקת התורה. לפי שהשטן ואמות
העולם מונין את ישראל לומר: מה המצוה הזאת
ומה טעם יש בה? לפיכך כתב בה "חקת", גזרה
היא מלפני, אין לך רשות להרהר אחריה: ויקחו
אליך. (כמדבר רבה) לעולם היא נקראת על שמה:
פרה שעשה משה במדבר: אדמה תמימה. שתהא
תמימה באדמימות, שאם היו בה שתי שערות
שחורות - פסולה: (ג) אלעזר. (ספרי) מצותה
בסגן: אל-מחוץ למחנה. (יומא סח ספרי) חוץ

היא: י ויצבע דבניש ית קטמא
 דתורתא ית לבושהי ויהי מסאב
 עד רמשא ותהי לבני ישראל
 ולגיוֹרֵא דיתגיוֹרֵן ביניכון לקים
 עלם: יא דיקרב במתא לכל
 נפשא דאנשא ויהי מסאב שבִּעֵא
 יומין: יב הוא ידי עלוהי ביומא
 תליתא וביומא שביעא ידפי
 ואם לא ידי עלוהי ביומא
 תליתא וביומא שביעא לא
 ידפי: יג פל דיקרב במתא
 בנפשא דאנשא די ימות ולא
 ידי עלוהי ית משכנא דני
 סאב וישתצי אנשא ההוא
 מישראל ארי מי אדיותא לא
 אזדריקו עלוהי מסאב יהי עוד
 סאובתה בה: יד דא אורייתא
 אנש ארי ימות במשכנא פל
 דעלל למשכנא וכל די במשכנא
 יהי מסאב שבִּעֵא יומין: טו וכל
 מן דחסף פתיח דלית מגופת
 שייצ מקף עלוהי מסאב הוא:

בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמִי נָדָה חֲטָאתָ
 הָיָא רַשׁ"י: יִשְׂרָאֵל וְכַכֵּם הָאִסָּף אֶת־אֹפֶר הַפָּרָה
 אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב וְהִיתָה לְבָנֵי
 יִשְׂרָאֵל וְלִגְרֵהָ הָגֵר בְּתוֹכָם לַחֲקֹת עוֹלָם:
 יא הַנִּגַּע בְּמַת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שְׁבַעַת
 יָמִים: יב הָיָא יִתְחַטֵּא־בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם
 הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר וְאִם־לֹא יִתְחַטֵּא בַּיּוֹם
 הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר רַשׁ"י: יג כָּל־
 הַנִּגַּע בְּמַת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא
 יִתְחַטֵּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
 הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נָדָה לֹא־זָרַק עָלָיו טָמֵא
 יְהִי עוֹד טָמֵאתוֹ בּוֹ רַשׁ"י: יד זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם
 כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אִשֶּׁר
 בְּאֹהֶל וְטָמֵא שְׁבַעַת יָמִים רַשׁ"י: טו וְכָל כָּלִי
 פְּתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צֶמֶד פְּתִיל עָלָיו טָמֵא

רש"י

(ס"א הנה): (יג) בַּמַּת בְּנֶפֶשׁ. ואיזה מת? של
 נֶפֶשׁ הָאָדָם, להוציא נֶפֶשׁ בְּהֵמָה, שאין טְמֵאתָהּ
 צְרִיכָה הִנָּחָה (ולא טְמֵאתָ שְׁבַעַת). דָּבָר אַחֵר:
 בְּנֶפֶשׁ, זו רְבִיעִית דָּם (חולין עב): אֶת־מִשְׁכַּן ה'
 טָמֵא. אִם נִכְנס לַעֲזָרָה אֶפְלוּ בְּטָבִילָה בְּלֹא הִנָּחָה
 שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי: עוֹד טָמֵאתוֹ בּוֹ. אֶף־עַל־פִּי
 שְׁטָבֵל: (יד) כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל. בְּעוֹד שֶׁחֲמַת
 בְּתוֹכוֹ: (טו) וְכָל כָּלִי פְּתוּחַ. (חולין כה א) בְּכָלִי
 חֲרָס הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁאֵין מְקַבֵּל טָמֵא מִגִּבּוֹ אֲלֵא
 מִתּוֹכוֹ, לְפִיכָף אִם אֵין מְגוּפַת צְמִידָתוֹ פְּתוּלָה עָלָיו
 יָפָה בְּחִבּוּר - טָמֵא הוּא. הָא אִם יֵשׁ צְמִיד פְּתִיל
 עָלָיו - טָהוֹר: פְּתִיל. לְשׁוֹן מַחְבֵּר בַּלְשׁוֹן עִבְרִי. וְכֵן

חֲלָקִים מִתְחַלֶּקֶת: אֶחָד נִתֵּן בְּהַר הַמִּשְׁחָה, וְאֶחָד
 מִתְחַלֵּק לְכָל הַמִּשְׁמֶרוֹת, וְאֶחָד נִתֵּן בַּחֵיל; זֶה שֶׁל
 מִשְׁמֶרוֹת הִנָּה חוּץ לַעֲזָרָה, לְטַל מִמֶּנּוּ בְּנֵי הָעִירֹת
 וְכָל הַצְּרִיכִין לְהִטָּהֵר, וְזֶה שֶׁבְּהַר הַמִּשְׁחָה - כֹּהֲנִים
 גְּדוֹלִים לְפָרוֹת אַחֲרוֹת מְקַדְּשִׁין הִמָּנָה, וְזֶה שֶׁבַחֵיל
 — נִתּוֹן לְמִשְׁמֶרֶת מְגֻזֶּרֶת הַכְּתוּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִיתָה
 לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת": לְמִי נָדָה. לְמִי
 הִנָּחָה, כְּמוֹ (איכה ג): "וַיִּדְוֶאֱכֹן בִּי", (זכריה ב):
 "לַיְדוֹת אֶת־קֶרְנוֹת הַגּוֹיִם" לְשׁוֹן זְרִיקָה: חֲטָאת
 הוּא. לְשׁוֹן חֲטוֹי כְּפִשׁוּטוֹ; וּלְפִי הַלְכוּתִיהָ קִרְאָה
 הַכְּתוּב "חֲטָאת", לוֹמֵר שֶׁהִיא כְּקִדְשִׁים לְהֶאֱסֹר
 בְּהִנָּחָה: תוֹרָה י (יב) הוּא יִתְחַטֵּא־בּוֹ. בְּאֹפֶר הַפָּרָה

טז וכל די יקרב על אפי חקלא בקטל חרבא או במתא או בגרמא דאנשא או בקברא יהי מסאב שבכא יומין: יז ויסבון לדמסאב מעפר יקדת חטאתא ויתנון עלוהי מי מבוע למן: יח ויסב אזובא ויטבול במיא גבר דכי וידי על משכנא ועל כל מניא ועל נפשתא די הוו תמן ועל דיקרב בגרמא או בקטלא או במתא או בקברא: יט וידי דכיא על מסאבא ביומא תליתאה וביומא שביעאה וידכנה ביומא שביעאה ויצבע לבושהי ויסחי במיא וידפי ברמשא: כ וגבר די יסתאב ולא ידי עלוהי וישתצי אנשא ההוא מגו קהלא ארי ית מקדשא דיי סאב מי אדיותא לא אזדריקו עלוהי מסאב הוא: כא ותהי להון לקנם עלם וידי מי אדיותא יצבע לבושהי ודיקרב במי אדיותא יהי מסאב עד רמשא: כב וכל די יקרב בה מסאבא יהי מסאב ואנש דיקרב

הוא כס"י: טז וכל אשר יגע על פני השדה בחלל-חרב או במת או בעצם אדם או בקבר יטמא שבעת ימים כס"י: יז ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת ונתן עליו מים חיים אל-כלי: ע"ב בחול שני יח ולקח אזוב וטבל במים איש טהור והזה על-האהל ועל-כל-הכלים ועל-הנפשות אשר היו-שם ועל-הנגע בעצם או בחלל או במת או בקבר: יט והזה הטהור על-הטמא ביום השלישי וביום השביעי וחטאו ביום השביעי וכבם בגדיו ורחץ במים וטהר בערב כס"י: כ ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההוא מתוך הקהל כי את-מקדש יהוה טמא מי נדה לא-זרק עליו טמא הוא כס"י: כא והיתה להם לחקת עולם ומוזה מ-הנדה יכבם בגדיו והנגע במי הנדה יטמא עד-הערב כס"י: כב וכל אשר יגע-

רש"י

עד שיהא כהן שעור הנזה: והנגע וגו' יטמא. ואין טעון כבוס בגדים: (כב) וכל אשר יגע-בו. הטמא הזה שנטמא במת יטמא: והנפש הנגעת. בו בטמא מת: תטמא עד-הערב. מכאן למדנו, שהמת אבי אבות הטמאה והנגע בו אב הטמאה ומטמא אדם. והו פרושה לפי משמעה והלכותיה. ומדרש אגדה העתקתי מיסודו של רבי משה הדרשן, וזהו: (ב) ויקחו אליך. משלהם, כשם שהם פרקו נזמי הנזה לעגל משלהם, כך יביאו זו לכפרה משלהם: פרה אדמה. משל לכן שפחה שטנף פלטין של מלך. אמרו: תבא אמו ותקנח הצואה, כך תבא פרה ותכפר על העגל: אדמה. על

(בראשית ל): "נפתולי אלהים נפתלתי", נתחברתי עם אחותי: (טז) על-פני השדה. (חולין עב) רבנתינו דרשו: לרבות גולל ודופק, ופשוטו: "על-פני השדה", שאין שם אהל - מטמא המת שם בנגיעה: תורה יז (יט) וחטאו ביום השביעי. (ספרי) הוא גמר טהרתו: (כ) ואיש אשר יטמא וגו'. אם נאמר מקדש, למה נאמר משפן כו'? כדאיתא בשבועות (דף טז): (כא) ומזה מ-הנדה. (נדה ט, יומא יד) רבנתינו אמרו שהמזה טהור, וזה בא ללמד שהנושא מי חטאת - טמא טמאה חמורה לטמא בגדים שעליו, מה שאין כן בנוגע. וזה שהוציאו בלשון "מזה", לומר לך שאינן מטמאין

בַּהּ יְהִי מִסָּאב עַד רַמְשָׁא:
 א וְאָתוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל כְּנֻשְׁתָּא
 לַמִּדְבָּרָא דְצִיִּן בִּירְחָא קְדָמָא
 וַיִּתֵּב עָמָא בְּרָקִם וּמִיתַת תַּמָּן
 מְרִים וְאַתְקַבְּרַת תַּמָּן: ב וְלֹא
 הָיָה מִיָּא לְכְנֻשְׁתָּא וְאַתְקַנְשׁוּ עַל
 מֹשֶׁה וְעַל אֶהְרֹן: ג וַנֵּצֵא עָמָא
 עִם מֹשֶׁה וְאַמְרוּ לְמִימָר וּלְגִי
 דְמַתְנָא בְּמוֹתָא דְאַחְנָא קָדָם יִי:
 ד וּלְמָא אַעֲלִיתוּן יְת קְהֵלָא דִינִי
 לַמִּדְבָּרָא הַדִּין לְמַמַּת תַּמָּן אֲנַחְנָא
 וּבְעִירְנָא: ה וּלְמָא אֶסְקַתוּנָא
 מִמַּצְרִים לְאַיְתָאָה יְתָנָא לְאַתְרָא
 בִּישָׁא הַדִּין לֹא אֶתֶר כְּשֶׁר לְבִית
 זֶרַע וְאַף לֹא תִינִין וְגוֹפְנִין
 וְרִמּוּנִין וּמִיָּא לִית לְמִשְׁתִּי:
 ו וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִן קָדָם
 קְהֵלָא לְתַרַע מִשְׁפָּן זְמָנָא וּנְפִלוּ
 עַל אֶפְיָהוֹן וְאַתְגְּלִי יִקְרָא דִינִי

בּוֹ הַטָּמָא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּגְעָת תִּטְמָא
 עַד-הָעֶרֶב: כ א וַיָּבֹאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל כָּל-
 הָעֵדָה מִדְּבַר-צֹן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם
 בְּקֶדֶשׁ וַתִּמָּת שָׁם מְרִים וַתִּקְבֹּר שָׁם: כ"י:
 ב וְלֹא-הָיָה מִים לָעֵדָה וַיִּקְהֲלוּ עַל-מֹשֶׁה וְעַל-
 אֶהְרֹן: כ"י: ג וַיִּרְבּ הָעָם עִם-מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ
 לֵאמֹר וְלוֹ גִּוְעֵנוּ בְּגֹוע אַחֲנוּ לִפְנֵי יְהוָה: כ"י:
 ד וּלְמָה הִבַּאתֶם אֶת-קְהֵל יְהוָה אֶל-הַמִּדְבָּר
 הַזֶּה לָמוֹת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירְנוּ: ה וּלְמָה
 הֵעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל-הַמָּקוֹם
 הַרְעָה הַזֶּה לֹא מְקוֹם זֶרַע וְתֵאנָה וְגִפְנֹן וְרִמּוֹן
 וּמִים אֵין לְשִׁתּוֹת: ו וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי
 הַקְּהֵל אֶל-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל-פְּנֵיהֶם

רע"י

בּוֹ, כִּף פָּרָה מִטְמָאָה כָּל הָעוֹסְקִין בָּהּ, וּכְשֶׁם
 שְׁנִטְהָרוּ בְּאֶפְרוֹ, שְׁנֹאֲמַר (שם): "וַיִּזֶר עַל-פְּנֵי הַמִּים
 וְגו'", כִּף, "וְלִקְחוּ לְטָמָא מִצֶּפֶר שְׂרַפַת הַחַטָּאת
 וְגו'": (א) כָּל-הָעֵדָה. עֵדָה הַשְׁלָמָה, שְׂכָבֵר מֵתוּ
 מִתִּי מִדְּבָר וְאֵלּוּ פָּרְשׁוּ לַחֲיִים: וַתִּמָּת שָׁם מְרִים.
 (מ"ק כ"ח) לָמָּה נִסְמְכָה מִיתַת מְרִים לְפָרֶשֶׁת פָּרָה
 אֲדָמָה? לֹאֲמַר לָךְ: מַה קָּרְבָּנוֹת מִכִּפְרִין (ס"א כְּמוֹ
 שְׂפָרָה אֲדָמָה מִכִּפְרֶת), אִף מִיתַת צְדִיקִים מִכִּפְרֶת:
 וַתִּמָּת שָׁם מְרִים. (שם) אִף הִיא בְּנִשְׁקָה מֵתָה.
 וּמִפְּנֵי מָה לֹא נֹאמַר בָּהּ: "עַל-פִּי ה'"?? שְׁאִינוּ דִּרְךָ
 כְּבוֹד שֶׁל מַעֲלָה. וּבְאַהֲרֹן נֹאמַר (במדבר לג): "עַל-
 פִּי ה'", בְּ"אַלְהָה מִסְּעִי": (ב) וְלֹא-הָיָה מִים
 לָעֵדָה. מִכָּאן, שְׂכָל אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיָה לָהֶם הַבָּאָר
 בְּזִכּוֹת מְרִים: (ג) וְלוֹ גִּוְעֵנוּ. הַלּוֹאִי שְׁגוּעֵנוּ:
 בְּגֹוע אַחֲנוּ. בְּמִיתַת אַחֲנוּ בְּדָבָר. לְמַד שְׁמִיתַת
 צָמָא מְגָנָה מִמָּנָה: בְּגֹוע. שֶׁם דְּבָר הוּא, כְּמוֹ
 "בְּמִיתַת אַחֲנוּ", וְלֹא יִתְכַּן לְפָרְשׁוֹ "כְּשִׁמְתוֹ

שָׁם (ישעיה א): "אִם יֹאדִימוּ בְּתוֹלַע", שֶׁהַחֲטָא קְרוֹי
 אָדָם: תְּמִימָה. עַל שֶׁם יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה תְּמִימִים
 וְנֻשְׁשׁוּ בּוֹ בְּעֵלֵי מוֹמִין - תָּבֵא זֶה וַתִּכְפֹּר עֲלֵיהֶם
 וַיִּזְחֲרוּ לְתַמּוּתָם: לֹא עָלָה עֲלֵיהָ עַל. כְּשֶׁם שְׂפָרָקוּ
 מִעֲלֵיהֶם עַל שָׁמִים: (ג) אֶל-אַלְעָזָר הַכֹּהֵן. כְּשֶׁם
 שְׁנִקְהֲלוּ עַל אֶהְרֹן, שֶׁהוּא כֹהֵן, לַעֲשׂוֹת הָעֵגֶל. וּלְפִי
 שְׂאֶהְרֹן עָשָׂה אֶת הָעֵגֶל לֹא נַעֲשִׂית עֲבוּדָה זֶה עַל
 יְדוֹ, שְׁאִין קְטִיגוֹר נַעֲשָׂה סְנִיגוֹר: (ד) וְשִׁרְף
 אֶת-הַפָּרָה. כְּשֶׁם שְׁנִשְׂרַף הָעֵגֶל: (ו) עֵץ אֲרִז
 וְאֶזוֹב וּשְׁנֵי תוֹלַעַת. שְׁלִשָּׁה מִינִין הָלָלוּ כְּנִגֻּד
 שְׁלִשֶׁת אֲלָפֵי אִישׁ שְׁנִפְּלוּ בָּעֵגֶל. וְאַרְז הוּא הַגְּבִיָּה
 מִכָּל הָאֵילָנוֹת וְאֶזוֹב נִמּוֹךְ מִכָּלָם, סִימָן, שֶׁהַגְּבִיָּה
 שְׁנִתְגָּאָה וְחָטָא, יִשְׁפִּיל אֶת עֲצָמוֹ בְּאֶזוֹב וְתוֹלַעַת,
 וַיִּתְּכַפֵּר לוֹ: (ט) לְמִשְׁמֶרֶת. כְּמוֹ שְׂפִשְׁעַ הָעֵגֶל
 שְׁמוֹר לְדוֹרוֹת לְפָרְעָנוֹת, שְׁאִין לָךְ פִּקְדָה שְׁאִין בָּהּ
 מִפְּקֻדַת הָעֵגֶל, שְׁנֹאֲמַר (שמות לב): "וּכְיֹם פִּקְדִי
 וּפְקֻדָּתִי וְגו'". וּכְשֶׁם שֶׁהָעֵגֶל מִטְמָא כָּל הָעוֹסְקִין

להון: ז ומליל יי עם משה
למימר: ח סב ית חטרא ואכנש
ית פנשתא את ואהרן אחור
ותמללון עם פיפא לעיניהון ויתן
מוהי ותפק להון מציא מן פיפא
ותשקי ית פנשתא וית בעירהון:
ט ונסיב משה ית חטרא מן קדם
יי כמא די פקדה: י ואכנישו
משה ואהרן ית קהלא לקדם
פיפא ואמר להון שמעו כען
סרבניא המן פיפא הדין נפק
לכון מציא: יא וארם משה ית
ידה ומחא ית פיפא בחטרה
תרתין זמנין ונפקו מציא סגיאי
ושתיאת פנשתא ובעירהון:
יב ואמר יי למשה ולאהרן חלף
די לא המנתון במימרי לקדשותי
לעיני בני ישראל בכן לא תעלון
ית קהלא הדין לארעא די יהבית
להקדישני לעיני בני

וירא כבוד יהוה אליהם: פ שלישי וידבר
יהוה אל משה לאמר: ח קח את המטה
והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך
ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו
והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את
העדה ואת בעירם כס"י: ט ויקח משה את
המטה מלפני יהוה כאשר צוהו: י ויקהלו
משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר
להם שמעו נא המרים המן הסלע הוה
נוציא לכם מים כס"י: יא וירם משה את ידו ויך
את הסלע במטהו פעמים ויצאו מים רבים
ותשת העדה ובעירם כס"י: יב ויאמר יהוה
אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי
ישראל לכן לא תביאו את הקהל הוה

רש"י

ולא הוציא. אמרו: שמא צריך להכותו כבראשונה,
שנאמר (שמות יז) "והיפת בצור" - ונזדמן להם
אותו סלע והכהו: (יב) יען לא האמנתם בי.
גלה הפתוב שאלולי חטא זה בלבד היו נכנסין
לארץ, כדי שלא יאמרו עליהם: כעון שאר דור
המדבר שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, כך היה
עון משה ואהרן. והלא (במדבר יא) "הצאן ובקר
ישחט" קשה מזו? אלא לפי שפסתר - חסד עליו
הפתוב, וכאן שבמעמד כל ישראל - לא חסד עליו
הפתוב, מפני קדוש השם: להקדישני. שאלו
דברתם אל הסלע והוציא, הייתי מקדש לעיני
העדה ואומרים: מה סלע זה, שאינו מדבר ואינו
שומע ואינו צריך לפרנסה, מקים דבורו של מקום,
קל וחמר אנו!: לכן לא תביאו. בשבועה, כמו

אחינו", שאם פן היה לו להגיד "בגוע" (בחולם
הוא 1): תורה ד (ח) ואת בעירם. (במדבר רבה)
מכאן, שחם הקדוש-ברוך-הוא על ממונם של
ישראל: תורה ט (י) ויקהלו וגו'. (שם) זה אחד מן
המקומות שהחזיק מעט את המרבה: המן הסלע
הזה נוציא. לפי שלא היו מכירין אותו, לפי שהלך
הסלע וישב לו בין הסלעים כשנסתלק הבאר, והיו
ישראל אומרים להם: מה לכם? מאיזה סלע
תוציאו לנו מים? לכך אמר להם: "המרים",
סרבנים, לשון יוני שוטים - מורים את מוריהם,
המן הסלע הזה, שלא נצטוינו עליו, נוציא לכם
מים?: (יא) פעמים. לפי שבראשונה לא הוציא
אלא טפין, לפי שלא צוה המקום להכותו אלא
"ודברתם אל הסלע", והמה דברו אל סלע אחר

אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם כְּשִׁי׃ יג הָמָּה מִי
מְרִיכָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה
וַיִּקְדָּשׁ בָּם כְּשִׁי׃ טו רַבִּיעִי יד וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה
מַלְאָכִים מִקֹּדֶשׁ אֶל־מֶלֶךְ אֲדוֹם כֹּה אָמַר
אֲחִיד יִשְׂרָאֵל אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה
אֲשֶׁר מִצָּאתֵנוּ כְּשִׁי׃ טז וַיֵּרְדּוּ אֲבֹתֵינוּ מִצִּירִימָה
וַנָּשֶׁב בַּמִּצְרִים יָמִים רַבִּים וַיִּרְעוּ לָנוּ מִצְרִים
וְלֹא־בִתְּנוּ כְּשִׁי׃ טז וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קִלְנוּ
וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיִּצָּאֵנוּ מִמִּצְרַיִם וְהִנֵּה אֲנִי
בְּקֹדֶשׁ עִיר קִצֵּה גְבוּלָךְ כְּשִׁי׃ יז נַעֲבֹרָה־נָּא
בָּאֲרָצָךְ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכָרֶם וְלֹא נִשְׁתֶּה
מִי בָּאֵר דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ גִּלְךָ לֹא נִטָּה יָמִין

לְהוֹן׃ יג אָנוּן מִי מִצֹּתָא דִּי נָצוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קָדָם יי וְאַתְקַדֵּשׁ
בְּהוֹן׃ יד וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֲנָגְדִין
מִרְקָם לָוֶה מִלְכָּא דְּאֲדוֹם כְּדָנָן
אָמַר אֲחִיד יִשְׂרָאֵל אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת
כָּל עֲקֻתָּא דִּי אֲשַׁכְּתָנָא׃
טו וַנִּחְתּוּ אֲבֹהֵתָנָא לְמִצְרִים
וַיִּתְּבֵנָא בַּמִּצְרִים יוֹמִין סְגִיָּין
וְאַבְאִישׁוּ לָנָא מִצְרָאִי
וְלֹא־בִתְּנָא׃ טז וַנִּצְלִינָא קָדָם יי
וְקָבִיל צְלוּתָנָא וַיִּשְׁלַח מַלְאָכָא
וְאַפְקֵנָא מִמִּצְרַיִם וְהִנֵּה אֲנִי
כְּרָקָם קִרְתָּא דְּבִסְטֵר תְּחוּמָּךְ׃
יז נַעֲבֹר כַּעַן בָּאֲרָצָךְ לֹא נַעֲבֹר
בְּחֻקַּל וּבְכָרֶם וְלֹא נִשְׁתִּי מִי גוֹב
בָּאֲרָח מִלְכָּא גִזֵּל לֹא נִסְטִי
לִימִינָא וְלִסְמָאלָא עַד דְּנַעֲבֹר

רַבִּיעִי

עַל יַעֲקֹב׃ (טו) וַיִּרְעוּ לָנוּ. סְבָלְנוּ צְרוֹת רַבּוֹת׃
וְלֹא־בִתְּנוּ. מִכָּאן, שְׁהָאֲבוֹת מִצְטַעְרִים בְּקָבֶר
כְּשִׁפְרָעֲנוֹת בָּאָה עַל יִשְׂרָאֵל׃ (טז) וַיִּשְׁמַע קִלְנוּ.
בְּכָרְכָה שְׁבָרְכָנוּ אֲבִינוּ (בראשית כז): "הַקֵּל קוֹל
יַעֲקֹב", שָׁאֲנוּ צוֹעֲקִים וְנֻעְנִים׃ מַלְאָךְ. זֶה מֹשֶׁה.
מִכָּאן, שְׁהִנְבִּיאִים קְרוּאִים "מַלְאָכִים", וְאוֹמֵר (ד"ה
ב לו): "וַיְהִיו מַלְעָבִים בְּמַלְאָכֵי הָאֱלֹהִים׃"
(יז) נַעֲבֹרָה־נָּא בָּאֲרָצָךְ. אֵין לָךְ לַעֲוֹרֵר עַל
הַיִּרְשָׁה שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, כְּשֵׁם שֶׁלֹּא פָרַעְתָּ הַחֹב, וְעָשָׂה
לָנוּ עֹזר מַעֲט לַעֲבֹר דֶּרֶךְ אֲרָצָךְ׃ וְלֹא נִשְׁתֶּה
מִי בָּאֵר. (במדבר רבה) "מִי בֹרוֹת" הָיָה צָרִיף לוֹמַר,
אֵלֹא כֹךְ אָמַר מֹשֶׁה׃ אֶף־עַל־פִּי שִׁישׁ בִּידֵינוּ מִן
לְאָכֹל וּבָאֵר לַשְׁתּוֹת, לֹא נִשְׁתֶּה מִמֶּנּוּ, אֵלֹא נִקְנָה
מִכֶּם אֶכֶל וּמִים לְהִנָּאֲתָכֶם. מִכָּאן לְאַכְסֵנָאִי, שָׁאֶף־
עַל־פִּי שִׁישׁ בִּידוֹ לְאָכֹל, יִקְנָה מִן הַחֲנוּנִי, כְּדִי
לְהַנּוֹת אֶת אֲשִׁפְזוֹ׃ דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ גִּלְךָ וְגו'. אָנוּ
חוֹסְמִים אֶת בְּהֻמָּתָנוּ וְלֹא יִטּוּ לְכָאן וּלְכָאן לְאָכֹל׃

(שמואל א ג): "לֵכֶן נִשְׁפַּעְתִּי לְבֵית עַלְי". נִשְׁפַּע
בְּקִפְיָה, שְׁלֹא יָרְבוּ בַתְּפִלָּה עַל כֹּךְ׃ (יג) הָמָּה
מִי מְרִיכָה. הֵם הַנִּזְכָּרִים בְּמָקוֹם אַחֵר׃ (סנהדרין ק"א
ב) אֵת אֱלוֹי רָאוּ אֲצִטְגִּינִי פְרָעָה, שְׁמוּשִׁיעֵן שֶׁל
יִשְׂרָאֵל לֹקָה בְּמִים, לְכֹךְ גָּזְרוּ (שמות א): "כָּל־הַבֶּן
הַיְּלֹד הַיָּאֵרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ׃ וַיִּקְדָּשׁ בָּם. שְׁמָתוֹ מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן עַל יָדָם, (זבחים קט"ו ב) שְׁכַשְׁהֶקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־
הוּא עוֹשֶׂה דִין בְּמִקְדָּשׁוֹ, הוּא יֵרָאוּי וּמִתְקַדֵּשׁ עַל
הַפְּרִיּוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהילים סח): "נוֹרָא אֱלֹהִים
מִמִּקְדָּשֶׁיךָ", וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא י): "בְּקִרְבִּי
אֶקְדָּשׁ׃" (יד) אֲחִיד יִשְׂרָאֵל. מָה רָאָה לְהַזְכִּיר
כָּאן אַתְּוָה? אֵלֹא אָמַר לוֹ׃ אַחִים אֲנִיחָנוּ, בְּנֵי
אֲבֹרָהֶם, שְׁנֵאֲמַר לוֹ (בראשית טו): "כִּי־גֵר יִהְיֶה
זֶרַעְךָ" וְעַל שְׁנֵינוּ הָיָה אוֹתוֹ הַחֹב לְפָרְעוֹ׃ אַתָּה
יָדַעְתָּ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה. לְפִיכֹךְ פִּירַשׁ אֲבִיכֶם מַעַל
אֲבִינוּ (שם לו): "וַיִּלְךָ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב
אֲחִיו" - מִפְּנֵי הַשְּׁטֵר חֹב הַמִּטָּל עֲלֵיהֶם, וְהִטִּילוּ

תְּחוּמָּךְ: יח וַאֲמַר לֵה אֲדוּמָא
לֹא תַעֲבֹר בְּתוּחֹמִי דִילְמָא
בְּדִקְטָלִין בְּחֶרֶב אָפּוּק
לְקַדְמוֹתָךְ: יט וַאֲמַר לֵה בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּאַרְחַ כְּבִישָׁא נִסְק וְאִם
מִיָּד נִשְׁתִּי אָנָּא וּבְעִירִי וְאִיהֵב
דְּמִיהוֹן לְחוּד לִית פְּתָגִם דְּבִישׁ
בְּרִגְלֵי אַעֲבֹר: כ וַאֲמַר לֹא תַעֲבֹר
וּנְפִק אֲדוּמָא לְקַדְמוֹתָהּ בְּחִיל
רַב וּבִידָא תְּקִיפָא: כא וְסָרִיב
אֲדוּמָא שְׂבַק יֵת יִשְׂרָאֵל לְמַעַבְר
בְּתוּחֹמָהּ וְסָטָא יִשְׂרָאֵל מְלֻתָּהּ:
כב וּנְטָלוּ מִרְקָם וְאָתוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כָּל כְּנֻשָׁתָא לְהַר טוֹרָא: כג וַאֲמַר
יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן בְּהַר טוֹרָא עַל
תְּחוּם אֶרֶעַ אֲדוּם דְּמִימֶר:
כד יִתְכַנֵּשׂ אֶהְרֹן לְעִמָּה אָרִי לֹא
יִיעוֹל לְאַרְעָא דִּי יִהְיִית לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל עַל דִּי סִרְבְּתוֹן עַל מִימְרֵי
לְמִי מִצּוֹתָא: כה דִּבֶּר יֵת אֶהְרֹן
וְיֵת אֶלְעָזָר בְּרָהּ וְתַסִּיק יִתְהוֹן
לְהַר טוֹרָא: כו וְאַשְׁלַח יֵת אֶהְרֹן
יֵת לְבוֹשׁוֹהִי וְתַלְבָּשׁוֹן יֵת אֶלְעָזָר

וּשְׂמָאוֹל עַד אֲשֶׁר־נִעְבֹּר גִּבְלָךְ כִּסִּי: יח וַיֹּאמֶר
אֵלָיו אָדוּם לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶן־בְּחֶרֶב אֵצֶא
לְקִרְאָתְךָ כִּסִּי: יט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
בְּמַסְלָה נַעֲלָה וְאִם־מִיָּמִיד נִשְׁתַּח אֲנִי וּמִקְנִי
וְנִתְּתִי מִכְרָם רַק אִין־דְּבַר בְּרִגְלֵי אַעֲבֹרָה כִּסִּי:
כ וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיֵּצֵא אָדוּם לְקִרְאָתוֹ בְּעַם
כָּבֵד וּבִיד חֲזָקָה כִּסִּי: כא וַיִּמָּאֵן אָדוּם נִתָּן
אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעֲלָיו: כ
חֲמִישִׁי כב וַיִּסְעוּ מִקִּדְשׁ וַיָּבֹאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־
הָעֵדָה הָרֹהֵר הָהָר כִּסִּי: כג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל־אַהֲרֹן בְּהַר הָהָר עַל־גִּבּוֹל אֶרֶץ־אָדוּם
לֵאמֹר כִּסִּי: כד יֵאָסֶף אֶהְרֹן אֶל־עַמּוּי בִּי לֹא
יָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל
אֲשֶׁר־מְרִיתֶם אֶת־פִּי לְמִי מְרִיבָה: כה קַח
אֶת־אֶהְרֹן וְאֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְהַעַל אֹתָם הָרֹהֵר
הָהָר כִּסִּי: כו וְהַפְּשֹׁט אֶת־אֶהְרֹן אֶת־בְּגָדָיו

רע"י

הָהָרִים, שְׁלֹשָׁה נִשְׁאָרוּ בָּהֶן: הַר סִינִי - לְתוֹרָה, וְהַר
נֹב - לְקַבּוּרַת מֹשֶׁה. וְהַר הָהָר - לְקַבּוּרַת אֶהְרֹן:
(כג) עַל־גִּבּוֹל אֶרֶץ־אָדוּם. מַגִּיד, שְׁמִפְנֵי
שְׁנַתְחַבְּרוּ כָּאֵן לְהִתְקַרֵּב לַעֲשׂוֹ הַרְשָׁע, נִפְרָצוּ
מַעֲשִׂיהֶם וְחִסְרוּ הַצִּדִּיק הַזֶּה, וְכֵן הִנְבִּיא אוֹמֵר
לְיִהוֹשָׁפָט (ד"ה ב כ): "בְּהִתְחַבְּרָךְ עִם־אֲחֻזְיָהוּ פִּרְץ
ה' אֶת מַעֲשִׂיךָ": תוֹרָה כד (כה) קַח אֶת־אֶהְרֹן.
בְּדִבְרֵי נְחוּמִים. אָמַר לוֹ: אֲשִׁירִךְ שְׁתֵּרָאָה כְּתוּרָה נִתּוֹן
לְכַנְדָּה, מַה שָּׂאִין אֲנִי וְכַפִּי לְכָךְ: (כו) אֶת־בְּגָדָיו.
אֶת בְּגָדֵי כְהֵנָה גְּדוּלָה הַלְבִּישָׁהוּ וְהַפְּשִׁיטֶם מֵעָלָיו
לְתַתָּם עַל בְּנוֹ בְּפָנָיו. אָמַר לוֹ: "הַכְּנֵס לְמַעְרָה",
וּנְכַנְס. רָאָה מִשָּׂה מַצַּעַת וְגַר דְּלוּק. אָמַר לוֹ: "עֲלֵה

(יח) פֶּן־בְּחֶרֶב אֵצֶא לְקִרְאָתְךָ. אֹתָם מִתְּגָאִים
בְּקוֹל שְׁהוּרִישְׁכֶם אֲבִיכֶם וְאִמְרָתֶם: "וּנְצַעַק אֶל־ה'
וַיִּשְׁמַע קִלְנוֹ", וְאֲנִי אֵצֶא עֲלִיכֶם בְּמָה שְׁהוּרִישְׁנִי
אָבִי (בְּרַאשִׁית כז): "וְעַל חֶרֶבָךְ תִּחְיֶה": (יט) רַק
אִין־דְּבַר. אִין שׁוּם דְּבַר מִזִּיקָךְ: (כ) וּבִיד חֲזָקָה.
בְּהִכְטָחַת זְקַנְנוּ (שם): "וְהִידִים יָדֵי עֲשׂוֹ": תוֹרָה כא
(כב) כָּל־הָעֵדָה. כָּלֶם שְׁלָמִים וְעוֹמְדִים לְהַכְּנֵס
לְאָרֶץ, שְׁלֵא הָיָה בָּהֶן אֶחָד מְאוֹתָם שְׁנִגְזָרָה גְּזָרָה
עֲלֵיהֶם, שְׂכָכָר כָּלוּ מִתִּי מְדַבֵּר, וְאֵלּוּ מְאוֹתָן שְׂכָתוּב
בָּהֶן (דְּבָרִים ד): "חֲיִים כָּלְכֶם הַיּוֹם": הַר הָהָר. הַר
עַל גְּבִי הַר, כְּתַפּוּחַ קָטָן עַל גְּבִי תַפּוּחַ גְּדוֹל.
וְאֶף־עַל־פִּי שְׁהָעֲנָן הוֹלֵךְ לְפָנֵיהֶם וּמִשְׁוֶה אֶת

בְּרָה וְאַהֲרֹן יִתְּכֶנָּשׁ וַיָּמוּת תִּמָּן:
 כז וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּמֹא דִּי פִקִּיד יִי
 וּסְלִיקוּ לְהוֹר טוֹרָא לְעֵינֵי כָּל
 בְּנֵי־שֹׁפֵט: כח וְאַשְׁלַח מֹשֶׁה יֵת
 אֶהֱרֹן יֵת לְבוֹשׁוֹהֵי וְאַלְבִּישׁ
 יִתְהוֹן יֵת אֶלְעָזָר בְּרָה וּמִית
 אֶהֱרֹן תִּמָּן בְּרִישׁ טוֹרָא וּנְחַת
 מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר מִן טוֹרָא:
 כט וַחֲזוּ כָּל בְּנֵי־שֹׁפֵט אֲרִי מִית
 אֶהֱרֹן וַיָּבֹאוּ יֵת אֶהֱרֹן תִּלְתִּין
 יוֹמִין כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל: א וַשְּׁמַע
 בְּנֵי־עֲנָנָה מִלְּפָא דְעָרֵד יִתְב
 דְּרוּמָא אֲרִי אֲתָא יִשְׂרָאֵל אֲרַח
 מֵאֲלֵלִיא וְאַגַּח קִרְבָּא בְּיִשְׂרָאֵל

וְהַלְבַּשְׁתֶּם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְאַהֲרֹן יֵאֱסֹף וּמֵת
 שָׁם כִּסִּי: כז וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲלֵה
 אֶל־הָהָר הָהָר לְעֵינֵי כָּל־הָעֵדָה כִּסִּי: כח וַיַּפְשֹׁט
 מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וַיַּלְבֵּשׁ אֹתָם אֶת־
 אֶלְעָזָר בְּנוֹ וַיָּמָת אֶהֱרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הָהָר וַיֵּרֶד
 מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר מִן־הָהָר: כט וַיֵּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה כִּי
 גִּוַע אֶהֱרֹן וַיָּבֹאוּ אֶת־אַהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל
 בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּסִּי: א וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי
 מִלֶּךְ־עָרֵד יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ
 הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׁב | מִמֶּנּוּ

רש"י

דְּהָא, לְפִי שֶׁהוּא נְתִינַת טַעַם לְמָה שֶׁלְּמַעַל הַיָּמִינוּ.
 לְמָה וַיֵּרְאוּ? לְפִי שֶׁהָרִי מֵת אֶהֱרֹן, אָכֵל עַל תְּרִגוֹם
 "וַחֲזוּ כָּל בְּנֵי־שֹׁפֵט" אֵין לְשׁוֹן דְּהָא נּוֹפֵל אֱלָא לְשׁוֹן
 אֲשֶׁר, שֶׁהוּא מְגֻזֶּרֶת שְׁמוּשׁ אִי, שֶׁמִּצִּינוּ "אִם"
 מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן "אֲשֶׁר", כְּמוֹ (אִיּוֹב כ"א): "וְאִם־מְדוּעַ
 לֹא־תִקְצֹר רוּחִי". וְהִרְבֵּה מְפָרְשִׁים מִזֶּה הַלִּשׁוֹן (שם
 יד): "אִם חֲרוּצִים יָמִיו": (א) וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי.
 שְׁמַע שְׁמַת אֶהֱרֹן וְנִסְתַּלְקוּ עֲנֵי כְּבוֹד כו', כְּדֵאִיתָא
 בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (דף ג). וַעֲמֵלֶק מַעֲוֹלָם רְצוּעַת מִרְדּוּת
 לְיִשְׂרָאֵל, מִזְמָן כָּכֵל עַת לְפָרְעֻנוּת: יֹשֵׁב הַנֶּגֶב. זֶה
 עַמֵּלֶק, שְׁנֵאֲמַר (במדבר יג): "עַמֵּלֶק יֹשֵׁב בְּאַרְצָן
 הַנֶּגֶב", וְשִׁנָּה אֶת לְשׁוֹנוֹ לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן כְּנַעֲנִי, כְּדִי
 שִׁיְהִי יִשְׂרָאֵל מִתְּפַלְלִים לְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְתַת
 כְּנַעֲנִים בְּיָדָם, וְהֵם אֵינָם כְּנַעֲנִין, רָאוּ יִשְׂרָאֵל
 לְבוֹשִׁיהֶם כְּלְבוּשֵׁי עַמֵּלֶקִים וּלְשׁוֹנָם לְשׁוֹן כְּנַעֲנִי;
 אֲמָרוּ: "נִתְּפַלֵּל סִתָּם", שְׁנֵאֲמַר: "אִם־נָתַן תִּתֵּן
 אֶת־הָעֵם הַזֶּה בְּיָדִי": דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים. דֶּרֶךְ הַנֶּגֶב
 שֶׁהָלָכוּ בָּהּ הַמִּרְגָּלִים, שְׁנֵאֲמַר (שם): "וַיַּעֲלֵה בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 דְּבָר אַחֵר: "דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים" דֶּרֶךְ הַתִּיר הַגָּדוֹל
 הַנוֹסֵעַ לְפָנֵיהֶם, שְׁנֵאֲמַר (שם י): "דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים

לְמִטָּה" - וְעָלָה, "פֶּשֶׁט יָדִיד" - וּפֶשֶׁט, "קָמַץ
 פִּיך" - וְקָמַץ, "עֲצָם עֵינֶיך" - וְעָצָם, מִיד חֲמִיד
 מֹשֶׁה לְאוֹתָהּ מִיתָה, וְזֶהוּ שְׁנֵאֲמַר לוֹ (דְּבָרִים לב):
 "כַּאֲשֶׁר־מֵת אֶהֱרֹן אַחִיד" - מִיתָה שְׁנִתְּאוּיָהּ לָהּ:
 (כז) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה. (במדבר רבה) אֶף־עַל־פִּי שֶׁהִדְבֵּר
 קָשָׁה לוֹ, לֹא עָכַב: תוֹרָה כח (כט) וַיֵּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה
 וַיָּגוּ. (שם) כְּשֶׁרָאוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר יוֹרְדִים וְאַהֲרֹן לֹא
 יָרַד, אֲמָרוּ: הֵיכֵן הוּא אֶהֱרֹן? אָמַר לָהֶם: מֵת.
 אֲמָרוּ: אֲפָשֶׁר, מִי שֶׁעָמַד כְּנֶגֶד הַמִּלְאָךְ וְעָצַר אֶת
 הַמַּגֵּפָה יִשְׁלֹט בּוֹ מִלְאָךְ הַמּוֹת? מִיד בְּקֶשׁ מֹשֶׁה
 רַחֲמִים וְהִרְאוּהוּ מִלְּאֲכִי הַשָּׁרֵת לָהֶם מוּטָל בְּמִטָּה,
 רָאוּ - וְהִאֲמִינוּ: כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל. הָאֲנָשִׁים
 וְהַנְּשִׁים; לְפִי שֶׁהָיָה אֶהֱרֹן רוֹדֵף שְׁלוֹם וּמִטִּיל
 אֲהֻבָּה בֵּין בְּעָלֵי מְרִיבָה וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ: כִּי גִוַע.
 אוֹמַר אֲנִי שֶׁהִתְרַגַּם "דְּהָא מִית", טוֹעָה הוּא, אֱלָא
 אִם כֵּן מִתְרַגַּם וַיֵּרְאוּ - "וְאִתְחַזְּאוּ", שְׁלֹא אֲמָרוּ
 רְבוּתֵינוּ זְכוּנוֹם לְכִרְכָּה, "כִּי" זֶה מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן
 "דְּהָא", אֱלָא עַל מִדְרַשׁ שְׁנִסְתַּלְקוּ עֲנֵי כְּבוֹד,
 וְכִדְאֲמַר רַבִּי אֲבָהוּ (ראש השנה ג): אֵל תִּקְרִי
 "וַיֵּרְאוּ" אֱלָא "וַיֵּרְאוּ", וְעַל לְשׁוֹן זֶה נּוֹפֵל לְשׁוֹן

שְׁבִי רַש"י: בַּיָּדֶר יִשְׂרָאֵל נָדָר לַיהוָה וַיֹּאמֶר
אִם־נָתַן תִּתֵּן אֶת־הָעֵם הַזֶּה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי
אֶת־עֲרִיָּהֶם רַש"י: גַּ וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל
וַיִּתֵּן אֶת־הַכֶּנְעָנִי וַיַּחֲרֶם אֹתָהֶם וְאֶת־עֲרִיָּהֶם
וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם חֲרָמָה רַש"י: פ־ וַיִּסְעוּ מֵהָר
הָהָר הַדֶּרֶךְ יַם־סוּף לְסָבָב אֶת־אֶרֶץ אֲדוֹם
וּתְקַצֵּר נֶפֶשׁ־הָעָם בַּדֶּרֶךְ רַש"י: הַ וַיִּדְבֹּר הָעָם
בְּאֱלֹהִים וּבַמֶּשֶׁה לָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם
לָמוֹת בַּמִּדְבָּר כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם וְנִפְשָׁנוּ
קָצָה בַלָּחֶם הַקָּלֶקֶל רַש"י: וַיִּשְׁלַח יְהוָה בָּעָם
אֶת הַנְּחָשִׁים הַשָּׂרְפִים וַיִּנְשְׁכוּ אֶת־הָעָם וַיָּמָת

וַיִּשְׁבֹּא מִגֵּה שְׂבִיָּא: ב וְכֵן
יִשְׂרָאֵל קִים קָדָם יי וַאֲמַר אִם
מִמֶּסֶר תִּמְסַר יֵת עֲמָא הָדִין בְּיָדִי
וַאֲגַמֵּר יֵת קְרוּיָהוֹן: ג וְכַפִּיל יי
צְלוּתָהּ דִּישְׂרָאֵל וּמִסֶּר יֵת
כְּנַעֲנָאָה וּגְמַר יֵתָהוֹן וְיֵת קְרוּיָהוֹן
וּקְרָא שְׂמָא דְאַתְרָא חֲרָמָה:
ד וּנְטִלוּ מֵהָר טוּרָא אֶרֶץ יִמָּא
דְּסוּף לְאַקְפָּא יֵת אֶרְעָא דְאַדוֹם
וַעֲקַת נִפְשָׁא דְעֲמָא בְּאַרְחָא:
ה וְאַתְרַעִם עֲמָא בְּמִימְרָא דִּי
וְעַם מִשֶּׁה נָצוּ לָמָּא אֶסְקַתוּנָא
מִמִּצְרַיִם לָמָּת בַּמִּדְבָּרָא אֲרִי
לִית לַחְמָא וְלִית מַיָּא וְנִפְשָׁנָא
עַקַת בְּמָנָא הָדִין דְּמִיכְלָה קָלִיל:
ו וַגְרִי יי בְּעֲמָא יֵת חוּזְן קָלִין

רש"י

לומר "ותקצר נפש העם בדרך" - בהיותם בדרך,
ולא פירש בו במה קצרה, שכל מקום שתמצא
קיצור נפש במקרא מפורש שם במה קצרה כגון
(זכריה יא): "ותקצר נפשי בהם", וכגון (שופטים י):
"ותקצר נפשו בעמל ישראל", וכל דבר הקשה על
אדם נופל בו לשון "קצור נפש", כאדם שהטרח
כא עליו ואין דעתו רחבה לקבל אותו הדבר ואין
לו מקום פתוח לבו לגור שם אותו הצער. ובדבר
המטריח נופל לשון גדל, שגדול הוא וכבד על
האדם, כגון (זכריה יא): "וגם נפשם בחלה בי"
גדלה עלי, (איוב י): "ויגאה כשחל תצודני". כללו
של פרושו: כל לשון קצור נפש בדבר - לשון
שאין יכול לסבלו הוא, שאין הדעת סובלתו:
(ה) באלהים ובמשה. השוו עבד לקונו (במ"ר):
למה העליתנו. שניהם שוים: ונפשנו קצה. אף
זה לשון קצור נפש ומאוס: בלחם הקלקל. (ע"ז
ה) לפי שהמן נבלע באיברים, קראוהו "קלוקל",
אמרו: עתיד המן הזה שיתפח במעינו, פלום יש
ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא?: (ו) את
הנחשים השרפים. (במ"ר) ששורפים את האדם

לתור להם מנוחה: "וישב ממנו שבי. אינה אלא
שפחה אחת (ילקוט בשם מדרש): (ב) והחרמתי.
אקדיש שללם לגבה: (ג) ויחרם אתהם.
בהריגה: ואת־עריהם. חרמי גבה: (ד) דרך
ים־סוף. כיון שמת אהרן ובאה עליהם מלחמה זו,
חזרו לאחוריהם דרך ים סוף, הוא הדרך שחזרו
להם כשנגזר עליהם גזרת מרגלים, שנאמר (דברים
א): "וסעו המדברה דרך ים־סוף". וכאן חזרו
לאחוריהם (עיינ פ' פנחס) שבע מסעות, שנאמר (שם
י): "ובני ישראל נסעו מבארת בני־יעקן מוסרה
שם מת אהרן". וכי במוסרה מת? והלא בהר החר
מת? ! אלא שם חזרו והתאבלו עליו והספידוהו
כאלו הוא בפניהם. וצא וברק במסעות ותמצא
שבע מסעות מן מוסרה עד הר החר: לסבב
את־ארץ אדום. שלא נתנם לעבר בארצו: ותקצר
נפש־העם בדרך. בטרח הדרך שהקשה להם.
אמרו: עכשו היינו קרובים להכנס לארץ ואנו
חוזרים לאחורינו, כך חזרו אבותינו ונשתהו
שלשים ושמונה שנה עד היום, לפיכך קצרה נפשם
בענוי הדרך. ובלשון לע"ז אנקרוטלו"ר. ולא יתכן

עם־רב מִיִּשְׂרָאֵל כִּסִּי: וַיֵּבֹא הָעַם אֶל־מֹשֶׁה
וַיֹּאמְרוּ חֲטֵאנוּ כִּי־דִבַּרְנוּ בִּיהוָה וְכָךְ הִתְפַּלֵּל
אֶל־יְהוָה וַיֹּסֶר מֵעֲלֵינוּ אֶת־הַנֶּחֱשׁ וַיִּתְּפַלֵּל
מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם כִּסִּי: ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עֲשֵׂה לָךְ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל־נֶגֶם וְהָיָה
כָּל־הַנָּשׁוּף וְרָאָה אֹתוֹ וְחִי כִסִּי: ט וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה
נָחֹשׁ נִחָשֶׁת וַיִּשְׁמְהוּ עַל־הַנֶּגֶם וְהָיָה אִם־נָשָׁף
הַנָּחֹשׁ אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט אֶל־נָחֹשׁ הַנִּחָשֶׁת
וְחִי כִסִּי: ש שִׂי וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֹבֶת:
י וַיִּסְעוּ מֵאֹבֶת וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הָעֵבְרִים בַּמִּדְבָּר
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מוֹאָב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ כִּסִּי:
יב מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרָד: יג מִשָּׁם נָסְעוּ
וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אֲרָנוֹן אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר הַיָּצֵא מִגִּבֹּל

רע"י

וּנְכִיתוּ יָת עֲמָא וּמִית עִם סְגִי
מִיִּשְׂרָאֵל: ז וַאֲתָא עֲמָא לְמֹשֶׁה
וַאֲמָרוּ חֲבִנָא אָרִי אֲתִרְעֻמְנָא קָדָם
יִי וְעַמָּךְ נִצִּינָא צִלִּי קָדָם יִי וַיַּעֲדִי
מִנָּנָא יָת חוּיָא וְצִלִּי מֹשֶׁה עַל
עֲמָא: ח וַאֲמָר יִי לְמֹשֶׁה עֲבֹד לָךְ
קָלִיא וְשׂוּי יָתָה עַל אֵת וַיְהִי כֹל
דִּיתְנָכִית וַיַּחֲזִי יָתָה וַיִּתְקַיֵּם:
ט וְעֲבֹד מֹשֶׁה חוּיָא דְנִחָשָׁא
וְשׂוּיָה עַל אֵת וְהָיָה כֹד נָכִית
חוּיָא יָת גִּבְרָא וּמִסְתַּפֵּל לְחוּיָא
דְנִחָשָׁא וּמִתְקַיֵּם: י וְנָטְלוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְשָׂרוּ בְּאֹבֶת: יא וְנָטְלוּ
מֵאֹבֶת וְשָׂרוּ בְּמִגִּזֹּת עֲבָרָא
בַּמִּדְבָּרָא דִּי עַל אִפִּי מוֹאָב
מִמִּזְרַח שָׁמֶשׁ: יב מִתְּמָן נָטְלוּ
וְשָׂרוּ בְּנַחַל זָרָד: יג מִתְּמָן
נָטְלוּ וְשָׂרוּ מֵעֵבֶר אֲרָנוֹן דִּי
בַּמִּדְבָּרָא דְנִפְק מִתְּחוּם אֲמֹרָה

שְׁהִיו יִשְׂרָאֵל מִסְתַּפְּלִין כָּלִפִּי מַעֲלָה וּמִשְׁעַבְדִּין אֶת
לָבָם לְאַבְיָהֶם שְׁבַשְׁמִים, הָיוּ מִתְרַפְּאִים, וְאִם לֹאוּ
הָיוּ נִמְזָקִים (נ"א נְזֻקִים): (ט) נָחֹשׁ נִחָשֶׁת. (שם)
לֹא נֹאמַר לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ שֶׁל נִחָשֶׁת, אֲלֵא אָמַר מֹשֶׁה:
הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא קוֹרְאוֹ נָחֹשׁ וְאֲנִי אֶעֱשֶׂנוּ שֶׁל
נִחָשֶׁת! לָשׁוֹן נוֹפֵל עַל לָשׁוֹן: תוֹרָה י (יֵא) בְּעֵי
הָעֵבְרִים. לֹא יִדְעָתִי לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם עֵיִם. וְעִי
לָשׁוֹן חֲרָבָה הוּא, דְּכָר הִטָּאוּט בְּמִטָּאטָא, וְהָעִי"ן בּוֹ
יִסוֹד לְכַדָּה, וְהוּא מִלְשׁוֹן "יָעִים" (יִשְׁעִיה כח): וַיַּעַשׂ
כְּרָד: הָעֵבְרִים. דְּרָף מֵעֵבֶר הָעוֹבְרִים שָׁם אֶת הָר
נָבוֹ אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן, שֶׁהוּא מִפְּסִיק בֵּין אֶרֶץ מוֹאָב
לְאֶרֶץ אֲמֹרִי: עַל־פְּנֵי מוֹאָב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ.
בַּמִּזְרָחָה שֶׁל אֶרֶץ מוֹאָב: תוֹרָה יב (יג) מִגִּבֹּל
הָאֲמֹרִי. תְּחוּם סוּף מִצֵּר שְׁלֵהֶם, וְכֵן (דְּבָרִים ב):
"גִּבֹּל מוֹאָב", לָשׁוֹן קֶצֶה וְסוּף: מֵעֵבֶר אֲרָנוֹן.
הַקִּיפּוֹ אֶרֶץ מוֹאָב כָּל דְּרוֹמָה וּמִזְרָחָה עַד שְׁפָאוּ
מֵעֵבֶר הַשְּׁנִי לְאֲרָנוֹן בְּתוֹף אֶרֶץ הָאֲמֹרִי, בְּצִפּוֹנָה

בְּאַרְס שְׁנִיָּהֶם: וַיִּנָּשְׁכוּ אֶת־הָעָם. יבֹא נָחֹשׁ שְׁלֵקָה
עַל הוֹצָאת דְּבָה וַיִּפְרַע מִמוֹצִיאֵי דְבָה, יבֹא נָחֹשׁ
שְׁכַל הַמִּנִּין נִטְעָמִין לוֹ טַעַם אֶחָד (טַעַם עֶפֶר)
וַיִּפְרַע מִכְּפִיֵּי טוֹבָה, שֶׁדְּכָר אֶחָד מִשְׁתַּנָּה לָהֶם
לְכַמָּה טַעָמִים: (ז) וַיִּתְּפַלֵּל מֹשֶׁה. מִכָּאֵן לְמִי
שֶׁמִּבְקָשִׁים מִמֶּנּוּ מַחִילָה, שְׁלֵא יְהֵא אֲכֹזְרִי מִלְּמַחֵל:
(ח) עַל־נֶגֶס. עַל כְּלוֹנֶס, שְׁקוֹרִין פִּירָק"א בְּלַעַז,
וְכֵן (יִשְׁעִיה ל): "וְכִנֶּס עַל־הַגִּבְעָה" (שם מט): "אֲרִים
נָסִי" (שם יג): "שְׂאוּ־נֶגֶס"; וּלְפִי שֶׁהוּא גִבָּה לְאוֹת
וְלִרְאִיָּה, קוֹרְאוֹ "נֶגֶס": כָּל־הַנָּשׁוּף. (בַּמִּדְבָּר רַבָּה)
אֶפְלוּ כָּלֵב אוֹ חֲמֹר נִשְׁכּוּ, הָיָה נִזּוֹק וּמִתְנַנָּה
וְהוֹלֵךְ. אֲלֵא נִשְׁכִּית הַנָּחֹשׁ מִמֶּהֱרַת לְהַמִּית, לְכֹךְ
נֹאמַר כָּאֵן: "וְרָאָה אֹתוֹ", רְאִיָּה בְּעֵלְמָא, וּבְנִשְׁכִּית
הַנָּחֹשׁ נֹאמַר: "וְהִבִּיט" - "וְהָיָה אִם־נָשָׁף הַנָּחֹשׁ
אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט וְגו'", שְׁלֵא הָיָה מִמֶּהֱרַ נִשְׁוֹף הַנָּחֹשׁ
לְהִתְרַפְּאוֹת, אֲלֵא אִם כֵּן מִבִּיט בּוֹ בְּכוֹנָה. וַאֲמָרוּ
רְבוּתֵינוּ: וְכִי נָחֹשׁ מִמִּית אוֹ מַחֲיָה? אֲלֵא בְּזִמָּן

הַאֲמַרִי כִּי אֲרִנּוֹן גְּבוּל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין
הַאֲמַרִי רַש"י: יד עַל־כֵּן יֹאמַר בְּסֵפֶר מִלְחָמַת
יְהוָה אֶת־זֶהְבּ בְּסוּפָהּ וְאֶת־הַנְּחָלִים
אַרְנּוֹן רַש"י: טו וְאֲשֶׁר הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת
עַר וְנִשְׁעַן לְגְבוּל מוֹאָב רַש"י: טז וּמִשָּׁם בָּאָרָה
הוּא הַבָּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֲסֹף
אֶת־הָעָם וְאֶתְנָה לָהֶם מַיִם רַש"י: ס ז אִזּוּ יִשְׁוֹר

אֲרִי אֲרִנּוֹן תְּחוּם מוֹאָב בֵּין מוֹאָב
וּבֵין אֲמֹרָא: יד עַל כֵּן יִתְאַמֵּר
בְּסֵפֶר קֶרְבִּין דְּעֵבֶד יי עַל יִמָּא
דְּסוּף וּגְבוּרָן דְּעַל נְחָלִי אֲרִנּוֹן:
טו וְשִׁפּוּף נְחָלָא דְּמִדְּבָרִין לְקַבֵּל
לְחֵית וּמִסְתַּמִּיךְ לְתַחוּם מוֹאָב:
טז וּמִתַּמָּן אֲתִיְהִיבַת לְהוֹן בִּירָא
הִיא בִירָא דִּי אָמַר יי לְמֹשֶׁה
כְּנוּשׁ ית עֲמָא וְאִיְהִב לְהוֹן מִיָּא:
יז בְּכֵן שִׁפְחָ יִשְׂרָאֵל ית
תוֹשִׁבְתָּא הָדָא סְקִי בִירָא שִׁפְחוּ

רַש"י

כְּשִׁיכְנִסוּ יִשְׂרָאֵל [לְאַרְצָן] לְתוֹךְ הַנְּחָל לְעֹבֵר, נִצָּא
מִן הַמַּעְרוֹת בְּהָרִים שְׁלֹמְעֵלָה מֵהֶם וְנִהְיָגִם בְּחָצִים
וְאִבְנֵי בְּלִיסְטְרָאוֹת. וְהָיוּ אוֹתָן הַנְּקָעִים בְּהָר שֶׁל צֶד
מוֹאָב, וּבְהָר שֶׁל צֶד אֲמֹרִיִּים הָיוּ כְּנִגְדֹּת אוֹתָן נְקָעִים
כְּמִין קֶרְנוֹת וְשִׁדִּים בּוֹלְטִין לְחוּץ. כִּינּוּן שֶׁבָּאוּ
יִשְׂרָאֵל לְעֹבֵר, נִזְדַּעַזַּע הָהָר שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
כְּשִׁפְחָה הַיּוֹצֵאת לְהַקְבִּיל פָּנֵי גְבוּרָתָהּ, וְנִתְקַרֵּב לְצֶד
הָר שֶׁל מוֹאָב וְנִכְנָסוּ אוֹתָן הַשִּׁדִּים לְתוֹךְ אוֹתָן
נְקָעִים וְהִרְגוּם. וְזֶהוּ: "אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עַר",
שֶׁהָהָר נָטָה מִמְּקוֹמוֹ וְנִתְקַרֵּב לְצֶד גְּבוּל מוֹאָב
וְנִדְּבַק בּוֹ, וְזֶהוּ: "וְנִשְׁעַן לְגְבוּל מוֹאָב." (כס"א אינו).
(וְעֵבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל הָהָרִים וְלֹא יָדְעוּ הַנְּסִים הָאֵלּוּ
אֲלֹא עַל יְדֵי הַבָּאֵר שֶׁנִּכְנָס לְשָׁם): (טז) וּמִשָּׁם
בָּאָרָה. מִשָּׁם בָּא הָאֲשֶׁר אֵל הַבָּאֵר. פִּיֶּצֶד? אָמַר
הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: מִי מוֹדִיעַ לְבִנֵּי הַנְּסִים הָאֵלּוּ?
הַמֶּשֶׁל אוֹמַר: "נִתְּתָ פֶת לְתִינוּק, הוֹדִיעַ לְאִמּוֹ".
לְאַחַר שֶׁעֲבָרוּ - חֲזָרוּ הָהָרִים לְמְקוֹמָם וְהַבָּאֵר יָרְדָּה
לְתוֹךְ הַנְּחָל וְהַעֲלֵתָה מִשָּׁם דָּם הַהֲרוּגִים וּזְרוּעוֹת
וְאִיְבָרִים וּמוֹלִיכֵתָן סָבִיב הַמַּחְנֶה וְיִשְׂרָאֵל רָאוּ
וְאָמְרוּ שִׁירָה: (יז) עָלִי בָּאֵר. מִתּוֹךְ הַנְּחָל, וְהַעֲלִי
מֵה שֶׁאֵת מַעֲלָה. וּמִנֵּן שֶׁהַבָּאֵר הוֹדִיעָה לָהֶם?
שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִשָּׁם בָּאָרָה" (כמ"ר). וְכִי מִשָּׁם הָיְתָה?
וְהֲלֹא מִתַּחֲלַת אֲרֻבַּעִים שָׁנָה הָיְתָה עִמָּהֶם? אֲלֹא
שֶׁיָּרְדָּה לְפָרֶסֶם אֶת הַנְּסִים. וְכֵן (שְׁבַת לֵה): "אִזּוּ יִשְׁוֹר
יִשְׂרָאֵל" - הַשִּׁירָה הַזֹּאת נֶאֱמָרָה בְּסוּף אֲרֻבַּעִים

שֶׁל אֶרֶץ מוֹאָב: הַיֵּצֵא מִגְּבוּל הַאֲמַרִי. רְצוּעָה
יּוֹצֵאָה מִגְּבוּל הַאֲמֹרִי, וְהִיא שֶׁל אֲמֹרִיִּים, וְנִכְנָסַת
לְגְבוּל מוֹאָב עַד אֲרִנּוֹן, שֶׁהוּא גְבוּל מוֹאָב; וְשֵׁם
חֲנוּ יִשְׂרָאֵל וְלֹא בָּאוּ לְגְבוּל מוֹאָב, כִּי אֲרִנּוֹן גְּבוּל
מוֹאָב וְהֶם לֹא נָתְנוּ לָהֶם רְשׁוֹת לְעֹבֵר בָּאֲרָצָם. וְאִם
עַל פִּי שֶׁלֹּא פִּירְשָׁה מֹשֶׁה, פִּירְשָׁה יִפְתָּח, כְּמוֹ
שֶׁאָמַר יִפְתָּח (שׁוֹפְטִים יא): "וְגַם אֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב
שָׁלַח וְלֹא אָבָה". וּמֹשֶׁה רָמְזָה (דְּבָרִים ב): "כֹּאֲשֶׁר
עָשׂוּ־לִי בְּנֵי עַשׂוֹ הַיִּשְׂבִּים בְּשַׁעִיר וְהַמּוֹאָבִים
הַיִּשְׂבִּים בְּעַר". מָה אֵלּוּ לֹא נִתְּנוּם לְעֹבֵר בְּתוֹךְ
אֲרָצָם אֲלֹא הִקְיֹפָה סָבִיב, אִם מוֹאָב כֵּן: (יד) עַל־
כֵּן יֹאמַר. עַל חֲנִיָּה זוֹ וְנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ בָּהּ יֹאמַר
בְּסֵפֶר מִלְחָמַת ה'. כְּשֶׁמִּסְפָּרִים נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ
לְאַבְרָהָם, יִסְפְּרוּ "אֶת־זֶהְבּ וְגו'": אֶת־זֶהְבּ. כְּמוֹ
"אֶת יֵהב", כְּמוֹ שֶׁיֹּאמַר מִן יַעֲד, וְעַד, כֵּן יֹאמַר מִן
יֵהב וְהַב, וְהָיָו יְסוֹד הוּא, כְּלוּמַר: אֶת אֲשֶׁר יֵהב
לָהֶם וְהִרְבָּה נִסִּים בְּיָם־סוּף: וְאֶת־הַנְּחָלִים אֲרִנּוֹן.
כְּשֶׁם שֶׁמִּסְפָּרִים בְּנִסִּי יָם־סוּף, כֵּךְ יֵשׁ לְסִפּוֹר בְּנִסִּי
נְחָלֵי אֲרִנּוֹן, שֶׁאִם כָּאֵן נַעֲשׂוּ נִסִּים גְּדוּלִים. וּמָה הֵם
הַנְּסִים?: (טו) וְאֲשֶׁר הַנְּחָלִים. תִּרְגוּם שֶׁל
"שִׁפְחָ". אֲשֶׁר - שִׁפְחָ הַנְּחָלִים, שֶׁנִּשְׁפָּף שָׁם דָּם
אֲמֹרִיִּים, שֶׁהָיוּ נִחְבָּאִים שָׁם, לְפִי שֶׁהָיוּ הָהָרִים
גְּבוּהִים וְהַנְּחָל עֲמָק וְקָצֵר וְהָהָרִים סְמוּכִים זֶה לָזֶה:
אָדָם עוֹמֵד עַל הָהָר מִזֶּה וּמִדְּבַר עִם חֲבֵירוֹ בְּהָר
מִזֶּה, וְהִדְרָךְ עוֹבֵר בְּתוֹךְ הַנְּחָל. אָמְרוּ אֲמֹרִיִּים:

יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלֶי בְּאֵר עֵנּוּ
 לָהּ כִּסִּי: יח בְּאֵר חֲפְרוּהָ שָׁרִים כְּרוּהָ נְדִיבִי
 הָעַם בְּמַחֲקָק בְּמִשְׁעָנְתָם וּמִמְדַּבֵּר מִתְּנָה כִּסִּי:
 יט וּמִמִּתְנָה נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בְּמוֹת כִּסִּי:
 כ וּמִבְּמוֹת הַגֵּיאֵל אֲשֶׁר בְּשָׂדֶה מוֹאֵב רֹאשׁ
 הַפְּסָגָה וְנִשְׁקָפָה עַל־פְּנֵי הַיְּשִׁימֹן כִּסִּי: פ שְׂבִיעִי
 כא וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ־
 הָאֱמֹרִי לֵאמֹר כִּסִּי: כב אַעֲבֹרָה בְּאַרְצְךָ לֹא נִפְחַל
 בְּשָׂדֶה וּבְכָרֶם לֹא נִשְׁתֶּה מִי בְּאֵר בְּדֶרֶךְ
 הַמֶּלֶךְ גִּלְדָּה עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלְךָ כִּסִּי: כג וְלֹא־
 נָתַן סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ וַיֵּאֱסֹף

רש"י

לָהּ: יח בְּיָרָא דְחֲפְרוּהָ רַבְרַבִּיא
 כְּרוּהָ רִישִׁי עֲמָא סְפְרִיא
 בְּחִטְרִיהוֹן וּמִמְדַּבְרָא אֲתִיְהִיבַת
 לָהּ: יט וּמִדְּאֲתִיְהִיבַת לָהּ
 נַחְתָּא עֲמָהוֹן לְנַחֲלִיא וּמִנַּחֲלִיא
 סְלָקָא עֲמָהוֹן לְרַמְתָּא:
 כ וּמִרַמְתָּא לְחִילִיא דִּי בְּחֻקְלִי
 מוֹאֵב רִישׁ רַמְתָּא וּמִסְתַּכִּיא עַל
 אֲפִי בֵית יְשִׁימוֹן: כא וְשִׁלַּח
 יִשְׂרָאֵל אֲזַגְדִּין לְוֹת סִיחֹן מֶלֶכָּא
 דְּאֱמֹרָאָה לְמִימָר: כב אַעֲבֹר
 בְּאַרְעֶךָ לֹא נִסְטִי בְּחֻקְלִי וּבְכָרֶם
 לֹא נִשְׁתִּי מִי גוֹב בְּאַרְחַת מֶלֶכָּא
 גִּלְדָּה עַד דִּי נַעֲבֹר תַּחוּמֶךָ: כג וְלֹא
 שָׂבַק סִיחֹן יֵת יִשְׂרָאֵל לְמַעֲבֹר
 בְּתַחוּמָהּ וּבְנִשׁ סִיחֹן יֵת כָּל עֲמָה

הַמְקוֹם שֶׁשְּׁמוֹ יְשִׁימֹן וְהוּא לְשׁוֹן מְדָבָר, שֶׁהוּא
 שֵׁמֶם. דָּבָר אַחֵר: וְנִשְׁקָפָה, הַבָּאָר עַל־פְּנֵי הַיְּשִׁימֹן,
 שְׁנֹגְגָה בִּימָה שֶׁל טְבִרְיָה, וְהַעוֹמֵד עַל הַיְּשִׁימֹן
 מִבֵּית וְרוֹאֶה כְּמִין כְּבֵרָה בֵּינָם וְהִיא הַבָּאָר, כֹּךְ דָּרֵשׁ
 רַבִּי תַנְחוּמָא: (כא) וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים.
 וּבְמִקּוֹם אַחֵר תּוֹלָה הַשְּׁלִיחוֹת בְּמִשָּׁה, שְׁנֹאֲמַר
 (דְּבָרִים ב): "וַאֲשִׁלַּח מַלְאָכִים מִמְדַּבֵּר קְדָמוֹת", וְכֵן
 (בַּמִּדְבָּר כ): "וַיִּשְׁלַח מִשָּׁה מַלְאָכִים מִקְדָּשׁ אֶל־מֶלֶךְ
 אֲדוֹם", וּבִיפְתָח הוּא אוֹמֵר: (שׁוֹפְטִים יא): "וַיִּשְׁלַח
 יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ אֲדוֹם וְגו'". הַכְּתוּבִים
 הֵלְלוּ צָרִיכִים זֶה לְזֶה: זֶה נּוֹעֵל וְזֶה פּוֹתַח, שְׁמִשָּׁה
 הוּא יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל הֵם מִשָּׁה, לוֹמַר לָךְ שְׁנִישִׁיא
 הַדּוֹר הוּא כָּכָל הַדּוֹר, כִּי הַנִּישִׁיא הוּא הַכָּל:
 (כב) אַעֲבֹרָה בְּאַרְצְךָ. אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִצְטוּוּ
 לִפְתָּח לָהֶם בְּשָׁלוֹם, בְּקִשּׁוֹ מִהֶם שְׁלוֹם: (כג) וְלֹא־
 נָתַן סִיחֹן וְגו'. לְפִי שֶׁכָּל מַלְכֵי כְּנָעַן הָיוּ מַעֲלִין לוֹ
 מִסֵּ, שֶׁהָיָה שׁוֹמְרָם שְׁלֹא יַעֲבֹרוּ עֲלֵיהֶם גִּיסוֹת. כִּיּוֹן
 שְׁאָמְרוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל: אַעֲבֹרָה בְּאַרְצְךָ, אָמַר לָהֶם: כָּל
 עֲצָמֵי אֵינִי יוֹשֵׁב כָּאֵן אֶלֹא לְשֹׁמְרָם מִפְּנִיכֶם, וְאַתֶּם
 אוֹמְרִים כֹּךְ: !! וַיֵּצֵא לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל. אֵלּוּ הָיְתָה

וְהַבָּאָר נִתְּנָה לָהֶם מִתַּחֲלַת אַרְבָּעִים, וְכֵּה רָאָה
 לְכַתֵּב כָּאֵן? אֶלֹא הָעִנִּין הַזֶּה נִדְרֵשׁ לְמַעַלָּה הַיָּמָנוּ:
 (יח) בְּאֵר חֲפְרוּהָ. זֹאת הִיא הַבָּאָר אֲשֶׁר חֲפְרוּהָ
 שָׁרִים - מִשָּׁה וְאַהֲרֹן: בְּמִשְׁעָנְתָם. בְּמִטָּה:
 וּמִמְדַּבֵּר. נִתְּנָה לָהֶם: (יט) וּמִמִּתְנָה נַחֲלִיאֵל.
 כְּתַרְגוּמוֹ: (כ) וּמִבְּמוֹת הַגֵּיאֵל אֲשֶׁר בְּשָׂדֶה מוֹאֵב.
 כִּי שֵׁם מֵת מִשָּׁה וְשֵׁם בְּטָלָה הַבָּאָר. דָּבָר אַחֵר:
 כְּרוּהָ נְדִיבִי הָעָם - כָּל נִשְׂיָא וְנִשְׂיָא, כְּשֶׁהָיוּ חוֹנִים,
 נוֹטֵל מִקְלוֹ וּמוֹשֵׁף אֶצְל דְּגָלוֹ וּמִחְנָהּ, וּמִי הַבָּאָר
 נִמְשְׁכִין דֶּרֶךְ אוֹתוֹ סִימֹן וּבֹאִין לְפָנֵי חֲנִית כָּל שִׁבְט
 וְשִׁבְט: בְּמַחֲקָק. עַל־פִּי מִשָּׁה שְׁנֹקְרָא: "מַחֲקָק",
 שְׁנֹאֲמַר (דְּבָרִים לג): "כִּי־שֵׁם חִלַּקְתָּ מַחֲקָק סְפוּן".
 וְלָמָּה לֹא נִזְכַּר מִשָּׁה בְּשִׁירָה זוֹ? לְפִי שֶׁלָּקָה עַל יְדֵי
 הַבָּאָר. וְכִיּוֹן שְׁלֹא נִזְכַּר שְׁמוֹ שֶׁל מִשָּׁה, לֹא נִזְכַּר
 שְׁמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ־כְּרוּף־הוּא. מִשָּׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ
 מְזַמְנִין אוֹתוֹ לְסַעֲדָה, אָמַר: אִם אוֹהֲבֵי שֵׁם - אֲנִי
 שֵׁם, וְאִם לֹא - אֲנִי הוֹלֵךְ: ! רֹאשׁ הַפְּסָגָה.
 כְּתַרְגוּמוֹ: "רִישׁ רַמְתָּא": פְּסָגָה. לְשׁוֹן גְּבוּהָ, וְכֵן
 (תְּהִלִּים מח): "פָּסָגוּ אֲרָמְנוֹתֶיהָ" - הַגְּבִיּהוּ
 אֲרָמְנוֹתֶיהָ: וְנִשְׁקָפָה. אוֹתָהּ הַפְּסָגָה עַל־פְּנֵי

וּנְפַק לְקַדְמוֹת יִשְׂרָאֵל לְמַדְבָּרָא
וְאַתָּא לְיַהֲזִי וְאַגִּיחַ קִרְבָּא
בְּיִשְׂרָאֵל: כד וּמַחְהִי יִשְׂרָאֵל
לְפַתְגָּם דְּחֶרֶב וִירַת יְת אַרְעָה
מֵאַרְנוֹנָא עַד יִבְקָא עַד בְּנֵי עֲמוּן
אַרִי תְקִיף תַּחוּמָא דְבְנֵי עֲמוּן:
כה וּבְכַשׁ יִשְׂרָאֵל יְת כָּל קְרוּיָא
הָאֲלִין וַיִּתֵּב יִשְׂרָאֵל בְּכָל קְרוּי
אַמּוֹרָאָה בְּחֻשְׁבוֹן וּבְכָל פְּרָנְהָא:
כו אַרִי חֻשְׁבוֹן קִרְתָּא דְּסִיחּוֹן
מִלְכָּא דְאַמּוֹרָאָה הִיא וְהוּא אֲגַח
קִרְבָּא בְּמִלְכָּא דְמוֹאָב קִדְמָאָה
וְנָסִיב יְת כָּל אַרְעָה מִיַּדָּה עַד
אַרְנוֹן: כז עַל כֵּן יִימְרוּן מִתְּלִיָּא
עוֹלוּ לְחֻשְׁבוֹן תַּתְּבִי וְתִשְׁתַּכְּלַל
קִרְתָּא דְּסִיחּוֹן: כח אַרִי קִידוּם
תְּקִיף כְּאַשָּׁא נְפַק מִחֻשְׁבוֹן עֲבָדִי
קִרְבָּא פְּשִׁלְהוּבִיתָא מִקִּרְתָּא
דְּסִיחּוֹן קִטִּילוּ עֲמָא דִּשְׁרוּ בְּלַחֲת
מוֹאָב כּוּמְרִיא דְּפִלְחִין בֵּית דִּחְלָא
רְמָתָא דְאַרְנוֹן: כט וַיִּלְכוּן
מוֹאָבָאִי אֲבָדְתוֹן עֲמָא דְּפִלְחִין

סִיחּוֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיֵּצֵא לְקִרְאֹת יִשְׂרָאֵל
הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֹא יִהְצֶה וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל: כס"ו:
כד וַיִּכְּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חֶרֶב וַיִּירֹשׁ אֶת־אֲרָצוֹ
מֵאַרְנוֹן עַד־יַבֹּק עַד־בְּנֵי עֲמוּן כִּי עָז גָּבֹול בְּנֵי
עֲמוּן: כס"ז: כה וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־הָעָרִים
הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי הָאֲמֹרִי
בְּחֻשְׁבוֹן וּבְכָל־בְּנֵיתֶיהָ: כס"ח: כו כִּי חֻשְׁבוֹן עִיר
סִיחּוֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי הוּא וְהוּא נִלְחָם בְּמֶלֶךְ
מוֹאָב הָרֹאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אֲרָצוֹ מִיַּדוֹ עַד־
אֲרֹנֶן: כס"ט: כז עַל־כֵּן יֹאמְרוּ הַמְּשָׁלִים בָּאוּ
חֻשְׁבוֹן תִּבְנֶה וְתִכּוֹנֶן עִיר סִיחּוֹן: כס"י: כח כִּי־אִשׁ
יֵצֵאָה מִחֻשְׁבוֹן לְהִבָּה מִקְרִית סִיחּוֹן אֲכָלָה עָר
מוֹאָב בְּעָלֵי בָמוֹת אֲרֹנֶן: כס"י: כט אוֹי־לָךְ מוֹאָב
אֲבָדְתָּ עִם־כְּמוֹשׁ נָתַן בְּנֵיו פְּלִיטָם וּבְנֵיתוֹ

רש"י

(גיטין ל"ח) וְעַל יָדוֹ טָהְרָה לְיִשְׂרָאֵל: מִיָּדוֹ. (ב"מ
נ"ו) מִרְשׁוֹתוֹ: (כז) עַל־כֵּן. עַל אוֹתָהּ מִלְחָמָה
שֶׁנִּלְחַם סִיחּוֹן בְּמוֹאָב: יֹאמְרוּ הַמְּשָׁלִים. בְּלָעָם,
שֶׁנֶּאֱמָר בּוֹ (במדבר כג): "וַיֵּשֶׁא מְשָׁלוֹ": הַמְּשָׁלִים.
בְּלָעָם וּבְעוֹר, וְהֵם אֲמָרוּ: בָּאוּ חֻשְׁבוֹן. שְׁלֹא הִיא
סִיחּוֹן יָכוֹל לְכַבֵּשׁ וְהִלָּךְ וְשָׂכַר אֶת בְּלָעָם לְקַלְלוֹ,
וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לוֹ בֶּלָק (שם כב): "כִּי יַדְעֹתִי אֶת אֲשֶׁר־
תִּבְרָךְ מִבְּרַךְ וְגו'": תִּבְנֶה וְתִכּוֹנֶן. חֻשְׁבוֹן בְּשֵׁם
סִיחּוֹן לִהְיוֹת עִירוֹ: (כח) כִּי־אִשׁ יֵצֵאָה מִחֻשְׁבוֹן.
מִשְׁכַּבְשָׁה סִיחּוֹן: אֲכָלָה עָר מוֹאָב, שֵׁם אוֹתָהּ
הַמְּדִינָה קְרוּי "עָר" בְּלָשׁוֹן עֲבָרִי, ו"לְחִית" בְּלָשׁוֹן
אַרְמִי: עָר מוֹאָב. עָר שֶׁל מוֹאָב: (כט) אוֹי־
לָךְ מוֹאָב. שֶׁקָּלְלוּ אֶת מוֹאָב שֶׁיִּמְסְרוּ בְּיָדוֹ:
כְּמוֹשׁ. שֵׁם אֱלֹהֵי מוֹאָב: נָתַן. הֵנִיתָ אֶת בְּנֵיו

חֻשְׁבוֹן מִלֵּאָה יְתוּשִׁין, אֵין כָּל בְּרִיָּה יָכוֹלָה לְכַבֵּשׁהּ,
וְאִם הִיא סִיחּוֹן בְּכַפֵּר חֲלָשׁ, אֵין כָּל אָדָם יָכוֹל
לְכַבֵּשׁוֹ, וְכָל שָׂפָן שֶׁהִיא בְּחֻשְׁבוֹן! אָמַר הַקְּדוֹשׁ־
בְּרוּךְ־הוּא: מָה אֲנִי מְטָרִית עַל בְּנֵי כָּל זֹאת לְצוּר
עַל כָּל עִיר וְעִיר? נָתַן בָּלָב כָּל אֲנָשִׁי הַמִּלְחָמָה
לְצֹאֵת מִן הָעִירוֹת וְנִתְקַבְּצוּ כָּלָם לְמָקוֹם אֶחָד וְשֵׁם
נִפְּלוּ, וּמִשֵּׁם הִלְכוּ יִשְׂרָאֵל אֶל הָעָרִים וְאֵין עוֹמֵד
לְנַגְּדָם, כִּי אֵין שֵׁם אִישׁ אֶלָּא נָשִׁים וְטָף: (כד) כִּי
עָז. וּמָהוּ חֲזָקוֹ? הִתְרַאֲתוּ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־
הוּא, שֶׁאָמַר לָהֶם (דברים ב): "אֶל־תִּצְרֹם וְגו'":
(כה) בְּנֵיתֶיהָ. בְּפָרִים הַסְּמוּכִים לָהּ: (כו) וְהוּא
נִלְחָם. (חולין ס' ב') לָמָּה הִצְרָךְ לְהַפְתֵּב? לְפִי
שֶׁנֶּאֱמָר (שם): "אֶל תִּצְרֹר אֶת־מוֹאָב" - וְחֻשְׁבוֹן
מִשְׁל מוֹאָב הִיָּתָה, כִּתֵּב לָנוּ שֶׁסִּיחּוֹן לָקַחָהּ מֵהֶם,

בְּשַׁבִּית לְמַלְךְ אֱמֹרִי סִיחֹן כס"י: ל וַיָּרֶם אֲבֹד
חֶשְׁבֹן עַד־דִּיבֶן וְנָשִׁים עַד־נֶפֶח אֲשֶׁר עַד־
מִידְבָּא כס"י: לא וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי:
לב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת־יַעֲזָר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֵתִיהָ
כתיב ויירש קרי וַיֹּרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־שָׁם כס"י:
לג וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ דֶרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עֹג מֶלֶךְ־
הַבָּשָׁן לִקְרֹאתָם הוּא וְכָל־עַמּוֹ לְמַלְחָמָה
אֲדָרְעִי: מַפְטִיר לד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶל־
תִּירָא אֹתוֹ כִּי בִידֶךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ
וְאֶת־אֲרָצוֹ וְעַשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן
מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבֹן כס"י: לה וַיִּכּוּ
אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בְּלֹתִי
הַשָּׂאִיר־לוֹ שָׂרִיד וַיִּירָשׁוּ אֶת־אֲרָצוֹ כס"י:
כב א וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבֹת
מוֹאָב מַעְבַּר לִירְדֵן יַרְחוֹ: ססס

פ"ז פסוקים, למידב"א סימן, ימוא"ל סימן, עז"י סימן

רע"י

לְכַדוּהָ, אָמְרוּ: לֹא נַעֲשֶׂה פְּרָאשׁוֹנִים, בְּטוּחִים אָנוּ
בְּכַח תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם: תוֹרָה לג (לד) אֶל־
תִּירָא אֹתוֹ. (גדה סא) שְׁהִיָּה מֹשֶׁה יָרָא לְהִלָּחֵם,
שָׁמָּה תַעֲמֹד לוֹ זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שְׁנֵאמַר (בראשית
יד): "וַיָּבֹא הַפְּלִיט" - הוּא עֹג שֶׁפָּלַט מִן הָרְפָאִים
שֶׁהָכּוּ בְּדֶרֶךְ־לַעֲמֹר וַחֲבָרִיו בְּעֶשְׂתֵּרוֹת קְרָנִים, שְׁנֵאמַר
(דברים ג): "רַק־עֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׂאָר מִיָּתֶר
הָרְפָאִים:" (לה) וַיִּכּוּ אֹתוֹ. מֹשֶׁה הִרְגוּ, כִּדְאִיתָא
בְּבִרְכּוֹת (דף נד) בְּהִרְוָאָה עֶקֶר טוֹרָא בַּר תִּלְתָּא
פְּרָסִי וְכו': תוֹרָה א חסלת פרשת חוקת

שֶׁל מוֹאָב: פְּלִיטָם. נָסִים וּפְלִטִים מִחֶרֶב וְאֵת
בְּנוֹתָיו בְּשַׁבִּית וְגו': (ל) וַיָּרֶם אֲבֹד. מַלְכוּת
שֶׁלָּהֶם: אֲבֹד חֶשְׁבֹן עַד־דִּיבֶן. מַלְכוּת וְעַל שְׁהִיָּה
לְמוֹאָב בְּחֶשְׁבֹן אֲבֹד מָשָׁם, וְכֵן "עַד דִּיבֶן", תַּרְגוּם
שֶׁל "סָר" - "עַד", כְּלוּמָר סָר גִּיר מִדִּיבֶן.
גִּיר - לְשׁוֹן מַלְכוּת וְעַל וּמִמְשָׁלֶת אִישׁ, כְּמוֹ (מלכים
א יא): "לְמַעַן הִיֹּת־גִּיר לְדוּד־עַבְדִּי": וְנָשִׁים.
שִׁי"ן דְּגוּשָׁה, לְשׁוֹן שְׁמָמָה: כֶּף יֹאמְרוּ הַמּוֹשְׁלִים:
וְנָשִׁים אוֹתָם: עַד־נֶפֶח. הַשְׁמוּנוֹם עַד נֶפֶח: תוֹרָה לא
(לב) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת־יַעֲזָר. הַמְּרַגְלִים

קלט

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחר שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם מִשֶׁה לְפָנַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֲיֵנִי חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכֶּיָּה מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרִבִּינָעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. וְיִ חֲפִיץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנָבִיאִים טוֹבִים וּרְצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשָּׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנָבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדִּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת חקת בשופטים פרק יא

י א וַיִּפְתָּח הַגִּלְעָדִי הָיָה גִבּוֹר חָיִל וְהוּא בֶן־אִשָּׁה זִוְנָה וַיּוֹלֶד גִּלְעָד אֶת־יִפְתָּח: ב וַתֵּלֶד אִשְׁת־גִּלְעָד לוֹ בָנִים וַיִּגְדְּלוּ בְנֵי־הָאִשָּׁה וַיַּגְרִשׁוּ אֶת־יִפְתָּח וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־תִנָּחַל בְּבֵית־אֲבִינוּ כִּי בֶן־אִשָּׁה אַחֶרֶת אַתָּה: ג וַיִּבְרַח יִפְתָּח מִפָּנָיו אֲחִיו וַיָּשֶׁב בְּאֶרֶץ טוֹב וַיִּתְּלַקְטוּ אֶל־יִפְתָּח אֲנָשִׁים רִיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ: ד וַיְהִי מִיָּמָיו וַיִּלָּחֲמוּ בְנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל: ה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־נִלָּחֲמוּ בְנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל וַיִּלְכּוּ זָקְנֵי גִלְעָד לָקַחַת אֶת־יִפְתָּח מֵאֶרֶץ טוֹב: ו וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח לָכֵה וְהָיִיתָ לָנוּ לְקָצִין וְנִלָּחֲמָה בְּבְנֵי עַמּוֹן: ז וַיֹּאמֶר יִפְתָּח לְזָקְנֵי גִלְעָד הֲלֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם אוֹתִי וַתַּגְרִשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי וּמִדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי עִתָּה כַּאֲשֶׁר צָר לָכֶם: ח וַיֹּאמְרוּ זָקְנֵי גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח לָכֵן עִתָּה שָׁבָנוּ אֵלֶיךָ וְהִלַּכְתָּ עִמָּנוּ וְנִלָּחֲמָתָ בְּבְנֵי עַמּוֹן וְהָיִיתָ לָנוּ לְרֹאשׁ לְכָל יִשְׁבֵי גִלְעָד: ט וַיֹּאמֶר יִפְתָּח אֶל־זָקְנֵי גִלְעָד אִם־מְשִׁיבִים אַתֶּם אוֹתִי לְהִלָּחֵם בְּבְנֵי עַמּוֹן וְנָתַן יְהוָה אוֹתָם לְפָנַי אֲנִכִּי אֶהְיֶה לָכֶם לְרֹאשׁ: י וַיֹּאמְרוּ זָקְנֵי־גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח יְהוָה יְהִי שְׁמֵעַ בִּינוֹתֵינוּ אִם־לֹא כַּדְּבָרְךָ כֵּן נַעֲשֶׂה: יא וַיֵּלֶךְ יִפְתָּח עִם־זָקְנֵי

גִּלְעָד וַיְשִׁימוּ הָעָם אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ וּלְקָצִין וַיִּדְבֹּר יַפְתָּח אֶת־כָּל־דְּבָרָיו לִפְנֵי יְהוָה
בַּמִּצְפָּה: י וַיִּשְׁלַח יַפְתָּח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן לֵאמֹר מַה־לִּי וְלָךְ כִּי־בָאתָ אֵלַי
לְהִלָּחֵם בָּאֲרָצִי: יא וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן אֶל־מַלְאָכָיו יַפְתָּח כִּי־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אֲרָצִי
בְּעִלּוֹתָיו מִמִּצְרִים מֵאֲרָנוֹן וְעַד־הַיַּרְדֵּן וְעַתָּה הִשְׁיבָה אֹתָהּ בְּשָׁלוֹם: יב וַיּוֹסֶף
עוֹד יַפְתָּח וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן: יג וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה אָמַר יַפְתָּח לֹא־לָקַח
יִשְׂרָאֵל אֶת־אֲרָץ מוֹאָב וְאֶת־אֲרָץ בְּנֵי עַמּוֹן: יד כִּי בְּעִלּוֹתָם מִמִּצְרִים וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר
עַד־יַם־סוּף וַיָּבֹא קִדְשָׁה: יו וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ אֲדוֹם לֵאמֹר אֶעֱבְרָה־נָּא
בָּאֲרָצְךָ וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ אֲדוֹם וְגַם אֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח וְלֹא אָבָה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּקִּדְשׁ:
יז וַיֵּלֶךְ בַּמִּדְבָּר וַיָּסֹב אֶת־אֲרָץ אֲדוֹם וְאֶת־אֲרָץ מוֹאָב וַיָּבֹא מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ לְאֲרָץ מוֹאָב
וַיַּחֲנוּן בְּעֵבֶר אֲרָנוֹן וְלֹא־בָאוּ בְּגִבּוֹל מוֹאָב כִּי אֲרָנוֹן גִּבּוֹל מוֹאָב: יח וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים
אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי מֶלֶךְ חֲשֹׁבֹן וַיֹּאמֶר לוֹ יִשְׂרָאֵל נִעְבְּרָה־נָּא בָּאֲרָצְךָ עַד־מְקוֹמִי:
יט וְלֹא־הֵאֱמִין סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עָבַר בְּגִבּוֹלוֹ וַיֹּאסֶף סִיחֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיַּחֲנוּ בִיהֶצָה וַיִּלָּחֶם
עִם־יִשְׂרָאֵל: כא וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־סִיחֹן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיָּכּוּם וַיִּירָשׁ
יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־אֲרָץ הָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב הָאֲרָץ הַהִיא: כב וַיִּירָשׁוּ אֶת כָּל־גִּבּוֹל הָאֱמֹרִי מֵאֲרָנוֹן
וְעַד־הַיַּבֶּק וּמִן־הַמִּדְבָּר וְעַד־הַיַּרְדֵּן: כג וְעַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹרִישׁ אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵי
עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאֹתָהּ תִּירָשְׁנוּ: כד הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יוֹרִישְׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ אוֹתוֹ תִירָשׁ וְאֵת
כָּל־אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִפְּנֵינוּ אוֹתוֹ נִירָשׁ: כה וְעַתָּה הַטּוֹב טוֹב אֹתָהּ מִכָּל
בֶּן־צֹפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב הַרּוֹב רַב עִם־יִשְׂרָאֵל אִם־נִלָּחֶם נִלָּחֶם בָּם: כו בְּשַׁבַּת יִשְׂרָאֵל בַּחֲשֹׁבֹן
וּבְבִנְיָמִין וּבְעֶרְעוֹר וּבְבִנְיָמִין וּבְכָל־הָעָרִים אֲשֶׁר עַל־יְדֵי אֲרָנוֹן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וּמֵדוּעַ
לֹא־הִצַּלְתֶּם בָּעֵת הַהִיא: כז וְאַנְכִי לֹא־חָטָאתִי לָךְ וְאַתָּה עֲשֵׂה אֵתִי רָעָה לְהִלָּחֵם בִּי יִשְׁפֹּט
יְהוָה הַשֹּׁפֵט הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי עַמּוֹן: כח וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־דְּבָרֵי
יַפְתָּח אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו: כט וַתְּהִי עַל־יַפְתָּח רוּחַ יְהוָה וַיַּעֲבֹר אֶת־הַגִּלְעָד וְאֶת־מְנַשֶּׁה וַיַּעֲבֹר
אֶת־מִצְפֶּה גִלְעָד וּמִמִּצְפֶּה גִלְעָד עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן: ל וַיִּדֹּר יַפְתָּח נָדָר לַיהוָה וַיֹּאמֶר אִם־נָתַן
תִּתֵּן אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדִי: לא וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדֹּלְתִי בֵיתִי לְקִרְאָתִי בְּשׁוֹבִי בְּשָׁלוֹם
מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה וְהָעֲלִיתִיהוּ עוֹלָה: לב וַיַּעֲבֹר יַפְתָּח אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֵם בָּם וַיִּתְּנֵם
יְהוָה בְּיָדוֹ: לד וַיָּכּוּם מֵעֶרְוֶעַר וְעַד־בֶּאֱדָ מִנְּזִית עֲשָׂרִים עוֹר וְעַד אֲבֵל פְּרָמִים מִכָּה גְדוֹלָה
מְאֹד וַיִּכְנְעוּ בְּנֵי עַמּוֹן מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות,
האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת
וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דברייך, ודבר אחד מדברייך
אחור לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל
הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמח במהרה
במינו. ברוך אתה יי. משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך,
במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד
אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד:
ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו
יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו
אנחנו מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמך בפני כל חי תמיד לעולם
ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו סיון, תשט"ו

ברוקליו.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום הראשון. כבקשתו אזכירו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה
בג"מ זי"ע בהנוגע לפרנסתו ומצב העסק שלו, ויהי רצון שיבשר טוב בקרוב בזה.

בודאי למותר לעוררו אשר עצה היעוצה למנוע הקישויים בהרחבת הפרנסה, הוא, לכל לראש
להרבות בצדקה, שעל זה אומר הקב"ה הזן ומפרנס לכל, ובחנוני נא בזאת, וכבר אמרו רז"ל שהנתינה של
הקב"ה הוא לא רק יברכך אלא גם וישמרך, שיהי' שמור מכל בכל וישתמש בה מתוך בריאות ושמחה,
וככל שירבה בצדקה תתרבה ההצלחה...

בברכה.

קמב לוח זמנים לשבוע פרשת חוקת (בכל העולם - קרח) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
			ש	א	ש	א								
באר שבע (ק)	05:34	05:35	08:34	08:35	09:06	09:08	10:18	10:20	19:52	19:53	20:18	20:19	19:34	20:31
חיפה (ק)	05:28	05:30	08:31	08:33	09:03	09:05	10:16	10:17	19:55	19:56	20:22	20:23	19:26	20:35
ירושלים (ק)	05:29	05:30	08:32	08:33	09:03	09:04	10:15	10:17	19:53	19:54	20:20	20:21	19:14	20:31
תל אביב (ק)	05:33	05:34	08:33	08:35	09:06	09:07	10:18	10:19	19:53	19:54	20:20	20:21	19:36	20:34
אוסטריה וינה (ק)	04:49	04:51	08:19	08:21	08:51	08:52	10:13	10:14	21:04	21:04	21:42	21:42	20:45	22:03
אוסטרליה מלבורן (ח)	07:32	07:33	09:23	09:24	09:55	09:56	10:44	10:45	17:12	17:14	17:40	17:42	16:56	17:53
אוקראינה אודסה (ק)	05:01	05:03	08:26	08:27	08:58	09:00	10:18	10:20	20:57	20:57	21:33	21:33	20:39	21:37
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	04:34	04:36	08:04	08:05	08:36	08:37	09:58	09:59	20:49	20:49	21:27	21:27	20:31	21:31
אוק. ז'יטומיר (ק)	04:52	04:54	08:25	08:27	08:57	08:59	10:21	10:22	21:23	21:23	22:03	22:03	21:05	22:07
אוקראינה קייב (ק)	04:42	04:44	08:17	08:19	08:49	08:50	10:12	10:14	21:18	21:18	21:59	21:59	21:00	22:03
אוקראינה דונייצק (ק)	04:25	04:27	07:54	07:56	08:26	08:27	09:47	09:49	20:36	20:37	21:14	21:14	20:19	21:18
איטליה מילאנו (ק)	05:31	05:33	08:54	08:56	09:26	09:28	10:46	10:47	21:19	21:20	21:54	21:55	21:02	22:14
אקוואדור קיטו (ח)	06:04	06:06	08:38	08:40	09:08	09:09	10:11	10:12	18:27	18:29	18:50	18:51	18:10	18:55
ארגנטינה ב. איירס (ח)	07:58	07:59	09:52	09:53	10:25	10:26	11:15	11:16	17:53	17:55	18:20	18:21	17:36	18:33
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	09:04	09:05	10:53	10:54	11:23	11:24	12:11	12:12	18:30	18:32	18:59	19:01	18:21	19:05
ארה"ב בולטימור (ק)	05:37	05:39	08:48	08:50	09:21	09:22	10:37	10:38	20:39	20:40	21:10	21:10	20:22	21:14
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	05:21	05:23	08:36	08:37	09:07	09:09	10:24	10:26	20:35	20:36	21:06	21:07	20:18	21:22
ארה"ב ג'רסי (ק)	05:22	05:23	08:36	08:37	09:08	09:09	10:25	10:26	20:34	20:35	21:06	21:06	20:17	21:22
ארה"ב דטרויט (ק)	05:51	05:53	09:09	09:11	09:41	09:42	10:59	11:00	21:17	21:18	21:50	21:50	21:00	22:06
ארה"ב היוסטן (ק)	06:18	06:20	09:17	09:18	09:49	09:50	11:00	11:02	20:28	20:29	20:55	20:55	20:11	21:07
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	05:38	05:39	08:43	08:44	09:14	09:16	10:28	10:29	20:12	20:13	20:40	20:41	19:55	20:52
ארה"ב מיאמי (ק)	06:27	06:29	09:21	09:22	09:53	09:54	11:03	11:04	20:18	20:19	20:43	20:44	20:01	20:55
ארה"ב ניו הייבן (ק)	05:16	05:18	08:30	08:32	09:03	09:04	10:20	10:21	20:31	20:32	21:02	21:03	20:14	21:20
ארה"ב שיקאגו (ק)	05:10	05:12	08:28	08:30	08:59	09:01	10:17	10:18	20:35	20:36	21:07	21:08	20:18	21:22
בוליביה לה פאס (ח)	06:50	06:51	09:11	09:12	09:40	09:41	10:38	10:39	18:19	18:20	18:42	18:43	18:02	18:47
בלגיה אנטוורפן (ק)	05:23	05:26	09:00	09:01	09:32	09:33	10:56	10:57	22:05	22:05	22:47	22:47	21:47	23:15
בלגיה בריסל (ק)	05:24	05:26	09:01	09:02	09:32	09:34	10:56	10:58	22:05	22:05	22:46	22:46	21:47	23:12
בלרוס ליובאוויטש (ק)	04:13	04:15	08:02	08:04	08:33	08:35	10:01	10:03	21:43	21:43	22:34	22:33	21:25	22:37
ברזיל ס. פאולו (ח)	06:43	06:44	08:52	08:53	09:24	09:25	10:18	10:20	17:34	17:36	17:58	18:00	17:17	18:07
ברזיל ריו דה ז'נירו (ח)	06:27	06:28	08:38	08:39	09:09	09:10	10:04	10:05	17:22	17:23	17:46	17:47	17:05	17:54
בריטניה לונדון (ק)	04:38	04:40	08:17	08:18	08:48	08:50	10:13	10:14	21:27	21:27	22:09	22:09	21:09	22:36
בריטניה מנצ'סטר (ק)	04:35	04:37	08:20	08:21	08:51	08:53	10:18	10:19	21:47	21:47	22:34	22:33	21:29	23:06
גרמניה ברלין (ק)	04:39	04:41	08:20	08:22	08:52	08:53	10:17	10:19	21:38	21:38	22:22	22:22	21:20	22:26
גרמניה פרנקפורט (ק)	05:10	05:12	08:45	08:47	09:16	09:18	10:40	10:41	21:45	21:45	22:25	22:25	21:27	22:29
הודו בומביי (ח)	06:00	06:01	08:45	08:47	09:18	09:20	10:26	10:27	19:21	19:22	19:45	19:46	19:04	19:50
הודו פונה (ח)	05:55	05:56	08:42	08:43	09:14	09:15	10:21	10:23	19:18	19:19	19:42	19:43	19:01	19:47
הונגריה בודפשט (ק)	04:43	04:45	08:10	08:12	08:42	08:44	10:03	10:05	20:49	20:49	21:25	21:26	20:31	21:30
טורקיה איסטמבול (ח)	04:29	04:31	07:43	07:45	08:15	08:17	09:32	09:34	19:43	19:44	20:14	20:15	19:26	20:19
יוון אתונה (ק)	05:59	06:01	09:09	09:10	09:41	09:43	10:56	10:58	20:54	20:55	21:24	21:25	20:37	21:29
מולדובה קישינב (ק)	05:07	05:09	08:32	08:34	09:05	09:06	10:25	10:27	21:06	21:07	21:42	21:43	20:49	21:47

לוח זמנים לשבוע פרשת חוקת (בכל העולם - קרח) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו מ. סיטי (ח)	05:51	05:53	08:43	08:44	09:13	09:14	10:21	10:23	19:26	19:27	19:50	19:51	19:09	19:55
ניו-זיילנד קרייסטצ'רץ' (ח)	08:01	08:02	09:41	09:42	10:14	10:15	11:00	11:01	17:01	17:03	17:32	17:34	16:45	17:38
נפאל קטמנדו (ח)	05:02	05:04	08:01	08:03	08:32	08:33	09:43	09:44	19:09	19:10	19:35	19:36	18:52	19:40
סינגפור סינגפור (ח)	06:57	06:59	09:28	09:29	10:00	10:01	11:02	11:03	19:15	19:17	19:38	19:39	18:58	19:43
פולין ורשא (ק)	04:09	04:11	07:50	07:52	08:21	08:23	09:47	09:48	21:07	21:07	21:51	21:51	20:49	21:55
פרו לימה (ח)	06:25	06:26	08:43	08:44	09:16	09:17	10:14	10:15	17:55	17:56	18:18	18:19	17:38	18:23
צרפת ליאון (ק)	05:46	05:48	09:11	09:12	09:42	09:44	11:02	11:04	21:39	21:39	22:14	22:14	21:21	22:33
צרפת פריז (ק)	05:42	05:44	09:14	09:16	09:45	09:47	11:08	11:09	22:03	22:03	22:41	22:42	21:45	23:04
קולומביה בוגוטה (ח)	05:39	05:40	08:17	08:18	08:47	08:48	09:50	09:52	18:18	18:19	18:40	18:41	18:01	18:45
קנדה טורונטו (ק)	05:31	05:33	08:52	08:53	09:23	09:25	10:42	10:44	21:07	21:08	21:41	21:41	20:50	21:58
קנדה מונטריאול (ק)	05:01	05:03	08:25	08:27	08:57	08:58	10:17	10:18	20:51	20:51	21:26	21:26	20:33	21:45
קפריסין לרנקה (ק)	05:31	05:32	08:34	08:35	09:07	09:08	10:20	10:22	20:04	20:05	20:32	20:32	19:46	20:36
רוסיה מוסקבה (ק)	04:37	04:39	08:32	08:34	09:02	09:04	10:32	10:33	22:26	22:26	23:20	23:19	22:08	23:59
רוסיה רוסטוב (טא-דון) (ק)	05:22	05:24	08:48	08:50	09:20	09:22	10:41	10:43	21:24	21:24	22:01	22:01	21:07	22:05
שווייץ ציריך (ק)	05:23	05:25	08:53	08:54	09:23	09:25	10:45	10:46	21:32	21:33	22:09	22:09	21:15	22:29
תאילנד בנקוק (ח)	05:49	05:50	08:30	08:31	09:02	09:04	10:08	10:09	18:51	18:52	19:14	19:15	18:34	19:19

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאויב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606761

ת.ד. 2 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00170
21/06/2009